

**R. P. Martini De Esparza Artieda, Navarri, Theologi Societ.
Iesv, Cvrsvs Theologicvs**

In decem Libros, & duos Tomos distributus, Ivxta Methodvm, Qva In
Scholis Societatis Iesv communiter traditur annis quaternis

Continens Primam Partem, & Primam Secundæ D. Thomæ. Ad Alexand.
VII. Pont. Max.

**Esparza Arteida, Martin de
Lugduni, 1666**

Liber III. De Actibus humanis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-94815](https://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:hbz:466:1-94815)

LIBER TERTIVS.

De Actibus Humanis.

QVÆSTIO PRIMA.

*Vtrum Actus humani ex suo concep-
tu referantur intrinsecè ad ultimum finem volendo omnia propter ipsum?*

VIDENTVR non ita referri. 1. Quia id propter quod, habet rationem causæ. Causa autem ex suo concep-
tu est prior effectu. Atqui repugnat ultimo, vt sit prius respectu aliquius. Repugnat ergo ultimo fini, vt
propter ipsum sint volita alia, aut etiam aliquid aliorum.

2. Aliqui actus humani pertinent ad constitutio-
nem intrinsecam ultimi finis, vt dicetur quæst. 3. Quidam verò alijs sunt absqueulla deliberatione re-
ferente opus ad finem, sive ultimum, sive non ultimum; vt cum mouetur pes, aut manus, vel fricatur barba ab eo, qui est intentus ad alia. Nihil autem refertur ad seipsum; & relatio ad finem videtur esse propria rationis deliberantis. Ergo non omnes actus humani sunt propter ultimum finem.

3. Non solum intellectus, sed etiam natura agit propter finem, quidquid agit, vt docet Philosophus 2. phys. à text. 49. atque adeò bruta etiam, & inanima operantur propter finem. Ergo actiones humanis non conuenit ex suo conceptu, tamquam aliiquid proprium, & peculiare, vt sint propter finem.

4. Si actus humani omnes essent propter ultimum finem, omnes essent eiusdem speciei. Quia actus voluntatis specificantur ex fine, suntque laudabiles, vel culpabiles iuxta ipsius qualitatem, vt infra dicitur ex August. lib. 2. de Morib. Eccles. & Manich. cap. 13. & ex eodem docet D. Thomas quæst. 1. art. 3. Se-
qua autem est absurdia apud omnes.

5. Ultimus finis omnium hominum, aliarumque omnium rerum est unus, & idem, vt docet D. Thomas ibidem art. 7. & 8. aliisque communiter. Ergo si omnes actus humani essent propter ultimum finem, omnes omnium hominum actus, ceteroruinque actiones omnes essent propter unum, eundemque finem. Hoc autem est contra experientiam. Alij namque homines operantur propter diuitias; alijs propter honorem, alijs propter voluptatem; & sic alijs, atque alijs multipliciter. Agentia verò naturalia habent singula singulos fines peculiares, iuxta diversitatem actionum, & effectuum suorum; quos videlicet respiquant, vt fines, cum omne agens sit propter suam operationem, vt dicitur 2. de Cœlo text. 17.

6. Ea, quæ sunt ad finem, habent cognoscibilitem, & bonitatem diversam à bonitate, & cognos-

R.P. Esparza Curs. Theol. Tom. I.

cibilitate finis ultimi, sicut habent entitatem diversam ab eius entitate. Fieri igitur potest, vt intellectus aduertat ad bonitatem medij, seu finis proximi, quin actu quidquam cogitet de ultimo fine, ac proinde, vt illam solam proponat voluntati. In hoc autem euentu non poterit actus voluntatis ferri ad ultimum finem, vt patet. Deinde sicut voluntas potest exerceri circa ultimum finem prætermisso liberè fine proximo; ita potest exerceri circa istum tantum, illo liberè prætermisso; tametsi vterque finis simul proponatur ab intellectu. Quia non potest intellectus voluntatem redigere in seruitute, ita vt non possit libere amplecti, aut prætermittere quodvis eorum, que sibi proponuntur. Impossibile denique est, vt voluntas feratur ad ultimum finem per eos suos actus, quibus auertitur, veldiuertitur ab ipso ultimo fine. Auertitur autem, & diuertitur ab eo per omnes suos actus lethali, & venialiter peccaminos. Plures igitur sunt actus humani, qui non conueniunt intrinsecè ad ultimum finem, sed vel ab eo præscindunt, vel oppo-
nuntur eidem.

7. Controversia ista videtur esse de subiecto non supponente. Quia nullus datur ultimus finis, vel certè ultimus finis non est unicus, aut respectu omnium hominum, aut etiam respectu cuiusque hominis secundum pro omni tempore. Finis enim in primis coincidit cum bono. Bonum autem ex conceptu suo uniuscuiuslibet est diffusuum sui, vt patet ex Dionysio cap. 4. de Diu. nom. initio, atque ideo quodvis bonum procedens ex alio bono est rufus principium alterius boni, & hoc alterius; & sic sine fine. Ergo in serie bonorum, atque adeò finium, non datur ultimum, sed proceditur in infinitum. Confirmatur; quia bonum habet rationem finis, quatenus propositum per rationem. Processus autem rationis, & eorum quæ dependent à ratione, nullum habent terminum, vt patet in speciebus numerorum, & proportionum geometriarum, necnon in reflexionibus possibilibus super quemlibet actum directum. Deinde quidam consti-
tuunt sam ultimum finem in diuitiis, quidam in vo-
luptatibus, quidam in honoribus: quidam in virtute, aliisque in aliis eiusmodi, vt prosequitur latè Augustinus lib. 19. de Ciuit. cap. 1. Præterea unus, & idem, postquam collocavit suum ultimum in aliquo eiusmodi bonorum genere, potest, mutato subinde proposito, collocare in alio genere prout initio potuisse. Immo potest absolute quodlibet ex illis genus recipere indeterminatè, vt ultimum finem. Ergo actibus humanis non conuenit ex suo conceptu, de-
terminatio ad unum aliquem ultimum finem.

Art. 1. Respondeatur. *Bonum est, quod omnia appen-
tunt*, vt dicitur initio Ethic. *Quod appetitur ratione* sui, *est finis, & motivum formale, medium vero, &* obiectum materiale, quod appetitur ratione alterius. *Quod ratione* sui tantum, *est finis ultimus, vel so-* lū negativè, *vel etiam positivè: quod tantum ra-* tione alterius, *est purum medium: quod simul ra-* tione sui, & alterius, *est finis proximus, aut inter-*

Aa medius

medius. Res quæ appetitur ratione sui, vt habenda ab aliquo, dicitur finis *qui*: Is, à quo illa habenda est, dicitur finis *cui*. Habitio denique, seu ratio formalis habendi, dicitur finis *quo*. Ex. gr. si quis amet sibi dimitias, ipse amans est finis *cui*; dimitia, finis *qui*; possessio, finis *quo*. Tres isti fines possunt idoneè ob oculos ponì exemplo physico. Finis enim *cui* habet rationem subiecti in se substantialiter completi: finis *qui* rationem formæ accidentalis: finis *quo* rationem vniuersitatis. Quare primus ex his tribus finibus præminet reliquis duobus, & secundus tertio; sicut substantia præminet accidenti, & accidentis sua vniuersitatis. Nempe primo inferunt reliqui duo, tamquam dominantis; Et tertius estimatur solùm tamquam nexus, & applicatio mutua reliquorum duorum; & siue sit excedens secundum se, siue non sit, tantundem queritur, ac amat, dummodò munus necētandi, & applicandi optimè præstet: Quod in reliquis duobus finibus minime accedit, vt per se patet. Quod si omnes isti tres fines in eandem entitatem conueniant, absque vila inter se distinctione, ille erit finis omnium præstantissimus, & præminens vnicuique corundem finium seorsim. Idem dicitur de finibus *qui*, & *quo*, conspirantibus in eandem entitatem: Hæc enim præcellit vtrilibet eorum seorsim. Illud primum apparet clare in Deo amante se sibi, & propter se. Istud secundum apparet, inter alia, in cognitione Dei; qua est appetibilis, non solùm tamquam id quo Deus possidetur, sed etiam tamquam id, quod ratione sui perficit subiectum: cùm & cognitions obiectorum contemptibilium, vt peccatorum, appetantur.

Art. 2. Operari formaliter propter finem, est operari discernendo id, propter quod cetera, circa quæ versatur actus, amantur, aut odio habentur, aut prætermittuntur, cum prælatione eius respectu ceterorum, tamquam causæ amandi, odio habendi, aut prætermittiendi cetera. Operari materialiter propter finem est, prole qui aliiquid, vel auerti ab aliquo absque eiusmodi discretione, comparatione, & prælatione, aut postpositione. Si quis ita operetur propter aliquem finem, vt nullum quidem alium vterius intendat actualiter, non tamen omnia alia in illum referat, nec eundem rebus omnibus aliis præferat, ille erit finis vltimus negatiæ, non verò positivæ, diciturque communiter finis vltimus non operantis, sed tantum operis. Si verò omnia alia insuper ad eum referat, eumque omnibus aliis anteponat formaliter, vel æquivalenter, nolendo vterius aliiquid querere, sed in illo omnino conquiescere; ille erit finis vltimus etiam positivæ, & non solùm respectu operis, sed etiam respectu operantis. Quod si eiusmodi prælatio proueniat solùm, vel ex errore intellectus, vel ex abuso voluntatis, rei prælatæ conueniet per accidens tantum ratio vltimi finis; per se verò, si eadem prælatio fundetur in natura ipsa rei, propter præminentiam bonitatis eius, comparatione ceterorum omnium.

Art. 3. Certum est, homini conuenire, vt agat formaliter propter finem. Quia homo est præditus intellectu, cuius proprium est comparare vnum cum alio, & discernere, atque dijudicare quid cui præferendum sit, & cui primus locus tribuendus sit in affectu; cui secundus. Voluntas autem operatur iuxta propositionem intellectus, & cognitionis, qua dirigitur. Ergo voluntas humana operatur præferendo vnum alteri, atque ordinando minus bonum in melius: idest, volendo melius formaliter ratione sui, & vt finem; ratione verò alterius, & vt medium, quod est minus bonum, iuxta apparentiam vtriusque boni ex parte intellectus. Suffragatur experientia volentium pugnam propter victoriam, & hanc propter patriæ in-

columitatem, ac felicitatem: præsentiam medici propter remedium opportuna; hæc propter salutem, & hanc propter operationes, quibus quisque deditus est; & sic de aliis eiusmodi. Brutis non inest talis vis discernendi, & comparandi. Quia cum iudicare nihil possint, ne quidem comparare vnum alteri, aut præferre formaliter possunt. Appetunt igitur rem, quæ ab Auctore naturæ intenditur formaliter, vt finis ipsorum; non tamen eam appetunt formaliter, vt finem, sed tantum materialiter.

Art. 4. Certum rursus est, dari finem aliquem ultimum respectu hominis. Quia si non datur aliquid ultimum, quo obtento quieteret; neque aliquid primum dari posset, à quo inciperet: Nemo enim desperans de fine ultimo, ac termino sua actionis, ac motus, incipit agere, ac moueri, vt dicit Philosophus. Necesse autem est, vt desperet de termino, & fine ultimo, is, cui nihil re ipsa ultimum propositum est, si hoc aduertat operationem, & motum. Ergo si non datur aliquis finis ultimus hominis, solùm per accidens agere, ac moueri posset homo ex ignorantia, aut errore, & non per se, atque ex intentione Auctoris naturæ, de cuius virtute intentione neque ignorantia est, neque error. Abiurandum autem est dicere, vt suggerit Philosophus 1. Ethic. c. 7. ad med. hominem per se, & ex intentione antecedenti naturæ, esse animal otiosum, & nihil vñquam actuorum humano modo, & cum prævia deliberatione. Accedit finem in operabilibus, esse sicut principium in demonstrabilibus, vt dicitur 2. Phys. text. 89. In principiis autem demonstrationum non datur processus in infinitum, sed sicut in aliquo primo, vt liquet ex 1. Post. à text. 6. Ergo nec in finibus datur processus in infinitum, sed sicut in aliquo ultimo: & sicut nihil esset cognitione alterius, si nullum esset primum cognitionis, seu cognitionis ratione sui tantum: ita nihil esset volitus ratione alterius, si nullus esset ultimus finis volitus ratione sui tantum.

Art. 5. Ex his deducitur omnes actus humanos ex suo conceptu referri intrinsecè ad ultimum finem, nihilque aliud posse esse volitum actu proprio humano, quod non sit volitum propter ipsum ultimum finem. Non enim dicuntur actus propriæ, ac strictè humani, quicunque ab homine procedunt, qualitercumque ab eo procedant, quique vel nihil differunt intrinsecè ab actibus brutorum, vel solùm differunt ab illis ex parte principij, absque vila differentia ex parte obiecti, & modo illud attingendi, sed necesse præterea est ex doctrina Philosophi 1. Ethic. c. 7. post mēd. & D. Thomæ q. i. art. 1. ad rationem actus humani, vt differat ab actibus irrationalium ex parte obiecti, & ex modo illud attingendi, vtque fiat ab homine, quæ homo est, & quatenus est ratione prædictus, habetque proinde obiectum præstantius, circa quod exerceatur; vel certè modum nobiliorum attingendi illud. Huiusmodi differentia hominis eluet maximè in libertate, & dominio, quo carent inanimata, & irrationalia. Vnde soli actus medietate, vel immediatè liberi dicuntur propriæ, & strictè humani à D. Thoma in dicto art. 1. vtpotè intento, prout ipse aduertit, ad solam moralitem nostrorum actuum in tota ista parte Theologie, de cuius moralitatis conceptu est libertas. Dici nihilominus absolutè possunt humani, iij etiam actus, qui præminent actibus liberis, tametsi nec medietate, nec immediatè liberi sint, quales imprimis sunt actus beatifici habitu à Christo Domino, & à parvulis beatis absque vila libertate, necnon intentio vltimi finis secundum se, quæ ab omnibus necessariò concipiuntur, & est principium omnium actuum liberorum, vt infra dicetur. Dici igitur potest cum Philosopho cap. illo 7. propius ad finem, quam ad med. discrimen actus humani à non humano in

in hoc vniuersaliter consistere, quod actus humanus versatur circa bonum vniuersale, & latius patens, quam bonum sensibile, & imaginabile, quodque proinde sit attingibile per solam rationem, & intellectum. Omnis autem actus liber, omnisque actus necessarius præminens actibus liberis, & terminatus ad bonum vniuersale; referatur intrinsecè per se ipsum ad finem ultimum, neque quidquam aliud velle potest, quin velit propter ipsum. Quia quicquid voluntus depenter à cognitione repræalentante rationem vniuerialem boni, quam vtique cognitionem præsupponunt ex suo conceptu omnes actus liberi, ut infra dicetur, & à fortiori actus necessarij præminentes liberis; vel volumus, ut bonum perfectum, & se solo sufficiens; vel ut bonum imperfectum, incompletum; & se solo insufficiens. Si primum; patet actum immediate, & formaliter versari circa ultimum finem. Quia ratio vitiæ finis soli conuenit bono perfecto, & sufficienti se solo, vt dicit Philosoph. & exponet ex eodem in quæst. sequent. Si secundum; patet similiter actum versari circa suum obiectum immediatum, referendo illud ad finem ultimum, tamquam ad rationem supremam volendi, vel formaliter, & explicitè, vel saltem virtualiter, & implicitè. Necesse namque est, ut bonum incompletum, & inadæquatum appetatur in ordine ad completum, & adæquatum ab eo, qui præcognoscit utrumque, vti plane præcognoscit, qui præcognoscit rationem vniuersalem boni. Hæc enim subordinatio imperfecti ad perfectum, & incompleti ad completum, appetit vniuersaliter in omnibus, quæ sunt tum à natura, tum ab arte. Quia neutra incipit, aut progreditur, absque intentione complementi, & perfectionis.

Art. 6. Confirmatur. Quia finis ultimus comparatur cum aliis finibus proximo, & intermedio, sicut causa prima efficiens cum causis secundis efficientiis, iuxta illud Apocal. 8. *Ego sum a & o, principium, finis.* Eodem videlicet modo subordinans sibi cetera sub utroque conceptu. Ergo sicut causæ secundæ efficientes nihil agere possunt absque cooperatione causæ primæ efficiens, ita reliqua causæ finales mouere nullatenus possunt independenter à motione ultimi finis. Confirmabit idem rursus infra inter exponendum diuisionem actuum humanorum in liberos, & necessarios: & liberorum in bonos, & malos: ostendetur enim de singulis, ratione peculiari, ordo eorum intrinsecus ad ultimum finem. Confirmatur interim postremò auctoritate Philosophi præminentis 1. Eth. cap. 2. *Esse finem aliquem, quem propter ipsum, & propter quem alia volumus, neque omnia ob aliud eligimus;* necnon Augustini dicentis, ex consensu Philosophorum, lib. 19. de Cœnit. c. 1. sub initium, *Illud esse finem boni nostri, propter quod amantur cetera, illud autem propter se ipsum;* & lib. 13. de Trinit. c. 5. *Propter hoc (felicitatem, & ultimum finem) cetera quacumque appetunt omnes homines.* Hoc ipsum docet ex profeso Boet. lib. 3. de Consol. profa 2. D. Thomas in hac q. 1. art. 6. & alij communiter ibidem aduersus Scotum, & nonnullos alios.

Ad 1. Finis omnium præstantissimus, & præminentis ceteris finibus est primus in intentione, & ultimus in executione; id est, causalitatem finalem exercet primus, vt præexistens intellectualiter in cognitione sui; simulque terminat ultimus causalitatem efficiens prout existens physicè in se ipso: ideoque est primus, & ultimus sub diversa consideratione. Quod nullius est incommodi. Absolutè autem dicitur potius finis ultimus, quia genus causæ efficiens est notius, & quia ad unumquodque attenditur magis, vt est in se intrinsecè; ideoque hinc potius fortitur nomen.

Ad 2. Actus voluntatis constituentes beatitudinem
R.P. Esphæra Curs. Theol. Tom. I.

formalem, & finem ultimum, vt quo, maximè omnium sunt propter beatitudinem obiectivam, & ultimum finem qui, vt apparebit q. 3. atque de isto fine, & beatitudine procedit questio. Actus verò, & motus hominis ad alia distracti, non sunt propriæ, & strictè humani, vt appareat ex art. 5. Quia procedunt ex bono imaginato, aut ex ratione non transcendentie limites imaginationis. Ita secunda pars responsionis est D. Thomæ in q. 1. ar. 1. ad 2. Circa responsionem eiusdem ibidem ad priorem partem argumenti videri multa possunt apud Cajet. & alios interpres ibi, quibus tamen nequaque opus est nobis propter diuersam notionem actus humani præmissam ex Philosopho in dicto art. 5. quæ videtur esse legitima.

Ad 3. Tam irrationalia, quam rationalia agunt propter ultimum finem, quidquid agunt; sed cum hoc discrimine, quod irrationalia, eorumque innatus appetitus diriguntur, atque determinantur ad finem, & ad ea, quæ sunt ad finem, ab Auctore natura, & ab eius Sapientia, ac voluntate: sicut sagitta dirigitur ad scopum à sagittante. Ideoque aguntur potius quam agant. Rationalia verò dum rationaliter operantur, diliguntur, ac determinantur etiam per se ipsa ad finem, & ad media ex vi præcognitionis, ac deliberationis præexistentis in ipsis intrinsecè, ideoque modo peculiari mouent se ipsa ad finem ab intrinseco, & peculiari prouide cum proprietate dicuntur agere, & non tantum agi. Sola autem huic discriminationis expressio intenditur re ipsa in doctrina tradita circa actus humanos.

Ad 4. Species actuum non desumitur ex fine ultimo saltem solo; sed etiam, vel vnicè ex fine proximo, ac intermedio, qui est multiplex, & varius, sicut sunt multiplices causæ secundæ efficientes, quæ inducent diuersitatem specificam effectuum dependentium uniformiter à causa prima.

Ad 5. Certum est, finem per se ultimum omnium hominum, aliarumque rerum omnium esse unum, ac eundem, nempe Deum Optimum Maximum, vt patet magis quæst. sequent. Ceterum fines proximi agentium tum naturalium, tum rationalium sunt diuersi: Agentium quidem naturalium, iuxta diuersam summi boni participationem singulis eorum conuenientem, & iuxta capacitatem inde resultantem multipliciter contribuendi ad gloriam Dei, eundemque manifestandi: Agentium verò rationalium, iuxta liberam insuper electionem, tum mediorum, quibus perueniant ad suum ultimum finem: tum rerum, in quibus, ex errore intellectus, & peruersitate voluntatis, collocant rationem ultimi finis, materialiter propterea multiplicis, non verò formaliter, vt mox dicetur, & uberior exponetur in loco. Istas autem soles finium diuersitates conuincit obiectio.

Art. 1. ad 6. fieri quidem potest, vt intellectus proponeat voluntati peculiarem aliquam bonitatem rei creature, quin actualiter consideret rationem boni vniuersalis, quæ consideratio est necessaria ad rationem actus humani, vt dictum est. Fieri tamen non potest, vt intellectus consideret rationem boni vniuersalis, quin proponat voluntati ultimum finem. Quia ratio ultimi finis coincidit formaliter cum bono vndequeque perfecto, completo, & sufficienti se solo. Qui autem considerat rationem boni vniuersalis, non considerat bonum cum restrictione, tamquam sufficiens, vt bene sibi sit in hoc tantum, vel in illo genere determinate, quod est proprium boni particularis; sed tamquam sufficiens, vt bene sibi sit absolute, & simpliciter, quod est proprium summi boni, & ultimi finis. Impossibile igitur est, vt actus humanus, seu proprius hominis, vt homo est, modo supra explicato, non præsupponat cognitionem ultimi finis, seu predicati conuertibilis formaliter cum ultimo fine.

Art. 2. Operans autem cum præcognitione vltimi finis, vel illum prosequitur amplectendo simul illud determinatè bonum, cui re ipsa conuenit ratio vltimi finis; vel contempto, seu prætermisso isto bono, adhæret alij bono, cui non conuenit re ipsa ratio vltimi finis. Nec enim datur medium inter hæc extrema. Si primum; patet actum versari formaliter circa ultimum finem. Secundum autem euenire non potest, quin bonum illud, quod voluntas eligit, & præfert de facto, proponatur cum apparentia præminentis illi bono, quod re ipsa est vltimus finis, vt conuenientis illi potius bono, quod eligitur, & præfertur de facto; & quin hæc apparentia moueat de facto efficaciter voluntatem. Ostendetur enim infra, voluntatem nostram non posse esse liberam inter extrema, quorum alterum cognoscitur præponderare alteri, quin, & hoc vicissim repræsentetur, vt aliquatenus præponderans illi; atque ista ratione præponderantia moneri, ac determinari, in quamcunque demum partem determinetur: Itaque in eventu proposito retinetur necessariò motio vltimi finis per vtramvis electionem, nec exercetur libertas, nisi in collocandatione vltimi finis, in hac determinatè re potius, quam illa. Hoc ipsum dicitur de peccatore, quippe qui ita deserit illud bonum, quod re ipsa est vltimus finis, vt nihilominus prosequatur rationem ipsam vltimi finis; eamque collocet, per suum affectum falsa apparentia seductum in eo bono, cui adhæret de facto, & cuius prosecutione auertitur re ipsa à suo vero ultimo fine. Sed de his fusius infra.

Art. 1. Ad 7. Esto sit de ratione boni, vt sit diffusum sui: non tamen est de ratione eius, vt sit diffusum ab alio. Imò necesse est dari aliquod bonum à nullo alio bono procedens, nempe summum, & infinitum bonum, quod est Deus, vt demonstratum est quæst. 2. de Deo. Vnde patet non dari procerum in infinitum sursum versus. Sed neque deorsum versus ille datur. Quia illud idem summum, & infinitum bonum est prædictum libertate, qua cætera omnia moderatur, & constituit effusioni, & progressui bonorum, terminum vniuerso congruentem, dum omnia in mensura, & numero, & pondere constituit, vt dicitur Sapientia 11.21.

Art. 2. Iam dependentia finium à ratione non est dependentia à causa, sed tanquam ab applicatione, qua non est multiplicativa applicatorum, sed ea applicat, qualia, & quot sunt in se à parte rei. Reflexiones verò numeri, & proportiones geometricæ, non dependent priores à posterioribus, ideoque sistitur gradus vbius pro libito, absque vlo inconvenienti; cum è conuerso finium ordinatorum per se sit mutua dependentia in diuerso genere, ideoque in iis opus sit, & primo, & vltimo, per se talibus, & non tantum per accidentis, vt notatum est de ordine purè intellectuali, seu rationis purè speculatiue.

Art. 3. Conceditur denique posse, tum diuersos homines pro eodem tempore, tum eundem hominem pro diuersis temporibus collocare suum ultimum finem in rebus diuersis, modo paulò priùs indicato; negatur tamen fieri posse, vt appetitus eiusdem hominis pro eodem tempore feratur in plura, tamquam in vltimos suos fines adæquatos. Quia vltimus finis dicitur bonum sufficiens, & satiatum appetitus se solo. Repugnat autem appetentem aliquid, tanquam satiatum, seque solo sibi sufficiens, simul appetere similiter aliquid aliud, cum appetitus satiare non possit absque omnibus, qua appetit tamquam satiatum sui. Necesse igitur est, vt una solū res, aut una sola rerum collectio appetatur per vnumquemque actum humanum; tamquam vltimus finis, necnon ab unoquoque homine pro unaquaque temporis differentia.

QVÆSTIO II.

Vtrum finis vltimus, & beatitudo obiectiva hominis sit summum,
& infinitum bonum, quod est Deus?

IDETVR non esse, sed esse aliquid creatum finitum, ac limitatum. 1. Quia capacitas finita, & appetitus in ea fundatus, tum innatus, tum rationalib[er]e elicitus expletur bono finito. Capacitas autem hominis, cui comensuratur omnis eius appetitus, est finita, ut potè indistincta ab entitate eius, qua finita est, atque bonum expletuum est bonum beatificum, ut potè sufficiens eo ipso per se solum, atque perfectè quietium. Ergò bonum beatificum hominis est quid finitum, & limitatum.

2. Necesse est hominem esse felicem, ac beatum habita omni sua perfectione, & corporis, & animæ. Eo namque ipso habet quidquid desiderare, ac velle potest: atque secundum Augustinum lib. 13. de Trinit. c. 4. & 5. Et alibi non semel, *Beatus est, qui habet omnia, qua vult, & nihil male vult.* Omnes autem perfectiones humanæ, tum corporis, tum animæ sunt aliquid creatum. Ergo beatitudo hominis est aliquid creatum.

3. Beatitudo obiectiva est illud bonum, cuius affectui cedunt, ac obediunt cæteri omnes affectus; & quo, vt dicit Boët. lib. 3. consol. prof. 2. constituitur *status omnium bonorum aggregatione perfectus*; ac demum, cuius desiderium est interminatum, ac infinitum. Huiusmodi autem bonum est pecunia, quia vt dicitur Ecclesiast. 10. 19. *Pecunia obediunt omnia*; quod spectat ad prædominium. Deinde, vt dicitur 5. Eth. cap. 5. necnon 1. Polit. c. 6. & 7. *Ad hoc nummus infinitus est, vt sit quasi fidei usus habendi pro eo, quodcumque bono voluerit;* quod pertinet ad continentiam omnium bonorum in se. Demum, vt dicitur Ecclesiast. 9. *Anarus non impletur pecunia;* quod pertinet ad intermissionem, & infinitatem desiderij. Ergò beatitudo hominis consistit in diuitiis.

4. Beatitudo est maximum virtutis præmium ex Philosopho 2. Eth. c. 9. Est quo homo enadit maximè similis Deo, quodque est maximè proprium Dei: & est id, propter quod cætera merito contemnuntur. Huiusmodi autem est honor, & qua ad honorem per se consequitur, fama, & gloria, & qua vtrumque sibi deuincit, potestas super alios. Quia Philosophus 1. Ethic. cap. 3. dicit honorem esse maximum virtutis præmium; atque Rom. 8. 18. passionibus Sanctorum sola retribuitur gloria. 1. verò ad Timoth. 1. 17. dicitur: *Soli Deo honor, & gloria;* & Exod. 22. 28. atque alibi non semel dicuntur Dij, qui sunt in potestate constituti, propter eximiam utique similitudinem cum Deo. Demum homines facile patientur iacturam in rebus omnibus aliis, ne quam honoris iacturam patientur, neque quidquam aliud volunt, nisi saluo honore. Ergo in his beatitudo consistit.

5. Finis vltimus, & beatitudo est, quod appetitur præcisè ratione sui, & cuius volendi nulla vltior superest causa, vt dictum est in q. præced. Huiusmodi autem est voluptas. Quia vt dicitur 10. Ethic. cap. 2. *Ridiculum est querere ab aliquo proprius quid velit delectari.* Ergo beatitudo in voluptate, & delectabilibus consistit.

6. Qui

6. Qui laborat multiplici, vehementi, ac diu-
turna ægritudine, extrema inedia, publica infamia,
& odio vniuersali, delusione sensuum, & peruersio-
ne intellectus, ac voluntatis, nequit esse beatus, vt
cunque simul sit dispositus circa sumnum, & infinitum
bonum, quod est Deus. Bona autem illis malis
opposita sunt quid creatura. Ergo beatitudo nostra
consistit in bonis creatis saltem partialiter, & inadæ-
quate, nec potest appetitus hominis, illis negatis, ita
expleri sola Dei bonitate, vt consequatur plenum, &
vndeque perfectum gaudium, neque quidquam
alium desiderandum superfit.

Art. 1. Respondeatur. Beatitudo obiectiva dicitur
ab omnibus cum Philosopho 1. Ethic. c. 2. maxime
verò 7. & lib. 10. cap. 6. *Bonum sufficiens*, expletum
videlicet appetitus tum innati, tum eliciti, & toti in-
digenitatem subueniens; & quod cum voluntate, & cum
subiecto beatificabilis comparatur, sicut comparatur
cum vnoquoque corpore centrum eius: ita vt illo
obtento, nihil am plus cum sollicitudine, & anxietate
quærendum superfit ob indigentiam; ad ipsius verò
consequationem, tanquam ad ultimum finem cætera
omnia dirigi debeat: ac proinde ipsum ratione sui
tantum, & cætera omnia ratione eiudem amabilia, ac
appetibilia sunt per se. Nihil autem creatum tale bo-
num esse potest. Quia vt arguit D. Thomas q. 2. art. 8.
voluntas humana est vniuersalis circa bonum, sicut
intellectus circa verum, ideoque illa est capax omnis
boni, sicut hic est capax omnis veri. Nihil autem
creatum, nullaque rerum creatarum collectio est
omne bonum; cum Deus sit honum quoddam mini-
mè contentum in rebus creatis, sed eas omnes exce-
dens infinitè. Nihil igitur creatum, nullaque rerum
creatuarum collectio expiere potest se sola capacitatem
humanæ voluntatis, aut eandem donare perfectam
quietem, ac satietatem. Imò omne bonum creatum sine
Deo relinquit in voluntate vacuitatem quandam, &
sollicitudinis, atque anxietatis materiam quodammodo
infinitam comparatinè, & secundum se infinitam
simpliciter.

Art. 2. Accedit omnem bonitatem creatam esse
defectuosam, & defectibilem: Defectuosam quidem,
quia deest illi perfectio infinita Dei, necnon multi-
plex perfectio creata temper de novo possibilis ultra
quamlibet iam existentem. Defectibilem verò, quia
omne bonum creatum, prout distinctum ab actibus
intellectus, & voluntatis, vti modò distinguitur, ac
præcinditur, est contingens, & iam habitum defec-
tre deinde potest, aut simpliciter interitu suo, aut re-
spectu habentis, per violentiam alterius, aut per vol-
luntatem Diuinam. Quà autem defectuola est, repug-
nat illi, vt constitutum statum eum felicem non indi-
gentis vlla alia re. Quia vbi adeat defectus, necessariò
adeat indigentia eius, quod deficit, respectu potentia
respicientis vniuersaliter rationem boni vt sic. Quà
verò defectilis est, & amissibilis, repugnat quieti, &
trāquillitati animi. Quia possibilis amissio nis tenet
eum sollicitum, & inquietum, & eo magis, quod maius
est bonum. Neque verò irquietam eam solli-
citudinem pellere quidquam potest, quod à bono defec-
tibili proueniat, quatenus ab eo prouenit, vt patet,
quandoquidem fundatur in ipsa defectibilitate bo-
norū. Quà quidem rationes militant validius ad-
uersus constitutionem beatitudinis, & finis ultimi
per bona fortunæ, & corporalia, vt potè contractio-
ris entitatis, ac bonitatis, magisque obnoxia corrup-
tioni, & quæ multiplici de causa facile amittuntur.
Nihil igitur creatum, nullaque rerum creatarum col-
lectio, præsertim sensibilium, & corporalium potest
esse bonum beatificum hominī.

Art. 3. Demonstratur hoc sipli clarus, descen-
do in particulari ad singula genera rerum crea-
tarum.

R.P. Esperza Curs. Theol. Tom. I.

rum, quæ omnes possunt in tres classes distribui.
Prima est rerum extra nos positarum, inter quas
eminent, quæ dicuntur bona fortuna, nempè dini-
tia, fama, potestas, de quibus disserit D. Thomas
q. 2. per quatuor priores articulos. Secunda est ea-
rum, quæ nobis inhærent intrinsecè, atque pertinent
ad corpus, & partem sensitivam, vt sanitas, vires,
perspicacia sensuum, voluptates, de quibus agitur
ibidem art. 5. & 6. Tertia est earum, quæ pertinent ad
animam quatenus rationalem, atque illi inhærent, de
quibus disserit ibidem ar. 7. Nihil autem horum
sufficit ab beatitudinem, secluso Deo. Non sufficiunt
in primis bona fortuna. Primò quia, cum sint ex-
trinseca, non possunt immediatè per se perficere ho-
minem, & cum sint inferioris ordinis, non possunt
gignere vi sua aëtus admodum perfectos, qui imper-
fectionem miseria excludant ab homine. Secundò,
quia possideri non possunt à singulis absque detri-
mento aliorum, Vnde odium, & contentiones, semen,
aut germen miseriae, aut potius vtrumque. Tertiò,
quia non satiant appetitum, sed magis ascendunt, &
sunt maioris cumuli cruciant; vt experientia liquet
omnium adhærentium eiusmodi bonis, eaque aut non
habentium, aut quærentium semper maiora. Quar-
to, quia qui contemnit talia bona, astimatur propte-
rè melior ab optimis, & sapientissimis, cum beatitu-
do omnino contemni non possit, nec debeat. Quinto
quia nihil sunt absque sanitate, & aliis bonis cor-
poris, aut certè comparatione eorum; cum beatitu-
do seclusis omnibus aliis, & comparatiæ ad omnia
alia sit summum bonum, summeque estimabile.

Art. 4. Præterea, descendendo magis in particuli-
ra intra idem genus; dimitæ maxima cum anxietate
quaruntur, & conseruantur; felicius, & laudabilius
erogantur, quam congeruntur; nec sunt appetibiles
propter se, sed vt instrumenta, & sumptus vitæ; vnde fit
vt minuantur fructione sui, sicut proinde fructio do-
lorosa, aut concomitante, aut consequenter. Deinde
honor exhibitus à creatura supponit excellentiam
honorati, quæ procul dubio præponderat notitia,
quam de honore sibi exhibito idem honoratus habe-
re potest. Hac autem sola notitia perficit honoratum,
cum honor ipse sit potius in honorante, tam-
quam bonum proprium ipsius, eundemque solum
afficiens intrinsecè. Id verò est contra conceptum
beatitudinis, vt potè manifestè præponderantis reli-
quis beati bonis. Evidens porro est pluris haberè
meritù honorem exhibendum, quam nouisse exhibi-
bitum, ne dicatur, quod absurdissimum est, honora-
biliorem aliquem reddi notitia honoris sibi exhibi-
ti, quam priori merito, & causa eiusdem exhibendi.
Rursus hoc bonum pendet ex arbitrio alterius indif-
ferentis ad iustum, & iniustum. Eadem est ratio de
fama, quæ consistit in opinione hominum. Com-
mune insuper vtrique est, quod honestè contemni-
tur, necnon quod proueniat à iudicio fallibili. Deni-
que potestas temporalis est indifferens ad ysum, &
abusum, atque perfectio eius est ex actione sibi super-
addita; cum vera felicitas sit bonum repugnans malo,
& non progrediens ulterius, vt perficiatur.

Art. 5. Iam bona corporis, tametsi maioris ali-
quantò momenti sint, nec ipsa sola ad beatitudinem
sufficiunt. Primum, quia sunt inferiora bonis animi,
vt potè præstantioris, & quodammodo sunt communia
cum brutis; cum beatitudo excellat ceteris bonis,
atque homo etiam miser habeat bonum, quo bruta
omnia supereret. Deinde quia prædictis bonis cor-
poris vtcumque magnis, si simul careat honore,
fama, & aliis extrinsecis, vt carere facilè potest, est
miser; cum beatus, nulla re, nulliusque rei defectu
miser simul esse possit. Tertiò, quia hæc bona, sicut &
præcedentia fortunæ, sunt cōpossibilita cū peccato.

Aa 3 &

& peruersitate hominis, atque adeo cum merito pœnarum, & inimicitia Dei, cumque ipsis pœnis, & inimicitia, quæ felicitati repugnant. Denique volupates corporis, quibus maximè nonnulli beatitudinem deuincent, si sint immoderatae, opponuntur reæ rationi, & bonis spiritualibus, nocentque saluti, atque iucundæ, ac vegetæ corporis constitutioni. Si autem moderatæ usurpanda sunt, ut re ipsa sunt; hoc ipsum demonstrat non esse expetendas propter se præcisæ, atque illimitatæ; quo tamen modo expetendas est ultimus finis: sed esse appetendas, quatenus moderatae sunt, & sufficiunt pro tuenda vita, & obtinendis aliis finibus per se seorsim honestis.

Art. 6. Bona demum animi duplii differentia continentur. Alia namque sunt principia operandi; alia sunt operationes ipsæ intellectus, & voluntatis. Principia operandi dantur homini propter operationem, tamquam propter finem. Vnde liquet ipsa principia non esse ultimum finem, quo habito quiescere iure possit homo; tamquam in centro: Et quidem si homo principiis operandi nullam adiiceret operationem, foret imperfectissimus, & infelicissimus, atque merito contemnendus. Deinde si ea principia sunt præcisæ naturalia, sunt eo ipso indifferentia ad operationes bonas & malas: hoc est, ad felicitatem, aut minorem infelicitatem, atque ad magnam infelicitatem. Si vero supernaturalia sunt, euenient hominem ad obiectum se ipso maius, seu ordinis superioris: ergo istud potius obiectum, seu aliquid ordinis eius superioris, erit beatitudo obiectiva. Operationes autem ipsæ, ut possint esse beatitudo formalis, & ut quo, beatitudo tamen obiectiva, & ut quod, seu ultimus finis qui, possidendum per alias cognitiones, aut voluntiones reflexas nequaquam esse possunt. Quia si excellentes sunt; erunt inferiores suis obiectis, ut pater in cognitione, & amore Dei, Angeli, & ipsius hominis. Vnde ea potius obiecta erunt beatitudo obiectiva: cum obiectum beatificum sit præstantissimum omnium. Si vero excellentes non sunt, eo ipso sunt minus aptæ que beatitudinem constituant, atque beatificant obiectivæ.

Art. 7. Quod autem homo se solo (quæ sola, & Angeli consideratio superest extra Deum) non possit esse sua beatitudo obiectiva, sicut est Deus respectu sui, ex eo patet clarissime; quia indiget multis à se distinctis, sine quibus male habet, & est infelix; cum beatitudo sit bonum sufficiens, ut dictum est. Idem suo modo dicitur de Angelo, ut poterit ob eandem rationem insufficiens sibi, ac proinde misero, si nihil aliud sibi superaddatur. Patet autem cognitionem, & amorem Angeli quatensis miser, non sufficere ad hominis felicitatem. Vnde Angelo, & homini hoc est commune, ut vterque beatificetur bono ab eis distincto, eisdemque præstantiori. Quod enim fuerit summum bonum vnius, erit etiam summum bonum alterius, cum vterque sit capax omnis boni, ut dicebatur de homine art. 1. De qualibet portio creatura perfectiori, & perfectiori in infinitum syncategorematice potest instituti eadem propositus argumentatio, ut appareat consideranti. Constat igitur ex ratione vniuersali, & ex sufficienti partium enumeratione nihil creatum secluso Deo esse beatitudinem obiectivam hominis.

Art. 8. Dicendum itaque est, pertinere quidem ad integratæm, & ad perfectionem accidentalem seu secundariam beatitudinis humana bona aliqua creata; ea nimur, quæ pertinent ad perfectionem, & complementum intrinsecum corporis, & animi, & cadunt sub utriusque appetitum innatum, necnon elicitem conformem innato, ceterum eandem beatitudinem essentialiter, & quoad sumum conceptum primarium constitui adæquatæ per solam bonitatem

Dei; idque esse omnino certum. Prior pars de multipli bonitate creata requisita secundariæ ad integratæ, & ad æquatum complementum beatitudinis, apparet satis ex rationibus dubitandi, & apparebit magis ex responsionibus earum, multo vero clarius ex iis, quæ adiicientur q. sequenti. Posterior pars de essentia, & conceptu primario eiusdem beatitudinis adæquatæ constituto per infinitam Dei bonitatem, deque huius rei certitudine, colligitur communiter à Sanctis PP. & à Theologis ex illo ps. 72. 26. Pars mea Deus in aeternum: Ps. 143. fine; Beatus populus, cuius Dominus, Deus eius. Ioann. 17. 3. Hac est vita eterna, ut cognoscant te: & ex similibus permultis, quæ sunt obvia apud Autatores in praesenti circa dictum art. 8. D. Thoma. Vnde August. inter alios, lib. 19. de Cinit. cap. 16. Ut vita corporis, anima est, inquit: in vita beatae hominis, Deus est.

Art. 9. Ratio est, quia Deus est omne bonum continens in se formaliter omnem puram bonitatem, omnemque perfectionem sine imperfectione; atque eminenter, & causaliter omnem aliam bonitatem. Ipse igitur est bonum essentialiter vniuersale se solo potens, atque sufficiens satiare appetitum nostrum, & explorare totam, quanta est, capacitatem nostræ voluntatis. Cuius videlicet sphæra protendi non potest ultra ambitum totius bonitatis, & qua indigere nulla re potest, si possideat bonum formaliter infinitum secundum se in omni genere, & inductuum omnium aliorum bonorum, quibus intrinsecè sufficientibus, & quomodolibet extrinsecè fouentibus, ac perficiens indigere potest homo ex sua natura, & quibus propterea indigere amplius non potest, ex suppositione quod possideat Deum, ex quo ea omnia percipiuntur. Solus igitur Deus est primariæ, & essentialiter bonum illud sufficiens, depulsuum se solo omnis indigentia, & perfectæ quietatuum appetitus, cui bono beatitudinem nostram obiectuam deuinxit Philosophus supra, & ex eo omnes deinde alii.

Art. 10. Accedit, Deum esse rerum omnium principium, ut patet ex q. 2. de Deo. Ergo idem est finis ultimus rerum omnium, ut inferbatur in q. præced. Beatitudo autem coincidit cum fine ultimo. Quia obtenta beatitudine nihil superest, quod tendat viterius voluntas nostra, sed in ea perfectæ, ac ultimæ quiescit. Accedit rursus, beatitudinem nostram formalem consistere in perfectissima nostra operatione, ut dicetur in q. seq. Obiectum autem formale adæquatum, motiuum, & causatiuum perfectissimæ nostra operationis est sola perfectio diuinæ essentiae, ut ibidem patet, atque beatitudo obiectiva constituitur adæquata per obiectum formale adæquatum beatitudinis formalis. Ergo perfectio Diuinæ essentiae constituit se sola adæquatæ conceptum essentiale ac primarium beatitudinis nostra obiectiva. Accedit deinde, quod maius est vnumquodque bonum, ed esse maius gaudium, quod refultat ex eius possessione. Deus autem se solo est summum bonum, nec maior, ac estimabilior bonitatis cumulus confurgit ex ipso cum creaturis coniuncto, quam iisdem seclusis. Quia cetera omnia sunt puræ participationes bonitatis Diuinæ, ut praicontinentis illa in se adæquatæ, modo etiam perfectiori, quam sint in se ipsis intrinsecæ. Ergo ex sola Dei solius possessione refultat summum gaudium, tamquam ex fonte satiativo omnis appetitus. Patet vero ex sola beatitudine obiectiva, tamquam ex bono per se solum sufficiente refultare summum gaudium satiativum, & perfectæ, ac adæquatæ quietatuum appetitus humani. Ergo solus Deus est essentialiter beatitudo nostra obiectiva.

Art. 11. Conuenit autem Deo, ut sit summum bonum nostrum, nostraque beatitudo obiectiva, in actu quidem primo

primo proximo per sua prædicta necessaria secundum le; in actu vero secundo nobis extrinseco, per libera- ram suam voluntatem. Deo enim necessariò, ac es- sentialiter inest plenitudo omnis bonitatis in omni genere non solum respectu sui, sed etiam respectu aliorum omnium, atque ideo se solo est essentialiter necessariò bonum perfectè, & complete sufficiens, tum sibi, tum aliis, possessorum à se, sibique summè co- municatum, ac proinde summè beatificans se ipsum necessariò, & similiter potens dare se se, & communi- dicare aliis, ac proinde beatificare alios quolibet, quantum fert cuiusque capacitas. Quia vero hoc præstare potest sola sua voluntate, & potentia, cui nihil resistere potest; proprie te se solo essentialiter est beatitudo quorumlibet aliorum in actu primo pro- ximo, & apertitudinaliter: At in actu secundo, & actualiter constituitur summum bonum cuiusque proprium, eiusque beatitudo obiectiva per liberam suam voluntatem, qua vult se ipsum dare, & com- municare aliis permanenter. Nempe Deus est sui iuriis essentialiter, ideoque non potest possideri ab aliquo alio, & fieri bonum proprium, & suum ciudem, præterquam sua ipsius libera voluntate.

Art. 12. Quod si hæc diuina voluntas non fuerit dandi, & communicandi se permanenter cum stabilitate æternum invariabili, eo ipso non erit voluntas beatificandi, aut proximi, & actualiter sufficiens ad beatificandum. Quia non erit sufficiens ad securitatem, & assensum omnino certum, quo is, cui Deus se se communicauerit, firmissime sibi persuadeat, se nū- quam fore miserum. Quia tamecum securitas, & certitu- do eius assensus est de conceptu beatitudinis forma- lis, ut apparebit in quest. seq. Quapropter sicut Deus est obiectum formale fidei, quatenus reuelans, & speci quatenus promittens, & charitatis, quatenus mutuo benevolus: ita est obiectum actus beatifici, quatenus æternum invariabiliter dans, & communica- cans se ipsum: id est, beatitudo obiectiva est sum- mum, ac infinitum bonum, quatenus proprium, & suum ipsius beati permanenter, ac invariabiliter; pro- prietate, & suitate ultimè completa per voluntatem ipsius summi boni indistinctam realiter ab eodem.

Ad 1. Omnis capacitas entitatiè finita expletur bono intrinsecè affienti finito, aut infinito, quatenus finitè tantum, ac limitatè perfectio; at obiectiu- ne, & extrinsecè expleri nequaquam potest capacitas intellectus, & voluntatis humanæ, nisi per bonum infinitum, ut infinitum: Quia utraque potentia est extrinseca, & obiectiuè capax boni simpliciter infiniti, vt potè pertingens univerbaliter ad rationem veri, & boni vt sic, quatenus complectitur sub se finitum, & infinitum. Vnde neutra potest habere in se intrinsecè summam suam perfectionem entitatiè finitam, ac limitatam, id est, operationem suam perfectissimam, quin simul habeat obiectiuè, & extrinsecè verum, & bonum simpliciter infinitum. Hinc patet etiam ad secundum, quod laborat falsa suppositione. Quia non potest haberi omnis perfectio intrinseca propria anima rationalis, nisi habitu simul obiectiuè, & extrinsecè summo, ac infinito bono.

Ad 3. Ut affectui pecuniae cedant aliquatenus cæ- teri affectus, qui verlanter circa bona corporalia, & commutabilia, quatenus omnia eiusmodi bona quo- dammodo continentur in pecunia, non tamen cedit eidem, nisi per accidens, affectus circa bona spiritua- lia, & propria animæ, quæ videlicet pro pecunia ha- berbi non possunt, nec in ea villo pacto continentur, ut habetur ex Proverbior. 17. 16. Quid prodest fullo diuitias habere, cum sapientiam emere non possit? Ex quo ulterius appetitum diuitiarum non esse in- terminatum per se, & secundum rectam rationem iustè estimatiuum ipsarum. Quia non possunt appeti-

honestè, nisi quatenus sufficientes, ac viles ad com- paranda alia bona necessaria, & viles pro conserua- tione, & perfectione vitæ corporalis, ideoque appre- tuntur ratione alterius ut finis, & sub mensura ab eodem prescripta; contemnuntur vero honestius, & reputantur ut stercore, ac detrimenta, exemplo Apostolico, comparatione bonorum spiritualium. Neutrum autem horum cadit in bonum beatificum, ut patet. Quapropter quod avarus non impleatur pecunia, non prouenit ex vi beatifica pecunia, & ex merito, ac dignitate eius, sed ex vitio, & inordinato affectu anari, & ex infelicitate, quæ vitio, ac inordi- nationi essentialiter inest, ut potè expolianti homi- nem maxima sua perfectione, maximeque decenti.

Ad 4. Honor, fama, & gloria humana retribuitur virtuti ab hominibus, quia nihil habent maius, quod retribuant, aut quo usque adeò indeficierent abn- dent, erga omnes benemeritos. Ceterum non ea est illud præmium, propter quod agendum est virtuosè, aut etiam agi virtuosè potest. Quia, qui propter glo- riā, & honorem humanum operatur, ambitiosus, ac proinde vitiosus est, & miser; atque ad hypocri- sim potius, quam ad veram virtutem moueri inde potest motione positiva, & liberè operanti. Prætere- à virtus, & dignitas honoris, ac famæ, quæ inest uni- cique intrinsecè, est maius ipsius bonum, quam ho- nor, & gloria humana inde resultans, & afficiens ac perficies intrinsecè solum honorantem, ut dictum est suprà. Beatitudo vero consistit in maximo bono. Ho- nor itaque, & gloria, vere, & legitimè, ac adæquatè compensatiua virtutis, est, quæ habetur apud Deum. Quia hæc gloria, non est causata à bonitate, quæ in- est honorato, sed est causatiua bonitatis, & dignitatis, per quam honoratus, & glorificatus à Deo fit maxi- mè similis ipsi, proptereaque dignus honore, & re- uerentia apud alios. Hic idem honor, & gloria apud Deum est id, propter quod merito contemnuntur cæ- tera omnia, separabilia ab ipso, non vero honor, & gloria humana. Quia videlicet contempta per infa- miam, & bonam famam prosecuti sunt viri Sancti iter salutis gloriosum apud Deum. Non igitur bona omnia absolute, sed bona alia temporalia tantum sunt contemptibilia praे honore, & gloria humana. Iam potest super alios, cum, ut dictum est, sit in- differens, sicut reliqua bona temporalia, ad usum, & abulum, ideoque ad dignitatem laudis, & vituperij; meritum, & demeritum; felicitatem, & misericordiam; appetit quod sit participatio Diu- nitatis valde imperfecta, & insufficiens ad beatitudinem.

Ad 5. Delectationes corporales, quia sunt maxi- mè nota, eaque de causa, tamquam maxima bona à plenisque queruntur, ac preferuntur delectationi- bus spiritualibus, nomine voluptatis absolutè prola- to, tanquam uincere, intelliguntur communiter. Cæ- terum delectationes spirituales, & propriæ substanciæ rationalis, & hominis, quæ homo est, sunt incomparabiliter maiores. Quia cum substantia ratio- nalism, & homo, quæ homo est, ac differt à brutis, sit longè perfectior; est utique eatenus capax boni incomparabiliter maioris: Bonum autem maius est causatiuum maioris delectationis. Vnde, si beatitudo obiectiva hominis esset collocanda in delectationi- bus, in spiritualibus utique delectationibus, & non in corporalibus, collocanda esset. Eo vel maxiime, quia, ut dictum est suprà, delectationes corpo- rales possunt esse nimia, corrupta salutis, & per- turbativa rationis, atque deordinativa appetitus rationalis; id est, summè nocuæ respectu corporis, & animæ. Bono autem beatifico repugnat, ut sit ni- um, aut nocuæ ratione sui qualiscumque augmen- ti. Quia nimium repugnat, ut quis sit nimium Beatus.

A a 4 eaque

eaque præcisè de causa male habeat, aut animo, aut corpore, & sit proinde miser, quia est quammaxime beatus, vti fieri potest, vt male habeat, quia est nimium deditus voluptatibus corporalibus. Voluptates igitur corporales non sunt quærendæ absolutè ratione sui, sed ratione alterius, & sub mensura ab alio præstantiori fine prescripta. Consequenter non est absolute stultum, quærere, quare quis corporaliter delectari velit, atque istud delectationis genus in taliꝝ vñque determinatum gradum usurpare. Quapropter Philosophus solum intendit stultam esse quæstionem de voluptate, & delectatione; præcisè, qua voluptas, & delectatio est. Id enim perinde est, atque quærere rationem, ob quam quis velit bonum, quæ bonum est, eiusdemque boni possessionem. Quia vnumquodque bonum constituit vnum integrum obiectum volibile simul cum possessione, & fruitione sui. Sicut ergo quæri nihilominus sapienter, & reddi potest ratio, ob quam quis v̄lit tale determinatum bonum potius, quam aliud incompossibile cum illo: ita etiam sapienter queritur, & redditur ratio, ob quam quis v̄lit talem determinatam delectationem potius, quam aliam incompossibilem cum illa; atque circa voluptates corporales debet semper vnicuique suppetere talis aliqua vltior ratio, propter causam iam indicatam.

Ad 6. Impossibile in primis est, vt qui possidet perfectè summum ac infinitum bonum, quod est Deus, illique penitus adhæret; patiatur nihilominus pœnitus intellexus, aut voluntatis per cognitionem falsam, aut per actum peccaminosum. Quia veritas Diuina est idea adæquata omniam aliarum veritatum, & Diuina bonitas est similiter vinculum totius honestatis; ideoque repugnat, vt intuentes clarè Deum, eundemque diligens ex ea visione, simul aut assentiatur alicui falsitati, aut incidat in aliquod peccatum. Impossibile rursus est, vt possidens perfectè Deum, patiatur simul malum aliquod, aut vexationem, atque molestiam, seu animi, seu corporis absque lucro maiori inde proveni. Quia cui Deus donat se perfectè possidendum, eo ipso constituit se amicum eius amicitia perfecta. Est autem contra conceptum amicitiae, vt amicus amicum vexet inutiliter, & sine lucro, & absque intentione, vt tandem aliquando pereniat ad plenam tranquillitatem expertem omnis vltioris vexationis, atque molestie. Impossibile denique est, vt gaudium resultans ex summo, ac infinito bono perfectè posse non ita absorbare sensum doloris, vñcumque acerbi inducibilis per passiones, & temporales, & lucras, vt iis non obstantibus, redat animum absolutè tranquillum, ac felicem, atque hilariter dominantem cruciatibus eiusmodi, prout accidit de facto in Christo Domino, dum fuit viator simul & comprehensor. Impossibile igitur est, vt non sit beatus, qui perfectè possidet summum, ac infinitum bonum, quod est Deus, atque in ipso tanquam in radice, & causa cætera omnia bona, vel de præsenti, vel saltem de futuro indefectibiliter.

QVÆSTIO III.

Vtrum beatitudo nostra formalis consistat in sola visione Dei essentialiter inamisibili?

IDE TVR non consistere in ea saltem sola. 1. Quia visio Dei est quid creatum, Nihil autem creatum est beatitudo nostra formalis. Quia beatitudo est summum bonum, & vltimus finis, quorum neutrum conuenit vlli rei creatæ, ex q. præcedenti, sed soli Deo. Vnde August. lib. 1. de doctr. Christ. c. 4. 5. & 22. dicit, & ex ipso dicunt cæteri omnes, solo Deo fruendum esse. Beatitudo autem est obiectum fruitionis, cùm vñs sit eorum tantum, & omnium, qua ad aliud, nemp̄ ad ipsam beatitudinem referuntur. Eodem pertinet, obiectum spei, qua vñque speratur beatitudo, esse solum Deum, vt liquet ex q. 3. de virt. Theol. Nihil igitur creatum est beatitudo nostra formalis.

2. Visio Dei est quædam ipsius videntis operatio. Beatitudo autem non est operatio ipsius beati. Quia beatitudo est status quidam, ex Boët. suprà, & vna vnius, & auctore, atque vñico largitore Deo, ceteris inest omnibus. At operatio non est aliquid ex se permanens, vti est status ex suo conceptu, sed est transiens, ac variabilis, & in vnoquoque multiplex; & insuper, qua vitalis est, vti est visio, est ab intrinseco, coequo existens auctore, cui inest.

3. Visio Dei est operatio purè intellectualis. Beatitudo autem hominis non potest consistere in sola operatione purè intellectuali. Quia beatitudo est bonum se solo sufficiens, & perfectum est ex Philosopho suprà. Operatio autem purè intellectualis non potest esse tale hominis bonum: Quia nequit perficere hominem secundum omnes suas partes, nempe secundum partem etiam sensitivam, ac animalem. Imò nulla operatio intellectualis humana potest esse perfecta, nisi præexistente perfectione operationis sensitivæ. Quia intellectus humanus dependet à sensu, & perfectio illius à perfectione huius. Ergo, vt homo sit adæquatus perfectus, seque toto bene habeat secundum animam, & corpus, imò secundum animam præcisè, requiritur perfecta operatio sensus.

4. Primo principio correspontet vltimus finis, vt dictum est suprà. Voluntas autem per suam operationem est in vnoquoque primum principium mouens. Quia suo imperio mouet reliquias omnes potentias ad operandum. Ergo eadem per suam aliquam operationem est vltimus finis, tribuens reliquis potentias perfectam quietem, satietatem, & pacem, qua est finis vltimus, & beatitudo formalis hominis, iuxta illud ps. 147. 14. Qui ponit fines tuos pacem. Confirmatur: Quia beatitudo obiectiva est summum bonum, vt dictum est suprà. Summum autem bonum, vt tale, pertinet formaliter ad voluntatem. Ergo ad eandem pertinet beatitudo formalis, atque in eius operatione essentialiter consistit.

5. Operatio nobilissimæ potentiarum est nobilissima, atque beatitudo formalis, si quidem consistat in operatione, consistit vñque in operatione nobilissima, voluntas autem est nobilissima potentia, & præeminet intellectui simul cum reliquis potentias. Primum, quia est potentia libera, & dominativa, atque liberum, & dominatum præeminet obsecutum,

&

& determinato ad unum. Deinde finis omnium operationum intellectus est perfecta operatio voluntatis: nempe ad ipsam, tanquam ad scopum, & terminum progredimur per illas, tanquam per media, neque ea habita quidquam ulterius supereft, cui impendatur actualitas naturæ rationalis. Quia de causa dicit Ansel. lib. 2. *Cur Deus homo, c. 1. peruenit sum esse ordinem amare, ut intelligas.* Rursus, voluntas trahitur per suos actus ad obiectum, eiusque inducit naturam, & inclinationes. Intellectus vero est conuerso, trahit ad se obiectum suum, ipsumque quodammodo transformat in naturam suam. Melius autem est hominem transformari in Deum, quam Deum in hominem. Ergo maior est perfectio voluntatis, quam intellectus, saltem comparatione Dei, ut obiecti, atque adeo & simpliciter. Demum reliqua potentia inveniuntur impulsu voluntatis. Ergo non possunt quiescere, donec quietat voluntas, ipsaque quiete necessaria quiescunt. Quies igitur voluntatis, quæ procul dubio habetur per actum ipsius, nempe per fruitionem summi boni, est perfectio, essentia, & vinculum totius beatitudinis formalis.

6. Proprium, & peculiare amoris amicitiae est, ex Philosopho, & aliis communiter, ut bona amicorum reddat illis communia, & sua cuiusque, quæ sunt alterius. Ergo, quoque visioni Dei non intelligatur adiuncta amicabilis dilectio eiusdem, non intelligitur summum bonum factum proprium, & suum ipsius videntis, ac proinde non potest de eodem gaudere, & delectari, tanquam de bono proprio: sine qua tamen delectatione, vel certe ablique proxima dispositione, & possibiliate summa delectationis, voluntatis, & gaudij, conceptus beatitudinis perfectæ nequaquam subsistit. Ergo ad conceptum essentiale beatitudinis, & perfectam summi boni possessionem, requiritur, ultra visionem, amor amicitiae erga Deum. Accedit, alia bonorum genera, ut agros, domos, & similia, non possideri, nec fieri propria videntis, per solam eorum visionem. Ergo nec summum bonum, quod est Deus, possidetur per solam eius visionem. Accedit rursus, aspectum hominis non esse delectabilem, nec conferre ad felicitatem videntis, si non sit amicus, & potius contristare, si sit inimicus. Ergo nec Deus visus delectare, & felicitare potest, quam visioni superaddatur amor amicitiae.

7. Beatitudo inchoata, & imperfecta viatoris, aut vincere, aut saltem præcipue constituitur formaliter per dilectionem charitatis. Ergo beatitudo etiam completa, & perfecta patriæ constituitur formaliter per eandem. Patet antecedens: Quia perfectio charitatis est maior, quam perfectio fidei, & reliquorum donorum gratiae, quæ habentur in via, ut constat ex 1. ad Corinth. toto c. 13. vbi demum concluditur. *Maior autem horum est charitas.* Beatitudo autem formalis est maximum, & perfectissimum in unoquoque bonum. Probatur consequentia. Quia omnes habitus, & actus crescunt in patria sub eadem proportione supra habitus, & actus viatoris. Ergo charitas patriæ præminet similiter reliquis donis, & actibus propriis eius status. Eadem ferè paritatis ratio instruitur ex statu puræ naturæ. Quia ultima eius beatitudo includeret in suo conceptu primario dilectionem Dei, quia videlicet seclusa non posset solidari homo pro eo statu, in conservatione stabili innocentia, & immunitate à peccatis, id est, à summa miseria. Ordo autem supernaturalis imitatur ordinem naturalem, eidemque iusta quoad omnia proportione correspondet, ut post fundatus in ordine naturali, atque ad eundem, non destruendum, aut inuertendum, sed promouendum, ac perficiendum institutus.

8. In sacris litteris significatur communiter bea-

tudo nomine gaudij, & voluptatis, Matth. 25. 21. *Intra in gaudium Domini tui. Pl. 35. 9. Torrente voluptatis tua potabis eos.* Ob quæ & alia similia quamplura concludit August. lib. 8. de Ciuit. c. 9. *Quisquis ergo fruatur eo, quod amat, verumque, & summum bonum amat, quis eum beatum, nisi miserrimus, neget?* Atque hic profecto videtur esse communis hominum sensus, in summa voluptate summam felicitatem sitam esse, eandemque esse florem, simul, & fructum ceterorum omnium bonorum. Huc etiam pertinet sententia supra memorata Philosophi, *de prosecutione delectationis nullam questionem, nullamque ultius rationem esse posse: cum de prosecutione ceterorum quorumlibet inquiri meritò possit, & optimè respondeatur: Quia placet. Quia delectat.* Ergo beatitudo formaliter consistit in actu gaudij, atque delectatio, & gaudium est suprema, & ultima ceterarum omnium ratio, & id, propter quod cetera volumus, ac proinde est summum bonum inter ea, quæ vnicuique intrinsecè inhærent: quandoquidem ex Philosopho in illo capite 7. id, propter quod cetera, sit maximum.

9. Omne ens creatum est annihilabile, aut corruptibile à Deo, saltem de potentia absoluta. *Quod est visus adeo certum, ac indubitatum ex testimoniis Icripturaræ, & communi consensu Patrum, ut Tannerus, Ripalda, & nonnulli alij non dubitaverint oppositum dicere, ut minimum, temerarium, ac erroneum.* Cum ergo visio Dei sit aliquid creatum, non potest esse intrinsecè, ac essentialiter inamissibilis, ac proinde hæc eius conditio non pertinet ad conceptum beatitudinis humanæ.

10. Non potest esse beatus, qui non cognoscit suā summi boni possessionem, seu possideri a se suum, summum bonum. *Quia non potest gaudere de summo bono ut suo, deque eius possessione, non praecunte cognitione ipsius possessionis, & suitatis.* Hæc autem cognitionis habetur per reflexionem supra visionem directam Dei, quæ videlicet est possessio summi boni. Ergo beatitudo nostra formalis non constituitur per visionem Dei, sed per cognitionem reflexam huius visionis, ut arguant nonnulli apud Bacchonum.

11. Perfecta, & adæquata coniunctio hominis cum Deo, nec habetur per solam visionem Dei, nec per solam eiusdem dilectionem, sed per utramque simul, visione quodammodo trahente Deum ad vindicem, & dilectione similiter trahente dilectorem ad Deum, propter vim representativam, & attractivam obiecti propriam visionis, & propter vim eccentricam, & transformativam amantis in amatum, similiter propriam dilectionis, ut tradit Dionysius, & ex eo ceteri communiter. Essentia autem beatitudinis nostræ formalis consistit adæquate in perfecta, & adæquata coniunctio mutua cum Deo. Ergo beatitudo nostra formalis, neque consistit in sola visione Dei, ut docet D. Thomas, & ex eo Vasq. & alij, neque in solo actu voluntatis, ut volunt Scotus, & alij, sed in utroque actu simul, ut pluribus contendunt Suarez, Molina, Valentia, & alij, secuti D. Bonaventuram cum fundamento haudquaquam leui in Scriptura, & Sanctis PP. adscribentibus promiscue beatitudinem nostram, modò visioni, modò dilectioni, seu fruitione Dei; necnon in Extraag. *Benedictus*, in qua Benedictus XII. definit, visione, & fruitione Dei Animas esse verè beatas.

Art. 1. Respondet. Certum imprimis est, requiri aliquid distinctum à Deo, & homine, ut homo reddatur actualiter, & formaliter beatus. Fieri namque potest, ut existente Deo, & homine, deficiat nihilominus actualis, & formalis beatitudo hominis, ut apparent in multis hominibus coexistentibus Deo, & nihilominus

lominus miseris. Necesse autem est ea inter se distingue realiter, quæ sunt separabilia quoad existentiam, seu quorum alterum potest non existere existente altero. Nec vacat dicere, Deitatem habentem se diuersimodè in ordine ad hominem, posse per se ipsam præcisè, nulla superaddita entitate creata, modo in miseria illum relinquere, modò beatum reddere. Quia modus ille diuersus se habendi est separabilis realiter à Deitate, & homine secundum se consideratis; ergò est distinctus realiter ab utrisque. Nec sufficit, si rursus dicatur, modum illum diuersum esse purè intentionalem, & indistinctum à volitione libera diuina, quæ potest diuersimode denominare, & præstare effectus formales diuersos nulla superaddita re creata. Non, inquam, sufficit; quia oportet designare obiectum speciale eius libera volitionis, & quidem diuersum pro diueritate instantium, pro quibus præstat diuersas, sive denotiones, sive effectus formales; quia si vult idem semper, & pro semper, necesse est, vt idem semper præstet, & pro semper: nempe Deus solum præstare potest ex vi iua voluntatis, quod vult, & quando vult. Hinc refellitur opinio, quæ communiter tribuitur Henrico quodlib. 13. quæst. 12. de constitutione nostræ beatitudinis formalis per illapsum Deitatis in animam. Si enim nomine illapsus non intelligatur donum aliquod creatum afficiens intrinsecè animam beatam, prout ille insinuat, licet perobscure; incidit manifestè ea opinio in impugnationem modò prælatam. Nempe si vox *illapsus* superaddatur vocibus *Dei*, & *hominis*, quin superaddatur ullum obiectum obiectis significatis per istas duas posteriores voces, deprehenditur clarè perperam vocem vocibus superaddi, & illusoriam loquitionem usurpari, atque implicantia dici cum intenditur dari eadem præcisè, quæ anteà, simulque dari aliquid, sive absolutum, sive modale de nouo.

Art. 2. Certum rursus est, eiusmodi requisitum ad beatitudinem formalem hominis distinctum realiter à Deo, & homine, & ab utriusque coexistentia, non esse vniōnem, seu physicam, seu intentionalē naturæ, aut personæ Diuinæ cum homine, aut natura humana, ratione cuius vniōnis substantia creatæ redditatur formaliter, aut intelligens, aut volens per intellectiōnem, aut volitionem increātam. Constat enim ex quæst. 27. de Incarnat. hoc esse impossibile, & nōtum præterea est ex fide, soli Christo Domino obtigisse vniōnem hypostaticam. Necesse igitur est Beatitudinem nostram formalem constitui per aliquid purè creatum distinctum realiter à Deo, & à nobis, & non vniens physicè Deum cum homine beato.

Art. 3. Certum denique est, actualem, ac formalem beatitudinem nostram non confistero in aliquo nobis extrinsecō secundum se præcisè considerato, sed in aliquo nobis intrinsecè inhærenti, atque vniōne physicè nobis. Primum, quia ex iis, quæ nobis non inhærent intrinsecè, nihil est tam sufficiens, & idoneum ad beatificandum formaliter, quā summa, ac infinita bonitas Dei, quam tamen ostensum est secundum se præcisè non posse nos beatificare formaliter, seu in genere causæ formalis, sed oportere, vt aliquid præterea superaddatur realiter. Deinde mensura bonitatis comparatiæ conuenientis vniōni rei respectu cuiusque subiecti, est vis perfectiua, & melioratiua eiusdem subiecti. Nemo enim computauerit inter bona sua, id, quo nihil in se perficitur immediatè, & ex quo præterea nihil resultare potest, quo melius habeat in se, & perficiatur intrinsecè. Nempe eatenus præcisè vnumquaque donum aestimatur, atque diligitur ab unoquoque per amorē sui, quatenus, vel eo, vel ex eo bene habere potest in se intrinsecè. Contemnuntur enim ab unoquoque, qua-

tenus dilectore sui, ea omnia, cum quibus, & sine quibus æquè bene habet in se intrinsecè. Confirmatur paritate malorum. Quia nullum respectu cuiusquam malum censetur, quod nullam auferit perfectionem intrinsecam, aut mentis, aut corporis, nullamque inducit, aut inducere valet qualitatem intrinsecè deterioriū, ac nocentem. Nullum igitur similiter respectu cuiusquam bonum est, quod neque est illa perfectione eius intrinsecā, neq; est inducītūm illius talis perfectionis. Cū ergò Beatitudo nostra formalis non sit id, per quod mediata tantum, & casualiter reddimur beati, ac felices, sed id, per quod immediata, & formaliter constituimur tales: oportet vt sit aliiquid intrinsecè inhærens beato, ipsumque physicè informans, ac perficiens. Oportet verò præterea, vt idipsum sit aliiquid accidens, aut aliqua accidentiū collectio: quandoquidem præmisum initio est, beatitudinem formalem hominis esse separabilem, & distinctam realiter ab eius substantia adæquatè sumpta.

Art. 4. Accidentia porrò afficiantia intrinsecè hominem alia pertinent ad actum primum operandi, vt habitus; alia sunt operationes ipse, vt actus intelligendi, & volendi. Beatitudo autem formalis non constituitur per ea, quæ pertinent ad actum primum, sed per operationem, aut collectionem aliquam operationum, vt docet Philosophus 1. Ethic. c. 8. D. Thom. qu. 3. art. 2. alioquin communiter. Ratio est: quia finis præminent iis, quæ sunt ad finem: & quod propter se, iis, quæ propter aliud. Finis autem cuiusque potentia operatiua est operatio illi correspondens, vt dicit ibidem Philosophus, & propter ea est frustrè ex eodem, & ex D. Thoma, potentia, quæ non reducitur ad actum: cum id omne, & solum sit frustrè, quod non assequitur suum finem. Ergò operatio præminent potentia ad operandum, & habet rationem finis: id est, potens operari habet pro fine se ipsum, vt operantem; qua expositione occurrit dubitationi Vazquez aduersus istam probationem Philosophi, & D. Thomæ. Beatitudo autem est quod præminent cæteris; & est finis cæterorum. Ergo beatitudo consistit in operatione. Cum ista probatione coincidit alia probatio corundem Philosophi, & D. Thomæ, quæ in hunc ferè modum proponitur à D. Thoma. Ens in potentia est imperfectum; perfectum verò, quod est in actu. Qui enim potest esse sapiens, & est insipiens, est imperfectus; perfectus verò, sapiens actu. Qui potest esse probus, & est improbus, aut non probus, est imperfectus; perfectus verò, qui est probus actu. In summa, quidquid, & quisquis potest agere, & est in otio, eo ipso contemnitur: liberatur verò à contemptu depulso otio. Beatus autem est absolute perfectus, neque contemni iure potest. Ergò beatus quatenus talis, est operans, & non solum potens operari, ac proinde constitutus formaliter, & proximè in ratione beati per operationem, & non per solam potentiam operandi.

Art. 5. Verū quia operationes hominis sunt multiplices, videndum supereft, an per omnes illas, an per aliquam, vel alias ex illis reddatur beatus. Certum imprimis est, operationes pertinentes ad partem sensitiuam, non pertinere ad essentiam, seu substantiam beatitudinis formalis, sed solum ad accidentalem perfectionem, & complementum eius. Quia in quæst. præced. exclusa sunt à substantia, & conceptu primo obiecti beatifici omnia sensibilia. Indidem præterea deducitur, nec etiam pertinere ad essentiam eiusdem beatitudinis, actus rationales intellectus, & voluntatis, qui versantur directè, & immediatè circa obiecta creatæ, quatenus cognita, & amata ratione sui. Quia ibidem ostensum est, nihil creatum posse esse obiectum essentialiter, ac substantialiter beatificum,

sicum. Sed neque quilibet promiscuè actus circa Deum sufficiunt ad beatitudinem. Quia etiam in damnatis qui sunt extremitate miseri datur aliqua Dei cognitionis, & aliqua existentia diuinæ voluntatis, ut infra dicetur. Immo neque cognitionis, quæ habetur de Deo per fidem, & dilectionem Dei per eam cognitionem directam, sufficiunt ad beatitudinem perfectam, & simpliciter talem. Quia viri Sancti habentes vtrumque eum actum, & quidem in gradu valde perfecto, concupuerunt nihilominus *dissolui*, & esse cum Christo, ut diligebat Apostolus: id est, transire ab eo statu, in quo erant, ad alium præstantiorem, & de illis actibus ad alios perfectiores; Cum tamen nemo concupiscere possit status perfectus, & simpliciter beatus, & operacionum sic beatificantium dimensionem, ac permutacionem.

Art. 6. Ratio huius rei est duplex. Prima est, cognitione abstractuâ Dei, & amore amicitiae per eam directo, accendi potius, quam extingui, seu explorari desiderium cognoscendi Deum perfecte, videndo eum ut est in se, & amandi ipsum, eundemque fruendi per actum ea visione directum. Proprium namque amicitiae est desiderium videndi amicum, eundemque amandi, ut visum, & perfruendi consuetudine ipsius, maxime si cognolci non possit tam perfecte abstractua, quam intuitiva cognitione, prout accidit in Deo. Altera ratio est, quia actus fidei, & dilectionis in ea fundate, non habent ex se permanentiam, & stabilitatem, cum ipsis, & habitus, ex quibus dependent, possint amitti peccando. Permanentia autem, & stabilitas expers timoris incidenti in miseriam, & inimicitiam cum Deo, est de conceptu beatitudinis formalis, ut ex se satis patet, & paulò post confirmabitur magis. Hinc colligitur à fortiori nullos actus intrinsecus naturales intellectus, & voluntatis sufficie-re ad beatitudinem perfectam, & simpliciter talem, quia sunt imperfectiores fidei, & dilectione supernaturali. Constat igitur, ad beatitudinem perfectam, & simpliciter talem, necessariam esse visionem immediatam Dei, ut est in se.

Art. 7. An vero sola visio immediata Dei sufficiat ad essentiam, & conceptum primarium beatitudinis; an solus amor, seu amicitia; seu fruitionis; an utrumque actus requiratur, atque in eo conceptu includatur, ingens apud nonnullos controvacia est; leuis apud alios, & purè vocalis; apud Gabrielem vero, Valentiam, & nonnullos alios perobscura, & profus indeterminabilis ingenio hominis viatoris, quoad excessum perfectionis, & mutuam inter eos actus comparationem. Dicendum vero est, essentiam & conceptum primarium beatitudinis nostra formalis consistere aequaliter in sola visione Dei immediata, eaque intrinsecus, ac essentialiter indefectibili, seu resipiente Deum, ut summum videntis bonum in actu secundo, iuxta explicationem præmissam in quæst. præced. art. 11. & 12. actum vero voluntatis, qui consequitur ad hanc visionem, & est amor amicitiae, simul & fruitionis circa Deum, ut infra dicetur, pertinere ad conceptum secundarium eiusdem beatitudinis, tanquam partem integralem, & complementum substantiale ipius. Et quidem quod beatitudo formalis essentialiter consistat in solo acto intellectus, quod visio sit principalior in beatitudine, quam delectatio, & quod delectatio consequatur ad beatitudinem formalem iam præhabitam, tanquam proprietas eius, docet ex professo D. Thom. quæst. ista 3. art. 4. & q. 4. art. 2. & 1. par. q. 26. art. 1. Vbi habet haec verba: *Id autem, quod est perfectissimum in qualibet intellectuali natura, est intellectualis operatio, secundum quam capit quodammodo omnia. Unde cuiuslibet intellectualis natura beatitudo consistit in intelligendo; nempe perfectissima per visionem. Dei.*

Art. 8. Quod caput est, hanc sententiam inserviant, haud leviter: Sacra litteræ Matth. enim 5. 8. *Beati dicuntur, mundo corde: quoniam ipsi Deum videbunt.* Quæ causaliter esset inadæquata, & insufficiens, si beatitudo non consideraret in sola visione. Simili causaliter vitetur Christus Dominus Matth. 18. 10. ad demonstrandam felicitatem, & eximiam Angelorum dignitatem, dicens: *Quia Angeli eorum semper vident faciem Patris.* Ergo hoc solo sunt felices, & summa, cuius sunt capaces, estimatione digni. Præterea Apostolus conferens miseriam vita presentis cum felicitate futura, & imperfectionem istam puerilem cum illo alio statu adultæ, & perfecta aetatis, recurrit vnicè ad eandem visionem. 1. Corinth. 13. 12. *Videmus nunc per speculum, iunc autem facie ad faciem.* Ergo sola facialis visio est formalis ratio mutationis status, & transitus à miseria, & imperfectione, ad perfectionem, & felicitatem. Eodem sensu dicitur 1. Ioan. 3. 2. *Scimus, quoniam Icum apparuerit, similes ei erimus (in quo constitutum summae hominis perfectio, & felicitas) quoniam videbimus eum sicuti est.* Ergo per visionem Dei constituitur formaliter summa hominis conformitas cum Deo, & (quod inde consequens est) indidem evadit homo perfecte participes felicitatis Divinitatis, in cuius profecto participation perfecta, consistit perfecta felicitas creata. Huc etiam pertinet ex interpretatione August. Ruper. Innoc. 3. & aliorum, illud Ioann. 17. 3. *Hac est vita eterna, ut cognoscant te solum Deum verum.* In hunc sensum maxime propendit, circa haec, & similia, in Psalmis praesertim frequentia testimonia, & quam plures Sancti PP. apud Vasquez in presenti.

Art. 9. Esse autem de conceptu visionis perfecte beatificantis, intrinsecam ipsius indefectibilitatem, & aeternitatem à parte post; ita ut ipsa visione, quæ proculdubio est essentialiter vera, cognoscatur. Beatus, nunquam eam defuturam sibi esse, docetur in primis aperte ab August. lib. 10. de Ciuit. cap. 3. fin. vbi de vita beatorum concludit sic. *Quia beatissima esse non poterit, nisi de sua fuerit aeternitate certissima, & rursum ibidem. Non enim beata erit, nisi secura.* Similiter lib. 11. eiusdem operis c. 23. *Sed etiam, ait, ipse iustus non vivit, ut vult, nisi eo permanenerit, ubi mori, fali, offendere non possit, eique sit certum, ita esse futurum.* In hanc eandem sententiam de certissima aeternitatis notitia propria beati, quæ beatus est, loquitur sapientia luculenter, & clare idem August. lib. 21. & 22. eiusdem operis de Ciuit. necnon lib. 5. & sequentibus de Trinit. & alibi.

Art. 10. Ratio huius rei efficax, & manifesta est. Quia beatitudo ex suo conceptu est depulsiva mœroris, & anxietatis perturbantis, ac deiciens animum; estque perfecte possessiva summi boni. Neutrum autem haberetur per visionem, si ipsa non cognoscerebat aeternam sui durationem, atque indefectibilitatem intrinsecam. Si quis enim ita videat Deum immediatè, ut simil cognoscat defuturam sibi esse eam visionem intra diem, mensem, annum, aut quanvis aliam determinatam durationem, non potest non habere tantam mœroris materiam ex iactura imminentis, quanta suppetit gaudendi materia ex presentia summi boni. Nempe quod habetur cum gudio, non amittitur absque aequali doloris sensu, ceteris paribus. Quod si ignoretur eventus conseruationis, aut amissionis; ipsa haec incertitudo, & periculum relapsus in miseriam, iam præapprehensum, non poterit non vehementer angere, ac cruciare animum; sicut non posset non plurimum consolari damnatos, eorumque mitigare miseriam, quælibet vel minima spei scintilla, aut suspicio etiam levissima etiadendi tandem aliquando ab eo statu ad felicitatem. Est igitur de ratione actus beatifici, notitia penitus certa.

de sua perpetuitate. Idem colligitur ex conceptu possessionis summi boni; est enim de ratione beatitudinis possessio summi boni. Et rursus est de ratione possessionis potestas stabilis, & interminata utendi, ac fruendi re possessa. Quæ enim habentur ad horam, mensem, annum, non possidentur proprie, sed habentur precario, commodato, in deposito, &c. & dicuntur possideri tantum secundum quid, & impropriè. Necesse autem præterea est, vt ea firmatas, ac stabilitas interminata innoteat possidenti, alioquin enim erit purè materialis possessio, nec res habebitur animo verè possessorio, ac dominatiuo. Ergo notitia perpetuitatis est de ratione visionis beatificantis.

Art. 11. Confirmatur valide. Quia tale confertur præmium beatis, videturque collatum visione beatificante, quale promittitur viatoribus, & ab eisdem creditur, atque speratur conferendum. Nempe hæc uniformitas promissionis, & collationis, est de conceptu præmij fideliter soluti. Promittitur autem, & creditur, atque speratur præmium æternum, vt æternum, iuxta illa Oracula: *Æternum gloria pondus operatur. Gaudium vestrum nemo tolleret à vobis. Gratia Dei, vita æterna, & familia quamplura.* Confertur igitur, & accipitur præmium æternum, vt æternum, nec latet beatum accipientem, taliter illud sibi conferri, qualiter crediderat, ac sperauerat, atque promissum fuerat conferendum. Accipitur autem tantum illud bonum per visionem, & per eandem constituitur, vt quo, saltem partialiter, aut remotè. Ergo visio beatifica fertur in Deum, vt volentem communicare le beato, eiusque appetitum explorare fruitione sui pro tota æternitate. Ac proinde beatus ea ipsa visione cognoscit in Deo illum suum statum esse æternum, & consequenter fore æternam eandem visionem, ut potè constituuiam eius status, vel saltem præsuppositam essentialiter ab eodem.

Art. 2. Quod autem huiusmodi visio se sola adæquatè constitutat conceptum essentiali, ac primarium beatitudinis formalis, ex eo perfici potest. Primo, quia essentialis in unoquoque dicitur primum eius discretuum à rebus omnibus aliis, quodque simili est radix cæterorum omnium, quæ infinti eidem. Vtrumque autem conuenit eiusmodi visioni Dei, quia nemo videns Deum, vt summum suum bonum in actu secundo, potest esse miser, aut potest carere illa re necessaria ad felicem statum, & ad perfectionem adæquatam mentis, & corporis. Si enim fieri posset alterutrum ex his, fieri utique posset, vt aut visio Dei immediata redderetur falsa, aut frustraretur voluntas Diuina. Neutrum autem horum fieri potest, vt patet. Ergo neutrum illorum fieri potest. Patet sequela. Quia visio, qua videtur Deus, vt summum videntis bonum in actu secundo, videt Deum veile efficaciter se communicare æternum videnti, atque cum eodem æternum agere amicabiliter, ideoque illi conferre æternam bonorum omnium animæ, & corporis abundantiam, imò & superabundantiam, iuxta illud Luc. 6. 28. *Mensuram bonam, confertam, & supereffluentem dabunt in finum vestrum.* Quam Diuinam voluntatem, patentem modò fidei nostræ, præmissum est exponi, etiam in patria, visioni Beatorum propriæ. Ergo sequela proposta negari minimè potest. Quia vero ante visionem nihil præsupponitur inhaerens intrinsecè beato, quod essentialiter connectatur cum ea bonorum omnium abundantia æterna, quodque per se formaliter sit intima ipsius summi boni præsentiæ, & communicatio perfecta, siquidem solum præsupponitur lumen gloriæ, cui secundum se non repugnat, vt de potentia absoluta impediatur ab omni operatione, utque definat esse, Deo nolente, aut illi cooperari, aut ipsum conferuare, atque utrovis ex his modo, destruitur conceptus beatitu-

dinis, eique substituitur miseria: Colligitur plane, visionem esse prizum discretuum intrinsicum beatitudinis, à non beato, primamque radicem cæterorum bonorum omnium spectantium ad complementum, & totalem beatitudinis perfectionem, atque idem eandem visionem, se sola esse beatificatiuam essentialiter, ac formaliter.

Art. 13. Ex hoc discursu colligitur præterea eandem visionem Dei se sola esse perfectam summi ac infiniti boni possessionem. Quia eo res qualibet perfectè possidetur, quo quis ita præsentem illam sibi reddit, tanta in potestate ita constituit, vt nulla ulterius superaddita tua, aut alterius actione possedentia, seu inuante quomodolibet possessionem, possit illa frui, & omne commodum, atque oblectamentum percipere, quod ex illa percipi absolute potest. Nulla enim repertur optabilior, magisque perfecta possessio quam ista, vt faœta inductione per omnia possessionum genera manifestè cuique patebit. Visio autem Dei, qualis nupèr exposita est, & offensa existens de facto, Deum reddit eo modo præsentem videnti, atque in eiusdem potestate constitutum. Repugnat enim Deum aliter reddi magis præsentem, aut alium ex eo fructum percipi, quam perfectissimum amoris, & fruitionis genus, circa ipsum, & supereffuentem aliorum omnium bonorum redundam ex eodem, que omnia, supposita eiusmodi visione, constituantur in proxima potentia videntis metaphysicè inimperibili, vt iam innotuit. Ergo ea visio est possessio summi, ac infiniti boni undeque perfecta.

Art. 14. Indidem ulterius deducitur, eandem visionem præeminere absolute perfectione, & estimabilitate dilectioni, & fruitioni summi boni. Quia præcipua laus vniuersiusque collocatur in conceptione potius, & possessione bonorum, quam in amore & dilectione eorum deinde subsequenti, neque magni quisquam estimatur, quia delectatur bonis suis iam præhabitibus; sed magis, quia habet, vnde vere delectetur, & gaudet. Certè miles non laudatur, nec magni fit, quia gaudet de obtenta victoria, sed quia obtinuit: & qui finem suum, atque felicitatem reponunt in diutius, aut etiam in voluptate, non propterè se alios preferunt, aut putant se magni faciendos comparatione aliorum, quia delectantur illis bonis iam habitibus, eademque plurimo prosequuntur amore, sed potius quia possident magnas dimitias, quia ingentem honoris, & gloriæ cumulum compararunt, quia consecuti sunt latè patentem super alios potestatem, & quia delectabilibus, omnibusque ad delectationem necessariis abundant. Constat itaque ex communi hominum consensi, præcipuam cuiusque perfectionem, & estimabilitatem sitam esse in ea potius operatione, qua obtinetur, & possidetur maximum eius bonum, quam in amore, & gaudio deinde subsequenti. Præminent ergo visio Dei, qua obtinetur, & possidetur summum bonum, amori, & fruitioni eius deinde subsequenti. Alia huius rei ratio à priori videri potest in q. 46. de Virt. Theol. S. *Quando vero: Vbi etiam tradita est legitima ratio concordia inter hanc doctrinam, quæ proculdubio est D. Thomæ, vt præmissum est, & quedam alia eius loca, in quibus videtur docere, quod voluntas absolute præmineat intellectui.*

Art. 15. Concluditur itaque beatitudinem nostram formalem perfectam, & simpliciter talem constitere essentialiter, & primario in sola visione Dei, siue dicatur eam constitui possessione summi boni, vt dicit D. Thom. vbi supra, ex August. vbi suprà, & alibi, definiente sàpè beatitudinem per habitionem eorum, quæ quisque vult, quin velit aliquid male: siue dicatur constitui operatione perfectissima, vt vult idem D. Thom.

D. Thom. in hac q. 3. art. 2. ex Philos. 1. Ethic c. 7. siue aggregatione omnium bonorum, vt tradit Boëtius vbi supra, siue vita undeque delectabili, quæ pluri morum inclinat sententia. Hæc nimis omnia, quæ eodem re ipsa coincidunt, vt contendit Philos. 1. Ethic. c. 8. ostensum est inesse visioni Dei, formaliter quidem possessionem summi boni, & rationem operationis perfectissima; radicaliter vero, & aequaliter, tanquam primo discretio Beati à misero, aggregationem omnium aliorum bonorum, & consequenter vitam vera delectatione affluentem. Iam vero amorem summi boni, & frutionem delectabilē eiusdem, pertinere ad integratem, & complementum substantiale beatitudinis, quæ est postrema pars nostræ sententiae, non indiget peculiari probatione, licet enim Philosopher dicat 10. Ethic. c. 4. delectationem comparari cum operatione perfecta, sicut comparatur cum iuuentute decor, qui ad eam consequitur, idest comparari, tanquam perfectio eam suam accidentalem: hoc tamen accipendum est, ex intentione eiusdem Philosophi, de delectatione, quæ habet pro obiecto ipsam operationem, non vero de delectatione, cuius motuum non distinguuntur re ipsa à motu operationis præexistentis, cuiusmodi est comparatio præfens. Nam delectatio, & operatio specificata ex eodem re ipsa motu, eo ipso habent substantiale perfectionis, & gradus inter se communio nem, & comparantur mutuū, sicut prædicatum primarium, & secundarium intrinsecum rei. Est igitur fruitio summi boni prædicatum secundarium substantiale beatitudinis, vtpotè habens perfectionem eiusdem generis, cum perfectione visionis, eamque præsupponens tanquam primò discretum beatì à misero, & tanquam primam radicem proximam sui, atque aliarum subinde perfectionum accidentalium status beatifici, nimis operationum habentium pro obiecto formaliter bona creata.

Art. 16. Constat igitur conclusionem suprà positam esse veram quoad omnes suas partes, & ex eius probationibus apparet præterea, controversiam de eius veritate non esse purè vocalem, sed maximè realem. Tametsi enim controversia sit forte de voce, quid quisque nomine beatitudinis formalis intelligat secundum conceptum eius quidditatum, & abstractum, & iuxta eius varietatem nuper indicatam, tamen quænam determinatè res sit ea, de qua primò, & per se verificatur ille qualiscumque conceptus, tam est controversia realis, quænam realis est diuersitas actus intelligendi ab actu volendi, & utriuslibet actus ab aggregato ex utroque, vel ex aliis præterea operationibus.

Ad 1. Necesse est finem nostrum ultimum, vt quo, & beatitudinem formalem, esse aliquid creatum, vt liquet ex art. 1. & 2. huins questionis. In questione autem præcedenti actum est de fine ultimo qui, & de beatitudine obiectiva. De eadem sola loquitur ibi Augustinus, quia obiectum fruibile dicitur motum formale ultimum actus delectantis, quale motuum solus debet esse Deus, solusque ipse est, ratione cuius cognoscuntur, & diliguntur à beato ipso etiam sui actus beatifici, tanquam obiecta materialia, nec aliter sperantur iidem à viatore, vti expositum est in illa ipsa quæst. 3.

Præminent nimis ex genere suo finis qui, fini quo, ac proinde beatitudo obiectiva, beatitudini formalis, vt liquet ex q. 1. art. 1. Finis vero ultimus qui, & vera nostra beatitudo obiectiva, quæ est Deus, ita præminent, vt sint tanquam nihil cetera omnia, quæ insunt, & adsunt beato. Vnde respectu actus perfectissimi circa Deum sunt obiecta purè materialia beatitudo tum formalis, seu finis ultimus quo, tum reliqua perfectiones beatorum.

Ad secundum. Operationes naturales hominis,
R. P. Esperza Curs. Theol. Tom. I.

maximè viatoris, multiplice de causa interrumpuntur, ac variantur, ideoque nequit homo, præfertim viator naturaliter esse perfectè beatus, sed tantum secundum quid, vti agnoscit Philos. 1. Ethic. c. 10. concludens in fine: *Beatos autem dicimus ut homines*, id est, non simpliciter, & perfectè, sed iuxta capacitem humanæ naturæ. At supernaturaliter confertur iustis in patria operatio perfectè beatifica, vtpotè essentialiter permanens, aeternumque inuariabilis, vt dictum est, ac proinde se sola constitutus statum propriæ talem. Quia vero ea visio non prouenit ex sufficientia nostra, sed ex gratia Dei eleuante naturam humanam ultra limites activitatis sibi connaturalis, propterea adscribitur absolutè soli Deo, vt auctori, tametsi potentia entitatiæ naturalis, quatenus obedientialis est formaliter, cooperetur etiam partialiter, vt eleuata per gratiam, iuxta dicta in genere de operibus supernaturali bus q. 18. de gratia.

Ad 3. Conceptus essentialis, & primarius rei non complectitur in se formaliter omnia, quæ requiruntur ad perfectionem, & complementum eius, & sine quibus, vtcumque repugnat ipsam existere, quod cum sit notum apud omnes, non necessè est ullis, aut exemplis, aut testimoniis confirmare: Solum itaque complectitur eam, seu formalitatem, seu entitatem, per quam primò discernitur ab omnibus aliis, & in qua, tanquam in prima radice, virtualiter continentur reliqua perfectiones, & requisita. Ostensum autem est huiusmodi esse visionem Dei, vt summi boni nostri in actu secundo nobis extrinseco. Et specialiter circa perfectionem partis sensitivæ docet August. epis. 56. ad Diocor. ante med. quod ex beatitudine animæ, fiet quedam refluxia in corpus, & in sensu corporis, vt in suis operationibus perficiantur. Ex quo apparet in statu illo fælici, ordinem, & processum fore contrarium ei, quem experimur in præsenti miseria. Nunc enim ex sensibilibus procedimus ad intelligibilia: ibi è conuerso procedetur ex intelligibilibus ad sensibilia propter vim rationalitatis perfectè dominantis supra corpus, & exemptæ ab iis eius imperfectionibus, quibus modò aggrauatur, vt dicit Apost.

Ad 4. Intellectus non dependet ab imperio voluntatis quoad præcipios suos actus, certè quoad eos, quibus dirigit primos actus voluntatis, non dependet ab eius imperio. Voluntas è conuerso dependet, quoad omnes suos actus ab intellectu. Nihil enim voluntum, quin præcognitum. Ergo ex ratione primi principij intrinseci, potius deducitur ultimum finem hominis, vt quo, seu intrinsecum ipsi, consistere in actu intellectus, quare pax ad beatitudinem formalem se habet solum antecedenter, & consequenter, quatenus præsupponuntur sublata omnia perturbantia ex vi decreti Divini beatificantis, & ad visionem eius subsequitur tranquillitas, & quietes. Ad confirmationem. Imò quia beatitudo formalis habet rationem præcipua bonitatis, & consequenter est obiectum voluntatis præcipuum extra Deum, arguitur, vt infert optimè D. Thom. in hac quæst. 3. art. 4. ad 2. non constitui eam per actum voluntatis. Quia nullius potentia obiectum primum, ac præcipuum constituitur vel etiam partialiter per actum ipsius. Obiectum enim potentia visuæ non est visio, sed visibile, & sic de similibus.

Art. 1. Ad 5. Potentia voluntia, seu natura intellectualis, quatenus voluntia, non est maioris perfectionis, quæ potentia intellectiva, seu eadem natura quatenus intellectiva, sed è conuerso, vt liquet ex dictis suprà art. 14. circa comparationem actuum pertinentium ad utramque. Ad primam rationem in contrarium. In omni natura intellectuali præminent actus necessarij actibus liberis ex genere suo, atque illi sunt horum principium, vt patet in Deo, cuius actus circa se ipsum secundum se est necessarius, & per-

B b fectissimus.

fectissimus, & est principium virtuale terminatum liberarum, idemque patet proportionaliter in actibus beatificis ceterorum. Ergo maxima perfectio intellectus, & voluntatis, est examinanda solum per comparationem mutuam actuum necessiariorum utriusque potentiae. Deinde libertas voluntatis radicatur in indifferenti propositione intellectus, ut infra dicetur. Ergo ipsa libertas radicaliter, & causatiter, adeoque nobiliter est in intellectu, quam in voluntate, sicut bonus ordo Republicae, & exercitus, est praecipue penes Gubernatorem, & ducem, non vero penes Cinem, & militem.

Art. 2. Ad secundam. Actus voluntatis perfectissimus, est finis omnium operationum naturae rationalis, tanquam terminus, & limes, ultra quem non progreditur necessariò agendo rationaliter: Ceterum non est finis ultimus, tanquam id, propter quod. Sub hac autem posteriori ratione consideratur finis in praesenti, & non sub priori, ut pater ex præmissis in prima questione. Neque vero coincidunt inter se, hac duo, quandoquidem postremi actus beati sunt liberi, prælupponentes statum beatificum, propter quem cetera omnia concupiscuntur, & præterea operations externæ habent rationem finis ultimi, sumpti pro postrema operatione, quæ tamen sunt admodum imperfectæ, nec beatifica dici possunt. Iam Anselmus loquitur de actibus viatoris, inter quos eminet actus charitatis, & ad ipsum debet ordinari omnis intelligentia. Deinde amor nihil confert ad intellectionem, cum qua immediate connectitur, sicut è conuerso. Vnde peruerso ordine amat quis, ut intelligat, sine præmineat, siue non præmineat absolute ipsum intelligere.

Art. 3. Ad tertiam. Ceteris paribus, melius est habere in se bonum, quam esse bonum habitum ab alio. *Amabile enim bonum, unicuique autem proprium,* ut dicitur 8. Ethic. c. 2. Et autem bonum est magis proprium cuiusque, quo magis inest eidem, estque magis apud eundem. Ergo visio, per quam Deus poscidetur, præminet dilectioni, ratione cuius potius possidetur ipse videns. Quod ad conformatiōnem inclinationis attinet; visio Dei eam in se contineat perfectè respectu Dei; quia videns Deum, per ipsam visionem determinatur, atque omnino necessitatibus totalem conformatiōnem cum voluntate Divina. Ergo etiam ex hac parte præminet visio. Est autem hoc peculiare in visione Dei; quia aliarum substantiarum visiones, non inducunt necessariò perfectum amorem videntis erga visum. Ex hac porrò experientia creata redundant apparentia falsa circa Deum, & facile irruptus assensus non considerant attentè discrimen datū.

Art. 4. Ad postremam; iam dictum est intellectum potius esse, cuius impulsu mouetur voluntas ad omnes suas operationes. Ergo eadem voluntas quiescit potius in supremo actu intellectus. Verum hinc rursus redundant apparentia falsa ex eo, quod omnes operationes humanæ sensibiles parent voluntati, eiusdemque imperio, & impulsu determinantur, sed est eleuanda consideratio ultra ordinem sensibilium. Adde voluntatem ex sua natura propiscere bono omnium potentiarum, & non tantum suo. Ergo ex sua natura conquietur in ea operatione, per quam obtinetur bonum uniuersale omnium potentiarum, quod est Deus, quem dictum est obtineri, ac possideri per visionem.

Art. 5. Ad 5. Amor amicitiae reddit communia bona amantis respectu amati, & non è conuerso; quia si amatus non amet vicissim, bona eius non communicantur amanti ipsum. Vnde fit, ut prospectus amati non redamantis, delectabilis simpliciter esse non possit. Nempe bona cuiusque subiungunt voluntati eius, & non alterius independenter ab eius conseruata, & uulnus quisque delectatur bonis, quæ videt, quatenus ali-

qualiter propriis. Beatitudo autem nostra formalis non consistit in eo, quod bona nostra sint propria Dei, quod conuenit etiam miseris: sed in eo, quod bona Dei sicut nostra, eo modo, quo nostra esse possunt, & consequenter sicut delectabilia respectu nostri. Quod sit formaliter per visionem Dei, & causatiter per voluntatem diuina, qua nos prædiligunt, & vult nobis communicari, & quam patefacit visione sui, quæ beatifica est, iuxta dicta.

Art. 2. Ratio porrò, ob quam res aliae non possideantur per solam visionem sui; Deus vero per eam solam possideatur, iam suprà tradita est; nimur, quod res aliae non subsint ex vi visionis præcisè, potestati videntis quoad percipiendos inimpeditibler omnes fructus perceptibiles ex illis, seu quod omnem usum, & fruitionem earum, subdit vero Deus ex vi visionis, qua videtur, ut summum bonum nostrum in actu secundo, ratione sue liberæ voluntatis manifestatae eidem visioni, quale nihil inesse potest pecunia, agro, domui, indifferentibus ex se, ut sicut cuiilibet ex iis, à quibus videntur.

Art. 3. Adde, eandem Dei visionem, quatenus est inspecienda eiusmodi voluntatis, esse appropriatum bonitatis diuina respectu nostri, ideoque inducere necessariò in vidente summam dilectionem de summo bono, ut iam perfectè proprio, neque iam amplius contemptibili, seu amissibili, & multò minus odibili, cum sit purum bonum absque vilo defectu motio contemptus, aut odij, atque, ut tale perfectè appareat ipsi videnti. Nihil autem huiusmodi contingere potest in substantia creatuæ secundum se, etiam dilectione videntis ipsam; cum nihilominus subdit multiplici defectui, ob quem contemni, ac reiici, aut etiam odio haberi possit. Vnde homo nondum intelligitur, ut obiectum delectabile respectu alterius hominis, quoque intelligatur mutuus inter utrumque amor. Deus vero intelligitur in ratione obiecti delectabilis respectu nostri ratione solius sue dilectionis erga nos, ut manifestata nobis.

Art. 1. Ad 7. Beatitudo imperfecta, & secundum quid tum hominis elevati dum est in via; tum etiam in termino, respectu puræ naturæ, includit in suo conceptu essentiali actu voluntatis perfectissimum, qui est actus amoris Dei super omnia. Quia omnis cognition abstractiva Deitatem supernaturalem, quam naturalis, est compossible ex se cum peccato; id est, cum summa miseria, nec illi repugnat ex magnitudine sue perfectionis. Actus autem dilectionis Dei directus per eandem cognitionem est incompossibilis intrinsecè cum peccato, & miseria summa, eidemque repugnat ratione sue perfectionis, ideoque stabilire potest hominem multo magis, ac permanentius in coniunctione cum summo bono; atque ob hæc omnia est perfectior qualibet cognitione abstractiva Dei. At pro statu elevationis datur iustis post hanc vitam, visio Dei immediata, præcisè ratione sui incompossibilis essentialiter cum peccato, & miseria, & similiter inducta actu charitatis necessarij, eidemdemque præminens perfectione, propter perfectam, & intrinsecè aeternam possessionem summi boni, ut supra ostensum est. Nulla igitur est paritas ab antecedenti obiectiōnē, quod bene ibi probatur, ad consequens, cuius probatio est insufficiens.

Art. 2. Ratio discriminis inter utrumque est, quia neque pro statu elevationis à viatore, neque inquam vila cognitione naturali potest cognosci Deus immeiatè ratione sui, tanquam obiectum formale motuum, sed solum mediantibus creaturis, & in ænigmate, tanquam obiectum materiale: potest tamen diligimmediatè ratione sui, tanquam motuum formale immediatum, non solum supernaturali dilectione viatoris, sed etiam dilectione pure naturali; nempe bonitas

bonitas cognita ratione alterius, potest nihilominus diligere ratione sui, dummodo cognoscatur simul, ut diligibilis; seu digna amari ratione sui, ut profecto cognoscitur Deus mediantibus creaturis: siquidem mediatis ipsi innotescit, ut praeminenens iisdem infinitè. Pater autem obiectum plus communicare perfectionem suam actui, ad quem mouet immediate, quām actui, à quo attingitur ratione alterius, & mediate. Ceterum respectu obiectorum, quæ immediate, & ratione sui attinguntur uniformiter ab intellectu, & voluntate, sive naturaliter, sive obedientialiter agente, major est perfectio actuum intellectus, quām voluntatis, propter rationem superiori adductam, & distinctius expositam in quæst. illa 40. de Virt. Theol. Per visionem autem beatificam cognoscitur Deus immediate, & ratione sui, non minus, quām diligatur per amorem directum eadem visione. Praeminet ergo cognitione supernaturalis perfectissima Dei perfectissimæ dilectioni supernaturali; licet opposito modo se habeant cognitione, & dilectione eiundem, tum quilibet naturales, tum etiam supernaturales propriæ viatoris. Quapropter propria perfectionis cum inter actus naturales, & supernaturales, tum supernaturales proprios viatoris, & comprehensoris, viget ceteris paribus, non verò ceteris imparibus. Non autem sunt cetera paria, quando ex una parte fit transitus ab obiecto materiali ad formale, ex altera non fit.

Art. 3. Accedit ad hanc, quodd intelligere est quoddam pati, ex 3. de anima text. 12. 28. velle verò est potius agere, ex 2. Phil. text. 58. & 59. & ex D. Tho. ibi lect. 6. & lib. 6. Ethic. c. 7. initio. In statu autem beatitudinis supernaturalis magis se habet passiuè, quām actiuè tota habitatione rationalis creata propter exuberantiam, & impetum influxus Diuini in beatos. Pro statu vero viatoris, & maximè pro statu quoquis purè naturali se habet è conuerso, actiuè magis, quām passiuè, propter tenetatem influxus cooperatiui, & actiuitatis tenentis se ex parte creaturarum. Mirum igitur non est, si operatio intellectualis præualet operatioi voluntatis pro eo statu in quo præualet ipsum pati, seu modus habendi se passiuè magis, quām actiuè, ut dictum est accidere pro statu beatitudinis supernaturalis; tametsi oppositum contingat pro alio quoquis statu.

Ad 8. Sensus non est capax, qui attingat rationem vniuersalem boni: nec enim *animalis homo percipit ea, quæ sunt Spiritus*, ut dicit Apost. 1. ad Cor. 2. 14. Sed solum attingit rationem delectabilis. Vnde appetitus sensitus, & operationes eius respiciunt, ex particulari eius intentione, tanquam finem, solum bonum delectabile, solamque delectationem. Sensibilia autem sunt homini maximè nota, & medianibus ipsis, arque ad modum corundem concipi spiritualia, nec aliter concipere ea potest pro statu præsenti. Hinc prono affensu feruntur plures, maximè disciplinati ingenij, aut non admodum attenti ad discrimen intellectus à sensu, in sentientiam affirmantem finem ultimum hominis, etiam quā rationalis est, esse bonum spirituale, quā delectabile est, ipsamque spirituale delectationem, seu fruitionem. Eadem de causa in sacris litteris Spiritus Sanctus, ut se accommoder modo concipiendi humano, suggesterat nobis beatitudinem nostram nomine solius gaudij, & voluptatis. Ceterum intellectus complectitur rationem vniuersalem boni, quæ in honestate consistit, continentem in se omne genus boni, id est, omne bonum, cuius est capax natura intellectualis. Vnde appetitus rationalis, & operationes quatenus ratione directæ, elecantur supra purè delectabile, puramque delectationem, & feruntur, tanquam ad finem ad bonū vniuersale, seu undeque completum, quod re ipsa est Deus, quem ostendit est possideri.

R.P. Esparza Curs. Theol. Tom. I.

per visionem tanquam bonum expletium totius capacitatis omnium potentiarum, atque in eas omnes inimpedibilitate redundans per visionem. Ita ut haec sit causa, & radix totius reliquæ bonitatis intrinsecæ inherenter beato, & beatificantis formaliter, ideoque sit forma primitus, ac essentialiter, maximèque persicens, & beatificantis formaliter. Quapropter in Sacris litteris ipsa potius, quām gaudium, & voluptas exprimitur, dum per propositiones causales, redditur ratio à priori, & designatur causa prima formalis beatitudinis, ut innotuit supra art. 8. Itaque in testimoniosis obiectum beatitudo significatur à posteriori per proprietatem primam, & complementum integrale ipsius, dum exprimitur gaudium, & voluptas, sicut dum exprimitur negationes illæ: *vbi non erit amplius luxus, neque clamor, &c.* De Autoritate porrò Philosophi negantis rationem vltiorum volendi voluptatem, & delectationem, & quod haec habeat rationem vltimi termini, iam iterum dictum est supra.

Art. 1. Ad 9. Scriptura, & SS. PP. eodem modo, quo docent quodlibet ens creatum esse annihilabile, aut corruptibile à Deo, saltem de potentia absoluta, docent etiam totum vniuersum, & quamlibet rerum creatarum collectionem, esse annihilabilem, seu corruptibilem ab eodem. Certum autem nihilominus est apud omnes, posita fide, qua credimus, decedentes in gratia esse victuros aeternum cum gloria iidem aeterna, & posita insuper morte aliquorum in gratia, esse prorsus impossibilem annihilationē totius collectionis rerum creatarum; neque hanc impossibilitatem prouenire ex suppositione extrinseca collectioni, & absolute separabilib[us] ab ea. Quia fides nostra redetur falsa, si annihilaretur tota ea rerum creatarum collectio. Quod autem fides nostra non possit redi falsa, non prouenit ex suppositione extrinseca eidem fidei, & separabilib[us] absolute ab ipsa, sed est intrinseca, & essentiale fidei theologicæ, ut est certum apud omnes.

Art. 2. Dicendum itaque est ex intentione scripturarum, & Sanctorum PP. nulli entitati creatæ, nullique rerum creatarum collectioni conuenire posse repugnacionem intrinsecam, præcisè propter magnitudinem sua perfectionis, quominus annihiletur à Deo de potentia saltem absoluta; Ceterum conuenire eisdem posse, repugnantiam intrinsecam annihilationonis, propter connexionem intentionalem intrinsecam cum decreto Diuino de non annihilando: Neque enim in hoc innoluitur ullum inconveniens contrarium, aut perfectioni libertatis, dominique diuini, aut vilitatis, & cōtemptibilitatis rerum creatarum respectu Dei; immòd oppositum est maximè absurdum. Quia sequeretur Deum non posse reddere seratas, ac penitus securas substantias rationales creatas, de aeterna ipsarum, & felicis sui status perseverantia; id est, iuxta documentum Augustini clara ratione superiorius stabilitum, non posse illas extradere à miteria; nec vera, ac perfecta felicitate donare, atque reddere consicas de elevatione sui supra conditionem vilitatis propriæ per gratiam Dini, nam.

Art. 3. Cum ergo visio Dei beatificans hominem dicatur à nobis esse intrinsecè indefectibilis, atque inannihilabilis, non propter magnitudinem sua perfectionis, sed præcisè propter intrinsecam ac essentialiem connexionem intentionalem cum decreto Diuino, de aeterno amicitia, & intimæ coniunctionis fædere inter ipsum Deum, & hominem beatum; patet nullum esse inconveniens in nostra doctrina de intrinsecâ incorruptibilitate, & inannihilabilitate visionis beatificæ, nullaque ex parte eandem doctrinam repugnare legitimo sensu, & veræ intentioni Scripturae.

Bb 2

& Sanctorum PP. sed potius deuiae ab eadem, quod testimonia superius pro nobis allata, oppositam sententiam de intrinseca defectibilitate visionis beatæ. Si cui nihilominus libeat dicere (quod tamen necesse nequaquam est; nec nullus momenti est, ut dicatur, prout appareat ex principio huic responsio- nis) vnamquamlibet visionem determinat sumptam, esse defectibilem, licet tota collectio visionum deficere nullatenus possit iam semel beato, eo quod ipse videat se semper fore beatum, vel per eam ipsam visionem, quam de facto habet, vel per aliquam aliam: Si hoc, inquam, dicere libeat, dicatur porro. Quia id nihil nocet conceptui status beatifici, ut patet.

Art. 1. Ad 10. Visio Dei est perfecte reflexua per ipsam supra se, ut habetur ex D. Thom. q. ista 4. art. 3. in quo, cum ostendisset, comprehensionem sumptam pro habitione, ac tentione inductiva fruitionis, ac delectationis circa summum bonum, ut praesens, esse de conceptu beatitudinis formalis, iuxta illud Paul. i. ad Corinth. 9. 24. Sic currite, ut comprehendatis, ad 3. subdit sic: Comprehensione non est aliqua operatio præter visionem, sed quadam habitando ad finem iam habitum: unde etiam, ipsa visio, vel res visa (formaliter utique, ut visa) obiectum comprehensionis est. Ergo visio est obiectum sui scilicet cum re, quæ videtur, siquidem est obiectum comprehensionis, quæ non est operatio distincta à visione, & manifestum est, quod nec sit aliquid realiter distinctum ab omni operatione. Ratio est, quia essentia Divina est ratio formalis motio na ad visionem suæ visionis, non minus quam ad visionem aliarum rerum creatarum, quandoquidem est contentua eius non minus, quam aliorum, & præterea communicatur videnti formaliter quatenus visibilis est: ideoque est impossibile, ut videns Deum tanquam obiectum formale motuum, non videat in ipso simul, ac indiuimus suam visionem tanquam obiectum materiale, atque coniiciat sua ipsa visione se videre. Quia vero communicatur Deus beato, ut aeternum videndus, ac possidendum ab ipso, iuxta dicta, hoc quoque necesse est, ut videatur eadem Dei visione, quæ beatifica est. Nulla igitur opus est cognitione reflexa visionis Dei, & durationis eius, distincta realiter ab ipsa visione directa pro conceptu aequali beatitudinis formalis, & perfectæ possessionis summi boni.

Art. 2. Deinde si cognitione reflexa superaddita visioni Dei, & cognoscens simul cum ipsa aeternam eius durationem, esset necessaria ad beatitudinem formalem, atque pertineret ad conceptum eius essentialis, ut opinantur Card. de Lugo, Arriaga, & nonnulli alii, eadem ratione opus esset tercia alia cognitione reflexa cognoscente priorem eam reflexionem, cuiusque aeternam durationem. Quia seclusa nostra ista reflexione ignoraret Beatus, se esse, semperque fore beatum, siquidem ignoraret saltem partia- liter essentiam suæ beatitudinis constitutam per priorem reflexionem, & aeternam eius durationem, ideoque beatus non foret beatus. Daretur ergo, ob eandem rationem semper similiter recurrentem, processus infinitus reflexionum, ut patet consideranti. Denique cognitione reflexa realiter distincta à visione directa Dei, est admodum imperfecta, comparatione eiusdem visionis directæ. Quia formale motuum illius est aliquid creatum, nempe ipsa visio directa: cum huius visionis motuum aequalatum sit Deus, atque perfectio cognitionum commensuratur perfectioni motuum. Beatitudo autem nostra formalis consistit in operatione perfectissima, ut supra conclusum est ex Philos. & D. Thoma. Non ergo consistit in eiusmodi cognitione reflexa realiter superaddita visioni Dei.

Ad 11. Coniunctio hominis cum Deo essentialis,

liter, & integraliter, ac accidentaliter perfecta, & vndeque completa, non includit in suo conceptu solam visionem, & dilectionem, ac fruitionem Dei, sed totam collectionem dispositionum, & operacionum, quibus perficit natura quoad animam, & corpus, ita ut cor, & caro exultent in Deum vivum, ut habetur ex pf. 8. 3. 3. & tamen non pertinent ea omnia ad conceptum priuarium, & essentialis beatitudinis, ut est in confessio apud omnes. Ea igitur sola perfectio coniunctionis cum Deo; est essentia beatitudinis, quæ potissima est, simulque est prima radix inimicibiliter inferens reliquam omnem coniunctionem cum Deo, qualis ostensa est esse visio Dei se sola; Ita scilicet trahens formaliter Deum ad hominem, ut simul causat trahat hominem ad Deum. Iam in Sacris litteris non significatur semper beatitudine per conceptum suum, vel etiam partialiter essentialis, ut iam iterum premonitum est supra, præfertim circa 8. Similiter Benedictus 12. expofuit beatitudinem absque præcisione conceptus essentialis ab integrali complemento, idque expressit, quod est certum, debetque esse certissimum apud omnes; nempe homines esse verè beatos, visione, & fruitione Dei, sive altera essentialiter, altera integraliter tantum, sive utraque essentialiter, & eodem modo sint verè beatis cuius Scholasticorum controversiae determinatio non erat necessaria ad communem, & vniuersalem instrutionem fidelium intentam à Pontifice: sed nec apud ipsos Scholasticos est magni secundum se præcise momentum, licet ob circumiacentia, minimè contemnenda, documenta illi conferta, meritò habeatur in pretio.

QVÆSTIO IV.

Vtrum amor beatificus sit indistinctus à fruitione, & gaudio, & differat specie à dilectione, & fruitione via.

I D E T V R distinguiri à gaudio, & non differre specie à dilectione via. 1. Quia motuum amoris amicitia est diuerlus formaliter à motu dilectionis, & non est diuersum motuum dilectionis, & gaudijs beatifici à motu dilectionis, & gaudijs concepti à viatore. Ratio prioris partis est, quia motuum amoris amicitia erga Deum, est bonitas Divinia quatenus bona ipsi Deo, motuum vero fruitionis, & gaudijs est eadem bonitas, quatenus bona gaudient: quas patet esse rationes formaliter diuersas, non minus, aut aliter, ac diuersæ sunt rationes formales, à quibus specificantur spes, & charitas. Ratio posterioris partis est; quia motuum diligendi Deum, codemque fruendi, est omnino idem in via, & in patria. Quia virtuose monet eadem Dei bonitas. Impossibile autem est eos actus differre specie, quorū motiva non differunt specie.

2. Amor est principium omnium aliarum affectiōnum, ut docet, præter alios communiter, D. Thom. 1. contra gent. c. 91. Repugnat autem, ut non distinguantur inter se principium, & principiatum. Ergo amor Dei, & gaudium de Deo distinguuntur inter se realiter, quandoquidem gaudium est alia affectio ab affectione charitatis, & dilectionis amicitia.

3. Amor amicitia, & amor concupiscentia sibi iniuciem aduersantur, saltem secundum maximam virtusque perfectionem, ac intentionem. Quia quod quis que

quisque magis sibi adhæret per amorem, eo minus se alteri per eundem communicat, & è conuerso, quo magis adhæret alteri per amorem, eò plus se alteri communicat, & fit quodammodo extra se. Ergo amor amicitiae erga Deum, & gaudium de Deo posse, quod est amor concupiscentia, vsque adeò non possunt in eundem realiter actum conuenire, vt nequidem eidem subiecto simul inesse posse videantur.

4. *Charitas nunquam excidit*, vt dicitur i. ad Corinth. 13. 8. cum tamen fides ibidem dicatur euacuanda. Ergo charitas viæ manet invariabiliter in patria.

5. Licet fides repræsentet Deum ad modum creaturarum, charitas tamen directa per fidem attingit ipsum Deum, vt est in se, nec diligit ad modum creaturarum, ideoque charitas viæ superat cognitionem fidei. At Charitas patriæ non superat similiter visionem, qua dirigitur, sed est minoris perfectionis quam ipsa, vt appetet ex quæst. præcedenti, art. præfertim 14. Dilectio igitur Dei mediae inter fidem, & visionem, perfectionis, potest sub utraque esse eadem fætem quoad speciem.

6. Amicus absens, æquè, eodemque modo amari potest, atque præsens, vt assumunt Durandus, & ex eo Vasquez, atque experientia ipsa videtur satis demonstrari. Ergo Deus quasi absens respectu viatoris, & perfecte præsens respectu beati, potest pro utroque statu æquè, eodemque modo similiter amari.

7. Habitus charitatis manet proflus idem in patria, qui modò est, quod vt minimum concluditur ex testimonio Apostoli nuper indicato, nec de hoc dubitant Theologi. Manente autem eodem principio necesse est manere eundem effectum.

8. Charitas erga Deum exercita in via est causa obtinendi visionem Dei. Nulla autem causa excluditur per existentiam sui effectus, quinimò hic cum ea connectitur intrinsecè.

Art. 1. Respondetur. Tametsi quæst. præcedenti ostensum sit, beatitudinem nostram formalem quoad conceptum suum primarium, ac essentiale, constitui adæquatè sola visione Dei, atque ex eadem deinde subsequi, tanquam quid secundarium, & minus principale, dilectionem, & fruitionem Dei, tanquam ultimum exequutionis, & actionis terminum, & non tanquam finem ultimum propter quem, atque inde ulterius pateat vulgare illud: *Quod est primum in intentione, est ultimum in exequutione*, accipendum esse de obiectis directè volitis, non de actu ipso voluntatis reflexè intento, qui videlicet non leorum consideratur, sed simul cum obiecto directè volito, tanquam quid accessorium respectu ipsius, & consequens ad eius possessionem, primariò, & principaliò intentam. Tametsi, inquam, hoc ita habeat, conuenit nihilominus apud omnes dilectionem, & fruitionem Dei præminete fætem post visionem inter ea omnia bona, quæ pertinent ad statum beatitudinis. Quapropter expedit utraque diligentius considerare, vt status beatifici perfectio, & excellentia peculiaris magis innoteat. Communior Theologorum sententia astruit duos actus voluntatis necessariò subsequentes ad visionem Dei, alterum charitatis, seu amicitiae, quo amatur Deus secundum se, & eius bonitas præcise, quatenus est bona ipsi, alterum fruitionis, & concupiscentia, quo amatur eadem Dei bonitas præcise quatenus est bona videnti. Præterea nonnulli cum Lessio distinguunt realiter istos duos actus a fruitionibus, seu gaudiis circa easdem rationes formales obiectivas. Alij cum Suarez docent utrumque eum amorem esse indistinctum realiter à gaudio, seu fruitione sibi correspondenti.

Art. 2. Dicendum autem potius videtur, voluntatem Beati vno actu realiter simplici complecti in diuisim eas omnes rationes formales obiectivas, seu

R.P. Esparza Curs. Theol. Tom. I.

bonitatem Diuinam, vt bonam sibi, & vt bonam ipsi beato, necnon secundum se, & quatenus prætentem, atque possessam. Probatur, & explicatur. Beatus in primis uno simplici actu visionis cognoscit Deum, vt bonum, tam sibi, quam beato, & quatenus possedium per ipsam visionem, quod non eget probatione, & appetet fatis ex q. præcedenti, & ex hac præterea ratione, quia alioquin visio beata non cognosceret perfectè Deum vt est in se à parte rei. Deinde ea obiecta, seu potius rationes formales obiectivæ nullam habent inter se incompossibilitatem respectu eiusdem actus; Imò sunt inuicem connexæ, & ita mutuò coordinatae, vt non possint perfectè amari seorsim, possint vero perfectissimè coniunctim. Hoc, vt intimè innotescat, vtque evanescat apparentia fallax in contrarium ex rebus creatis, & amoribus, & fruitionibus, que versantur circa ipsas, notwithstanding est maximum quoddam, inter alia, discrimen amicitiae hominum mutua, ab amicitia corundem cù Deo, ex doctrina tradita fusiùs q. 39. de Virt. Theol.

Art. 3. Cum omnes homines sint per se capaces earundem omnium utilitatum, sitque præterea uniuersique utile, tum vt bona sua nullam respectu alterius seruicium patientur, tum vt bona alterius respectu sui illam patientur, quantum utilitatis definiatur alteri per amorem amicitiae, hoc est sistendo in ipso, tantumdem deperit amanti, euaditque iactura propria æqualis lucro alterius. E conuerso vero, quantum utilitatis sibi quisque vult per amorem concupiscentiae, hoc est sistendo in se ipso, & nolendo, seu formaliter, seu virtualiter aliud quemquam partem illius facere, tantumdem alteri, quem excludit à participatione, deperit, euaditque iactura alterius æqualis lucro proprio. Apparet igitur manifestè amorem amicitiae, & concupiscentiae inter duos homines, seu hominis ad hominem esse inuicem incompossibilis, quia obiecta volita sunt inuicem incompossibilitaria.

Art. 4. At in amicitia inter Deum, & hominem fecus res habet. Cum enim Deus sit incapax percipiendi utilitatis alicuius ex re aliqua creata, & creatura sit similiter incapax excellentiae summæ, ac prouidè dignæ, qua rebus omnibus præferatur: omnis utilitas honesta creaturæ est compoſſibilis cum tota excellentia Diuina, eiusque prælatione respectu omnium ceterorum. Nulla igitur est incompossibilitas inter amorem amicitiae, & concupiscentiae hominis ad Deum, quandoquidem incompossibilitas actuum definitur ex incompossibilitate obiectorum. Certè in præsenti nihil adest aliud, ex quo illam suboriri excitat quisquam possit.

Art. 5. Imò quia omnis nostra utilitas honesta, est ex sua natura intrinsecè ordinata ad gloriam Dei, & proueniens à voluntate Dei, qua nobis bene vult, atque eadem voluntate vult respectu beati se esse bonum illius, fit plane non solum eos duos amores esse compoſſibiles, sed insuper beatum non posse perfectè amare utilitatem suam, & Deum, quatenus utillem sibi, quin omnem eam utilitatem velit propter bonitatem Diuinam, tanquam propter motuum amatum ratione sui: quia tunc perfectè unumquodque amatur, cum propter illud amatur, propter quod ex sua natura exsistit à parte rei: Nec rursus posse perfectè amare amore amicitiae bonitatem Diuinam, tanquam ultimum suum motum, quin simul velit omnem suam, qua de facto potitur, utilitatem, quia non potest quis amare alium perfectè amare amicitiae, quin conformetur eius voluntati, quatenus licet, & decet. Ergo, cum in Deo detur voluntas de omni utilitate beati, necesse est ictum, ex vi amoris amicitiae erga Deum indiuism velle omnem suam utilitatem. Constat igitur beatum eodem actu velle bonitatem diuinam, quatenus est bona Deo, & quatenus est bona sibi.

B b 3 Att. 6

Art. 6. Hinc deducitur non dari in beatis vllum actum pure concupiscentiae, quia actus pure concupiscentiae sicut in amante, tanquam in motu intrinseco adaequato, quod ostensum est à beato fieri non posse, licet fieri possit, ut seclusis imperfectionibus purae concupiscentiae respiciat bonum proprium, quatenus proprium, ratione sui, tanquam motuum secundarium, & subordinatum alteri. Quia vero hic ipse modus volendi placet Deo, eidemque nihil officit: id est nec officere quidquam potest perfectioni purissimae charitatis, ut officeret respectu creaturæ. Individuus vterius deducitur, cur nihilominus oportuerit, ut dum sumus in via, habeamus diuersos non solum actus, sed etiam habitus, alterum spei quo respicimus bonum proprium, tanquam motuum formale adaequatum ipsius; alterum charitatis, quo respicimus bonum Dei quatenus Dei, quia scilicet dum sumus in via, bona Dei, & nostra non habent eundem statum; siquidem felicitas Dei existit iam, ipsumque afficit de praesenti; nostra autem nondum existit, atque in ea obtainenda adest specialis difficultas, cui superandæ necessaria est specialis virtus, quæ ratio cessat in beato. Deducitur tertio, eandem identitatem asserendam esse inter gaudium correspondens amori charitatis, & quod correspondet amori concupiscentiae: non solum vtroque hoc gaudio inuicem immediatè comparato, sed etiam comparato cum vtroque eo amore. Quia bonitas Dei propria tam intrinseca, quam extrinseca, cognoscitur à beatis individuali, secundum quidditatem, & secundum existentiam, ac possessionem. Et quidem existente in beatis cognitione inuidibili Dei secundum omnes formalitates, quas vterque hic amor, & vtrumque gaudium respicit, & vtroque, tam amore, quam gaudio necessariò sublequentibus ad eam cognitionem (quæ duo sunt certa, & merito apud Theologos) non video quo fundamento astrui possit realis eorum actuum pluralitas. Deducitur quartò, amorem, & gaudium beatificum esse reflexuum supra le non minus, quam visionem: quia sicvis visio est cognoscibilis in Deo, ita amor, & gaudium sunt cognoscibilia, & amabilia in Deo, & propter Deum, non minus, quam alia obiecta materialia, ut modò taceat rationes vniuersales de reflectione actuum intellectus, & voluntatis supra se.

Art. 7. Infertur postremò proportionaliter actus charitatis viae, & patriæ esse inter se distinctos specie. Quia amor beatificus est essentialiter gaudium de bono divino, ut proprio; quod non conuenit charitati viae, ut patet ex dictis. Verum quia huic illationi, quæ ego puto verissimam, aliqui vehementer contradicunt, expedit illam aliis præterea rationibus confirmare. Confirmatur itaque primò. Qui amor beatificus est necessarius; liber autem, qui exercetur in via. Atqui actus necessarius differt specie ab actu libero. Quæ duo principia patebunt ex dicendis infra de libertate. Secundò, quia in amorem beatificum influit effienter, immediate, & quantum potest, visio Dei, necon fides in amorem viae, licet haec non necessariò influat quantum potest. Ex causis autem specie diuersis, operantibus utrisque, aut saltem altera, eaque præstantiori, quantum possunt, proueniunt effectus specie diuersi, maxime quando(vti accidit in praesenti) sunt adæquati, & præcipui respectu causarum. Antecedens complectitur doctrinam nostram vniuersalem de influxu efficienti illustrationum in actu voluntatis, quem pluribus stabilium qu. 17. de Gratia, præsertim ad 2. Tertiò. Quia fides communiter dicitur media inter cognitionem Dei naturalem, & visionem. Parit autem amorem Dei dissidentem specie ab eo, qui correspontet cognitioni naturali. Ergo & ab eo, qui correspontet visioni, licet enim non sit media mathematica, sed plus differt à cognitioni naturali, quam à

visione, inde tamen solùm deduci potest amorem supernaturalem via plius distare ab amore naturali, quam ab amore patriæ; non vero nil ab isto distare secundum speciem. Quartò. Quia dilectionis patriæ est præmium dilectionis viae: Premium autem æternæ vitae differt specie secundum omnes suas partes præcipias, à merito præsenzi, illudque superat excessu propè infinito, ut dicetur infra q. 33.

Art. 8. Interim excessum istum luculenter commendat August. cap. 36. de spir. & litt. aiens dilectionem Dei præsentem non tantam esse, quanta postea futura est; nec vlo modo illi, tanquam de proximo comparandam; illamque futuram esse maiorem non solum ista, ut est in se, sed etiam petitione, & intelligentia nostra. Quæ non recte cadunt in solum excessum intentionis, qui & comparationi subest sub mensura homogenea, nec vota, aut intelligentiam nostram prætergredi potest. Idem significat apertius D. Thom. 2. 2. q. 24. art. 7. ad 3. & in q. disputata de gratia Christi art. 3. ad 1. aiens dilectionem viae, & patriæ habere quantitates diuersæ rationis, & comparari inter se, sicut lineam, & superficiem; quæ comparatio translatæ ad actus spirituales, & simplices, pro sua accommodatione postulat diuersitatem specificam: nam pura intentione vtcumque maior, minoris augmento ad æqualitatem, & uniformitatem redigitur. Vnde eadem comparatione recte vitur D. Thomas in corpore illius art. 3. ut ostendat gratiam pura creatura, etiamsi crescat in infinitum, pertingere non posse ad æqualitatem cum gratia Christi in esse gratiae; sub qua ratione dubitari non potest agnosci ab illo specificam distinctionem.

Art. 9. Confirmatur denique principaliter ratione à priori: quia Deus per visionem exprimit secundum plura prædicta specie distincta, ab iis, secundum quæ exprimitur per fidem: At obiectum expressum secundum prædicta specie distincta, mouet ad actus voluntatis specie distinctos. Ergo Deus quatenus expressus per visionem, & per fidem, mouet ad actus voluntatis specie distinctos. Probatur Maior. Deus per visionem exprimit ut est in se; per fidem autem ad instar rerum creaturarum, quæ à nobis immediate cognoscuntur. Ergo eo ipso exprimitur per visionem secundum plura prædicta specie distincta ab iis, secundum quæ exprimitur per fidem. Patet consequentia. Quia Deus, ut est in se, continet plura prædicta specie distincta ab iis, quæ exprimi possunt ad instar rerum creaturarum, quæ à nobis immediate cognoscuntur de facto. Continet enim prædicata, quæ exprimi possunt ad instar aliarum rerum creaturarum perfectiorum & perfectiorum in infinitum, quæ sunt possibles ultra eas, quæ à nobis cognoscuntur de facto. Illa autem prædicata sunt specie distincta, ab iis, quæ à nobis cognoscuntur de facto expressæ, sicut distinguuntur specie prædicatum, quod exprimitur de Deo per conceptum, quo cognoscitur ad instar substantie intellectualis, ab eo prædicato, quod exprimitur per conceptum, quo cognoscitur solum ad instar substantie puræ sensitivæ, aut viuentis præcisæ, aut incorruptibilis, & sic de ceteris.

Art. 10. Accedit, conceptus omnes particulares, quos formamus de Deo per fidem, esse confluxum quendam conceptuum communium, abstrahentium confusæ rationes communes Deo, & creaturis. Pruis enim formantur conceptus positivi viuentis, intelligentis, potentis, &c. communes, ut patet, Deo, & aliquibus creaturis, deinde vero conceptus negativi excludentes has, vel illas imperfectiones, verbi gratia, mortalitatis, discurrentis, superabilis, &c. communes similiter Deo, & aliquibus creaturis: Ac demum coniuncta aliqua ex illis perfectionibus, cum ratione comuni excludentis imperfectiones, & ratione itidem comuni

comuni omnis perfectionis , vel simpliciter , vel in aliquo genere , conflatur conceptus particularis soli Deo conteniens . Nec aliter contingere potest , dum cognoscimus per species rerum creaturarum ; quia istæ semper representant simul res creatas , à quibus ortæ sunt . Patet autem visione Dei representante ipsum , ut est in se , nihil creatum per confusionem admixtum iri , atque idem exprimendum esse prædicatum simplex posituum specie diversum formaliter ab omni prædicato simplici , quod nunc occurrere nobis potest , ac proinde Deum moturum esse ad amorem species diuersum , atque infinito propè interculo distinctionum ab amore , quem modò exercemus . Sic nempe distat cognitione clara Dei , ut est in se , à cognitione eiusdem ad instar creaturarum . Ex his igitur omnibus apparet amorem beatificum esse vnicum , & realiter simplicem , nec distingui realiter ab illa fruptione , & gaudio beatifico , eundemque differre species ab omni dilectione , & fruptione propria viatoris .

Ad 1. Patet ex nuper dictis , rationes formales obiectivas , ad quas feruntur amor amicitiae , & fruptione beatifica , ita esse ratione diuersas , ut tamen sint mutuè connexæ , & ut tales proponantur indiuisum beato per visionem Dei . Motivum verò actuum beatitatis , & viatoris circa Deum ita esse vnum , & idem realiter , ut tamen sit formaliter diuersum , atque diuersimodè represententur secundum prædicata species diuersa ; ideoque priorem illam diuersitatem nullius esse induxitum distinctionis in actibus beati ; posteriorum verò diuersitatem esse causam distinctionis specificæ inter actus proprios beati , & viatoris .

Ad 2. Certum est , amorem esse principium omnium aliorum affectuum distinctorum realiter ab ipso . Fallsum tamen est , omnem amorem propriè talem distinctionem realiter ex suo conceptu ab omni qualibet alia ratione formalis affectus peculiaris , ut appareat clarè inter alia in amore Dei erga se indistincto realiter à gaudio , & fruptione sui , iuxta dicta quest. 24. de Deo , ab art. 2. Similiter ergo dicitur amorem beatum erga Deum esse realiter indistinctum à gaudio de Deo , ea que de causa gaudium istud ab eo amore non procedere . Ad 3. Patet ex dictis suprà ab art. 3.

Ad 4. Fides dicitur evanquanda , & evanquabitur ipsa pro statu beatitudinis , quia illi succedit cognitione , non solum diuersa vtcumque secundum speciem , sed etiam opposita quoad modum cognoscendi , ac proinde minimè conueniens cum illa quoad rationem communem propriæ fiduci . Charitatem autem , & dilectioni præfenti succedit beatifica , diuersa quidem secundum speciem , non tamen illi similiter opposita ; sed contenta sub ratione communi propriissimæ charitatis , & dilectionis . Eodem porto modo dici posset mansuram esse in patria cognitionem Dei ; quia in ratione significata per hoc nomen conuenient propriæ fides , & visio .

Ad 5. Tametsi per dilectionem præsentem velimus Deo omnem suam bonitatem , ut est in se ; nihilominus non attingimus eam distinctè secundum prædicata specialia , qua innotescit per visionem , & modò latent ; sed solum attingimus secundum conceptum imperfectum , ac confutum excedentis omnia creata . Quapropter licet non amemus Deum ad modum creaturarum quoad intensionem , aut vim appetituationis amoris ; qua de causa , idem amor præminet fidei sub nulla ratione cognoscendi Deum melius , quam creaturas ; amamus tamen Deum ad modum creaturarum quoad rationem formaliter mouentem ad amandum . Hæc enim mouet , ut proponitur ab intellectu : proponitur verò ad instar creaturarum ; enigmaticè videli cet , & in speculo . Id autem minime contingit in amore patriæ ; attingente nimis Deum formaliter , ut proponitur per visio-

nem ; id est , ut est in se distinctè , & formaliter ; quia de causa non præminent visioni , inquit hæc illi præminent . Pater igitur comparationem non rectè instituit in obiectione .

Ad 6. Homo absens potest tantundem , eodemque modo amari , atque præsens ; quia ipse , omnisque eius bonitas substantialis , & accidentalis possunt æquè distinctè , & clarè cognosci quoad totam suam perfectionem specificam in absentia , ac in præsencia ; quandoquidem sunt eiusdem omnino rationis specificæ cum amante præfente sibi , & cum eiusdem bonis , atque in aliis obiectis motuis continentur adæquate . Quod ostensum est respectu Dei accidere minimè posse ob rationem profusa contraria . Quarè mirum meritò videri potest , viros doctos , & acutos Durandum , & Valsquez ea paritate moueri potuisse .

Ad 7. Conceditur habitum charitatis manere eundem in patria , qui fuit in via . Verum influit in primis visio Dei simul cum habitu in amorem beatificum , ut dictum est . Deinde eadem causa cum diuersis requisitis ac dispositionibus operatur effectus specie diuersos . Denique habitus charitatis , cum intrinsecè sit proprius Filij Dei , suapte natura postulat præsentiam Patris , eaque obtenta colligatur in statu sibi connaturali exercit omnes suas vires ; atque interim peregrinando , violentiam quandam patitur , nec tantundem agere potest remotus à centro .

Ad 8. Dilectio Dei orta ex fide est causa non efficiens , sed meritoria visionis ; atque obtento præmio præsertim ultimo , atque invariabiliter iam permanefuro , cessant actus meritorij , eisque succedit fruitio .

QVÆSTIO V.

*Vtrum actus beatifici sint aequales
in omnibus beatis?*

VIDENTUR esse aequales , atque esse de conceptu beatitudinis , ut beatus pertingat ad summum suæ perfectionis gradum sibi absolute possibilem . 1. Quia est de conceptu beatitudinis , ut excludatur omnis materia mœroris , atque tristitia . Nequit autem deesse omnis materia mœroris , & tristitia cui deest pars aliqua perfectionis alicuius peculiaris sibi absolute possibile : qualibet namque pars maioris bonitatis , & perfectionis vnicuique possibile , est materia gaudij , & delectationis , dum habetur , nec fieri potest , ut priuatio rei gaudiosæ , & delectantis , non sit tantundem dolorifera , atque contristativa . Necesse igitur est , omnes beatos aequaliter constitui in lumine perfectionis culmine .

2. Quodlibet augmentum gloriae est magna vehementis desiderij , atque assidua sollicitudinis materia . Cui autem deest bonum vehementer desideratum , & magna sollicitudine meritò querendum , non potest non æquè vehementer dolere de iactura eiusdem boni . Igitur beati inferiores aliis , quoad aliquam partem augmenti gloriae , eo ipso essent magni dolori , ac mœrori obnoxii ; id est , aliqui beati non essent beati .

3. Si Christus Dominus careret visione , ac fruptione Dei intrinsecè sufficiente eius animam , eo ipso non esset beatus quatenus homo , tametsi nihilominus haberet bonum longè maius visione , & fruptione , nempe vnoniem hypostaticam . Ergo similiter non esset beatus purus homo , carens peculiari aliqua intentione visionis , & fruptionis Dei , tametsi possideret visionem , & fruptionem candem , quoad sub-

stantiam, atque hæc supponatur secundum se præminere cuilibet utrinque intentioni vltius possibili. Pater consequentia à fortiori; quia vno hypostatica superat excessu longè maiori visionem, & fruitionem Dei purè intentionaliter, & extrinsecus communicantes diuinitatem humanitati, quā substantia visionis, & fruitionis Dei intentionem ea-rundem, utpote homogeneam, eiusdem rationis cum ea substantia. Ergo si vno hypostatica non posset sopire, aut impedire dolorem, atque tristitiam de iactura visionis, & fruitionis Dei; multò minus visio, & fruitio Dei posset impedire, aut sopire dolorem, atque tristitiam de iactura maioris suæ intentionis absolute possibilis. Augerur difficultas: quia si beati possent pati aliquem eiusmodi intentionis defectum, eum vtique paterentur ob defectum meritorum, id est, ob negligentiam, & imperfectionem suam moralem, dum essent in via. Quæ profecto esset iusta magna confusionis, & amara penitentia materia; sicut opposita beatiorum diligentia, & perfectio esset materia iusta gloriationis peculiaris in Deo, atque gaudiosi triumphi. Patet autem confusio-nem, atque penitentiam ex præterita negligientia subortam, aternumque puneturam contradicere plenitudini gaudij, quæ est de conceptu beatitudinis.

4. Omnes beati erunt æquales quoad dotes glorio-sas corporis, subtilitatem, agilitatem, &c. quæ videlicet quatenus sunt propriæ corporis gloriose, con-sistunt in indiuisibili. Penetrabilitas enim vnius corporis cum alio, seu potius corporis alicuius cum quibuslibet aliis corporibus, non potest vna esse ma-ior, quām alia; eademque est ratio de aliis eiusmodi dotibus gloriose. Ergo similiter erunt æquales omnes beati, quoad habitus, & actus pertinentes ad animam. Patet consequentia: tūm quia gloria corpo-ris redundabit ex gloria animæ tanquam ex suo prin-cipio, ac radice, adeoque tamquam à mensura sua, quatenus perfectio principij ex suo cōceptu est mensura perfectionis conuenientis effectui; tūm quia nulla est maior ratio æqualitatis quoad corporalia, quām quoad spiritualia: quandoquidem vtraque uniformiter retribuuntur meritis accumulatis in statu viae.

5. Omnium damnatorum miseria erit prorsus æqualis. Ergo similiter erit æqualis gloria omnium beatorum. Patet consequentia, quia in Sacris litteris ubique proponuntur proportionaliter æqualia mo-menta peccarum, & præmiorum pro bonis, & malis operibus. Probatur antecedens. Primum, quia pri-matio visionis, & dilectionis Dei, quæ est maximum malum reproborum, consistit in indiuisibili, vt patet. Deinde quia ex 2. Iac. 10. *Quicumque totam legem ser-uauerit, offendat autem in uno, factus est omnium reus,* hoc est, perinde punitur, atque si offendisset in om-nibus, nullique parti legis satisficeret. Demum quia omnes reprobri sunt expertes omnis omnino consolationis. *Quod non est verum, si omnium pena non est æqualis, quia minus puniri compa-ratione deteriorum, magisque infelicium consolari aliquatenus possent, vt docet experientia eiusmodi comparationis quoad calamitates vitæ præsentis;* & quia minus de malo est plus de bono, vt dicit Philosophus; atque quodlibet plus de bono est causa ali-cuius consolationis.

6. In parabola operariorum c. 20. Matt. tempore longè dispari inæqualiter laborantes, eandem nihilo minus omnes mercedem accipiunt, & querelæ inde subortæ eorum, qui plus laborauerant reiiciuntur, tamquam irrationalibes, & iniqua. Illa autem para-bola est typus eorum, qui meritis suis consequuntur vitam aternam. Ergo hæc æqualiter, & sub eadem prorsus mensura rependitur omnibus, eandem ut-cumque merentibus.

Art. 1. Respondeatur. Certum est ex fide, præmium vitaæ aternæ inæqualiter singulis rependi iuxta inæ-qualitatem meritorum, ac proinde actus beatificos visionis, & fruitionis, quibus illud constituitur, esse inæqualis intentionis iuxta inæqualitatem eorundem meritorum, vt liquet ex testimonio, productis quæst. 13. de Deo, art. 13. ubi expositæ sunt difficulta-tes hujus dogmatis desumptæ ex indiuisibilitate Dei, atque Diuinæ cognoscibilitate. Iam pro diluendis difficultatibus, quas ingerit conceptus beatitudinis, quæ specialiter pertinent ad hunc locum, obseruan-dum est. Primò beatitudinem tum obiectuam, tum formalem, quoad essentiam attinet, esse in omnibus beatis non solum æqualem, sed etiam eandem, for-malem quidem quoad speciem, vt liquet ex q. illa 13. obiectuam vero etiara numero, vt liquet ex di-ctis suprà q. 2.

Art. 2. Observandum rursus est, augmentum vltius possibile gloriae, seu maioris intentionis in actibus fruitionis, & visionis esse materiam maximæ sollicitudinis, & vehementis desiderij respectu vi-toris. Primò quia ea sollicitudo ac desiderium confert indiuisim ad maiorem securitatem non amittendi substantiam beatitudinis; quatenus, qui plures exerce-ntur actibus meritorio, hisque magis intensi, & præstantioribus, atque maiorem inde nanciscitur gratiam habitualem, & sanctitatem, cuius mensura correspondeat mensura gloriae, ed reddit magis cer-tam, seu minori expositam periculo suam persene-rantiam finalem in gratia, adeoque consequtionem gloriae quoad substantiam: cuius vtique consequen-dæ maior quælibet certitudo, & spes melius fundata, est profecto res digna magna sollicitudine; atque expetenda vehementi desiderio. Secundò quia eodem modo cognoscitur à viatore maior, & minor inten-sio, substantia, & augmentum beatitudinis; ideo-que accenditur utrinque affectus simili modo. Ap-prehenditur enim tam substantia, quām maior inten-sio, per species abstractias; & ad instar rerum materialium, in quibus, quod additur, & cui addi-tur sunt saltē, vt plurimum, eiusdem prorsus rationis. Demum, idque maximè, quia Deus cuius vo-luntati conformari tenemur, vult vt dum sumus in via, crescamus semper de virtute in virtutem, & ac-cumulemus incessanter aternos gloriae thesauros; atque hæc conformitas nostræ voluntatis cum Diuina, est querenda omni conatu possibili, cum ab ea de-pendeat, imò in ipsa situm sit omne nostrum bo-num.

Art. 3. Ob rationes contrarias non est similiter ma-teria magni doloris, ac mceroris, respectu videntis Deum vt est in se, eodemque fruentis, quod defi-ciat augmentum aliquod maius, & aliqua vltior inten-sio visionis, ac fruitionis, sed obtenta qualibet eius mensura est simpliciter contentus, quicumque videt Deum, atque eo ipso redundat tanto gaudio, vt omnis doloris, ac mceroris sensus ob defectum cuiuslibet vltioris cumuli bonorum penitus absor-beatur. Primum enim ex nullo maioris intentionis, & cumuli defectu redundat vlla contingentia, & periculum amissionis, & iacturæ quoad substantiam possidendi Deum, eodemque perfruendi, vt liquet ex dictis suprà quæst. 3. de indefectibilitate intrinseca, & essentiali aternitate à parte post cuiuslibet visionis beatifica. Deinde, quicumque videt Deum, cognoscit intuitu, & perfectè eum gradum visionis, & fruitionis, quo potitur defacto; reliquam vero inten-sionem, qua sibi deficit, solum cognoscit abstra-ctiu, minùsque perfectè: & prætereà discernit clare maiorem quamlibet intentionem absolutè possibi-lem, esse perfectionem accidentalem status substan-tialis, in quo est: ita videlicet, vt augmentum visio-nis

nis per maiorem intensionem non sit simile augmento rei materialis per partes æquæ estimabiles secundum se seorsim, atque æstimabiles sunt partes, quibus sit additio, sed solum per additionem, quæ essentia liter sit additio, totamque suam præcipiam æstimabilitatem habeat ab eo, cui quasi superadditur, nempe substantia videndi, ac possidendi Deum. Postrem beatus videt clarè Deo, cuius voluntati necessariò acquiescit, & conformatur totaliter quicumque ipsum videt, placere, ut cum solum gloria gradum ipse obtineat, quo potitus defacto; eademque placuisse eum solum meritum cumulum sibi donare, aut eam solam partem hereditatis aeternæ, quam defacto est consequutus. His igitur de causis quilibet beatus tranquillè gaudet de bono suo, nec est amplius capax qui contristetur, & turbetur de vlo defectu vterioris augmenti suorum honorum, nec vlo inde dolore concuti potest, propriè, & simpliciter tali, idest, perturbatio, ac prædominantia, atque prædicto vi avertendi animam à summa quadam, & inexplicabili gaudendi, ac perfundi voluptate.

Art. 4. Confirmatur, quia tunc desiderium properter absentiam maximè irreparabilem, rei desideratae, parere potest dolorem sibi proportionatum, & æqualem gaudio, quod resultaret ex eiusdem rei præsencia, & possessione, quando priuatio boni desiderati non est composibilia, aut non componitur de facto cum possessione boni incomparabiliter maioris, atque excessu inexplicabili præpondérantis malo per eandem priuationem inducto: non verò si componatur cum præsencia; & possessione talis boni, maximè si bonum, quod adest, quodque deest, intra idem genus contineantur, atque alterum ex sua natura sit aditamentum alterius, atque alterum essentia liter includens in se, quodam suam iustam æstimabilitatem, & appetibilitatem. Quod multiplici exemplo ex rebus materialibus Regnorum, agrorum, domorum, facile sibi quisque persuadere potest. Ostensum autem est bonum, videndi simpliciter Deum, eademque fruendi, ita comparari cum qualibet accessione, ac intensione possibili visionis, & fruitionis. Nullus igitur vlli majoris intensionis defectus impedi potest gaudium absolutè plenum, ac felix vlli videntis Deum, & aeternumque visuri; ac proinde non repugnat conceptui beatitudinis inæqualitas quoad intensi nem aetuum beatificantium, in aliis, atque aliis beatis.

Ad 1. Priuatio cuiusvis perfectionis absolute posibilis respectu vniuersusque est dolorifera, si simul non adsit bonum incomparabiliter maius, præsertim ciudem generis ac rationis, sufficiens se solo ad exemplum animum, & ad exhaustiendam omnem vim amatoriam, ac fruituam conuenientem subiecto eiusmodi priuationis secundum se considerato, seu non superadditis supernaturaliter viribus sufficientibus ad amandum magis, magisque fruendum. Adest autem cuius beato tale bonum præponderans, ut dictum est. Nulli igitur beato potest esse dolorifera, & contristativa simpliciter, & propriè, priuatio vlli majoris intensionis in visione, & amore Dei: tamen si quilibet accessio, ac intensio maior eorundem actuum cauet eidem peculiare gaudium, & delectationem, quatenus non similiter inest beato malum aliquod præponderans, quod obruere possit vim exhilarationis, atque inductionem gaudij conuenientem predicta intensioni, & quod proinde ad se trahat necessariò omnem vim, & activitatem subiecti ad concipiendum dolorem, atque tristitiam, & sic indirectè impedit omnem actum gaudij, & delectationis de bono minori presente, licet terminativo, ac inductivo, quantum est ex se, gaudij, & delectationis. Ad 2. Pater ratio discriminis ex dictis art. 2. & 3.

Ad 3. Concesso antecedenti, negatur consequentia. Primum, quia Christo Domino ratione vnionis hypotheticæ debentur visio, & fructus Dei, quarum proinde priuatio habet rationem mali propriè, & strictè talis respectu Christi Domini. At puro homini videnti Deum, eodemque fruenti non debetur intensio ea maior vtriusque huius actus, ac proinde priuatio talis intensionis non habet rationem mali propriè, & strictè talis; siquidem malum propriè tale constituitur per solam boni debiti priuationem. Patet autem nullam esse consequentiam ex vi causativa doloris, & tristitiae, atque impeditua perfectæ delectationis, conueniente malo propriè tali, ad vim similem inductionem eorundem effectuum adscribendam priuationi, seu carentia, qua non est propriè mala. Deinde Christus Dominus non superadditis vniioni hypotheticæ visione, & fructione Dei, careret possessione summi boni propriè tali. Quia possessio propriæ substantiæ rationalis, quæ sola est possessio propriæ dicta, dari non potest abique intentionali animi ad rem, quæ possidetur, applicatione, qua sit proximè potens ad percipiendos fructus contentos in re possessa, & præsertim ad percipiendum gaudium, ac delectationem. Non igitur esset beatus Christus Dominus ratione vniioni hypotheticæ, si careret vione, & fructione Dei, tametsi haberet bonum secundum se maius, quam sit visio, & fructus Dei, quatenus vno hypothetica intimius, multoque magis communicat humanitati perfectionem diuiniatis, quam visio, & fructus intentionalis, atque eadem vno est radix, & causa earundem visionis, & fruitionis; id est, est radix, & causa ipsius beatitudinis formalis, eiusdemque proinde contentia in se virtualiter. Non, inquam, esset beatus ex ea suppositione, quia careret proximè, & formaliter beatitudine formali, solumque eam haberet radicaliter, & remotè per habitionem formalem, & immediatam summi boni, maiorem quidem, ac æstimabiliorem absolute, diuersæ tamen rationis, ac generis, ac sit beatitudo ipsa formalis. Nequit enim erò supplere bonum præsens, vt cumque maius, absentiam boni minoris pertinentis ad aliud genus, neque impedit dolorem, & tristitiam de eadem absencia, vt obseruatum est ex Philos. q. 37. de iustitia, à §. Legitima igitur. Iam difficultas peculiaris, quæ ibi subiungitur de confusione, & pœnitentia habentium actus beatificos minus intensos, eadem facilitate diluitur ex dictis; nempe honor, & gloria redundans in quemlibet vcamque videntium Deum ex meritis, qualiacumque quisque habuerit, erit tanta, vt impedit omnem confusione, & pœnitentiam ob merita prætermissa; idque eadem ratione, quæ substantia gloriae impedit omnem doloris, & tristitiae sensum ob defectum vterioris augmenti eiusdem gloriae. Quia cui nullum potest faciliere negotium iactura præmij, quod est maioris momenti, nihil vtique mouere potest iactura, seu omissio meriti, quod est bonum minoris momenti.

Ad 4. Transeat in primis antecedens, & negatur consequentia. Ratio discriminis est; quia capacitas substantiæ rationalis, quæ rationalis, est syncategorematice infinita; quia versat, circa obiectum simpliciter infinitum, & incomprehensibile, quod proinde qualibet data communicatione sui, potest maiorem semper & maiorem vteriori communicationem inducere: at verò corporis dotes, sive naturales, sive supernaturales sint, versantur circa res materiales, quæ sunt finitæ, & limitatae, & generis admodum imperfecti, ideoque est facile peruenire ad summum; estque valde probabile minimum gloriae gradum in anima exigere summam ex parte corporis perfectionem, & ornatum, atque ei inducendæ esse radicem sufficientem. Nec necesse est causas æquiuocas inducere.

inducere in omni genere effectus inter se dispare, iuxta disparitatem ipsarum, quando causæ non sunt principaliter instituta propter ipsos effectus, vt certissimè instituta non est gloria animæ propter gloriam corporis, probabile deinde est datum iri proportionaliter inter beatos inæqualitatem quod doctores glorioſas corporis, sed de hoc alijs erit dicendi locus ex professo.

Ad 5. Negatur antecedens de æquali pœna, & miseria omnium damnatorum. Ad primam eius antecedentis probationem, conceditur priuationem visionis, & fruitionis beatificæ, quæ afficit omnes reprobos, confitentes in indiuisibili ex parte termini negoti; quandoquidem omnibus reprobis negatur totaliter omnis Dei visio, & fruition. Negatur tamen eandem priuationem confitentes in indiuisibili ex parte forma priuantis. Quia fieri potest, vt ex formis priuantibus toto codem bono, una magis remoueat ab illo, magisque proinde illo priuet, quæ alia, prout exponetur in genere infra q. 29. Deinde quod ad pœnam sensus, nulla est difficultas, quod possit esse valde inæqualis propter intentionem valde disparem qualitatum cruciantium. Quam quidem inæqualitatem omnes facile concipiunt propter experientiam quotidianam qualitatum materialium inæqualiter nocetum iuxta inæqualem intensionem ipsarum. Est autem eadem prorsus ratio, licet sit occultior propter defectum similis experientiae, circa inæqualitatem qualitatis spiritualis priuantis visione, & fruitione Dei, vt apparebit consideranti, qua dicentur in loco indicato. Ad secundam eiusdem antecedentis probationem; Qui offendit in uno dicitur omnium reus, quia propter quodvis peccatum lethale peccator priuat totaliter regno Cœlorum, quod est præmium correspondens obseruantia totius legis. Ceterum hoc non tollit, quominus, qui plures, aut gravius peccauit, magis puniatur per maiorem elongationem à regno Cœlorum, eiusdemque deteriorem priuationem, necnon per maiorem pœnam sensus modo nuper explicato. Ad postremam probationem, dicitur proportionaliter, sicuti dictum est circa inæqualitatem gloriae fruitionis, & meritorum; nempe tantum fore dolorem, confusionem, atque tristitiam omnium indiscriminatim damnatorum propter iacturam Regni Cœlorum, & propter infinitam Dei maiestatem grauerit ab ipsis offendit, vt sit impeditura omnem prorsus delectationis, & consolationis sensum ex minoritate qualicunque malorum, quæ illis contingere potest, idque ob eandem proportionaliter rationem, quæ superius expensa est circa felicitatem beatorum.

Art. 1. Ad 6. Probabile est, vt contendit Vazquez in ea parabola Matthæi, sermonem esse non de proximo vita æterna, sed de auxiliis gratiæ actualis, quæ Deus distribuit singulis, prout vult, nullis praexistenteribz eorum meritis, ac proinde absque ullius iniuria; licet labor à singulis impensis independenter ab ipsis gratiæ auxiliis, alioquin infructuosis, praextiterit in aliis, atque aliis inæqualis. Probabile itidem est sermonem inibi esse de denario vita æterna, qui omnibus prædestinatis retribuitur æqualis quoad essentiam, vt dictum est supra ar. 1. quod respicit querela operariorum laborantium tota die. Probabilissima denique, atque aliis merito preferenda interpretatione eius parabolæ est, quæ illam accipendam putat de meritis ex maiori gratia habituali profectis, & exhibitis maiori conatu, & feruentiori charitate, ideoque æquantibus intra breve tempus vim meritoriam operum remissorum, & quæ dignificauerit gratia minus intensa, licet diuturniora ea fuerint.

Art. 2. Verum nihil horum impedit, quominus falsa veritate illius parabolæ iuxta sensus indicatos,

inæquale augmentum gloriae nanciscantur, quicumque decesserint cum meritis, absolutè, & quoad omnia inæqualibus. Multo minus impedit veritas eiusdem parabolæ inæqualitatem accidentalem quod aliqua, etiam ratione contraria inæqualitatis, comparatione inæqualitatis, quod augmentum gloriae substantialis: vt enim alia præterea, contingere poterit, vt minus substantialiter beatus habeat nihilominus maiorem aliquam cognitionem rerum creaturarum diversis temporibus existentium, & maiorem indidem aliquatenus delectationem. Quam in rem supponendum est ex communi PP. & Theologorum consensu, unumquemque beatum cognoscere individualiter clarè, & distinctè ea omnia, & singula, quæ pertinent ad ipsum titulo peculiari talis, vel persona, vel munera, vel dignitatis, & aliorum emodi, quod statuitur à Concilio Senonensi decreto 13. his verbis. Quam sit hoc non modo veritati, sed scripturis quoque dissonum, intelliget, qui beatis pernium esse non ignorat diuinitatis speculum, in quo quidquid corrum interficit, illucescat.

Art. 3. Cum ergò ad Apostolos, & DD. pastores animalium Principes, aliosque eiusmodi plura specialiter pertineant, plura utique specialiter singulis eorum innotescit in speculo diuinitatis, que latebunt alios arctioris in via conditionis beatos, tametsi absolute beatores; atque ex eisdem obiectis specialiter manifestatis specialis aliqua delectatio redundare in eosdem poterit; quando euentus manifestati fuerint prosperi, & votis, atque conatibus cuiusque beati correspondentes. Quod tamen nihil impedit quominus absolute præminent in sublimi felicitate, & gloria gradu, ij, quorum merita fuerunt absolute maiora. Verissimum nimurum est vulgare illud ex 5. confessionum Augustini: Infelix, qui scit omnia, te autem nescit. Beatus autem qui te scit, etiam si illa nesciat. Qui vero te, & illa noscit, non propter illa beatior est, sed propter te solum beatus.

QVÆSTIO VI.

Vtrum beatitudinem suam consequatur homo per actus suos?

NID ET VR non consequi. 1. Quia beatitudo est gratia, & donum Dei, ex Rom. 6. 23. Graia autem Dei vita eterna. Non autem est gratia, quod obtinetur ab unoquoque per suos actus, ex Rom. 4. v. 4. *Ei qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam.* Ergo beatitudo non obtinetur per actus ipsius beatificandi.

2. *Dei perfecta sunt opera.* ex 32. Deuter. 3. non minus utique, quæ sunt propria ipsius, vt auctoris supernaturalis; quam quæ sunt propria eiusdem, vt auctoris naturalis. Deus autem, vt auctor naturalis, initio creauit hominem undequaque perfectum independenter ab omni eius prævia dispositione. Ergo vt auctor supernaturalis perducit similiter eūdem, utique ad ultimam perfectionem, quæ est beatitudo, independenter ab omni prævia dispositione eius; nempe utrobius pertinet æqualiter ad perfectionem potentia Dei, ne dependeat ab illa prævia subiectorum dispositione, sicut ab ipso dependent causa secunda, ad inducendos quoscumque effectus indicere voluerit.

3. Christus Dominus, & pueri decedentes cum baptismo ante usum rationis, obtinent beatitudinem independenter à propriis actibus. Ergo & reliqui. Patet consequentia, Quia ex antecedenti liquet non esse

esse de conceptu beatitudinis, ut obtineatur per actus ipsius beati.

4. Non potest homo consequi beatitudinem per actus necessarios; quia actus necessarii non sunt merito iū; ideoque nec inducitiū maioriū alicuius boni non præcontenti in actitutate physica ipsorum; sed neque per actus liberos consequi illam potest; quia homo non est liber ad volendum, & nolendum suum ultimum finem, qui est beatitudo, sed necessariū illum intendit per omnes suos actus, ut dictum est in q. 1. & D. Augustinus lib. 1. c. 3. & alibi sāpē docet, quid omnes volunt esse beati, & nemo potest hoc non velle. Qui autem necessariū vult aliquem finem, vult quoque omnia necessariū media determinatē requisita ad illum. Si ergō aliqui actus hominis essent media requisita ad consecutionem beatitudinis, necessariū illos, & non liberē, vīnū quisque veller, ac eliceret. Implicat ergō in terminis, quid aliqui actus hominis requirantur ad consecutionem beatitudinis, iūdemque sint liberi. Per nullos igitur actus suos consequi potest homo beatitudinem suam.

Respondetur. Constat ex fide, hominem adulatum, & compotem rationis, consequi beatitudinem per proprios actus, nec independenter ab eis obtinere illam posse, dicente Christo Dom. Io. 13. 18. *Si haec fecitis, beati eritis, si feceritis ea,* & Apost. 2. ad Corint. 9. 6. *Qui parē seminat: parē & metet, &c.* Cuiusmodi alia sunt vībique obvia, & plura habentur in Concil. Trident. sess. 6. præsertim c. 16. Ratio est. Quia agenti libero connaturale est, ut per suam electionem perueniat ad id, ad quod sibi conuenit libertas, & consequenter si conueniat libertas ad aliquid, sed non immediata, libera electio habebit rationem mediū ad illud. Similiter est connaturale agenti, quod potest perfectè, & imperfectè operari, ut per operationem imperfectam perueniat ad perfectam operationem. In tota namque natura apparet iste progressus ab imperfecto ad perfectum, ut ab alteratione, ad generatum, à calefactione remissa ad intensam, à cognitione imperfecta ad perfectiorem, & sic de similibus. Homo autem ex sua natura est liber ad beatitudinem, & misericordiam; atque beatitudo, eiusque consecutio non est operatio immediate libera, ut infra patebit q. 12. & 13. Conuenit similiter homini ex sua natura, ut possit operari tum perfectè, tum imperfectè; dependenter, & independenter a sensibus, circa bonum creatum, & increatū; & circa increatū, tum ut mediata, tum ut immediate cognitum, prout manifestabitur ibidem. Connaturale igitur est homini, ut ab beatitudinem suam, quae est operatio perfectissima, & minimè libera immediata, perueniat per alias suas operationes, & liberas, & minus perfectas. Deus autem non inseruit naturas rerum, nec perperā cuiquam dat aliquam agenti virtutem ac idoneitatem, sed unumquodque perducit ad finem suum, iuxta natūram ipsius, de quo alibi fūsūs. Ergō Deus non perducit hominem compotem rationis ad suam beatitudinem, nisi per proprios ipsius actus. Circa hoc argumentum videri possunt q. 8. de virt. Theol. & q. 10. de Iustif.

Ad 1. Patet ex verbis August. Ep. 105. ad Vitalēm, ante med. *Ipsa, inquit, vita eterna, qua meritis præcedentibus redditur; tamen quia eadem merita, quibus redditur, non à nobis parata sunt per nostram sufficiētiā, sed nobis facta per gratiam, etiam ipsa gratia non caputur, non ob aliud, nisi quia gratis datur; nec ideo quia meritis non datur, sed quia data sunt merita, quibus datur: id est, dicitur gratia denominatiū à gratia, per quam merita dantur, nondum merentibus illam, vel illa.*

Ad 2. Ad perfectionem operum Dei, tam natura-

lium, quam supernaturalium spectat, ut ea ipsi co-
perentur ad vīteriora opera, quantum cūnīque fer-
actiuitas, & perfectio, atque itā magis manifestent
effusionem diuinitatis in se, & participationem bo-
nitatis eius, quatenus potentis vi sua inducere om-
nem suam perfectionem, suamque beatitudinem.
Quapropter primis etiam hominibus, carteri que re-
bus primō conditis eam solam plenitudinem perfe-
ctionis, & naturalis, & supernaturalis contulit Deus,
absque prævia dispositione, & cooperatione ex parte
ipsorum, ad quam peruenire non poterant per dis-
positionem, & cooperationem propriā, & quam necesse
erat ipsis protinus conferri, ut essent principium
idoneum ordinis congruentis vniuerso, & propaga-
tionis, quali ipsum indigebat. Conceditur itaque ra-
tio proportionata paritatis inter Deum, ut aucto-
rem naturalem, & supernaturalem, solaque ne-
gatur suppositio, tum de auctore naturali non exi-
gente, quoad fieri potest, dispositionem, ex parte
tuorum operum etiam primorum, ad vīteriorem, &
vītimam ipsorum perfectionem; tum quid exigentia
eiusmodi prævia dispositionis fundetur in solo defi-
ctu virtutis ad agendum independentur à prævia dis-
positione; cū Deus non ob hoc eam exigat, sed ut
manifestetur magis perfectio communica causa le-
cundis, utque serueretur in rebus ordo congruens eis-
dem.

Ad 3. Christus Dominus non erat liber ad obti-
nendam, & amittendam beatitudinem, nec ad ope-
randum imperfectè imperfectione morali propriè
sumpta, de quo pluribus in loco. In parvulis autem
decedentibus ante vīsum rationis nulla prælibertas,
ideoque opera ipsorum supplentur meritis Christi
applicatis per Baptismum; nulla igitur est paritas ex
ipīs ad reliquos. Neque verò affertum est, esse de
conceptu beatitudinis secundum se præcisè, præviā
dispositionem, sed tantum esse de conceptu eius, qua-
tenus connaturaliter conferenda agenti libero ad
beatitudinem, & misericordiam, & potenti operari perfec-
tè, & imperfectè, ut patet ex fundamento superius
productō.

Ad 4. Sicut contingit eandem rem sub alio, atque
alio Conceptu simul scrii certò, & opinabiliter; imò
sciri & ignorari, affirmari, & negari; itā etiam con-
tingit idem bonum sub uno conceptu volūtum ne-
cessariō, sub alio conceptu esse nihilominus volūtum
liberē; imò esse volūtum sub uno conceptu, simul
que omnissum, aut nolūtum sub alio conuertibili reip-
sa cum priori; Hoc igitur modo evenit, ut omnes ne-
cessariō velint beatitudinem suam, seu suum bonum
perfectum, utque sibi bene sit simpliciter, & abso-
lutè, sub hoc conceptu abstracto; & nihilominus
velint omnes liberē, & plures contemnunt, atque
reiciant eam rem, in qua vera beatitudo consistit
sub conceptu determinato ipsius, & consequenter
ut liberē eliciant, aut etiam omittant, ac reiiciant eos
determinatē actus, quae sunt vera media ad veram bea-
titudinem. Itaque omnes actus humani intendunt
necessariō beatitudinem sub aliquo conceptu realiter
conuertibili cum ipsa, & consequenter etiam media
necessaria ad eandem, quae sunt indistincta ab actibus
humanis, sed non omnes ad illam conferunt seip̄s,
imò plures ab eadem auertunt. Quapropter ut mani-
festetur hoc eorum actuum discrimen, considerandi
sunt diligenter in progressu, actus humani, quoad om-
nia ipsorum prædicata; primū quidem quoad ea,
quaे sunt communia actibus conuertibilibus ad beatit-
udinem, & iis, qui auertunt ab eadem, deinde verò
quo ad ea, quibus differunt inter se,

QUÆSTIO VII.

Vtrum actus humani sint ex suo
conceptu voluntarij?

VIDENVR non esse. 1. Quia voluntarium est quod est ab intrinseco, ut paulo post dicitur ex Philos. Gregorio Nysseno, Damasc. & aliis. Actus autem humani sunt ab extrinseco principio tum ex parte efficientis, tum ex parte motui. Ex parte quidem efficientis. Quia Deus est principium omnium nostrorum actuum, iuxta illud Io. 15. 4. *Sine me nihil potestis facere*: illud Apost. 2. ad Corinth. 3. 5. *Non quod sufficientes simus cogitare aliquid (multò minus velle, & agere) a nobis quasi ex nobis; sed sufficientia nostra ex Deo est*. Ex parte vero motui; quia voluntas hominis mouetur ab appetibili, quod est extra, & 3. de Anima text. 24. dicitur mouens motum, & similiter 8. Physic. text. 28. dicitur omnem actum nouum animalium (quales sunt omnes actus humani, siquidem nullus eorum est aeternus) præueniri ab aliquo motu exteriori. Ergo actus humani non sunt voluntarij.

2. Violentum opponitur voluntario, ut docet D. Thom. quæst. 6. art. 4. aliquæ communiter; non autem opponitur rationi actus humanus, quia voluntas hominis quatenus operans humano modo, subiicit agenti exteriori potentiori se, nempe Deo, non minus, quam aliæ causæ secundæ, & quælibet aliæ entitatis creatæ. Quod autem subest agenti potentiori, potest utique violentiam etenim pati ab illo, non enim esset potentius, & superius, si non posset cogere quod inferius est, contra propriam eius inclinationem, idest, si non posset inferre violentiam. Ergo non est de ratione actus humani, ut sit voluntarius, cum possit esse violentus. Confirmatur; quia Deus potest infundere actum propriè humanum, cui cunque voluerit, & qualem voluerit, ideoque etiam contrarium inclinationi eius, sicut potest immittere per violentiam alia accidentia purè physica; nec enim apparet in hoc villa peculiaris metaphysica repugnatio; cum Deus sit omnipotens, ac proinde possit se solo efficer, & vnire, quidquid efficer, & vnire potest simul cum causa secunda. Ergo fieri potest, ut aliquis actus sit humanus, simulque violentus, & minimè voluntarius.

3. Bruta mouentur ab intrinseco ad bonum sibi propositum per sensum, tamquam ad finem suum. Voluntarium autem est, quod est ab intrinseco cum cognitione finis. Ergo appetitiones brutorū sunt voluntariæ. Ergo non est de conceptu actus humani, tamquam aliquid proprium, & peculiare ipsius, ut sit voluntarius; sed id est commune operationibus hominis etiam animalibus. Imò reperiri potest voluntarium absque omni actu; quia submersio nauis imputatur, tamquam voluntaria præcio, & obligato ad eam vitandam; tametsi neque directè, neque indirectè illam voluerit vlo actu positivo, & sic de similibus, ut docet D. Thom. ibidem art. 3. & plerique alij.

Art. 1. Respondeatur. Voluntarium, seu spontaneum definitur à Philos. 3. Ethic. c. 1. cuius in se principium continet is, qui sciens singulas in quibus actio versatur. Eodem modo definiunt voluntarium, Nemel. lib. 5. philos. c. 3. & Damasc. lib. 2. de fide c. 24. Quia vero inter ea, in quibus versatur actio, præminent finis, & ad ipsum cetera rediguntur, propterea iam fere apud omnes inualuit hæc alia definitio derivata ex

D. Thom. q. 6. art. 1. *Voluntarium est, quod est ab intrinseco cum cognitione finis*: Duo itaque requiruntur, & sufficiunt ad rationem actionis voluntariae. Primum est, ut procedat ab intrinseco; quod est commune omni actioni vitali. Alterum est, ut dependeat dependentia utique per se, & formalis, à præcognitione finis, ad quem ordinatur; quod itidem scorum sumptum, est omni prorius actioni commune. Omnis siquidem actio dependet per se à primo principio operante specialiter, ac necessariò cum præcognitione finis, ad quem ordinatur actio. Vtrumque autem coniunctim solis conuenit actionibus potentie appetitiva immediatè. Quæ videlicet solæ, cum procedant ab intrinseco, ut actiones nonnullæ pùè physicae, & omnes actiones intentionales, pendent præterea per se, & immediatè à cognitione finis, ut finis est formaliter, præhabita à principio, à quo procedunt, & cui inhærent. Iudicium namque procedens ab apprehensione finis, & conclusio orta ex præmissis repræsentantibus finem, non propterea procedunt à cognitione prævia finis formaliter, ut talis, quia id, cui conuenit ratio finis, solum attingunt formaliter ut verum, non vero ut bonum, cum bonitas sit conceptus formalis finis, & præterea omnis actus intellectus procedens ab alia prævia cognitione, exprimit de novo aliquam formalitatem obiecti, minimè expressam prius formaliter, idque est eius munus, aut unicum, aut præcipuum; de quo alibi pluribus. Statuunt vero in definitione data, quod sit de ratione actionis voluntariæ, tendere in id, quod præcognitum est præcisè quatenus præsupponitur cognitum.

Art. 2. Dupliciter autem præcognosci potest finis; primò imperfectè, & materialiter; ita ut solum apprehendatur res, quæ habet rationem finis, non autem exprimatur conceptus formalis finis, facta comparatione ipsius cum mediis, & expensa mutua eorum inter se proportione: secundo perfectè, cum opposita expressione, & comparatione. Illud primum est commune homini cum brutis, quatenus operanti imperfectè ex prima apprehensione boni conuenientis: secundum est proprium hominis rationaliter, ac deliberatè operantis, ut tamenque potentia sibi peculiari comparandi obiecta inter se per iudicium, & deliberationem. Hinc fit, appetitionibus brutorum, & iis quæ ab homine irrationaliter concipiuntur, conuenire solam rationem voluntarij imperfecti, extensa ista voce, ut lèpè accidit, ultra limites originis fux, quæ ducta est à voluntate rationali. Ratio autem voluntarij perfecti, de quo solum agendum nobis est, conuenit operationibus hominis perfectis quoad genus præviae cognitionis deliberantis, idest operationibus propriè humanis, iuxta expositionem superiorius data.

Art. 3. Ex ista vtriusque voluntarij differentia, quæ est penes cognitionem, oritur alia quoad rationem ab intrinseco. Cum enim in omni actione præcipui, maximique momenti sit ordinatio eius in finem, quæ habent à se ipsi, non solum, ut moueantur, sed etiam, ut moueantur in finem, sive liberè, sive necessariò, ea maximè, & principaliter dicuntur moueri ab intrinseco: quæ vero non à se ipsi mouentur ad finem, licet à se ipsi habeant motum aliquem, magis dicuntur moueri ab extrinseco, quæ ab intrinseco, & agi potius, quam agere. Quapropter bruta habentia ab extrinseco perfectam ordinationem in finem, à se vero tantum imperfectam, & materialē, aguntur ab extrinseco magis vi obiectorum, sibi conuenientium, & instinctu indito à Deo, quam agant se ipsa. At homo ob contrariam rationem agit se magis, quam agatur ab extrinseco dum operatur humano modo, si comparetur cum agentibus creatis non

non pertingentibus ad perfectionem operandi propriam hominis, quæ homo est. Quod tamen non tollit, quin comparatione Dei agi potius dicatur quæm se agere, in operatione praesertim salutari, & supernaturali, iuxta illud de filiis Dei: *Spiritu Dei agnatur*: quatenus ordinatio nostra in eum finem principalius prouenit à Deo, atque operationes nostræ, etiam liberæ, magis subsunt dominio, & ordinatio diuinis, quæm nostris, quamvis & ipsis verè, propriaissime subsint ad differentiam brutorum. Patet igit rationem voluntarij simpliciter, & perfectè talem solis actibus hominis propriè humanis conuenire. Vt innotescat eandem iisdem omnibus ita conuenire, vt esse penitus inuoluntarij nequaquam possint, oportet exponere rationem inuoluntarij.

Art. 4. Inuoluntarium autem, cùm sit oppositum voluntario, ex huic explicatione iam data facilè declaratur per rationem contrariam, sufficit nimurum, & requiritur ad conceptum operationis inuoluntariae, seu non voluntariae, vt vel non sit ab intrinseco, sed adæquatè existat vi causæ extrinseca; vel non procedat à cognitione finis, in quem dirigitur, præsupposta in causa, qua scilicet fit eius obiectum. Vtrage enim ista conditione, vel altera earum deficiente perinde deficit voluntarium, atque deficit homo deficiente anima, & corpore, aut alterutro eorum. Quod si operationi conueniat partim esse ab intrinseco, & partim ab extrinseco, aut partim adeste, & partim abesse cognitionem finis, & obiecti adæquati, circa quod versatur; operatio euadet partim voluntaria, & partim inuoluntaria, dabiturque voluntarium mixtum inuoluntarium, ad eum ferè modum, quo in tepido miscentur frigus, & calor. Vnde dubitari minimè potest violentiam, & metum innaturalem, cùm prouenant ab extrinseco, & aduersentur inclinationi naturali voluntatis; & concupiscentiam, atque ignorantiam, quæ opponuntur perfectioni cognitionis, qua voluntas dirigitur, cauare operationem inuoluntariam; omnino quidem, si illam inducant, nulla simul cooperante, vel inclinatione voluntatis, vel cognitione obiecti, aut circumstantiæ, si minùs, secundum quid, seu mixtæ. Manifestum autem est, actum propriè humanum existere non posse nulla præexistenti cognitione, ac proinde neque ex concupiscentia oriri illum posse inducente totalem ignorantiam obiecti; ac demum, neque metum posse esse adæquatum principium alicuius talis actus, nulla cooperante inclinatione agentis ab intrinseco, ac proinde nihil horum inducere posse totalem inuoluntariatem in actum humanum. Sola igitur superest violentia, de qua circa hoc dubitari possit.

Art. 5. Violentum autem definit Philosophus semel atque iterum c. illo primo 3. Ethic. Sed maximè sub initium, dicens *Violentum esse, cuius principium est foris, id est, ad quod nihil is, qui agit, aut patitur, confert.* Vnde communiter dicitur, *Violentum esse, quod ab extrinseco prouenit, pax non conferente vim.* Vbi Valentia, Granados, & alij communiter aduertunt, particulas, *nihil confert, non conferente vim,* accipiendas minimè esse purè negatiæ, ita ut is, qui patitur violentiam, indifferenter le habeat, quantum est ex se, ad eam, & ad oppositam actionem. Tunc enim actio esset media inter violentam, & voluntariam, seu naturalem, dicendaque magis esset non voluntaria, seu non naturalis, ant non spontanea, vt pro re simili adnotauit Philosophus eodem in cap. post. med. Debet ergo patiens nihil conferre positum, hoc est, reniti, ac intendere impeditiæ eius actionis. Vnde si actio sit adæquatè ab extrinseco, & omnino contraria inclinationi subiecti in quo recipitur, erit adæquatè violenta, atque omnino inuoluntaria, vt si ventus, aut alijs potentior aliquo ferat omnino.

R.P. Espanza Curs. Theol. Tom. I.

nolentem, aut si aliquis manu penitus nolentis quemquam percutiat.

Art. 6. Si vero actio partim sit ab intrinseco, nec omnino, aut repugnet, aut conformis sit inclinationi agentis, ea erit partim violenta, partim voluntaria, aut naturalis: vt si quis niterem ire Orientem versus, retrahat versus Occidentem, atque ex utriusque conatu inuicem se se impedienti, absque plena alterutrius victoria, subsequatur motus versus Meridiem, & is erit voluntarius petenti Orientem, idque magis, vel minùs, quod plus, aut minus eò appropinquat: inuoluntarius vero similiter, ac violentus, quatenus indidem recedit: & vice versa respectu trahentis Occidentem versus. Eadem est ratio de volente percutere, idque in faciem, percutiente vero in collo propter violentam alterius resistentiam, percussio enim erit illi voluntaria: quod vero in collo, erit eidem inuoluntarium, & violentum, & sic de similibus.

Art. 7. Exhibentur autem exempla in actionibus externis, quibus mediè solum, ac denominatiæ ab actu interno voluntatis conuenit esse voluntarias, ideoque & ab extrinseco, contra inclinationem, seu innatam, seu elicitam prouenire posunt. At vero actus interni voluntatis, immediate ratione sui sunt voluntarij, ideoque repugnat, vt sint violenti. Quia per se ipsos sunt inclinatio voluntatis respectu sui, & essentialiter præsupponunt voluntatem inclinatam erga se, aut per simplicem complacentiam, aut faltam per cognitionem, aut appetitum innatum. Quando enim aliquid volumus, aut etiam nolumus, & maximè aduersamur, & fugimus ipsum actum, quo id præstamus, necesse est, vt quadam reflexione velimus, vti docet inter alios Suarez tract. 3. in 1. 2. d. 1. n. 6. & alibi pluribus confirmandum est: immo nullius obiecti fuga, & odium existere potest, absque amore indubio erga aliquod aliud obiectum. Omne namque malum fugimus, & odio habemus ex amore nostri, aut alterius, cui benè volumus. Quapropter omnis actus voluntatis essentialiter est inclinatio ex inclinatione respectu sui, ac proinde repugnat metaphysicè, vt actus voluntatis sit violentus.

Art. 8. An vero volitio, aut nolitio à Deo infusa nobis merè passiū nos habentibus, fore voluntaria, & violenta? Casus est in primis chimericus; quia in libris de anima ostensum est, omnibus vniuersaliter actionibus intentionalibus intrinsecè repugnare, vt proueniant ab extrinseco adæquatè. Quare in casu posito sequitur utramque pars contradictionis: nempe eos actus esse, & non esse voluntarios, atque esse, & non esse violentos, si simul adsit in voluntate inclinatio contraria, aut purè innata, aut intentionalis ex cognitione: sicut si supponatur ambulationem nostram prouenire ab extrinseco adæquatè, sequitur nos ambulare, & non trahi, simulque trahi, & non ambulare. Sequitur quidem eos actus fore voluntarios, quia id quo volumus, quodque proinde simul est volitum, nequit non esse voluntarium; cùm certa omnia voluntaria dicantur denominatiæ ab eiusmodi forma. Omnis autem actus verè afficiens voluntatem, eamque denominans voluntem, est eiusmodi forma, vt dictum est. Sequitur rursus non fore voluntarios respecti eius, cui infunderentur, quia non prouenirent ab intrinseco, nec penderent ab eius cognitione, atque fore violentos, si insuper aduersarētur appetitui innato recipientis illos, vt si infunderetur odium erga se.

Art. 9. Deinde, si cui placebit pronunciare præcisè ex vi hypothesis, nulla habita ratione naturæ extremonum, inter quæ ipsa versatur, oportebit, vt dicat eos actus fore solum non voluntarios, aut violentos, quia hæc sola pars conclusa modo est ex vi hypothesis, nec potest opposita concludi nisi ex conditione materiæ. Vt cumque autem res se habeat, licet de ea

C. c. disputent

disputent fusè Valentia qu. 1. punct. 3. & nonnulli alij, nullius profecto momenti est pro directione actuum humanorum, quam intendimus, ut patet. Eiusdem ferè generis est, quod communiter docetur, voluntatem posse pati simpliciter violentiam negati- uam circa actus internos, quatenus inclinata, vel de- terminata ad unum actum necessarium, vel indeter- minata ad alterum ex duobus liberis, potest diuinus impedi, quominus operetur. Certum namque est, in eo casu, negationem actus, tum prioris seorsim, tum utriusque posterioris coniunctum, fore violentam, non lecus, ac violenta est culibet substantiae negatio accidentium aliorum sibi connaturalium. Quidquid autem sit de negationibus actuum, & de hypothesi impossibili, concluditur ex dictis, actus ip- pos humanos immediate violentos, aut penitus in- uoluntarios nequaquam esse posse. Omnes igitur, & soli actus hominis, qui sunt humani, sunt ex suo con- ceptu voluntarij voluntarietate perfectè, & simpliciter tali.

Ad 1. Quædam actiones causarum secundarum dicuntur ab intrinseco, ad differentiam earum actionum quæ sunt adæquate ab extrinseco. Hæc autem differentia conuenit maximè actibus humanis. Quia licet sint inadæquate ab extrinseco ex parte cauæ physice efficientis, & ex parte motu; habent tamen etiam ab intrinseco directionem ad suum finem, quam alia actiones, tametsi alioquin sint ab intrinseco, ha- bent ab extrinseco tantum. In omni porro actione habetur præcipua ratio de fine, & ex habitudine ad ipsum detumitur potissimum denominatio.

Ad 2. Voluntas humana quatenus subordinata Deo, potest ab eo moueri in quamcumque partem ex iis, ad quas est indifferens ex sua natura. Potest etiam violentiam pati per potentiam eius, sicut patiuntur damnati, quoad omnes suas potentias. Ceterum fieri non potest, ut voluntas per volitionem, & per actum sibi placentem, mouatur, & determinetur ad aliquid pure displicens, ac violentum, & ad quod nullam vim conferat passum, seu ipsa voluntas; si- cut fieri non potest, ut denigretur aliquid per albedinem, utque intellectus ignoret, aut obliuiscatur per actum scientificum, aut memoriarium, ac demum, ut potentia pure physica sit violenta, aut præterna- turalis respectu subiecti, cuius est perfectiua. Omnis autem actus humanus essentialiter est volitio sui, & placet per se ipsum voluntati, cui inest, & similiter facit, ut ei placeat, sitque volitum ab eadem, obie- ctum aliquod, circa quod ipse versatur, ut dictum est. Peccat itaque obiectio in hoc, quod ex una par- te consideret potentiam Dei secundum suam latitudinem, & ex alia parte restringit effectum potentiae diuinæ ad determinatum genus repugnans intentio- ni eiusdem obiecti. Ad confirmationem patet ex his, & ex art. 8.

Ad 3. Iam concessa est brutis ratio voluntarij imperfecti, & secundum quid, neque quidquam aliud ibi cōprobatur. Quod dicitur de voluntario abs- que omni actu, expedietur q. 15. vbi ostendetur re- pugnare puram omissionem liberam, & consequen- ter imputationem moralem, ac culpabilem alicuius cœcuratus absque omni prorsus actu positivo libero. Atque ideo submersionem nanis imputari ei, qui vi- tare tenebatur, propter actum positivum librum, circa aliquod aliud obiectum, incompossibilem ex sua natura cum actu positivo, quo vitari potuit, ac debuit submersio. Esto id contingere possit absque ullo actu terminato ad submersionem. Quod solum intendit D. Thomas, ut ibidem dicetur.

QVÆSTIO VIII.

Vtrum metus causet inuoluntarium simpliciter, vel saltem secun- dum quid?

IDE TUR causare involuntarium simpliciter. 1. Quia Philosophus c. illo 1. 3. Ethic. dicit, proiicientem merces in mare metu naufragij, simpliciter inuitum id facere, nec simpliciter sponte, & D. Thomas 2.2. q. 142. art. 3. docet, qua fuit ex metu, non esse simpliciter voluntaria. Ergo metus causat inuoluntarium simpliciter.

2. Si nulla actio ex metu esset simpliciter inuolun- taria; nullus contractus, nullaque rerum traditio or- ta ex qualicumque metu, esset nulla ob defectum volun- tarietatis, quod tamen multis exemplis demonstratur esse falsum. Pater sequela. Quia quod est sim- pliciter voluntarium, nequit esse nullum simpliciter ob defectum voluntarij. Omne nimurum tale, vel tale simpliciter, fundatur in tali, vel tali non tantum se- cundum quid, sed simpliciter.

3. Violentia opponitur voluntario simpliciter, ut dictum est supra. Aliquis autem metus incutitur per violentiam, ut patet. Ergo aliquis metus opponitur voluntario simpliciter.

Ex alia parte videtur nullum metum posse esse causam inuoluntarij, nequidem secundum quid. 1. Quia obseruantia legis diuinæ orta ex metu pen- surum inferni, nullatenus propter ab ullo censor inuoluntaria, sed perfectissime voluntaria. Et con- firmatur. Quia signum inuoluntarij interuenientis in operatione aliqua, est tristitia ad eam subsequens, vii subsequitur ad proiectionem mercium. Quod signum tradit Philosoph. in eodem c. 1. Operatio autem honesta, aut utilis, aut lucrativa, orta ex metu preterim inste illato, non est materia vlli tristitiae, sed potius gaudij, & quidem puri, & æterni, quæ honesta est. Ergo non est de ratione metus, ut causet inuolun- tarium, vel etiam secundum quid.

2. Metus inheret voluntati, eamque inclinat ad operationem, quæ procedit ab ipso, nec est de ratio- ne eius, ut tollat perfectissimam cognitionem finis, & circumstantiarum. Ergo actio procedens ex metu, procedit eatus ab intrinseco, potestque simul pro- cedere ex perfecta cognitione singulorum, in quibus ipse versatur. Ergo non est de conceptu metus, ut tollat, aut minuat illa ex parte voluntarium, aut ali- quod ex requisitis ad perfectam rationem voluntarij.

3. Metus ipse est maxime voluntarius, quia est ab intrinseco, cum sit actus vitalis, & ex cognitione, cum oriatur ex malo, ut apprehenso perfectè. Volun- tarium autem secundum se, non potest esse ratio, & causa inuoluntarij secundum quid, seu voluntarij imperfecti.

4. Quod hic & nunc, atque inspectis omnibus circumstantiis est volitum absolutè, non evadit inuoluntarium, vel etiam secundum quid ex eo præcisè, quia illud ipsum fuit nolitum prius, aut quia secundum se præcisè non est volibile, ut patet in ambula- tione ex. gr. volita nunc propter nouam circumstan- tiā, & prius nolita; atque in potionē amara sumpta propter sanitatem, cum secundum se præcisè non sit appetibilis. Quod autem sit ex metu, est volitum hic & nunc, licet antecedenter esset nolitum,

nec

Quæst. VIII. De inuolunt. ex metu. 295

nec sit appetibile secundum se præcisè. Ergo quod fit ex metu, non ob id præcisè est inuoluntarium, vel etiam secundum quid.

Art. 1. Respondeatur. Metus est fuga mali futuri difficulter vitabilis, ut docet D. Thomas infra q. 4¹. art. 2. Vnde illa dicuntur fieri ex metu, quæ sunt, ut vitetur malum aliquod inimicorum difficile vitatu. Communis, & vera sententia est, operationes, quæ procedunt ex metu, esse voluntarias simpliciter, inuoluntarias autem secundum quid. Ita docet Diu. Thom. quæst. 6. art. 6. ex Philosopho, & Gregorio Nysseno, quibus consentiunt omnes alij. Verum pro clariori intelligentia mentis eorum, & pro expedita difficultatum solutione, distinguendus est duplex metus; alius per se, alius per accidens afficiens humanam naturam. Metus per se afficiens est, qui prouenit à causis quarum existentia etiam quatenus inferentium illum, est conformis appetitu nostro innato, & cui proinde metui, magis cuiusque interest, subesse, quam non subesse. Huiusmodi est metus pœnarium inferni imminens ex peccato; metus amittendi salutem corporis imminens ex excessu cibi, & aliorum similium; metus sistendi beneficentiam amici imminens ex ingratitudine, & quicumque alius similis ortus ex lege qualibet iusta, seu naturali, seu libera, diuina, aut humana impellente iuxta normam rectæ rationis, ad operationes honestas, participes, ac operatrices beatitudinis perfectæ, ideoque ceteris omnibus excellentiores, ac viliores. Metus procedens ex istiusmodi causa nullum, ne quidem secundum quid inducit per se inuoluntarietatem in actum, & operationem externam, cuius est causa. Quin in modis est perfectè voluntarius, & causa perfectè voluntarij absque villa admixtione inuoluntarij. Quia scilicet est inclinatio elicita conformis absolue, & non tantum ex suppositione accidentalis, respectu inclinationis naturalis subiecti, cui inest, nec impedit, aut minuit cognitionem praeluentem sibi, aut actui subsequenti. Ideo que tum ipse, tum actus subsequens sunt omnino ab intrinseco, & cum perfecta cognitione.

Art. 2. Licet autem hunc metum prouiderit nobis Deus, ut præualeat aduersus inclinationes alias nocentes moribus, aut propriæ conseruationi, ideoque actus ex illo procedens fit contra inclinationem aliquam suieisti, in quo est: id tamen voluntarietati, id est nulla ex parte nocet per se, quatenus est voluntarietas humana, quia nulla nobis inest inclinatio saltem per se ad simultatem bonorum, in quæ tendit utraque illa inclinatio: atque appetitus innato postulat humana natura, ut circa eiulmodi obiecta operetur liberè, id est, cum duplice inclinatione inuicem contraria ad bona mutuò incompossibilia. Quapropter actus procedens ex metu explicato, est conformis inclinationi humanae naturæ, non solum quoad substantiam, sed etiam quoad bonum superandi inclinationem aliam resistenter, ratione cuius euadit lucrosa electio, qua superatur talis inclinatio. Vnde si quis eam electionem vellet dicere aliqua ex parte inuoluntariam, deberet consequenter agnoscere voluntariam inuoluntarietatem, quatenus tam formaliter. Qui tamen foret abusus locutionis inter Scholasticos, nunquam sic, aut æquivalenter locutos, & exorbitares à definitione voluntarij, postulante quidem, ut operatio sit conformis inclinationi causa, eiusdemque simul subiecti, non tamen, ut nulli alii eiusdem inclinationi resiliat; præfertim non prædominant, nec præcipue.

Art. 3. Metus per accidens afficiens humanam naturam, est qui procedit à causis, quarum existentia saltem quatenus proximè poterit inferre illum, aduersatur appetitu nostro innato, estque proinde talis, cui absolute sit melius non subesse: cuiusmodi est metus nau-

gantis conceptus visis tempestate, aut pirata imminētibus vita, si non proiciantur, aut tradantur merces, atque inducens necessitatem vagam amittendi alterum ex duobus bonis, quæ simultaneè retineri poterant honestè ex natura rei. Actus voluntatis eliciti impellente isto metu innaturali sunt partim voluntarij, & partim inuoluntarij, cum magno tamen excessu voluntarietatis; ideoque iuxta communem sententiam initio prælatam dicuntur simpliciter voluntarij, & secundum quid tantum inuoluntarij.

Art. 4. Ratio D. Thomæ est. Quia operans ex metu vult suam operationem prout est hic, & nunc à parte rei, & quod nolit eandem, oritur ex natura obiecti secundum se, & præscindendo à circumstantiis praesentibus, sub qua ratione non est à parte rei, sed solum in apprehensione intellectus. Vnumquodque autem est simpliciter, prout est à parte rei, & solum secundum quid, prout est præcisè in apprehensione; ac propterea mouet illud magis, quam istud, estque magis volitum. Confirmatur. Quia motuum volendi in eiusmodi casibus est maius, quam motuum nolendi. Eligitur enim minus malum aduersus inclinationem in bonum minus, ut vitetur malum maius, ob inclinationem in bonum maius; ut patet in proiectione mercium pro conseruacione vita. Accedit, quod communiter, & verissime dicitur; quidquid volumus, magis volumus, quam nolumus. Quod autem volumus ex metu etiam innaturali, verò volumus efficaciter.

Art. 5. Et hæc quidem adstrinxit clarè excessum voluntarietatis. Adeo autem aliquam inuoluntarietatem simul, patet. Primo: Quia actus procedens ex metu isto violè dicit originem ex violentia propriè tali, ut patet. Quia necessitas amittendi alterum ex duabus bonis, quæ simul haberri possunt ex natura rei, habebanturque honestè, est omnino violèta. Dictum autem est, violentiam, & operationem ortam ex illa sola, esse omnino inuoluntariis. Ergo actus voluntatis procedens ex tali metu est inuoluntarius, saltem mediate, & per denominationem extrinsecam, licet intrinsecè, & immediatè sit absolutè voluntarius. Deinde actus, ad quem iste metus impellit, sit contra aliam inclinationem in bonum, quod amittitur ratione metus: & non est absolute iuxta naturam, & appetitum innatum voluntatis, ut operetur contra eam inclinationem, atque ideo actus ille non est ab intrinseco quoad modum, que elicetur, etiam quando operatio est honesta, & per se appetibilis. Denique ad volitionem efficacem, ex gr. proiciendi merces, atque ad ipsam proiectionem consequitur naturaliter tristitia, cuius subsecutionem notatum iam est ex Philosopho, esse signum inuoluntarietatis permixtae volitioni antecedenti. Ea igitur, quæ sunt ex metu innaturali, & violento, sunt voluntaria simpliciter, simulque inuoluntaria secundum quid.

Ad 7. Particula *simpliciter*, aliquando ponitur solum ad excludandam suppositionem accidentalem; atque hoc modo usurpat à Philosopho eo in loco; quatenus, qui proicit merces, nollet eas proicere, si non adeset periculum naufragij; quæ est suppositione accidentalis. Nonnunquam vero usurpatur, prout denotat simplicitatem rei significata per nomen, cui adiungitur, cum exclusione totius contrarij; atque hoc pacto usurpat à Diu. Thoma in illo artic. 3. ut patet ex aduersatina, sed mixta, quam adiungit, postquam dixit non esse eiusmodi simpliciter voluntaria. Communiter autem adhibetur eadem particula ad significandum in permixtione, seu coniunctione contrariorum, id præualetere, cui ipsa adiungitur, ut cum dicitur de Æthiope, esse simpliciter nigrum, & album secundum quid, propter nigredinem

Cc 2 toto

toto corpore diffusam præter dentes, & partem oculorum, atque hoc sensu loquuntur D. Thomas in præsenti, & cæteri omnes. Vnde patet nullam esse discordiam realem in locis citatis, aut communis sententia cum Philosopho, & D. Thoma.

Ad 2. Contractus, & quælibet alia actiones, quæ ad sui valorem, & subsistentiam, aut denominacionem aliquam intrinsecam, aut extrinsecam, exigunt solam voluntarietatem simpliciter, tametsi admisceatur inuoluntarium aliquod, nunquam possunt irritari ratione ullius metus, aut quoquomodo excidere ab ea conditione, cuius forent, si non procederent ex metu. Irritantur, verò, & excidunt à conditione aliquin sibi conueniente, quæ postulant, & quatenus postulant purum voluntarium impermixtum inuoluntario, quod patet clare ex dictis. Quod enim est secundum quid sub vna consideratione, sub alia consideratione potest esse simpliciter, maximè in iis, quæ arbitraria sunt, & dependent ex lege, & voluntate legislatoris. Quinam autem contractus, & quænam actiones, & sub qua ratione postulent purum voluntarium, aut permittant mixtionem inuoluntarij, siue ex natura rei, siue ex lege libera diuina, aut humana, dependet ex principio de peccatis, merito, voto, contractibus in genere, & in specie; quorum consideratio non est huius loci, neque comodiè, aut utiliter hic inferri potest, vt semel, atque iterum aduertunt Suarez, & Vasquez in præsenti.

Ad 2. Violenta quidem est innaturalis suppositio mali imminentis, seu innaturalis imminentia mali; cæterum ea supposita est connaturalis, & verè volita, atque absolutè placens fuga, seu metus eiusmodi mali, necnon electio mali minoris ad vitandum malum maius. Vnde utraque est voluntaria simpliciter.

Ad 1. In contrarium constat ex diuisione metus exposita art. 1. & 3. Procedit enim de metu absolutè connaturali humanae naturæ, eidemque utili nulla facta suppositione violenta, & de quo minimè agunt auctores in præsenti, vt patet, inter alia, ex exemplis doctrinæ, quæ semper producuntur de metu innaturali, & ex causis violentis suborto. Quare conceditur totum cum Vasquez, & aliis.

Ad 2. Conceditur simpliciter totum de metu connaturali. Violentus enim tametsi inhaerat voluntati, & eam inclinet: inhaeret tamen renienti, & inclinat auersam, cum displicentia quadam de existentia sui ipsius, & effectus deinde subsecuturi, ideoque continet, & parit voluntarium mixtum inuoluntario.

Ad 3. Metus violentus ob eandem rationem non est omnino voluntarius, ob quam non est omnino voluntaria operatio deinde subsequens. Quia videlicet ortum dicit ex violentia, vt nuper dicebatur, & ita fugit à malo maiori hic & nunc imminenti, atque inclinat pro eo vitando ad malum minus, vt simul retineat displicentiam aduersus istud ipsum malum minus, secundum statum rerum præapprehensum, vt absolutè possibilem, & convenientem absoluè respectu appetitus tum sensitui, tum rationalis.

Ad 4. Quæ sunt ex metu innaturali, & induc per violentiam impressionem caesarum, non dicuntur inuoluntaria secundum quid præcisè, quia præcessit eorum nolitus, vel quia secundum se non sunt appetibilia; sed quia in sensu composito volitionis efficacis eorum retinetur displicentiam aduersus dispositiōnem caesarum, quæ compellunt ad efficiendum ea, & ad faciendam iacturam, quam nollet pati, & quam secundum se odio habet, qui proicit merces ob tempestatem, vel piratas; idemque dicitur de omnibus similibus. Quæ doctrina simul cum præcedentibus apparebit illustrius ex dicendis in q. sequen.

QVÆSTIO IX.

Vtrum concupiscentia causet inuoluntarium, aut diminutionem voluntary?

IDE TVR vtrumque caufare. 1. Quia, vt arguit Lorca, concupiscentia, vt plurimum pugnat contra inclinationem actualem honestam voluntatis, eaque proinde reniente, & admisceente inuoluntarium, eliciat actus conformis concupiscentiae, necesse est; multò verò magis, qui est eidem disconformis.

2. Concupiscentia in ordine ad suum finem iniungit executionem mediorum aduerfantium secundum se inclinationi naturali hominis, & quæ absolutè nemo vellet perferre, vt cum pro sumenda vindicta, aut perpetrandeo furto, adiutur vita discrimen, perferrunt diu arma grauia, aguntur noctes insomnes, sunt magni sumptus. Confirmatur, quia non alia de causa metus, qui est quædam passio, sicut concupiscentia, agnoscitur inductiuus inuoluntarij, vt dictum est nuper.

3. Ut Arguit Vasquez: Concupiscentia minuit libertatem actus, vt docet aperte D. Thomas in q. 6. art. 7. & nemo negat, aut negare potest: cum experientia constet ex vehementia huius passionis aliquando interire libertatem totaliter: liberum autem est species voluntarij, & contingit nequit diminutio, aut perfectio speciei, absque simili perfectione, aut diminutione generis, quod videlicet continet in se formaliter conceptus specificus adæquatè sumptus.

4. Licit concupiscentia infit homini connaturaliter, nec immittatur violenter à causa extrinseca, debet nihilominus ex natura sua subesse imperio, & dictamin rector rationis. Vnde cum illi dominatur inverso ordine, violentiam quandam patitur voluntas quatenus operans contra inclinationem elicitem ex dictamine recte rationis. Quod respexit D. Thomas infra q. 77. art. 6. dicens, *Quoniam ratio, & voluntas ex se aliiquid agunt, non ex impulsu passionis, magis est voluntarium: & in nobis existens, & secundum hoc passio minuit peccatum in quantum minuit voluntarium.*

5. Quod minuit cognitionem, minuit utique voluntarium constitutum per illam. Concupiscentia autem minuit cognitionem, quia vt dicit Philos. 6. Ethic. c. 5. Delictatio, seu concupiscentia delecatio, corrumpt estimationem prudentiarum.

Art. 1. Respondeatur. Communis proculdubio, paucis exceptis, eademque vera sententia negat concupiscentiam caufare ullum inuoluntarium simpliciter, vel secundum quid, aut minuere voluntarium, imò affirmat augere: Et quidem hanc esse communem sententiam testantur Suarez tract. 2. in 1. 2. disput. & sect. 3. & colligitur efficaciter, quia post assertam mixtionem inuoluntarij secundum quid in iis, quæ sunt ex metu, affirmant immediate Theologi voluntarium in iis, quæ sunt ex concupiscentia, ab illo que vlla inuoluntarij, aut non voluntarij insinuatione, & redditæ ratione disparitatis quoad hoc inter metum, & concupiscentiam. De Philosopho id in dubium reuocari minimè potest. Quia c. illo 1. 3. Ethic. post doctrinam de metu superius traditam, loquens immediate de concupiscentia, subiungit sic: *Si quis incunda (id est, quæ sunt ex concupiscentia) violenta (id est, inuoluntaria), aut minus voluntaria (esse dixerit,* etiam

Quæst. IX. De invol. ex concup.

297

eius sententia erit violenta: id est, cognitioni experimentalis omnibus naturaliter insita contraria.

Art. 2. Probat hoc Philosophus efficaciter triplici ratione. Primum quia *Omnis omnia agunt gratia iucundorum*. Vbi supponit ut indubitatum, non omnes omnia agere inuoluntariè, aut minus voluntariè, nec motu vniuersali volendi inesse oppositionem villam cum voluntarietate. Deinde quia, *Qui violenti, innuitique agunt, hi cum dolore, vti superius dicebatur de agentibus ex metu; Qui autem ob iucundum (id est, ex concupiscentia) hi voluntariè operantur*, id est, absque eo dolore, & inuoluntarietate, qua prioribus attributa sunt. Hæc nimurum est vis aduersatina, quam adhibet Philosophus, & præterea experientia liquet, vt aduerit præfertim Suarez, circa hunc locum, qua ex concupiscentia peraguntur, peragi cum delectatione, nullo pro tunc existente dolore, aut tristitia. Demum, *Quia absurdum est non voluntarii dicere ea, quorum teneri cupiditate deceat, cùm potius ta sint summè voluntaria, ut exp̄ressit viuidè Regius P̄lites, cum dixit. Cor meum, & caro mea exultauerunt in leuum vinum. Ridiculum vero foret, contraponit ibidem Iohannes. mala reddi inuoluntaria ab ipsa concupiscentia, non autem honesta, & extrema quempiam accusare, cum turpiter agit.*

Art. 3. D. Thomas non solum diuerso, immo, & opposito modo loquitur de metu, & concupiscentia, dicens art. 6. Quæ sunt ex metu, esse secundum quidem inuoluntaria, & subiungens immediatè art. 7. quod concupiscentia non causet inuoluntarium, sed magis faciat aliquid voluntarium. Verum etiam ibidem ad secundum confert inuicem expressè utramque passionem his verbis. *Quod per metum agitur, quodammodo est inuoluntarium, sed quod per concupiscentiam agitur, null modo.* Id autem demonstrat ibidem optima ratione. Quia si in eo, qui agit per metum, manet repugnatio voluntatis ad id, quod agit secundum se consideratum: At in eo, qui agit per concupiscentiam, non manet prior voluntas repugnans ei, quod agitur, sed mutatur ad volendum id, quod prius repudiabat. Quare qui agit ex concupiscentia, non operatur cum renitentia contra inclinationem coëxistentem operationi, eique repugnantem pro priori natura; sicut qui agit ex metu: ac prīordē operatio ex concupiscentia nullatenus est inuoluntaria, aut minus voluntaria præcisè, quia ex concupiscentia.

Art. 4. Doctrina hæc reddetur clarior ac firmior obseruata, & applicata ad propositum multiplici differentia inter passionem concupiscentia, & timoris, intelligendo nomine concupiscentia omnem motum appetitus sensitivi distinctum à timore. Differentia itaque primò, quidem id est dicitur concupiscentia quidem inclinare ad bonum, metus verò ad malum. Quia illa quantum est de se præcisè, tendit ad promotionem boni præexistentis, vel quoad entitatem, vel quoad statum, & conditionem eius: iste verò è conuerso, quantum est de se præcisè, tendit ad diminutionem boni præexistentis modo proportionaliter contrario, ut potest inducens iacturam quoad minorem eius partem, vt vitetur iactura quoad maiorem partem. Hinc rursus differunt consequenter, quatenus operatio orta ex concupiscentia nunquam potest esse displicens voluntati, nec volita cum renitentia directè, & immediatè. Quia promotio boni est formaliter bona, atque de bono, vt bono, repugnat vt concipiatur displicencia, ac renitentia formaliter, & directè. Solum igitur displicere potest indirectè, & materialiter, propter incompossibilitatem cum operatione meiori, seu magis promotioni boni. Operatio autem ex metu potest esse displicens, & volita cum renitentia directè & formaliter; quia est illativa mali, & nocium, est ob-

R.P. Espanza Curs. Theol. Tom.I.

iectum displicentia, ac renitentia formaliter, ac directè.

Art. 5. Tertia differentia est, operantem liberè ex concupiscentia, eo ipso operari eligendo inter duo bona inæqualia, quorum utrilibet sola insit malitia excludendi alterum. Quæ malitia nullius est materia doloris, ac renitentia; quia carentia boni simpliciter impossibilis, quale est similitas eorum bonorum, tam non est materia doloris, quā non est materia desiderij idem bonum. Quis enim appetat chimaram, aut doleat de non habita? Accidentalē facilitatem non pensi facio, & qui quis facilè videt consequentiam pro re præsentis. Non longè aliter se habet, qui operatur liberè ex metu connaturali, & qui inest homini per se. Quia hic metus est prouisus à natura, ut eo inuante promoveatur homo in bonum, impellitque prīordē ad actiones, quas oportet exequi etiam fecluso metu. Operans autem liberè ex metu violento operatur eligendo inter duo mala, quæ ex natura rei simultaneè vitari poterant; ideoque electionem minoris mali inde subortam solum ex suppositione accidentalē, & violenta, facere oportet: Eaque de causa displicet absolutè, & secundum se. Patet ergo clarissimè ratio, ob quam operetur dolenter, & mixto inuoluntario, qui agit ex metu violento: Iucundè verò, & absque vila inuoluntarietate, qui ex concupiscentia, & non valde dissimiliter, qui ex metu connaturali.

Art. 6. Quando autem vehementia concupiscentia extinguit libertatem, aufertur quidem una species voluntarij, sed suppletur per aliam. Quia voluntarium, ut sic, est genus respectu liberi, & necessarij, atque ratio generica saluat tota in qualibet sua specie, de quo plurimum dicitur infra. Quapropter quando ex concupiscentia minuitur liberum, non propteræ necessitatis est minui voluntarium. Quia libertas minuitur per augmentum necessitatis, quæ est altera species voluntarij. Non autem minuitur ratio generica, quando minuitur una species per alteram eiusdem speciem. Nihilominus, quia aliquoties voluntarium usurpat pro libero, quod solum respectu viatoris, est voluntarium perfectum, ideo D. Thom. dixit per concupiscentiam minui peccatum, quia minuitur voluntarium, & P. Vasquez minui voluntarium perfectum, licet non imperfectum, sumpto voluntario pro libero, quæ est species voluntarij, de qua sola agere instituit D. Thomas in hac parte Theologiae. Iam de ignorantia orta ex concupiscentia dicetur in q. sequen. Interim præmitto illam eo ipso placere ignorantis, ideoque nihil absolutè noce re voluntarietati.

Art. 7. Obseruandum est postremò, concupiscentiam, & metum sèpè collatis viribus exequi operationes suas, ut cum ex affectu vindictæ intenditur homicidium, & ex metu periculi intercedentis in eo perpetrando, perfurunt incommoda armorum, sumptuū & similia. Concupiscentia enim ex se solum fertur ad iucundum, & vtile. Cetera verò, quæ permiscentur cum molestia, proueniunt aliundè, quod attinet ad causam immediatam, licet mediata prouenire etiam ex concupiscentia possint. Unde ex concupiscentia, dum adest eius operatio, sola prouenit immediata delectionis: Dolor verò, & violentia prouenit aliundè, quod attinet ad causam immediatam. Quidem autem concupiscentia succumbat ratio superior, est quidem violentia quædam moralis: Ceterum physice est delestatio de præsenti, tametsi postea dolorem sèpè pariat, & summam tristitiam cum vera violentia committat. Indubitatum nimurum est, ex concupiscentia prouenire sèpè inuoluntarium mediata saltē partialiter, propter ignorantiam, penas peccatorum, arduitatem periculosam mediorum

C. 2 requi

requisitorum ad finem intentum, quæ ducunt originem ex concupiscentia. Ex his omnibus liquet satis ad obiecta; nullamque inuoluntarietatem, aut voluntarij diminutionem prouenire posse ex concupiscentia immediata, sed potius augmentem voluntarij.

QVÆSTIO X.

Vtrum ignorantia causet inuoluntarium?

VIETVR non causare. 1. *Quia inuoluntarium veniam mereitur, vt habetur ex Damasc. lib. 2. Orthod. fid. c. 24.* id est, opus alioquin malum redditur minus malum, aut non malum, ideoque veniabile ratione inuoluntarij: non autem redditur tale ratione ignorantia. Quia vt dicitur 1. ad Corinth. 14. 34. *Si quis ignorat, ignorabitur;* id est, non condonabitur ei, sed punietur; ea nimis pœna, quæ indicitur Matth. 25. 12. *Amen dico vobis: nescio vos.* Ergo ignorantia non est causa inuoluntarij.

2. *Omnis peccans est ignorans, vt communiter dicitur verissime,* ideoque omne peccatum est cum ignorantia, & ex ignorantia, iuxta illud Proverb. 14. 24. *Errant, qui operantur malum.* Et tamen non omnis peccans agit inuitus, nec omne peccatum est inuoluntarium, dicente August. lib. 1. retract. c. 13. *Omne peccatum est voluntarium.* Imò vtrumque hoc conuenit peccato, quia peccatum est, quia quatenus tale formaliter, & est voluntarium, & ex ignorantia. Ergo ignorantia non est ratio inuoluntarij, sed potius est ratio voluntarij.

3. *Inuoluntarium est cum tristitia,* vt dictum est supra ex Philosopho, & docetur à Damasc. cap. illo 24. Non autem omne, quod fit cum ignorantia, aut ex ignorantia, propterè fit cum tristitia, aut parit tristitiam; vt appareat in eo, qui occidit hostem putans esse certum; necnon in eo, qui comedit carnem feria sexta putans esse quintam, & præcisè quia putauit esse quintam. Ergo neque ignorantia comitans opus, neque quæ est causa operis, est causa inuoluntarij.

Art. 1. Respondeatur. Ignorantia comparata cum voluntate, & actus voluntatis, diuiditur communiter in antecedentem, comitantem, & consequentem. Antecedens dicitur, quæ positivè, & negativè talis est; quæ scilicet ita antecedit aliquam actum voluntatis, tanquam causa, seu conditio requisita ad eius existentiam, vt nullum aliud actum voluntatis præsupponat, per quem sit volita, & inducta implicitè, vel explicite, directè, vel indirectè. Veluti si quis occidat Patrem, putans esse leonem, & non occisurus si sciuissest esse Patrem, ideoque ignorans nulla præexistente volitione ignorandi, seu formali, seu virtuali. Consequens est, quæ ita est causa vniuersitatis actus voluntatis, seu conditio h[oc]c & nunc requisita ad existentiam eius, vt simul præsupponat aliud actum voluntatis, per quem, vel intendatur, vel permittatur, cum potuissest impediti per actum contrarium: vt cum quis comedit carnem feria sexta cum ignorantia præcepti vetantis id pro eo die, & comedere futura non fuissest, si sciretur distinctè præcepimus pro eo die determinatè vrgere, eaque ignorantia, vel formaliter intenta est, vel omisla sciendi diligenter, cuius adhibenda potestatem proximam præhabuit comedens. Comitans dicitur, quæ præexistente ita existit actus voluntatis, vt non minus existitur fore, eadem non præexistente: vt cum quis in venatione occidit ho-

stem, putans esse leonem, occisurus similiter si sciuissest esse hostem.

Art. 2. Ignorantia comitans nullum causat inuoluntarium, seu violentum, aut inuitum: quia qui cum illa operatur, non agit contra suam presentem inclinationem absolutè præminentem: siquidem ita est animo comparatus, vt dem prorsus facturus esset præexistente cognitione depulsiva eius ignorantie, causat tamen non voluntarium, quod obiectum, seu circumstantiam ignoratam: quia nihil volitum, quin præcognitum, & dictum præterè est cognitionem esse de ratione voluntarij. Vnde eatenus necesse est abesse voluntarium, quatenus abest cognitio.

Art. 3. Ignorantia antecedens causat non solum non voluntarium, sed etiam inuoluntarium simpliciter, & absolute quoad obiectum, seu circumstantiam ignoratam. Et quidem non voluntarium causat eadem ratione, qua ignorantia comitans: Inuoluntarium vero, quia operans cum tali ignorantia, agit contra presentem suam inclinationem absolute præminentem, siquidem ita affectus est, vt si habuisset cognitionem contrariam illi ignorantie, nullatenus facturus fuisset quod fecit, atque ignorantiam depulseret, si suspicatus fuisset ad illam consequi posse eandem determinate actionem, qua de facto executione mandata est. Quapropter rectè dixit Philosophus, ad ciuiusmodi actionem lequi dolorem, qui est certissimum signum inuoluntarij; consequi, inquam, si degeneratur ignorantia, dum perseverat eadem animi dispolito, quæ præiuit ad actionem.

Art. 4. Ignorantia consequens causat inuoluntarium tantum secundum quid quoad id, quod ignoratur; quia cum hæc ignorantia sit voluntaria, quod ad illam consequitur, non potest non esse simpliciter voluntarium, seu magis voluntarium, quan inuoluntarium, aut non voluntarium. Qui enim vult, aut permitte ignorantiam, cum prælensione eventus futuri, eo ipso vult, aut permitte, tanquam in causa, affectus inde consecutus. Verum quia talis supponitur esse dispositio, & inclinatio in operante, vt si de facto haberet cognitionem depulsivam eius ignorantie, abstineret ab opere, quod exercet: propterè interne nit inuoluntarium secundum quid, quatenus operatio est directè contraria alicui præiæ inclinationi agentis. Licet autem ignorantia consequens communiter usurpetur sensu explicato, quia intendens, aut permittens ignorantiam circa opus subsequens, plenimque id facit, ne per cognitionem contrariam impediatur ab opere; ideoque ignorantia est causa operis: fieri tamen absolute potest, vt ignorantia consequens ad vnum actum voluntatis, fit comitans respectu alterius actus ad illam consequentis, & tunc actus iste consequens non erit inuoluntarius secundum quid, sed tantum secundum quid non voluntarius, iuxta dicta art. 2.

Art. 5. Circa causalitatem ignorantiae, obseruandum est. Primo ignorantiam, cum sit pura priuatio, non posse causare positiuè: Solum itaque causat negatiuè, tanquam remouens prohibens; quatenus impedit cognitionem, quæ si aderet, excluderet operationem voluntatis, quæ datur de facto. Obseruandum deinde est, antecedentem istius qualisunque causalitatis propriam, eam tenus conuenire ignorantia, quatenus conuenit cognitioni dirigenti de facto actum voluntatis, & incompossibili cum ea cognitione, quæ negatur, per ignorantiam, nempe pura, seu negatio, seu priuatio nullius est capax antecessionis, aut causalitatis, quæ sunt quid positiuum, quatenus distinguuntur ab omni ente positiuo. Examen autem prædicati constituentis formaliter antecessionem, seu causalitatem cognitionis positiuè dirigentis actum voluntatis, aut quoquo modo pertinentis ad actum primum proxi-

proximum, respectu ipsius, est vniuersalius, quam id, de quo agitur. Comparatio vero ignorantiae cum peccato, & excusatione ab illo, est multo minus vniuersalis. Qui propter satius est ab utroque abstinere in praesenti, præsertim cum absque his explicata iam sit clarissime tota doctrina directe pertinens ad voluntarium, & inuoluntarium, atque non voluntarium, resulta nse ignorantia.

Art. 6. Hic nihilominus omitti minimè debet, quod iam olim communiter dictum, tanquam ex se clarissimum, vocatum est primùm in examen à P. Suarez, atque deinceps à P. Ripalda, aliusq u. Neotericis fusissime discussum est. Dixerunt nimis Philosophus, D. Thomas, & ceteri omnes, id est ignorantiam esse causam actus, quia tollit cognitionem, qua si adesset, non eliceretur talis actus. Inquirunt autem Suarez, & post ipsum ceteri, quid sit absolute de praesenti, quod significatur per illam conditionalem; non datur actus, si datur cognitionis. Et quidem necesse est id esse aliquid absolute de praesenti. Primùm quia causalitas ignorantiae significata, & iuxta aliquorum sententiam intrinsecè constituta per illam conditionalem, datur absolute de praesenti; Cetum autem est, nihil absolute existens de praesenti, constitui posse per aliquid pure conditionale. Deinde quia omne conditionatum necessariò reductum ad aliquid absolutum, cum conditionatum præcisè, ut conditionatum, non habeat ullum esse extra intellectum. Neque verò dici potest, futuritionem eam conditionatam nihil esse aliud, quam scientiam Dei, qua cognoscit quid futurum esset posita illa cognitione. Primùm, quia per se patet scientiam Dei non esse causalitatem ignorantiae, cum hæc sit quid creatum, & incipiens esse in tempore. Deinde, quia causalitas ignorantiae confert plurimum ad meritum, & demeritum, ex omnium sententia, cum certum sit apud omnes Catholicos, scientiam conditionatam, & eius obiectum, quatenus obiectum eius est præcisè, nihil conferre ad meritum, & demeritum, quibus de facto retributio aliqua absolute fiat. Demum quia veritas illa conditionalis cognoscitur à nobis immediate, quibus est incognita immediate scientia Dei media.

Art. 7. Itaque iuxta doctrinam fusius traditam in genere quæst. 17. de Deo, ab art. 12. Dicendum est breviter, omisis variis aliorum meditationibus, conditionalem illam fundari ex parte actus primi in inclinatione voluntatis, vel omnino efficaci, vel ineffaci, sed longè præponderanti, respectu obiecti, aut circumstantiae, quæ ignoratur de facto, & repræsentaretur per cognitionem contraria ignorantiae, ratione cuius inclinationis connectitur voluntas conditionata connexione, vel physica, vel saltem morali cum omissione actus, quem exercet de facto, ex suppositione, quod existat cognitionem contraria. Etenim in occisione Patris existimati inimici, id est verificatur occisionem non fuisse futurum, si adfuisse cognitione vera; quia datur de facto in occidente amor efficax erga Patrem actualiter, vel habitualiter, vel saltem affectus inefficax longè præponderans displicientia, & complacentia contraria. Atque ratione primi physica, ratione verò secundi moraliter repugnat, non suspensi occisionem existente cognitione depulsiva ignorantiae præsentis. Ex parte autem actus secundi contingit motuum actus orti ex ignorantia non se habere disparates, sed opposito modo respectu motuum, quod repræsentaretur per cognitionem depulsivam ignorantiae: vt cum quis occidit amicum, existimans esse inimicum; & tunc cognitione depulsiva ignorantiae tollit causam actus orti ex ignorantia; ideoque verificatur non futurum fuisse cum actum, si datur cognitionis contraria ignorantiae; datur igitur de praesenti absolute fundamentum illius futurionis

conditionatae, (licet eadem formaliter sumpta nihil sit absolute distinctum à cognitione sui) idque est omnino necessarium ad rationem voluntarij, aut inuoluntarij existentis de facto absolute.

Art. 8. Quapropter si actum existentem de facto non fuisse extitum, seclusa ignorantia, verificatur præcisè ratione indifference voluntatis potentis operari cum una cognitione, & non operari cum alia, licet utraque cognitionis sit compositibilis ex se cum actu, & cum omissione actus, ac proinde id est cognoscibile à solo Deo per scientiam medium; nihil profectò id conferret ad rationem voluntarij, aut inuoluntarij existentem de facto; quia id se habet per accidens ad absolute conformitatem, aut oppositionem operantis cum praesenti inclinatione voluntatis, ut patet. Nihil itidem confert ad rationem inuoluntarij præsentis non fore extitum actu, qui existit de facto, si id verificetur ratione variationis obiecti non indicandæ tantum, sed etiam inducendæ per cognitionem depulsivam ignorantiae; ut appareat in comedendo carnis, existente, sed ignorato per ignorantiam omnino antecedentem, præcepto de non comedenda. Tunc enim verum est, respectu virtutum morum conscientia, non extitum comedendo, si præexistet cognitionis præcepti virginitis pro eo instanti; & tamen, quia cognitionis non solum manifestaret obiectum iam existens, sed etiam per se ipsam induceret variationem eius, quandoquidem actionem de honesta, redderet in honestam; propterea nullum in eo casu intercedit inuoluntarium, sed solum non voluntarium. Quia videlicet inclinatio præexistens voluntatis non contradicit comedendi secundum se, aut quatenus licet, qualis est dum profiscitur ab ignorantia, sed in honesta, & peccaminosa, qualis foret præexistente cognitione præcepti. Unde fit accidente cognitione præcepti postea, & perseverante eadem, qua erat, inclinatione voluntatis, nullum subsequi dolorem per se. Ex quo appetit doctrinam communem superius traditam de inuoluntarietate, ex ignorantia antecedenti, accipiendo esse de ignorantia, & opposita cognitione non variabitibus per se ipsas speciem actus.

Ex dictis patet ad rationes dubitandi. Prima enim procedit de ignorantia formaliter consequenti, nempe de ignorantia eorum, quæ quis scire, & aduertere tenterit. Secunda etiam procedit de ignorantia saltem æquivalenter consequenti, quatenus peccatori placet ignorantia, ex qua peccat, & aggreditur opus aduersus dictamen conscientiae præscribens ne declinet in eam partem, cuius electione peccat, sed consideret magis, quod intendit facere, seu faciendum temere, ac insipienter proponitur. Tertia denique procedit de ignorantia, vel formaliter comitanti, ut in primo casu de occisione hostis loco cervi; vel per se ipsam varianti qualitate operationis, atque auferenti ab eadem rationem, ob quam displicere possit recedente ignorantia, ut in casu posteriori de comedendo carnis licita, ac honesta, & suppositione ignorantiae præcepti.

QVÆSTIO XI.

*Utrum voluntarium recte diuidatur
in liberum, & necessarium?*

IDETVR non recte diuidi. 1. Quia ex una parte necessitas volendi prouenit ab extrinseco, nempe ab obiecto trahente voluntatem, velit, nolit in sui amorem. Ex altera parte est de conceptu liberae electionis, ut eliciatur præcep-

C. 4. f. 11

stante inclinatione voluntatis in contrarium, atque ad eum renitente passo. Ergo neque necessariò, neque liberè volitum sunt species voluntarij, quorum videlicet alterum est ab extrinseco, & alterum inest renitente passo.

2. Necessitas, & libertas sunt modi volendi inter se oppositi: Ergo non potest eadem ratio voluntarij saluari in vitroque extremo, saltem perfectè, & adæquatè, tanquam in speciebus suis.

Art. 1. Respondeatur. Voluntarium, sicut & alia prædicata, quæ dicuntur promiscue de Deo, & creaturis, in solo Deo reperitur perfectè, perfectione excludente omnem sui generis imperfectionem. Quia soli actus diuini ita sunt ab intrinseco, ut neque adæquatè, neque inadæquatè, neque mediataè, neque immediataè sint ab extrinseco; idemque soli procedunt in cognitione comprehensiva, nullaque propterea admixta ignorantia obiecti sui adæquati. Cæterum pro conditione humanæ naturæ eadem ratio voluntarij saluaturs perfectè in actibus humanis tum necessariis, tum liberis, si aliud non obster. Quia utrūque est essentialis, tum ut sint vitales, atque ideo ut sint ab intrinseco, esto cooperetur principium extrinsecum quod omni actioni creata est commune, tum ut procedant ab inclinatione præsupposita in respectu ipsum, utque per se ipsos sint inclinations eiusdem respectu eorundem. Quia nihil potest esse volitum, seu liberè, seu necessariò, nisi aliciente voluntatem præcognitione, & conuenientia boni, & quin voluntas velit suum ipsum velle simul cum obiecto. Et licet electio libera similiter præsupponat inclinationem aliquam ad electionem oppositam, & ad omissionem sui, quatenus actus primus libertatis ex suo conceptu est similitas inclinationum ad opposita: quia tamen non includit in se inclinationem ad simultatem oppositorum, sed potius est una quedam sola inclinatio disiunctiva, & vaga ad alterutrum ex iis, que sunt incompensabilia per se, & ex natura sua; satisfit toti inclinationi inclusa in actu primo libertatis per vtrumlibet ex bonis, ad quæ est indifferens, & per vtrumlibet electionem. Atque per hanc satisfit priori rationi dubitandi.

Art. 2. Iam quod attinet ad præcognitionem, patet eam posse esse perfectam, id est distinctam, & claram, tum respectu obiecti voliti necessariò, tum respectu liberè voliti. Patet igitur voluntarium rectè dividii in necessarium, & liberum, atque istas duas species ita opponi inter se, quoad rationes suas differentiales, ut tamen conueniant vniuersitate in ratione generica voluntarij, ut dictum est iterum supra; quo satisfit posteriori rationi dubitandi.

Art. 3. Voluntarium porro necessarium est absolute perfectius ex genere suo, quam voluntarium liberum; Quia illud prædicatum dicitur perfectius ex genere suo, cuius suprema species superat perfectione omnes species contentas sub altero prædicato sibi opposito. Manifestum autem est amorem beatissimum, qui est suprema species contenta sub ratione voluntarij necessarij, præeminere omnibus speciebus contentis sub ratione voluntarij liberi. At respectu hominis viatoris voluntarium liberum est perfectius ex genere suo, quam necessarium, quia actus charitatis, qui est perfectior ceteris omnibus speciebus actuum humanorum, est liber in homine viatore. Præterea voluntarium liberum continet sub se omnes species actuum humanorum perducentium immediate ad vitam æternam; de quibus solis agere instituimus directè. Quapropter non solum præcipue, sed etiam vnicè agendum nobis est directè, & ex professo de voluntario libero, deque eius speciebus.

QVÆSTIO XII.

*Vtrum insit homini libertas
indifferentia?*

IDEATVR non inesse. 1. Quia, ut obicit sibi Philof. 3. Ethic. c. 5. post med. vnuisque appetit, & facit, quod optimum factu, maximeque appetibile sibi videtur hic & nunc: nec est in cuiusquam potestate possum, ut præferat minus bonum meliori apprehenso, ut tali, cum minus bonum comparetur tanquam malum cum meliori, quod excluditur per illud; atque mali apprehensi ut talis, nulla possit esse electio. Quod autem hoc, vel illud appareat magis, vel minus bonum, non est in hominis potestate. *Quia qualis vnuquisque est, talis finis videtur ei*, ut dicit ibi Philosophus, & experientia liquet: Iracundo enim vltio videtur præferenda paci, & tranquillitat; mansuetu è conuerso; amaro videntur pecuniae præferenda honori, & amiciis; liberali è conuerso: fortividetur præferenda in columbitas patriæ securitati vita propria; timido, ac pusillanimi è conuerso, & sic de similibus. Iam vero, quod aliquales simus, non est in nostra potestate constitutum, sed vnuquisque naturaliter evadit talis, vel talis, qualis videlicet adfuit ipsi ab initio aspectus astrorum, & dispositio causarum particularium. Ergo homo nec ad iudicium de eligendis, ac agendis hic & nunc, nec ad villam electionem, & actionem est indifferens ex sua natura. In quam rationem coincidit illud Galeni: *Animi mores corporis temperaturam sequuntur*. Confirmatur ex August. lib. 1. ad Simplic. q. 2. paulò ante finem, interrogante prius: *Quis habet potestatem, ut vel ei occurrat quod eum delectare possit, vel delectet, cum occurrit?* Et concludente postea: *Voluntas, nisi aliquid occurrit, quod delectet, atque inquiet animum, moveri nullo modo potest. Hoc autem ut occurrit, non est in hominis potestate*.

2. Qui necessariò vult finem, necessariò vult omnia media requisita ad illum. Omnes autem necessariò volunt suam felicitatem, non qualemcumque, sed summam, ut dicetur in q. seq. atque optima quaque media sunt vnicè requisita ad summam felicitatem consequendam. Quia si aliquando prætermittatur medium inter omnia occurrentia optimum, eo ipso deperit aliquis gradus felicitatis, & redditur impossibilis consecutio summa felicitatis, simpliciter, & absoluè possibilis obtineri, ut patet infra q. 30. ac deinceps. Ergo neque ad finem est indifferens voluntas, neque ad media.

3. Non est indifferens voluntas ad alterutrum ex æqualibus: ergo neque ad alterutrum ex inæqualibus, ac proinde ad nulla duo extrema est indifferens. Patet consequentia. Quia multò manifestius repugnat, ut minus bonum præferatur meliori, quam ut æquale præferatur æquale. Probatur antecedens. Quia in neutro ex omnino æqualibus appetit ratio præferendi illud alteri. Voluntas autem operatur dependenter à ratione aliqua obiectua, & propterea sicut nihil velle potest, absque motu, & causa volendi: ita nihil cuiquam præferre potest absque motu, & causa præferendi. Confirmatur. Quia, sicut se habet natura, & appetitus innatus, respectu boni secundum se: ita se habet voluntas, & appetitus elicitus respectu boni apprehensi. Natura autem, & appetitus innatus ad neutrum ex omnino æqualibus determinari potest ex se; quæ est ratio Platonis pro quiete, & immobilitate terræ in medio,

vt dicitur 2. de Cœlo, text. 75. & 90. Eademque de causa adhibet Philosophus intelligentias pro motu circulari cœlorum. Semper ergo eligitur necessariò, seu semper est volitum necessariò, quod eminentius appetat inter omnia, quæ proponuntur voluntati. Et si nihil præemineat, nihil ipsa velle potest.

4. Voluntas est potentia subordinata intellectui, nec potest ferri ad aliqui, aut aliquo modo, quin manuducatur ad illud, & eo modo ab intellectu. Intellectus autem dum consultat de agendis, ac eligendis, necessariò infert conclusionem, & sententiam determinatam ex præmissis determinatis, atque concludit hoc determinatè sumptum, hic & nunc potissimum expedire. Ergo pari cum necessitate ad illud idem determinat voluntas. Confirmatur: Quia nulla existente indifferentia in mouente, nulla potest esse indifferentia in mobili. Ergo quandoquidem intellectus, qui mouet voluntatem, non est indifferentis in indicando, nec voluntas est indifferentis in volendo. Confirmatur rursus. Quia sicut se habent principia ad conclusiones, seu ad ea, quæ sunt scibilia ex principiis, ita se habet finis ad eligibilia, seu ad ea, quæ sunt volibilia propter finem, vt dicitur 7. Ethic. c. 8. Ergo sicut conclusiones sequuntur de necessitate ex principiis: ita electiones sequuntur de necessitate ex fine.

5. Qui est liber libertate indifferentiæ, facit quod vult, eiusdemque est velle, & non velle; nec per alium, sed per se ipsum convertur, quod placet, ac demum est dominus sui actus, & est in ipso, vt ineat hanc, vel illam viam. Hæc autem non conveniunt homini, vt patet, quoad primum ex Rom. 7. 16. Non enim, quod volo bonum hoc ago; sed quod odi malum, illud facio: quoad secundum ex Rom. 9. 16. Non est volentis, nempe velle, neque currentis, nempe currere: Quoad tertium ex Proverb. 21. 1. Cor Regis in manu Domini; quocunque voluerit, inclinabit illud. Et 2. ad Philipp. 1. 3. Deus est, qui operatur in vobis velle, & perficere: quoad postremum ex Ier. 10. 23. non est hominis via eius, nec viri est, vt dirigit gressus suos.

6. Qui nihil agere, nihilque eligere potest, nisi volente cooperari, & præligente alio, cuius voluntati relixi non potest, nihil agere, aut eligere potest libertè, ac indifferenter. Huicmodi autem est homo respectu Dei, vt dictum est q. 34. de Deo, art. 5.

7. Operations humanae, atque omnis determinatio hominis ad hoc, vel illud volendum, & agendum, dependent à motibus, dispositione, & aspectu astrorum, respectu vniuersitatis. Quod patet. Primum, Quia ex astrorum impressione dependent corpus, & phantasia, à quibus rursus dependet anima, & omnis vis rationalis, dum illa est immersa corpori. Deinde quia Astrologi, frequenter vera prædixit de iis, quæ dependunt à voluntate hominis, vt de bellis, de exaltatione quorundam, & depressione aliorum, deque aliis eiusmodi. Quod fieri non posset, nisi astra dominarentur humanae voluntati. Ergo hæc non est indifferens, sive iuris in propriis operationibus.

Art. 1. Respondeatur. Potentia libera libertate indifferentiæ communiter definitur, Quæ positis omnibus requisitis ad agendum, potest agere, & non agere: id est, in qua simul inuicem componi possunt omnia antecedenter requisita ad actionem, vel ad actionem, & omissione actionis incompossibilis inter se; seu cui adesse potest similitas potentia proximæ ad terminos, quorū similitas repugnat, seu quæ fieri potest, vt sit proximè potens ad componendum secum vi sua vtrumlibet eorum, quæ inter se componi minime possunt; seu cuius actiones, vel determinationes ita comparantur inter se, vt possit vtralibet per solam alteram impenetrari, quo minus detur à parte rei, nullo alio existente

impedimentio independente ab ipsis. Hæc nimurum omnia sunt mutuò conuertiblia re ipsa, dictaque sunt à me totidem modis, vt constarer clarius de re definita. Ea porrò omnia conueniunt potentia quatenus liberæ in actu primo remoto, vel certè vt præscindenti ab actu primo, tum remoto, tum proximo. Accommodantur verò facile eidem, quatenus liberæ in actu primo proximo determinatæ, si dicatur eam esse, quæ habet omnia requisita ad agendum, potestque agere, & non agere; in qua simul inuicem componuntur de facto, &c. Cui adeo similitas, &c. Quæ est proximè potens, &c. Cuius actiones, vel determinationes proximè possibiles, &c. vt suprà. Dictum autem est in secunda expositione: omnia antecedenter requisita, & in postrema, impedimento independenti ab ipsis. Quia ea, sive requisita, sive impedimenta, quæ consequntur ad actionem potentia, aut ab ea actione dependent, vel determinantur, nullum afferunt prædictum eiudem potentia libertati, & perfectæ indifferentiæ, idque est in confessio apud omnes.

Art. 2. Libertatem hoc sensu usurpatam conuenire homini, deprehenditur clarè ex pluribus effectibus, & proprietatibus operationum humanarum, ratione quorum ipsa natura humanæ constituta à Deo ordinata, & communis, atque indubitate omnium consentius indiciis clarissimis multipliciter manifestant indifferentiam arbitrij humani. Inter quæ præminent leges de præmis, & suppliciis propter bona, & mala opera; laus, & vituperium; consilium, & correctio; gratitudo, & vindicta; sponsiones de futuro, & spes ex illis concepta, cum formidine de earum adimpletione; commiseratio, & expiatio, aut indignatio propter defectus, & effectus omnino similes entitati, solumque dissimiles penes originem ex propria voluntate, vel ex necessitate extrinsecus inducta; veniam subitis concessa, & negata meditatis; eadem disparitas circa actiones subortas ex impetu iræ, & ex consilio; necnon elicitas cum ignorantia invincibili, & cum perfecta cognitione, aut cum ignorantia affectata. Quis enim usque adeo stupidus esse potest, vt non videat, seclusa libertate indifferentiæ ad hoc, & oppositum, insipienter, & contra quæm ferat rerum natura, hæc omnia humani generis consenserunt, & instinctu ipsius naturæ stabilienda primitus fuisse, & deinceps à singulis obseruari, atque executioni mandari?

Art. 3. Angetur vis argumentis, seu potius ponitur ob oculos nonnullis circa singula specialiter notatis. Quoad leges imprimis præriorum, & posteriorum, Philosophus 3. Ethic. c. 5. Vbi hoc argumento usus est pro indifferentiæ arbitrij humani, non tam considerauit leges, quatenus spondentes præmia, & minantes supplicia antequam hant actiones; sub qua scilicet ratione opponere quis posset, illas inuehere necessitatem antecedentem inuoluntatem, sicut cibus, fuitis, calcaria inducunt in appetitum bruti; sed easdem magis considerauit, quatenus conferentes præmia, & inferentes supplicia propter honestas, & pravae operations, præcisè quia executioni mandatae iam sunt. Quod profectò insipienter institutum esset, si omnia necessarij peragerent omnes; & neque is, qui honestè operatus est pro tua patria, liberè omisisset utilitatem, & commoda sua, eaque de causa redditus esset dignus compensatione, & eò magis, quod minus de illa cogitauit, aut sperauit eandem: neque, quifecus égit, patriam commoda suis indifferenter postposuisset; ideoque vindictam, seu punitionem meruisset. Certè brutis nihil eiusmodi accidit, aut prouideatur præcisè ob actiones præteritas, si de futuro non sit spes, aut timor similius, aut potius indigentia, aut nocentium. In hominibus

minibus autem saltem felicitas, & infelicitas aeterna, quae rependuntur actionibus antecedentibus, promotionem futurarum nullatenus spectant.

Art. 4. In laude, & vituperio obseruandum primò est, diuersimodè laudari hominem honestè operantem, & equum velociter currentem, aut fortiter pugnantem. Homo enim laudatur, quia operatione honesta sit bonus, & non præcisè, quia deprehenditur fuisse bonus ante operationem: Equus verò, præcisè quia per velocitatem cursus, & fortitudinem pugna innoscit præexistens bonitas eius. Quod discrimen à sola libertate indifferentia in homine, eiusdemque defectu in equo vnicè descendit. Eadem proportionaliter ratio est de vituperio. Obseruandum deindè est laudem extortam nihil estimari, cum ea quæ spontanea est, maximo habeatur in pretio. Quod si utraque, pari cum necessitate penitus determinante antecedenter, profunderetur; nulla proorsus superesset ratio inæqualis estimationis.

Art. 5. Ex Consilio, præcepto, & correptione frequenter comprobat Augustinus, indifferentiam arbitrij humani, præfertim lib. de correptione, & gratia ferè per totum. Consilium, ne sit imprudens, & frustaneum, supponit in consiliato potestatem actionis sibi conformis; ne verò sit proorsus superfluum, supponit simul in eodem potestatem actionis, seu omissionis contrariae. Nec dici potest consilium eo animo adhiberi, vt inducat necessitatē ad actionem sibi conformem, & supponere notitiam, aut suspicione necessitatis contrariae independenter ab ipso. Hoc, inquam, dici non potest. Primò quia si id ita esset, quoties licet consiliari actiones violentiae capaces, toties liceret cogere ligando, aut propellendo, cùm istam violentiam sola iactura libertatis reddat illicitam, ac iniuriosam. Deindè quia sàpè motuum audiendi consilia est, audientem, iis non obstantibus, remanere sui iuris, vt faciat oppositum, si libuerit. Postremò, quia consilium, saltem, vt plurimum, non est ita efficax, ac potens, vt inducere valeat, aut creditur induciturum, transitum ab impotentia ad necessitatem, quod est opus magnæ virtutis propter maximam distantiam mutuam eorum extremorum, præfertim quando præexistenti immediate determinatio ni optulabatur ingens affectus. De præcepto eadem ferè ratio est. De correptione, constat eam esse inepitam, si cadat supra actionem, qua vitari minimè potuit; & quilibet cessat à corripiendo, auditā, & probata excusatione, quod non potuerit aliter fieri. Hac porrò excusatio, cuilibet actioni vtcumque pravae semper adest evidentissimè, si non sumus liberi libertate indifferentia. Quare optimè consulit P. Molina, neganti indifferentiam arbitrij humani, adhibendam esse, inter verbēa eiusmodi verberantis, excusationem, donec eam esse falsam ipse fateatur; id est donec respiciat.

Art. 6. Gratitudini, & vindictæ commune est cum correptione, quod suspenduntur auditā, & agnita excusatione necessitatis redditantur antecedenter incutibilem actionem alterius, vtilem sibi, aut nocentem. Illud est speciale, quod neutra videtur muneri suo satisfecisse, si non plus rependat, quād acceptum erat, vt pluribus circa gratitudinem prosequitur Seneca de Beneficiis non semel. Ratio est inter alia, quia gratus, & vindex agunt ex obligatione vehementer stimulanti, ac propterea minuenti libertatem ad oppositum, qua vitur plenissima, qui lacescunt: atque momentum inæquale libertatis, & indifferentia, pro æquali estimatione dati, & accepti, seu retributi, postulat contrariam rerum inæqualitatem. Hinc sit dona Principum minus, aut nihil indigentium gratia beneficiarij, plus obligare, quād dona inferiorum magis indigentium eadem.

Idem accidit proportionaliter in qualibet alia actione, cuius libertatem indigentia, vel aliqua alia circumstantia imminuerit, aut contraria operantis conditio, aut dispositio auxerit. Semper enim præ inæqualitate indifferentia, euadit apud omnes inæqualis estimatio operationis, tametq; cætera tam intrinseca, quād extrinseca sint proorsus p. a. Quod attenè consideranti multiplicem humanæ indifferentiæ confirmationem parere potest. Hoc modo expendenda sunt reliqua insinuata luprà art. 2.

Art. 7. Ratio à priori, omnium eiusmodi argumentorum à posteriori, desumitur ex natura intellectus, & voluntatis respicientis vniuersaliter totam latitudinem entis. Voluntas enim potest ferri per amorem in quolibet obiectum sibi propositum, vt bonum, & per fugam, ac odium, in quolibet representatum, vt malum. Vnde si repræsententur simul duo bona inuicem incompossibilia, quorum deinde utrilibet simul cum sua bonitate init hoc malum, vt sit impedimentum, ac exclusum alterius boni, voluntas erit simultaneè potens ad utrumlibet volendum, & nolendum. Quia videlicet simultaneè proponetur ratio sufficiens ad volendum, & ratio sufficiens ad nolendum utrumlibet, atque neutri deperibit, propter coexistentiam cum altero, vis per mouendi, ac determinandi voluntatem, atque terminandi actum eius sibi proportionatum. Intellectus autem proponit frequenter voluntati simultaneè plura eiusmodi bona inuicem incompossibilia, ex gr. prosecutionem deletabilium sensus, quatenus valentium delectare de presenti, & abstinentiam ab eisdem, quatenus profuturam ad vitam æternam, potionem amaram quatenus vitilem ad salutem, & dulcem quatenus blandientem palato, & sic de similibus; proponit verò talia simultaneè non solùm manifestando vnumquodvis eorum secundum se (quod est homini commune cum brutis) sed superaddita eorundem inter se comparatione, atque manifestando in utrouis extremorum aliqd, penes quod præemineat alteri, & ratione proinde cuius poterit eligi præ altero, eidemque præferri; id est ratione cuius possit acceptari vnumquodvis eorum reiecto altero, & reiectis aliis, quād sunt cum illo eodem incompossibilia.

Art. 8. Istud porrò comparationis genus soli naturæ intellecuali est possibile. Quia in tali comparatione includitur cognitio complexionis contradictionis, atque complexio contradictionis est eiusdem abstractionis, & vniuersalitatis cum ente vt sic. Nempè in eiusmodi comparatione includitur cognitio huius, & non huius, siue huius vt præferibilis omnibus aliis. Patet verò cognitionem huius, & non huius, siue huius, & omnium aliorum, esse eiusdem extensionis, & vniuersalitatis cum cognitione entis: quandoquidem quidquid est, est hoc, vel non hoc; atque ideo ratio entis adæquatè dividitur in hoc, & cætera omnia distincta ab hoc. Ens verò vt sic, & consequenter quodvis prædicatum, seu complexio convertibilis cum ente, est obiectum intellectus, & non cadit sub ullam potentiam sensituum; de quo alibi ex professo. Nulla igitur potentia cognoscitiva distincta ab intellectu, eiusmodi comparationem mutua præferabilitatis facere potest; intellectus verò ipse facere potest. Sola itaque voluntas, quæ sola inter potentias appetitinas est immediatè dirigibilis per intellectum, potest liberè, ac indifferenter eligere; idest habere simultaneam potentiam ad utrumlibet ex pluribus inter se incompossibilibus. Cùm igitur homo sit intellectus, & voluntate præditus, patet homini conuenire ex sua natura potentiam liberè, ac indifferenter electivam inter plura inuicem incompossibilia.

Art. 9. Istam arbitrij humani indifferentiam propriè talem, omnisque necessitatis simpliciter antecedentis

dentis prorsus expertem adstruunt sapè, & clarè Sacra litteræ. Locuples est præ ceteris in hanc rem caput 15. Ecclesiastici, vbi inter alia v.17. dicitur : *Ap- posui tibi ignem, & aquam, ad quod volueris porrige ma- num tuum. Ane hominem vita, & mors, bonum, & malum, quod placuerit ei, dabitur illi.* Quæ simultanea oblatio rerum, quæ non possunt accipi simul, clarissimè denotat dari in homine simultaneam potestatem proximam ad actiones inuicem incōpossibilis, perperam enim offerentur simultaneæ, quæ sunt incompossibilia, si non adesse simultaneæ potestas omnino expedita ad utrumlibet eorum, sicut perperam proponetur unum ex illis determinatè non habenti potesta- tem expeditam ad illud ipsum determinatè. Videantur, si placet, plures huius loci expansiones subtiles, & efficaces, & suffragiis PP. Læculenter communite, apud Montoyam disput. 19. & 40. de scientia Dei. Èquè manifestum, & efficax est, quod habetur in eodem libro c.31.10. *Qui potuit transgredi, & non est trangressus: facere mala, & non fecit.* Habuit igitur simultaneæ, & potestatem, quæ formaliter exprimitur, ad trangressionem, seu ad operationem malam, & potestatem, quæ prohibetur exercita de facto, ad omissionem illius. Accedit Concilium Tridentinum definiens less.6. cap.5. & can.4. recipientem inspiracionem abiicere illam posse, & assentientem Deo exci- tanti posse dissentire si velit. Similiter definit Concilium Senonense dec. fid. 15. *Dei trahentis auxilium (idest auxilium, cui non resistitur de facto) tale non esse, cui resisti non posse.*

Art. 10. Vnanimem Sanctorum PP. consensum huic dogmati suffragantem exhibet inter alios dili- genter, & plenè P. Montoya loco nuper indicato, suntque eorum testimonia usque adeò obvia, & clara, vt nec referre, nec expendere ea necesse sit. De solo Augustino oportuerit aliqua breuiter suggerere ad dissipandas eas nebulas, quas iam olim, & nuper nonnulli excitarunt aduersus sinceram eius doctrinam circa prædictam humani arbitrij indifferentiam ab omni simpliciter antecedenti necessitate omnino solutam. Itaque Augustinum sensisse, semperque con- stanter docuisse arbitrium humanum esse liberum li- bertate indifferentia absque illa simpliciter antece- denti necessitate ad unum determinatè sumptum, col- ligitur imprimis clarissimè ex consensu eiusdem Au- gustini cum Pelagio absque illa inter utrumque dis- crepantia, quod punctum libertatis, & indifferentiae secundum se præcise. Nemo porro dubitat, Pelagium attribuisse arbitrio humano indifferentiam propriè talem; atque minimè omnium de hac re dubitant, qui negant Augustinum esse eiusdem indifferentiae af- fertorem, & fraudere conatur esse potius destructorem illius saltem pro statu naturæ lapsæ. Iam consensus Augustini cum Pelagio in asserenda ea indifferentia, quantam volbat idem Pelagius, colligitur ex lib.2. de mpt. & concup. c.3. sub initium, vbi sic conque- ritur Julianus Pelagianus : *Nam si quis, aut liberum in hominibus arbitrium, aut Deum esse nascentium condi- torem dixerit, Celestianus, & Pelagianus vocatur. Re- spondet autem Augustinus : Non est ita, ut loqueris, quicumque ista dixisti : non est ita, nullum falleres, vel fallere meditaris ; Non liberum negamus arbitrium.* Et paulò inferius : *Liberum itaque in hominibus esse arbit- rum, & Deum esse nascentium conditorem, utique dici- mus ; non hinc estis Celestiani, & Pelagiani.* Conuenit ergo Augustinus cum Juliano in afferendo libero arbitrio, perinde atque conuenit in agnoscendo Deo nascentium conditorem; nec Julianus à fana doctrina deniabat, aut Pelagianus erat ex sententia Augustini, quatenus libertatem arbitrij statuebat, & quidem eo sensu, quo eam statuebat. Quorsum enim Augustinus approbat absque idonea aliqua expositione, li-

mitatione, aut exceptione, vocem, cuius reale apud loquentem significatum reprobaret, præsertim cum imbi, & alibi temper diligentissimè distinguat, limi- tet, atque ad catholicum sensum redigat Augustinus voces aduersariorum ambiguis, atque iuxta eorum mentem pronas ad errorem.

Art. 11. Augeret vis huius ponderationis, & sua- detur ulterius Augustinum admisisse libertatem ea omnino sensu, quo illam astruebat Julianus, ex c.4. ei usdem libri, prope finem, vbi afferente Juliano, fa- cunditatem *Deo iure repudiari*, Augustinus protinus subiicit; ea quidem dici veraciter, sed quia non inten- tione catholicæ pectoris (idest, non sub legitima signifi- catione) dicta sunt, iam proprie quod ea dixit, Pe- lagiana, & Celestianus heresis incipit introduci. Ergo si quid fraudulentæ, & illegitimæ significationis tubef- fet in priori assertione libertatis arbitrij; id utique notasset similiter Augustinus, nec ore, pleno subcri- beret Julianus quoad eam particulam dogmatis min- imè contemnendam. Idem rursus ostenditur ex lib.1. de grat. Christi. c.31. vbi dicente Pe agio ad Innoce- tum Pontificem, *Purè, atque simpliciter ad peccandum, & non peccandum integrum liberum arbitrium habere nos dicimus, quod in omnibus bonis operibus diuino semper adiuuatur auxilio.* Augustinus nihil quoniam status de li- bero arbitrio, deque eius indifferentia expressa à Pe- lagio, solum inquiret de significato gratiæ, idque solli- citè : *Cernitis, aiens, hac eins verba soluenda non suffi- cere questioni. Querimus enim adhuc, quo auxilio liberum adiuuari dicat arbitrium : ne forte sicut solet, &c.* Hoc ipsum discrimen cernitur ubique per decem subse- quentia capita, transmittente semper Augustino, at- que approbante libertatem arbitrij, prout effertur à Pelagio, solumque detegente fraudes in Pelagiana gratiæ assertione, atque eandem illustrante, aut mo- dificante prout oportet. Porro indifferentia arbitrij erat basis, & fundamentum omnium fere conatum haræfis Pelagianæ circa gratiam, vti appetat clarissi- mè ex omnibus Augustini operibus aduersus eam ha- refim. Negata proinde indifferentia arbitrij, qualis assumebatur à Pelagianis, & sufficet loco illius sola libertate à coactione, subruebatur funditus huius al- terius erroris moles, & omnia hosti arma detraheban- tur ; & tamen nihil unquam Augustinus reperitur monisse aduersus eandem indifferentiam, sed illam potius admisisse plenè, & plenè prout assumebatur à Pelagio, solumque illi negasse consequentiam destru- etricem gratiæ.

Art. 12. Consideranda deinde est accusatio Pe- lagianismi vulgata contra Augustinum, & defensio, at- que responso adhibita ab ipso Augustino. Docuerat Augustinus contra Manichæos, antè exortam hæ- resim Pelagi, indifferentiam arbitrij ad utramque par- tem contradictionis l.1. de lib. arb. c.12. dicens. *Vide- igitur iam, ut existimo, in voluntate esse nostra constitu- tum, ut hoc, vel fruamur, vel careamus tanto, & tan- vero bono.* Et c.16. *Quod quisque sectandum, & ample- stendum eligat, in voluntate esse possum constituit.* Ex his, & similibus orta fuit prædicta accusatio, quasi per eam doctrinam præluxisset Pelagianis Augustini, nec ea ab ipso edocta indifferentia consistere posset cum necessitate gratiæ, qualis contra Pelagium postea docebat, vti ipse commemorat lib. 1. refract. c.9. Cum autem eodem in loco defendat se ab ea ca- lumnia, nihil prorsus detrahit de indifferentia con- tenta in testimoniis relatis, quæ ibidem sub illud verbis proponit, prout opponebatur à Pelagianis, sed solum limitat actiuitatem, & sufficientiam arbitrij, adiiciens, necessariam esse gratiam, & sine illius adiutorio recte, pieque viuì a mortalibus non posse, liceat voluntas sit, qua & peccatur, & recte vinitur. Semper igitur persistit Augustinus in defendenda indifferentia arbitrij,

arbitrij, qualem, & quantam docuerat contra Manichæos, solumque adiungit de nouo necessitatem gratia, cuius afferendæ, ac exponenendæ nulla fuit necessitas, dum ageretur contra Manichæos. Legatur totum illud caput nonum cum sequenti, in quibus continetur tota defensio Augustini, & nulla appetet indifferentia prius palam, & amplissime afferata correctio, aut limitatio.

Art. 13. Verum omnium clarissimè perspicitur hæc eadem Augustini plena cum Pelagianis confusio, quoad affectionem indifferentiarum arbitrij, sub conceptu indifferentiæ, ex lib. 1. Operis imperfecti à capite, sc̄u collocutione 70. pagina apud me 1. 18. Iulianus enim præfatus, omnem diputationem debere proficiat à definitione, constituit placentem sibi definitionem liberi arbitrij, qua eius indifferentiam omnis simpliciter antecedentis necessitatis expertem exponit clarissimè, & semel, atque iterum delcribit uberrimè. Augustinus autem in sua responsione solum reprehendit, quod interiectum fuerat à Iuliano; Liberum arbitrium concipere iustitiam de suo: atque de hoc præcisò puncto diputationem ambo prosequuntur fusè, cetera omnino conformes quoad indifferentiam arbitrij, eiusque intelligentiam. Contextus est longior, quam q̄i transcribatur, sed dignissimus qui legatur pro scopo nostro.

Art. 14. Considerandus est tertio loco liber de gr. & lib. arb. ad Valentimum, prælertim c. 2. & 3. Vbi non solum agnoscit Augustinus clarè liberum arbitrij nostri indifferentiam, sed etiam comprobat vñque adeò efficaciter, ac neruose, ut nihil vñquam aliud efficiens, ac neruosiùs comprobatum apud Augustin. reperiatur. Incipit caput secundum his verbis. *Reuelauit autem nobis per scripturas suas sanctas, esse in homine liberum voluntatis arbitrium, &c.* Primum, quia ipsa diuina præcepta homini non prodeſſent, niſi haberet liberum voluntatis arbitrium, quo ea faciens ad promissa præmia perueniret. Quid autem, quæſo, prodeſſent homini præcepta potius, quam ex lexi quorūlibet indiferminatim obiectorum, & operum permisſio, si sola inesset homini libertas à coactione? quandoquidem potentia libera solum à coactione, ideoque simul antecedenti necessitate ad vnam determinatè partem religata, perinde in illam fataliter incumbit, siue adhuc præceptum, siue non adhuc. Et quid magis confert ad consequitionem præmiorum, fecisse, quam omisſisse præcepta? quando neutrum imputari potest operanti ex necessitate, & non eligenti cum indifferentia antecedenti: vt apparebit infrā q. 18. atque præmiorum munus est allicere ad bonum, potentiam indifferentem ad malum, aut ad omissionem boni, vt infra dicetur q. 35. & ideò illa accipiat, qui accipit, eiusdemque bona stabiliantur in Domino, qui potuit transgredi, & non est transgressor; facere mala, & non fecit, iuxta testimonium ar. 9.

Art. 15. Progeditur deinde Augustinus ante medium illius capitii secundi ea oracula Diuina. *Ipse ab initio fecit illum, & reliquit illum in manu consilijs sui: si volueris, conservabis mandata, & fidem bonam placiti: Apponam tibi ignem, & aquam, ad quodcumque volueris extendi manum tuam: In conspectu hominis vita, & moris, quodcumque placuerit, dabitur ei.* Quibus productis exclamat: *Ecce aperissimè videmus expressum liberum humana voluntatis arbitrium; non sanè liberum à sola coactione, cui nimis libertati exprimenda opus non erat tot inuicem pugnantium contrariae conferta antithesi;* vñò illi soli statuendæ cum exclusione indifferentiæ antecedentis, eadem antithesis obesse plurimum, vt per se patet. Ne verò credi posset, eas scripturæ sententias accipiendas esse de homine tantum pro statu naturæ innocentis, vt non nulli perperam contendunt, nulla existente eiusmodi

restrictione in scriptura, aut apud Augustinum, regreditur immediatè, Augustinus ad argumentum præceptorum, quæ sunt omnibus statibus communia, & quibus ipse ait, humanam nominatim conueniri voluntatem, atque indicari hominem voluntate sua in lege Dei consistere. Inter alia autem quamplura præcepta, quæ ibi producit, expendique diligenter, illud peculiariter obseruandum est ex Rom. 12. *Noli vinci à malo.* Hoc enim, non nisi stultè dici potest ei, qui non est constitutus medius inter spem vincendi, & periculum, vt vincatur, cum indifference ad virū liber antecedenter soluta. Quapropter sub finem capitii tertii redit iterum ad idem præceptum, velut ad efficacissimum fundamentum indifference nostræ, cum hac ponderatione: *Dicit Apostolus: Noli vinci à malo, sed vince in bono malum. Et vñque, cui dicitur, noli vinci à malo, sed vince in bono malum; arbitrium si ne dubio voluntatis eius conuenit.* Velle enim, & nolle propriè voluntatis est. Claudio hunc locum illis verbis ad medium capitii quarti, *Nunquid non liberum arbitrium Timothœi est exhortatus Apostolus, dicens: Contine te ipsum, & in hac re potestate voluntatis ostendit, ubi ait. Non habens necessitatem; potestate autem habens sua voluntatis.* Quam autem, subiungo, haber potestatem sua voluntatis, cui ad vnam determinatè partem coadūt voluntas necessitate simpliciter antecedenti: & quid iuvat, pro eadem potestate excludere necessitatem præcepti, de qua ibi est sermo; si nihilominus opprimit necessitas alia incomparabiliter maior antecedentis ad vnam partem determinationis essentialiter inflexibilis, & inimpeditibilis, simulque infrustrabilis?

Art. 16. Obseruandum postremò est celebre testimonium ex lib. 12. de Ciuit. c. 6. ad med. vbi describit Augustinus duos pari prorsus animi, & corporis dispositione præuentos, & deinde concludit: *Si vnum tentationi cedat, atque consentiat: alter idem, qui fuerat, perseverat, quid aliud apparet, niſi vnum voluisse; alterum noluisse à castitate deficere?* Vnde, niſi propria voluntate, vbi eadem fuerat in vitroque corporis, & anima affectio. Quod quidem neque ad scopum Augustini vllatenus confert, neque quidquam utiliter concludit, si à sola coactione liberi erant illi duo, & vnum præuentus erat delectatione insuperabiliter necessitate ad defensionem castitatis, aliud verò delectatione similiter necessitate ad perseverantiam in castitate. Hoc enim supposito apparet clarissimè aliud præterea inter illos duos discrimen, idque prius, quam voluisse, & noluisse, atque independens a velle vnius, & nolle alterius; nec admittitur eadem, sed summe diuersa affectio animi antecedens ipsum velle, & nolle, aduersus suppositionem, & intentionem manifestam Augustini, qui totum discrimen reuocat, in genere quidem cauæ formalis, ad voluisse, & noluisse; in genere vero causæ efficientis, ad propriam cniuique voluntatem disparte eligentem cum pari prævia dispositione animi, & corporis. Similis alijs locus de Nabuchodonosor, & Pharaone videri potest c. 15. de prædest. & gr. Patet autem in nullo ex locis indicatis sermonem esse de statu innocentia, saltem solo, ac determinatè. Quod si testimonio vñque adeò conspicuis alias præterea phrasēs illis æquivalentes, & consonantiam aliorum præterea principiorum Augustini adiungere cum expensione vellemus, nullus esset dicens finis.

Art. 17. Abundè sufficerit si superaddantur obseruationes aliquæ, & expositiones vocum, & phrasium nonnullarum Augustini, quibus euangeliant nebulae ab aliquibus offulæ, atque deteguntur legitimus sensus aliquarum Augustini locutionum, quibus superficie tenus aliqua inest ambigendi in contrarium ratio. Obseruandum itaque primò est, coactionem aliquan-

ali quando sumi strictè , & propriè pro violentia , seu pro actione contraria propriae cuiusque inclinationi , & volitioni elicita , quantum est de se , efficaci . Ali quando autem sumitur latius pro qualibet antecedenti voluntatis necessitate , auferente indifferencem eius , & trahente fataliter ad unam determinatè partem . Posteriorem istam eius vocis extentionem , & accommodationem censent Suarez prologom . 1. de grat . c . i . n . 6 . & c . 4 . n . 2 . aliquie , idè factam esse , quia cum libertas indifference sit iuxta connaturalem hominis exigentia , quidquid illam auferit , quoddam genus violentiae , cum propria , & stricta priori illa coactione per magnam affinitatem , coniunctum inducere videtur . Dici etiam potest , coactionem frequenter usurpari pro restrictione , seu coarctatione , & reductione ad compendium , aut ad minorem locum ; atque indè haud abhùd appellari coactionem , respectu voluntatis , quidquid immisla qualibet necessitate simpliciter antecedenti coarctatam amplitudinem connaturalem indifferencem eius , & restringendo contrahit ad breuiorem operandi sphærām . Quæ quidem vera sunt .

Art . 18 . Verū aliud præterea occurrit , ob quod potissimum Augustinus frequenter usurpauerit coactionem , prout oppositam indifferencem antecedenti voluntatis , vtcumque contingat eam auferri , sive naturaliter , sive supernaturaliter . Enim uero Augustinus duxit initium defendendi indifferencem arbitrij ab impugnatione Manichæorum , vt liquet ex tribus libris de libero arbitrio , quos pro illius indifferencem contra Manichæos concr̄ipit paulò post baptismum , & antequam de eo argumento quidquam aliud directè conscripsisset . Manichæi autem sola coactione propriè tali auferbant indifferencem arbitrij humani , aientes , animam natura bonam , quando peccaret , id agere contra propriam inclinationem & conatu , cogente anima substantialiter mala , cui illa esset commixta . Liquet hoc inter alia ex libro contra Fortunatum Manich . paulò propius ad med . quā ad principium , vbi Augustinus urget in hunc modum : *Nunc quo abs te , secundum eam lectionem , qua letta est , quomodo habemus peccata si natura contraria nos cogit facere , quod facimus . Qui enim cogitur necessitate aliquid facere , non peccat .* Hinc effectum est , vt nullo per id tempus existente , qui negaret indifferencem arbitrij , nisi ratione eiusmodi coactionis propriè dicta , coactionem posuerit Augustinus , tanquam vnicè oppositam eidem indifferencem voluntatis , eadem profectō ratione , qua quicunque negamus predeterminationem physicam voluntatis , usurpare eam solemus , tanquam vnicè oppositam eidem indifferencem , & consequenter dicimus arbitrium esse indifferentem , si non est antecedenter prædeterminatum physicè . Ratio est , quia cum nihil re ipsa detur , quod auferat de facto indifferencem arbitrij nostri , & inducat necessitatem simpliciter antecedentem in humanum arbitrium connaturaliter dispositum , & præuentum deliberalitione perfecta , mirum non est , si id unusquisque usurpet , tanquam vnicè oppositum prædicta indifferencem arbitrij , quod eo tempore aduersarij illius , eidem extinguenda inducere conati fuerint , atque sub ea voce indiscriminatim includant formaliter , vel virtualiter , quidquid re ipsa incompositibile esse potest cum vera ad utrumlibet indifferencem arbitrij .

Art . 19 . Indidem ortum est quod idem Augustinus , nomine necessitatis absolutè prolato , solam sèpè intellexerit vim propriè coactiū voluntatis , ratione cuius homo operetur inuitus , & consequenter implicanter , & chimæricam pronuntiauerit necessitatem respectu volitionis , vt patet ex lib . 5 . de Civit . cap . 10 . Manifestum est , ait , voluntates nostras , quibus

R.P. Espanza Curs. Theol. Tom. I.

rectè , vel perperam vivimus , sub tali (scilicet cogente) necessitate non esse . Nam si voluntas est , si nolumus , non est . Non enim vellemus , si nollemus . Quod nihil prorsus probat aduersus necessitatem non propriè , ac strictè coactiū . Agendum verò fuit Augustino de tali solūm necessitate , quia per eam solam insidiabantur libertati arbitrij Hæretici eius temporis , cum quibus ipse confligebat . Ob eandem rationem liberum frequenter dicit Augustinus , quidquid non premitur pondere necessitatis propriè cogentis , vt patet ex eodem capite , necnon ex lib . 2 . Orthod . fid . c . 14 . vbi Deum esse Deum , & amare se , & non peccare liberè , & sic de similibus disertè pronunciat ; quia scilicet ad nihil eorum cogitur ab alio . *Ecquis enim* , ait , dicit cap . 14 . *hanc ei necessitatem imposuerit ?* Ceterum nullam præterea aliam libertatem agnouisse in nobis Augustinū , aut non statuſe eam antecedenter indifferentem , aut non postulasse eandem indifferentiam ad moralitatem , & imputabilitatem , meritum , & demeritum , falsum omnino est , ut patet non solum ex locis superius ponderatis , sed etiam ex iis ; in quibus meminit specialiter eiusdem libertatis à sola coactione . Audiendus est potissimum duobus in locis , quibus maior cum fiducia abutuntur aduersarij humanae indifference pro statu præsenti naturæ nostræ .

Art . 20 . Alter ex iis habetur dīcto lib . 5 . de Civit . 10 . Vbi August . defendit libertatem arbitrij contra obiectiōnē desumptam ex scientia , & prouidentia Dei , & cum ostendisset , nullam indè in nos coactionem redundare , eaque interfuerisset , quæ modo indicata sunt de libertate diuinorum , accedit prope finem capitū ad liberratē , quæ nostras operationes reddit morales , ac imputabiles , ab illis verbis . *Proinde non frustra sunt leges , obiurgationes , &c.* vtque hoc demonstrat , addit i immediate : *Nequis enim idè peccat homo , quia Deus illum peccatum præscinit , imò non dubitatur ipsum peccare , cum peccat , quia ille cuius præscientia falli non potest , non fatum , non fortunam , non aliqd aliud , sed ipsum peccatum esse præscivit , qui si nolit , omnino non peccat ; sed si peccare noluerit , & hoc ille præscivit .* Ergo ex mente Augustini eodem in loco , in quem recurrent aduersarij , requiritur ad imputabilitatem , verumque conceptum peccati , primam rationem , cur illud sit , esse , quia ipsum est , tolliturque libertas moralis , si idè peccat homo , quia Deus præscivit , quia fatum , fortuna , aut aliiquid aliud impulit , vtique ineuitabiliter . Patet autem dari aliiquid eiusmodi , si datus , quod sufficit ad auferendam indifferencem , quodque solam relinquit libertatem à coactione propriè dicta , vt volunt aduersarij veritatis .

Art . 21 . Alter locus est ex c . 105 . Ench . vbi sic habet Augustinus : *Sic enim operebat prius hominem fieri , ut & bene velle posset , & male : nec gratis , si bene , nec impunè , si male : postea vero sic erit , ut male velle non possit , nec idè libero carebit arbitrio . Multo quippe liberius erit arbitrium , quod omnino non poterit seruire peccato .* Verū his verbis , ex parte fidunt aduersarij pro adstruenda libertate à sola coactione , tanquam vel sufficiente ad moralitatem , & imputabilitatem , vel vnicè existente in nobis pro statu præsenti . Primo quia vbi adstruit Augustinus libertatem , qua fundat imputabilitatem , id est libertatem ratione cuius nec gratis quis bene vult , nec impunè potest male velle , manifestè adstruit libertatem antecedenter indifferentem , vt bene velle possit , & male . Deinde Augustinus eiusdem libertatis sic indifference transmutationem in libertatem , quæ liberat à potestate peccandi , solum agnoscit in statu beatitudinis . Aduersarij autem eandem libertatem à potestate peccandi adscribunt re ipsa omnibus viatoribus non peccantibus de facto , de quo alias . Demum ratio , ob quam

D d

Augusti

Augustinus liberrimum, & liberius, quam modo sit, dicit arbitrium pro statu beatitudinis, est consequens ad præcedentia. Quia scilicet adhæredit vltimo fini inseparabiliter, quod est conforme summae inclinationi hominis, ideoque alienissimum à coactione, nihil tamen conferens ad imputabilitatem operationis, eiusdemque moralitatem meriti, & demeriti, capacem, vti ex eodem Augustino deductum est. Nemp̄ beata illa libertas à coactione non est idonea ad merendum, sed merces meriti, vti ipse dicit c. 11. de corr. & gr. necnon eodem illo c. 105. & duobus proximè sequentibus.

Art. 21. His ita expositis in vniuersum, vix quidquam necesse est singillatim dicere circa multa illa testimonia Augustini, quæ congerunt aduersarij aduersus indifferentiam arbitrij nostri pro statu præsenti. Concedimus enim libenter in primis voluntatem nostram esse liberam etiam libertate sufficienti ad imputationem respectu operationum suarum exteriorum ambulandi, videndi, loquendi, & similiū, dum ad eas, vel oppositas non cogitur propriæ ab extrinseco, quia seclusa coactione propriæ tali nihil datur de facto secundum veritatem, quod auferat indifferentiam respectu earū operationum, ideoque subsunt eo ipso indifferenter nostræ liberae potestati. Nam vt optimè definit Augustinus c. 31. de spir. & litt. *Hoc quisque in potestate habere dicitur, quod si vult, facit; si non vult, non facit, id est, cuius faciendi, & non faciendi prima ratio, primaque determinatio existens in homine est voluisse, & noluisse ipsum hominem.* Nemp̄ sensus purè conditionalis intentus ab aduersariis in hoc loco, & in aliis similibus est insipidus, ac alienus à scopo, & mente Augustini, vt pote communis potestati amentium, atque brutorum, vt monentur, & quiescāt, aliaque similia: cum Augustinus intenderit exponere *in potestate habere*, quod est proprium hominis operantis cum deliberatione, atque inde habentis potestatem volendi, & non volendi, faciendi, est non faciendi longè diuersam sub ipso conceptu potestatis ad vtrumlibet oppositorum, à potestate amentium, & brutorum.

Art. 22. Concedimus rursus, voluntatem quamlibet esse aliquatenus liberam, atque etiam liberrimam, quodam sensu, esse posse, ad omnes operationes, tam internas, quam externas, ad quas non cogitur ab extrinseco, licet aliusdè subdit antecedenti vnius determinatè partis necessitatì. Quia eo ipso est libera ab omnibus impedimentis operandi conformiter ad propriam innatam, aut elicitem inclinacionem, vt iam ex mente Augustini expositum est. Fatemur insuper, simulque animaduertimus, licet ad libertatem, qualis ex fide, & ratione naturali, atque ex mente Augustini, iuxta superiora fundamenta, convenit homini etiam lapsō, absolutè requiratur exclusio cuiuslibet necessitatis simpliciter antecedentis, seu omnino ineuitabilis à nobis, nec sufficiat exclusio solius coactionis propriæ talis, ad stabiliendam tamen eandem libertatem, quæ est vera ad vtrumlibet indifferentia, sufficisse Augustino agenti contra Manichæos, & Pelagianos solam coactionis propriæ dictæ exclusionem. Quia vtrique negabant legitimam, eandemque catholicam arbitrij libertatem, propter solam coactionem propriæ dictam; Manichæi absolute; Pelagiani ex suppositione gratiæ asserta à Catholicis. De Manichæis constat id satis ex dictis supra de eorum errore. De Pelagianis id ipsum deprehendit faciliè ex frequentibus eorum apud Augustinum querelis, ipsiusque Augustini responsionibus. Semper enim conqueruntur Pelagiani: si Dei gratia trahuntur homines, atque ex nolentibus, sunt volentes, inuitos eos agi, & vi, non voluntate facere. Augustinus vero respondet ubique, non propte-

reà cogi homines, aut inuitos agere, sed volentes, & propria voluntate, adeoque libere.

Art. 23. Audiatur in specimen cæterorum, quod dicunt vtrique lib. 1. ad Bonifac. cap. 18. *Hominem Dei opus defendimus, inquit Pelagiani, nec ex illius potentia, vel in malum, vel in bonum inuitum aliquem cogi, sed propria voluntate, aut bonum facere, aut malum.* Ad bac respondemus, ait Augustinus, non ex Dei potentia, vel in malum, vel in bonum inuitum aliquem cogi. Et paucis interiectis addit, *Non enim est homo bonus, si nolit, sed gratiâ Dei etiam ad hoc adiuuat, ut velit.* Et iterum. *Trahitur ergo miris modis, ut velit, ab illo, qui nouit, intus in ipsis hominum cordibus operari, non vt homines, quod fieri non potest, nolentes credant (quod absurdum inferebant Pelagiani ex gratia Catholica) sed, ut volentes ex nolentibus siant.* Hoc idem fuisse totius quod hoc punctum controversia cardinem, constat quodammodo clarius ex lib. contra litt. Petilian. c. 84. *Quomodo attrahit, ait Augustinus, si dimittit, ut quis, quod vulnerit, eligat?* Eta men vtrunque verum est, sed intellectu hoc penetrare pacient. Itaque libertatem electuam, adeoque ad vtrumlibet indifferentem, ratione cuius homo non est bonus, si nolit. Id est, ratione cuius prima determinatio, ut non sit bonus, est ipsum nolle esse bonum. Hanc, inquam, libertatem statuit Augustinus contra Pelagianos sola coactionis exclusione, ad eum ferè modum, quo eandem libertatem, & indifferentiam statuunt alii SS. PP. sola exclusione fati, fortuna, influentia astrorum dominantis homini, necon plures Theologi, sola exclusione physicæ prædeterminationis, aut decreti prædefinitiū simpliciter antecedentis, & gratiæ intrinsecè efficacis, & sic de aliis eiusmodi, iuxta sensum, & locutionem peculiarem aduersariorum cum quibus pugnabant, aut pugnant.

Art. 24. Quapropter, sicut ineptè ageret, qui impugnatorum fati, ex. gr. eiusque folius excludens pro tuenda libertate arbitrij, diceret eo ipso sentire libertatem arbitrij manere illasam exculo fato, tametsi subdit astrorum dominio, coactioni Manichæ, aut cuius alij necessitatì simpliciter antecedenti: ita ineptissimè faciunt, qui laudere nituntur Augustinianæ arbitrij libertati, nihil obesse necessitatem quamlibet simpliciter antecedentem, atque illam integrum, illasamque seruari, dummodo excludatur coactio propriæ dicta, & asseratur libertas ab eadem coactione, eo quod Augustinus pro sui temporis opportunitate, ut notum est, de sola egerit coactione propriæ dicta in dilputationibus aduersus Manichæos, & Pelagianos, illiusque solius expressa impugnatione statuerit libertatem arbitrij, qualem ratio naturalis multipliciter demonstrat, & sacra litteræ, atque Concilia sèpè definiant, & clare, atque idem Augustinus asserit quām clarissimè; id est, indifferentiam ab omni simpliciter antecedenti necessitate solutam, ut ex omnibus hucusque productis fundamentis liquido constat. Huiusmodi igitur libertas indifferentia, quæ sola nomine libertatis absolutè prolatò intelligitur communiter à Theologis, inest homini certissime.

Art. 1. Ad 1. Neutrū eorum, quæ sunt incompossibilia, & reprobantur ab intellectu, tanquam excedens, & excessum, habet vim cogendi, penitusque constringendi voluntatem ad prosecutionem sui, tametsi omnibus consideratis iudicetur absolutè melius. Quia id, penes quod excedit extrellum minus bonum, habet vim sufficientem alliciendi, ac pertrahendi voluntatem ad se; quandoquidem eatenus, & est obiectum proportionatum voluntati, & non continetur in extremo opposito absolutè meliori, & consequenter nō habet rationem puri mali, sed potius rationem boni eatenus præminentis, comparatione extremi absolutè melioris. Dicitum autem est, plus inter

inter se incompossibilia eo modo proponi voluntati ab intellectu. Nempe quod talis vnicuique videatur finis, qualis ipse est, sive qualitate individuali indita sibi à natura, sive qualitate habituali acquista per repetitionem actuum similium, non ita verificatur, ut id solum vnicuique videatur bonum, atque omnino preferendum, ad quod potissimum inclinat dispositio, vel individualis, vel habitualis; sed ita ad summum, ut illud ipsum appareat quidem, & indicetur absolute melius, quam oppositum eius, agnita nihilominus aliqua ratione bonitatis, secundum quam excedat, sitque proinde eligibile, ac preferable idem extremum oppositum. Nulla namque præponderantia inclinationis, sive individualis, sive habitualis spoliare potest intellectum vniuersalitate sibi conaturali, ratione cuius aduertere, & proponere valeat voluntati eas aliorum bonorum incompossibilium prærogativas, secundum quas superant terminū vtriusque, aut vtriusque eius inclinationis, & propter quas consequenter eundem eiusmodi inclinationis terminum reicere voluntas, atque absolute postponere possit, iuxta dicta. Vnde fit, ut natura, aut habitus, aut vtriusque avari, vel ignavia, ac pusillanimes, liberanter nihilominus, aut fortiter, atque etiam prodigè, ac temerari nonnunquam operentur; & sic de aliis.

Art. 2. Galenus appellat animi mores, inclinationes, & appetitiones indeliberas eius, quas certum est naturaliter exurgere conformes temperamento corporali. At eadem conformitas non verificatur, nisi in plerisque, & plerisque, quod mores sumptuos pro actibus deliberatis, ratione quorum laudantur homines, & vituperantur. Augustinus tangit profundorem difficultatem, sed de qua vix quidquam necessis sit in praesenti disserere, quia multa dicta sunt opportuniū in quest. 34. de Deo. Summa intentionis Augustini est, non nihil boni agere posse absque cogitatione congrua gratiosa à Deo collata, cui, & quando vult, atque in sensu composito eius cogitationis ex suppositione, quod sit congrua, non posse à nobis suspendi, & ac impediri actum, ad quem datur. Verum quia ea suppositio à nostra libera facultate descendit, atque à nobis fieri potest, ne detur, ut ostensum est in loco modò indicato, propterea neutrum eorum quidquam nocet indifferentia arbitrii nostri.

Ad 2. Quando proponuntur duo media cum mutuo vtriuslibet supra alterum excessu quod aliquid, eo ipso vnumquodvis eorum proponitur ad modum vnicè requisiti ad summum gradum felicitatis: Eo namque ipso suggerit intellectus de vtroque medio, tale illud esse, quo deficiente necessario defuturus sit ille gradus in felicitate, qui respondet excessui eiusdem medi supra medium oppositum, ideoque felicitatem non fore summan, nisi ipsum adhibetur. Ad neutrum igitur ex talibus mediis determinate sumptum necessitatibus voluntas intentione felicitatis in summo gradu necessariò preconcepta.

Art. 1. Ad 3. Transeat voluntatem ad neutrum ex omnino equalibus esse indifferentem, si simul sint omnino similia inter se, seu non appareat intellectui vlla dissimilitudo bonitatis inter illa. Ex quo solum sequitur voluntatem non posse eligere minus bonum omisso meliori, in quo reperiat omnis ratio bonitatis conueniens bono minori, & aliquid amplius. Ex gr. auarum non posse præferre Iulium duplioni, nec famelicum vnicam libram panis, ceteris paribus. At si duo aliqua comparantur inter se tanquam excedens, & excessum, ita ut in neutro appareat omnis ratio bonitatis, quæ repræsentatur in altero. Negatur voluntatem non posse indifferenter ferri ad vtrumlibet eorum, tametsi de neutro concludere valeat intellectus, quod sit absolutè melius altero. Quia in hoc casu ex vtrumlibet parte appetit ratio bonitatis specia-

lis, quæ voluntatem allicere ad se, ac determinare possit, ut dictum est. Eadem de causa potest eligi minus bonum, relieto absolute meliori, cognito ve tali, si adit nihilominus excessus, quoad aliquid ex parte medij absolute minus boni. Exempla confirmationis solum militant, ut patet, pro priori illo euentu æqualitatis coniuncta cum similitudine quod omnem rationem bonitatis, & conuenientiae.

Art. 2. Dicendum præterea est, voluntatem posse indiferenter eligere vtrumvis ex duobus omnino, & æqualibus, & similibus in bonitate, dum modò indicetur expedire magis, vel absolute, vel quoad aliquid, quod eligatur alterutrum, quam quod prætermittatur vtrumque. Ex gr. famelicum posse eligere vtrumlibet ex duobus panibus sibi oblatis cum æquali vtriuslibet quod omnia bonitate, & conuenientia respectu sui; & similiiter posse intelligentiam liberè determinare mobile, seu agens sibi subordinatum, ad vtrumlibet ex motibus, seu effectibus æquè conuenientibus quod omnia, quoties videt melius illi esse moueri, & agere, quam quietescere, & otiani. Quia videlicet intellectus potest discernere rationem individualem vtriusque ex æqualibus, simulque similibus in bonitate, ac proinde potest determinari voluntas ex directione intellectus, cum adeat causa impellens ad faciendam electionem, licet nulla detur causa impulsiva ad hanc potius electionem, quam ad alteram. Nec enim, ut sequatur effectus determinatus, necesse est a lese causam magis inclinatam, vel inclinantem ad hoc individuum, quam ad aliud, independenter ab electione; sed sufficit adesse causam contentiuam vtriusque, & non magis inclinatam ad vtriusque omissionem, dummodo simul adit vis discretiva vnius rationis individualis ab alia; qua discretio non deest intellectui, deest verò tam formaliter, quam æquivalenter appetitu pure innato, qui propterea in casu simili indiget intelligentia determinante, ut dicitur in confirmatione obiectionis; & de facto ita evenit in productione omnium individualium. Quia semper sunt possibilia plura omnino æqualia ei, quod producitur de facto.

Art. 1. Ad 4. Intellectus post adhibitam consultationem de mediis in ordine ad consecutionem finis præintenti, non semper concludit tale determinatum medium vnicè adesse necessarium ad illam, & sufficiens; sed sapè inuenit plura talia media, atque concludit singulis eorum inesse specialem aliquam bonitatem, secundum quam vnumquodque præcellit ceteris, & consequenter ratione eiusdem est preferable ceteris, eisdemque omisis eligibile. Ergo subordinationis, & dirigibilitas voluntatis respectu intellectus, non repugnat libera, ac indifferenti electioni eius inter plura. Imò seruata proportione modi operandi connaturalis vtrique potentiae, necesse est, ut voluntas sapè eligat indifferenter.

Art. 2. Ad priorem confirmationem; Quod est purè mobile, de necessitate conformatur ad æquatè mouenti; non verò quod est mobile se mouens; qua de causa intellectus prætergreditur limites phantasie, & objectorum, per quæ mouetur, atque pertingit ad vniuersalia spiritualia, non obstante illorum materialitate, & restrictione ad particularia. Eadem igitur de causa voluntas, qua est mobile, vel maxime se mouens, præditum peculiari actuitate, & modo agendi, mouetur indiferenter, & electiæ, tametsi intellectus mouatur ex se præcisè cum necessitate, & determinatione antecedenti. Quia propositi nihilominus voluntati eligibilia indifferenter per ipsam, ad eum ferè modum, quo phantasia proponit intellectui abstractabilia per ipsum.

Art. 3. Ad posteriorem confirmationem. Non se habet finis ad electiones, & eligibilia, sicut se habent

principia ad conclusiones, & scibilia cum omnimoda similitudine, sed solum cum quadam proportione. Unde sicut intellectus præcognito principio effectus contingentis, non determinatur de necessitate ad iudicium de futuritione determinatè, vel non futuritione: ita voluntas prætentio fine consequibili per plura media, ad neutrum eorum determinatur de necessitate, sed pro libito ad utrumlibet. Quia videlicet nec intellectus iudicat de aliquo eorum, ipsum determinatè sumptum necessariò adhiberi debere.

Art. 1. Ad 5. Voluntas nostra est potentia subordinata Deo, & subordinans sibi appetitum sensituum, sed cum hoc discrimine, quod ipsa subordinatur perfectè, & adæquatè, quoad omnes suos actus, & effectus, diuinæ voluntati beneplaciti: non tamen sic subordinat sibi appetitum sensituum, vt potè non habens super illum, dominium despoticum, sed politicum, ratione cuius posterioris imperfectæ, & inadæquatæ subordinationis, dicitur ab Apostolo: *Non quod volo bonum, nempe non concupiscere aduersus rationem, hoc ago: sed quod odi malum, nempe concupiscere aduersus rationem, hoc ago,* vt exponit Augustinus lib. 3, contra Iulian. c. 26. quatenus voluntas impedit non potest quominus appetitus sensitius ronitatur, actu suo, prosecutioni, & executioni honesti. Ratione verò prioris subordinationis perfectæ, & adæquatæ dicitur ab eodem Apostolo velle, & currere non esse hominis volentis, & currentis; Cor regis esse in manu Dei; Deum operari in nobis, atque in ipso esse viam nostram, quatenus necesse est necessitate conditionata, & consequenti, vt homo velit, ac operetur in tempore, quod Deus præordinavit ab æterno, vt ille vellet, & operaretur.

Art. 2. Verum neutrum horum tollit indifferentiam arbitrij humani, quia non obstante renitentia concupiscentiae, quæ omnino tolli, aut distrahi ab actu suo non potest, potest voluntas eligere, ac exequi quod honestum est, sicut & omittere. Quæ autem dicuntur tum affirmatiuè de diuinâ supra actus nostros protestare, atque dominio, tum negatiuè de nostra insufficientia, ac impotentia, solam intendunt exprimere subordinationem hominis insufficientis ex se præcisè, respectu Dei ex se præcisè sufficientis, atque omnia primitus præordinantis, nec tollunt sufficientiam, & cooperationem eiusdem hominis quatenus adiuti à Deo, & verò adiuti modo sibi connaturali, adeoque founti potius, ac perficieni indifferentiam eius per media, & comprincipia intrinseca ad id opportuna. Deus enim ita vult, & præordinat, atque peragit, quidquid bene volumus, ac facimus, vt simul velit, ac præordinet modum volendi, ac faciendi nobis connaturalem, adeoque liberam, ac indifferentem. Hac enim de causa confert nobis in tempore ea media, & auxilia, cum quibus præuidit quidem infallibiliter nos ea omnia præstitorum esse, quæ ipse prælegit ab æterno, sed quibus vim minimè indidit ligandi, atque rapiendi fataliter voluntatem nostram, aut tollendi ab eadem potestate simpliciter antecedentem impeditiuam præscientiæ diuinæ, ac proinde & præordinationis, qualis præexistit de facto sub his determinatè comprincipiis, & circumstantiis, vt fuis explicatum est in dicta q. 34. de Deo. Ex his patet etiam ad 6.

Ad 7. Dicendum cum D. Thom. 1. 2. q. 115. art. 4. ad 3. *Quod plures hominum sequuntur passiones, qua sunt motus appetitus sensitivi, ad quos cooperari possunt corpora caelestia, pauci autem sunt sapientes, qui huiusmodi passionibus resistant.* Et ideo Astrologi, vt in pluribus rebus possunt predicere, & maximè in communi, non autem in speciali. Quia nihil prohibet hominem per liberum arbitrium passionibus resistere; unde & ipsi Astrologi di-

cum quod sapiens homo dominatur astris, in quantum scilicet dominatur suis passionibus. Passiones enim in unoquoque principalius, ac vniuersalius, licet non vnicè, & adæquatè, exurgunt iuxta aspectum, impressionem, & influxum alterorum respectu cuiusque, & iuxta temperamentum corporis indidem præcipue proueniens, sed ab eo, &phantasia ita dependet ratio humana, & appetitus rationalis, vt tamen eisdem absolute dominetur, vt potè transcendens eorum limites, atque vniuersalior existens, quoad obiecta, & motiva, ad qua emergit, quæque considerat cum speculatinè, tum practice, absque organo corporeo, ideoque potest exire à serie operationum, & effectuum præscripta per astra.

QVÆSTIO VIII.

Vtrum Voluntas ad omne appetibile, omnibusque suis actibus fertur indifferenter?

VIETVR ita ferri. 1. Quia quod vniuersique potentiae conuenit intrinsecè ex sua natura, non potest pati varietatem in ullo eius actu, ex varietate extrinseca obiectorum. Praeualeat, enim quod est intrinsecum, omnibus extrinsecis. Necesse igitur est, vt voluntas fertur indifferenter ad omne suum obiectum, & omni suo actu; cum sit potentia indifferens intrinsecè ex sua natura, vt dictum est.

2. Si quod obiectum imponeret voluntati necessitatem prosecutionis, aut fugæ, illud maximè esset summum bonum, & summum malum; neutrum autem necessitatem imponit, vt patet in pluribus, qui propter delectabilia sensus, & alia eiusmodi auerterunt à Deo, qui est summum hominis bonum; & conuertuntur ad peccatum, quod est summum hominis malum. Nullius ergo, aut prosecutionis, aut fugæ necessitas incumbit voluntati ex ullo obiecto. Nullo autem obiecto imponente necessitatem, nullus actus potest euadere necessarius.

3. Circa ea omnia est libera electio, de quibus est consultatio, & inquisitio. Quia electio, est appetitus præconfiliati, vt dicitur 3. Ethic. c. 3. Consilium autem, & inquisitio est de omni obiecto volibili. De iis namque omnibus consultatio, & inquisitio esse potest, de quibus dubitatio aliqua, & ignorantia esse potest, vt dicit D. Thomas ex Damasc. lib. 2. fid. Orthod. c. 22. De omni autem volibili contingit dubitare, & ignorare. Quia dubitatio, & ignorantia de ultimo fine continet in se virtualiter, & implicitè dubitationem, & ignorantiam circa cetera omnia. Dubitatur verò, & inesse ignorantiam potest de ipso ultimo fine, alij enim eum constituant in summo bono, quod est Deus, alij, idque multipliciter, in rebus creatis, vt dictum est suprà.

4. Omnes actus humani habent aliquam bonitatem coniunctam cum aliqua imperfectione, seu defectu perfectionis. Omnes igitur actus humani habent, vnde indifferenter acceptentur, vel omittantur, & eligantur, ac reiciantur à voluntate pro libito, qualemcumque demum sit obiectum eorum.

Art. 1. Respondet. Neque ad omnia obiecta, neque semper ad eadem, nec ad omnes actus possibles circa singula, neque semper ad eosdem conuenit voluntati libertas indifferenter. Quia de ratione voluntatis quatenus proximè indifferens est, vt apparet

ex quæstione præcedenti. Primum, vt sit ad opposita, & inuicem incompossibilia bona. Deinde, vt ad sit præcognitio comparativa eorum inter se, & discreta excedens, quod aliquid, ex parte vtriuslibet ipsorum supra alterum; Demum, vt nil simpliciter antecedat ex parte actus primi incompossibile intrinsecè, aut connexum cum alterutri, ex extremis indifferentiæ determinatè sumpto. Non autem omnia obiecta voluntatis sunt ciuinodi, nec semper respectu eorumdem, vel obiectorum, vel actuum, adest voluntati eiusmodi præcognitio, & exclusio omnis incompossibilis aut conexi. Non igitur ad omnia obiecta, omniesque actus circa singula obiecta, nec semper ad eadem, vel eosdem, inest voluntati indifferentia saltem proxima.

Art. 2. Et quidem manifestum imprimis est, non omnem rationem bonitatis esse incompossibilem cum aliqua alia ratione bonitatis. Quia ratio boni ut sic reperitur in omni bono particuliari, ideoque cum nullo bono est incompossibilis. Ritus felicitas, seu bonum perfectum, si quidem ex suo conceptu est perfecta omnium bonorum aggregatio, nulli opponitur appetibili sub eo conceptu, sed omnia, & quælibet alia bona, quatenus bona sunt, sunt vel ipsa felicitas, vel pars felicitatis, aut aliquid ad eam conferens. Præterea nihil respectu cuiusquam habet rationem boni, nisi relata ad existentiam ipsius, quandoquidem non existenti nihil prodesse, sicut nihil obesse potest. Quapropter omne appetibile, & conueniens respectu cuiusque, includit in suo conceptu, vel in recto, vel in obliquo esse, seu existentiam eiusdem. Eadem denique ratione, & maiori, existentia Dei secundum se cum nullo appetibili est incompossibilis. Quia omne aliud appetibile dependet essentia litera à Deo tanquam cœla vniuersali, & vnicè requisita essentia litera ad existentiam cuiusque, omnium que, & singulorum aliorum bonorum, quorum vnuquisque est capax. Ergo neque respectu boni ut sic, & felicitatis, seu boni perfecti, neque respectu sui secundum se, neque respectu Dei, vt cœla prima, conuenit cuiquam indifferentia ad volendum, & non lendum. Quia videlicet hæc omnia recurrent saltem implicitè in omni alio volibili, suntque necessaria, vt detur quodvis aliud volibile.

Art. 3. Manifestum præterea est circa bona alia particularia inuicem incompossibilia, & excedentia inuicem secundum aliquid, ideoque capacia absolute ex natura sua circa quæ voluntas veretur indifferenter, & electiæ, iuxta dicta suprà. Manifestum, inquam est, circa eiusmodi obiecta, prius concipi ab intellectu cognitionem apprehensioniam bonitatis conuenientis vnicuique eorum secundum se, quæ cognitionem, vel comparativa eorum inter se, vel etiam repræsentativa imperfectionis, aut malitia conuenientis vnicuique eorum secundum se. Primo quia simplicia sunt priora compositis, & affirmations negationibus. Deinde quia intellectus facilius, ac prius elicit cognitiones magis conformes sensui incapaci compositionis, & divisionis, necnon cognitionis negationum, ac priuationum; distanti vero magis à compositione, & divisione intentionalis, seu à cognitione comparativa, quæ à perceptione vniuersi negationis, seu priuationis secundum se: quatenus comparatio duorum extremonrum inter se superaddit aliiquid perceptioni negationis conuenientis vtrius eorum respectu alterius, ideoque præsupponit per se in homine, ut pote operante dependenter à sensu, talem perceptionem absolutam vtriusvis extremiti secundum se. Cum ergo cognitione boni secundum solam rationem bonitatis necessariò inducat in voluntate complacentiam circa ipsam; eademque ratione necesse sit, vt pari necessitate subsequatur

R.P. Esparza Curs. Theol. Tom. I.

in voluntate displeasantia aliqua ad cognitionem imperfectionis, & malitia secundum se; appareat clare etiam circa obiecta absolute capacia, quæ terminent electionem liberam, antecedenter ad ipsam existere in voluntate simplicem, tum complacentiam bonitatis, tum displeasantiam imperfectionis, seu malitia eorum seorsim, & secundum se, adeoque non omnes actus voluntatis circa etiam obiecta esse liberos, sed præmitti aliquos actus necessarios, ad quos deinde sublequantur electiones liberae; sicuti subsequuntur in intellectu assensus, & dissensus post simplices apprehensiones terminorum.

Art. 4. Observandum est ulterius, ad præferendum rationaliter, & electiæ vnum obiectum alteri, non sufficere, quod utcunq; cognoscatur vnum alteri præminere, seu mutuò, seu non mutuò, aut quod iudicetur bonitatem vnius esse tantam, vt re ipsa præcellat alteri; sed necesse insuper esse, vt adsit tum discretio veri à falso, saltem probabilis, tum abstractio complexionis contradictione æquivalens abstractioni entis, ut sic. De necessitate huius abstractionis dictum est, quantum ad præfens sufficit in quæst. præcedenti. Discretio veri à falso est necessaria, quia bonum ut vnum, cognitum ut verum, & reale mouet multò magis, quæ bonum ut decem, aut centum, aut mille, præcindens à veritate, & realitate; & si quidem cognoscatur esse falso, ac impossibile, nihil prorsus mouere potest, saltem ad actum efficacem. Ergo vt detur præferibilitas vnius comparatione alterius, seu vt cognoscatur vnum quatenus præferibile alteri, oportet, ut ad sit cognitionis discretiæ veri à falso: nullaque poterit subsequi electio formaliter talis, & libera non præcunte eiusmodi discretionis. Abstractio illa vniuersalis, & vis ista discretiæ deest, vel utraque simul, vel saltem altera pueris, & decrepitis, ante, & post determinatum quoddam tempus: dormientibus, & ebriis, amentibus, & furentibus, aut deficientibus ex passione, ideoque iis omnibus deest libertas indifferentiæ.

Art. 5. Et quidem necesse est dormientibus deesse omnem veri à falso discretionem, dicente Augustin. lib. 12. super Gen. ad lit. c. 2. quod in somno adhæret anima amplitudini, tanquam ipsi rei. Nempe intellectualis discretio veri à falso dependet à simili discretione facta per sensum, quoad ea sensibilia, quibus medianibus assurgit intellectus ad singula intelligentia. Dormientibus autem deest omnis discretio veri à falso pertinens ad sensum. Quia nullus illis est sensuum exteriorum vius, qui tamen soli sunt discretiū veri à falso, ut potè immediate percepti obiectorum, vt sunt in se, solusque proinde supereft vius sensus communis, seu phantasie, quæ aequaliter est possibilia, & impossibilia, absque vla ex se præcisè vñ discernendi inter illa, licet ex se præcisè sit idonea, quæ inseruiat abstractionibus intellectus, quas propterea sèpè facimus etiam dormientes. Pueris è conuelto, & decrepiti, tametsi in sit vis discretiæ veri à falso propter vius legitimū sensuum exteriorum, deest tamè vis abstractiæ rationum vniuersalium, & comparativa complexionis contradictione. In pueris quidem propter nimiam ex nimio calore raritatem, & dissipationem spirituū vitalium deferentiumphantasmata; in senibus vero propter nimiam ex nimio frigore condensationem, & coagulationem eorundem spirituum: tum etiam propter nimiam in pueris redundantiam humiditatis, & vaporum opulentium, ac confundentium imagines rerum inexistentesphantasmæ, & propter eorundem defectum in senibus debilitatum, & extenuatum spirituum, & consequenter imaginum illis insidentium. Ex his namque omnibus impeditur actiuitas, & inspectio intellectus, quominus perfectè secernere, & abstrahere possit

D 3

possit rationes communes à particularibus ad eum sècè modum quo impediuntur oculi, quominus perfectè legant propter nimiam dissipationem, aut contractionem characterum, & propter nimium atramentum illis superinfusum, aut propter defectum eiusdem, nimiamve exilitatem. Nempe intellectus inspicit, & quasi legit in phantasia, & spiritibus vitalibus, sicut oculi in charta, ideoque impeditur ille ex phantasia male disposita, sicut impediuntur isti ex characteribus non bene dispositis, aut non satis eminentibus.

Art. 6. Idem malum evenit in ebris ex redundantia vaporum, & ex nimio, ac irrequieto cerebri calore, fere ut in pueris. In amentibus, & in perturbatis ex subito impetu, ac prædominio passionis, non est uniformis vniuersaliter canfa phantasie indisposita, & rationis inde impedita; sed in quibusdam is defectus est similis defectui puerorum; In aliis defectui deceptorum iam explicato. Aliis enim perueritur phantasia ex nimio calore, aliis ex nimio frigore cerebri permanenter insidenti, aut repente inducto ad tempus, & ex simili discrepancia quoad redundantiam, aut extenuationem humiditatis, & vaporum, prouenienti, vel ex constitutione cuiusque physica, vel ex nimia, quorundam obiectorum apprehensione causata vel per vehementiam alicuius sensibilis, vel per meditationem diuturnam, & deordinatam eorum obiectorum, & per immanentem subinde memoriam eius, cum proportionali deordinatione. Iis igitur de causis, de quibus alibi fusius dicendum est, deficit in his omnibus libertas indifferentiae circa ea etiam obiecta, & actus, circa quæ, & per quos indifferenter ferri posset voluntas per se, vel ex natura ipsius voluntatis, & obiectorum secundum se.

Art. 7. Postremo existente etiam cognitione perfecta, tum quoad abstractionem, tum quoad discretionem, & estimationem veri, & falsi circa obiecta, quæ voluntas indifferenter prosequi, ac reiicere potest absolute; potest nihilominus eidem circa eadem deesse proxima indifferentia, quoad aliquos actus, inducta ad eos necessitate, ac determinatione proxima per' alios priores actus. Sicut enim intellectus admissis præmissis non potest impediiri, quominus assentiatur conclusioni, licet impediiri absolute potuisse, quominus assentiretur præmissis, & consequenter conclusioni: ita etiam voluntas, præhabita intentione efficaci alicuius finis non potest suspendere, in sensu composito talis intentionis, electionem medijs propositi per intellectum, tanquam vnicè necessarij; multò verò minus potest idem medium odisse. Quia videlicet sicut assensus præmissarum est implicitus assensus conclusionis, ita intentio efficax finis est implicita volitio efficax medijs vnicè requisiti ad illum. Vnde si posita intentione finis, posset nihilominus suspendi volitio medijs vnicè, ant adiungi nolitio eius; posset vtique idem simul esse volitum, & nolitum, aut non volitum ab eodem, cognita identitate volitum cum nolito, aut non volito. Quod repugnat, quia sicut repugnat idem à parte rei esse, & non esse simul, aut simul esse à parte rei aliquid essentialiter incompossibile cum illo: ita repugnat, vt dentur simul tum in intellectu affirmatio, & negatio eiusdem secundum idem, aut affirmationes incompossibilitum, agnita identitate, & incompossibilitate: tum in voluntate assimiles volitio, & nolitio, seu non volitio, aut volitiones incompossibilium, nempe actus intellectus, & voluntatis sunt compossibilis, & incompossibilis mutuò iuxta compossibilitatem, & incompossibilitatem obiectorum, circa quæ versatur, propter inclinationem innatā utrumque potentia ad conformitatem sui cum obiectis, ipsarumque perfectio-

nem consistentem vnicè, & adæquatè in ea conformatitate seu passiuæ, ut in intellectu, seu actua, vt in voluntate. Præexistente igitur intentione efficaci finis, elecio vnicæ mediæ, quæ deinde subsequitur non est libera libertate distincta ab ea libertate, qua præconcepta fuit eadem intentio, sed tantum est libera mediæ per extrinsecam denominationem, sicut actiones exterioris imperatæ à voluntate. Eadem autem est ratio, vt patet, de quolibet alio actu præsupponenti pro priori naturæ alium actum intrinsecè conexum cum ipso, vnde cumque demum pronueni et connexio. Ex his itaque omnibus apparer, neque quo ad omnia obiecta, neque quoad omnes actus circa obiectum aliquod, neque sub omni dispositione, aut pro omni tempore conuenire indifferentiam proximam voluntati nostræ, & quibus circa ea omnia exceptiōnibus ipsa subsit. Quia verò exceptio, & ratio exceptionis firmat, atque conuinicit regulam in contrarium, indidem simul appetit circa quæ, & quatenus, & quando eadem indifferentia eidem supererit voluntati, quod tamen ipsum apparebit aliquanto distinctius ex dicendis infra, prelētum q. 16.

Ad 1. Omnis libera, & contingens operatio voluntatis fundatur in aliqua eiusdem operatione necessaria, & ab ea tanquam à suo principio depender: sicut' omnis conclusio scientifica fundatur in aliquo principio per se noto, atque ab eodem depender. Omnis enim libera elecio est ordinatio alicuius ad aliquid aliud iam prætentum, ideoque, ne detur procelius in infinitum, necesse est, vt voluntas ex sua natura sit intrinsecè determinata ad intentionem efficacem alicuius finis, quem contemnere, aut reiicere minimè possit. Vnde nulla voluntas creata, aut etiam ipsa increata est indifferens, vel proximè, vel remotè ad omne obiectum, omnemque actum. Voluntas vero creata, vt sit proximè indifferens respectu alicuius obiecti, & actus, indiget aliis comprincipiis sibi superadditis, quæ multiplici de causa possunt deservire, vt dictum est; ideoque fieri potest, vt sàpè illi deus proxima indifferentia respectu eorum etiam obiectorum, & actuum, vel omnium, vel aliquorum, ad quæ est remotè indifferens ex sua natura.

Ad 2. Sicut contingit idem simul cognosci, ac affirmari sub uno conceptu, atque ignorari sub alio; ita etiam contingit idem simul esse volitum, & nolitum, seu contemptum eodem modo, & quod perinde est, idem ab eodem sub uno conceptu esse volitum efficaciter, simulque nolitum, seu contemptum sub alio conceptu. Hoc igitur pacto omnes necessariò volunt Deum sub conceptu causæ primæ, seu causæ vnicè requisitæ ad existentiam suam, necnon sub conceptu, sua felicitatis, & summi sui boni. Hac videlicet, quæ formaliter vt talia sunt necessariò volita, sunt realiter identificata cum Deo. Fieri nihilominus potest, vt contemnatur, & odio habeatur Deus, & de facto contemnatur, atque odio habetur à pluribus, & sàpè, quatenus est auctor aliorum quorundam effectuum, nempe legum præcipientium abstinentiam à pluribus delectabilibus sensus; positionem bonorum præsentium, respectu suorum, prælationem auctoritatis revelationisque diuinæ, comparatione rationum humanarum; necnon, vt est auctor poena æternæ propter peccatum commissum in instanti, & sic de aliis contradicentibus sensu, auct rationi inordinate. Eadem ferè ratio est proportionaliter de amore summi mali sumptu materialiter, ac identice, licet sub conceptu miseria, & summi mali, necessariò odio habeatur ab omnibus. Verum de hoc dicendum est iterum infra.

Ad 3. Circa amabilitatem, & amorem boni vt sic, & felicitatis, seu proprij boni adæquati, & perfecti, nulla est, aut esse potest consultatio, sed solum institu-

ea potest circa rationem, seu entitatem determinatam, aut circa collectionem rerum, in qua ea constituit ipsa. Eadem autem est proportionalis ratio de amore necessario ultimi finis, & de amore libero circa id, in quo ille constitutus est ipsa, ut liquet ex responsive præcedenti. Elecções porrò humanae plerumque sunt dependentes ab intentione efficaci ultimi finis sub solo conceptu confuso nolitatis secundum se, atque ab appetitione efficaci, ut vniuersaliter bene sit, ideoque sunt cum indifferentia proxima ad eligendum honestè, & ad peccandum, & non solum ad electiones honestas inter se inæquales, quæ est proxima indifferentia propria prædiligentis Deum super omnia, ex suppositione, quod iam sic prædiligit.

Ad 4. Imperfectiones communes omnibus actibus humanis sunt malum, aut quasi malum inequivocabile homini, ideoque non possunt sufficere ad libertatem electionis; quia libera electio est eorum tantum quæ in nostra potestate est, ut sint, vel non sint, aut ut habeantur, vel non habeantur. Deinde non omnis defectus perfectionis habet rationem mali, seu obiecti fugæ, sed solus defectus perfectionis vniuersaliter debita inesse. Non autem debetur nobis, aut nostris actibus exclusio omnis imperfectionis, ut patet. Ergo non omnis imperfectionis est obiectum fugæ, seu libertæ, seu necessariæ, respectu nostri.

QVÆSTIO XIV.

Vtrum libertas in actu secundo sit adæquate intrinseca actibus liberis?

IDETVR, non esse adæquate intrinseca, sed esse denominationem inadæquate extrinsecam. 1. Quia potentia libera adæquate sumpta includit in se duas potentias; alteram eliciendi actum, alteram omittendi eundem, aut eliciendi actum oppositum. Nulli autem actui est intrinsecum adæquate, ut dependeat à potentia eliciendi ipsum, & simul à potentia omittendi eundem, aut eliciendi actum oppositum; sed hæc utraque potentia se habet omnino per accidens, respectu vniuersalius actus seorsim sumpti. Nullus itaque actus procedens à potentia libera est particeps perfectionis conuenientis tali potentia adæquate sumptæ. Nulli igitur actui libero est adæquate intrinsecum ut sit liber in actu secundo, sicut potentia ipsi libera est adæquate intrinsecum, ut sit libera in actu primo. Inde quia termini duplices eiusmodi potentia non solum disparati, sed etiam opposito modo se habent; non solum vtrilibet eorum est per accidens quod simul detur potentia ad alterum: verum etiam conuenit per se, & essentialiter vtrilibet eorum, ut dum ipse existit, nihil profluat potentia ad oppositum terminum, formaliter ut talis; vtque perinde adsit in voluntate, atque si nullatenus existeret in rerum natura. Ergo nullus terminus, nullumque exercitium potentia libera oritur ab eadem, ut libera est adæquate; quin potius est illis essentialis, ut altera ex potentissimis constituentibus libertatem in actu primo, vel non detur re ipsa à parte rei; vel perinde se habeat, atque si non daretur à parte rei ipsa; Nec minus repugnat actioni, ut oriatur à potentia libera, quam tenet libera adæquate, quam repugnat esse actionem & omissionem sui simul: seu esse volitionem, & noitionem formalem respectu eiusdem & obiecti, & potentia.

2. Eo ipso quod intelligatur, actionem oriri à voluntate quatenus potente illam producere, simulque adeste voluntati specificatio, & à parte rei potentiam omittendi eandam actionem, intelligitur formaliter illam esse liberam. Id autem intelligitur, quin intelligatur, potentiam omittendi, quatenus omittendi potentia est, exhibere influxum aliquem in eam actionem, aut actionem ab ea dependere. Aliud nempe est, vnam potentiam adeste alteri; aliud simul cum illa exhibere formaliter suum concursum. Ergo absque influxu potentia omittendi, & dependentia ab illa, intelligitur formaliter libertas actionis, ac proinde intelligitur intellectus iis solis prædicatis ipsi adæquate intrinsecis, quæ haberet, si procederet à voluntate necessariò operante. Quod patet. Quia voluntas præcisè quatenus potens elicere aliquem actum, nihilo differt à se ipsa ut operante necessariò; ideoque quatenus talis præcisè, non potest communicare actioni vnum prædicatum ipsi adæquate intrinsecum, quod non communicaret, si operaretur necessariò.

3. Voluntate elicente amorem erga Petrum per duo instantia, potest Deus exhibere pro primo instanti concursum indifferentem ad eum actum, & ad omissionem eiusdem; pro secundo vero, concursum determinatum ad amorem, negato omni concursu ad omissionem. Nec enim dici potest in hoc eventu amorem elicitem pro primo instanti, deficere pro secundo, & substitui alium distinctum specie à priori. Quia supponitur Deum solummodo negare concursum pro secundo instanti ad actus incompossibilis cum amore, non vero ad amorem. Nequit autem actus amoris destrui per solam negationem, concursus ad omnes actus, & determinationes voluntatis incompossibilis cum ipso: quandoquidem remoti incompossibilium cum effectu præexistente, potius confert ad conservationem eius. Confirmatur paritate; quia intellectus potest conseruare eundem assensum, data, & ablata potestate ad dissensum illi contrarium; idemque cernitur proportionaliter in aliis causis circa effectus disparatos. Nihil autem obstat quominus dicatur idem eodem modo de voluntate, & eius actionibus, seu actuum omissionibus.

Confirmatur denuo, quia actus abstractius intellectus circa obiectum contingens, est intrinsecè indiferens, ut sit verus, vel falsus, & potest subesse vtrilibet denominationi, prout acciderit existere, vel non existere obiectum, de cuius ratione est, ut sit comprincipium intellectus. Ergo similiter actus voluntatis circa obiectum particeps bonitatis simul, & malitiae, est indiferens intrinsecè, ut sit liber, vel necessarius, & potest subesse vtrilibet denominationi, iuxta diversitatem influxus diuini, qui cooperatur voluntate nostræ.

Confirmatur rursus: Quia idem actus potest elicere pro uno instanti ex vi alterius actus efficaciter, & omnino determinante imperantis pro priori natura: pro alio vero instanti, quin præcedat vnum tale imperium. Quilibet namque actus voluntatis habet sufficientem bonitatem in se, ratione cuius prætendit efficaciter, & determinante imperari possit: sicut præintenduntur, ac imperantur actiones exteriores: & præterea respicit ex parte obiecti, circa quod versatur peculiarem bonitatem sufficientem, qua sola mouente determinari possit immediate voluntas ad illud volendum. Ergo idem actus potest transire de libero in necessarium immediatè, & è congerso. Patet consequentia: quia dum elicitur actus ex vi imperij efficacis, & omnino determinatus, non est immediate liber, utpote elicitus à voluntate iam intrinsece prædeterminata ad unum pro priori natura, ob rationem vero contrariam est immediate liber, dum elicitur ab

que talis imperio, existentibus, ut supponitur, cæteris requisitis.

4. Libertas contrarietas est partim extrinseca etibus liberis ea libertate. Ergo & libertas contradictionis, ac proinde omnis libertas in actu secundo. Consequentia non indiget probatione, si per naturam omissionem repugnare, ut dicitur in quæstione sequenti. Probatur absolute; quia non aliter comparantur requisita ad omissionem cum requisitis ad actum contradictorium, quam comparentur requisita ad unum actum positiuum cum requisitis ad actum aliud positiuum incompossibilem cum illo. Vtique enim requiruntur ad indifferentiam, neutra ad influxum. Probatur iam antecedens primum paritatem, quia respectu caloris, ex. gr. est per accidens, & extrinsecum, quod procedat à causa, simul potente proximè producere frigus, vel non potente neque proximè, neque remote illud producere. Eadem autem est ratio do amore comparato cum potentia proxima ad odium, aut ad aliud actum incompossibilem cum ipso amore. Deinde à priori: quia nulla pars perfectionis, nullumque prædicatum conueniens amori continetur, vel etiam inadæquatè, in requisitis, seu comprincipiis superadditis pro potentia proxima ad odium, aut ad aliud actum incompossibilem cum ipso amore. Ergo respectu amoris per accidens se habet, quod eiulmodi alia requisita preeexistant, vel non preeexistant, ideoque ex se preecè est indiferens, ut eliciatur cum libertate, vel absque libertate.

5. Peccatum essentialiter ineuitabile absque auxilio gratiæ intrinsecè supernaturali, non connectitur intrinsecè cum eodem auxilio gratiæ intrinsecè supernaturali; ergo non omnis actus liber connectitur intrinsecè cum omnibus requisitis ad hoc, ut eliciatur liberè; sed potest, quantum est ex se, existere sine libertate. Consequentia pater ex se consideranti. Probatur antecedens; quia nihil naturale connecti potest intrinsecè cum existentia doni aliquius supernaturalis, nullumque peccatum potest esse intrinsecè supernatural. Quæ duo principia sunt indubitate apud Theologos. Peccatum autem, de quo est antecedens, in hypothesi eiusdem antecedentis, quod sit intrinsecè peccatum, & ex consequenti intrinsecè liberum, vel dicendum est intrinsecè supernaturale, vel admittendum est esse ex una parte naturale, & ex alia parte connexum cum aliquo supernaturali, nempe cumeo auxilio gratiæ, quo sublato non datur libertas ad vitationem eius.

6. Quæ obstant existentia alicuius, nihilque agunt aliud toto suo conatu, quam ut illam impediatur, non possunt ita ad illam iuware, ac requiri, ut illis ablatis existere id minimè possit, vel etiam diuinatus. Quod quidem omnino videtur indubitate; quia unumquodque eò existit facilius, quod pauciora, & debilita renuntur existentia eius; id verò facillime, cui nihil renitur. Ergo remotione impedimentorum nihil impedit quominus existat. Posset autem actus liber sola eiusmodi remotione impediri, quo minus existet, si esset liber libertate sibi adæquatè intrinsecè; quia actio essentialiter libera connectitur essentialiter cum omnibus comprincipiis, & requisitis complementibus voluntatem, eandemque impellentibus in ordine ad omissionem, seu actionem contrariam, que per se ipsam formaliter est impedita prioris actionis, atque essentialiter incompossibilis cum eadem. Ergo repugnat actioni libera, si supponatur esse intrinsecè, ac essentialiter libera, ut existat non preeexistentibus iis, quæ toto conatu nuntur impedire existentiam eius, & non modo non existat facilis amotis impedimentis auocantibus voluntatem ab eius productione, quin potius eo ipso

certissimè non existet, nec poterit existere.

7. Dilectio Dei pro statu viae, & patriæ, seu disponens ad beatitudinem, & beatifica, sunt eiusdem speciei; quia est idem virtusque motuum adæquatum: & tamen altera est libera, & altera necessaria; seu altera indifferenter elicita, altera absque indifferentia, ut est in confessio apud omnes: Ergo ditius actus humani in liberum, & necessarium, non est generis in species, sed subiecti in accidentia, seu per partes dissidentes inter se, sola denominatione extrafæca proueniente à potentia sic, vel sic disposita in actu primo.

Art. 1. Respondetur: Omnis actus, liberè, ac indifferenter elicitus, ex suo conceptu est essentialiter comparatiuum eorum extremonrum, inter quæ versatur libertas arbitrij, ut potè, intrinsecè prosecutus vni, & reiectius alterius; perfectius, & actuatus inclinationis præiuia ad unum, & impenitus, ac superatus inclinationis præiuia ad alterum; ac demum contentiosus, & pugnax, adhærens vni motiuo, cum victoria alterius trahentis ad oppositum; sicut enim fieri non potest, vt voluntas præuenta cognitione repræsentante plura motiuo inuicem incompossibilia non succumbat alicui ex illis, eidemque adhæreat per aliquam in actu secundo determinacionem sua indifferentia: ita fieri non potest, vt non reiiciat motiuo, seu motiuum oppositum, atque fugiat ab eodem, determinando se ad hoc posterius in actu secundo, perinde atque determinatur ad illud prius. Nempè indifferentia voluntatis in actu primo est necessitas vaga non minus ad cohibendam, ac superandam alterutram ex inclinationibus sibi inexistentibus ad opposita, quam ad alterutram acceptandam, atque redigendam positivè in actu secundum; sicut defectus indifferentia predeterminatus voluntatis ad unum est necessitas determinata parendi inclinationi cuidam præiuia determinata, ac determinanti ad unum, eandemque reducendi in actu secundum. Quæ proper actus voluntatis libere elicitus hoc habet essentialiter ex suo conceptu, ut exercet eandem, & reducat in actu secundum non minus quatenus potentem omittere, ac contemnere motiuo, quod reicit, & contemnit de facto, atque resistere inclinationi præiuia ad illud, eandemque superare; quam quatenus potentem amplecti, seu prosequi, & præferre motiuo, quod amplectitur, seu prosequitur, & præfert de facto, atque conformari inclinationi præiuia ad illud, eidemque succumbere. Ergo actus liberè elicitus ex conceptu suo est intrinsecè, ac essentialiter exercitum potentia libera, ut libera est, adæquate sumpta, seu est intrinsecè, ac essentialiter determinatio voluntatis quatenus potentis proximè agere simili, & non agere, seu agere hoc, & oppositum; atque adeò est illi adæquate intrinsecè libertas in actu secundo, non secus, atque est adæquate intrinsecè libertas in actu primo voluntati quatenus coniunctæ cum omnibus requisitis ad agendum, & non agendum; ad agendum hoc, & oppositum; ac proinde differt intrinsecè ab actu elito cum necessitate præiuia ad ipsum.

Art. 2. Confirmatur, & explicatur paritate intellectus. Actus opinatius differt intrinsecè à cognitione evidenti. Ergo actus voluntatis liberè elicitus differt similiter intrinsecè ab actu necessario. De antecedenti nemo dubitat. Ratio paritatis est. Quia sicut actus opinatius oritur ab intellectu quatenus distracto per motiuo innucem opposita cum vi utriuslibet eorum sufficienti ad trahendum illum in suas partes propter præiuia apparentiam utriuslibet eorum, ut preponderantis alteri, quoad aliquid, cognitione verò evidens oritur ab eodem quatenus præalligato vi unius motiu dominantis eidem propter manifestam appa

rentiam præium ipsius, quatenus undequaque præponderantis rationibus in contrarium: Ita etiam actus liber, & electius oritur à voluntate, quatenus distracta, atque in partes oppositas vocata per plura motiva proportionaliter sibi inuicem præponderantia, quoad aliquid. Actus verò necessarius oritur ab eadem prælecta motivo undequaque præponderanti hic & nūc omnibus oppositis. Cum ergo voluntas sit potentia essentialiter imitativa intellectus, quoad suos actus, & modos operandi, quod multipli comparatione demonstrari facile potest; dicendum est, actum, qui est liber, & electius, intrinsecè, ac essentialiter esse talem, atque intrinsecè differre ab a&u necessario, sicut differt actus opinatius ab evidentia.

Art. 3. Comparatio ista voluntatis cum intellectu præcludit vel maximè aditum occasione erroris; qui vt videtur, irrepit in aduersarios, ex comparatione voluntatis cum potentia exterioribus, seu ex consideratione illius ad modum istarum, qua nimur sunt magis nota, ut patet ad sensum immediatè, ideoque idonea ad pertrahendum intellectum non satis attentum ad existimationem de operatione voluntatis assimilem experientia, qua habetur de operationibus potentiarum exteriorum. Nempe motus manus, vel pedis induitus necessariò à dormiente, nihilo differt intrinsecè à motu liberè imperato à vigilanti, & utique est eiusdem speciei in se intrinsecè; & præterea potentia productiva motus localis orientem versus, aut motus velocis, per accidens se habet, respectu motus occidentem versus, aut motus tardi, & perindè sequitur quoad modum, & substantiam prior motus, siue adit simul, siue non adit potentia proxima ad motum posteriorum; & sic de similibus. Hinc igitur emanasse videtur existimatio, quod simile quid contingat in voluntate. Verum oportuit contulisse illam cum potentia potius superiori intellectus, cui est assimilis in modo operandi, quam cum potentia exterioribus, à quibus propè differt infinitè; Maximè verò omnium quoad hoc, quod voluntas est potentia comparativa extermorum, qua cadunt sub ipsam; electiva inter eadem, atque primò determinativa sua indifferentia per actionem quasi decretoriam inter inclinationes sibi inuicem repugnantes, atque viætricem immediate per se ipsam, eorum omnium, qua militant pro parte opposita. Vnde clarissime apparet discrimen intentum inter voluntatem & potentias exteriorum, quibus nihil eiusmodi conuenit. Quia verò ea rationes discriminis conueniunt aequaliter voluntati, quoad omnia motiva, & circumstantias, ad qua est indifferentis; præterea concludendum est, actui voluntatis liberè elicito esse adquatè intrinsecam, & essentialiem omnem libertatem, cum qua de facto elicitor, siue ea sit libertas contrarietas, siue sit libertas contradictionis; siue quoad substantiam motiu, siue quoad circumstantias obiectivas.

Ad 1. Voluntas, pro elicendo qualibet suo actu immediatè libero, vtitur comprincipiis inclinantibus, & influentibus in illum positivè, quatenus valentibus impediti comprincipia inclinatio, & potentia influere positivè in actu oppositum. Vnde actus ipse liber essentialiter dependet à potentia libera, adquatè sumpta, & præsupponit per se tum potentiam actuum, ac elicitiū sui; tum potentiam omissionis, & suspensiū sui, seu actuum, ac elicitiū actus oppositi: illam quidem, vt influentem positivè; istam verò, vt influentem negativè. Argumentum solidum probat potentiam agendi, & potentiam non agendi, seu suspendendi, aut potentiam ad actu oppositum, inclusas in conceptu potentia libera, non posse univisimite comparari cum unico, eodemque actu, neque hunc posse uno eodemque modo dependere per se ab utra-

que, nempe, vt ab influente, vel simul positivè, vel simul negativè; quod sponte conceditur; sed nihil concludit ad propositum; quia supereft alius modus simul, atque indiuisum dependet per se ab utraque ea potentia, nempe disconformiter, vt dictum est, sicut motus bilancis quatenus in tali determinatè gradu tardus; aut velox, dependet à ponderibus inqualibus utrumque apotis, & sibi inuicem renitentibus; & sicut idem actus dilectionis erga Deum, & odij aduersus peccatum, dependet simul à bonitate unius, & à malitia alterius.

Ad 2. Negatur intelligi posse processionem, & dependentiam alicuius actus à voluntate, potente omittere ipsum, aut elicere actu oppositum, quin eo ipso intelligatur dependentia per se eiusdem actus à potentia etiam omittendi, aut eliciendi actu oppositum. Quia eo ipso intelligitur voluntatem liberè, ac electivæ reniti per summum actu inclinationi ad omissionem eius, aut ad actu oppositum, eodemque actu contempnere, ac superare eandem inclinationem, & impedire potentiam ad omissionem, aut actu oppositum. Quapropter actus electius procedens à voluntate sic disposita indiferenter ad utrumlibet oppositorum, per se ipsum intrinsecè, ac formaliter est exercitum positivum potentiae ad unam partem, & impeditio potentiae ad partem oppositam, & consequenter neutra potentia se habet purè concomitans, & per accidens respectu ipsius; nec potest ab altera earum seorsim sumpta accipere omnia prædicta sibi intrinsecā.

Art. 1. Ad 3. Sicut Deus est indiferens, vt cooperetur, vel non cooperetur causa secundæ dispositæ quantum est ex se, ad producendum calorem, non tamen est indiferens, vt cooperetur ad producendum frigus, sed si velit illi cooperari, necesse est, vt cooperetur ad producendum calorem; & similiter necesse est, vt cooperetur ad ascensum, vel ad nihil cooperetur intellectui præuento solis apprehensionibus motiorum inducentium ad ascensum, cumque vel opiniatum, vel evidentem, iuxta conditionē apprehensionum, aut præmissarum: Ita etiam est indiferens, vt cooperetur, vel non cooperetur absolute voluntati præcentia cognitione indifferenti, & quantum est ex se, respiciens indiferenter utrumlibet oppositorum, non tamen est indiferens, facta ea suppositione, ad exhibendum influxum, vel determinatum determinatione simpliciter antecedenti, vel determinatum determinatione simpliciter consequenti; sed necesse est, vt vel nullatenus cooperetur, vel cooperetur ad influxum determinatum determinatione simpliciter consequenti, & impediti absolute à voluntate creata, quatenus à Deo disposita ad agendum liberè, & electivè, per dispositionem eidem intrinsecam. Quia videlicet voluntas creata non potest determinari in genere causæ formalis, per solam diuinam voluntatem sibi extrinsecam, ad operandum alter, quam ferat dispositio ipsi intrinsecā, & ab eadem diuinam voluntate illi prouisa; ed vel maximè, quia est potentia rationalis, ideoque incapax hoc, vel illuc moueri, aut determinari alter, quam per rationem proponentem talia, vel talia motiva. Impossibile igitur est, vt actus aliquis transeat de libero in necessarium propter successiū diversitatem diuinæ voluntatis, nihil præoperantis in voluntate antequam eliciat actu suum. Quod si aliquid præterea præoperetur in voluntate, atque in ipsam inducat aliquid intrinsecè inherens, prædeterminationis in unam partem, eo ipso actus prodit diversæ speciei, quia prohibet à principio proximo adquato diversæ speciei, quatenus est diversæ speciei, vt patet ex dictis.

Art. 2. Ad primam confirmationem: dicendum est similiter assensum elicitem ab intellectu, quantum

est de se, & quæ potente potentia proxima ad assensum, & dissensum, esse diversæ specie ab assensu elicito absque eiusmodi potestate. Quia in priori eveni actus est opinatus, vel fidei: in posteriori vero eveni actus est scientia, quem patet esse intrinsecè diversum ab utroque illo priori actu. Negatur igitur antecedens, & retorquetur potius argumentum, iuxta superius dicta art. 2. & 3, circa eandem comparationem.

Art. 3. Ad secundam confirmationem, cognitionis abstractivam circa obiectum contingens, dependet, quoad entitatem ex motiis, quibus assentitur, & quibus dissentitur. Quoad veritatem vero, & falsitatem, dependet ex eo, quod ipsum contingens detur, vel non detur à parte rei. Fieri autem potest, vt ea motiva sint prorsus eadem, dato, & non dato à parte rei ipso contingentia, de quo est affirmatio, vel negatio, idoque fieri potest, tum vt sit vera, tum vt sit falsa cognitionis, manente invariata in se intrinsecè entitate eius. At fieri non potest, vt motiva, quibus adhæret, & quibus resistit actus voluntatis, & à quibus proinde, vt sibi propositis ab intellectu, dependet quoad entitatem, maneat similiter invariata, & uno eodemque modo proposita ab intellectu, voluntate operante liberè, eademque operante necessariò, vt patet ex dictis in ista, & praecedenti questione. Patet igitur nullam esse paritatem rationis.

Art. 4. Ad tertiam confirmationem. Actus efficaciter, & omnino determinatè imperans alium actum, seu quoquomodo omnino prædeterminans efficaciter voluntatem ad alium actum, se ipso formaliter, & præcisè ex vi sui motiui superat omnem difficultatem, omniaque motiua auertentia ab actu imperato; ideoque actu imperato, ex quo sic imperatus est, nihil superest præstandum in hoc genere, sed adhæret motiui suo peculiari, absque resistentia, & victoria motiui cuiusquam contrarij, neque est comparatiuus motiiorum inuicem incompossibilium, vt potè non repugnantium amplius sibi inuicem, aut contenden- tium de victoria. Opposita omnia conueniunt actui immediate libero, minimeque præimperato efficaciter, & omnino determinatè. Differunt ergo intrinsecè, actus ita imperatus, & non imperatus, ac proinde fieri minime potest, vt idem actus translat de non imperato in imperatum, aut è conuerso. Quapropter actus immediate liber habet bonitatem amabilem reflexè, vel actu gaudij consequenti ad existentiam ipsius, vel amore purè concomitanti, vel desiderio sui pro tempore antecedenti; non vero amore efficaci, & determinato, priori prioritate naturæ; quia quoad hoc est manifesta ex modò dictis ratio discriminis inter ipsum, & actiones exteriores.

Ad 4. Negatur antecedens, ex quo rectè ibi inferatur ea consequentia. Ad primam illius probationem. Causæ purè physicæ non sunt comparatiuæ effectus quem producunt, cum effectu, quem prætermittunt, aut impediunt, sicut dictum est, esse comparatiuam voluntatem, quatenus liberè eligentem; ideoque non tenet paritas. Ad alteram probationem à priori; licet comprincipia requisita ad odium, ex gr. nullum prædicatum, nullamque perfectionem peculiarem conferant directè amori, conferant nihilominus indirectè, quatenus necessitant voluntatem, vt non eligat amorem, nisi conferendo ipsi prædicatum intrinsecum resistentis motiuis allicientibus ad odium, eademque reiicientis, vt dictum est sape.

Ad 5. Peccatum e.g. infidelitatis, essentialiter ineuitabile ab illo auxilijs gratia supernaturali, est intrinsecè connexum cum ipso, non tamen ob id est supernaturale, sed potius est intrinsecè infranaturale. Quia intrinsecè est deterius ex genere suo, quam peccatum vitabile, & perpetrable, nullo præexistenti comprincipio supernaturali, ex parte voluntatis; qua-

tenus quod non est vitabile absque gratia supernaturali, se ipso formaliter, ac intrinsecè resistit illustrationi, & inspirationi supernaturali; contemnit motiuum supernaturale, & aneritur à Deo, vt auctore supernaturali, quod quidem est deterius ex genere suo, quam contemnere motiuum honestum naturale, & auerti à Deo solùm vt auctore naturali, atque resistere cognitioni, & consolamentu vocanti ad hæc bona. Oppositum enim, & priuatuum melioris est deterius. Supernaturale autem dicitur aliquid, quia ratione sua perfectionis excedit, quæ sunt debita naturæ; non vero quia ratione sua imperfectionis, & malitia, excedit mala possibilia ex vi naturæ secundum se, eaque de causa connectitur cum donis supernaturalibus, præcisè propter contemptum illocum sibi intrinsecum.

Ad 6. Actio intrinsecè viætrix difficultatum, non potest existere nisi difficulter, id est, nisi præexistentibus iis, quæ conantur impedire existentiam eius; sicut ingratitudine non potest existere, nisi præexistenti beneficio, quod tamen mouet ex se ad gratitudinem, & omissionem ingratitudinis. Nec extitissent martyres, nisi extitissent Tyranni, quorum tamen conatus directè, & principaliter erat, ne illi essent martyres, sed idololatriæ. Dictum autem est, actum liberè elicium, esse intrinsecè superatuum difficultatum, quas ingerunt motiua allicientia ad oppositum. Imponit quoad exemplum operationum externarum, quarum difficultates quatenus valentes impedit existentiam ipsarum, superantur immediate per actus internos, ideoque necesse nequaquam est, vt tales operationes varientur intrinsecè, ex eo, quod adsint, vel desint difficultates auocantes voluntatem ab imperio interno ipsarum, & certius est esse extiruras, si non adsint difficultates, vel desint minores. Quare argumentum solùm conuincit de huiusmodi actionibus, & effectibus purè physicis, vt potè non comparatiuus eorum, quæ sunt pro, & contra, iusta obseruationem præmissam suprà art. 3.

Ad 7. Quo utuntur Ripalda, & nonnulli alii, patet ex dictis suprà q. 4. Adde rationem præcipuum ibi traditam distinctionis specificæ inter dilectionem Dei in via, & in patria, confirmari posse à simili ex D. Thoma de verit. q. 14. art. 8. ad 3, vbi probat diversitatem specificam fidei, & visionis, his verbis: *Veritas prima est obiectum visionis patriæ, vt in sua specie apparet. fidei autem, vt non apparet. Unde est idem res sit utriusque actus obiectum, non tamen est idem ratione: Et sic formaliter differens obiectum, diversam spaciem actus facit.*

QVÆSTIO XV.

Vtrum possibilis sit pura omissione libera?

IDE TUR esse possibilis. 1. Quia in eius potestate est, vt velit, & nolit, est etiam eo ipso, vt velit, & purè non velit, seu vt suspendat præcisè actum volendi. Ex eodem namque motiuo, ex quo potest nolle aliquid, seu directè, seu reflexè, potest etiam purè non velle, seu suspendere actum volendi, absque ullo actu nolendi. Nempe quod sufficit ad plus, eo ipso sufficit ad minus.

2. Non solùm utrilibet ex eligibiliis, & electiōnibus seorsim, inest imperfectio, ob quam liberè reiici posse à voluntate, sed etiam utriusque simul, seu simultati utriusque. Quia fieri non potest, vt in col-

collectione imperfectorum, seu quorum singulis inest imperfectio aliqua, defint imperfectiones; maxime si eadem illa singula non sit suicem perfectiua sui, qualia profecto sunt extrema omnia, circa qua versatur libertas humana. Ergo eadem ratione, quæ potest voluntates reicere vnumquodlibet motiuum, & omittere vnamquamlibet electionem positivam seorsim; potest etiam reicere, & omittere totam collectionem motiorum, & actuum positivorum. Quod est purè omittere, seu exercere libertatem, absque aliquo actu positivo.

3. Libertas iuxta communem, & ab omnibus receptam diuisiōnem eius; alia est contrarietatis, seu quoad specificationem; alia contradictionis, seu quoad exercitium tantum. Similiter præcepta alia sunt affirmativa, alia negativa, & consequenter peccata, alia sunt commissionis, seu transgressionis, alia omissionis. His autem diuisiōnibus nullus esset locus, si repugnaret pura omissione libera, quæ videlicet negata omnis libertas versaretur inter duos actus politios, seu directos, seu reflexos, vel alterum directum, alterum reflexum; atque omne præceptum, si quidem ex suo conceptu obligat ad aliquod determinatum exercitium libertatis, obligaret ad aliquem actum positivum, nullaque posset esse obligatio ad solam negationem actus. Ac demum sicut in conceputu cuiusvis peccati includitur exercitium libertatis, includeretur etiam actus aliquis positivus, cuius prædictio dicitur commissio.

4. Eo ipso, quod voluntas sit libera ad aliquem suum actum, est etiam libera ad maiorem, vel minorē intensionem eius. Nec enim fieri potest, vt sit libera ad substantiam actus, quin sit libera, vt ad illum adhibeat pro libito conatum, quantum voleret, seu maiorem, i.e. minorem. Nam quod permittit, vt nullus adhibeat conatus, permittit utique, vt quantumlibet parvus adhibeat. Ergo si continget voluntatem in nullo suo acto velle adhibere summum conatum, hic & nunc absolue possibilem, nec possit purè omittere ullam partem conatus possibilis hic & nunc pro determinanda intensione primi actus directi, erit necessarius aliis actus reflexus, & rursus aliis pro determinanda intensione primæ reflexionis, & sic in infinitum. Dabitur ergo processus infinitus in actibus; quod est inconveniens. Idem inconveniens sequitur ex potestate libera volendi, & nolendi reflexe quemlibet actum directum per alium reflexum, & hunc per alium sine fine: cuiuslibet enim actui libero inest, & bonitas, & difficultas, ratione quarum est volibilis, & nolibilis, seu non volibilis reflexus, redeunte semper eadem ratione nouæ reflexionis natura prioris, neque ullus actus, seu directus, seu reflexus, seu volitus, seu nolitus potest esse impeditius noui actus reflexi natura prioris respectu lui; quia non potest impediri, quod est natura prius, per id, quod est natura posterius. Ergo si nulla ex reflexionibus possibilibus posset purè omitti, datur necessario infinita actuum series, quoties elicitor liberè aliquis actus,

5. Actus liberè elicitus, liberè conservatur, cum peculiari pro singulis instantibus potestate, ac indifferentia ad volendum, & nolendum ulteriorem conseruationem eius. Ergo si nulla voluntatis indifferentia posset exerceri, ac determinari per puram omissionem, necessarij essent, pro conseruatione cuiusque actus liberij, tot alij actus realiter inter se distinet, quot essent instantia, seu partes temporis inuicem discernibiles per intellectum, pro quibus continuaret conseruatione actus. Quod per se apparet incredibile, & ex eo ostenditur esse falsum, quia quæ se solis sufficiunt ad primam existentiam rei, sufficiunt quoque se solis ad conseruationem eius; nec fieri po-

test, vt permanente causa adæquata effectus, non permaneat sufficiencia ad conseruationem eius, tametsi nihil superaddatur aliud. Si quidem ergo actus liber potest elicere pro primo instanti, abique alio actu circa eam durationem ipsius, poterit similiter conseruari, nullo alio superaddito actu circa conseruationem. Ergo nolitio libera conseruationis potest suspensi per puram eius omissionem.

6. Deus potest purè omittere omnes suos actus liberos circa res creatas. Ergo & voluntas creata, Patet consequentia. Quia voluntas creata, quartenus libera, est domina sui actus, sicut Deus sui, & est participatio, ideoque imitatio libertatis diuinæ, quod ad ea, de quorum conceptu non est infinitas, quæ sane non est de conceptu omissionis. Antecedens non potest in dubium reuocari, iuxta sententiam de constitutione, seu complemento intrinseco actuum Dei liberorum per aliquid extra Deum. Quia fieri potest, vt nihil detur à parte rei distinctum a Deo, sed detur pura negatio omnium distinctorum à Deo. Manifestum autem est nihil positivum quatenus tale, & quatenus diuersum ab alio positivo, vt est diuersum non volens à volenti, constitui, aut compleri posse intrinsecè per aliquid purè negatum.

Deinde probatur vniuersaliter antecedens. Primo, quia tam nihil interet Dei utrumque extremum contradictionis, seu contrarietatis cuiusvis creatae, siue copulatiue, sine vagè consideratum, quam nihil interet eiusdem utrumlibet extremorum leorsim, & determinatè sumptum. Nihil igitur creatum, nullaque complexio creata, vtcumque considerata, potest inducere in Deum necessitatem, seu vagam, seu determinatam exercendi alicuius actus positivi circa obiecta creata, sed potest de facilis contemptim, & purè omissione se habere circa ipsa. Deinde maior, magisque ampla adstruitur indifferentia in Deo, si dicatur indifferentia etiam ad purè omittendum. Indifferentia autem digna Deo, quæque proinde necessarij ipsi inest, est maxima, & summè ampla. Denique nulla peccata potest velle Deus, cum sit de conceptu peccati, vt sit contra legem, voluntatemque diuinam, sed neque dici potest nolle Deum ea peccata, quæ perpetratur de facto; cum sit impossibile id fieri, seu eveneri, quod Deus non vult, vt fiat, seu eveniat, iuxta illud Gen. 50. 39. Num Dei possumus resistere voluntati? Ergo diuina voluntas purè omittit peccata, quæ committit voluntas humana.

Art. I. Respondet. Indifferentia proxima voluntatis ad quemlibet actum electum, includit in sua conceptu intentionem efficacem finis. Nemo enim eligit medicinam, aut pugnam, aut studium, nisi prætentia sanitatis, aut victoria, aut scientia, & sic de aliis eiusmodi. Nempe finis se habet in eligibilius, sicut principia in demonstrabilibus, vt dicit Philos. 2, Phil. tex. 89. & alibi. Vnde sicut intellectus non potest elicere conclusionem, nisi præcognito principio, ex quo illa sequitur; ita voluntas non potest eligere medium, nisi prætentio fine, ad quem illud ordinatur. Intentio autem efficax finis non minus necessitat voluntatem ad volendum efficaciter, atque eligendum aliquod ex mediis sibi propositis, quando plura proponuntur ab intellectu, quam necessitat ad volendum efficaciter medium, quoq; proponitur tanquam unicum. Quia qui vult aliquid, necesse est, vt velit omnia requisita ad illud, dependentia à sua voluntate, nec fieri potest, vt ea purè omittat, prout dictum est q. 13. ar. 7. Tam autem necessarium est vagè ac indeterminate aliquod medium respectu finis consequibilis per utrumlibet ex pluribus, quam necessarium est determinatè medium unicum respectu finis non consequibilis, nisi per illud. Ergo intentio efficax finis non minus necessitat vagè,

ac indeterminatè ad aliquem actum electionis, quando suppetunt plura media, inter quæ versatur indifferen-
tia voluntatis, quam necessitat determinatè ad actum
electionis vniuersitatem; ac proinde tam fieri non po-
test, vt voluntas pure omittat omnia media collectiu-
m, ad quorum quodlibet determinatè sumptum est
indifferens, quam fieri non potest, vt pure omittat
medium, quod sibi proponitur, tanquam vnicè re-
quisitum. Ergo indifferentia voluntatis est essentiali-
ter coniuncta cum necessitate vaga ad aliquem actum
electionis; nec fieri potest, vt determinetur per pu-
ram omissionem omnium collectiu- & electionum,
& eligibilium.

Art. 2. Rursus indifferentia voluntatis includit in
suo conceptu inclinations ad opposita, & inuicem
incompossibilia, vt dictum est suprà, quibus proinde
omnibus impossibile est, vt simul, ac collectiu- fac-
tishat. Impossibile igitur est, vt voluntas indifferens in
actu primo, determinetur in actu secundo, quin
resistat alicui inclinationi præexistenti in ipsa, eam-
que superet, & vincat difficultatem non assentiendi
eisdem. Resistentia autem, & conatus superandi, atque
victoria, non sunt nomina puræ negationis, sed fig-
nificant aliquid positivum. Implicat enim in terminis
aliquem resistere, superare, ac vincere; & tamen ni-
hil agere, nullaque exerceri actione, sed esse in otio,
penitusque vacare. Ergo determinatio in actu secun-
do voluntatis indifferens in actu primo, ex suo conce-
ptu est actio positiva.

Art. 3. Eodem recidit, quod voluntas est potentia
rationalis, ideoque quando est indifferens, non po-
test determinari nisi rationaliter, nempe ex aliquo
motiuo proposito sibi per rationem, adhaerendo, at-
que assentiendo illi; nec potest dimittere aliquod motiuum
sibi propositum, nisi propter aliquod aliud
motiuum simul propositum. Vnde fit, vt quicunque
dimittit aliquod bonum sibi propositum, interrogat-
us cur illud dimittat? semper respondeat: Ob hoc
aliud bonum. Nec fieri potest, vt nulla eiusmodi res-
ponso suppetat determinanti se liberè. Impossibile
autem est, vt voluntas uniformiter, eodemque pror-
fus modo se habeat, & circa motiuum, seu bonum, quod
dimittit, & circa motiuum, seu bonum, propter
quod dimittit; sed necesse est, vt afficiatur ad alterum,
dum refugit, ac supercedet ab altero.

Art. 4. Impossibile itaque est, vt voluntas pure
omittat omnia motiuia sibi proposita: id est, vt deter-
minetur in actu secundo, nullo motiuo ipsum deter-
minante, atque exerceat in actu secundo vim suam
motiuam; vtque vincantur aliqua motiuia, nullo
motiuo obtinente victoram super ea quæ vincun-
tur; aut (quod non minus dissonat) nihil obtinente
motiuo, quod prævalet, ultra id, quod obtinet motiuum
postpositum. Porro satisfacere his minimè po-
test, quod à nonnullis dicitur; dati in voluntate pure
omittente, amorem virtualem, seu consensem interpre-
tatum, erga motiuum, propter quod pure omittit;
idque, quia futurum est, vt voluntas non pure
omitteret, si non adesset tale motiuum determinatè,
tamec adesset cætera motiuia, quæ simul illi propo-
nuntur; atque hanc futuritionem conditionatam, vt
quidam dicunt, esse intrinsecam puræ omissioni, qua-
de facto exerceatur voluntas, atque indistinctam rea-
liter ab eadem omissione. Hoc, inquam, satisfacere
minimè potest. Primum; quia, quod est aliquid vir-
tualiter, & interpretatiè tantum, necesse est, vt
sit formaliter, & explicite aliquid aliud. Nam, vt
cætera desint omnia, hoc, vt minimum, deesse mi-
nimè potest; nempe, vt cui virtualiter, & interpre-
catiè, seu moraliter, seu alio quoque modo conuenit
esse aliquid, hoc ipsum esse virtualiter, & interpre-
tiè, aut moraliter, conueniat formaliter, & ex-

plicitè, & non rursus virtualiter, & interpretatiè, aut moraliter, ne alioquin eiusmodi, seu virtualitas, seu interpretatio, seu moralitas sit proflus nugatoria, abeatque inaniter in fumum. Pura autem omission est purum nihil, purumque non esse; ideoque nullum esse, potest illi conuenire formaliter, & explicite, ni hilque verè, & cum proprietate sermonis dici de ipsa potest affirmatiè, prout dicitur de quocumque verè, & propriè dicitur ipsum esse, seu virtuale, seu interpretativum, seu morale.

Art. 5. Deinde nulli contradictorio conuenire pos-
test, vt virtualiter, & æquivalenter sit alterum con-
tradictorium, quoad aliquid proprium ipsius; cum
distet summè à suo contradictorio, sitque summè dis-
simile ipsi, atque eidem oppositum quoad omnia
prædicata propria ipsius. Pura autem omission est purum
contradictorium omnis actus. Nulli igitur actui
æquivalere potest pura omission; sicut caritas non
potest æquivalere visui, nec potest moraliter reputari
perinde, atque actus aliquis videndi. Iam futurito
conditionata actus omisi, si non adesset tale deter-
minatè motiuum omittendi, per quam futuritionem
exponitur ea virtualitas, æquivalentia, & moralitas.
Ea, inquam, futurito conditionata non datur exiam
ipsa pure conditionata à parte rei. Alioquin voluntas
non determinaretur absolute per talem futuritionem
conditionatam, sed pure conditionatè. Quia quod
non est absolute à parte rei, nullum effectum forma-
lem, aut denominationem potest communicare abso-
lutè. Quare eadem ratione repugnat, vt insit futurito
ista conditionata voluntati pure omittenti, qua re-
pugnat, vt insit eidem cætera modò reiecta, in
quorum subsidium inuenta illa fuit.

Art. 6. Dum augem dicitur eiusmodi futuritionem
conditionatam esse indistinctam realiter à pura omis-
sione, implicatur in terminis. Quia futurito condi-
tionata posita absolute à parte rei non est purum nihil:
cum opponatur contradictoriè non futuritioni
conditionatæ, quæ non futurito, seu negatio est purum
nihil; atque contradictorium puri nihil est ali-
quid. At pura omission est purum nihil. Repugnat ve-
rò manifestè, vt quod non est purum nihil, sit indi-
stinctum realiter à puro nihilo; id est, vt aliquid
non sit aliquid, sed sit omnino nihil. Verum nec di-
ci potest, eandem futuritionem conditionatam ex una
parte esse exercitum, & determinationem voluntatis
creatæ, & ex alia parte esse indistinctam re ipsa à
scientia Dei; Quia exercitum, & determinatio vo-
luntatis creatæ dependet à voluntate creatæ, tanquam
à suo principio, & incipit esse in tempore; quæ re-
pugnant scientia Dei essentia literæ, & experi-
enti principijs. Moneo circa hæc, quod soleo sapè alias,
vt dum proferuntur verba, transferunt mens ad ob-
iecta significata, eaque conetur discernere, & ab illis
verbis, & à confusa allorum significabilium ap-
parentia quasi phantastica, & vmbritili: quo factio
conspicietur clare, nihil eorum subsistere re ipsa à
parte rei, quæ proposita fuere ex mente modernorum,
ad defendendam præminentiam motionis ex
parte motui, ob quod omittit voluntas, dum pure
omittit, comparatione aliorum motuorum, ob quæ
non omittit de facto.

Art. 7. Postremò nulla potest esse inclinatio ad pu-
rum nihil, vt pote expers omnis bonitatis, quæ est
objecum adæquatum omnis inclinationis, vnde mul-
lum potest esse principium puræ negationis, secundum
se, & directè, quia omne principium determi-
natur, & transit de actu primo in actu secundum
ex præexistenti inclinatione ad eam partem, cui ac-
quiescit, seu circa quam exerceatur, quandoquidem
nihil moueri, ac determinari potest, nullo priùs im-
pellente, ac determinante, nullaque præexistente vi
impulsua

impulsiua, & inclinat ad terminum, in quo sicut sit ipsum principium. Quæ quidem ratio conuincit multò clarius respectu voluntatis, quæ scilicet ex suo conceptu est potentia appetitiva, & quæ proinde moueri, ac determinari minimè possit, nisi ratione bonitatis præapprehensa. Nulla autem ratio bonitatis apprehendi potest in pura negatione actus, id est, in pura negatione habentis aliquam bonitatem. Fieri igitur non potest, vt voluntas præferat omnibus suis actibus hic & nunc possibilibus, puram negationem eorum, quia fieri non potest, vt intellectus eam prononcet tanquam præminentem, vel etiam æqualem actibus: cum sit per se notum, quodvis aliquid, cuius nihilo præminere. Vbi est aduertendum voluntatem non moueri ab intellectu, quatenus proponente bonum bonitate absoluta, & secundum se præcisè, sed bonum, bonitate relativa, & perfectiora ipsius voluntatis, mediante exercitio eius circa tale aliquid obiectum; mouet enim, vt applicet se tali, vel tali determinatè obiecto, vtque circa ipsum potissimum exerceatur. Quod fieri non potest, nisi proposita bonitate exercitij libertatis circa obiectum, simul cum bonitate obiecti in se. Cum ergo nulla possit occurrere bonitas, aut umbra bonitatis in pura negatione, seu pura omissione actus, patet nullum obiectum proponi posse ab intellectu, vt pure omittibile, sed tantum, vt omittibile propter aliud obiectum, & per prosecutionem aliis obiecti. Ex his igitur omnibus concluditur repugnare puram omissionem liberam, atque opposita lalentia auctores non aliter in eam incidere potuisse, quam delusos similitudine superius improbata in questione precedenti ex causis necessariò agentibus, quæ possunt impediti extrinsecus ab omni sua actione, per actionem causæ potentioris: cuiusmodi nihil accidere potest, vt patet, in determinatione voluntatis, immediate libera, de cuius nimirum conceperū est, vt sit ab intrinseco.

Ad 1. Elementa, & mixta possunt gignere simul, & corrumpere, neutrum tamen horum præstare possunt seorsim, esto utrumque sit minus, quam utrumque. Certe pure corrumpere nunquam possunt, quia ad purum malum, adeoque ad puram corruptionem nulla est actio, nullaque ullius principij sufficientia, activitas, aut inclinatio. Hac igitur ratione potest similiter voluntas, dum est indifferens ad aliquid, impedire, ac omittere unum suum actum per alium suum actum; non tamen potest, aut pure omittere, quin aliquid agat; aut pure agere, quin aliquid omittat, licet utrumque horum sit minus, quam utrumque simul. Quia videlicet eiusmodi minus est impossibile ex suo conceptu, vt patet ex dictis. Deinde pura omissione non est proprie minus, sed est purum nihil, ad quod seorsim, & secundum se nulla ullius principij sufficientia, inclinatio, aut determinatio esse potest. Cum omne nihil, seu non esse, omnisque impeditio essendi sit propter aliquid, & ex adhesione positiva ad aliquid incompossibile cum eo, quod impeditur, quominus existat, sitque impossibile, vt aliquid impediatur quominus sit, nulla re existente incompossibili intrinseco cum eo, quod impeditur.

Ad 2. Ad omittibilitatem alicuius, seu obiecti, seu operationis, non sufficit, quod insit illi aliqua imperficiatio, seu defectus bonitatis, sed opus insuper est, vt adsit aliquid oppositum præminens: Alioquin posset voluntas ipsam quoque puram omissionem pure omittere simul cum ceteris eligibilibus, & electionibus; quod manifestè implicat in terminis. Opus est itaque, vt in exercitio, & determinatione voluntatis appareat aliqua bonitas, quæ præponderet, vel saltem æquiperderet exercitio, ac determinationi omissionis. Hac autem apparentia repugnat ex terminis, vt dictum est, pura omissioni, seu puro nihilo.

R. P. Eftarza Curſ. Theol. Tom. I,

omnium eligibilium, & electionum.

Ad 3. Libertas pura contradictionis, & quoad exercitiū tantum, non distinguitur, à libertate contrarietatis, & quoad speciem actus, relate ad omnia obiecta simultaneè proposita voluntati. Certum namque est, cum qui potest omittere aliquem actum, eo ipso posse velle omittere illum, & posse affici ad motuum propter quod potest omittere, illudque prosequi possum. Qui sanè actus est specie distinctus ab omisso. Itaque libertas solius contradictionis, seu quoad exercitium tantum, qualis sola agnosceatur à D. Thoma, & aliis, respectu felicitatis secundum se, non est potestas simultanea, & directa ad actum, & omissionem eius, sed est potestas ad actum, coniuncta cum potestate impediendi illum tantum indirectè per applicationem, aut diversionem virium animæ ad obiecta alia disparata, vel per ligamen usus rationis. Libertas contrarietatis superaddit potestatem simultaneam directam ad velle, & nolle, seu ad amorem, & odium respectu eiusdem obiecti, aut ad volendum hoc, & oppositum, aut ad actum, & nolitionē actus. Similiter præceptum non dicitur negatiūm relate ad totam collectionem actuum hic & nunc possibilium voluntati, sed relate ad actum aliqualiter determinatum, ad cuius omissionem obligat, siue necesse interim sit, siue non sit, aliquem alium actum elicere. Itaque præcepta affirmativa differunt à negatiūm; quia affirmativa obligant directè ad actum determinatæ speciei, aut collectionis, & indirectè tantum ad omissionem omnium incompossibilium cum illo actu. Præcepta negatiūm è conuerso obligant directè ad omissionem actus similiter determinati, & indirectè tantum, ac vagè ad actum aliquem intrinsecè connexum cum tali omissione, ut exponitur q. 39. de Iustit. Consequenter peccatum omissionis, quo violatur præceptū affirmativum, dicit de formalis omissionem actus præcepti, & tantum de materiali actum, qui est causa, vel occasio eius omissionis, ut dicit D. Thomas q. 71, art. 5, eodemque proculdubio sensu loquitur in re humili q. 6. art. 3, licet non usque adeo clarè, ac distinctè. E conuerso peccatum commissionis, quo violatur præceptū negatiūm, dicit de formalis actum prohibitiū, & tantum de materiali omissionem actus incompossibilis cum prohibito. Ex quibus patet omnes eiusmodi diactiones saluari optimè independenter à pura omissione.

Art. 1. Ad 4. Intensio actuum intellectus, & voluntatis non componitur ex gradibus realiter inter se distinctis, sed unusquisque actus se toto intrinsecè est tanta determinatè intensionis, sicut est talis determinatè speciei, vt alibi ostensum est. Vnde indifferencia voluntatis simul, ac individuum determinatur per quilibet eius actum ad tale motuum, & ad tantam intensionem eiusdem actus. Deinde non conuenit voluntati specialis illa indifferencia directa, & immediata ad maiorem, vel minorem intensionem sui actus; sed semper, ac necessariò operatur cum omni conatu hic, & nunc sibi proximè possibili, ut infra ostendetur q. 34. Ut ratus autem ratione obstruitur aditus processus infinito sine pura omissione, quod attinet ad istud caput intensionis. Quoad seriem actuum natura priorum reflectentium line fine, patet ex dictis in questione precedenti ad 3. art. 4. ibi enim innotuit nullum actum esse intrinsecè indifferente, vt impetratur, vel non impetratur efficaciter per alium actum natura priorem. Vnde negatur suppositum obiectoris, quoad hanc partem.

Art. 2. Præterea his omnibus utcumque transmis- sis, nequit intellectus cognoscere, & representare voluntati cù claritate, & distinctione sufficienti, alias, atque alias reflexiones sine fine circa intensionem, aut extensionem quisque actus. Quia cum sit poten-

E 9 tia

tia finita, sicut alicubi necessariò, ibidemque sicut voluntas necesse est; imò nulla saltem plerumque adest eiusmodi reflexionis affectiua cognitio, & actualis aduentitia, sed solum representatur directe obiectum, vt valde, aut parum amabile, absque vltiori cognitione, & aduentitia de magna, vel parua amabilitate, aut inamibilitate ipsius amoris directi, vt experientia liquet, & insuper ex eo, quod eiusmodi reflexiones præterquam quod sunt valde operosa, & difficiles, vtpotè valde remota à sensu, & imaginacione, nihil conserunt ad finem prætentum, ideoque finis ipse non mouet, & applicat ad illas voluntatem, & inde intellectum.

Ad 5. Sicut indifferentia voluntatis in actu primo conferuatur superadditis solis nouis durationibus eius supra priores, ita etiam actus liberè eliciti conservantur superadditis solis nouis durationibus ipsorum: & sicut iidem actus se ipsis formaliter impediunt nolitionem primæ sua existentia, omnesque alios actus incompossibilis cum eadem prima existentia, ita deinceps le solis similiter impediunt nolitionem sua conservationis, omnesque actus incompossibilis cum eadem conferuazione. Vnde dum conservatur actus liberè elicitus, datur pro singulis interuallis temporis discernibiliibus inuicem, nouum exercitium libertatis, sola nouitate durationis sufficientis actum primum libertatis, & actum secundum iam ante elicitus, nec est opus vlo alio actu reflexo, vel omissione actu reflexi; imò est impossibilis, saltem vt plurimum, omnis eiusmodi reflexio realis affectiua circa conservationem, propter incogitantiam actualem intellectus de tali reflexione, deque conuenientia eam superaddendi, vti nuper dicebatur in simili. Quod si quando cogitetur reflexè de conuenientia conservandi aliquem actum per horam, quadrantem, &c. tunc concipitur liberè propositum reflexum, aut nolito permanendi in tali actu per tale determinatum temporis internallum. Neque verò multum, nedum infinitè progreditur eiusmodi consideratio reflexa, ob rationem paulò priùs indicatam. Nulla igitur est opus pura omissione libera.

Ad 6. Si aliquid creatum simul esset, & non esset; aut nec esset, nec non esset; eo ipso Deus non esset, sed esset chimera, vt dictum est in quest. 36. de Deo. Quare ad existentiam Dei est necessarium, vt vel determinatè sint res creatæ, vel vt determinatè non sint. Eadem igitur ratione bonitatis sua infinitæ, qua necessitatur Deus ad amore efficacem sui; necessitatur etiam, vt velit determinatè, aut determinatè nolit existentiam rerum creatarum, vel certè vt velit, aut nolit illam impedire. Quia qui vult aliquid, necesse eo ipso est, vt velit omnia requisita ad illud eo modo, quo requisita sunt, vt dictum est supra questione 13. art. 7. Vnde apparet, repugnantiam pure omissionis in Deo non fundari in aliquo tenente se ex parte creaturarum, sed in sola bonitate Divina; atque ideo possibiliter eiusdem pure omissionis non pertinere ad amplitudinem indifferentiæ decentis Deum. Quia non pertinet ad ipsam, indifferentia Dei ad amorem efficacem sui. Consequenter respectu peccatorum est indifferens Deus, vt vel ea efficaciter nolit, seu, vt efficaciter velit eadem impedire, vel vt efficaciter nolit eadem impedire, seu, vt velit permittere: vult autem efficaciter impedire ea omnia, quæ non perpetrantur de facto: ea verò, quæ perpetrantur de facto, efficaciter vult permettere, idest, positiuè, & efficaciter vult non habere suam nolitionem impeditiuam eorum. Quapropter respectu nullius peccati se habet, aut potest habere Deus purè omisiuè. Negatur igitur antecedens arguimenti, quod manifestus est falsum, quām consequens, quandoquidem, quæ militant

aduersus consequens, militant etiam aduersus antecedens, idque clariss: & est aliquid præterea speciale aduersus antecedens, vt patet consideranti, que circa vtrumque dicta sunt.

QVÆSTIO XVI.

Vtrum actus liberi dividantur in morales, & non morales?

IDENTVR non recte dividit: tum quia omnes actus liberi sunt morales, cum sit de ratione operationis libera, vt sit impunitabilis ad laudem, vel vituperium: tum quia moralitas latius patet quam libertas, quandoquidem etiam pueri ante vnum rationis, & amentes dicuntur bene, vel male morati, prout contigerit eos esse inclinatos ad nocendum, vel obsequendum, ad quietem, vel rumores.

Art. 1. Respondetur. Morale dicitur à more. Mos autem, & latè sumitur, & strictè: latè sumptus significat, tum consuetudinem diuturnam operandi uniformitatem stabilitatem, tum naturam, & inclinationem cuiusque rei sive animata, sive inanimata, sive rationalis, sive irrationalis: & iuxta hanc significationem quilibet res dicitur mali moris, si sit pertinaciter noxia: & boni moris, si præualeat proficuitas; nullius verò moris, si æquè facile accommodetur ad vias viles, & nocivos. Mos strictè sumptus dicitur inclinatio, aut dispositio humana, sive indita à natura, sive repetitis actibus acquisita ad operationes, quæ cōferunt ad finem humanæ naturæ, vel auertunt ab eodem, & propter quas homo est laudabilis, vel vituperabilis relate ad eundem finem. Non agitur in præsenti de moralitate iuxta eas priores significaciones, sed sola posterior usurpatur à Theologis tanquam vna. Vnde mores hominum dicuntur boni, vel mali, prout quisque consuevit operari laudabilius, estque dispositus, & inclinatus ad sic operandum. Ex itaque operationes sunt propriæ morales, quæ sunt laudis, & vituperij capaces, non tantum secundum quid, & relatè ad finem aliquem particularem, sed simpliciter, & relatè ad finem ultimum hominis, & ob quas proinde homo dicitur bonus, vel malus, non pictor, aut musicus, aut miles; sed simpliciter bonus, vel malus homo, atque vt talis laudatur, vel vituperatur, seu vniuersaliter, seu partialiter, quoad omnes, vel aliquas virtutes, earumque actus.

Art. 2. Manifestum autem est, iuxta istam usurpationem moris, & moralis, solas operationes liberas esse morales. Quia non dicitur bonus, vel malus homo, neque quisquam laudatur, vel vituperatur, propter ea, quæ necessariò agit, aut patitur, sed ob ea tantum, quæ agit ex electione libera. Non tamè omnes operationes, vtcūque liberae, & indifferenter exercita, sunt morales. Quia actus dicuntur humani, & morales, secundum quod sunt à ratione, vt tradit D. Thom. q. 18. art. 5. & 6. & q. 2. de malo, art. 6. A ratione verò approbante actu relata ad ultimum finem, vel quatenus decentem, vel dedecentem respectu naturæ rationalis vt talis. Hoc nimur intelligit ibi, & alibi D. Thomas nomine rationis, dum agit de moribus. Fieri autem potest, vt aliquis actus eliciatur liberè, & tamen non procedat à ratione, iuxta eam usurpationem rationis, nempe à ratione superiori. Pro quo reuocandum est in memoriam, quod dictum est supra q. 13. art. 5. & 6. pueris per aliquot annos, dormientibus, & aliis similiter dispositis, deesse libertatem indifferenter propter defectum abstractionis vniuersalissima,

simæ, aut discretionis veri à falso, eandemque adesse in ætate adulta, & in vigilia propter inexistentem oppositam perfectionem cognitionis.

Art. 3. Addendum modo est; in confinio somni, & vigilæ, vñus rationis, & rationis adhuc ligatæ, fieri abstractiones viuieriales, & discretiones veri à falso imperfectas, & faciles, & deinde subsequi perfectas, ac magis arduas, Quia in his, quæ non fiunt in instanti, sed successivæ proueniunt per alterationem dispositiuam subiectiæ aliquid, prius exiſtit, quod imperfectum est, & postea succedit, quod est perfectum. Abstractione, autem, & discretio delectabilis a non delectabili, & utilis ab inutili est facilior, & minus perfecta quam abstractione, & discretio honestæ ab in honesto, & decentis ab indecenti; quia illa prior recedit minus à sensu, quam ista posterior: cum sensus sit capax delectationis, & utilitatis; non verò honestatis, ac decentiae, atque honestum sit supremum genus bonitatis, ut pote contentum in se delectabilis, & utilis, cum ipsum vicissim in neutrī cōceptu contineatur. Pater verò omnem eiusmodi tum abstractionem, tum discretionem dependere à dispositione corporali, cuius perfectio crevit successivæ per alterationem subiecti. Prius igitur exiſtit libertas imperfecta, & purè physica, quam perfecta, & moralis in eo, qui tranſit à totali defectu libertatis, ad genus libertatis perfectæ. Actus autem elicitus cum eiulmodi imperfecta, & purè physica libertate, morales nequaquam esse possunt, vt liquet ex conceptu actus moralis nuper explicato cum D. Thoma. Actus igitur liberi alij sunt morales, alij minime, ac proinde diuīſio, de qua quæritur est bona.

Art. 4. Verū quia soli actus morales conferunt ad vitium finem hominis, ac sub hac consideratione intentio nostra procedit, vt dictum est prius, de solis actibus moralibus, seu libertate morali præditis agendum nobis est, idemque soli intelliguntur à Theologis sub nomine actuum liberorum, ac humanae absolutæ prolati. Ad rationem dubitandi patet ex dictis, quia prior eius pars procedit de actu libero non secundum totam eius latitudinem, sed iuxta vñus Theologis familiarem, posterior verò procedit de moralitate latè, & impripi sumpta, & brutis quoque, ac plantis, aliisque rebus inanimatis attributa.

¶¶¶¶¶:¶¶¶¶¶

QVÆSTIO XVII.

Vtrum moralitas actuum, sit prædicatum realiter distinctum ab omni ente physico?

VIETVR distingui realiter 1. Quia ens dividitur communiter in physicum, & morale. Hæc autem diuīſio non esset bona, si genus entis moralis non distingueretur realiter adæquatè ab omni ente physico.

2. Moralitas dicitur de actibus humanis ad eum modum, quo dicitur valor de moneta, de contractu, de voto; dignitas regia, aut Senatoria, de Principe, aut Administratore Republicæ, tituli Ducus, Marchionis, Comitis, de constitutis in peculiari honoris, & gloria gradu; doctoratus, de approbato ad docendum. Hæc autem omnia, & alia similia quamplura sunt denominations, & prædicata distincta realiter non minus ab omni ente physico, quam ab ente chimærico. Nihil enim unquam assignari poterit physicum, ac reali entitate præditum, per quod eiusmodi

R.P. Eſparza Curs. Theo'. Tom. I.

denominations, & prædicata moralia constituentur intrinsecè. Necesse igitur est fateri moralitatem universaliter, & ex genere suo, eisē prædicatum quodam medium inter chimaram, & ens physicum, atque ab vitroque hoc extremo distingui realiter.

Art. 1. Respondet. Sicut eadem res physicæ dicuntur veræ, relatè ad actus intellectus; bona, & amabiles, relatè ad actus voluntatis; artificiosæ, relatè ad artem, & sic de similibus; ita etiam entites verè in se physicæ dicuntur morales relatè ad dictamen prudentiæ, quo mores humani diriguntur, ut apparet ex conceputu moralitatis tradito ex D. Thoma q. præced. art. 2. Referuntur autem diuersimodæ actiones humanæ ad duplex dictamen rationis; ad aliud scilicet tanquam ad causam; ad aliud tanquam ad effectum. Tanquam ad causam referuntur ad dictamen, quo dirigitur voluntas ante quam operetur, tanquam ad effectum verò, ad dictamen subsequens existentiam ipsius operationis, quo ipsa pronuntiatur, non iam cōditionatè, vt prius, sed absolute laude, vel vituperio, pena, vel præmio digna. A primo dictamine tanquam à radice descendit moralitas in actum voluntatis, in quo ipsa exiſtit formaliter; quia per conformitatem, aut disformitatem cum illo mores hominum enadunt boni, vel mali, posterius autem dictamen solum est signum à posteriori moralitatis præexistens, quia sive hoc subsequatur re ipsa, sive non subsequatur, nihilominus operatio erit bona, vel mala. Quare moralitas operationum humanarum præcipue consideranda est in actibus voluntatis, quibus solis immediate conueniunt bonitas, & malitia, dignitas laudis, ac vituperij, paenæ, ac præmij. Consideranda verò rursus est præcipue in ordine ad dictamen rationis, quatenus directiū corundem actuum. Ista est frequens D. Thomæ sententia aientis q. 18. art. 5. in fine cor. radicem moralitatis esse rationem directiū voluntatis, & q. 2. de malo art. 6. actum moralem esse actum voluntatis à ratione procedentem, & art. 6. eiusdem q. 18. Moralitatem conuenire actionibus exterioribus tantum mediatè, quatenus sunt à voluntate directa per rationem.

Art. 2. Iam verò dictamen istud prudentiæ dno secum importat, quæ sunt basis totius moralitatis, & quorum proinde ratione ipsum differt ab illis cognitionibus, nihil, aut non satis ex se præcisè conferentibus ad moralitatem. Primum est libertas voluntatis, quia, vt dicit D. Thomas q. illa 2. de malo, art. 2. ad 13. ibi incipit genus moris, ubi primum inueniatur dominium voluntatis, nec actiones hominis dicuntur laudabiles, aut vituperabiles, nisi quatenus sunt liberae, vt apparebit clarius in q. sequenti. Alterum est regula actionum humanarum, quia nisi hæc adhibeat, nec bona, nec mala enadet actio, vel vilius secundum se digna aestimationis, sed eiusdem, quoad hoc, rationis cum actionibus brutorum. Hæc autem duo importari per dictamen prudentiæ, patet. Quia in primis per se ipsum est regula immediata humanarum actionum, vt exponetur in quest. 22. Nequit verò esse immediatè regula, quin mediata aliam regulam applicet, vt ibidem apparebit. Deinde q. 14. ostensum est cognitioni deteruenti ad actionem electiā voluntatis, ita esse deuinctam essentia literi eiusmodi libertatē, vt omnino repugnet à voluntate, quatenus præuenta per talem cognitionem, oriū actionem, quæ non sit libera. Accedit actionem necessariam non indigere directione prudentiæ, nec eius esse capacem, ac prudentiam non aliter dirigere posse, quam proponendo finem, ad quem tendere oportet, & modum, quo oportet tendere, id est, proponendo regulam bonæ operationis. Patet ergo dictamini prudentiæ esse adæquatè intrinsecam, & essentiale moralitatem radicalem, sive ut sit radix moralitatis

E e 2 formalis.

formalis. Est autem similiter adaequatè intrinseca actibus directis per prudentiam moralitas ipsa formalis : nempè est ipsis adaequatè intrinseca ; tum libertas in actu secundo , tum dependentia à cognitione , qua de facto diriguntur , ut patet ex eadem quæstione 14.

Art. 3. Ex his deprehenditur moralitatem esse adaequatè indistinctam à rebus physicis , quia moralitas sumpta radicaliter , ostensa modò est adaequatè identificata cum dictamine prævio prudentiae , sumpta verò formaliter , cum actu voluntatis orto ex eo dictamine. Hi autem actus proculdubio sunt entitates physicæ , ac reales. Apparet rursus , qua de causa moralitas actuum voluntatis explicari optimè possit , tanquam per signum à posteriori per dictamen rationis , quo idem actus iudicantur absolutè digni laude , vel vituperio , præmio , vel pena ; quia actus elicitus liberè , simulque dependens à regula actionum humarum , si sit illi conformis , eo ipso est laude dignus , si disformis , vituperio , & consequenter præmio , & pena , si præterea operatio sit propria viatoris. Constat præterea quid superaddant bonitas , & malitia moralis supra bonitatem , & malitiam purè physicam. Superaddunt enim libertatem , & dependentiam à dictamine prudentiae , quæ ipsa sunt quidem physica , sed non purè physica , sicut animal vltra viuens superaddit sensibilitatem , quæ tamen ipsa est etiam viuens. Nempè ens physicum est genus respectu entis moralis , & non moralis ; atque differentia opposita morali retinet nomen generis superaddita sola negatione differentiæ oppositæ , diciturque ens purè physicum , sive non morale ; qui est modus in aliis quoque rebus satis frequens , significandi differentiam ignobiliorem , ut liquet inter alia ex diuisione viuentis in insensibile , & sensibile ; animalis in rationale , & irrationale.

Art. 4. Apparet postremò , quo pacto conueniat rebus aliis , præter actus istos intellectus , & voluntatis , esse morales. Quædam enim dicuntur moralia , quia sunt causa prædictorum actuum , vel efficientes , vel obiectiva. Sic homo dicitur agens morale , & similiter quilibet substantia intellectus , atque obiecta , alia dicuntur moraliter honesta , alia turpia ; Quædam alia dicuntur moralia propter emanationem ab iisdem actibus per denominationem communicatam ab illis , tanquam à forma. Sic operationes externæ hominis exercitæ cum deliberatione dicuntur morales , & bona , ac malæ moraliter , nec aliter dicuntur moralia præmium , & pena. Quædam denique alia dicuntur moralia per aggregationem , quatenus in aliquo aggregato simul reperiuntur actus aliquis moralis , per se ipsum intrinsecè talis , & aliquid aliud ex se præcisè purè physicum. Huiusmodi sunt valor monetae ; obligatio præfens ex lege , aut voto præteritus ; peccatum habituale , tum personale , tum originale , dominium , potestas regia , Ducatus , Marchionatus , & similia.

Art. 5. Huius enim generis omnia includunt in se actum moralem præteritum taxatuum valoris , obliquantem , malum , donantem , & acceptantem , aut acquirentem res , voluntatem subiiciendi se , & voluntatem regendi alios , & sic de cæteris , & insuper memoriam , aut alium effectum corundem actuum ex se præcisè purè physicum. Quia verò in aggregato præminent actus , qui est ex se moralis , atque altera pars est eius effectus , totum ipsum absolute dicitur morale. Hæc porro , & alia eiusmodi propè infinita longa vnaqueque suis seorsim in locis indigent distinctione. Sufficit autem ad præfens indicasse fontem moralitatis in genere , & quo pacto quidquid est morale , & moraliter tale , vel tale dicitur , reuocandum fit , tanquam ad radicem quidem proximam , aut si-

gnum immediatum , ad dictamen prudentiae : tanquam ad formam verò , ad actum voluntatis ab illo directum ; atque (quod præcipue , & directè intendeatur) moralitatem conuenientem immediate actibus ipsis voluntatis , esse indistinctam realiter ab eorum & libertate , & directione passiva per dictamen prudentiae. Quæ rursus dualitatem sunt omnino indistinctæ ab iisdem actibus , atque à prædicatis physicis ipsorum. Ad priorem rationem dubitandi patet ex art. 3. fine , ad alteram ex modo dictis.

QVÆSTIO XVIII.

*Vtrum dignitas laudis , & vituperij
sit proprietas actus moralis ?*

I DETVR non esse. 1. Quia omnis laus operum nostrorum pertinet ad Deum solum , iuxta illud psal. 113. 9. Non nobis Domine , non nobis , sed nomini tuo da gloriam : & 1. ad Corinth. 4. 7. Quid gloriaris , quasi non acceperis ? Ex quibus , & similibus , quampluribus inferi Ambrosius lib. 1. de Iacob. & vita beata c. 6. Non habeo igitur , unde gloriar in operibus meis possum : Eodem pertinet illud Cypr. ex lib. 3. ad Quirin. c. 10. usque ad eodē celebre apud August. præfertim lib. de prædest. c. 5. & apud alios : In nulla gloriandum , quando nostrum nihil est . Ergo actibus humanis vtcumque perfectè moralibus nulla ineſt dignitas laudis.

2. Omne bonum laudatur , & omne malum vituperatur. Sunt autem alia , & bona , & mala , præter actus morales. Ergo dignitas laudis , atque vituperij , non potest peculiariter tribui actibus moralibus , tanquam proprietas ipsorum.

3. Artifex , qui ex electione peccat , seu exorbitat à regulis artis , non propterea vituperatur , sed potius laudatur nonnunquam : quia , ut dicit Philosophus 6. Ethic. 5. In arte volens peccans est eligibilior. Pertinet nimis ad industriam artificis , posse facere opus bonum , vel malum , cum voluerit , & quatenus voluerit. Ergo neque homo , quatenus vituperatur cum liberè , & ex electione peccat , seu exorbitat à regula humanae naturæ , & consequenter neque laudatur cum conformatur eidem.

4. Quod homo peccat , prouenit ex infirmitate , & impotencia : quia malum est infirmum , & impotens , ut dicit Dionys. c. 4. de Diu. nom. Quod verò præferetur à peccato , & operetur bonum , prouenit ex gratia Dei. Quod autem ineſt ex infirmitate , & impotencia , non subiaci vituperio , & exprobrationi , sed magis meretur compassionem , & quod est ex gratia alterius , cedit in laudem solius auctoris gratia. Ergo operationibus nostris moralibus , neque ex bonitate , neque ex malitia ineſt illa dignitas , aut laudis , aut vituperij.

Art. 1. Respondeatur. Distinguenda sunt laudabilia ab honorabilibus cum Philos. 1. Ethic. c. 12. Distinguuntur autem ad eum ferè modum , quo distinguuntur demonstrabilia à principiis , seu obiectis purè intelligibiliis. Omne namque laudabile propterea laudatur , quia qualitate aliqua præditum est , & ad aliquid quodammodo referit , ut dicit ibi Philos. Vnde iis , quæ non qualitate bona sunt , neque ex relatione , & ordine ad aliquid aliud , sed ex se , & secundum se præcisè , non debetur laus , sed aliquid maius laude , nempè honor , ut dicitur ibidem. Itaque laus strictè sumpta , & quatenus distinguitur ab honore strictè sumpto , fundatur in ordine conuenienti mediorum ad finem.

& consequenter vituperium fundatur in opposita deordinatione. Ordinatio autem mediiorum ad finem pertinet ad rationem mediante electione voluntatis; & opposita deordinatio prouenit ab eadem voluntate repugnante rationi. Omnis igitur laus, & omne vituperium pertinet ad voluntatem, quatenus directam per rationem, aut exorbitarem à ratione dictante ordinem conuenientem mediiorum ad finem. Dictum autem est supra ex D. Thom. actus dici morales propter dependentiam à voluntate directa per rationem. Ad actus igitur morales, quorum ea dependentia est propria, & peculiaris, pertinet omnis dignitas laudis, & vituperij, tanquam proprietas peculiaris ipsorum. Ita concludit D. Thomas. qu. 21. art. 2. dicens: *Vnde relinquitur, quod bonum, vel malum in solis actibus voluntariis (id est, liberis cum ratione) constituit rationem laudis, vel culpe, seu vituperij.*

Art. 2. Pro confirmatione, & clariori intelligentia huius veritatis; sciendum est, omnem ordinacionem mediiorum ad finem esse liberam alicui principio; quia omnis talis ordinatio mediatè, vel immediate tendit ad ultimum omnium finem, atque à vi motiuu eiusdem finis omnino dependet. Ultimus autem omnium finis, qui est Deus, cum nulla re indigeat, nullamque ullius rei necessitatem patiatur, ad nullam mediiorum electionem, & ordinationem determinatur cum necessitate absoluta, seu independenter ab aliqua suppositione sibi libera, ut dictum est ex professo quest. 20. de Deo. Quælibet igitur necessitas ordinis mediiorum ad finem, vel est consequens, & constituitur formaliter per liberam aliquam electionem, vel est antecedens comparatione alicuius causæ, aut effectus particularis, & præsupponit electionem eandem liberam. Quare omnis causa ordinis mediiorum ad finem, vel est indifferenter electio eius, atque dominans eidem; vel est purè executiva, & seruiliter obediens causa ipsi electio, tanquam purum instrumentum eius. Patet autem laudem, quæ tribuitur rebus rectè ordinatis ad finem, totam redundare in causam liberam, quatenus electio ordinis indifferenter, & determinatiua ipsarum ad eundem ordinem. Quia laus est agnitio, & manifestatio excellencie alicuius, ut tradit Suarez ex Philosopho, & D. Thoma tom. & lib. 1. de Relig. cap. 7. vel est magnitudinem viri ostendens oratio: vt habetur ex eodem Philosopho 1. Ethic. c. 9. & 1. 3. cap. 16. Excellit autem, quod dominatur, & ex libera electione disponit de re aliqua: atque magnitudo virtutis eluet in superandis motiis, & difficultatibus valentibus impedire existentiam rei bona: quod fit per electionem immediate liberam, ut apparet ex dictis q. 14. & 15. Vile autem est, & vix cuiusquam virtutis, quod purè obsequitur, & paret, quin aliud efficere possit, quodque nullius est superatiuum motiu in contrarium, aut difficultatis, sed iniecta sibi extrinsecus necessitate, atque aliter faciendi impotencia propellitur. Hinc Iustin. Martyr in Apolog. i. pro Christianis ad medium, merito pronuntiat. *Nulla laude quidquam esset dignum, nisi esset ad virumque flexibile, id est, exppositum liberae electioni.* Eiusdem principij universalis sensum exprimit August. in caula hominis particulari l. 3. de lib. arbit. c. 10. ad fin. dicens. *Moris, quo hoc, atque illuc voluntas conuerit, nisi esset voluntarius, neque in nostra positus potestate; neque laudandum cum ad superiora; neque culpandus homo esset, cum ad inferiora deterget, quasi quandam cardinem voluntatis.*

Art. 3. Sciendum rursus est, fines, ad quos media ordinari possunt, esse in triplici genere. Finis enim, cui aliquod bonum intendi potest, aliis est puræ utilitatis, aliis puræ excellentiae, aliis utilitatis, & excellentiae simul, seu mixta. Finis puræ utilitatis est, qui

R. P. Esperza Curs. Theol. Tom. I.

non amat ratione sui, licet intendatur ipsi aliquid, per quod melius habeat. Finis puræ excellentiae est, qui amat ratione sui, quin intendatur ipsi aliquid, per quod melius habeat. Finis utilitatis simul, & excellentiae est, qui & amat ratione sui, & intenditur ipsi aliquid, per quod melius habeat.

Art. 4. Respectu Diuinæ voluntatis nihil creatum potest habere rationem finis excellentiae, sed solum puræ utilitatis; quia Deus non diligit res creatas propter ipsas, sed præcisè ratione suæ bonitatis, licet omnem suorum donorum utilitatem velit eisdem solis, ut dictum est in quest. 19. de Deo. Ex quo etiam liquet, bonitatem Diuinam è conuerso respectu nullius voluntatis posse esse finem utilitatis, sed puræ excellentiae. Quia Deus non est capax ullius utilitatis illa ex re percipiendæ, seu ut melius habeat aliquo sibi superaddito, ideoque diligitur, à quocumque rectè diligitur, tanquam finis puræ excellentiae, nempe ut præminens in amore rebus omnibus aliis, & ut manifestandus, seu glorificandus per omnia alia, manifestatione utique, & glorificatione decente quidem ipsum, sed nequaquam perficiente, aut addente aliquid, per quod melius habeat, quam præcisè per seipsum. Id quod Deus intendit necessariò ex suppositione, quod velit existere res creatas. At voluntates creatae, quoad aliquid, intendunt id ipsum necessariò, & quoad aliquid, liberè. Dictum enim est supra q. 13. Diuinam bonitatem secundum se præcisè esse necessariò volitam ab omnibus, quatenus ut sic non solum est compossibilis cum omni alio bono, sed etiam est cauila essentialiter requisita ad existentiam omnis alterius boni, ac proinde amari liberè præcisè in ordine ad aliquos effectus particulares.

Art. 5. Manifestum est ex fine puræ utilitatis nulum laudis titulum redundare posse in intentionem ipsius. Quia, ut infra dicetur, ex obiecto, quod amat ratione sui, nulla peculiaris perfectio, & excellentia, in cuius porro agnitione, & manifestatione laus omnis consistit, redundare potest in actu. Manifestum itidem est ex nuper dictis, in actu necessario, quatenus necessariò est, nullam esse materiam laudis, præterquam denominatiæ, & extrinsecè. Manifestum igitur est, actibus Diuinæ voluntatis deberi aliquid laude maius, non laudem ipsam strictè sumptam, ac proinde Deum superlaudandum esse, non laudandum eo laudis genere, qua humanis operibus redditur, quæque Aristotelicæ laudabilium definitio responderet, atque ab honore, & gatiarum actione distinguitur.

Art. 6. Amori namque Diuino, quatenus Deus seipsum per eum prosequitur, debetur purus honor. Quia catenus ad nihil refertur, nihilque refert ad se. Quatenus vero per eundem prosequitur creaturas, debetur honor, & gratiarum actio; quia catenus est erga nos benefic us, liberè, ac purè liberaliter, simulq; nos præordinat ad se, præordinatione infinitè quidem perfecta, sed perfecta per solam perfectionem omnino necessariam, ideoque honorabilem tantum. Neutrò autem ex capite debetur laus simpliciter dicta, sed cum addito augente, nempe honoratina, aut gratificativa. Verum hæc non distinguuntur communiter inter se, ut obseruat ex parte Suarez vbi supra; ideoque quia oportet loqui cum multis, non debent distinguiri in communī sermonē, præsertim apud vulgus, & quin præferatur idonea legitimi sensus exppositio, iuxta dicta. Ex quibus præterea sequitur voluntates creatas non reddi laudabiles ob amorem Dei præcisè ut causæ prima, seu ob amorem finis excellentiae secundum le præcisè. Quia is amor non est nobis, sed soli Deo liber, qui proinde est ea de causa honorandus, & gratiarum actione colendus, eo quod indidicit nobis, sine nobis, eiusmodi directionem, ieceritque

E e ; tale

tale fundamentum ad ulteriore nostram perfectio-
nem nobis quoque liberam.

Art. 7. Superest iam pro laudum materia, sola comparatio voluntatis creata cum fine excellentiae, & utilitatis simul, tum pure excellentiae, quatenus subordinantis sibi alia extra se. Substantiae intellectuales creatae, possunt esse fines utilitatis; quatenus non sufficient sibi se solis, atque indigent aliis extra se, ut bene habeant. Possunt itidem esse fines excellentiae, quatenus dominatio[n]a sunt, & libertate praeditae, ideoque praeclara rebus pluribus, quibus dominantur, tanquam suis, & ordinatis ad ipsas, tanquam ad fines suos. Quia vero Deo inest libertas, & dominium uniuersale circa omnia extra se, tanquam sua ipsius, nulloque indiget extra se, propere est finis pura excellentiae, cui cetera omnia subordinantur ex natura sua. Voluntas creata dupliciter circa hanc omnia versari potest. Primo retinendo in amore eundem ordinem, qui rebus inest ex sua natura, & ex diuina dispositione, vti modò indicatum est; nempe ita referendo ad volentem, quæ infra ipsum sunt, vt etiam referat eundem simul cum ceteris omnibus ad Deum, qui est supremus rerum omnium finis. Secundo cum defectu huius ordinis.

Art. 8. Si eiusmodi ordo non inest amori creato ele[ct]ui, & liberè, sed necessariò, non erit inde laudanda substantia creata sic amans, sed erit honorandus Deus sola sua libertate, & electione talem ordinem inducens. Quia omnis seu laus, seu honor bona ordinationis pertinet ad auctorem liberum, & electuum eius, vt dictum est. Similiter si defectus eiusdem ordinis in amori, necessariò, & absque libera electione amantis, non erit inde vituperandus auctor immediatus amoris, sed erit honoranda iustitia Dei tribuens causæ creatae ex dictamine sapientiae sua tantam determinatè perfectionem præiuam connexam cum eo defectu, & non maiorem, quæ sufficeret ad vitandum eundem defectum. Concluditur ergo solam substantiam intellectualem creatam esse laudabilem laude propriè, & strictè sumpta, & propter solos suos actus, quibus liberè, & ele[ct]ui constituit bonum, ac rectum ordinem in rebus creatis comparati inuicem, & cum Deo; eandemque proinde solam, & propter solos actus oppositos inducituos, aut formaliter contentinos in se deordinationis oppositæ, esse vituperabilem. Omnes autem, & soli actus morales, liberè, & ele[ct]ui constituant, aut excludunt eiusmodi ordinem rectum, prout contigerit eos esse conformati, aut disconformes dictamin rationis superioris, iuxta ea, quæ exponentur q. 20. & 21. Omnes igitur, & soli actus morales creati sunt laude, vel vituperio digni, atque ideo dignitas laudis, & vituperij; seu imputabilitas bonitatis, & malitiae consistentis in ordinatione creata, aut deordinatione mediorum ad finem, est proprietas peculiaris eorum actuum; quod erat ostendendum.

Art. 9. Nota quod ex dictis est satis cuius obnium, ac manifestum, liberam conformitatem, aut disconformitatem cum dictamine rationis, quæ ostensa est conuertibilis cum dignitate laudis, & vituperij, accipiendam esse in sensu formalis: ita nimirus, vt actus morales sint imputabiles subiecto, cui insunt ad laudem, & vituperium, quoad eum præcisè bonitatis, & defectus, aut malitia gradum, & quoad eam præcisè conformitatem, & disconformitatem cuius dictamine rationis approbant, & reprobant, quoad quam sunt liberi eidem, & præminent actu liberè omisso, nec proueniant à necessitate insuperabili extrinsecus imposita. Hoc videlicet aperte conuincit ratio superius proposita, de inclusione formalis libertatis in dignitate laudis, vel vituperij. Ex qua ratione similiter appetit, candem laudis, & vituperij

dignitatem pertinere ad unamquamque operationem mediatae, vel immediatae, proximæ, vel remotæ, intrinsecè ratione sui, vel accidentaliter per denominationem extrinsecam, prout contigerit operationem esse proportionaliter liberam, aut simpliciter, aut quoad aliquam circumstantiam, seu rationem differentialem.

Art. 10. Quapropter, qui operatur honestè cum libertate peccandi, est laudabilis quoad totam honestatem, ac bonitatem moralem sui actus, quia totam inducit liberè, non tantum identice, sed etiam formaliter. Qui vero operatur honestè absque libertate peccandi, atque adeò cum necessitate antecedenti operandi honestè, solum est laudabilis, quoad excessum bonitatis, & perfectionis, quo superat actus elicitus de facto auctum infimum inter omnes sibi proxime possibles. Quod si elicit auctum hunc infimum, nulla inde laude dignus erit. Eadem ratione nullum sibi laudis titulum comparat, qui elicit liberè alterum ex duobus auctibus omnino æquilibus inter se, cum sola libertate ad eosdem auctus omnino æquales, siue sint eiusdem infimæ speciei, siue (quod videtur quibusdam possibile) sint nihilominus diversæ speciei. Unde appetit omnem laudem (quo inter alia differt maximè laus ab honore) esse ex conceptu suo implicitè, vel explicitè comparativam melioris cam minus bono proxime possibili, respectu laudis; idèque similem laudi quæ tribuitur iusto, qui potuit transgredi, & non est transgressus: facere mala, & non fecit. Quæ possiblitas, quia non conuenit Deo, sed conuenit opposita necessitas ad solos actus summè, ac infinite bonos, ac proinde æquales inter se, est quidem honorandus infinitè propter quemlibet eorum, quatenus ea necessitas sibi inest a se, & est summe ab intrinseco: tamen propter nullum corundem est laudabilis laude strictè sumpta, & distincta ab honore, & gratiarum actione, vt dictum est iterum supra. Simili ratione Christus Dominus fuisset honorandus, sed non strictè laudandus, si eliciuerit humana voluntate auctum, inter omnes sibi proxime possibles infimum. In ceteris autem substantiis intellectuibus felici eiusmodi necessitate antecedenter derivatis, vel simpliciter, vel quoad aliquam particulam honestatis, honor etiam ipse debitus propter operationem inde resultante pertineret eatenus ad Deum, & non ad subiectum operationis: quia talis necessitas conueniret subiecto ab extrinseco; solaque diuina libertate induceretur,

Art. 11. Quod si quis intentione efficaci libera aliius finis imponeret sibi necessitatem eligendi honestæ, aut eligendi solum inter æqualiter honesta, & per actus æquæ honestos; laus, & imputabilitas conueniret ipsi ratione intentionis immediatae libera, non vero ratione electionis deinde subsequentis necessariò, nisi forte eadem electio incrementum aliquod bonitatis, ac honestatis adiuceret; cum noua, ac speciali eatenus libertate. Inde sequitur à fortiori omnem laudabilitatem, ac imputabilitatem operationis exterioris honestæ, reduci ad auctum internum immediatae liberum, quo imperata illa fuit; atque ideo actionem exteriorem, sicut est extrinsecè, & mediata tantum libera, ita etiam esse tantum extrinsecè, & mediata laudabilem, ac imputabilem per denominationem in se redundantem ab actu interno. Eadem porro ratio est, seruata proportione, iuxta capacitem materiæ, de operationibus dishonestis, ac turpibus, necnon imperfectis, deque earum vituperio, aut correptione, & reprehensione. Itaque, redigendo in compendium, operationes omnes sunt laudabiles, & vituperabiles, atque imputabiles eatenus, & eo modo, quo, & quatenus sunt morales; id est, libera, simulque cōformes, aut discōformes dictamin rationis.

Ad

Ad 1. Sicut libertas creata est subordinata diuinæ, omnisque nostra electio, & ordinatione bona prouenit ex præelectione, & præordinatione diuina libere, ac liberaliter doçante illam nobis: ita omnis gloria, & laus hominis de opere suo bono, est subordinata gloria diuinæ circa ipsum: debetque proinde esse coniuncta cum humili, & singula agnitione beneficentie diuinæ, & cum relatione ad Deum, vt ad pri-mum fontem omnis boni. Vnde omnis pura gloria expers humilis eiusmodi, ac submissa agnitionis, per-tinet ad Deum, & nulla ad hominem; atque haec est intentio testimoniorum obiectionis. Ceterum sicut vera nihilominus, & propria libertas indifferentia conuenit homini, & cum ea præfert honestum in-honesto, atque magis honestum minùs honesto: Ita vera, & propria laus tribuitur ipsi de opere suo bono, cum dicta subordinatione ad Deum. Vnde Apo-stolus non prohibet omnino, vt glorietur homo, sed solùm, vt glorietur tanquam non accepere: & in ead. Epist. i. ad Corinth. i. 31. Præcipit, vt quā gloria-tur, in Domino glorietur, videantur plura apud Monto-yam disput. 35. de prædest. præserit a se. 4.

Ad 2. Omnia alia bona, & mala, præter actus morales, sunt laudabilia, & sunt vituperabilia ana-logicè, tanquam secunda analogata tantum; omnisque proinde laus, & vituperium eorum redundat in auctorem liberum ipsorum, vt liberum, tanquam ad primum analogatum, ad eum fere modum, quo esse fanum dicitur de homine, & de medicina, aut excremen-to. Et quis non vider omniem laudem attributam picturæ, aut statuæ, pertinere ad auctorem eius libe-rum? Eadem autem est ratio de ceteris eiusmodi. Omnis igitur laus, & vituperium pertinet simpliciter, ac principaliter ad actus liberos, & mortales. Quia, vt dicit D. Thom. art. illo 2. Nihil aliud est laudari, vel culpari (nempè simpliciter, & per se) quam impurari alicui malitiam, vel bozitatem sui actus. Tunc autem actus imputatur agenti, quando est in potes-tate eius, ita quod habeat dominium sui actus.

Ad 3. Finis particularis, quem respicit pector, vel musicus, & sic de aliis, est compensabilis etiam cum excessu per alium finem incompossibilem cum illo, & ad quem conferre potest defectus artefacti, seu exorbitatio à regulis artis. Vnde fieri potest, vt pector, & musicus, & sic de aliis, deficiat cum laude à fine proprio, & regulis artis sua. At finis hominis, vt homo, est incompen-sabilis per alium finem; cum sit summum, ac infinitum bonum, vt dictum est supra. Vnde fieri non potest, vt homo in opere suo, vel deficiat liberè à fine suo, & à regula sua naturæ; quin sit inde vituperabilis: vel ad eundem finem, ac regulam liberè dirigatur, quin sit inde laudabili-s. Hinc autem laudatur, vel vituperatur simpliciter, relatè verò ad alios fines particulares, non nisi secundum quid, & cum addito, vt pector, vt mu-sicus; ad eum fere modum, quo imago hominis pector dicitur homo, sique armatus, fortis, generosus, &c.

Ad 4. Neque peccatum est ex pura impotentia, & infirmitate; neque bonum opus ex sola gratia: sed adeo in bono opere, cooperatio liberi arbitrii, & in malo potentia ad illud vitandum. Propterea relinqui-tur locus laudi, & vituperio hominis in operatione eius morali.

QVÆSTIO XIX.

Vtrum libertas ad actus aequales sit sufficiens ad moralitatem?

VIETUR sufficere, 1. Quia Deus non ha-bet libertatem nisi ad actus omnino æqua-les, cùm omnes ipsi possibles, sint infini-tæ simpliciter bonitatis. Deinde nec Chri-stus Dominus alijs ipsis est, aut uti potuit libertate, quoad actus præceptos. Certè nullos elicere potuit, nisi valoris simpliciter infiniti; ac proinde æquæ æsti-mabiles. Et tamen actus liberi Dei, & Christi Do-mini, sunt verè, ac propriæ morales, & summa digni laude.

2. Actum elicitum cum sola libertate ad alios æquales prædefinit Deus efficaciter, ac proinde præ-fert ceteris, qui omittuntur de facto. Eo ipso autem est æstimabilis præ ceteris, & prudenter iudicatur laude dignus actus, qui elicitur de facto, ut potè præ-latus alii per primam regulam morum, qua est Di-uina voluntas, vt dicetur q. sequenti.

3. Eiusmodi libertas sufficit ad meritum. Ergo & ad moralitatem. Consequentia patet per se. Proba-tur antecedens. Primo, quia Deus non spectat suam utilitatem in nostris obsequiis; sed solam bonitatem actus, qua nos ipsi perficiuntur. Ergo, vt censemur præmio digni coram Deo, non necesse est, potuisse minus, aut nihil dare; sed sufficit exequi liberè bo-num opus, quod æquè sit cum libertate ad æqualia. Secundo, quia alioquin unusquisque actus esset me-ritiorius præcisè, quatenus excedit omissum, & non absolute secundum se totum. Quod tamen communi-ter reputatur absurdum, præsertim in operibus Chri-sti Domini. Demum, quia Concilium Tridentinum sess. 6. c. 16. non enumerat inter conditiones meriti, libertatem ad actus inæquales; & tamen definit nihil deesse ad meritum vita æternæ actibus habenti-bus conditiones ibi enumeratas.

4. Est possibilis casus erroris ineuitabilis, quo credatur utramque partem contradictionis esse æquæ malam, ideoque æquè vitandam. Tunc autem vita libet pars est peccatum. Quia neutra potest eligi ba-na fide. Patet verò omne peccatum, sicut & omne meritum esse actum moralem.

5. Donans nummum ex multis prorsus æquali-bus, vni ex collectione hominum, quoad omnia ac-cidentia prorsus æqualium, illum obligat ad gratia-rum actionem; tametsi ponatur necesse fuisse, vt ali-quam nummum alicui hominum donaret ex prædicta æqualium collectione. Actus autem minimè moralis nullum potest gignere obligationem moralem. Quia quoad æstimationem prudentem nihil differt actus minimè moralis ab actu prorsus necessario.

6. Ratio individualis cuiusque rei continet in se peculiarem perfectionem distinctam à tota perfectio-ne reliquorum individuorum eiusdem speciei. Ergo eligens unum actum inter plures eiusdem insimæ spe-ciei, est speciali aliqua laude propteræ dignus, qua-tenus inducit liberè in rerum naturam perfectionem aliquam peculiarem, cuius existentiam impedit po-tuit absolute.

Art. 1. Respondet. Vix quidquam oportet ad-jungere circa præsentem questionem spæcata natura-rei, vttra ea, quæ dicta sunt in q. precedenti; in qua videlicet præoccupata re ipsa est decisio, & expositio huius difficultatis. Oportet nihilominus aliquid præ-terea breuiter suggerere ad expediendas nonnullas ericas, quas texuere nonnulli moderni post Grana-

dos, & Herice, contendentes libertatem ab solos actus omnino aequales sufficere ad moralitatem, & meritum, præsertim si simul sint dissimiles inter se, diuersarumque specierum. Dicendum autem est cum communi Thologorum consensu, prædictam libertatem non sufficere ad moralitatem lumentam, ut superius expositum est, pro dignitate laudis, aut vituperij, præmij, aut supplicij, ita ut operans reddatur aliquatenus a timabilius, aut aliqua dignus compensatione, præcisè, quia elicit actum aliquem omisso alio prorius aequali, cum necessitate eliciendi alium prorsus aequali illi, quem de facto elicit, si hunc omittere volueret. Probatur efficaciter, quia operans cum sola libertate ad aequalia, non acquirit ullam laudis, aut præmij dignitatem, neque præcisè; quia operatur, neque quia eligit determinatè hoc potius, quam aliud ex aequalibus. Non quidem præcisè quia operatur, quia hoc est illi necessarium omnino, ac inenitabile. Alioquin posset omnia inuicem aequalia omittere, ac proinde exerceri omissione illis in aequali contra hypothesis. Sed neque ob electionem huius potius determinatè sumpti, quam aliud ex aequalibus; quia talis electio tantum bonum impedit, quantum ponit à parte rei, ac proinde euadit laudis, & vituperij aequaliter expers, ob iustum aequilibrium impeditio, & positionis boni. Ne videlicet dicatur, quod est manifestè absurdum, aliquem esse aequali dignum laude, ac vituperio propter eandem operationem; & quod est absurdus, aliquem esse vituperio, aut reprehensione dignum, absque illa prævia potestate vitandi eam dignitatem. Nempe impeditio boni est ex se materia tam idonea vituperij, quam est idonea laudis materia positio boni; si non adlit exceptio possessionis summi boni, ut in Deo, ac Beatis, aut aequalis compensationis, ut in præsenti.

Art. 2. Suedetur idem ulterius ex ipsa formalis moralitatis constitutione. Dictum enim est supra q. 17. Moralitatem constitui formaliter libertate, & dependentia a regula morum proposita per dictamen prudentiae. Elecțio autem inter aequalia, licet sit libera, non tamen dependet a regula morum proposita per dictamen prudentiae. Quia regula morum, & dictamen prudentiae nihil prescribere possunt necessitato ad unum aliquid ex aequalibus, quatenus, sic necessitato. Nec enim directionis prudentiae, & regulæ alicuius egens, aut capax est, cui perinde est sic, vel secus operari, ex suppositione, qualis hic sit, quod vtrumque iam perinde sit. Accedit, eandem esse, ex Philosopho, laudis, & exhortationis materia. Nulla autem est exhortationis materia, ubi omnia eligibilia sunt prorsus aequalia. Nulla igitur inibi est laudis materia, ac proinde neque approbationis, aut reprobationis prævia pertinentis ad prudentiam.

Art. 3. Verum circa hoc argumentum obseruare oportet, actus inter se aequales respectu operantis, seu quoad vim perfectivam eiusdem, simul esse posse valde in aequalibus respectu aliorum. Quod perspicitur in primis clarè in actibus Diuinis dandi, & negandi nobis existentiam, aliaque dona sua. Idem patet in humana eleemosynæ erogatione libera præcisè quoad erogandum utrilibet ex pauperibus omnium circumstantiarum prorsus aequalium, inque aliis similibus. Patet enim in his casibus, licet operans non sit dignus laude magnificente ipsum, quia hoc potius effecit, quam hoc aliud; seu quia huic potius erogauit, quam huic aliij, esse nihilominus eundem dignum laude gratificante solnenda, ut per se patet, ab eo, qui aliquid accepit, cum fieri potuerit, ut nihil acciperet. Quia tamen ipsa obligatio gratiarum actionis non datur si libertas erogantis non verlaretur circa personas aequales, sed solum circa res erogandas aequalles absque illa libertate, quoad electionem personæ.

Art. 4. Hinc rursus obseruandum est, actum in capacem directionis prudentiae monasticae in ordine præcisè ad operantem, & quoad bonitatem, quam ipsi adiungit idem actus, posse nihilominus esse capacem directionis prudentiae & economicæ, aut legalis in ordine ad alios, quibus in aequaliter potest professe per actus aequales quoad conceprum abolutum. Vnde fit, quod licet Deo nullus sit usus prudentiae in ordine ad bonitatem, & perfectionem propriam, quam videlicet habet necessariò in summò gradu; vi nihilominus perfectissima prouidentia, quæ est pars principalis prudentiae, in distribuendis bonis creatis, prout expediat ad finem vnicuique rei præfixum. Verum hic solum agitur de directione prudentiae monasticae, aut quatenus coniunctæ cum monastica fundante laudabilitatem operis in ordine ad ipsum operantem secundum se; nempe ea laude, qua ipse magni fiat, quia sic operatus est, & qua dignus non erat secundum se præcisè, seu præcisè ex vi actus primi, & independenter ab opere. Laudabilitas enim operis per respectum eius ad alios, & laude purè gratificatoria, est alterius considerationis, de qua dictum est sat q. 19. de Deo, & q. 4. de Incarnat. Patet igitur ex his, libertatem ad actus omnino inter se aequales, siue similes mutuò, siue dissimiles, non esse sufficientem ad moralitatem eo sensu, quo hæc usurpatur in præsenti.

Ad 1. Nullus actus Dei quæ liber, & quatenus est electio sui præ aliis terminationibus liberis incompossibilibus secum, est laudabilis præterquam laude gratificatoria estimante ipsum præ actu opposito solum related ad alium extra Deum; non vero comparatione ipsius Dei secundum se. Quia Deus ratione sui actus liberi solum est dignus ea infinita laude honorativa, quæ ipsi debetur ratione suæ essentia; ita ut terminatio libera Dei sit estimabilis, laudabilis, atque honorabilis ratione essentia, non minus, aut alter, quam ipsa essentia; non autem è conuerso essentia sit specialiter estimabilis, & magnificabilis propter terminationem, estimationem, & glorificationem morali estimante, & laudante actum ratione sui secundum se, & Deum ratione eiusdem actus, quatenus est electio sui præ aliis secum incompossibilibus, ut ostensum est in locis paulò prius indicatis, de Deo, & Incarnatione. Christo autem Domino attributa est libertas ad actus in aequalibus etiam respectu operis præcepti q. 34. de Incarnat. Imo ibidem ostensum est, Christum Dominum fuisse liberum ad omittendos actus omnes meritorios collectinè, nec alter quidquam mereri potuisse. Porro valor idem potuit esse infinitus, & ut talis communicari aequaliter omnibus actibus meritorii, quia omnes fuere meliores, ac perfectiores actibus aliis secum incompossibilibus, & possibilibus proximè ex parte actus primi. Denique libertas non est directè ad valorem operis meritorij adæquatè sumptum, sed tantum ad opus, quod est meritorium, ut dicitur infra q. 32.

Ad 2. Licet Deus prædefiniat efficaciter, & omnino determinatè actum, qui elicitur cum sola libertate ad aequalia, non tamen illum præfert alii appretiatiuè, sed tantum affectiuè, ut superius dictum est in simili de electione creata inter obiecta aequalia. Deinde, vtcumque id habeat, elecțio actus prædefiniti à Deo non sit à voluntate creata dependenter à cognitione eius prædefinitionis, & qualiscumque prælationis diuinæ, ut appareat ex dictis qu. 34. de Deo, circa concordiam nostræ libertatis cum prædefinitionibus Diuinis. Quapropter nulla potest redundare peculiaris estimabilitas moralis in ullum actum nostrum ex Diuina eius prædefinitione. Quod si innotesceret antecedenter voluntas Diuina prædefinitionis, atque voluntas nostra operaretur dependenter ab

ab ea notitia; eo ipso actus prædefinitus redderetur inæqualis ceteris, ut pote præcognitus, quatenus magis placens Deo; quæ inæqualitas est contra hypothesis, sub qua disputatur de totali æqualitate actuum, inter quos veritatis libertas.

Ad 3. Negatur antecedens, quod est multò difficultius quād id cuius probatio intenditur, ut apparebit infra præsertim q. 31, ob rationem quæ mox insinuabitur. Ad primam probationem antecedentis, conceditur Deum non retribuere præmia obligatum ex re accepta; sed negatur ea retribuire ratione libertatis purè materialiter se habentis, nullamque conferentis operi æstimabilitatem peculiarem. Retribuit itaque præmia Deus, ut ostendetur in q. modò indicata, compensando iacturam alicuius commodi temporalis, quam passus sit merens pro secessante honestate, cum potuerit eam iacturam vitare honestate contempta, aut simpliciter, aut quod ad aliquem eius gradum. Pater autem operantem cum sola libertate ad actus æquales, nullam eiusmodi iacturam pati posse, cum potestate illam vitandi absolute. Manifestum siquidem est, actum superatinum difficultatis ex incommmodo temporali, æqualem esse non posse actu nullius talis difficultatis viatoris. Deest igitur titulus retributionis apud Deum operanti cum sola libertate ad æqualia.

Ad secundam probationem. Conceditur sequela, cuius nulla est absurditas. De Christo Domino dicendum iam est potuisse ipsum omittere omnes suos actus meritorios. Vnde quilibet eorum fuit æstimabilis moraliter, atque compensabilis secundum se totum. Ad postremam probationem. Concilium Tridentinum eo in loco nullius proslus libertatis meminit expressè; & tamen est certum ex fide, libertatem indifferentiæ requiri ad merendum, ut infra dicetur. Quapropter Concilium definit implicitè, & in radice, necessitatem libertatis ad merendum, atque eo pacto complectitur etiam libertatem ad inæqualia. Quia postulat explicitè ad meritum vita æternæ, ut actus eliciantur ex gratia per Christum. Quæ certè non datur; aut ut inducat necessitatem ad actus æquales; aut ut supposita istiusmodi necessitate, fiat elecciónis potius, quam alterius actus omnino æqualis, sed ut fiat elecciónis boni præ malo, seu non bono, aut non vñque adeò bono.

Ad 4. Negatur posse affirmari vtramque partem contradictionis esse æquè peccaminosam; quin eo ipso affirmetur vtramque esse æquè honestam. Quia affirmare vtramque esse æquè peccaminosam, est affirmare vtramque esse æquè vetitam, ac prouidè vtriusque omissionem esse æquè præceptam: quandoquidem viralibet pars est omissionis alterius. Ergo necessitè est affirmare vtramque partem esse æquè præceptam, atque id est æquè honestam. Vnde, qui incidisset in talem errorum, simul operaretur ex bona, & mala fide; simul faceret, quod deberet facere, & quod deberet vitare; & quod caput est, peccaret simul, & non peccaret. Negatur itaque calum obiectionis esse possibilem, quia contradictoriis nemo potest assentiri, vt notabitur iterum in simili q. 27.

Ad 5. Pater ex art. 3. & 4. Ad 6. Ratio individualis metaphysica, quæ sola est præsentis considerationis nullam superaddit peculiarem perfectionem perfectioni specifica, sed solam eiusdem perfectionis specificæ limitationem, ac restrictionem, atque insufficiatam, ut dictum est in qq. philosophicis. Deinde, ut superaderetur perfectio aliqua peculiaris; ea tamen esset proslus æqualis in unoquoque individuali perfectioni vniuersalique alterius individuali, vt ibidem ostensum est, ideoque nihil conferret ad meritum libertas, quoad talem præcisè perfectionem, ut patet ex distis.

QVÆSTIO XX.

Vtrum prima, & vniuersalis regula
la morum sit Diuina
voluntas?

 IDE TUR non esse, 1. Quia voluntas diuina habet aliam anteriorē regulam sui, nempe diuina sapientia sua, & bonitatem sua naturæ, à quibus discordare non potest, estque infinitè sancta, quia infinite conformatur eisdem, est vero peccatrix, si discordaret ab illis. Non autem est prima regula id, cuius datur alia anterior regula.

2. Finis est regula eorum, quæ sunt ad finem; Deo autem conuenit ratio ultimi finis, & vniuersalis rerum omnium, secundum bonitatem suæ naturæ, & non secundum suam voluntatem, ut patet ex q. 2. Ergo bonitas Diuina, potius, quam Diuina voluntas est prima, & vniuersalis regula regum omnium, atque adeò morum.

3. Impossibile est, quod aliquis agat, quod Deo videtur esse bonum, & non bene agat, aut quod agat, quod Deo videtur non esse bonum, & non male agat; atque è conuerso de omissione, Deo autem visideri de uno quolibet, quod sit bonum, vel non sit bonum, præcedit actum, & determinationem voluntatis Diuina. Quia Deus determinat per voluntatem, propterea sibi vñsum est prius per sapientiam suam. Ergo videri Diuinum, quod est sapientia Dei, est sufficiens regula, eademque prima simpliciter operationum nostrarum.

4. Plura Deus vult, quæ nobis non licet velle, Vult enim Deus damnationem eorum omnium, qui reprobantur de facto, & voluit passionem Christi Domini, quem sua voluntate pro nobis omnibus tradidit: & tamen nobis non licet velle damnationem cuiusquam, sed tenemur conari & orare, ut omnes saluentur. Nec licuit velle passionem Christi iis, qui voluntate sua eam induxerunt, & inducendo peccauunt. Ergo voluntas Dei non est regula nostra.

5. Voluntas Diuina non innocet nos imme-
diatè per se ipsam, sed mediantibus rebus creatis. Ergo ut cognoscamus Deum aliquid velle, & aliquid aliud nolle; necesse est, ut prius concludamus ex consideratione rerum creaturarum illud esse bonum, & hoc malum, ideoque illud esse, & hoc non esse voli-
bile à Deo. Quod autem sufficit ad cognitionem dis-
cretiūm boni à malo, ideoque volibilis, & non vo-
libilis à Deo, est sufficiens regula nostræ voluntatis.
Datur ergo alia regula obiectua nostræ voluntatis prior, quam sit voluntas diuina.

6. Voluntas Diuina non potest nostram dirigere ac regularē, nisi per legem latram ab ipsa. Datur autem in nobis sufficiens regula, & directio nostrarum operationum independenter à lege Diuina, & ante eandem legem, ut appareat ex illo ad Rom. 2. 14. Cum enim gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis sunt, faciunt, eiusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex, qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis: Ergo prima directio nostræ voluntatis non est Diuina voluntas formaliter, sed solum efficienter, quatenus indidit nobis participationem sapientiae sua, per quam relata ad bonitatem, & dignitatem naturæ nostræ, quæ est specialiter assimilativa diuina, discernere valeamus, quæ agere, quæque vita re debemus.

7. Omnia alia præter naturas intellectuales agen-
do.

do, quæ congruant naturis ipsorum, & vitando contraria (quod faciunt ex inclinatione, & instinctu sibi induit à Deo) consequuntur suam perfectionem, & pertingunt ad finem sibi præfixum. Ergo etiam substantiae intellectuales faciendo, qua se decent, quæ intellectuales, seu rationales sunt, & vitando, que non decent, possunt peruenire ad totam, cuius sunt capaces perfectionem, & ad possessionem sui finis, quin opus habeant inspicere ad aliam regulam sue actionis. Patet consequentia; quia nequit esse minor sufficientia substantiae intelligentis, quam non intelligentis, sub eadem proportione; cum illa sit similior Deo, qui est plena vnde sufficiencia respectu sui.

Confirmatur; quia ipsi voluntati, legique diuinæ non aliud ob causam conformari tenemur, quam quia decet creaturam conformari voluntati, & legi creatoris, ac Domini sui: atque oppositum dedecet. Ergo suprema, & ultima regula morum est ea decentia, & indecentia actionis respectu operantis. Confirmatur rursus; quia communis hominum sensus est, quædam debere fieri, & quædam alia vitari, tametsi nulla esset lex, nec esset Deus. Ita enim loquuntur communiter de honore parentum, de gratitudine, de non occidendo innocentem, non prodenda patria, & similibus. Datur ergo alia regula agendorum, & vitandorum, præter voluntatem, & legem Dei.

8. Mensura debet esse homogenea, mensurato, ex 10. Metaphys. text. 4. Eademque debet esse certissima, atque notissima, cum alias non possit fungi munere suo. Voluntas autem Diuina non est homogenea crata, imò est infinitè distans ab ipsa, iuxta illud Iſai. 55.9. *Sicut exaltantur Celi à terra, ita exaltata sunt via mea à viis vestris, & cogitationes mea à cogitationibus vestris.* Et propter eandem rationem est remotissima à nostra cognitione, atque de facto circa quam plurima dubitamus, qua sit voluntas Dei. Ergo voluntas Dei non est mensura idonea nostræ voluntatis.

Art. 1. Respondetur. Bonitas actus tam circa finem, quam circa ea qua sunt ad finem dependet ex bonitate finis, vt dicetur q. 25. Finis autem ultimus hominis, ad quem cætera omnia referuntur, tanquam media, est summum bonum, quod est Deus, vt liquet ex questione 2. Ergo summum bonum, quatenus est ultimus finis hominis, est id, à quo tanquam à prima regula dependet bonitas actuum humanorum. Quia vero eadem est regula recti, & obliqui, vt dicit Philosophus, patet idem summum bonum esse primam regulam, à qua dependet malitia actuum humanorum. Quapropter omnes actus, quibus quis accedit ad Deum, eademque adhæret, siue immediate, siue mediata, sunt boni; mali vero, quibus ad eodem recedit, & auertitur: atque eò magis, vel minus sunt boni, & mali, quò maior est accessus, & recessus. Et quidem quoad actus, qui immediate versantur circa Deum, hoc est invariabiliter verum. Impossibile namque est, vt actus, quibus quis immediate adhæret summum bono, non sint boni; & similiter, vt non sint mali quibus auertitur immediate ab eodem. Vnde, quoad istos actus, nulla libera dispositio diuina voluntatis potest inducere ullam variationem bonitatis, aut malitiae.

Art. 1. Quoad actus, qui versantur mediata circa Deum, & immediate circa alia ordinata ad Deum, quae proinde habent rationem medijs, aut finis non ultimi, obseruandum est, fieri posse, vt finis, quatenus obtinendus ab aliquo connectatur omnino determinate cum aliquo, aut aliquibus medijs; cum aliis vero connectatur tantum indeterminatè. Ita qui existit Romæ, & vult peruenire Neapolim, necesse est determinate, vt moueat, quod vero terra, vel mari, sero, vel citè; velociter, vel lente, non est necesse de-

terminatè, & similiter non est necesse determinatè, vt iter terrestre agatur, equo, aut rheda, aut pedibus, vtve mare transmittatur tritemi, aut nauis, aut celoce. In hunc igitur modum ad consecutionem summi boni, quod est Deus, necesse est determinatè, ex ipsa huius finis natura, cognoscere, & amare Deum super omnia, eu demque colere, & consequenter non contemnere Deum, aut eius præcepta, non blasphemare, non colere idola, & reprimere eatenùs motus passionum in contrarium; & sic de similibus; non tamen necesse est determinatè ex natura præcisè eiusdem finis, vt his determinatè sacrificiis, ac Sacramentis colatus Deus; vt tales determinatè ritus adiungantur; vt reprimantur passiones tot determinatè ieuiiis, & tali determinato tempore, & sic de similibus, sed quoad eiusmodi se habet indifferenter ex se præcisè, & oportet, vt aliundè determinatio proueniat.

Art. 3. Omnis autem determinatio indifferentiæ cuiusvis pertinet ad aliquam voluntatem; que vide licet sola est electiva inter plura absolute possibilia, & innicem incompossibilia; Quod si plures voluntates inæquales, & subordinatae inter se, circa eadem versari possint, determinatio pertinet primò, & per le ad primam, & præcipuam voluntatem, eius nempe cognitione est perfectior, & potestas maior, & cui prædictè subordinantur reliquæ, & tenentur se illi conformare, tanquam regula sua. Quia primum in unoquoque genere est regula cæterorum, vnde ad reliquias voluntates subordinatas pertinet eadem medium determinatio solùm quoad ea, quæ ipsarum arbitrio, ac dispositioni permituntur à prima, & superma voluntate. Permituntur vero respectuè ad singulas ea omnia, & sola, ad quorum determinationem, ac dispositionem sunt ex se sufficietes, ne perperam talem sufficientiam acceperint. Quod si ei determinationi, ac dispositioni sit annexus effectus aliquis, ad quem inducendum sola prima, ac præcipua voluntas sufficiat, erit omnino necessaria, vt patet, cooperatio eiusdem primæ, ac præcipuae voluntatis, atque ex eius cooperatione proueniet efficacia talis dispositionis, ac determinationis, quoad talem effectum.

Art. 4. Prima autem, & præcipua inter omnes voluntates est Diuina, quæ dirigitur cognitione perfectè comprehensiva rerum omnium, quæque veritatè comprehensiæ circa summum bonum, quod est finis vniuersalis rerum omnium: cum voluntates reliquæ dirigantur cognitione rerum limitata, ac inadäquata, atque ad summum bonum ferantur limitatè, ac inadæquatè. Præterea determinationi medium ad ultimum finem, cum exclusione aliorum incompossibilium, est annexus effectus infusionis gratia in praesenti, & collationis gloria, in futuro; qui effectus immediate subest potentia, & voluntati Diuina. Patet igitur primam regulam vniuersalem ordinacionis medium ad finem ultimum, esse Diuinam voluntatem. Quæ videlicet sola de omnibus vniuersaliter, ac efficaciter determinat, ac disponit, de quibusdam se sola, & de quibusdam aliis cum secundaria cooperatione voluntatis creata, & rursus de quibusdam necessariò, supposita creatione substantiarum intellectualium, & de quibusdam aliis omnino liberæ, ea etiam facta suppositione, idque ob naturam bonitatis diuina, exigentis ex se determinatè quedam media, alia vero indeterminatè.

Ad 1. Natura Diuina est regula ratione nostra prior dictaminis necessarij sapientiae Diuinæ, & utrumque simili est rursus regula amoris necessarij Dei prior eodem, ratione nostra. Cæterum respectu nostri, prima regula vniuersalis est voluntas Dei, quia independenter à determinatione libera diuina, non datur

Quæst. XX. De regula morum.

327

datur vlla determinatio ex parte alicuius prædicati necessarij Dei , quod plares actus , quibus exerceri , & à quibus abstinere debet vnaquaque voluntas creata. Nihil enim verò obstat regulatum ab aliquo , quod aliquid , esse regulam nihilominus deinde pri-
nam vniuersalem , reipetitiorum inferiorum.

Ad 2. Finis ultimus ex suo præcisè conceptu est prima regula operationum nostrarum , quod ea , cum quibus ex se præcisè connectitur intrinsecè connexione omnino determinata. Ceterum quoad ea , respec-
tū quorum se habet indifferenter ex se præcisè , non potest habere rationem regulæ , nisi accidente determinatione libera suæ voluntatis. Vnde sola vol-
untas Diuina habet rationem primæ regulæ vniuer-
salis volendo , & nolendo necessariò ea , cum quibus bonitas naturæ Diuinae connectitur ex se deter-
minatè , & quibus similiter repugnat: atque de cæ-
teris determinando liberè. Quia de causa priora illa dicuntur esse de iure naturali diuino ; hæc posteriora de iure diuino positivo , quod ea , de quibus disponit Deus sola sua voluntate , ac libertate ; De iure verò humano , quod ea , circa quæ cooperatur voluntas , ac libertas humana.

Ad 3. Dictamen sapientiæ Diuinae approbat , ac reprobat necessariò ante omnem liberam determina-
tionem , quæ sunt de iure naturali , seu bona , seu mala ; & quoad hæc est regula nostra voluntatis ratio-
ne prior , quā voluntas Diuina. Cetera propo-
nit indifferenter , ac vagè , nec approbat , aut repro-
bat determinatè , nisi accidente libera determinatio-
ne ; & quoad hæc est regula nostra voluntatis ratio-
ne posterior , quā voluntas diuina. Vnde voluntas Diuina quoad omnia , est regula realiter prima simul cum bonitate , & sapientia diuina , & à neutra potest discrepare in aliquo , quia identificatur realiter cum vtraque. At ratione nostra , quoad aliqua est prima regula , & quoad aliqua alia est secunda , vel potius tercia regula , iuxta dicta. Quapropter ratio regulæ vniuersalis conuenit ipsi primò etiam ratione nostra. Quia neque ex modo nostro concipiendi intelligitur vlla regula vniuersalis , seu proximè , ac determinatè directiù nostri vniuersaliter , quod omnia antè li-
beram determinationem , ac dispositionem Diuinae voluntatis , eademque data , ac intellecta , eo ipso illa datur , ac intelligitur.

Ad 4. Aliud est , Deum velle aliquid ; aliud Deum velle , vt nos velimus aliquid. Aliud similiter est , Deum velle aliquid voluntate beneplaciti , aliud velle voluntate signi. Aliud denique est , Deum velle ali-
quid voluntate antecedenti , aliud velle voluntate con-
sequenti , que divisiones exposita sunt in q. 23. de
Deo. Voluntas Diuina habet rationem regule , respec-
tū nostræ , solum quatenus vult nos velle aliquid , idque voluntate signi , & antecedenti. Exempla au-
tem obiectionis sunt de iis , quæ Deus non vult nos velle , nec vult voluntate signi , & antecedenti , ideo-
que sunt abs re.

Art. 1. Ad 5. Diferentia eorum , quæ sunt bona , vel mala ex sola libera determinatione Diuina , non innescit nobis , nisi ex diuina revelatione , quæ si-
mul , ac indiuimus manifestat eandem determinatio-
nem Diuinae voluntatis. Ratio autem naturalis non potest conicere differentiam bona , & mala opera-
tionis , nisi quoad ea , quæ sunt de iure naturali , vel humano. Et quoad hæc potest cognoscere conuenien-
tiam , aut disconuenientiam cuiusque operationis , tum respectu naturæ humanæ , quæ rationalis est , tum respectu legis humanæ , nondum cognita , seu expli-
citè animaduerfa conuenientia , aut disconuenientia respectu finis ultimi , aut voluntatis Diuinae : Verum si voluntas operetur cum sola cognitione prioris illius conuenientia , aut disconuenientia , operatio

eudat bona , vel mala sola bonitate , aut malitia phi-
losophica , seu politica , reddente hominem bene or-
dinatum relatè ad ea , quæ sunt intra ipsum homi-
nem , aut in ipso homine , vel relatè ad Rempubli-
cam temporalem , ac proinde denominante eundem bonum , vel malum , vel ciuem , vel etiam hominæ , sed philosophicè , ac monasticè tantum ; sicuti deno-
minatur bonus miles , aut medicus , qui operatur iuxta cognitionem eorum , quæ conferunt ad victori-
am , vel ad sanitatem. Impossibile enim est , vt ope-
ratio sortiatur bonitatem , vel malitiam , nisi relatè ad finem propositum per cognitionem , qua dirigi-
tur , & qualem idem finis continet in se ; quia ope-
ratio sortitur speciem à fine per ipsam intento , aut contempto ; idemque proinde finis est mensura totius bonitatis , & malitiae conuenientis actui.

Art. 2. Necesaria igitur est vltior illatio , &
transitus cognitionis ad ultimum finem , seu ad vo-
limitatem Diuinam , vt operatio eudat bona , vel ma-
la , bonitate , aut malitia. Theologica reddente homi-
nem bene ordinatum relatè ad ea , quæ sunt supra ipsum , ideoque eum denominante bonum , vel ma-
lum hominem absolute , sive adæquatè , sive ina-
dæquatè , perfectè , vel imperfectè ; eodemque modo eundem constitente bonum ciuem Regi Cælorum ,
vel alienum ab eo Regno. Vnumquodque enim est bonum , vel malum simpliciter , quatenus est bene ,
vel male dispositum in ordine ad suum finem. Cum ergò finis humanæ naturæ non sit ipse homo , aut le-
gislator humanus , aut quidquam aliud creatum , sed solus Deus : atque consecutio huius finis , euidemque consequebilis , per hæc , vel illa media determinatè dependeat à voluntate Diuina , vt dictum est supra : patet operationem hominis non posse evadere bonam , vel malam bonitatem , vel malitia reddente hominem bonum , vel malum , quia homo est , absolute , & sine addito , nisi mediata , vel immediate ordinetur ad Deum , & ad voluntatem diuinam. Quod ipsum fieri minimè potest non præente cognitione ultimi finis & voluntatis diuinæ , quatenus disponentis de mediis necessariis , aut vtilibus ad consecutionem illius. Sola autem eiusmodi bonitas , & malitia est propria confi-
derationis Theologica. Sola igitur voluntas Diuina est prima regula vniuersalis bonitatis , & malitiae actuum humanorum apud Theologum ; Esto detur alia regula quoad nos prior bonitatis , & malitiae secundum quid , mediante cuius cognitione perueni-
nus naturaliter ad cognitionem illius alterius regula per se , & specialiter prima. Sed de his addetur aliquid præterea infra.

Ad 6. Lex naturalis scripta in cordibus nostris est lata à Deo , & constituta per voluntatem Diuinam , non minus , quā lex politiæ Diuina , aut humana , sive sit scripta in chartis , aut tabulis , sive intimata voce tenuis. Nemo autem sufficienter dirigitur ad suum finem , seu naturalem , seu supernaturalem absque alterutra ex illis lege , atque adeò sine cognitione Diuinae voluntatis. Quapropter Apostolus dum loquitur de gentibus , quæ legem non habebant , solum illis negat legem scriptam sine metaphora , & eatenus dicit eas sibi fuisse legem , quatenus , consideratione sui , poterant peruenire , & perueniebant ad cognitionem legis Diuinæ , qua obligabantur de facto ; non vero quod consideratione sui sistendo in se sufficienter dirigerentur. Nempe qui inspicit ad scripturam aliquam , oportet ut inde manuducatur ad cognoscendum aliquid vlt̄ id , cui adiacet scriptura , si quidem eam intelligat. Illa autem gentes habebant opus legis scriptum in cordibus suis ; scriptum verò manus Dei , in qua est cor Regis , & qui solus intuerit cor , & cuim characteres opere quasi fulorio impressi , vt pote indi-
stincti ab ipso corde , ita referunt auctorem suum auctorem.

auctorem, simul ac plasmatorem cordis, ut confundi cum nullo alio possit ab eorum lector, nisi volente, & nequidem volente falli, & obliquus vtcumque oculis inspiciente cor, quatenus est instrumentum scriptum, & tabula legislatoris; cum sit nimis manifestum, à nullo alio prater Deum talem scripturam perfici posuisse, nec Deum alterius legislatoris amanuensem esse posse.

Art. 1. Ad 7. Bonum aliud est vtile, aliud iucundum; aliud honestum, iuxta communem divisionem defumptam ex Philosopho; vtile dicitur, quod est necessarium, aut conferens ad esse rei, seu quo res indiget, ut sit. Iucundum dicitur, quod est necessarium, aut conferens ad esse delectabiliter, seu quo quis indiget, ut delectabiliter, & iucundus sit. Honestum dicitur, quod est necessarium, aut conferens ad esse excellenter, seu quo quis indiget, ut sit excellens, idest, cultu, ac reverentia dignus. Vnde bonum vtile conuenit homini quatenus est ens creatum; id est indignum, ut sit, aliorum bonorum extra se, est que proinde ipsi commune bonum vtile cum omnibus aliis rebus creatis. Bonum verò iucundum conuenit homini quatenus est animal, estque ipsi commune cum brutis, vel certè propius accedens ad ea quorum capacia sunt bruta, quam ad ea, quorum soli Angeli sunt capaces. Bonum denique honestum conuenit homini quæ homo est, estque ipsi communne cum solis Angelis, vel certè accedit propius ad ea, quorum soli Angeli sunt capaces, quam ad ea, quorum capacia sunt bruta, aut inanimata.

Art. 2. Ratio huius postremæ partis est, quia homo nequit excellere, ita ut sit cultu, ac veneratione dignus, nisi ipsi accedat perfectio aliqua maior, quam quæ necessariò inest naturæ sua. Quia homines sunt infimi inter eos, qui colere, & venerari possunt; nemo verò ire colit, ac veneratur alium, nisi agnoscat in eo aliquid maius, quam quod sibi necessariò inest ex sua natura. Patet autem propius accedere ad Angelos, quam ad bruta, illud bonum, ratione cuius homo hominem superat, quoad ea, quæ necessariò insunt naturæ humanae. Angeli autem cùm comprehendant se, nequeunt cognoscere naturam suam, & bona, quorum ipsa est capax, quæque ipsam docent, quin simul cognoscant Deum, tanquam auctorem, & dominum suum, cuius proinde voluntati conformari debent. Ergò neque homo cognoscere potest bonum honestum, respectu sui, ratione cuius assimilatur Angelis modo dicto, quin simul saltem implicitè, & convertibiliter cognoscat Deum, & suam obligationem, ut conformetur voluntati eius. Mirum igitur non est, ut insensibilia, & bruta vtantur exigentia, & appetitu naturæ suæ tanquam regula sufficienti operationum suarum, cum non sint capacia bonorum, quæ superant naturam ipsorum. Homo verò indiget superiori alia regula, cum sit capax bonorum, quæ superant naturam eius, & in ordine ad quæ redditur excellens respectu parium in natura. Cui rei tam longè absit, ut contradicat perfectio maior naturæ humanae, ut potius ad eandem maioriatem perfectionis id necessariò sequatur.

Art. 3. Ad primam confirmationem: conceditur, idèo nos conformari debere voluntati Diuina, quia decet, ut illi conformemur, atque dedecet oppositum. Verum quia hoc est primum vniuersaliter decens inter omnia, quæ decent humanam naturam, idest sunt honesta comparatione eius, iuxta expositionem honesti nuper datam, quod coincidit cum decenti; propterea est regula cæterorum omnium, quæ decent. Quapropter illa causalis, quia decet, sumpta in sensu legitimo, ac vero, solam denotat prioritatem per accidens, quoad nos in cognoscendo, iuxta dicta ad 5. sicut cum dicimus, Deum posse fa-

cere aliquid, quia est possibile; cum re ipsa voluntas Dei sit causa, & ratio obiectiva à priori, ob quam hoc deceat, & hoc aliud non deceat, sicut omnipotencia est causa, & ratio obiectiva à priori, ob quam quædam sint possibilia, & quædam alia impossibilia, prout dictum est q. 36. de Deo.

Art. 4. Ad alteram confirmationem: vulgares locutiones de hypothesi impossibili solent esse nimis crassæ, distortæ, & impropiæ, nec sunt facile traducendæ, & raro traduci vtiliter possunt ad Scholasticas præcisions. Quia apprehensio iusta eiusmodi hypothesis, atque enunciatio fideler determinatima alterius partis, ea admissa, est perdifficilis etiam ingenii benè disciplinatis, de quo alibi fuisus. Credidimus, dum vulgo dicitur, honorando esse parentes, ex gr. tametsi non esset Deus, nec daretur lex vla diuina, intelligi legem positivam, liberè promulgatam de facto, eiulque auctorem, solum ut auctor eius est. Atque in hoc sensu nihil inde concluditur ad propositum. Ceterum re ipsa sublato penitus Deo nullum est discrimen honesti à non honesto, & hominis boni à non bono, quia nullum est discrimen benè dispositi à non benè disposito ad suum ultimum finem, ut patet ex dictis; sicut ablata possibilitate iterum, & onerum, nullum est discrimen equi boni à non bono, & sic de similibus.

Ad 8. Sufficit regulam proximam, & immediatam esse homogeneam regulato. Regula autem proxima, ac immediata nostræ voluntatis est dictamen rationis, ut dicetur quest. 22. Quod dictamen ita est entitati homogeneum cum nostris actibus voluntatis, ut simul sit intentionaliter, & obiectivè conformis viis, & cogitationibus Dei. Quia proinde dicuntur distare toto Cælo à cogitationibus, & viis nostris, sumptis præcipue pro ratione inferiori: tametsi distent infinitè etiam à nostra ratione superiori propter magnitudinem perfectionis, & propter reconditam altissimorum finium amplitudinem. Quod ad notitiam attinet voluntatis Diuina, semper ea nobis adest circa particulare eligibile, vel certa ex fide, vel evidens ex discursu, ut patebit ex q. 23. & 24. licet speculatiæ, & in vniuersali plures sapè occurrant difficultates, vel prorsus inexplicabiles, vel non determinabiles cum certitudine.

QVÆSTIO XXI.

Vtrum voluntas Diuina præcipiens, prohibens, consulens, permittens, differant realiter ex parte obiecti directi?

VIDENTVR differre solum ex modo tendendi vel per solam reflexionem supra se. 1. Quia eadem obiecta sunt capacia terminandi actus honestos, atque in honestos, ut patet in amore, & odio Dei, altero summe honesto, altero summe in honesto: cum tamen obiectum adæquatum vtriusque sit solus Deus, eademque est ratio de similibus. Ergo eadem obiecta sunt capacia quæ terminant præceptum, aut consilium, atque prohibitionem, & consequenter iidem actus nostri sunt similiter capaces ut subint promiscue iisdem Dei legibus inuicem oppositis. Ergo voluntas Diuina præceptiva, & prohibitiva, non differunt necessariò ex parte obiecti, circa quod versantur.

2. Eadem obiecta volita ab agente libero, & compote

compôte rationis gignunt actus honestos, vel in honestos; volita verò à bruto, aut homine ex parte libertatis, nec honestatem, nec inhonestatē refundunt voluntam; & iuxta bonam, vel malam fidem operantis evadunt actus honesti, vel inhonesti circa quodcumque cuiusvis conditionis obiectum. Ergo eadem obiecta, idēque actus absque illa inter se diuersitate, ut sunt in se intrinsecè, possunt subesse promiscè voluntatis diuinæ præceptiæ, & prohibitiæ; & nec præceptiæ, nec prohibitiæ, sed purè permittenti.

3. Præceptum, & consilium differunt in voluntate Diuina ad eum modum quo differunt in voluntate nostra votum, & simplex propositum. Nostrum autem votum, & propositum, non semper, ac necessariò differunt inter se ex parte obiecti directè voluti. Quia de eodem opere cum iisdem omnibus circumstantiis obiectiū potest vnuſquisque pro libito concipere vel votum obligans in conscientia, vel simplex propositum nullam imponens obligationem conscientiæ. Ergo similiter potest Deus vel præcipere, vel confidere pro libito absque illa diuersitate obiectiua alterius ab altero actu.

4. Voluntas Diuina præceptiæ, & prohibitiæ, vel cadut super actus nostrorum, quatenus directos cognitione eiusdem voluntatis præceptiæ, & prohibitiæ, & quatenus inde sortiuntur discrimen bonitatis, & malitia moralis; vel cadut super eosdem actus secundum se præcisè consideratos relatè ad alia obiecta distincta à voluntate Diuina legislativa. Si prius; sequitur circulus viciōsus, exposta differentia voluntatis diuinæ præceptiæ, & prohibitiæ relatè ad bonitatem, & malitiam actuum nostrorum; & rursus exposta bonitate, & malitia nostrorum actuum relate ad voluntatem diuinam præceptiæ, & prohibitiæ. Si secundum; idem actus secundum idem poterunt placere, & displace Deo; siquidem displace, quod prohibetur, & placet, quod præcipitur. Quod tamen est absurdum non minus, quam idem secundum idem simul esse bonum, quod est obiectum complacentiæ, & malum, quod est obiectum displaciæ. Nullus igitur est modus exponendi idoneè differentiam voluntatis Diuinæ præceptiæ, & prohibitiæ ex parte obiecti adæquatè ab eadem voluntate.

5. Non potest dici voluntatem Dei legislatiū, & obligantem differre à voluntate consiliatiū, nec obliganti, per hoc præcisè, quod legislatiū vult, & minatur peccas facienti, aut omittenti aliquid; consiliatiū verò non vult illas, nec minatur, sed solum promittit præmia sub simili conditione. Hoc, inquam, dici non potest; quia intentio, & mina poenarum, atque promissio præmiorum supponunt bonitatem, & malitiam operationum, quibus ea rependuntur. Nec enim operationes idē sunt male, quia subiaceat pœnis; aut bona, quia compensantur præmiis; nec idē præcisè, aut vitanda sunt actiones, ad quas subsequuntur pœna, quia vitandas sunt pœna ipsæ, aut experendas sunt actiones, ad quas consequuntur præmia, quia experenda sunt ipsa præmia: Quin potius è conuerso, idē præscribuntur pœna quibusdam operationibus, quia sunt male, debentque vitari multò magis propter malitiam ipsarum, quam propter malum, quod inest pœna; cùm prior malitia sit multò maior, quam posterior, ex q. 7. de Iustificat. Et similiter promittuntur præmia quibusdam aliis operationibus, quia sunt bona, debentque excepti præcipiè propter bonitatem ipsarum; & eō enadunt laudabiliores, atque digniores præmio, quod minus respicit ad lucrum præmij, qui operatur. Seclusa autem differentia obiectiua per pœnas, & præmia, inter voluntatem diuinam legislatiū, & consiliatiū: præceptiæ, & prohibitiæ; nihil omnino:

R. P. Eßparza Curs. Theol. Tom. I.

nō superest ex parte obiecti directi, relatè ad quod distinguantur inter se predicti actus diuinæ voluntatis, ut patet consideranti rem ipsam, & rationes alias modò propositas. Differunt ergò eiusmodi actus, vel præcise ex modo tendendi ad suum obiectum, ipsumque respiciendi, vel præcisè per reflexionem supra se ipsos, quatenus Deus per unum suum actum vult ipsum esse prohibitionem obiecti, & actus creati, circa quem versatur; per alium verò actum vult similius ipsum esse præceptum, & sic de consilio, de que permissione.

Art. 1. Respondetur. Duplex desideratur differentia obiectiua pro intelligentia clara, & distincta voluntatis diuinæ obligantis à non obligatè, seu legislatiū à consiliatiū, & permissiua; necnon voluntatis præceptiæ à prohibitiæ. Prior differentia est, qua ponitur per dictamen prærium diuinæ sapientiæ, ratione cuius differentia præcognoscitur oportere, ut hoc præcipiatur, & hoc aliud prohibeatur; aliud verò conlatur, aut prohibeatur. Altera differentia est penes id, ad quod specialiter terminatur utrilibet ex iisdem dispositionibus diuinæ voluntatis; qua secunda differentia desideratur præcipiè, quoad ea obiecta, & actus, qui proponuntur antecedenter à dictamine diuinæ sapientiæ cum indifferentia, ut prohibeantur, vel præcipiantur, iuxta dicta in q. præcedenti. Vraque porrò istiusmodi differentia visa est nonnullis usque adeò difficilis explicatu, ut succubuerint oneri difficultatis, atque concluserint nullam esse utriusvis differentiam, saltem yniuersalem ex parte obiecti directi, aut dictaminis sapientiæ diuinæ, aut diuinæ voluntatis legislatiū: atque idē totam differētiā reuocandam esse, vel in modum tendendi diuinæ voluntatis, vel in reflexiones peculiares cuiusque actus diuinī supra se eo modo, quo insinuatum est nuper in quinta ratione dubitandi, atque ipsi fusissimè prosequuntur, impediti semper, atque ulterius semper impulsi, obscuritate doctrinæ sua semper relabentis ad punctum, à quo cœperat expositio.

Art. 2. Verū ultra falsitatem distinctionis actuum tum intellectus, tum voluntatis, vel per solos modos tendendi, vel per solas reflexiones singulorum actuum supra se, de qua falsitatem alibi agendum est ex professo; suppetunt aliae rationes, qua demonstrant existere reipla discrimen tum ex parte obiecti propositi per dictamen Diuinæ sapientiæ, tum ex parte obiecti approbat, & reprobati per voluntatem legislatiū Dei. Primum, quia promulgatores Euangeliū suadent Gentilibus legem Dei contentam in decalogo esse optimam, & rationi maximè consentaneam ex consideratione obiectorum, qua illi subsunt. Quia scilicet qua præcipiuntur per illam, sunt honestissima; & qua prohibentur, sunt aquæ inhonestata. Quod fieri non posset, certè fieret inutiliter, & cum petitione principiū, si honestas, & inhonestas obiectorum non solum essent reipla connexa cum lege Dei, sed etiam formaliter, & adæquatè conuenient ipsi per puram denominationem à sola sapientia, & voluntate legislatiū Dei, nec nisi per utramque, vel alteram earum discernerentur inuicem honesta, quatenus honesta, ab inhonestis, ut inhonestis. Deinde obiecta, qua præcipiuntur, & vetantur à Deo per legem naturalem, habent intrinsecè in se ipsis dignitatem, alia quidem ut præcipiantur, alia verò ut tententur. Quia supposita hominum existentia necesse est saltem ex natura rei, ut existat lex naturalis, qualis existit de facto. Alioquin non possit nobis certò naturaliter constare, uti constat de facto, de existentia eius legis, atque humana Respublica esset, ut minimum, aquæ bene constituta cum opposita lege, aut absque illa lege. Cui autem conuenit ex se intrinsecè necessitas ut prohibeatur, aut præcipiatur, eo ipso

F f conuenit

conuenit ex se intrinsecè sufficiens ad id ipsum dignitas, necnon discernibilitas ab aliis obiectis non habentibus in se intrinsecè talem necessitatem, & dignitatem. Reliquæ autem omnes leges, aut imitatur legē naturalem, eandemque promouent supra captum rationis naturalis, ut lex supernaturalis; aut sunt appendices, & quasi conclusiones legi naturalis, ut lex positiva tum diuina, tum humana naturalis ex parte obiecti, & actuum, quos præscribit; ideoque necesse est, ut omnis alia lex inueniat ex parte obiectorum discrimen intrinsecum, quale dictum est adesse in obiectis, circa quæ versatur lex naturalis. Preterea quæ conueniunt, quæque disconueniunt quibusvis aliis rebus distinctis à substantiis intellectualibus, differunt inter se intrinsecè, ac essentialiter, & non per solam denominationem extrinsecam à distinzione sapientiæ, & à voluntate divina, sive determinatè, sive indeterminatè, ac vagè singula singulis debeatantur. Fieri autem non potest, ut quæ conueniunt, & disconueniunt; profunt, ac nocent substantiis intellectualibus, quæ ex sua natura intrinsecè sunt fines respectu ceterorum omnium existentium extra Deum, non sunt similiter diversa inter se intrinsecè, cum sint magnis quadammodo ordinata ex se ad hominem, & Angelos, quæ spectant ad ipsos; quam sint ordinata ex te, quæ spectant ad alias substantias, propter rationem dictam. Cui igitur honesta, & inhonesta sint præcipua inter se, ut spectant ad substantias intellectuales, eisdem vel profunt, vel nocent; oportet illa, quasi à fortiori, diversa, ac dissimilia intrinsecè ex sua natura. Postremò, eaque ceteris efficacior impugnatio eiulmodi opinacionis, est legitima explicatio discriminis obiectiui, quod intenditur; cuius nimurum ignoratio coniecit in eam sententiam auctores ipsius, potius, quam ratio aliqua positiva directè illam persuadens.

Art. 3. Sed antequam ea explicatio exhibeat, expedit breuiter perstringere duas quorundam rationes discriminis eius obiectiui. Prior est honestum esse illud omne, & solum bonum, quod præponderat physice suo contradictorio; in honestum verò esse id, cui præponderat quodlibet incompossibile secum. Quæ tamen ratio subsistere vniuersaliter nequaquam potest. Quia nullum prius est bonum, quod non præponderet suo contradictorio. Quod enim non est estimabilius, aut appetibilius, quam pura negatio sui, patet nullius esse bonitatis; cum quod appetitur, eo ipso preponatur sua negationi. Non autem omne bonum est honestum; cum vtile, & iucundum sèpè destituantur honestate. Neque verò sufficit præponderantia physica obiecti respectu alicuius positivi secum incompossibilis, qualcumque ipsum sit. Quia sèpè contingit, utilitatem vnius obiecti utilitati alterius, & similiter delectationem delectationi secum incompossibili præponderare; & tamen neutri ullam inesse honestatem. Si autem ob hoc superaddatur, requiri ad honestatem obiectiū, ut obiectum præponderet vniuersaliter cuicunque secum incompossibili sive positivo, sive negativo, non uno ex capite apparebit, neque hic figi posse pedem.

Art. 4. Primum enim dantur quædam obiecta honesta, ut matrimonium, & status religiosi, seu virginitas, inuicem incompossibilia, & inæqualia, ac proinde quorum alterum, licet honestum sit, non præponderet alteri, licet secum incompossibile sit. Deinde ad operandum honestè non est necesse obiectum operationis, aut actus interni, comparare, cum omnibus, & singulis incompossibilibus respectu ipsius, ut patet ex communi modo operandi; & præterea si adueratur obiectum esse confutum, aut præceptum à Deo, tametsi minimè considerentur omnia incompossibilia, operatio evadit honesta. Ergo regula hone-

statis, eiusdemque differentia obiectua, & intrinsecæ, non est eiusdem præponderantia, saltem formaliter. Tertiò eadem est proportionalis ratio de honesto, & de in honesto. Ad in honestatem autem non requiritur, ut obiectum nulli secum incompossibili præpoderet, prout apparet clare, ex singulis binariis peccatorum inuicem incompossibilium, & dissidentium specie, ut anaritiae, & prodigalitatis, aliorumque similium. Nec sufficit ad in honestatem, non præponderare alicui solùm incompossibili, quia id conuenit aliquibus honestis, ut liquet ex modo dictis. Debet enim erò eadem esse régula, & discernibilitas recti, & obliqui, proportionaliter. Quartò contingit obiecta quatenus indifferentia secundum speciem, esse incompossibilia inuicem, & inæqualia, ut apparebit qu. 27. ac proinde alterum eorum præponderare, alterum non præponderare alicui secum incompossibili. Ergò nec præponderantia, nec caritatem præponderantem respectu incompossibilis determinant ad honestatem, vel in honestatem, ut accidit & in requie, & in deambulatione recreante corpus. Quintò præstantiora, ac honestiora sunt quædam opera consilij, quam quædam alia debita ex præcepto, & nihilominus illa non præpondrant magis, quam ista bonis secum incompossibili, siquidem incompossibile cum opere consilij, non eo ipso est turpe: est autem tale, quod est incompossibile cum opere præcepto. Ergo eiusmodi præponderantia non est mensura honestatis, nec differentia obiectua consilij, & præcepti.

Art. 5. Altera ratio eiusdem differentiæ obiectua à quibusdam aliis tradita, dicit honestatem obiectum consistere formaliter in conceptu boni, quod conuenit naturæ rationali, quatenus rationalis est, seu quatenus ex eo omnia irrationalia, in honestum verò est, quod disconuenit eidem. Nempe conceptum honesti esse relatum essentialiter, sicut et relatum conceptus utilis, & iucundi, neque alium terminum eius relationis esse posse, quam naturam rationalem vel rationalem, ad quam scilicet solam, & omnem, spectat honestas tam obiectua, quam formalis. Verò neque hæc expeditio, nisi amplius promovetur, satisfaciere potest. Primum quia peccata superbia, inuidia, curiositas, infidelitatis, & similia versantur circa bona conuenientia naturæ rationali, quatenus rationali, quorum scilicet sunt incapaces substantia irrationalia. Deinde substantia rationalis creata, cum sit limitata, & imperfecta, etiam vt rationalis, est indigens non solum honesti, sed etiam utilis, & iucundi: & quæ sunt utilia, ac iucunda respectu ipsius, saltem pleraque, nullius sunt bonitatis, aut conuenientia respectu irrationalium. Ergo ratio boni conuenientis naturæ rationali, vt rationali, est communis honesto, utili, & iucundo, ac proinde aliquid præterea speciale assignandum est, per quod formaliter differat honestum ab utili, & iucundo, sive realiter, sive ratione tantum distincto ab ipso honesto. Demum non potest esse regula, & mensura, atque ratio formaliter differentia honestatis, conuenientia respectu naturæ peccabilis, sub quo conceptu includitur rationalitas. Necesse namque est esse impeccabilem substantiam, cui non conuenit nisi honestum: cum peccare nemo possit amore honesti, nec possit amari, quod non conuenit amanti. Nec vacat dicere, regulam, & rationem formalem discretiā honestatis non esse particularem cuiusque naturam rationalem, sed conceptum communem naturæ rationalis, prout etiam complectitur Deum, quo sensu nihil in honestum conuenire potest naturæ rationali. Non, inquam, vacat hoc dicere. Primum, quia quod conuenit vni substantiæ rationali, estque honestum respectu eius, potest esse disconueniens, & in honestum, aut impossibile respectu alterius, ut patet in dominatione vniuersali compa-

comparata cum Deo, & nobiscum, atque in aliis eiusmodi numeris. Deinde quia Deus ad ferendas leges congruentes Angelis, & hominibus debet respice ead rationem boni, quod conuenit ipsis secundum se, & non rationem boni, quod conuenit sibi, ac proinde oportet assignare rationem discretuam honesti, & inhonesti, necnon magis, & minus honesti, ac inhonesti, indepenenter à comparatione obiectorum cum Deo, seu cum natura rationali, prout complectitur Deum.

Art. 6. His igitur, aliisque eiusmodi prætermisso, concluditur breuiter, iuxta dicta in q. præcedenti, legem imprimis naturalem constitui per voluntatem Dei, qua necessariò vult se esse talem, ad cuius perfectam, ac permanentem cognitionem peruenire, & quo frui nemo possit, qui nō sit animorū eius super omnia, & cultor, ex gr. seu qui hoc contemnit libera sua voluntate. Lex verò positiua constituitur per voluntatem liberam Dei, qua vult ne quis perueniat ad eandem cognitionem, & fruitionem Dei, nisi adhibenerit talia determinata, seu sacramenta, seu sacrificia, ex gr. sed ea liberè contempserit. Eadem est ratio proportionaliter de lege obliganti sub veniali, constituta per voluntatem Dei de differenda per aliquod tempus determinatum, eadem illa cognitione, & fruitione, apponenti impedimentum aliquod leue amoris, & cultus sui erga Deum, vel prætermittenti partem exiguum sacrificij, aut sacramenti. Consilium denique tum naturale, tum positivum constituitur respectu per voluntatem Dei, tum necessarium, tum liberam, qua vult, vt faciens, aut eligens tale aliquid liberè perueniat ad eandem illam cognitionem, ac fruitionem, aut tutius, aut cum maiori virtusque intentione, vtque oppositum contingat opposita libertate determinationi voluntatis creatarum. Quæ sunt facile per uia consideranti discursum fundamentalem quæstionis præcedentis.

Art. 7. Per eiusmodi voluntatem Diuinam constituitur operatio nostra ipsam terminans in ratione medijs necessarij, aut peculiariter opportuni, ac utrilibet ad confequentem ultimi finis nostri, vt per se patet. Vnde, qui præcognita tali voluntate diuina prætermittit, ac negligit talen operationem, eo ipso latenter implicitè prætermittit, ac negligit, vel certe non satis diligenter querit suum ultimum finem. Qui autem prætermittit, ac negligit suum ultimum finem, eundemque summum bonum indistinctum à diuinitate, aut non satis diligenter illi incumbit; eo ipso est malus, & vituperabilis, & pena dignus, vel certe est reprehensibilis, & dignus subtractione aliquius præmij pecuniarum. Quia eo ipso est male dispositus, aut simpliciter, aut secundum quid, vel certe non est perfectè dispositus respectu sui finis, vt patet. Eadem est è conuerso ratio de contraria proportionaliter ad hæxatione ad ultimum finem pro bonitate, & dignitate laudis, ac præmij, vt partim innotuit q. 18. & innotescit magis q. 30, ac dēinceps. Patet itaque eadem voluntatem diuinam esse indiuīsum recipi regulatiam bonitatis, & malitia nostrarum operationum, atque præmiatiā, & punitiā eundem, sed non sub eadem ratione formalī: idque sufficit, vt bonitas operis sit ratione prior, quam præmiabilitas eius, & malitia, quam punibilitas, vtque similiter sit prior in voluntate Dei ratio regula, seu legis, quam, ratio præmiantis, ac punientis. Inde vterius patet discrimen reale ex parte obiecti inter voluntatem Dei legislatiū, & purè consultiū, præceptiū, & prohibitiū. Nempe voluntas legislativa ultra opus nostrum amplectitur penam, & præmium; consultiū verò solū præmium, & subtractionem præmij; præceptiū præmium sub conditione, quod exhibetur tale determinatum opus, & penam sub

R.P. Esparza Curs. Theol. Tom. I.

conditione quodd idem non exhibeat: prohibitiū è conuerso penam sub conditione quod fiat tale determinatum opus, & præmium sub conditione, quod cuitetur. Præmium autem, & pena distinguuntur inter se, & dantur à parte rei cum reali distinctione ab omni diuina voluntate. Patet igitur voluntatem præcipiente, prohibente, & consulente, ac permittente differe realiter, saltem inadæquatè ex parte obiecti, quod respiciunt directè.

Art. 8. Indidem exponi facile possunt obiecta naturaliter honesta, & inhonesta, quæ sunt magis honesta, vel inhonestata tum intrinsecè ex sua natura, tum extrinsecè ex lege Dei: Illa enim quorum prosecutio, & amor coniungit ex sua natura cum ultimo fine, & summo bono nostro, sunt honesta intrinsecè ex sua natura: Inhonestata verò, qua auertunt similiter ab eodem. Consequenter, quibus alterutrum horum conuenit determinatè sumptis, sunt determinatè tum honesta, tum inhonestata, honesta, vt bonitas Dei, vita innocentis, veritas; inhonestata, vt idola, peccator, mendacium. Quibus autem eadem illa proprietas conuenit ex sua natura tantum vagè, & indeterminatè, sunt ex sua natura tantum vagè, & indeterminatè tum honesta, tum inhonestata, honesta, vt orare, & sacrificare tali, vel tali ritu, forma, ac modo, & Sacramentum perficere cum tali, vel tali materia, & forma, inhonestata verò quæ se habent ad oppositum simili modo. Demum posterioris huius generis obiecta euadunt determinatè, tum honesta, tum inhonestata per denominationem à voluntate Diuina statuente, vt pro consecutione ultimi finis adibentur tales determinatè species ex ejusmodi collectione rerum intrinsecè indifferentium, vtque videntur tales aliae species determinatè. Quia accedente libera sanctiōne diuina voluntatis, prosecutiones, & vitationes; amores, & odia, seu neglectus eiusmodi obiectorum ex sua natura indifferentium, euadunt perinde utiles, atque nocivæ proportionaliter in ordine ad ultimum finem, eiusque consecutionem, & omissionem, atque sunt utiles, & nocivæ ex sua natura, & ex necessaria determinatione Diuina voluntatis, prosecutiones, & vitationes, amores, & odia, seu neglectus prioris generis obiectorum habentium intrinsecè, ac essentialiter determinationem, qua perdudant, quantum est ex se ad ultimum finem, aut auertant ab eodem. Patet igitur ex his omnibus, voluntatem diuinam, quatenus directiū nostrā voluntatis secundum omnes suos actus, quibus diuīsimodè nos obligat, aut deobligat, recipere diuersas rationes obiectivas ex parte rerum, circa quas directè versatur.

Ad 1. Negatur, amorem, & odium Dei terminari ad idem obiectum adæquatum. Quia bonitas Dei quæ est motuum adæquatum dilectionis Dei, non est motuum neque inadæquatum odij Dei, sed aliquid creatum, ac temporale, cuius prosecutio auertit à Deo, & ab amore vera felicitatis; vel essentialiter ex sua natura, vel ex determinatione extrinsecis diuinæ voluntatis modo dicitur. Dicatum porto est, voluntatem diuinam præcipientem ultra obiectum, seu actum quem præcipit absolute, velle conditionato voluntione formaliter, vel virtualiter conditionata retributionem vitæ aeternæ: & vetantem, è contra velle similiter priuationem vitæ aeternæ. Quæ planè sunt obiecta realiter distincta. Quare obiectio peccat in eo, quod considerat tantum inadæquatè obiectum voluntatis Diuina præcipientis, & prohibientis.

Ad 2. Repugnat, vt cognitio, qua dirigitur agens liberum, repræsentet eadem omnia, & sola, quæ res præsentantur per cognitionem, qua dirigitur brutum, aut hominē expers libertatis, ac indifferentia, vt appareat manifeste ex q. 13. & 14. Idem discrimen

Ff 1

obi

obiectionum apparebit q. 24. inter bonam, & malam fidem. Negatur itaque antecedens obiectionis, in quo similiter obrepit fallacia ex consideratione inadæquata obiecti adæquati, circa quod versatur actus moralis, & non moralis; honestas, & non honestus.

Ad 3. Negatur similiter votum, & simplex propositum, nihil inuicem differre ex parte obiecti directi. Quia, qui vouet ex gr. ieiunium tali die obseruandum, ita vult ut idem ieiunium, si quidem obseruatum ab ipso fuerit, sit sibi medium conferens ad consecutionem vitæ aeternæ; ut simul velit excidere ab eadem vitæ aeternæ consecutione, si prætermiserit idem ieiunium. Hoc enim necesse est, vt velit saltē implicitè, & virtualiter sub aliquo prædicato conuertibili re ipsa cum eo prædicato, quod modo expressum est, qui cumque vult verè vouere, sequere obligare obligatione propria voti. Nihil verò tale velle potest, qui solum concipit simplex propositum, neque vult le obligare ad ieiunium, & sic de similibus. Patet autem, priuationem vitæ aeternæ differre realiter ex parte obiecti à quocumque absolutè compossibili cum vita aeterna. Negatur itaque suppositum de voto, & præcepto, & consequenter intentum præcipuum de præcepto, & consilio.

Art. 1. Ad 4. Sicut in rebus ipsis nullum est inconueniens duo aliqua mutuo inter se connecti, ut creatorem, & creaturem: ita in ordine intentionalis nullum est inconueniens, ac proinde non datur circulus vitiösus ex hoc præcisè, quod dñi aliquid propositiones sint mutuo relativa, & mutuo causalib. sub prædicato eiusdem rationis: vt, *Ideo est creator, quia producit creaturam, & ideo est creatura, quia producitur a creatore.* Requiritur ergo præterea ad inanitatem vitię, ac repugnantem connexionis in utra; tam obiecti, ac physicae, quam intentionalis, ac intellectuallis, ut in utroque, vel altero ex extremis ipsis, nullum omnino superflū prædicatum, præter prædicatum formaliter relatiuum, in quo fundetur, seu supra quod cadat ipsum relatiuum; quatenus necesse est, ut omne relatiuum fundetur in aliquo absoluto, utque prius ratione sit in se, & ad se, quodcumque est ad aliud, & ad aliud refertur. Vnde repugnat, ut creator alicuius nullum aliud prædicatum conueniat præterquam esse creatorem eius. Quia eo ipso nihil haberet, quod communicare posset termino creationis; cum communicari illi minimè possit, ut sit creator sui. Repugnat itidem, ut creature nullum aliud prædicatum conueniat, quam esse creatum: quia eo ipso nihil illi conueniret, ratione cuius ab alio produciti, verificari posset ipsum esse creatum ab alio. Eadem ratione foret nulla, adeoque foret vitiosa ea proposition, qua diceretur, Creatorem esse à quo procedit creatura, & viceversa, creaturam esse, quod procedit à creatore; nihilque præterea specialiter superaddebetur, neque in priori, neque in posteriori parte expositionis.

Art. 2. Nihil autem huiusmodi accidit in nostra. Quia licet voluntas Dei præceptiva terminetur ad actus præceptos, & bonos, ut præceptos, & bonos, & similiter voluntas Dei prohibitiua terminetur ad actus prohibitos, & malos; atque actus boni, & mali dependant à voluntate Dei præceptiva, & prohibitiua, ut tali, quod negandum nequaquam est; Nihilominus voluntas Dei præceptiva, & prohibitiua habent aliud præterea obiectum peculiare; nimirum præceptiva collationem gloriae, si detur in homine talis determinata obiecti prosecutio libera, nihilque obstet aliud; sin minus, subtractionem gloriae, atque è conuerso prohibitiua. Similiter actus præcepti, & prohibiti boni, & mali habent, præter voluntatem diuinam, obiectum aliud peculiare, quo mouentur, & à quo specificantur, ut apparebit infra

q. 25. Quapropter ad dilemma obiectionis respondetur admittendo priorem eius partem, & negando partem posteriorē, & negando rursus ex priori, qui circulum vitiōsum ob rationem datam, ex qua patet ad probationem in contrarium. Videatur supra art. 7, & resp. ad 1.

Ad 5. Conceditur, actus non ideo esse bonos, vel malos, quia digni sunt præmio, vel poena, sed potius è conuerso, & similiter conceditur actus malos, non ideo præcisè, aut etiam præcipue vitandos esse, quia vitanda est poena. Ceterum negandum est, actus aliquos posse esse theologice bonos, aut malos independenter à præcognitione formali, vel virtuali voluntatis Dei de conferenda, & subtrahenda respectu felicitate, & summo bono, quod est ipse Deus, si fiant, aut prætermittantur tales actus determinatè modo superiorius explicato. Quia seclusa tali præcognitione nullo suo actu potest voluntas nostra antepondere, aut postponere summum bonum aliis bonis inferioribus, prosequendo eadem, aut negligendo propter ipsum, quandoquidem seclusa ea præcognitione non innotescit, cum quibus aliis bonis fit compossibile vel incompossibile summum bonum. Praexistente autem eadem præcognitione cū ceteris requisitis, potest voluntas nostra, ob rationem contrariam, antepondere, & postponere summum bonum aliis bonis inferioribus. Quod si anteponat, actus euader bonus, & dignus, si aliud non obster, consequtione eiusdem summi boni; sin minus euader malus, & dignus priuatione summi boni. Distinguuntur itaque voluntas promissoria, & comminatoria præmij, & poenæ, à voluntate conferente, & inferente præmium, & poenam, & auferentur omnes tricæ. Quia dependenter à priori voluntate euadunt actus appetitivi, aut neglecti summi boni, id est, digni, vel indigni eo summo bono, atque dependenter ab hac bonitate, & maliitia, dignitate, & indignitate, posterior voluntas redit præmia, & supplicia.

QVÆSTIO XXII.

Vtrum dictamen conscientia sit proxima, ac immediata Regula morum?

 IDETVR non esse. 1. Quia quod dependet ex regula, prius est in ipsa, quam in regulato: bonitas autem, & maliitia morum dependet ab eorum regula, eademque est prius in actu voluntatis, atque ab eo deinde redundat per denominationem ad actus aliarum potentiarum. Ergo bonitas, & maliitia morum non dependet tanquam à regula à dictamine conscientiae, quod est in intellectu.

2. Bonitas intellectus prædicti, est Verum conforme appetitui recto, ut dicitur 6. Ethic.c.2. Ergo appetitus rectus est regula intellectus prædicti, id est, dictaminis conscientiae, & non è conuerso.

3. Mouens est regula mobilis, non mobile mouentis. Voluntas autem est mouens intellectum, & alias potentias: quia est dominativa super omnes alias potentias. Ergo intellectus per suum actum non est regula actuum voluntatis, sed magis è conuerso.

4. Regula morum obligat ad conformitatem cum ipsa. Dictamen autem conscientiae non obligat ad conformitatem secum. Quia est actus ipsius moraliter operantis, qui obligare se ipsum nequaquam potest. Cum enim par in parem non habeat imperium, multo minus

minus potest quisque habere illud, respectu sui.

5. Non potest habere rationem regulæ proximæ & immediatæ, quod potest discordare à prima, & suprema regula. Dictamen autem conscientia nostræ, sèpè discordat à prima, & suprema regula morum: Sèpè enim incertis, ideo que falsitati obnoxiiis rationibus colligimus, quid Deus velit, aut nolit. Vnde necesse est, vt iudicium nostrum sèpè discordet à voluntate Diuina, quam dictum est esse primam, & supremam regulam morum.

Art. 1. Respondetur. Sicut eadem facultas cognoscitua dicitur intellectus, relatè ad prima speculabilium principia per se nota; ratio vero, relatè ad ea, quæ inde inferuntur per discursum: Ita etiam dicitur synderesis, relatè ad prima operabilium principia; vt faciendum esse bonum, & vitandum malum, quod sibi quisque non vult, non esse alteri faciendum. Dicitur vero conscientia relatè ad particulare operabile, vt hic, & nunc dandam esse huic, ab hoc elemosynam. Verum usus apud plerosque communis inualuit, vt synderesis pro habitu; conscientia vero sumatur pro actu, vt dicit D. Thomas de verit. q. 16. & 17. art. utrobius 1. Actus autem conscientiæ, sine iudicium de particulari operabili, alius est antecedens actum voluntatis, eumque dirigen, & dicitur dictamen conscientiæ, atque definitur cum D. Thoma applicatio habitus, vel notitia universalis ad aliquem actu particularem. Alius actus est consequens electionem voluntatis, & dicitur testimonium conscientiæ. Non agitur in præsenti de posteriori isto actu, ut potè nihil conferente ad bonitatem, vel malitiam actu voluntatis, quem præluponit iam existentem, & bonum determinat, vel malum.

Art. 2. Dictamen autem conscientiæ præsum, de quo agendum est, definitur rursus distinctius cum Magistro, D. Thoma, & aliis communiter, *indicium practicum de aliquo hic, & nunc bene, vel male faciendo*. Nomine iudicij practici intelligitur cognitione sola immediate sufficiens ad dirigendum actu voluntatis. *Hic, & nunc*, apponitur, ad amplectendum omnes circumstantias, quæ cognoscuntur inessi actioni immediate executioni mandanda. Quia independenter ab earum propositione non conuenit cognitioni ratio regulæ. *Bene, vel male*, accipitur de bonitate, & malitia, non tamen secundum quid, & respectu aliquius extrinseci, que est consideratio propria artium, quæ versantur circa materiam exteriorum, sed de bonitate, & malitia simpliciter, & absolutè talibus respectu operantis, quæ scilicet ipsum operantem faciant bonum, vel malum, non solum secundum quid in ordine ad finem aliquem particularem, nempe bonum medicum, pectorum, aut militum; sed simpliciter, seu in ordine ad finem ultimum, relatè ad quem dicitur bonus, aut malus homo. Additur denique, *de aliquo faciendo*, ad excludendam distinctius regulam proximam à posteriori, seu testimonium conscientiæ, quod verlatur circa aliquid iam factum.

Art. 3. Iudicium istiusmodi practicum, seu dictamen ultimum conscientiæ, esse proximam, ac immediatam regulam morum, demonstrat clara ratio, qua vitur D. Thom. q. 19. art. 3. 4. & 5. Quia videlicet voluntas non fertur immediate ad obiecta præcisæ, vt sunt in se, sed ut proponuntur per intellectum. Ergo si per iudicium immediate directum actus voluntatis proponatur obiectum, vt malum, voluntas illud amplectens, feretur in malum, ac proinde actus erit malus: si vero proponatur ut bonum, feretur in bonum, ac proinde actus erit bonus: quandoquidem actus voluntatis, ut & actus intellectus, specificantur ab obiectis, sub ea ratione formalis, sub qua attinguntur ab eisdem. Qua de causa dicit Philosophus 5. Metaph. text. 3. & alibi non semel, nihil differre, an finis

dicatur simpliciter bonus, an bonum appaens. Confirmatur, quia actus nostræ voluntatis possunt esse boni, & mali, per conformitatem, & disconformitatem ad aliquam regulam. Ergo necesse est, vt per conformitatem, & disconformitatem ad dictamen ultimum rationis idem sint boni, & mali. Patet consequentia, quia si intellectus repræsentata qualibet alia regula, v.g. lege Dei, simul adiiceret, non expedire, non esse honestum, nec laudabile, vt illi obediatur, non posset actus voluntatis euadere bonus per conformitatem cum illa, nec malus per disconformitatem, nec enim posset ferri voluntas per suum actum ad honestatem incognitam sibi hic & nunc, nec actus possit accipere honestatem formalem ab obiectiva, in quam minimum feretur. Ergo omnis alia regula habet ex dictamine rationis vim proximam inducendi bonitatem, & malitiam in actus nostros.

Art. 4. Exercet autem istam vim dictamen ultimum conscientiæ, quatenus est participatum dictaminis sapientiæ Dei, quod est comprehensuum bonitatis, voluntatisque Diuinae, tum necessariae, tum liberæ: id quod docemur aperte ps. 4. 7. Vbi praepiſſa interrogacione, *Multi dicunt, quis ostendit nobis bona?* nempe sacrificium iustitiae, & spem collocatam in Domino, quæ immediate præcedunt, protinus respondeatur: *Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine*, id est, idem Dominus, qui scripsit legem in cordibus nostris inferendo natura nostræ participationem naturæ, & bonitatis suæ, ratione cuius participationis potest dominari homo, & esse finis cui, & propter quem amentur, quæ illi congruant: & relatè ad quem sunt consequenter discernibilia, quæ placent Deo, quæque diligunt, tanquam consentanea, aut dislentanea bonitati naturæ eius, inferunt quoque menti nostræ participationem sapientiæ suæ, ratione cuius participationis potest homo legere, ac intelligere scripturam illam approbatam eorum, quæ non decent, & consequenter condescendere ex eius inspectione ad cognoscendam legem æternam Dei fundatam in eius bonitate, & latam, aut firmatam voluntate eius. Dictamen itaque rationis, & conscientiæ, quod non potest dici lumen vultus Dei signatum super nos, nisi quatenus specialiter, ac excellenter est imitatum sapientiæ Dei modo dicto, adeoque collarium agendorum cum bonitate, & voluntate Diuina, quibus scilicet solis nititur sapientia Dei, est ostensuum bonorum, nempe totius iustitiae, quam exhibere debemus, cooperante, ac donante Deo, adeoque cum spe reposita in ipso. Idem igitur dictamen est etenim regula proxima universalis eorum omnium, quæ agere, quæque vitare debemus.

Ad 1. Verum est prius esse, ac contineri aliquantum in regula, quam in regulato, quod dependet ex regula; sed est diuersimode in vitroque. Alioquin, vel utrumque esset regula, vel utrumque regulatum. Bonitas igitur, & malitia moralis, quæ primò reperitur in actibus voluntatis sub ratione appetibilis, ac fugibilis; existit nihilominus prius sub ratione veri in dictamine conscientiæ, cui propterea conuenit, vt præcedat tanquam regula appetitionis, ac fuga.

Ad 2. Philosophus agit ibi de intellectu pratico præcisæ quatenus est ratiocinatus, & consiliatus circa ea, quæ sunt ad finem, præsupposita intentione finis debiti; quam dicit appetitum rectum. Quatenus est appetitus veri finis humanæ naturæ. Patet autem bonitatem intellectus practici sic acceptam, itam esse in vero conformati appetitus taliter recto; sed hoc non tollit, quominus idem intellectus practicus præcedat, ac regulet bonitatem electionis subsequentis ad eam intentionem; similiterque præcedat, ac regulet bonitatem intentionis, ipsumque appetitum rectum dictamen conscientiæ ortum ex synderesi.

Ad 3. Intellectus , & voluntas mouent se mutuò, quoad aliquos actus per aliquos alios actus suos; nec enim est inconveniens, quod idem sit mouens, & mobile, respectu eiusdem, quoad diuersa. Verumtamen intercedit hoc discrimen, quod voluntas mouetur, quoad omnem suam actum per aliquem actum intellectus , & non è consenserio. Quia primus actus voluntatis , quoties ipsa incipit operari de nouo, est ab aliquo actu intellectus, non minus, quam deinde qui liber aliis actus voluntatis, non verò è conuerso. Vnde intellectus in toto postea progressu retinet prærogatiuam simpliciter prioris, ideoque est absoluè regulatus, ac motiu voluntatis adæquatè. Voluntas verò non est motiu aliarum omnium potentiarū, ac præsertim intellectus quoad omnes ipsarum actus & operationes, sed tantum quoad alias.

Ad 4. Dictamen conscientiae solum obligat, ut quo, tanquam manifestacium, ac intimatum legis exterioris Dei, seu applicatum ipsius, ut patet ex dictis. Hoc autem pacto non modo par in parem, verum etiam inferior potest habere imperium in superiori, ut appetit in voce præconis, & in scriptura intimante decretum legislatoris.

Ad 5. Fieri nequaquam potest, ut dictamen ultimum conscientiae circa particulare eligibile hic & nunc discordet à voluntate Diuina, sive per se, sive per accidentis obligante, & consilente, hic & nunc: nempe eo ipso, quod voluit, ut nostra voluntas in omni suo actu dirigeretur immediatè ab actu nostri intellectus, voluit vtique, ut ipsa prosequeretur, atque vitaret quidquid intellectus, consideratis omnibus, ultimo concluderet prosequendum, aut vitanandum esse hic & nunc; nequealiud velle potuit, ut appetit evidenter ex terminis. Vnde ultimum dictamen conscientiae semper est evidens, & evidenter conforme voluntati Diuinae, nec potest illi subesse falsum; ut clarius apparebit ex dicendis in duplice quaestione sequenti, maximè verò in priori.

QVÆSTIO XXIII.

Vtrum licet uti quavis opinione probabili, in quavis materia?

VIETVR non licere, quavis promiscue uti, sed sola probabili, simulque tunciori, vel saltem aut probabili, aut tunciori. 1. Quia intellectus non potest determinari pro libito à voluntate, ut assentiatur opinioni minus probabili, præapprehensis motiu maiori probabilis pro parte opposita. Cum enim intellectus sit potentia necessaria, eo necessariò incumbit, quo impellitur maior. 2. Quia de causa docet Philosophus de anim. text. 153. opinatiuam non ita subesse voluntati, sicut subest imaginativa: *Quia licet, inquit, fingere pro libito quidquid volumus: opinari autem in nobis non est.* Necesse enim est verum, aut falsum dicere. Patet autem nemini licere, ut vtratur opinione, cui non assentitur; quandoquidem actus voluntatis specificatur ex obiecto, quatenus assentiuere proposito ab intellectu; & talis re ipsa euadit, qualis creditur futurus si elicatur, ut liquet ex q. præcedenti, & confirmabitur magis q. sequenti ex illo Apostoli: *Quod non est ex fide, peccatum est.*

3. *Qui amat periculum, in illo peribit*, ut dicitur Eccli. 3.27. Amat autem proculdubio periculum, qui sequitur opinionem, aut minus probabilem, aut minus tutam: oppositum enim tunciori necesse est esse periculosius; & quod est minus probabile, est propin-

quijs falso: quod in re morali perinde est, atque esse propinquius opposito cum lege Dei; Commixtunt enim hæc duo, ut patet. Perit ergo, id est peccat lethaler, qui sequitur minus probabilia, minusque tuta in re graui; & venialiter, qui in leui. Confirmatur ex cap. *Iuuenis*, de sponsal. vbi Eugenius Pontifex decernit in dubiis tenendum esse, quod certius apparet. Eodem pertinet exemplum Clementis tertij diligentis opinionem potiori fundamento innixam cap. *Capellanus*, de feris: necnon illud Augustini cap. *si quis antem*, de pœnit. dist. 7. *Tene certum, & dimittit incertum*. Quibus textibus innixi Henric. Caietan. Nauarr. & alij auctores antiquiores, vñanimi omnes consensu docent, vbi neutra pars est certa, non posse defeti tunciori tutam conscientiam: atque sua auctoritate, quæ maxima est, oppositam paucorum modernorum sententiam reddunt prorsus improbabilem, ut merito contendunt Comitus noster, & Candius Philalethus.

3. Si liceret uti vtralibet ex quibusvis opinionibus probabilibus inuicem oppositis, liceret etiam uti successiù vtraque, altera videlicet pro vna opportunitate operandi, & postea altera illi opposita pro aliis opportunitate operandi. Nec enim quod præcessit vius vnius partis, reddit illicium vsum partis oppositæ pro tempore sequenti, qua non minus licet uti pro tempore antecedenti. Quia vius libertatis & permissionis legis, non potest restringere libertatem, & auferre permissionem præexistentem, sed vtraque recurrit pro sequenti opportunitate operandi perinde atque si nihil antecedenter actu est. Hoc autem admisso, sequitur rursus, posse in multis casibus eludi legem grauiter obligantem, atque extingui penitentiam eius obligatoriam, ita ut frustretur lex, & sit oppositum eius, absque vlo peccato; quia vbi sunt multa horologia, dispariter, ut solet, sonantia, posset quis ex. gr. die sabbati ad primum signum media noctis licite comedere carnes; quatenus illud signum gignit opinionem probabilem, elapsum esse diem labi, atque incepisse diem Dominicam. Posset verò idem nihilominus celebrare licite sacram die Dominicæ, abstinendo à cibo post ultimum signum medie noctis; quatenus hoc signum gigneret opinionem similiiter probabilem non fuisse elapsum eo usque die sabbati, & tunc primum incipere diem Dominicam. Hoc autem ita peracto, frustrabitur, ut patet, sine peccato lex præcipiens, ne quis celebret post communionem carnium à die Iouis exclusi. Quod quantum sit absurditas, nemo non videret. Plures eiulmodi casus prosequitur fusus Cardinalis de Lugo dicitur. 15. de Eucharist. lect. 2. ut probet ab absurdo, non licere saltem semper, & pro omni casu vsum vtriusque simul opinionis probabilis inuicem oppositæ, sed solum vtrius seorsim pro libito. Verum interim manet sine response sufficiens, & quietius intellectus, ratio à priori modò proposita, & efficaciter deducita ex viu lictio cuiusvis opinionis probabilis, uti obseruat & multipliciter vrgit Caramuel, negans absurditatem sequela, quam tamen agnoscit iam in posteriori editione Theologiae sua fundamentalis.

4. Qui operatur honestè, eo ipso operatur prudenter. Non autem operatur prudenter, qui operatur iuxta opinionem minus probabilem, minusque tutam. Prudentis enim est, sequi tunciori, vel saltem non ea deserere absque maiori probabilitate in oppositum. Profectò in negotiis temporalibus mercatura, militia, & similibus, præfertim, quæ sunt magni momenti, ab omnibus censetur imprudens, qui ipretis tuncioribus consiliis, ambiguis, seu incertis se se committit. Interest autem multò magis, in negotio animæ, nullum subire periculum, aut quam minimum fieri potest. Ergo est imprudens à fortiori, nec operatur honestè,

nestè, qui operatur iuxta opinionem minus tutam; minusque probabilem de vitâdo peccato, idest, morte animæ. Confirmatur, quia amicus, & famulus id exequens, quod erat minus probabile placere amico, aut domino, minusque tutum apparebat pro conformitate cum voluntate eius: eo ipso est contemptor amici, & domini, nec egenus est bonus, aut amicus, aut famulus. Peccat autem contemptor Dei, & qui non operatur, ut decet amicum, & bonum famulum Dei.

5. Non licet vti opinione minus probabili, aut minus tutâ, Ministro Sacramentorum, Iudici, Medico, Chirurgo, & moribundo pro expiatione conscientiæ, vt fert communis Doctorum etiam modernorum consensus. Ergo non licet vniuersaliter, vti quavis opinione probabili in quavis materia. Et præterea videtur esse eadem ratio de quois alio, circa quamlibet aliam materiam, & in quibusvis circumstantiis.

6. Tota hæc controversia videtur inutilis. Quia qui operatur contra ultimum dictamen conscientiæ, eo ipso peccat; & qui illi conformatur, eo ipso operatur honestè, vtcumque se habeant cætera, siue præcedentia, siue concomitantia, vt liquet ex q. præcedenti. Nihil igitur refert, an sine probabilito, an minus probabilito, tuto, aut minus tutâ, que hinc, & inde proponuntur. Quia his vtcumque se habentibus, qui potest physicè concipere dictamen conscientiæ aprobatum sui operis, illudque concipit do facto, liberatur eo ipso à peccato; sin minus; incidit in peccatum. Omnia itaque promiscue licent, quæ quicunque sibi in animum inducere physicè potest licere sibi hic, & nunc, & reliqua omnia non licent. Ergo omnis controversia de probabilioribus, & ratiorebus, est inanis iactura temporis, & otij male feriati.

Art. 1. Respondetur. Opinio communiter definitur, Assensus unius partis cum formidine de veritate opposita, quæ assensus est, differt à scrupulo, & dubio, quibus est communis formido: quæ vero formidat, differt à scientia, & fide supernaturali, quibus est communis ratio assensus. Loco formidinis, ponit potest motuum fallibile, quod est causa illius, ita ut dicatur opinio, assensus ex motu fallibili. Hinc opinio probabilis est, quæ nititur motu fallibili, sed magni momenti, idest, fundante exiguum formidinem. Debet autem esse magni momenti, non solum secundum se, sed etiam facta comparatione cum fundamento partis opposita, & cum omnibus, quæ occurunt, circunquamque consideratis. Dantur enim opiniones non solum improbabiles, aut temerariae, sed etiam erroneæ, & hereticæ, quæ nituntur difficilimis, & apud paucos solubilibus argumentis, magna que præterea populorum, & plurium regnorum confensione firmatae; & tamen, quia fundamentis fidei Christianæ, vel aliis in contrarium argumentis manifestè concinnuntur falsitatem, nequaque ad probabilitatem pertingunt. E conuerso stellas esse partes, licet nullo magno arguento falsum esse demonstretur; probable nihilominus non est absolutè, quia non habet pro se posituum alicuius momenti argumentum. Oportet igitur motuum probabilitatis esse momenti positivæ, & negativæ magni. Fundamentum porro magni momenti id esse censetur, quod virum prudentem inducere potest in sui assensum; seu quod majori vi pollet, quam quibus semper, aut ferè sem per contingit coniungi cum falsitate, seu quod ita intellectum trahit ad assensum, sicut allicit voluntatem motuum excludens necessitatem moralem ad oppositum; ac demum (vt nihil addam terminis ex fæ, & per experientiam notissimis) quod magna vi suader aliquid, aut quale raro fallit, aut non admodum frequenter.

Art. 2. Vnius viri pij, & docti auctoritatem suf-

ficiere ad probabilitatem opinionis docent Nauarra, Suarez, Vasquez, Valentia, Salon, Thomas Sanchez, Castro Palao, Bresserus, cum pluribus aliis, contra Torres disput. 50. de Iust. dub. 2. qui tamen refellitur efficaciter ad hominem: quia iuxta ipsum, tres quatuor viri pij, & docti sufficiunt ad probabilitatem. At multò etiam plures affirmant sufficere auctoritatem vnius eiusmodi viri. Ergo probabile est eam sufficere. Ergo sufficit re ipsa. Patet secunda ista consequentia; quia nequit esse probabilis opinio reflexa de probabilitate opinionis directe, quin & hæc probabilis sit. Nec enim magni ponderis esse potest fundamentum, quod mouet ad asserendum magni ponderis esse, quod leue est, saltem si perfectè cognoscatur, vti accidit in præsenti. Accedit non moueri temere, aut imprudenter, aut ex animi leuitate, eum, qui accommodat assensum viro pio, & docto; id autem facit, qui ducit opinione improbabili, & assentitur sine motu magni momenti.

Art. 3. Excipitur primò homo ingenij ut plurimum paradoxi in rebus moralibus, & propensus ad res nouas ex genio, vel ex amore glorie vanæ. Secundò præoccupatus affectu, & commodo, aut incommodo perturbante animum. Tertiò quod non adsint in contrarium plures viri pij, ac docti sui iuris in dícendo, negantes, aut non innuentes probabilitatem opinionis singularis. Nempe in his, & similibus circumstantiis, si non adsint efficacia argumenta à ratione, aut auctoritate sacra, qua specialiter suffragentur opinioni singulari, nequaquam sufficiet ad probabilitatem auctoritatis vnius viri pij, & docti. Nomine autem pietatis intelligenda hic præcipue venit veritas, deinde zelus, & desiderium, vt actiones humanæ sint conformes legibus, atque res publica illis obediatur iuxta mentem legislatoris. Nomine vero doctrinæ intelligitur, vel peritia vniuersalis principiorum, ac deductionum moralium, vel notitia exacta eius materiae particularis, de qua agitur. Hoc secundum efficit, ne fallatur auctor sententie: primum vero, ne fallat mendacio, aut incuria, ac olcitantia.

Art. 4. Opinio tuta dicitur, quæ dicit ad actionem certò conformem cum lege per se obligante, vel quæ facit, vt actio sibi conformis eo ipso sit conformis legi per se obliganti, ita ut nullum sit periculum peccati non solum formalis, sed neque etiam materialis; nempe respectu peccati formalis consequentis, quælibet opinio, cui quis assentiri potest, & assentitur de facto, est omnino tuta, vt apparebit à fortiori ex dicens in sequenti. Ex ipsis definitionibus, & descriptionibus deducitur, quid sit opinionem esse magis, aut minus probabilem; magis aut minus tutam; illud videlicet expendi relata ad veritatem; istud relata ad conformitatem operis subsequentis cum lege per se obliganti, magis, aut minus certò deuinetas opinioni. Quæ duo, cum inter se valde dissident, nec connectantur inicem mutuo, fieri profecto potest, & sèpè accidit, eandem opinionem esse magis probabilem, simulque minus tutam, & è conuerso, ex gr. attritionem cognitam vt tales sufficere ad Sacramentum, & effectum penitentia, & licere accedere ad illum cum illa sola, probabilior est opinio; meliori ratione, & longè maiori DD. auctoritate munita; & nihilominus est tunc opposita opinio, negans id ipsum licere; quia quisquis istam opinionem negantem opere compleuerit, atque accesserit ad Sacramentum cum perfecta contritione, certissime vitabit omne peccatum.

Art. 5. Opinio formaliter speculativa, & mediæ tantum, ac remotè practica, est, quæ versatur circa materiam operationis humanae secundum se; vel quæ ipsam operationem externam, aut etiam internam electionem considerat, absque aliqua circumstantia, aut

ratione formaliter pertinente ad moralitatem actus, & variante eius speciem, siue illa se teneat ex parte objecti, siue ex parte operantis, siue ex parte modi operandi. Practica vero immediata, & formaliter, quae iudicat de honestate electionis iis omnibus consideratis, prout notatum est art. 1. Propter istiusmodi discrimen opinionis speculativa, & practica fieri potest, ut eadem opinio sit speculativa probabilis, simulque improbabilis practica: ex gr. typham esse materiam sufficientem consecrationis Corporis Christi; & attributionem cognitam vt tales, esse dispositionem sufficientem ad absolutionem sacramentalem, est opinio speculativa probabilis: & tamen est opinio practica improbabilis, licere consecrationem in typpha; nec peccare accedentem ad sacramentum penitentiae in articulo mortis cum sola attritione cognita vt tali. Licet autem in rigore hoc non sit, eadem opinionem esse probabilem & improbabilem, sed unam opinionem, quae est speculativa, esse probabilem, & aliam, quae est practica, & habet obiectum saltem inadäquate diuersum, esse improbabilem, non propterea deferenda est communis locutio, dicens modo explicato, eandem opinionem speculativa probabilem, & practica improbabilem: quia per particulas speculativa, & practica, intelligunt Caetanus, Nauarra, & alii, eandem diuersitatem intrinsecam cognitum, & obiectorum, quam modo expressi, vt obseruat Bresserus aduersus Valsquez, & Granados, qui impugnat communem locutionem, ciuidem & ipsi sententiae reipublica.

Art. 6. Certum est, non licere vti opinione speculativa tantum probabili, & practica improbabili. Quia actiones sunt circa singularia hic, & nunc, ideoque dependent tanquam à regula à cognitione illa eodem modo representante. Certum rursus est apud omnes autores, licere vti opinione practica probabili, tametsi minus tuta sit; quod ex dicendis constabit à fortiori esse verum. Quaritur iam, vtrum licitus sit vti opinonis practice probabilis, cuius contraria est magis probabilis, similque magis tuta. Affirmant Suarez, Valsquez, Valentia, Sanchez, Bannez, Salom, Aragon, Montepilosus, quos cum aliis pluribus referunt, & sequuntur Tannerus, Dubalius, Gammachæus in praesenti, & Bresserus lib. 3. de conscient. cap. 6. Necnon Theophilus Raynaudus disput. 4. discip. moral. q. 2. art. 1. & alij ferè omnes postremi huius seculi autores, hoc est, ferè omnes qui hac de egere diligenter, distinetè, ac in propriis terminis, idque consensu vlique adeò vnamini, vt vix sit vllus, qui aperte, ac indubitanter reinitatur, præter vnum Comitolum, qui fundamentis ductus admodum languidis, censuram tulit manifestè nimiam, contra communem sententiam, cui procul dubio standum est.

Art. 7. Suedetur primùm. Quia in aliis rerum generibus occurunt plura, quibus præstitis, & quæ certò vitantur peccata, atque vti opinonis probabilioris, ac tutoris: & quibus omisisti, adest periculum incidendi in actiones contrarias legi Dei, non minus quam concepto proposito non vtedi opinione probabiliori, ac tutori: & tamen illa non præcipit Deus, sed tantum consulit. Ergo nec vsum opinionis probabilioris præcipit, sed tantum consulit. Patet consequentia: quia nulla est ratio credendi sequentiū egisse Deum, quoad vsum opinionum, quam quoad electiones aliarum rerum. De antecedenti ideo dubitari non potest, quia ingressus in religionem exactissimam obseruantur, assida nouissimorum meditationis, sollicitudo querendi occasionem martyrij animo ad illud bene preparato, consiliorum denique omnium executio, tantundem procul dubio valent ad vitanda peccata, atque propositum vtedi semper

opinione probabiliore, ac tutiore; illisque omisisti, adest periculum toties incidenti in actiones contrarias legi Diuinæ, atque concepto proposito contrario de vti opinonum, vt patet. Quæ comparatio ideo vrgentior estimari debet; quia quæ contraposita sunt opinioni probabiliori, ac tutori, continent periculum, siue inducunt, siue vitatum, peccati formalis: Voluntas vero vtedi, aut non vtedi opinione magis probabilis, & magis tuta, solum inducit, aut vitat periculum peccati tantum materialis, vi paulo prius significatum est, & mox clarius apparbit.

Art. 8. Augetur vis argumenti, data ratione à priori pro vtroque extremo comparationis. Deo non sunt adscribenda leges afferentes maiora incommoda, quam commoda, & imponentes onera grauia, ac importabilia. Tales autem forent leges obligantes sub peccato tam ad sequelam opinionum omnium probabiliorum, ac tutorum, quam ad cetera omnia opera consilij, quæ præservant à peccato formalis, sicut illæ à peccato materiali. Ergo neutra leges sunt adscribenda Deo; Probatur minor; quia cum est difficultum non minus conformari semper opinioni probabiliori, ac tutori, quam conformari omnibus consilii, au etiam semper alicui ex illis specie facili oneri legis, de vtrilibet præstanto, humana debilitas, incideretque in necessitatem moralem frequenter peccandi, non solum venialiter, sed etiam lethali. Quam in rem, vt nihil dicam de difficultate aliorum operum consilij omnibus nota; circa difficultatem præcepti de sequendo semper opinionem tutori, iunat attingere pauca ex multis, quæ adduci possent exemplis.

Art. 9. Si adest eiusmodi præceptum; teneremus semper sub lethali ad perfectam contritionem, vel confessionem, immediatè post primum instans quaque peccati lethalis; & peccaremus denuo pro singulis instantibus, pro quibus differuntur perfecta contrito, & confessio, tum de primo peccato, tum de quavis interposita iustificationis mora. Debet omnes singulis diebus festis excitare in se dolorem de peccatis, & explicanda esset in confessione circumstantia peccati die festo commissi. Quibus similia colligere facile quisque potest propè innumera ex qualibet summa morali. Quia in singulis questionibus adest semper altera ex opinionibus tutori; Quis autem non videat, quantum hinc imminent frequentia peccatorum formalium periculum; & quanto maius malum id sit, quam periculum peccatorum materialium, quod ineit vti opinonis minus probabilis, & minus tutæ?

Art. 10. Quod si dicatur, opiniones magis tutas, quam modò proposita sunt, esse minus probabiles oppositi; imprimis non sunt minus probabiles apud ipsorum autores, & eorum aseclas. Deinde est difficultis, saltem vt plurimum, discreto inter maiorem, & minorem probabilitatem, ideoque foret frequens perplexitas, & implicatio conscientia, iuxta aduersarios. Denique reddenda est ab illis ratio, quæ non satis appetat; cur discriben majoris, & minoris probabilitatis (quod planè est exiguum) sit sufficiens ī solo, ceteris paribus ad tantum discriben, quantum est inter peccatum, & actum bonum; & quare sicut in aliis rebus materia consilij non constituit in indubitate; sic etiam in praesenti, cum sit materia consilij etiam apud ipsos, vti opinonis tutoris si simul sit minus probabilis, non sit itidem materia consilij, licet vrgentioris, quando simul erit & quæ probabilis, aut etiam probabilior? Dixi hoc discriben esse difficile; addo esse falsum: quia maior, vel minor probabilitas non magis variare potest speciem electionis

electionis, quām maior, vel minor indigentia pauperis speciem subventionis, & misericordiæ.

Art. 11. Probatur ruris eadem sententia. Qui peccat, eo ipso operatur imprudenter. Sed qui vitetur opinione verè probabili practicè, non propterè operatur imprudenter, tametsi opposita sit probabilior, & tunc. Ergo non peccat. Maior est certa apud omnes cum D. Thomas 2.2. q. 47. art. 7. Nec potest in dubium reuocari, loquendo de prudentia proprie, & strictè sumpta. Probatur minor, quia vetus opinione verè probabili practicè, tametsi minus probabilis, & minus tutâ sit, non operatur imprudenter, neque quatenus imperat intellectui assensum illius, neque quatenus, supposito eo assensu, exequitur electionem illi conformem. Hoc secundum patet, quia supposito assensu evidens est electionem illi conformem futuram esse honestam, vt liquet ex q. præcedenti, & apparebit magis ex q. sequenti. Primum vero suadetur, quia voluntas imperans intellectui assensum opinionis verè probabilis, tametsi opposita sit probabilior, ac tunc, non præcipitat illum temere, sed alligat illi parti, vbi magno cum fundamento (quali dictum est necessariò inniti opinionem probabilem) speratur ad futuram verum, id est finem ipsius intellectus.

Art. 12. Confirmatur specialiter hæc ratio, & universaliter omnia superiora. Quia cum voluntati evidenter innescat se esse sui iuris, & ceteras potentias ipsi esse naturaliter subiectas, dum non innescit evidenter pari, restringi sibi lege aliqua contraria dominium, quod aliquem earum actum, non perturbatur à priori possessione, & potest imperare, vt volet, nec tenetur admittere incertas iuris certi exceptiones: Nempe leges omnes, quas Deus imponit homini, sunt exceptions iuris universalis, quod eidem naturaliter indidit erga omnia inferiora, tam intra, quām extra hominem ipsum. Quia consideratio est procul dubio digna, vt diligenter inspicatur pro questione præsenti, sicut & alia quædam, quæ mox suggesterent circa secundum. Quia vero rationes propriae militant eadem vi in delictum pro quaenam materia, & quaenam personarum conditione, vt patet, concluditur, vsum cuiusvis opinionis practicè probabilis licere vniuersaliter absque vlla exceptione, cumque ea sola obseruatione, quæ adhibebitur in responsione ad 5.

Art. 1. Ad 1. Ostensum est super quæstionem 12. voluntatem posse liberè determinare se ipsam ad utrumlibet ex motiuis vtcumque inter se inæqualibus absolute, dummodo utrumvis eorum exceedat alterum secundum aliquid. Similiter ergo potest liberè determinare intellectum ad utrumlibet ex motiuis vtcumque inter se inæqualibus, dummodo salutetur similibus excessus mutuus quoad aliquid. Nec enim maiori vi determinatur intellectus à suo motu, quām voluntas à suo, sub eadem utrobius proportione: quandoquidem innata vtriusque inclinatio ad suum bonum, & perfectionem, est æqualis, ac uniformis. Ergo ad eadem proportionaliter potest voluntas determinare intellectum imperio suo, ad quæ potest determinare se ipsum electione sua, vt docet D. Thomas q. 17. art. 6. præsertim ad 1. Nempe subordinatio potentiarum necessaria, respectu potentiarum liberarum, qualis datur in intellectu voluntatis, ad hoc instituitur, vt imperium potentiarum liberarum subeat vices electionis propriæ respectu potentiarum necessaria, adeoque ut potentia necessaria determinetur per imperium liberarum, ad ea omnia proportionaliter, ad quæ eadem potentia libera determinatur per electionem propriam. Itaque sicut voluntas potest determinari electiù, & actione ad utrumlibet ex eligibiliis inæqualibus: potest etiam determinari intellectus obedientialiter, ac

passiuè ad utrumlibet ex opinabilibus inæqualibus, modo dicto.

Art. 2. Confirmatur? Quia nullius opinionis probabilis motuum potest superare tanto cum excessu motiuū cuiusquam Alterius opinionis itidem probabilis, quanto excessu superant argumenta, & motiuū fidei Catholica, rationes omnes, & motiuū haeresum, errorumque oppositorum, vt per se patet: & tamē potest determinari intellectus imperio voluntatis, vt contemptis argumentis, & motiuo fidei, assentiat motiuū haereticum, & errorum, vt peculiari fundamento ostenditur quæst. 27. de Virt. Theolog. Ergo à fortiori potest accommodari intellectus, vt assentiat motiuo minoris probabilitatis præ motiuo probabilitatis majoris.

Art. 3. Iam Philosophus non contendit in eo loco, nullum omnino esse libertatem opinandi, sed solum eam non esse talē, qualis est libertas imaginandi: quatenus imaginari possumus absque vlla ratione, & motiuo peculiari, quidlibet, & quomodolibet ex iis, quæ prius percepta fuerūt tensione exteriori; opinari vero nequaquam possumus absque ratione aliqua persuadente verum esse, vel falsum, quod opinamur, vt notat circa eum text. D. Thomas, & fuisus Pandinus, atque alii; siue ea ratio sit convincens, sequitur sola determinans intellectum, quod soli conuenit evidentiæ veritatis, vt docet Pater Noster Sanctus Ignatius in aurea sua Epistola de virtute Obedientia; siue non sit convincens, ideoque permittat voluntati determinationem vltimam intellectus. Primum videlicet illud abunde sufficit pro scopo Philosophi solum volentis, ac probantisphantasiā distinguere ab opinione, propter potestatem illimitatam singendi pro libito quidquid volumus.

Art. 4. Dici deinde possit: Transeat non posse voluntatem directe, ac immediatè determinare intellectum ad assensum opinionis minus probabilis; negatur tamen propterè reddi omnino impossibilem, aut illicitem vsum opinionis minus tutæ; quia potest nihilominus indirecte, ac mediata determinare voluntas intellectum in eundem illum assensum, hoc modo: Probabilius est licere vt opinione quaenam prædictè probabili, licet opposita sit probabilior, & tunc. Sed eiunmodi est hæc opinio directa. Ergo eius obiectum est honestum hic & nunc absolute; licet non appareat tale ex motiuo eius propriis, & directis. Maiorem poterit sibi quisque facile in animum inducere auctoritate Doctorum, & rationibus propositis pro nostra sententia. Cætera autem sunt perspicua. Verum quia absolute puto esse possibilem, ac licitum assensum, & vsum opinionis minus probabili, & minus tutæ independenter ab istiusmodi reflexione, & memoria, atque aduentitia actuali huius nostræ sententiae, & motiuorum eius, idque ea ipsa motiuia satijs ostendunt; standum est potius priori responsioni præsertim, quia in hac re veritas reflexa nititur veritati directæ, & non est conuerso,

Art. 1. Ad 2. Locus ille Eccl. non est è re, iuxta legitimam eius intelligentiam; quia ibi agitur expressè de homine duri cordis, eumque prædictur male habitorum in nouissimo, & quia contemnit periculum aeternæ damnationis, quod inest statu peccati lethalis, propterè fore vt pereat; id est, damnetur. Deinde cuilibet omissioni operis consilij inest potestè aliquod peccandi periculum peculiare, nec propterè peccatur ea omissione. Quia de causa Theologi communiter docent, illius tantu, periculi voluntariam incurSIONEM esse peccaminosam, ad quod morali infallibilitate, ac necessitate consequitur peccatum, cuius est periculum. Patet autem non inesse huiusmodi periculum vñi opinionis probabilioris; cum talis esse non possit, cuius opposita est moraliter certa, vt liquet

liquet ex eius expositione data supra art. 1.

Art. 2. Accedit ea pericula, quæ si vetarentur sub peccato, esset maius frequentium peccatorum periculum quæ si permetterentur cum solo consilio de vita. Non esse prohibita lege Dei obliganti sub peccata, ne aliqua lex Dei sit absolutè damnosa, & manus afferens nomenclum, quām utilitatem. Eiusmodi autem esset lex obligans sub peccato ad usum omnis opinionis probabilioris, ac tutioris, ut ostensum est supra ab art. 8. Quare opinones, quæ communiter dicuntur tuitiores respectu peccati materialis, sunt procul dubio periculosiores respectu peccati formalis, si quis in animum inducat non solum consultus, & honestus esse sequi partem tuitiorum; sed etiam debere sub peccato. Quod deberent serio respicere, qui nobis aduersantur, tam quoad præsens universale principium, quām quoad alias doctrinas illi consonantes.

Art. 3. Textus Eugenij in illo cap. *Inuenis*, loquitur expressè de dubiis, et que accipiendus de dubiis propriè talibus, cum nullum appareat ibi fundatum applicandi eam vocem ad sensum improprium, & inclusum opinionis etiam probabilis. Textus autem Augustini continet merum, idque optimum consilium, nec ullum adest indicium intimationis præcepti: Eiusdemque vigoris est exemplum Clementis tertij. Quod ad auctores illos attinet antiquiores, sciendum est nullibi eos agere de hac questione in propriis terminis, & ne quidem in terminis alienis ex professo, ideoque non esse saltem indubitatos sententias, pro qua adducuntur, Patronos: vnde non debent tanti fieri in hac re, quanti meritò habentur in aliis; sed iure posthabentur auctoribus longè pluribus indicatis supra art. 6. pro nostra sententia, quibus adiungit oppositi commendationum tituli, ita ut quod ad auctoritatem attinet, non solum sit probabilior hæc pars, sed etiam moraliter certa.

Art. 4. Deinde Thomas Sanchez lib. 2. in Decal. c. 9. & Salas in præsentis disput. de Consc. sect. 5. ostendunt clare antiquiores illos agere de solo casu dubijs practici propriè, & strictè talis, in quo nemō dubitat, quin tenenda sit pars tutior, nec possit omitti sine peccato, quando dubitatur, an actio sit peccaminola, quia dubitans practicè, idest, omnibus undeque consideratis de obligatione aliquid faciendi, aut omitendi, habet iudicium euidens; de honestate partis tutioris; de honestate vero partis oppositæ nullum potest formare iudicium, aut non nisi temerarium; vt potè destitutus omni prorsus eam in partem motiuo, vel certè leui solum in illam motiuo excitatus, ideoque nulla, aut vix illa existente spe attingenda veritas, & conformitatis cum voluntate diuina obliganti per se, si incumbat in eam partem; oppositum autem accidit in casu opinionis vere probabilis practicè, vt patet ex dictis.

Art. 1. Ad 3. Licer contingat vtramlibet partem contradictionis simul esse probabilem; ideoque fieri poslit, vt detur similitas probabilitatis circa vtramque; fieri tamen nullatenus potest, vt detur probabilitas de similitate vtriusque partis; cum sit euidens vtramque partem contradictionis simul dari non posse. Vnde licet simul probabile esse possit ex. g. tum Petrum currere, tum Petrum non currere; probabile tamen nunquam erit Petrum simul currere, & non currere; aut nec currere, nec non currere. Similiter est euidens, cum dantur duas leges certò obligantes copulatiuè, non sufficere probabilitatem de adimplitione vtriuslibet, seu alterius scorsim, seu distributiue, sed necessariam esse certitudinem, vel saltem probabilitatem de adimplitione vtriusque simul, seu copulatiuè. In casu autem argumenti dantur imprimitis duas leges certò obligantes copulatiuè,

altera non comedendi carnem antè medianam noctem sabbati, altera non celebrandi die Dominicæ præmissa comedione post medianam noctem sabbati. Deinde licet sit probabile esse medianam noctem, tum ad primum, tum ad postremum signum mediæ noctis, probabile tamen nequaquam est, ad utrumque signum copulatiuè esse medianam noctem: cum sit evidens, medianam noctem consistere in indiuisibili, nec ipsam à se ipsa distare posse, prout distat primum signum à postremo. Si ergo comedatur caro post primum signum, & deinde celebretur cum ieiunio solo post postremum signum, non erit probabile satisfactorym esse utriusque legi copulatiuè, sed tantum alteri disiunctiuè, ac proinde erit certum, datam esse transgressionem alterius ex legibus obligantibus copulatiuè. Idem dicitur, proportione seruata, de similibus casibus, circa quos patitur paralogismum Caramuel arguendo à distributino ad collectiuem.

Art. 2. Quapropter ex usu licto cuiusvis opinionis practice probabilis, solum sequitur in materia proposta, licere, vt quis uno sabbato comedat carnem post primum signum mediæ noctis, omissa deinde celebratione in die immediato Dominicæ, similiterque licere sequenti sabbato, vt idem nihilominus celebret in die immediato Dominicæ, obseruato ieiunio naturali post postremum signum mediæ noctis, & continuata comedione cibi permisso die sabbati, usque ad idem postremum signum. Quia videlicet est probabile utroris modo satisficeri toti legi. Atque haec probabilitas redit eodem modo pro sabbato sequenti, vt cum actum sit sabbato antecedenti. Idem dicitur proportionaliter de usu quarumlibet aliarum opinionum inuicem oppositarum pro diversis opportunitatibus operandi, dummodo pro singulis posterioribus opportunitatibus recurrat, sicut adfuit prius, probabilitas de adimplitione omnium legum copulatiuè, seu de non transgressione illius legis tam disiunctiuè, quām determinatè.

Ad 4. Ipuenire, approbare, ac praecipere medium probabiliter tantum illatum finis praienti, et infimus prudentiae gradus, à quo si quis decidat, incidit in imprudentiam manifestam. Infimum autem cuiusque generis comparatum cum supremo eiusdem, induit apparentiam quandam pertinentis ad oppositum genus, vt patet in liberali, & forti, qui comparati cum magnifico, & magnanimo apparent illiberalis, & timidus, ad eum ferè modum, quo idem subiungit eorundem apparentiam comparati cum audaci, & prodigo, vt dicitur 2. Ethic. c. 8. sub initium. Hoc igitur pacto, qui eligit minus probabilia, minusque tuta, appetit imprudens comparatione eligentis probabiliora, ac tutiora, sicut etiam appetit talis comparatione perfecti, qui neglectis operibus consilij, & statu vita tutioris, eligit statum vita spiritualiter infimum, solumque incumbit obseruantia præceptorum. Ceterum non est re ipsa imprudens absolute, licet non si perfectissime prudens, qui eligit minus probabilia, minusque tuta, relictis probabilioribus, ac tutioribus, dummodo vere illa probabilia sint practicè, quia videlicet eligit, quæ magno ductus fundamento, tametsi non maximo, putat esse conformia voluntati diuina, & congruentia ultimo fini; quod certè non præstat absolute imprudens, & peccator. Idem autem censetur communiter, proportione seruata, de oeconomico, amico, & famulo, vnde ea exempla retorquentur potius aduersus arguentem, qui confundit minus probabilia, minusque tuta, cum dubiis, & periculis.

Art. 1. Ad 5. In quibusdam operum generibus probabilitas quævis speculativa est connertibilis cum probabilitate practica: in quibusdam non est; sed requiritur maior, vel maxima probabilitas, vel etiam

etiam totalis certitudo. Quæ differentia prouenit ex eo, quod aliquando bona, & mala fides operantis variant euentum intentum per actionem; aliquando non variant; aliquando imminet malum irreparabile; aliquando reparabile; idque aliquando leue, aliquando grave. Patet enim iuxta differentiam istarum rerum, requiri disparem certitudinis gradum circa utilitatem, & efficaciam medijs ad finem, ut electio euadat honesta, ideoque non semper conuerit probabilitatem speculatiuum de sufficientia medijs ad inducendum finem intentum cum probabilitate practica de honestate electionis, qua hic & nunc adhibetur idem medium.

Art. 2. Hac de causa Ministro Sacramentorum non sufficit, saltem per se, quævis probabilitas de legitimitate materiæ, & formæ, vt liceat ipsi perficere Sacramentum: quia si non adhibeat materiam, & formam institutam re ipsa à Christo Domino, Sacramentum euadet nullum, vt cumque ipse opinatus fuerit de eius valore: quod inconveniens cum sit maximum, tenetur vitare minister quantum potest; ac proinde non est probabile practicè, quod possit adhibere materiam, & formam minus tutam, omisso tutoire, nisi forte esset longè probabilius, ac moraliter certum, esse sufficientem, quæ est minus tuta. Eadem ferè ratio est de Medico, & Chirurgo, ut patet. Similiter moribundus si non adhibeat dispositionem ad Sacramentum re ipsa sufficientem, tametsi probabile, vel etiam moraliter certum fuerit, esse insufficientem, re ipsa incidet in damnationem; quæ est summum malum, æternum, ac irreparabile; ideoque non est practicè probabile saltem per se, quod possit in eo articulo adhibere dispositionem minus tutam, omisso tutoire. Denique respectu etiam Iudicis videtur solam opinionem speculatiū probabilem, esse probabilem practicè, atque minus probabilem speculatiū esse practicè improbabilem tam in ciuilibus, quam in criminalibus. Tum quia Iudex per sententiam re ipsa dilconformem iuri, infert malum saltem aliquatenus irreparabile aduersus eum, cui re ipsa suffragatur ius, quidquid sit de probabilitatibus, tum quia ex confusione populorum eliguntur iudices periti, & maturi iudicij, ut ferant sententiam iuxta id, quod sibi certius videtur, atque coguntur illam ferre sub formula hoc ipsum significante implicitè, vel explicitè. In aliis materiae non dantur speciales istiusmodi rationes, sed bona fides sufficit ad inducendum præmium vita æterna. Ideoque paritas ad alias materias extendi non potest.

Art. 3. Verum differentia ista est purè materialis quoad punctum præsens controverbia: Quia non disputatur de opinione speculatiū probabili, nec de inferibilitate probabilitatis practicæ, ex probabilitate speculatiua: sed de solo vnu opinionis practicè probabilis vnde cumque ea probabilitas subsistat. Vnus autem opinionis vere probabilis practicè, est æqualiter licitus respectu cuiusvis in quibus materia, ut patet ex rationibus superius productis. Quapropter si ministro Sacramenti (idem dicitur de reliquis proportionaliter) probabile videatur non solum valere Sacramentum adhibita tali determinata materia, sed etiam licere sibi hic & nunc, ut eandem materiam adhibeat, poterit utique perficere Sacramentum sine peccato adhibita ea materia: quia videlicet eo ipso credet id sibi licere, ductus auctoritate, vel ratione magni momenti iuxta dicta supra; ideoque non credit imprudenter, seu stulte, ac peccaminose. Posita autem inculpabiliter fide, seu assensu, quod operatio sit honesta, repugnat, ut ea euadat in honesta, saltem immoderate, & ratione sui, ut patebit q. sequenti.

Ad 6. Sicut in rebus omnibus alio orto dubio de

obligatione sic vel aliter faciendi, necesse est adhibere consultationem, qua deponatur dubium, atque interim vrget obligatio faciendi, quod tutius est, & si dubitetur vtra pars sit tutior, necessaria omnino est consultatio ad vitandum peccatum, eaque est instituenda cum omni diligentia moraliter possibilis ita etiam orto dubio de obligatione operandi iuxtatales, vel tales opiniones, necesse est, consultatione similiter diligenter indagare rationes, quibus deponatur, ac determinetur tale dubium reflexum, nisi quis subiacere velit oneri sequendi semper opiniones tutiores. Quia verò magna pars operationum humanarum subiecta iam de facto opinionibus in vtramque partem probabilibus, apparet esse valde utile, ac necessariam considerationem istam reflexam de vnu lictio opinionum, nisi quis subiacere velit onerosa admodum, ac ardua obligationi operandi semper iuxta tutiorem in tanta rerum opinabilium varietate innumerabiliter multiplici, ideoque sapientissime occurrerent. Immo qui crediderit (quod facile est credere, estque absolute verum, ut appareat ex dictis supra ab art. 8.) sibi, aut aliis, quorum instruētio sibi incumbit, imminere magnum periculum formaliter peccandi ex eiusmodi obligatione adstringenti semper ad tutius, tenebitur procul dubio comparare sibi doctrinam huius questionis, eandemque, prout tulerit opportunitas, communicate aliis, si quidem ad ipsum pertinuerit instruētio aliorum in confessione, vel extra confessionem, de rebus pertinentibus ad conscientiam, solaque proinde ignorantia innincibilis excusare potest, prout excusat plerosque ab obligatione discendi, ac docendi vniuersale præsens principium de vnu opinionum, de quo adiicitur ulterius nonnulli in q. seq.

Post primam huius operis editionem scripserunt admodum contentiosè de materia istius questionis, Illustissimi domini Fagnanus aduersus communem, eandemque nostram sententiam, & aduersus ipsum ex professo Caramuel. Praeuit vtrique R.P. Iulius Mercarius opere tripartito, in cuius postrema parte, quæ descendit ad particularia, ita est modificatus priorum duarum partium acerbitatem aduersus eandem communem, ut videatur nil tandem re ipsa differre à communi ceterorum huius saeculi auctiorum consensu, quos initio impugnando suscepit. Mihil post attentam eorum lectionem nil viriliter addendum occurrit siue pro, siue contra. Ediderunt etiam singulos eadem de re tractatus accuratos, & subtile P. Honoratus Fabri, & P. Ludouicus Scildere, qui videri possunt.

QVÆSTIO XXIV.

Vtrum dictamen conscientia errantis habeat vim obligandi, ac deobligandi, tanquam sufficiens regulâ morum?

MODEVR non habere. 1. Quia actus conformis sua regulæ, seu obligationi præexistenti, eo ipso est bonus. Actus autem conformis dictamini conscientia erratis, id est, indicio falso affirmanti honestum esse ex. gr. mentiri hic & nunc, atque omissionem mendacijs esse peccaminose, eo ipso est malus, ut patet. Quia si esset bonus, dictamen præmium affirmans eum fore bonum, & omissionem ciuidem fore malam, non esset fallitur, ut supponitur. Enunciaret enim de obiecto, quod re ipsa

re ipsa illi conuenit. Implicat autem eundem actum esse bonum, & non esse bonum, atque omissionem eius esse peccaminosam: Implicat igitur in terminis dictamen conscientiae falsam habere vim obligandi, ac deobligandi, atque esse sufficientem regulam morum.

2. Philosophus 6. Ethic. c. 2. docet, & rationem veram, & appetitum rectum esse operare, ut operatio sit studiosa, atque in eodem libro inculcat sacerdotem, nullum actum posse esse bonum absque prudentia, nullamque enunciationem prudentiae posse esse falsam. Ergo dictamen conscientiae erroneae est insufficiens ad operationem studiosam, seu honestam.

3. Dictamen conscientiae errantis est disconforme voluntati, & legi aeternae Dei, nec enim falsum esse possit, si esset illi conforme: Ergo operatio conformis dictamini conscientiae errantis, est disconformis voluntati, & legi aeternae Dei. Ergo est mala, iuxta doctrinam August. serm. 6. de verb. Dom. post med. quod inferioris potestatis preceptum non obligat (adde, nec excusat) si contrarietur precepto potestatis superioris, sicut si Proconsul iubeat aliquid, quod Imperator prohibet: quo ferè pacto comparatur dictamen rationis cum voluntate, & lege aeterna Dei.

4. Dictamen conscientiae vincibiliter errantis non excusat à peccato. Ergo nec inuincibiliter errantis, ac proinde nullus error excusat. Antecedens est indubitatum apud omnes cum D. Th. q. 19. art. 6. Probatur consequentia: tum quia dictamen ultimum conscientiae, quo immediate dirigitur actus voluntatis, eodem prorsus modo proponit obiectum, sine insit illi error vincibiliter, sive inuincibiliter insitum, quia posita ultimo dictamine conscientiae erroneae præcipiente ex gr. mendacium hic & nunc, aut prohibente fidem in Christum hic & nunc, nullamque permitente mortam sine peccato, nullus iam superstes locus querendi viam, & rationes ad vincendam, seu depellendam ignorantiam, vt per se patet, ac proinde omnis ignorantia est aquae inuincibilis, cum eo que ventum est; atque adeò vel omnis, vel nullus error ultimi dictaminis indiscriminatum excusat, seu ligat.

5. Actus voluntatis non specificantur ex cognitione dirigente, sed ex obiecto propenso per cognitionem: Cognitione autem falsa non proponit, aut veram honestatem, dum præcipit; aut veram malitiam, dum prohibet. Ergo actus voluntatis inde subsecuti non possunt constitui in illa specie aut honestatis, aut malitiae.

6. Si dictamen conscientiae falsum perinde sufficeret, atque verum, ad honestatem, & malitiam operationis per conformitatem, & disformitatem eius cum illo; nullam oportaret adhibere diligentiam, ad depellendos errores, & ignorantiam circa operabilia; sed vnuquisque satisfaceret toti sua obligationi operando, prout sibi sponte videtur, nihil curando; an verum id sit, an falsum; quod tamen patet esse absurdum.

7. Augustinus ep. 154. proprius ad finem, quam ad med. Si quis autem, ait, bonum putauerit esse, quod malum est, & fecerit hoc putando, virque peccat. Et ea sunt omnia peccata ignorantia, quando quisque bene fieri putat, quod male fit. Loquitur autem manifeste de ignorantia inuincibili, certe eam non excipit, vt liquet ex indiscreta vniuersalitate posteriorum istorum verborum. Ergo ignorantia inuincibilis non excusat à peccato.

Art. 1. Respondetur. Questio præsens coincidit magna ex parte cum q. 10. Vtrum ignorantia causet inuoluntariorum. Quapropter sicut ibi dictum est, ignorantiam antecedentem causare inuoluntarium, non vero ignorantiam consequentem: ita in præsen-

ti dicendum est, dictamen conscientiae inuincibiliter errantis, excusat à culpa operantem iuxta ipsum, & sufficere, vt evadat bonus actus, qui est ipsi conformis: non tamen excusari à culpa vincibiliter errantem, sed peccare sive discordet à dictamini suo, siue pareat eidem. Et quidem necesse est, electionem disconformem ultimo dictamini conscientiae, seu vero, seu falso, præcipienti, aut prohibenti aliquid, esse malum: quod colligitur clare ex 14. ad Rom. 23. Vbi cum præmisisset Apostolus recte facere Gentiles ad Christum conuerbos, non discernentes ritu Iudaico cibos mundos ab immundis, atque ex omnibus proprieatibus edentes promiscue, mox iubium t: Qui autem discernit, si manducaverit, damnatur est, quia non ex fide. Omne autem, quod non est ex fide peccatum est. Ideo, qui iudicant cibos alios esse veritos, alios permislos, & nihilominus ex omnibus edunt promiscue, profecto peccant: quia operantur contra dictamen rationis. Omne autem, quod non est iuxta dictamen rationis, & iuxta id, quod vnuquisque credit sibi licere, esto credit falsum, peccatum est. Qui procul dubio est legitimus eorum verborum sensus, vt liquet ex contextu totius capituli, & ostendit ex consensu plurium Patrum Iustinianus noster ibi; habetque præterea auctorem Innocentium capit. finali de præscriptione, & plures PP. apud Gratian, cap. Omnes, §. Ex his, 28. q. 1.

Art. 2. Ratio est, quia actus voluntatis non specificatur ex obiecto, vt est in se, sed vt proposito per rationem, ideoque evadit talis, quale appetit obiectum in cognitione, vti ponderatum est lupi q. 22. Quarè putans se peccare, nisi mentiatur, aut si credat in Christum, re ipsa peccat omisso mendacio, seu concepta fide in Christum. Peccat autem grauitate, si patitur id esse peccatum graue; venialiter vero, si patitur esse leue, sive solam apprehenderit rationem malitia secundum se, absque illa suspicione, aut dubitatione grauitatis: quæ quidem nequit irreperire in actu, nisi aliquiliter præfulserit in cognitione; idemque dicitur de specie malitiae, quæ videlicet talis contrahitur, qualis existimata est. Fieri potò nequit, prout docet D. Thomas q. 19. art. 5. ad 3. vt apprehendatur operationem esse malam, quin apprehendatur specialis aliqua ratio malitiae; nempe, quod opponatur præcepto diuino, quod sit scandalola, vel quid difficile: quandoquidem conceptus malitiae in aliquo eiusmodi formaliter consistit.

Art. 3. Necesse similiter est, actus conformes dictamini conscientiae inuincibiliter errantis, non solum esse expertes omnis malitiae, sed etiam esse honestos, atque laudabiles, eadem specie honestatis, quam fortinentur sub dictamine vero enunciante eandem speciem honestatis de obiectis materialibus, quibus re ipsa illa conueniret. Colligitur hoc clare ex proxime præcedenti & auctoritate, & ratione. Quia eodem prorsus modo dependent actus voluntatis à dictamine prævio conscientiae sive vero, sive falso, quoad honestatem, & in honestatem. Eadem igitur ratione, quæ dictum est actus disconformes dictamini conscientiae, vt cumque errantis, eo ipso esse malos, ea specie, & modo malitiae, qui appetit in eo dictamine, concluditur etiam actus conformes eidem dictamini esse similiiter honestos, ac laudabiles, eaque honestate prædictos, quæ appetit in tali dictamine, dum cetera sunt paria, vti paria profecto sunt, quando error est inuincibilis. Siquidem eo ipso est inculpabilis, ideoque non potest formaliter ratione sui transmittere ullam malitiam, aut denominationem mali in actus subsequentes.

Art. 4. Necesse denique est, actus subsequentes ad dictamen, seu præceptum, seu prohibitum conscientiae inuincibiliter errantis, esse malos, & peccaminosos, sive sint eidem dictamini conformes, sive sint disconformes. Quia qui coniicit se ignorare aliquam legem

legem, ad cuius cognitionem peruenire possit, si ve-
lit, & nihilominus procedit ad opus nulla adhibita
diligentia; aut non adhibita, quantum adhibere pos-
test, & communiter adhibent prudentes in re magni
momenti, operatur procul dubio cum contemptu le-
gis ac legislatoris, & utrumque parvum pendit. Qui
autem operatur cum contemptu legis, fit reus ciu-
dem legis, & actus contrariae eam speciem malitiae,
quam contraheret transgressio dependens à cogni-
tione perfecta legis. Istam porrò malitiam contrahit
talis actus exrinsecè per denominationem à volun-
tate libera ignorandi. Quæ videlicet sola est imme-
diatæ & formaliter contemptua legis. Unde non fu-
peradditur vlla præterea malitia peculiaris, seorsim
imputabilis, ratione actus subsequentis ad dictamen
erroneum, si ille sit huic conformis: quia eo ipso
erit conformis legi Dei proximè obliganti ex sup-
positione ignorantiae, nec est iam amplius libera con-
formitas alia cum lege Dei. Qua ferè ratione obser-
uant, & approbant specialiter istam partem doctrinæ
Suarez tract. 3. in 1. 2. disp. 1. 2. sect. 4. & 5. & Val-
quez in præsenti disput. c. 2.

Art. 5. Quod si non conformetur voluntas eidem
dictamini, committetur nouum peccatum imputabili-
le, quia de novo exorbitabit liberæ voluntas ab imme-
diata sua regula. Istud autem peccatum erit grauius,
vel lenius, quam peccatum commissum per liberam
electionem ignorandi legem, prout contigerit esse
grauiorem, vel minus grauem obligationem intimam
tam per dictamen fallium conscientiae, quam esset
obligatio legis voluntariæ ignoratae. Ex his igitur ap-
paret satis, an, & quatenus dictamen conscientiae er-
rantis sit regula proxima morum obligans, & de-
obligans, seu excusans.

Ad 1. Dictamen ultimum conscientiae nunquam
potest esse fallium, quoad honestatem motu formali,
& finis propostii voluntati, & quoad bonitatem
actus eliciendi dependenter ab ipso, vt dicetur ad 5.
Sed solum potest esse fallium relata ad obiectum ma-
teriale, quatenus illi adscribit rationem honestatis
connexionis cum ultimo fine, & conformitatis cum
voluntate Diuina, quæ illi non inest re ipsa; nulla au-
tem est implicatio in falsitate cognitionis quoad
aliquid, absque falsitate, quoad aliquid aliud simul re-
presentatum per ipsum. Quia vero bonitas actus de-
pendet à sola vera bonitate motu formali, non se-
quitur actu voluntatis fore bonum, & malum simul,
sed solum fore bonum, si sit conformis tali dictamini,
si minus fore malum.

Ad 2. Philosophus requirit pro studiositate ope-
rationis rationem veram simul cum appetitu recto,
quoad finem, & motuum formale voluntatis; & quo-
ad hoc ipsum negat enunciationem prudentie posse
esse falsam: id quod minimè deest dictamini con-
scientiae errantis, ut potè errantis solum, quoad ob-
iectum materiale, eiisque identitatem cum ratione
formali motu voluntatis ex se honesta, vt modò dictum est. Per hoc nimiriū differt omne dictamen
proprium prudentiae à ratione inferiori, eiisque dictamine: Quia ratio inferior non solum errare pos-
test, quoad obiectum materiale, sed etiam seducit,
quoad finem, & motuum formale propositum vo-
luntati, dum eam allicit, tanquam ad ultimum suum
finem, ad id, quod re ipsa non est ultimus eius finis.
Atque hoc solum discrimen intendit stabilire Philo-
sophus in illo loco.

Ad 3. Dictamen conscientiae errantis est discon-
forme voluntati diuinæ obliganti per se, & absolute,
sed simul est conforme voluntati diuinæ obliganti per
accidens hic & nunc ex suppositione falsitatis. Quia
ex quo signavit lumen vultus sui super nos; & vo-
luit ut dirigeremur immediate nostra, quæ fallibi-

lis est, ratione; voluit consequenter voluntate signi-
& preceptiva, vt id fieret à nobis, quod nobis fa-
ciendum videretur hic & nunc, siue id videretur sup-
posita aliqua fallacia intellectus, siue non supposita.
Cui rei nihil contradicit, quod dicit Augustinus de
comparatione Proconsulis, & Imperatoris. Quia si
Poco confundebat oppositum eius, quod inbet Imper-
ator, & diceret suam iussionem esse iussionem Imper-
atoris, idque à subditis crederetur; tenerentur uti-
que parere iussioni Proconsulis. Hoc autem modo se
habet dictamen ultimum conscientiae errantiae. Quia
affirmat, licet falsum, mendacium, verbi gratia hic, &
nunc esse honestum, & præcipi à Deo, idque cre-
ditur ab operante, siquidem dictamen ipsum est
actus ita credendi.

Ad 4. Conceditur antecedens, & negatur con-
sequientia; ad cuius probationes patet ex dictis supra
art. 3. & 4.

Ad 5. Dictamen affirmans ex gr. mendacium esse
honestum, nec posse hic & nunc omitti absque la-
fione charitatis, ideo est fallium, quia veram illi ad-
scribit honestatem, & connexionem cum charitate:
Si enim falsum, & chimericam adscriberet, nulla
esset falsitas; nec posset voluntas eo dictamine per-
moueri ad mentiendum. Ergo dum voluntas deter-
minatur ex vi talis dictaminis, habet pro motino for-
malis, & fine proximo, veram honestatem, veram
que connexionem cum charitate, licet falso creditam
de mendacio. Cum ergo species actus dependeat ex
ratione formalis motu, & non ex ratione obiectiva
materiali, ac purè terminativa, patet actum directum
dictamine conscientiae errantiae, eidemque confor-
mem, esse eatenus honestum vera, ac reali hone-
state.

Ad 6. Sicut in ordine naturali, ac physico, per-
mittit Deus monstra, eaque vult existere in rerum
natura, sed vult voluntate tantum consequente, ob
imperfectionem causarum secundarum; cum tamen
voluntate antecedenter, & quantum est de se, semper
intendat effectus secundum suam speciem omnino
perfectos, atque completos: Ita in ordine intentio-
nali, ac morali vult antecedenter, ac absolute, tum
ex parte intellectus actus veros, & similes obiectis
suis; tum ex parte voluntatis actus conformati, minimeque
perturbati, ordinis rerum instituti ab ipso Deo. Verum quia dif-
crepanzia voluntatis à ratione, qua ratio est exigua
quædam participatio luminis vultus Diuini, semper
que proponit finem rectum etiam quando fallitur
circa obiectum materiale, vt superius dictum est,
est longè deterior, quam discrepanzia eiusdem ab
ordine intrinsecō obiectorum materialium, propte-
rè vult supposito errore practico intellectus, ne vel
tunc discrepemus à dictamine rationis. Itaque ex vo-
luntate Dei antecedenti, eademque obliganti per se,
tenemur ad indagandam eandem Dei voluntatem,
quatenus per se, ac absolute est ordinatio nostra,
& ad conformatitatem nostræ electionis cum ipsa.
Quod si aliquando legitimam eius notitiam non asse-
quimur, tum etiæ tenemur non exorbitare à dictamine
rationis errantis, propter obligationem ad id imposi-
tam per voluntatem, & legem Diuinam obligantem

per accidens, & ex suppositione ad oppositum eius, ad quod per se, ac absolutè obligare intendit.

Art. 1. Ad 7. Illis verbis Augustini vtitur admodum fidenter Iansenius pro suo errore de veris peccatis seorsim, & secundum se imputabilibus ad culpam, & pecnam peculiarem sub ignorantia totali, & omnino inincibili. Vtitur verò in primis inconquerenter. Quia l. 2. de statu nat. lap. c. 5. tradit ex professo ignorantiam inuincibilem facti, & juris diuini positiui excusare à peccato, solumque proinde non excusare ignorantiam inuincibilem legis naturalis. Augustinus autem agit ex professo in illa epistola de sola ignorantia facti, nempe ignorantia, qua putatur non esse immolatitiam carnem, qua immolatitia est, ac proinde agit de eo solo genere ignorantiae, quam si inuincibilis sit, excusare à peccato certissimum est apud Iansenium ex Augustino.

Art. 2. Deinde eadem illa verba obiectionis non cohærent cum contextu seu antecedenti, seu consequenti eius epistola in eo sensu, qui adscribitur ipsi à Iansenio. Quia antecedenter post medium epistola dicit sic Augustinus: *Non autem peccat, qui cibum postea nec siens manducauerit, quem prius tanquam idolothytum respuit.* Ad finem verò Epistolæ præmisso dubio de viatore Christiano viæ famis necessitate, & non inueniente cibum nisi positum in idolo, concludit sic. Breuiter respondeo: *Ani certum est, esse idolothytum, aut certum est, non esse, aut ignoratur. Si ergo certum est, esse, melius Christiana virtute respuitur. Si autem, vel non esse, scitur, vel ignoratur, sine illo conscientia scrupulo in usum necessitatis admittitur.* Vtrinque igitur liquido constat ignorantiam inuincibilem, seu conscientiam inuincibilitatem errantem excusare à peccato, ex mente Augustini, saltem circa eam materiam, de qua agitur in ea epistola.

Art. 3. Subintelligenda itaque est in verbis obiectionis ignorantia vincibilis, seu coniuncta cum notitia obligante ad eam perfectè depellendam, vel ad supersedendum interim ab opere. Primum, quia nequit aliter subsistere consonantia eius sententiae cum reliquo contextu, atque Augustinus ipse laboraret ea inconsequitiae ratione, qua notata iam est in Iansenio luculenter abutente, vt lolet, testimoniis, & sincera doctrina Augustini. Deinde casus, de quo ibi est sermo, proponitur, ac præmittitur his verbis: *Si quis dubitat de aliqua carne, utrum immolatia sit, & non est immolatia, si eam cogitationem tenuerit, &c.* In hoc autem casu præexistentis dubitationis, si quis adhibeat diligentiam, quanta sufficit ad dubium prudenter deponendum, affluit per se cogitationem, & existimationem conformem obiecto, vt habet in se, & operando conformiter ad ipsam non peccat, tametsi faciat quod dubitabatur, an esset illicitum, & non erat, vii determinat ibidem consequenter Augustinus.

Art. 4. Quod si in eodem casu dubij putetur licere, quod re ipsa est illicitum, eo ipso deprehenditur, loquendo per se, non fuisse adhibitam diligentiam, Quanta sufficit ad deponendum prudenter dubium, & propterea peccatur, dum sit quod putatur esse bonum, & est malum ipsa. Quæ est posterior ibidem resolutio Augustini contenta in verbis obiectionis. In quibus videlicet, ne dicatur exorbitare penitus à proposito, retinet priorem partem casus præmissi, quæ erat de dubio obligante ad indagandam veritatem: & variat, vt liquet ex verbis ipsiis, posteriore par tem, quæ erat de honestate materiali obiecti, circa quod dubitatio inciderat, & consequenter variat indirectè conditionem cognitionis, quæ idem obiectum in se illicitum, putatur esse honestum, ex defensu utique diligentia, adeoque per ignorantiam vin cibilem. Quia verò Legem Dei naturalem omnes

scire tenentur, propterè nemo excusat per se à peccato, dum agit contra legem naturalem, tametsi ignorans id faciat; vt docet D. Thomas dicta q. 19. art. 6. aliqui Theologi communiter, non quod ignorantia, cum est vera inuincibilis, non excusat universaliter in omni materia, sed quia talis non est ignorantia legis naturalis, saltem per se, & vt plurimum, & circa præcipua eius Capita; tametsi quoad aliqua, & ab aliquibus quoad multa difficulter pellatur, ideoque Augustinus nonnunquam dicat non posse pelli, significando nomine impossibilitatis magnam difficultatem. Atque hoc est quod vnicè intendit Augustinus in tot illis locis perperam à Iansenio obiectis vbi supra aduersus D. Thomam & reliquos Scholasticos, nihil re ipsa dissidentes ab Augustino, à quo solus ipse Iansenius distat toto cælo, estque valde iniuriosus aduersus ipsum, dum ei adscribere tentat errorum notatum initio huius responsionis, eumque absurdissimum, vt convincit ratio superius proposita ex D. Thoma.

QVÆSTIO XXV.

Vtrum bonitas, & malitia actuum humanorum dependeat ex obiecto, & circumstantiis?

I D E T V R non dependere ex illis. 1. Quia obiectum, & circumstantia obiectuæ sunt res extra animam existentes. In rebus autem non est malum, sed in usu peccatum, vt tradit August. lib. 3. de doctr. Christ. c. 12. sub init. Ergo actus humani non sunt mali, & per consequens neque boni ex obiecto, & circumstantiis. 2. Obiectum voluntatis comparatur cum actu eius tanquam materia, & tanquam effectus. Bonitas autem rei non prouenit ex materia, sed ex forma; & multo minus bonitas causa, ac actionis prouenit ex effectu, sed magis è conuerso. Ergo bonitas actus non dependet ex obiecto.

3. Quæ circumstantia aliquid, sunt extra ipsum. Bonitas autem, & malitia sunt in re ipsa, quæ est bona, aut mala. Ergo nulla ratio bonitatis, & malitiae potest prouenire ex circumstantiis; id est illis, quæ circumstant vel physicè obiectum principale, vel intentionaliter tendentiam ad illud.

4. Bonitas, & malitia auctum dependet totaliter à fine eorum. Quia ex doctrina Augustini li. 2. de morib. Eccles. & Manichæo. c. 1. sub init. secundum quod finis est culpabilis, vel laudabilis, secundum hoc sunt opera nostra culpabilia, vel laudabilia. Finis autem est extra rationem obiecti, & circumstantiarum. Quia idem actus dandi elemosynam ex gr. cum quibusvis circumstantiis eius obiectuæ potest esse indifferenter, tum ex fine vanæ gloriae, tum ex fine misericordia, vel charitatis.

5. Bonitas, & malitia per prius est in actu voluntatis, quam in actu exteriori, qui est obiectum interioris; quia vix dicit Augustinus lib. 1. Rer. c. 9. *Voluntas est, qua peccatur, & relè vinitur.* Ergo bonitas, & malitia non deriuuntur ex obiecto in actu internum.

Art. 1. Respondetur. Certum est bonitatem, & malitiam actuum humanorum dependere ex obiecto eorum. Quia quod ad malitiam attinet, traditur hoc manifestè Oxf. 9. 10. *Facti sunt abominabiles sicut ea, quæ dilexerunt.* Eadem autem est ratio proportionalis de bonitate. Quia verò actus voluntatis non fertur

ad

ad obiectum ut est à parte rei; sed prout repræsentatur esse in se à parte rei; & vnumquaque est à parte rei cum suis circumstantiis, nec praescinditur ab eis per cognitionem practicam: eadem procul dubio est de circumstantiis quoque ratio. Quare Rupertus circa eum locum concludit recte. *Talis unusquisque est, quale est illud, quod diligit.*

Art. 2. Verum, quia non omne obiectum, nec omnis circumstantia dat bonitatem, vel malitiam actui voluntatis; neque que dat, eodem semper modo dat; secundum est vniuersaliter omnem cuiusque effectus perfectionem adæquate sumptam prouenire à causa ipsius adæquate sumpta; quia cœla adæquata effectus, est causa omnium, quæ insunt effectui per identitatem. Quod si causa adæquata non sit simplex, sed composita ex diversis comprincipiis iuuantibus se mutuo, vnumquaque cōprincipium est causa collativa bonitatis relvantis in effectum, secundum aliquam rationem, seu formalitatem peculiarem; ita ut effectus postulet intrinsecè emanationem sui ab uno quaque comprincipio influente in ipsum, ratione peculiariis perfectionis, seu formalitatis perfectiæ correspondens specialiter eidem cōprincipio. Sicut enim effectus consideratus adæquate secundum se totum, non ob aliud postulat emanationem sui à toto suo principio adæquate sumpro, nisi quia quidquid est in effectu, est acceptum à principio: ita consideratus secundum talem vel talē formalitatem actualitatib; & bonitatis, non ob aliud postulat emanationem sui à tali, vel tali principio, nisi quia ab eodem formaliter accipit talem formalitatem perfectiæ. Vnde si aliquod ex comprincipiis sit indifferens ad plures effectus species diuersos, alia verò comprincipia non habeant ex se eadem amplitudinem indifferentiæ; effectus correspōdebit priori principio, quoad formalitatem aliquam genericam, & indifferente ex suo conceptu ad plures species; posteriori verò, vel posterioribus comprincipiis correspōdebit quoad formalitatem, vel formalitatem magis determinatas.

Art. 3. Actus autem voluntatis nostræ proueniunt ex pluribus comprincipiis se se inuicem iuuantibus, nempe ab ipsa voluntate, & ab eius motu formalis, & cognitione huius motu, & ab habitu inclinante ad idem motuum, si forte is quoque praexistat. Porro inter haec comprincipia voluntas, quantum est ex se, est indifferens ad actus bonos, & malos, & ad omnes species possibilis sub utroque isto genere. Ideoque voluntati secundum se solum correspondent formaliter, tanquam principio suo effectivo, vitalitas, voluntarietas, aliaque eiusmodi prædicata communia actibus bonis, & malis, atque indifferente ex se ad omnes species actuum bonorum, & malorum. Quare differentia subalterna actus boni à malo, necnon differentia specifica atoma cuiusque actus, tum boni, tum mali, ab omnibus aliis speciebus actuum necessarij revocatur ad obiectum & circumstantias obiectivas, à quibus videlicet simili ratione dependet differentia specifica reliquorum quoque comprincipiorum, nempe cognitionis, & habitus.

Art. 4. Sed distinguendum præterea est inter obiecta. Quadam enim sunt ex se indifferentes ad honestatim, & inhonestatim, vt rusticatio, venatio, & similia; atque haec se solis non possunt constituere actum in specie boni, vel mali determinate, ideoque indigent ad id superadditis sibi circumstantiis particularibus, aut relatione ad finem determinatè honestum, vel inhonestum, vt dicetur q.27. Alia verò sunt obiecta intrinsecè honesta, vel inhonesta, sed capacia exceptionis contrariae, vt subuentio parentum cum indigent, & acceptio rei alienæ inuitio domino, quorum prius est honestum ex se, posterius verò inhonestum: licet fieri possit, vt subuentio parentum

R.P. Esparza Curs. Theol. Tom. I.

reddatur inhonestata, si adsit obligatio præminens ad aliud opus incompossibile cum ea subuentione, atque reddatur honesta acceptio rei alienæ inuitio domino ratione extrema necessitatis; atque ex eiusmodi obiectis redundat determinatio actuum ad speciem boni, vel mali, nisi intercedat exceptio modo explicata, quæ sit causa determinationis ad oppositam speciem. Alia denique sunt obiecta intrinsece honesta, atque inhonestata, & incapacia exceptionis contrariae, vt bonitas diuina, quæ non potest amari secundum se, nisi honeste; vel odio haberi, nisi inhoneste; & locutio contra mentem, quæ est conuersio non potest amari honeste per se, nec odio haberi inhoneste: atque huismodi obiectum patet sufficere ex se ad differentiam specificam actus in ratione boni, vel mali moraliter.

Art. 5. Supereft postrem applicanda rei præsenti distinctio obiecti formalis motu, seu voluti ratione sui, ab obiecto solum terminativo, & voluto ratione aleatorius. Circa quod est notanda ex communi consensu differentia inter bonitatem, & malitiam, nempe bonitatem non causari in actibus voluntatis, nisi ab obiectis formalibus motuis voli is ratione sui; id quod suggerit frequenter Philosophus 2. Ethic. c.4. lib. 5. c.12. & alibi, & ex eo D. Thom. q.19. art.7. ad 5. & alibi sèpè: at ad inducendam malitiam in actum sufficere dishonestatem obiecti etiam purè materialis. Vnde, vt quis sit iustus, quod est exemplum Philosophi, necesse est veile iustum, & velle iuste; id est, quia iustum est formaliter: at verò vt sit iniustus, sufficit velle iniustum, tametsi non velit iniuste, seu quia iniustum est, sed propter aliud quodvis motuum, sive honestum secundum se, sive inhonestum. Nam qui vult furari, vt det elemosynam, vel propter mæchiam; vtrovis modo est fur, & est iniustus. Ratio huius discriminis, tametsi communiter nulla redditur, est facilis, quia reddatur clarè, quia videlicet neque honestas aliqua obiecti, aut circumstantia, potest præcognosci vt amabilis ratione sui; neque transgressio legis diuinae, aut peculiariis alia decentia actionis præcognosci potest vt vitanda ratione honestatis opposita, quin eo ipso negligatur, ac nihil pendatur illa quidem honestas per omissionem liberam ipsius, & adhæsionem ad motuum aliud incompossibile, hæc verò transgressio, ac dedecentia per omissionem honestatis opposita, & per adhæsionem ad bonum delectabile transitorium. Patet autem honestatem, seu complacentiam diuinam negligit, ac nihil habitam licet purè materialiter inexistentem obiecto volito, non posse esse materiam laudis, aut præmij, esse verò materiam vituperij, ac supplicij, negligentiam, & parvipensionem finis debiti, legitime diuinæ.

Art. 6. Accedit bonitatem moralem actus esse prædicatum positivum, ideoque indigere influxu positivo ex parte principij à quo prouenit, malitiam verò moralem consistere in privatione, vt dicetur q.29. ideoque sufficere, pro ea contrahenda, habitudinem ad aliquid impeditum influxus positivi communiantis bonitatem. Patet autem nullum exhiberi influxum positivum in actum ab obiecto purè materiali, seu non volito ratione sui, & quod non mouet via sua ad actum, quem terminat. Patet similiter voluntatem efficacem furti v.g. tametsi non voliti propter se, sed præcisè propter elemosynam, vel mæchiam, esse incompossibile cum rectitudine iustitiae, & cum amore efficaci eiusdem. Patet igitur rationem specificans, seu differentialem actus boni desum ex solo motu eius formalis honesto, ad malitiam verò sufficere obiectum materiale inhonestum præcognitum vt tale.

Art. 7. Quia verò utraque hæc ratio differentia

G g 2 inter

inter bonitatem, & malitiam militat æqua vi, vt per se satis appetet, quoad circumstantias, ratione quarum obiectum ex le indifferens determinatur, vt sit honestum, vel qua obiecto iam honesto ex se superaddant honestatem peculiarem, concluditur non posse actum voluntatis, reddere bonum simpliciter vilas circumstantias, vel illi superaddere direcè peculiarem aliquam bonitatem, nisi transiret in rationem obiecti mouentis saltem partialiter ad eundem actum, Circumstantias vero, ratione quarum obiectum redditur in honestum, vel qua illi superaddunt peculiarem in honestatem sufficere, si præcognoscantur ut tales, ad hoc, vt actus evadat malus, aut speciali aliqua malitia reddatur deterior. In hunc igitur modum bonitas, & malitia actuum humanorum dependent ab obiecto, & circumstantiis, tanquam causa peculiari vtriusque, quoad mutuam inter se differentiam, & quoad rationes omnes differentiales vtriusvis.

Ad 1. Licit res omnes exteriores sint bona secundum se: quedam tamen res quibusdam alii nocent physice, & respectu earum sunt malae. Similiter ergo quædam res dedecent respectu naturæ rationalis: ideoque dicuntur malæ, ac in honestate, relate ad actum prosecutum ipsarum, eumque reddunt malum, ac nocentem naturæ rationali.

Ad 2. Obiectum formale motiuum actus voluntatis non est pura materia circa quam, nec potest esse purus effectus ipsius: quia est causa finalis eiusdem. Causa autem finalis est vera causa, ideoque potest causalitate sua inducere bonitatem in actum quem terminat; & similiter obiectum etiam materiale potest esse impeditium influxus alicuius boni, vt dictum est, ideoque potest suo modo esse causa alicuius malitiae in actu.

Ad 3. Circumstantia dicuntur propriæ tales respectu obiecti, cui accidunt, necnon respectu actionis exteriores. Ceterum respectu actus interni translatiuntur, & per quandam accommodationem dicuntur tales, quia re ipsa sunt obiectum pariale, ad quod intrinsecè, ac essentialiter refertur idem actus interior, vt apparebit clarius in q. sequenti; ideoque actus interior potest specificari in ratione boni, vel mali ex circumstantiis, non secus ac ex obiecto principali.

Ad 4. Dicitur similiter, actionem exteriorem, vt dationem elemosynæ, esse indifferente ex se ad finem bonum, vel malum, non tamen actum internum, quia actus internus immediatè liber, per se ipsum intrinsecè est determinatio voluntatis ad eum finem, vi cuius de facto mouetur in actu secundo, atque determinatur voluntas, vt superius dictum est, & dicetur iterum q. sequenti, ex qua etiam apparebit distinctius, finem non esse extra obiectum actus interni, cuius est finis, sed esse potius obiectum sius præcipuum, eaque de causa ex fine prouenire bonitatem actus, sicut ex defectu boni finis prouenit tota malitia peccati.

Art. 1. Ad 5. Circa comparationem illam prioritatis inter actiones interiores, & exteriores, quoad bonitatem, & malitiam, ponit tres conclusiones D. Thomas quest. 20. artic. 1. Prima est, Bonitatem, & malitiam conuenientem actioni exteriori ex fine ipsius, vt dationi elemosynæ ex gloria Dei, aut ex gloria vanæ, prius inneniri in actu voluntatis, & deinde deriuari in actionem exteriorem, quia finis est obiectum proprium voluntatis, nec ad eum refertur actio per se ipsa exterior, sed ratione actus interni. Secunda est: Bonitatem, & malitiam conuenientem actioni exteriori secundum se propter debitam materiam, & debitas circumstantias, prius esse in ordinatione, & apprehensione rationis, quam in actu voluntatis. Quia prout existentes in ratione, causant actus vo-

luntatis, earumque bonitatem, & malitiam. Tertia est: Eandem bonitatem, & malitiam secundum ordinem executionis prius esse in actu voluntatis, quam in actione exteriori. Quia actus voluntatis est principium actionis exterioris. Circa hanc diu, multumque disputant Vasquez, & non nulli alij, sed mihi videtur tota hæc doctrina usque adeò clara, & certa quoad omnes suas partes, & tam adæquata rei, de qua determinat, vt nihil illi superaddi re ipsa possit, nullaque circa eandem controuerteria realis impeditur.

Artic. 2. Nihilominus consequenter ad doctrinam superius traditam, obseruari potest, honestatem, atque in honestatem obiectum, tum finis, tum actionis exterioris esse causam æquiuocam bonitatis, & malitiae moralis, quæ formaliter insunt actibus voluntatis. Quapropter bonitas, & malitia physica, seu honestas, & in honestas obiectorum non imputabiles homini, quæ consistunt in summo bono, & in propinquitate ad summum bonum, atque in distantia ab eodem, ac demum in vi perducendi hominem ad idem summum bonum, atque remouendi ab eodem, sunt priores bonitate, & malitia moralis propria actuum liberorum, utpote inducentes utramque causalitatem sua, vt dictum est: sunt autem priores, vel intentionaliter tantum, & in ratione; vel etiam encitativer, vt in se ipsis intrinsecè. At vero bonitas, & malitia moralis, vt tales formaliter, insunt primo, ac per se actibus internis immediatè liberis, utpote imputabilibus operanti immediatè ratione sui, atque actionibus externis insunt secundario, & per accidentem, nempe per determinationem extrinsecam ab actibus internis, ratione quorum, & non ratione sui sunt imputabiles operanti eadem actiones externas. Quæ quidem apparent liquido ex questione 18. sola itaque præcauenda est hac in re æquiuocatio, ne fat argumentum à genere ad genus, & varietur suppositio, vti variatur in obiectione ob defectum distinctionis modò exposita.

QVÆSTIO XXVI.

Vtrum diuisio actus in bonum, & malum, sit diuisio generis in species?

IDE TUR non esse generis in species, sed subiecti in accidentia, atque bonitatem, & malitiam esse denominationes saltem inadæquate extrinsecas actibus, qui sunt boni, & mali. 1. Quia idem actus potest esse modò præceptus, modò prohibitus, sicuti eadem actio exterior, vt deambulatio, potest modò præcipi, modò prohiberi; siquidem Deus æquè dominatur vtrique actioni, & homo æquè subest imperio Dei, quoad omnes suas vires. Ergo idem actus potest esse modò bonus, modò malus, ac proinde bonitas, & malitia sunt prædicta extrinseca, & accidentalia ipsius.

Confirmatur: qui comedit carnem propè medium noctem feria quintæ, potest continuare eandem commestionem ex vi eiusdem affectus post medium noctem, cumque eius notitia; & Deus cuilibet, & quan dolibet potest præcipere, ne vterius perseveret in eliciendo eo actu, quem initio elicuit honeste, & honeste eo usque conseruavit. Quod quidem vide tur esse manifestum, certè nulla ratione ostendit potest

Quæst. XXVI. De diuis. act. in bon. & m. 345

potest repugnare. Pater autem in utroque casu eadem actum transire de bono in malum, vel certe transire posse: si videlicet continuetur actus, ut potest, post prohibitionem Dei.

Confirmatur rursus: Quia bonitas, & malitia moralis consistit in cōformitate, & disconformitate cum lege Dei, ut dictum est supra. Disconformitas autem, & conformitas vnius cum alio consistit in respectu rationis, & est denominatio purè extrinseca non minus in extremo, quod conformatur alteri, quam in eo, cui illud conformatur, ut apparet in imagine, & prototypo, alisque eiusmodi inuicem conformibus, & similibus. Ergo.

2. Deus est causa omnium actuum nostrorum non minus; sed multò magis, quam nos ipsi sumus eorum causa, iuxta illud Isa. 26. 12. *Omnia enim opera nostra operatus es nobis.* Deus autem non est causa nostrorum peccatorum, ut patet inter alia multa, ex Tridentino reprobante sess. 6. can. 6. mala opera ita ut bona Deum operari. Ergo ratio peccati, totaque malitia actus peccaminosi, quæ non habet auctorem Deum, distinguitur realiter ab actu ipso, qui est malus, & nihilominus existit auctore Deo. Patet consequentia. Quia, quæ non procedunt ab eodem principio, sed habent causas realiter distinctas, necessariò distinguuntur realiter inter se. Quod enim est causa alicuius, eo ipso est causa realis omnium realiter identificatorum cum ipso; quandoquidem causa efficiens attingit effectum, ut est in le physice à parte rei, & non secundum præcisions formales intellectus. Eadem autem videtur esse ratio de bonitate, atque de malitia, quoad identitatem, vel distinctionem respectu actus, qui est bonus, vel malus.

3. Ut bonitas, & malitia substantialis actus proveniens ab obiecto eius sit intrinseca, & essentialis eidem, bonitas tamen, & malitia accidentalis proveniens ex circumstantiis obiecti, non potest non esse extrinseca actu, & distincta realiter ab eodem: tum quia bonitas, & malitia proveniens ex circumstantiis non aliter comparatur cum bonitate, & malitia, quæ provenit ex obiecto, quam comparantur circumstantiae ipsa cum ipso obiecto, cum quo procul dubio comparantur, tanquam accidentia sufficientia ipsum, ac denominativa extrinsecus. Tum quia bonitas, & malitia, quæ est ex obiecto, cōmunitur dictrinæ substantialis; accidentalis vero, quæ est ex circumstantiis, cuiusmodi diuisio non cadit in prædicata rei, quorum neutrum distinguitur ab ipsa re. Tum quia circumstantiae alias sunt mutantes speciem, alias non mutantes, ut liquet inter alia ex Tridentino sess. 14. cap. 5. post. med. cum tamen omnes aquæ pertinerent ad ipsam actus, si omnis eius bonitas, & malitia esset adæquate identificata cum specie actus,

4. Bonum, & malum conuenit actibus voluntatis, sicut rebus aliis. In aliis autem rebus bonum, & malum non diversificant speciem, nam homo manens idem specie potest esse bonus, & malus, & similiter de aliis eiusmodi; vnde diuisio hominis in bonum, & malum, & sic de similibus, non est diuisio generis in species, sed subiecti in accidentia. Talis igitur est diuisio actum etiam humanorum in bonos, & malos.

5. Idem effectus potest provenire ex actu bono, & malo, ut generatio hominis ex adulterio, & ex actu coningali. Ex causis autem specie diversis, provenient effectus specie diversi. Ergo actus bonus, & malus non differunt specie, sed denominatione extrinseca.

6. Actus bonus eo est estimabilior, ceteris paribus, quod maior est difficultas in contrarium, quæ superatur per ipsum, & similiter actus malus eo est de testabilior, ceteris paribus, quod difficultatem illum reddiderit Deus per suam gratiam, ac illustrationem

R. P. Esparza Curs. Theol. Tom. I.

præuiā, & adminicula grata bona indolis, & educationis, bonorum exemplorum, & similiū. Actum autem esse facilem, vel difficultem nihil ponit intrinsecum in ipso. Quia difficultas nihil in actum influere potest, ut potè non lolum non cooperans ad existentiā eius, sed etiam contradicens, ac resistens, quominus existat. Ergo non est intrinseca actibus voluntatis tota ipsorum estimabilitas, seu bonitas, & malitia, quæ est ratio estimationis debitæ vnicuique rei.

Art. 1. Respondetur. Dicitum est in q. præcedenti, bonitatem actus prouenire ex obiecto formalis motu ipsius, neque circumstantias obiectivas posse illum reddere bonum, aut eidem adiungere incrementum aliquod bonitatis, nisi transirent in rationem obiecti mouentes formaliter. Pater autem cumque actui esse adæquate intrinsecum ordinem ad sumum obiectum formale motuum, adæquate sumptum, & prædicta, qua ipsi conuenient ratione causalitatis, quam in eum exercet idem motuum, esse eidem essentialia, sicut ceteris quibuscumque effectibus sunt essentialia prædicta, quæ illis conuenient ratione influxus caularum, à quibus dependent quo ad entitatem. Omnis ergo bonitas conueniens actibus voluntatis est adæquate intrinseca, & essentialis eidem, ac proinde pertinet ad conceptum quidditatum, & specificum ipsorum secundum se. Eadem autem est ratio suo modo de malitia. Quia similiter dictum est supra, actus evadere malos, propter ordinem ad obiecta, & circumstantias obiectivas deducentes, & prohibitas lege Dei; ideoque impeditus influxus positivi obiectorum, & circumstantiarum valentium conferre rectitudinem voluntati in actu suo. Ordo autem actus mali in eiusmodi obiecta, & circumstantias obiectivas, est similiter intrinsecus eidem. Quia unusquisque actus per se ipsum est intrinsecè determinatio potentiae, à quo procedit, respectu obiectorum, & circumstantiarum, circa quæ versatur per eundem actum, sive sint obiecta ipsius formalia, sive materialia sint. Ergo malitia non minus, quam bonitas, est intrinseca actibus, & pertinet ad rationem specificam ipsorum, eisdem secundum se compino essentiali, & non tantum reduplicatius quatenus sunt boni, vel mali.

Art. 2. Confirmatur: quia bonitas & malitia moralis includunt in suo conceptu libertatem actus, qui est bonus, & malus. Libertas autem est adæquate intrinseca actu, qui est liber, quoad omnia, & singula, circa quæ versatur liber volentia, ut dictum est q. 14. Ergo tam bonitas, quam malitia conueniens actu relatè ad quacumque obiecta, & circumstantias, est ipsi similiter intrinseca adæquate omnino. Impossibile nimis est, quod sit adæquate intrinsecum actu, ut liberè velit obiectum honestum, quæ honestum est, & conforme voluntati divinae, aut liberè nolit obiectum dishonestum, quæ dishonestum est, & disconforme voluntati divinae; & nihilominus non sit adæquate intrinsecum eidem actu, quod auctor eius honestè, aut laudabiliter velit, aut nolit: cùm conceptus actualis honestatis, & laudabilitatis consistat formaliter, in eo modo præsequendi honestum, & viantandi dishonestum. Idem dicitur de prosecutione in honestatis debite, pro contrahenda malitia, sive ex obiecto, sive ex circumstantiis.

Art. 3. Confirmatur rursus: Quia homo per actus suos bonos perficitur, & redditur bonus, & cōuerso per actus malos deterioratur, & redditur malus. Quod nequaquam accideret, si actus, qui sunt boni, & mali, constuerentur saltem inadæquate in ratione talium per aliquid extrinsecum. Quia solùm inesset homini intrinsecè aliquid secundum se indifferens ad bonitatem, & malitiam. Quod autem ita est indifferens, nec perficit, nec deteriorat per se ipsum præcisus.

Gg 3 VI

vt patet. Sed neque quod est extrinsecum, potest ad alterutrum horum valere quidquam. Quia quae sunt extrinseca, etenim praeceps prodeesse, aut nocere cuiquam possunt, quatenus inde resultat aliquid intrinsecum eidem: cum sit de conceptu melioris, aut deterioris, ut in se, & non tantum apud alium habeat aliquid melius, aut deteriorius: alioquin posset quis reddi sanctor, aut doctior, aut valentior, per sanctitatem, doctrinam, & vires suas, praeceps quatenus coexistentes alienis: Et quidem hoc apparet clarè in habitibus. Quia liberalis, & prodigus, fortis, & timidus, non differunt inter se praeceps per denominations extrinsecas, sed per bonam vnius, & malam alterius dispositionem intrinsecam, & permanentem ad operandum. Eadem autem est de actibus, & habitibus ratio. Quia ex Philos. 2. Ethic. c. 1. & 2. Similes habitus, similes actus reddunt. Ergo sicut diuisio habitus, ita & diuisio actus in bonum, & malum, est diuisio generis in species, & non subiecti in accidentia, & sicut fieri non potest, ut eodem habitu sit quis promiscuè, atque indistinctè promptus, & facilis ad obsequendum Deo, & ad resistendum eidem; ad ad operandum decenter, & indecenter: Ita etiam fieri non potest, ut idem actus voluntatis sit obsequium Dei, eundemque offensio; affectio modò decens, & modò indecens, ut contendunt Auctores oppositæ sententiae.

Art. 1. Ad 1. Impossibile est, ut Deus aut prohibeat obedientiam respectu sui, aut præcipiat inobedientiam, quia hæc est intrinsecè mala, ideoque minime capax, qua placeat Deo, & ab eo præcipiatur: illa vero est intrinsecè bona, ideoque minime capax, qua displaceat Deo, & ab eo prohibetur. Actus autem voluntatis, qui est bonus, per se ipsum intrinsecè, est obedientia implicita, vel explicita respectu Dei, & similiter est obedientia respectu eiusdem, actus, qui est malus. Quia actus, qui est bonus, per se ipsum essentialiter fertur ad honestum quam honestum est, & quia honestum est, ut patet ex q. precedenti, atque in conceptu honesti includitur conformitas cum voluntate Dei, ut constat ex dictis in quest. 21. ex quibus locis constat similiter actum malum terminari intrinsecè ad obiectum, quod est in honestum, & præcognitum ut tale, atque in hoc conceptu includi oppositionem cum voluntate, & lege Dei. Impossibile igitur est, ut Deus prohibeat actum internum voluntatis, quem præcepit prius, idest, bonum; aut ut præcipiat actum, quem prohibuerat prius, idest, malum. De actione exteriori alia longè ratio est, quia actio exterior non est per se ipsam intrinsecè obedientia, aut inobedientia formalis respectu Dei, sed est materia, circa quam, & in qua exercetur tam obedientia, quam inobedientia. Vnde nulla est paritas.

Art. 2. Iam dominum Dei licet circa omnia sit æquale, non tamen habet eosdem circa omnia usus, ut patet inter alia ex legibus, quas imponit substantiis rationalibus, & nequit imponere irrationalibus, præterquam æquivalenter. Similiter ergo quoad actus internos bonos, & malos, loco indifferentia ad præceptum, & prohibitionem, datur in Deo indifferentia ad prædefinitionem, & permissionem eorum; & præterea datur indifferentia ad reddendos eisdem actus proximè possibles, vel impossibilis proximè, per suam legem præceptiuam, aut prohibitiuam. Cum enim Deus præcipit ieiunium, eo ipso reddit proximè possibles actus bonos volendi ieiunare, impossibilis vero proximè actus malos volendi ieiunare præceps quam sunt voluntui ieiunij. Cum autem præcipit comedionem; reddit è conuerso proximè impossibilis actus bonos, & proximè possibles actus malos volendi ieiunare. Quia stante præcepto ieiunij potest, qui subest illi, velte honestè ieiunium,

& non potest nolle, nisi in honestè: & è conuerso, stante prohibitione, idest, stante præcepto potest vel le ieiunium, volendo simul obsequi, & placere Deo, & tendere ad suum ultimum finem, & non potest nolle idem ieiunium, nisi volendo simul resistere voluntati Dei, & recedere à suo ultimo fine, vel certè nisi negligendo simul libertè voluntatem Dei, ut in finem: & sic proportionaliter de prohibitione. Quæ prædicata esse intrinseca actibus, liquet ex quæstione indicata de libertate.

Art. 3. Hinc patet ad primam confirmationem. Quia post medium noctem feria quintæ non potest esse voluntaria comedio carnis, nisi per actum resistentem voluntati Dei, & contemptuum ultimi finis, atque superatuum nouæ difficultatis ex lege Dei comminante peccatas æternas, si continuetur ea comedio. Nihil autem huicmodi antecedenter aderat. Quapropter actio exterior potest esse eadem specie antea, & postea, affectus verò, & actus interior necessario est diversus specie. Consequenter Deus potest præcipere, ne continuetur amplius actio exterior antecedenter exercita honestè, idest, ne amplius detur ullus actus efficax volendi exercere actionem, & similiter potest præcipere Deus, ne deinceps elicatur ullus actus amoris circa obiectum, quod prius poterat honestè amari: fieri tamen non potest, ut superuenientibus de novo eiusmodi præceptis adhuc maneat proxime possibles iidem illi actus interiores, qui antecedenter elicabantur honestè, ob rationem iam datum. Quia verò prohibitio propriè est de actione proxime possibili in sensu composito prohibitionis, propterea actus interior aliquando elicitus honestè, nequit potest esse propriè prohibitus. Indidem patet ad posteriorem confirmationem. Quia conformitas, & disconformitas actus boni, & mali cum voluntate Diuinæ, non est similitudinaria, vel dissimilitudinaria, sicut inter album, & album; inter album, & nigrum, sed est affectiva propria volentis, & nolentis, quod Deus vult, ut velimus; quam rationem affectus patet esse adquæate intrinsecam actui, quo afficiunt ad obiectum à Deo volitum, prout volitum ab ipso, idemque dicitur proportionaliter de affectione ad oppositum volitum à Deo, cum neglectu suprà explicato voluntatis Diuinæ.

Ad 2. Malitia, seu ratio formalis peccati, cum consistat in præiunctione, nullam habet causam propriè efficientem, sed deficientem, qualis causa est nostra voluntas, & non voluntas, aut potentia Diuinæ. Vnde malitia peccati tota prouenit ex nostra voluntate volente resistere voluntati Diuinæ, negligente suum ultimum finem, & determinante potentiam Dei ad actum qui est malus, cum Deus ipse voluntate sua antecedenti velit potius actum bonum oppositum, & ad eius existentiam moueat præmiis, atque suppliciis. Quia de causa nobis solis tribuitur existentia peccati, & tota eius malitia, à Deo vero tantum tribuitur materiale peccati, seu tribuuntur sola illa prædicta actus mali, quæ sunt eidem communia cum actu bono, sicut curitati tributæ tribuitur claudicatio, cù ratio motus communis claudicationi cum motu recto, tribuitur virtuti loco motu, quod est exemplum D. Thom. pro hac re. Nec obest hunc partitioni realis identitas formalitatum, quia non obest eadem, quominus ab una causa proueniat, & non ab alia, quod effectus prodeat huius determinatæ speciei. Hæc porro sola determinat significatur nomine causa peccati, ideoque Deus nullo pacto dici potest causa peccati, licet sit causa totius bonitatis, quæ est in actu peccaminoso.

Ad 3. Ex notis cognoscimus ignota, ideoque ex physicis, & sensibilius intentionalia, & spiritualia, & ex obiectis actus, & quia processus nominationis sequitur processum cognitionis intellectus, quatenus

nus nomina signa sunt intellectum, ut notat D. Thomas quæst. 7. art. 1. ex 1. Periher. cap. i. id est ex prioribus illis, & ad modum illorum, posteriora ista nominamus, scilicet ut plurimum. Vnde quia in rebus sensibilibus quædam quibusdam aliis circumiacent, atque in obiectis etiam spiritualibus sèpè aliquid simile contingit, propteræ in actibus quoque voluntatis, quædam rationes bonitatis, & malitiae considerantur tanquam accidentales, & circumstantes; aliae vero tanquam substanciales, & per se stantes, quatenus hic est accommodatus concipiendi, & significandi modus, quandoquidem actus semper concipiuntur relati ad obiecta, & rationes illorum ad instar rationum, quæ sunt in ipsis. Ceterum re ipsa vnuquisque actus voluntatis fertur indiuimus tota sua entitate ad summum obiectum prout affectum omnibus suis circumstantiis, vt docet D. Thom. quæst. 18. art. 10. & q. 19. art. 2. Ideoque tota bonitas, & tota malitia vniuersaque actui interno conueniens est æquè essentialis, ac substancialis eidem re ipsa, neque potest esse vlla quoad hoc diversitas, præterquam ex modo concipiendi, esto ex parte termini distinguuntur realiter obiectum, & circumstantia obiectiva, quatenus una pars termini, circa quem versatur actus internus, est magis indifferens respectu alterius partis, quam è conuerso; atque ea pars, quæ est magis indifferens, dicitur obiectum, & terminus substancialis, quasi per se stans: quæ vero est minus indifferens, magisque determinata, dicitur circumstantia, & terminus accidentalis, quasi adiacens alteri. Neque tamen ex his deduci potest nullam esse differentiam circumstantiarum mutantem speciem, à non mutant speciem. Quia non omnia prædicta adæquatè identificata cum actu variante eius speciem, sed ea sola, quæ sunt mutuò separabilia formaliter, simulque mutuò discernibilia per se præcisè, vt habetur ex D. Thoma q. illa 18. art. 1. Sic actui iurandi in Ecclesia propter mœchiā cum scandalo adstantium, intuit plures rationes formales malitiae specie inter se distinctæ, furti, sacrilegij, mœchiæ, & scandali. Quas rationes patet esse mutuò separabiles formaliter inter se, & quamlibet formalitatim esse discernibilem à reliquis secundum se præcisè. Intentio vero, præcognitio, & aduertentia maiores, duratio longior, plures partes obiecti homogeneæ non mutant speciem. Quia predicata actus inde resultantia, vel non sunt separabiles mutuò formaliter à reliquis prædicatis, vel certè non sunt discernibilia inuicem secundum se præcisè, & independenter ab accidentibus extrinsecus adiunctis.

Ad 4. In aliis etiam rebus id, quo est bonum vnuquodque, differt intrinsecè, ac entitatè ab eo, per quod redditur malum, vt obleratum est supra art. 3, ad quæ. Actus autem voluntatis est bonus, vel malus, vt quo ipse homo redditur bonus, vel malus, vt dictum est ibidem: vnde retorquetur potius argumentum.

Ad 5. Ex actu bono, vel malo moraliter, quatenus tali semper prouenient entitates specie diuersæ, & non solum denominationes extrinsecæ, nempè præmitum, & pena; laus, & vituperium. Verum quia id non tollit, quo minus quoad obiectum aliquod materia, & in esse natura inter se conuenient actus bonus, & malus: inde fit, vt possint etenim inducere effectum aliquem communem, qui non correspōdeat formaliter bonitati, vel malitiae morali, sed prædicato actus præscindenti ab utroque. Vnde hoc etiam argumentum retorquetur.

Ad 6. Quod voluntas plus, vel minus adhæreat per suum actum motu eius formalis, & ad ipsum plus vel minus officiatur, est prædicatum procul dubio intrinsecum adæquatè eidem actui. Cui videlicet est

procul dubio adæquate intrinseca sua maior, vel minor intensio. Difficultas autem in operando etenim præcisè reddit magis laudabile actum bonum, magisque vituperabile malum, quatenus indirectè cogit voluntatem, vt magis adhæreat motio, cuius leu prosecutioni, sed fugæ resistit eadem difficultas. Quod enim quis magis impellitur in unam partem, coindiget maiori conatu, vt moueat in partem oppositam, siue moueat intentionaliter, siue physicè. Vnde si quis propter habitum valde intensum benè, vel male operandi, elicit facilissime actum sù bonum, seu malum, non propteræ necesse est, vt desit actui gradus aliquis estimabilitatis, & laudis, aut vituperij. Quia habitus inducit directè eum excessum adhæsionis, & affectionis ad motuum, seu malum, seu bonum; ad quem indirectè determinat difficultas operandi, non ob influxum aliquem positum, sed ob influxum negativum, quem superat influxus positivus major motui contrarij.

QVÆSTIO XXVII.

Vtrum diuisio actus moralis in bonum, & malum, sit adæquata?

I D E T Y R non esse adæquatam, sed esse possibilem actum moralem indifferenter in individuo, id est, qui neque bonus sit, neque malus. 1. Quia non est possibilis species, cuius non est possibile individuum. Est autem possibilis actus indifferens secundum speciem, vt docet communis sententia cum D. Th. in q. 18. art. 8. Et probatur efficaciter, quia natura actus dependet ex natura obiecti, circa quod ipse versatur, vt dictum est supra. Sunt autem aliqua obiecta indifferens secundum suam speciem ad honestatem, & in honestatem, vt fricare barbam, ruficari, &c. Ergo aliqui actus sunt formaliter indifferentes secundum speciem ad honestatem, & malitiam moralem. Ergo & secundum individuum.

2. Sunt multi, qui opinantur esse possibles actus indifferentes in individuo. Ergo saltem per accidens hi possunt elicere actus indifferentes in individuo. Patet consequentia, quia taliter opinantes possunt operari conformiter ad suam opinionem, formando dictamen ultimum conscientia iuxta illam, quod videlicet hic & nunc in hac operatione nulla re ipsa sit honestas, vel in honestas.

Confirmatur, quia qui exequitur actionem externam in honestam, putans per ignorantiam inuincibilem illam esse honestam, elicet actum internum bonum, ac laudabilem. Ergo similiter elicet actum nec bonum, nec malum; nec laudabilem, nec vituperabilem, qui exequitur actionem re ipsa vel honestam, vel in honestam, putans per ignorantiam inuincibilem illam esse expertem omnis honestatis, & in honestatis, tam intrinsecæ per se ipsam, quam extrinsecæ ex fine, & circumstantiis.

3. Electio obiecti ex se honesti, & præcogniti ut talis, non tamen eligens propter honestatem, non est mala, quia actus internus nequit contrahere malitiam ex obiecto, in quo nulla præcognita est in honestas. Sed neque bona, & laudabilis est eadem electio, quia ad honestatem moralem electionis non sufficit præcognitio honestatis ex parte obiecti coincidentia cum libertate eligentis, sed necessaria insuper est prosecutio honesti propter honestatem, vt dictum est supra.

qu. 25. art. 5. & 6. ex Philosopho, ex quo communis
aliorum consensu. Ergo talis electio erit indifferens
in individuo. Quo maximè fundamento nituntur
Scotus, & Gabriel pro tuenda ista parte, tametsi pu-
tent nullam actionem esse possibilem, nec bonam,
nec malam, sive indifferenter secundum speciem.

4. Licet inter contradictoria dari medium ne-
quaquam possit, dari tamen potest inter contraria:
fieri namque potest, vt aliquid neque album sit, ne-
que nigrum; neque frigidum, neque calidum, &
sic de aliis. Bonum autem, & malum non opponuntur
inuicem contradictoriè, vt dicetur infra quæst. 29.
Ergò dari potest medium inter bonum, & malum,
quod sit expers utriusque huius extremi, ideoque in-
differens in individuo.

5. Diuus Hieronymus Epist. inter suas 89. ea-
demque 11. inter Augustinianas, dicit de opere am-
bulandi, & sic de similibus: *Nec bonum, nec malum
est, sive enim feceris, sive non feceris, nec iustitiam habe-
bis, nec iniquitatem.* Et Nazian. orat. 3. quæ est aduer-
sus Iulianum. *Ad hoc quomodo: Quernadmodum, ait,*
*quisquis suppicio haud dignus est, non idem statim lau-
dem, ac prædicationem meretur: eodem modo nec quis-
quis laude, aut depragatione dignus non est, idem con-
festim pœnam quoque meretur.* Facere autem, & non fa-
cere terminantur ad effectum, vt est in se realiter, ac
individualiter, & solum præcisius secundum spe-
ciam, & similiter accipitur neque præmium mereri,
neque supplicium. Ergo ex sententia Hieron. &
Nazian. agnoscendæ sunt actiones indifferentes in
individuo.

Art. 1. Respondetur. Concedendum imprimis est
ex omnium consensu, & manifesta experientia, dari
aliquos actus negatiue indifferentes in individuo ob-
defectum libertatis, aut perfectæ deliberationis, &
actualis aduertentia ad regulam morum, qui proin-
de morales non sint. Concedendum rursus est, dari
quædam obiecta, & opera, quæ propteræ meritò
dicuntur absolute indifferencia secundum speciem
suum, quia facilimè reponuntur in specie iam hone-
sti, iam dishonesti, iuxta conditionem circumstantia-
rum, & finis, quæ ipsis adiunguntur; & toties, aut
ferè contingit, vt subsint circumstantiis, & fini ho-
nestantibus, atque dishonestantibus, quo differunt
hæc obiecta, vt rusticatio, & similia, ab aliis, vt
subuentione parentum, & acceptance rei alienæ abs-
que consentiu domini, quæ propteræ dicuntur com-
muniter absolutè esse dishonesta, aut honesta deter-
minatè ex specie, & natura sua, licet sint capacia ex-
ceptionis contrariæ, ob aliquam circumstantiam, vt
propter obligationem præminentem ad aliud opus
incompossibile, & propter extremam necessitatem.
Quia scilicet rarissimè contingit, vt ob eiusmodi cir-
cumstantias reponantur in specie contraria. Multò ve-
rò magis differunt ab aliis obiectis essentialiter hone-
stis determinatè, & incapacibus exceptionis contra-
riæ, qualia sunt bonitas Dei, mendacium, & similia.
Concedendum denique est consequenter, sicut actus
qui versantur circa ista duplice posterioris generis ob-
iecta, sunt honesti, aut dishonesti determinatè quoad
speciem ita eos, qui versantur circa primi generis ob-
iecta, esse indifferentes secundum speciem. Quia tales
sunt actus qualia sunt obiecta ex dictis q. 25. & 26.

Art. 2. Aduertendum verò est speciem in præsenti
non sumi à Theologis rigore logico pro quolibet
prædicato intrinseco, & realiter identificato, per
quod vna res est discernibilis ab alia, eidemve diffi-
cilius, sive notabiliter, sive parum; sed pro prædica-
to præcipuo actus, quod ipsi conuenit relata ad ob-
iectum præcipuum, respectu cuius cetera, quæ ref-
picit intrinsecè idem actus, se habeant tanquam eius
accidentia, cum talia re ipsa non sint; sed verè essen-

tialia, vt patefactum est suprà. Placuit nimis Theologis usurpare, cifca actus, locutiones, licet non ita
proprias, assimiles tamen iis, quæ propriissimè ob-
iectis adaptantur, ideoque commodissimas consideran-
tibus temper, atque explicantibus actus per ordi-
nem ad obiecta. Quæstio itaque est de actu solum morali, eoque considerato, quod omnia predicata sibi
intrinseca, sive primaria, sive secundaria, & conuenientia, sive relata ad obiectum & finem, sive relata
ad circumstantias.

Art. 3. Dicendum est cum D. Thoma, Suarez, &
plerisque aliis, aduersus D. Bonaventuram, Scotum,
Vaquez, & alios, nullum eiusmodi actum taliter
consideratum posse esse omnino indifferentem, sed
necessario esse vel bonum, & laudabile; vel malum,
& vituperabile. Quia actus elicitus cum ad-
uertentia ad regulam morum; vel fertur ad suum ob-
iectum quatenus ei regula conforme, illudque amplectitur,
quia est illi conforme, & tunc est bonus,
& laudabilis, vt patet: vel fertur ad suum obiectum
præcisè; quia utile, aut deletabile est, negligendo
interim, an transgrediatur mensuram regulæ morum,
an non transgrediat, & tunc actus est malus: Tum
quia manifeste dedecet substâtiam rationalem ut ope-
retur cum tali neglegente regula rationis. Tum quia li-
berè elegit modum operandi communem sibi cum be-
stiis, reicta, seu nihil habita ratione differentiali sui
ab illis: quæ confusio hominis cum bestiis est cara-
cter peccatoris descriptus in Plasmo, dum dicitur,
*Comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus
est illis.* Tum denique, quia utile & incundum perti-
nens ad sensum, frequenter, imò plerumque con-
iungitur cum in honesto, & remouet à tramite in-
stitia, ideoque utriusque illorum adhærens, tanquam
motiu adæquato, disponit liberè animum suum ad
transgrediendos limites iustitia, & honestatis: quod
patet sine peccato fieri non posse. Necesse autem est,
vt qui actu aduertit ad regulam morum, atque ope-
ratur liberè, alterutro ex his modo operetur. Necesse
igitur est, vt benè, vel male, cum laude, vel cum vi-
tupero operetur.

Art. 4. Suffragatur huic rationi Sanctus Gregorius
Nyssenus orat. de Infant. col. 4. dicens. *Quod neque
in bono, neque in malo innenitur, in nulla re prorsus est:
sine medio est enim eiusmodi oppositionis contrarietas, boni
& mali, inquam.* Nempè non minus necesse est, ope-
rationem liberam elicitem praecunte dictamine ratio-
nis superioris, esse bonam, vel malam moraliter, quam
necessè est bonam esse, vel malam physicè operatio-
nem impetu naturæ, & dispositionis hic & nunc ex-
istentis prouenientē a suo principio. Et ratio utrobique
proportionaliter eadem est. Quia malum consistit in
privatione boni debiti, seu boni, cuius vnumquodque
est capax. Agens autem rationale per dictamen
rationis ponentis ob oculos regulam morum, reddi-
tur capax perfectionis, & bonitatis moralis, si quidem
ductum illius sequi velit; sicut vnumquodque
per se ipsum est capax bonitatis, & perfectionis physi-
cae sibi proportionata. Ergò sicut agens naturale si
ex aliquo accidenti impediatur, quo minus prodeat
in actionem perfectiūm absolutè, eo ipso necesse est,
vt patiatur malum aliquod physicum: Ita agens mo-
rale si impediatur quominus eliciat actum bonum
perfectiūm moraliter sibi proximè possibilem (quod
non alter eueni potest, quād eodem agente sua ip-
suis electione depresso ad vilissimum agendi modum
sibi communem cum bestiis) eo ipso necesse est, vt
patiatur malum aliquod morale; quale profectò est
operatio degenerans à dignitate agentis rationalis,
& priuans operatione perfectiūm ipsius moraliter.

Art. 5. Hinc apparet, quod si quis eligat ambula-
tionem v.g. quia commoda est, atque conueniens ad
confer-

conseruandam, atque fouendam salutem corporalem, & infuper, quia nihil mali moralis illi incit, eo ipso elec^{tio} euadit honesta. Quia ipsa exclusio in honestatis, ac mali moralis, est honestas: Sicut exclusio tenebrarum est illuminatio. In honestas enim, & malitia moralis consistit in priuatione honestatis, & bonitatis moralis, sicut tenebra consistunt in priuatione lucis, vt saepe suppositum est ex dicendis in q. 29. Priuationem autem alicuius formæ nequit excludi, nisi per ipsam formam. Ergo eligens bonum, vel vtile, vel delectabile, quia non est in honestum, eo ipso illud eligit, quia est honestum; quatenus duplex negotio affirmat illud ipsum, quod negaret negotio, quia negatur, si datur ipsa secundum se. Accedit, quod qui non eligeret utile, vel delectabile, si non aduerteret nihil in honestatis illi inesse, potest moueri, ac determinari ad illud volendum hac ipsa de causa, quia nihil in honestatis inest. Ergo nihil inesse in honestatis, est aliqua ratio bonitatis. Patet consequentia, quia sola ratio bonitatis potest mouere, ac determinare voluntatem: sicut sola ratio coloris, & lucis potest determinare potentiam visuam. Iam vero ratio bonitatis consistens in exclusione in honestatis non potest percire formam, lter ad genus boni utilis, vel delectabilis secundum se; cum vitrumque hoc genus sit ex se indifferens ad in honestatem. Ergo exclusio in honestatis proposita per dictamen rationis est ipsa ratio honestatis. Accedit rursus, quod operans cum hac cautela, vt nullam velit querere utilitatem, nullamque capere delectationem, nisi de qua confiterit non esse prohibitam a Deo, nihilque mali moralis illi inesse, eo ipso non solum non vituperatur, sed merito laudatur. Ergo eo ipso prosequitur honestum formaliter vt tale, & agit honeste, ac laudabiliter. Qui autem non adhibet talern præcautionem, sed prolequitur vtile, aut delectabile præcisè, quia vtile, aut delectabile est, siue sit conforme, siue disconforme sit legi Dei, & Regulis honestatis, eo ipso agit in honeste, & vituperabiliter, vt liquet ex se, & ex ratione insinuata supra art. 4. Cum igitur nullum sit medium inter istos duos operandi modos, vt potè contradictorie oppositos ex parte obiecti, patet nullum esse medium inter honestam, & in honestam operationem; inter actum bonum, & malum, respectu moraliter operantis, seu operantis cum actuali aduentitia ad regulam morum.

Art. 6. Non est prætermittenda in fine valida huius sententia confirmatio, quæ deflumitur a D. Thoma, & ab aliis communiter ex 1. Mat. 36. Vbi ita pronunciat Christus Dominus: *Dico autem vobis, quoniam unne verbum otiosum, quod loquunt faciunt homines, redit rationem de eo in die Iudicij;* utique tanquam de culpa, & materia iuste punitionis. Quæ nimur intentio manifeste apparet ex contextu, & supponitur, tanquam certa ab interpretibus ibi. Verbum autem otiosum dicitur communiter a Sanctis PP., quodcunque non profert laudabiliter, & honeste; Nempe, quod, vt dicit Hieronymus, non adificat audiencias, & sine virilitate audiencias, & dicentis dicitur: quod, vt dicit Basilius, ad propositum in Domino vsum non facit: quod vt dicit Gregor. ratione iusta necessitas, aut intentione pia voluntatis caret: Et quod, vt dicit Bernardus, nullum rationabilem causam habet. Quis autem non videat, tandem, si non & maiorem, rationem esse de operibus, atque de verbis, dicente maximè Hiert. in pl. 16. Si de verbis otiosis redditur ratio, quanto magis de operibus? & subiungente Bernardo rationem ibidem communem operibus, dum dicit; *Nemo vestrum fratres pauci ostimerunt tempus, quod in verbis consumitur otiosis.* Vitiosè enim prodigatur tempus, dum non impenditur consecutioni finis humanae vitae, propositi actualiter per rationem, ideoque neglecti turpiter per electionem, si alio nihilominus diuertatur intentio, & alius finis

huic fini præferatur; quod est intrinsecè turpe: sicut vitiosè prodigatur pecunia, siue pauca, siue multa, quae iniutiliter, & sine rationabili cauila confertur, vt ipondarat bene Suarez. Cum igitur ex his appareat tanta SS. Patrum, & Sacri textus iuxta ipsos inclinatio spontanea in hanc partem, ea porosissimum tenenda est, reiectis interpretationibus vñcunque probabilibus, que ad tuendum potius positi sunt, quam ex ipsorum manu, ductione Sanctorum, aut ex præscripto rationis insuperabilis, illis adhibentur a Vasquez & nonnullis. Quia vero facit textus, & Sancti PP. absolute, nullaque interpolata exceptione loquuntur, atque rationes à nobis superius ponderatae vim similiter habent, si quam habent, omnino vniuersalem, nulliusque capacem exceptionis: merito concluditur neque per se, neque per accidens dari posse actum moralem indifferentem in indinatu, seu qui adæquatè consideratus nullam in se habeat rationem aut bonitatis, aut malitiae moralis, ideoque divisionem actus moralis in bonum, & malum esse adæquatam.

Ad 1. Eodem sensu, quo admittitur possibilis actus indifferens secundum speciem, admittitur quoque possibilis re ipsa indifferens secundum individuum. Nec enim minus verum est hanc in particulari, & omnino determinatè, seu ambulationem, seu fricationem barbae, seu leuationem festucæ esse indifferentem, ex se, & secundum se præcisè consideratam, quam verum est vniuersaliter dari aliqua obiecta secundum se præcisè indifferentia ad honestatem, & in honestatem. Ceterum quia dum admittitur a D. Thoma, & aliis, actus indifferens secundum speciem, non sumitor species pro tota collectione prædicatorum differentialium, que intrinsecè, ac essentialiter insunt actui, vt est in se à parte rei, iuxta notationem superiorius data, sed cum præcisione pro solo illo prædicato, quod conuenit actui relate ad obiectum suum principale, respectu cuius comparantur, tanquam circumstantia, & accidentia, reliqua, que proponuntur per rationem, tametsi aquæ essentialiter attingantur ab actu voluntatis; nomine vero individui intelligitur tota eadem collectio prædicatorum differentialium, que sola intelligitur vbique à Logicis nomine speciei, properea nulla est inconsequentia in doctrina D. Thom. vt potè admittentis rationem specificam præcisiæ, id est, cui ex suo concepitu relate ad obiectum suum inadæquatè sumptum, neque repugnat determinatio ab bonitate, neque determinatio ad malitiam: non vero indifferentem positiæ, id est, cui ex suo concepitu adæquato relate ad omnes rationes obiectivas repugnet determinatio intrinsecæ tum ad bonitatem, tum ad malitiam, prout explicat idem D. Thom. in eodem art. ad 1. Breuitate, est possibilis actus indifferens secundum speciem, specie latè sumpta pro quidditate rei inadæquatè considerata, non vero ipecie sumpta strictè pro quidditate rei adæquatè considerata; que ratio ipeciei, nomine individui significatur communiter à Theologis in præsenti, vt retineant voces antiquas, re ipsa satis patente ex contextu iuxta explicationem datum supra articul. 2.

Art. 1. Ad 2. Reuocandum est in memoriam anteribus argumenti, plerosque ipsorum negare, & qui dem negant optimam rationem, quod possibilis sit etiam per accidens calus perplexitatis, in quo quis practice inducit vitramque partem contradictionis esse verè, & aequaliter peccaminosam, v.g. auditionem Sacri ratione excommunicationis, vel interdicti, & omissionem auditioris ratione diei festi; ideoque sit necessitatus ad peccandum hic & nunc, necessitate simpliciter antecedenti, atque inenitibili: & tamen Grandos, & nonnulli alij sub terminis vniuersalibus, seu speculatiis, affirmant possibiliter eum eventus, & consequenter indicant speculatiis, quod possit quis

per ignorantiam inuincibilem constitui in necessitate metaphysica peccandi hic & nunc per utriuslibet partis electionem. Similiter ergo in re praesenti negatur a nobis fieri posse etiam per accidens, vt quis practice iudicet, hic & nunc neque honestam, & laudabilem, neque inhonestam, & vituperalem esse respectu sui electionem aliquam, ex gr. ambulationis, tametsi fieri possit, quod & evenit de facto, vt speculatiuē, & sub terminis vniuersalibus iudicet possibilem esse eiusmodi indifferentiam individualem electionis.

Art. 2. Ratio utrobique est ferè eadem, fundata in doctrina vulgari Philologhi 1. Poste, & alibi: sub genere, idest, sub terminis vniuersalibus latere aequiuocationes, quæ euaneſcunt, cùm ventum est ad singulare hic & nunc. In re nostra dum affirmant aduersari possibles esse actus indifferentes in individuo, concipiunt illos relate ad obiectum secundum se indifferentia, quoad speciem, idest, præſcindentia ab honestate & inhonestate, ad quorum alterum determinantur per circumstantias: Facile autem est, aequinocare huiusmodi præcisionem cum exclusione posſimū extremitatum præcisionis, atque putare tale aliquid apparere posse in particulari intellectui pratico, quale appetit intellectui speculativo in vniuersali. Ceterum, qui iudicat practice cogitans de electione hic & nunc facienda, concipit actum relate ad obiectum, vt substantia huic determinatè collectioni circumstantiarum, nec iam vila tergiuersatione præcisionis vniuersalis potest celari incompossibilitas extremitum contradictionis, qualia ostenduntur est supra, esse honestum, & inhonestum; ideoque necessariò iudicabit determinatè, vel honestum esse, vel non esse honestum, idest, esse inhonestum; aut è conuerso, vel esse inhonestum, vel non esse inhonestum; idest, esse honestum, prosequi, aut fugere hoc obiectū hic & nunc, si quidem, vt supponitur, aduertit ad regulam honestatis, & inhonestatis.

Art. 3. Hoc nimur eodem modo discurrent aduersari pro negando etiam per accidens, vt negandus omnino est, calu perplexitatis continentis in se necessitatem peccandi hic & nunc. Quia videlicet, vt quis iudicaret se peccare, tum audiendo, tum etiam non audiendo sacram hic & nunc; deberet iudicare sibi præcipi hic & nunc tum auditionem sacri, tum etiam non auditionem, idest, deberet simul iudicare utramque sibi prohiberi, ideoque neutrum sibi præcipi; nempe præceptum audiendi est prohibitus non audiendi, atque è conuerso: quæ aequivalentia sunt per se nota; certè debent esse notæ operanti ad hoc vt pectet omittendo adimptionem præcepti. Nequit autem intellectus assentiri contradictoriis; cum sit per se nota falsitas coniunctionis eorum. Eadem igitur ratione est chymerica, tum possilitas perplexitatis inducentis antecedenter necessitatem peccati; tum possilitas dictaminis practici præcisius inducentis opus indifferentis in individuo. In dictamine inuincibiliter existenti circa vnam partem contradictionis determinante sumptum, nulla est talis implicatio terminorum, vt per se patet; ideoque nulla potest esse inde paritas ad rem praesentem, prout intenditur in confirmatione.

Ad 3. Eligens, quod præcognoscit esse honestum, sed non quia honestum est, necesse est, vt eligat illud, quia utile, aut delectabile est; cum impossibile sit in voluntatem, ut pote rationaliter agentem, velle, ac eligeare absque causa volendi, & eligendi. Ipsum verò utile, vel delectabile, vel prosequitur voluntas illimitata, nulla habita ratione limitis prefixi per regulam morum, vel limitates, nimur, quia non excedit modum rationis. Si primum, actus est malus, & prosequitur turpiter, quod est materialiter honestum. Si secundum, actus est bonus, & prosequitur honestum, quia honestum est, vt patet ex dictis supra. Cum igitur impossibile sit, vt hoc non præcognoscatur, qui aduertit actualiter ad

regulam morum; impossibile utique est, vt in eodem detur medium indifferentia, quod queritur.

Ad 4. Opposito, quæ est inter bonum, & malum, deficit ab oppositione puræ contradictionis ob isolam capacitatem boni, quo priuat ipsum malum. Concepimus enim mali ita includit in se eam capacitatem, vt isolam illi superaddat carceriam boni sibi oppositi, quæ carentia est contradictorium eiusdem boni, vt patet. Posita igitur capacitate ad aliquod bonum, fieri non potest, vt detur nihilominus medium inter ipsum bonum, & malum oppositum; licet absolute fieri possit, vt neutrum in aliquo detur propter defectum capacitatatis. Unde licet lapis neque sit cæcus, neque visivus, quia non est capax vius, homo tamen, quia ex se est capax vius, nec de potentia absoluta fieri potest, vt neque sit cæcus, neque visivus. Qui autem moraliter operatur, seu operatus præventus dictamine recte rationis, eo ipso est capax boni rationis moralis in sua operatione. Ergo eo ipso est impossibile, vt neque bene, neque male moraliter operetur. Concedimus itaque abolire possibilitas medij inter bonum, & malum morale, non tamen in cauſa.

Ad 5. Intentio Hieronymi ad hoc unum tendit eo in loco, vt constitutum discriben inter actiones exteriores, ordinatas ex se ad conferuacionem individui, & exteriorum obseruantiam ceremoniarum veteris legis post promulgatum Euangelium, quam obseruantiam ipse Hieronymus dicit esse malam, aduersus Augustinum affirmantem in opusculo, cuius ibi meminit idem Hieronymus, esse bonam. Assignat autem dicrmen intentum independenter à materia præsentis controvroversie de actu interno adæquatè considerato, dicens actiones exteriores inferentes necessitati naturæ, neque bonas esse, neque malas, utem pè secundū se præcise, siue in specie, siue in individuo considerentur; Ideoque siue fiant, siue non fiant, neque iustitiam haberi, neque iniustitiam, nisi videlicet aliun de altera contrahatur, de cuius tamen aliunde contradictionis seu possilitate, seu necessitate, seu repugnante nihil ibi determinauit, nec erat è re, vt determinatur: Obseruantiam verò ceremoniarum legis esse malam ex se præcise, nec exhiberi iam posse sine peccato. Longius distant à scopo præsenti verba Nazianzeni, unde decumque desumpta sint: solum namque constituunt medium indifferentis inter meritum & demeritum vita æternæ. Quam indifferentiam individuo pluribus actibus nos quoque concedimus, ut patet q. 32. præsertim ad 5.

QVÆSTIO XXVIII.

*Vtum idem actus posset esse bonus
simul, & malus?*

IDE TUR posse simul esse bonus, & malus. 1. Quia actus, qui versatur circa obiectum bonum, est bonus, vt liquet ex quest. 25. & qui procedit ex fine malo, est malus. Quia non potest arbor mala: idest, intentio mali finis, bonos fructus facere, vt habetur ex Matth. 7. 18. Potest autem actus habens obiectum bonum procedere ex intentione mala, vt volitio elemosynæ ex intentione glorie vanæ, & sic de similibus. Eadem est ratio de actu malo ex obiecto, qui procedit ex fine bono, vt actus mentiendi ex fine charitatis in proximum, & volitio furandi ex intentione dandi elemosynam. Ergo idem actus potest esse simul bonus, & malus. Nempe bonus ex obiecto, & malus ex fine, atque è conuerso.

2. Actio

2. Actio exterior ex se bona, vt auditio sacri, potest evadere mala cum ex qualitate finis, quatenus ordinatur ad finem, ad quem non debebat ordinari, vt ad derisionem sacrificij; tum ex circumstantia, quatenus auditur, vbi, aut quando audiri non debet, & sic de aliis circumstantiis. At hæc eadem accidere non minus possunt actui interno ex se bono, vtpote imperabili per actum alium malum, sicut est imperabilis per actum alium bonum, & elicibili, vbi, aut quando elici non debet. Ergo actus internus non minus quam externus potest esse bonus ex se, similique malus ex adjunctis circumstantiis, aut fine.

3. Sæpè fit actus charitatis, & contritionis præsertim in articulo mortis, impellente ad eum voluntatem metu pœnarum inferni. Plures conueruntur ad fidem catholicam ex metu, ac spe bonorum, & malorum temporalium: plures accedunt ad Sacramentum confessionis, ne amittant gloriam humanam, & bonam de se estimationem apud confessorem, & alios. Et quidem hæc, & similia ita sunt frequenter observantibus in animo eiusmodi motu, vt absoluē non fierent, si omnino abessent eadem motiva. Manifestum autem est ex una parte infici prædictos actus aliqua imperfectione, aut malitia, ex imperfectione, ut malitia talium motiorum, eisque fore meliores illis sublati. Absurdum verò est ex alia parte dicere, toties evadere omnino malos eiusmodi actus; toties esse fictam, & inanem conuersationem ad fidem, & pœnitentiam peccatorum, toties confessiones esse sacrilegas, quoties talia motiva aliqualiter cooperantur. Dicendum igitur est, actus taliter elicitos esse malos simul, & bonos, seu partim esse bonos, partim malos.

4. Actus conformis dictamini conscientia vincibiliter errantis est bonus ex se, quia est conformis suæ regulæ. At est etiam malus, quia ignorantia vincibilis non excusat à peccato, vt dictum est supra. Ergo simul est bonus, & malus.

5. Idem actus intellectus potest esse verus relati ad unum obiectum, & falsus relati ad aliud, atque ex præmissis falsus potest inferri conclusio vera. Ergo idem actus voluntatis potest esse similiter bonus relati ad unum obiectum, & malus relati ad aliud; atque ex intentione mala potest procedere electio bona, quæ proinde simul sit mala ex fine mala præfixa per malam intentionem.

Art. 1. Respondetur. Tametsi in testimonio indicato ex Matt. 7. Non potest arbor bona malos fructus facere, nec arbor mala bonos fructus facere. Salmeron, Maldonatus, & alij, admodum probabiliter, & cum magno fundamento in contextu, arborem bonam, & malam interpretantur verum, & falsum Prophetam, seu Doctorem vera & falsa dogmata tradentem, ex bonis, & malis operibus necessariò manifestandum, vt tales; non tamen deserenda propter ea est communis aliorum interpretationis, sub allegoria arboris bona, & mala intelligens bonam, & malam intentionem, ex quarum altera prouenire non possit, nisi bona electio, & bonum moraliter opus; ex altera non nisi mala electio, & malum opus.

Art. 2. Deprehenditur verò manifestius veritas huius sententiae, iuxta communem interpretationem intelligentiam, ex Matth. 6. 22. *Lucerna corporis tui est oculus tuus. Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit: Si autem oculus tuus fuerit nequam, totum corpus tuum tenebrosum erit;* idest, sicut oculus corporis dirigit reliqua corporis membra; ideoque si ipse fuerit purus, & pravis impermixtus humoribus, reddit reliqua membra quasi oculata, scorsim, atque ab errore in operando præseruat, si verò oculus fuerit male affectus, & pravis humoribus excæcatus, reliqua membra, quasi excæcantur, & aberrant à scopo, nec mouentur, vti oportet; ita intentio bona inducit

rectitudinem electionis, & operis consequentis; Mala vero inducit contrarium rectitudinis defectum in electionem, & opus consequens. Vnde D. Gregor. 1. Dialog. c. 10. circa prædicta verba. Cum peruersa est subdit, intentio, que precedit, præsumit est omne opus, quæ sequitur, quamvis esse rectum videatur. Eadem porro ratio est proportionaliter de bona intentione; iuxta ille Augustini in præfat. ad Pl. 21. *Bonum opus intentione facit.*

Art. 3. In hunc eundem sensum trahi quoque faciliter potest argumentum à fortiori, prius illud testimonium de arbore bona & mala, etiam si admittatur præmissa intelligentia Salmeronis & Maldonati. Quia si mala, & bona doctrina, quæ electionem & opus respiciunt remotius, non possunt inducere fructus, nisi bona bonos, mala malos; quantum magis necesse est, vt intentio ex qua immediate procedunt electio, & opus exterius, non inducat nisi bona bonos fructus, & mala malos. Constat igitur electionem, & opus procedens ex intentione bona, non esse bonum, & malum simul, sed bonum tantum, & similiter esse malum tantum, quod ex intentione mala procedit.

Art. 4. Iam verò intentionem ipsam non posse bona simul, & malam esse, sed bonam tantum, vel mala tantum, ex iisdem duobus testimoniosis colligi potest. Quia diuisio doctrinalis utrobique tradita ab Spiritu Sancto esset inadæquata, & defectuosa, si ultra intentionem tum bonam, tum mala, superesset tertium intentionis genus, quæ bona simul esset, & mala & in super allegoria arboris, & oculi, incognitè applicata fuisset intentioni operantis: quandoquidem nulla arbor bona simul & mala esse potest, nullusq; oculus potest esse simplex simul, & non simplex, seu videns simul & non videns. Nulla igitur intentione, ac per consequens nulla electio, nullaque actio exterior potest esse bona, & mala simul, sed vel bona tantum, vel tantum mala.

Art. 5. Ut hac doctrina clarius percipiatur, & ratio ne auctoritatibus superadditis distinctius comprobetur, obseruandum est diligenter, voluntatem dupliciter innaturi, ac moueri posse aliquo, ad aliquem actum ita eliciti mouenti tali fine, vt elicendus minimè fuisset, non mouente eodem fine. Primum enim iuare, ac mouere potest finis pure negatius, tanquam remouens prohibens, & motione minimè libera voluntati saltem directè. Secundò iuare, ac mouere potest positivè, tanquam influens in actum ratione sui formaliter, & per motionem directè liberam voluntati. Si enim alicui ita proponatur largitio elemosynæ tanquam conferens ad consecutionem vitaæ eternæ, vt simul proponatur tanquam valde plausibilis apud homines, cuiusque omissione representetur æquè ignorominiosa apud eosdem, profectò independenter ab omni libera electione redetur illi difficilior omissione elemosynæ, & facilior largitio, quoniam si tale motiu plausus, & ignorominia apud homines propositum non fuisset. Difficilis enim est, velle amittere spiritualia, & temporalia simul, quoniam velle amittere alterutra seorsim. Quæ autem sunt difficultia, sæpè non sunt, præcisè quia difficultia sunt, ita vt eadem facienda fuissent, ceteris paribus, si difficultas defuisset. Fieri igitur potest, vt actus aliquis voluntatis, alioquin liber, & moralis, ita existat sufficiens ad ipsum, atque mouente aliquo fine, vt eodem deficiente elicendus minimè fuisset; & nihilominus idem finis non moueat ad eundem actum motione positiva, & directè libera voluntati, sed sola motione præexistenti sine consentiat, sine non consentiat voluntas in opus, ad quod monetur, idest, moneat nihilominus sola motione negativa, & remouente prohibens, nempe facilitatem omitendi actum, quo de facto exercetur voluntas.

Art. 6. Et huiusmodi causalitate finis, sine is bonus sit, sive malus, nulla sen bonitas, seu malitia mora-

lis redundat in actum, qui subsequitur, quia libertas est de conceptu moralitatis, ut dictum est supra. Unde cum eiusmodi causalitas finis tota existat independenter à libertate operantis, nec iesit ipsi libera facultas illam impediendi; nulla profecto moralitatis species potest inde redundare in actum qui sequitur. Accedit, finem, ad quem sibi propositum non afficitur liberè voluntas, eo ipso liberè negligi à voluntate. Vnde si malus ille fuerit, laudanda potius erit voluntas, quia neglexit; & è conuerso vituperanda potius, eadem de causa, si bonus ille fuit. Quam in rem vide ri potest doctrina tradita supra q. 25. art. 5. & 6. Ergo ex fine quatenus negativè solùm mouente, ut expositum modò est, non potest actus sequens aliquatenus esse malus, tametsi ille sit malus; nec potest esse aliquatenus bonus, tametsi ille bonus sit. Accedit rursus ad specialem Diuinæ prouidentiæ beneficentiam pertinere, tum quod omisso actus boni reddatur alicui difficultis, & facilis actus ipse bonus; tum quod vice versa, omisso actus mali reddatur facilis, & difficultis ipse actus malus; idque siue ea facilitas, & difficultas proueniat ex motiis temporalibus, & non expetendis ratione sui; siue proueniat ex motiis spiritualibus, & expetendis ratione sui; quia vtroque modo constituitur homo in spe maiori declinandi à malo, & faciendi bonitatem. Qui autem non abutitur liberè effectu beneficentiae diuinæ, non est vituperabilis; sicut nec laudabilis est, qui nihil liberè adiicit eidem effectui quatenus præoccupanti usum libertatis creata. Ergo ex fine seu bono, seu malo, præcisè quatenus inducente directè talem facilitatem, & difficultatem, & indirectè tantum actum aliquem, nulla potest eidem actui conuenire peculiarius aut bonitas, aut malitia moralis fundans vituperium, aut laudem specialem.

Art. 7. Si verò finis moueat ad actum positivè, & motione directè libera voluntati; ita ut propositis pluribus motiis liberè determinetur voluntas ad actum propter unum potius ex illis, quam propter aliud, vel alia; actus evadit moraliter bonus sine existente honesto, & malus moraliter eodem existente in honesto, & quidem bonitate, & malitia adæquatè intrinseca actui. Quia videlicet actui liberè elicito est adæquatè intrinseca omnis ratio libertatis, quæ exercetur per ipsum, seu in eliciendo ipso; & propterea motuum, cui liberè adhaeret voluntas ratione sui, præfertur ceteris, quibus liberè non adhaeret, idemque motiū exercet causalitatem positivā in actu, ideoque illum reddit participem bonitatis, & malitiae; honestatis, & dishonestatis sibi conuenientis, seu præexistentis in eodem motiū. Quæ omnia patentes dicitur superius tum circa libertatem, tum circa radicem, & causam bonitatis, & malitiae moralis. Itaque unusquisque actus evadit intrinsecè bonus, vel malus, iuxta bonitatem, & malitiam finis, & motiū, ad quod voluntas determinatur per eundem actum.

Art. 8. Verum intercedit hoc discrimen inter bonitatem, & malitiam; quod ut actus evadat bonus, necessitatis est motiū eius adæquatè sumptum esse bonum, nullamque inesse malitiam vel ipsi motiū, vel parti motiū, aut etiam obiecto materiali: ut verò actus evadat malus sufficit motiū eius vel etiā partiale, imo & obiectum solūm materiae, seu totale, seu partiale esse malum. Quia ut dicit Dionys. c. 4. de Diuin. Nom. p. 3. Bonum causatur ex integra causa, malum autem ex singularibus defectibus. Quod principium dum agitur de bono, & malo morali, non ita accipendum est, ac si solūm diceretur: Denominatio sequitur debiliorem partem, ideoque actus, qui relata ad unum obiectum habet bonitatem, & malitiam relata ad aliud, absolute dicitur, seu denominatur malus, sicut homo dicitur materialis absolute, licet simul cum corpore

contineat in se animam, quæ est spiritualis; sed ita accipendum, vt negetur aliquam, relata ad aliquod obiectum, bonitatem moralē conuenire posse actui, cui conuenit aliqua ratio malitia imputabilis operari propter eundem actum, siue relata ad idem obiectum, siue relata ad obiectum aliud.

Art. 9. Ratio huius est, quia ut actus habeat bonitatem aliquam moralē relata ad aliquod obiectum, necesse est, ut placeat Deo, quod illud sit volitum à nobis, utque velimus implicitè, vel explicitè, quia sic placet Deo, ut ostensum est art. illo 5. & 6. q. 25. Nullum autem obiectum potest placere Deo prout coniunctum cum obiecto alio malo, vel cum mala circumstantia. Ergo eo ipso quod actus aliquis feratur ad obiectum aliquod secundum se bonum, ut coniunctum cum obiecto alio malo, vel cum mala circumstantia, nullum potest habere bonitatem moralē relata ad tale obiectum. Fieri igitur non potest, ut idem actus secundum unam formalitatem, & quatenus versatur circa unum aliquod obiectum, sit moraliter bonus, simulque sit moraliter malus relata ad aliud obiectum, vel circumstantiam malam. Confirmatur, quia si idem actus posset esse bonus moraliter quoad aliquam formalitatem, simulque malus quoad aliam formalitatem, posset utique idem actus esse præceptus, aut consuleus à Deo, quoad aliquam formalitatem; simulque prohibitus ab eodem, quoad aliam formalitatem, quia omnis bonitas moralis est conformis diuina voluntati, omnisque malitia moralis est disformis eidem, ut dictum est supra. Impossibile autem est, ut eodem actu placeamus, simulque displaceamus Deo: utque teneamur ad eliciendum, simulque omnitudinem eundem actum hic & nunc ex obligacione conformandi nostram voluntatem cum Diuina, quod est teneri ad impossibile.

Art. 10. Confirmatur rursus validè. Quia qui teneatur ad aliquid, eo ipso tenetur ad omnia cum quibus illud connectitur, & sunt in sua potestate: & similiter, qui tenetur ad vitandum aliquid, eo ipso tenetur ad vitandum omnia, quæ connectuntur cum illo: quandoquidem est impossibile, aliter aut ponere aliquid à parte rei, aut vitare. Nihil autem est magis connexum cum aliquo, quam sit connexa una formalitas cuiusque actus, cum formalitate alia identificata secum realiter. Repugnat igitur, ut una aliqua formalitas cuiusquam actus sit mala, ideoque vitanda ex lege Dei, ut potest obligante ad vitandum re ipsa omnem malitiam moralē; simulque aliqua formalitas eiudem actus sit bona moraliter, ideoque ponenda re ipsa à parte rei ex lege vel consilio Dei, ut potest approbant omniem bonitatem moralē. Dixi vtrobique, re ipsa, ad occludenda effugia præcisionum formalium, in quibus nulla potest esse utilitas pro concordia obligationum realium astringentium simul ad ponendum à parte rei, & ad vitandum, seu non ponendum à parte rei formalites identificatas inter se realiter, siue unaque ratione sui formaliter, siue formaliter ratione alterius sit ponenda, & vitanda simul realiter.

Art. 11. Ex his colligitur repugnare, ut ex intentione mala suboriatur electio aliqua formalis bona, seu cui positivè conueniat bonitas aliqua moralis: similiterque repugnare, ut ex intentione bona suboriatur electio formalis mala, seu cui insit malitia aliqua formalis moralis. Nempe electio formalis medijs conductensis ad aliquem finem, hoc differt ab electione materiali, quod electio formalis vult medium re ipsa conducens ad finem, seu putatum conducere ad finem, quatenus ad illum conducens, & quia conductit. Electio verò materialis vult medium seu verum, seu putatum, propter bonitatem conuenientem ipsi medio secundum se, & non formaliter, quia conductit ad finem.

Vnde

Vnde electio formalis fertur ad medium, ut medium est: electio verò materialis fertur formaliter, ut ad finem præcisè; ad id, quod re ipsa est medium, aut putatur esse medium. Repugnat autem, ut actus volens aliquid conferens ad finem malum, quatenus conferens ad illum, seu quia confert ad illum, non sit catenus malus; cum si manifestum, cui prohibetur aliquid, eo ipso prohiberi ea, per quæ peruenit ad illum; & cui est prohibita prosecutio formalis, & explicita aliquius, esse quoque prohibitam saltem virtualiter, & implicitè prosecutionem virtualem, & aquinguentem eiusdem: qualis proculdubio adest respectu finis in explicata electione formalis medij. Repugnat igitur, ut eidem electioni formalis medij conferentis ad finem malum, & subortæ ex mala intentione insit aliqua ratio bonitatis moralis. Pater consequentia ex repugnantia modo ostèsa, ut insit eidem actui ratio aliqua bonitatis coniuncta cum aliqua ratione malitia. Indem patet idem proportionaliter dicendum esse de repugnantiæ, ut insit ratio aliqua malitia moralis, electioni formalis medij conferentis ad finem bonum, & subortæ ex intentione bono.

art. 12. At si electio sit materialiter tantum talis, fieri poterit, ut ipsa sit bona moraliter præcente intentione moraliter mala, & è conuerso, ut electio sit formaliter mala, præcente intentione bona. Quia electione materialiter tantum talis, quantu est ex se intrinsecè, fertur ad suu motiuum, tanquam ad finem, neque illud aut ordinat ad finem prius intentu, aut vult quatenus utile, seu quia utile est ad illum, ideoque quantu est ex se, potius reicit, ac neglegit eundem finem prius intentum, estque proinde electio impropriè tantum, ac abusu comparatione illius. Nimirum quia vult aliquid ordinabile ex se, & petens conferre ad eum finem, & quia de facto praexit intentio eiusdem finis. Quorum neutrum, neque simul facit, ut voluntas convertatur liberè de novo ad talem finem per talem electionem. Igitur electione purè materialis, vel erit tantum bona moraliter, vel tantum mala moraliter, prout contingit esse honestum, vel in honestum obiectum, circa quod versatur per se ipsum intrinsecè, tametsi contingit simul finem præintentum, cuiusque intentionem antecedenter præconceptam, esse oppositæ omnino conditionis.

Art. 13. Idem autem dicitur ob eandem rationem de quois alio actu quomodolibet præsupponente pure materialiter aliun actum, seu bonum, seu malum, & elicto cum aliquip dependentia ab illo; quia nunquam ob id præcisè cōueniet actui posteriori illa bonitas, aut malitia moralis specialiter imputabilis operanti ratione eiusdem actus. Constat igitur ex sufficienti partium enumeratione, & ex rationibus circa eas producatis, repugnare, ut unus aliquis actus sit bonus simul, & malus, seu partim bonus, & partim malus moraliter, bonitate, & malitia imputabilibus operanti ratione ipsius, idque apparebit clarus ex applicatione doctrinæ datae ad exempla, quæ tanguntur in obiectuibus.

Ad 1. Falso supponitur, ut liquet ex dictis supra, obiectum actus interni voluntatis distingui posse adæquatè à fine mouente ad illum positiu, seu motione directè libera voluntati quatenus elicenti eum actum. Quare actus, cuius obiectum adæquatum est bonum, eo ipso habet finem positiu mouentem adæquatè bonum, & procedit ex bona intentione experte omnis malitia, ac proinde fieri non potest, ut volitio elemosyna sit bona ex obiecto suo, simulque sit electio formalis procedens ex intentione gloriae vanæ, quia eo ipso vellet elemosynam, quatenus conductentem ad gloriam vanam, quæ conductentia est obiectum motiuum turpe. Simili ratione, eaque clarius apparet, formalis electio mendacij cogniti ut turpis,

R.P. Esperanza Curs. Theol. Tom. I.

sicut est re ipsa, nequit procedere ab actu charitatis, nec formalis electio furti ex intentione bona elemosyna; quia omnis intentio bona est intrinsecè restricta ad sola media honestè exequibilia; ideoque occurrēte medio non exequibili honestè, necesse est, vel ipsum prætermitti, vel mutari priorem intentionem, & succedere intentionem aliam volentem consequi finem, sive honestè, sive in honeste: quo pacto variaatur manifestè obiectum intentionis, atque ipsa intentione redditur mala tantum.

Ad 2. Actus internus voluntatis per se ipsum intrinsecè est determinatio eius ad finem, ob quem existit de facto, sive actus sit intentio ipsa finis, sive sit formalis electio medij ad illum, ut dictum est supra: at actio exterior est indifferens ex se ad finem, ob quem de facto existit, ut est in confessio apud omnes. Nempe per actus internos immediate, & formaliter; per actiones externas, non nisi mediata, & denominativa determinatur operans ad finem, & ad conductentia respectu finis, formaliter ut conductentia. Nulla igitur est paritas ex indifferentia actionis externæ de se bona, ut fiat ob malum finem, atque imperetur intentione mala, & propterea evadat omnino mala, ad indifferentiam actus interni intrinsecè boni, ut fiat ex malo fine positiu mouente, & imperetur formaliter per actum malum, atque inde participet aliquam rationem peculiaris malitia iconiungibilis cum propria bonitate. Idem dicitur proportionaliter de circumstantiis quibuslibet, & de indifferentia actionis ad illas, atque negatione indifferentiæ.

Art. 1. Ad 3. Si gloria vana, peccatum inferni, & bona temporalia mouent purè negatiu, & solùm tanquam remouent prohibent, ut apèrè visu venit, ad confessionem, & communionem, ad dilectionem Dei, & ad baptismum, nihil nocet purè bonitati, & perfectione specifica actuum subsequentium, tametsi futurum fuisset, ut hi actus non elicerentur de facto, si non præexitisset talis motio. Quia videlicet per actus subsequentes, neque ex parte, neque ex toto, neque implicitè, neque explicitè afficitur liberè voluntas ad talia motiva, ut dictum est supra.

Art. 2. Verùm fieri præterea potest, ut quis præhabita intentione etiam libera, & efficaci, ideoque peccaminosa, volente confessionem, & communionem positiu, ac formaliter propter inanem gloriam, incipiat deinde recognoscere annos suos, memorari nouissima sua, & applicare animum ad alia quoque motiva spiritualia, utique his motiuis impulsus concipiatur verum, ac legitimum dolorem de omnibus peccatis suis, ideoque, & de illo ipso peccato mala intentionis præhabitæ; atque in hoc etiam casu actus subsequens contritionis, seu attritionis erit purè bonus, & expers omnis malitia specialiter imputabilis ratione eiusdem actus, quia videlicet actus subsequens, nihil oblitus priori intentioni, quin immo ab eius motiu omnino recedit, eidemque contradicit, ac proinde est electio purè materialis comparatione ad priorem illam intentionem. Idem dicitur proportionaliter de dilectione Dei, & de susceptione baptismi, ducentibus similiter originem ex metu peccarum, & amore bonorum temporalium, tanquam ex occasione remota, & per accidens, bene, ac perfecte subinde operandi.

Art. 3. Demùm si gloria vana, metus peccarum, & bona temporalia mouent positiu, & motione libera operanti, ad confessionem, actum dilectionis Dei, & baptismum, & insuper actus, quibus hæc executioni mandantur, sint electiones formales relatæ ad eos fines, confessio erit sacrilega, & facta suscepit Baptismi, seu potius conuersio ad fidem, & dilectionem Dei erit imperfecta, atque distincta specie ab actu charitatis propriè tali, uti specialiter docet de eiusmodi conuer-

H h sione

Tione ad fidem D. August. c. 17. de catechizandis rubibus; vbi intelligendus proculdubio est in sensu à nobis hic explicato. Ratio omnium communis est. Quia in hoc casu actus subsequentes sunt electiones formales respectu finium, aut malorum, aut imperfectorum, ideoque sunt solum mali, vel solum imperfecti, & non mixta bonitatis, ac malitia, seu imperfectionis mutantis speciem, vt patet ex supra dictis. In nullo igitur calu datur compositio bonitatis, & malitia, perfectionis, & imperfectionis peculia- rium in vlo actu, circa fines, & media proposita, idemque dicitur de similibus.

Art. 1. Ad 4. Si quis falsò credat ex. gr. debere se mentiri coram iudice ad tuendam vitam innocentis, sed tamen incidat in dubitationem, an hac sua persuasio sit falsa, & cognoscat se posse, ac debere dubitationem istam deponere acquirendo legitimam sufficientem notitiam veritatis, antè opportunitatem dicendi coram iudice (quibus duabus cognitionibus ignoratio constitutur formaliter in ratione vincibilis) proculdubio peccat, si negligat inquirere veritatem, aut concipiatur propositum non inquirendi ante dictam opportunitatem. Et rursus peccat de novo, si durante vincibilitate ignorantiae perget sponte sua ad deponendum coram iudice. Peccat vero de novo, siue faciat depositionem falsam, siue faciat veram: Si veram, quia adhuc iudicat se debere mentiri; si falsam quia iudicat se debere inquirere ante dispositionem de veritate prioris eius persuasionis, nec licere interim fibi, vt confidat tali persuasioni, eamque deducat in opus. Neutro porro dictamine potest se tueri in casu positio aduersus obligationem, quam imponit alterum dictamen: quia inquirendo veritatem, adhuc sibi peruiam, si velit, facere potest, vt neutri dicetamini repugnet. Vnde voluntas nimium festina deponendi in iudicio, neque hinc, neque inde sufficiens habet excusationem. Neutra igitur ex parte bonitatem vllam habere potest, sed puram malitiam.

Art. 2. At postquam ignorantia redita est inuincibilis, seu non proxime vincibilis, quia iam ad iudex, & vrget legitimè interrogando, nec vllus alius amplius superest locus tergiverandi, aut inquirendi veritatem; sed necesse omnino est iuxta præsentem testis interrogati existimationem, vel mentiri rotunde, vel perdere innocentem, qui videlicet æquè perditur quanis interposta mora, aut tergiueratione. Postquam, inquam, vñtum est in has angustias, licet testi, vt conformetur dictamini conscientia siue tametsi errantis, vtque mentiatur, nec vlla accrescat de novo malitia seorsim imputabilis ex voluntate mentiendi, sed hac voluntas erit tantum bona, & omisso eiusdem voluntatis tantum mala. Quia nimis ignorantia, quæ priùs fuit vincibilis, potuisse depelli ante opus mentiendi, non est amplius vincibilis, nec potest vlo pacto hic & nunc depelli ante mendacium, vel perditionem innocentis, ideoque dictamen conscientiae prius errantis vincibiliter est iam eiusdem prorsus conditionis hic & nunc cum dictamine conscientiae antè, & post errantis inuincibiliter.

Art. 3. Quapropter sicut dictamen conscientiae antè, & post errantis inuincibiliter, excusat ab omni omnino peccato, & priùs, & postea: Ita dictamen conscientiae vincibiliter errantis pro tempore antecedenti, ideoque non excusans absolute à peccato antecedentem voluntatem ignorandi, seu non depellendi ignorantian, excusat nihilominus à novo peccato, omnique noua malitia seorsim imputabili, voluntatem mentiendi; ex quo non est amplius vincibilis error, ac proindè electio mendacij hic & nunc euadit tantum bona, nec potest dici mala, nisi media, ac remorè per denominationem prouenientem à

precedenti voluntate ignorandi, quæ fuit peccaminosa immediatè fatione sui. Imò potest testis in ciu- modi angustiis constitutus, in sensu compoiso sui er- roris iam inuincibilis pœnitere legitimè de priori pec- caminosa negligentia indagandi veritatem, & conce- pere veram Dei dilectionem super omnia, atque in- stificari, ac demum cum hac bona animi dispositione procedere ad opus mendacij, quod indicat honestum, nec iam potest iudicare in honestum. Quæ omnia con- sonantrum doctrinæ D. Thomæ de hac materia, si obseruetur attente in q. 19. art. 6. tum iis, quæ tradita sunt à nobis supra q. 24. Igitur ex dictamine con- sciencie errantis in nullo casu prodire potest actus bonus, & malus simul, bonitatè, & malitia specialiter ac seorsim imputabili ratione eiusdem actus.

Ad 5. Idem motiuum potest mouere intellectum ad assensum veri, & falsi, vt auctoritas hominis di- centis, Petrum, & Paulum currere, altero currente, & altero non currente re ipsa. At non potest idem mo- tiuum mouere voluntatem ad prosecutionem honesti, quia honestum est, & in honesti cogniti vt talis; quia in honestum cognitum vt tale, eo ipso cognoscitur saltem æquivalenter, vt displicens Deo, idest, vt repugnans motu volentis honestè, quia honestum est; cum honestum constitutur formaliter per concepum placentis Deo; quæ patent quoad utramque partem ex dictis supra q. 2 c. Nulla igitur est consequentia ex actu vero, & falso simul, ad actum bonum simul, & malum relatè ad diuersa obiecta. Similiter duæ cognitiones possunt coniungere cum eodem tertio duos terminos inuicem congruentes, simulque repugnantes eidem tertio, quorum proutè coniunctio mutua inferenda in conclusione, est vera, licet coniunctiones eorundem cum tertio, idest præmissæ, fuerint falsæ. At intentio mala, idest, contemptiva voluntatis Di- uinæ nequit inducere electionem bonam, idest, appre- viatiam eiuldem Diuinæ voluntatis, quia nulla causa inducit effectum contradicentem sibi. Quare hic etiam deficit ratio consequentie.

QVÆSTIO XXIX.

Vtrum malitia moralis consistat in so- la priuatione rectitudinis debita?

MI DE T V R non consistere in tali priuatio- ne. 1. Quia fieri potest, vt quis eliciat actum malum, quando non tenetur ad eliciendum vllum actum bonum: vt si quis eliciat actum odij Dei, quando non tenetur ad dilectionem Dei. Ergo dari potest actus malus, qui non priuat vlla recti- dine debita.

2. Deterius est, odiſſe Deum, quam carere dilectione Dei etiam debita. Ergo ille excessus malitie non consistit in sola priuatione rectitudinis debita. Eadem autem est ratio proportionaliter de malitia, & de maiori malitia. Similiter est maius malum, odiſſe Deum intensè, quam odiſſe remissè; & tamen omne odiſſe priuat totaliter dilectione Dei.

3. Vnicuique virtuti morali opponuntur duo vitia specie distincta in genere moris, ideoque habentia malitias distinctas, & inæquales inter se. Non autem forent talia, si ratio vitij, & malitiae consisteret ad- quatè in sola priuatione rectitudinis. Quia virtusque vitia extrema priuant vna eadem rectitudine virtutis vtriusque interiacentis; atque priuationes non mul- tiplicantur specie, nec sunt inæquales inter se, nisi iuxta multiplicitatem specificā, & inæqualitatem eorum, quibus priuant.

E

4. Ex virtutis extremè oppositis eidē virtuti, ut liberauitati, alterum peccat per excessum, ut prodigilitas, alterum per defectum, ut avaritia. Quod autem per excessum, si quidem opponitur ei, quod per defectum, atque vna priuatione non opponitur alteri priuationi eiusdem rei, neesse est, ut constat in positivo, si quod per defectum constat in priuatione, vel certe è conuerso.

5. Peccata ex D. Thoma qu. 72. ar. 6. aliusque communiter alia sunt commissionis, & alia omissionis. Alia namque opponuntur priori, alia posteriori principio vniuersali totius iustitiae, traditis ps. 36. 27. Declina à malo, & fac bonum. Omnia autem peccata esse omisionis, si omnium maioritatis moralis consistet in sola priuatione rectitudinis debita: hoc enim perinde est, atque omnem malitiam consistere in sola omissione rectitudinis debita. Vnde redundaret alterum ex dubibus illis principiis distinctè traditis in Psalmo. Quia ipsum declinare à malo formaliter esset facere bonum, seu habere rectitudinem debitam, & è conuerso, ipsum facere bonum, formaliter esset declinare à malo, seu non habere priuationem rectitudinis debitam.

6. Peccatum lethale, & veniale differunt specie, & tamen non priuant necessariò rectitudine diversa specie: quia furtum leue, & furtum graue priuant rectitudine iustitiae communitative, que est species infima virtutis. Ergo malitia lethalis, & venialis non consistunt in sola priuatione rectitudinis.

7. Malitia seu ratio formalis peccati non consistit in priuatione realiter distincta ab actu peccaminoso, eundemque vel antecedente, vel subsequente; quia tota malitia moralis consistit formaliter in determinatione libera voluntatis contrariae legi Dei, quatenus libera, & quatenus contraria, cum libertas in actu secundo sit de conceptu moralitatis ut sic, ut liquet ex dictis q. 17. & seqq. & similiter sit de conceptu malitiae moralis, & peccati, contrarietas cum lege Dei, ut liquet ex q. 20. & insuper ex definitione peccati communiter recepta: *Dictum, factum concupitum, contra legem Dei aeternam*, iuxta Augustinum. *Calefacit inobedientiam praeceptorum*, iuxta Ambrosium. Libera autem determinatio voluntatis primò, ac formaliter constituitur per actum positivum, nec potest constitui per puram priuationem, ut appareat ex q. 15. & similiter constituitur adæquatè per eundem actu positivum tota ratio conformitatis, & disformitatis ad legem Dei, quatenus imputabilium operanti, ut liquet ex quaest. 26. Nihil igitur antecedens, vel sublequens actum, qui est malus, constituit formaliter malitiam eius; sed neque in priuatione indistincta realiter ab actu, qui est malus, consistit formaliter eius malitia; quia nulla priuatione, nullumque non esse potest identificari realiter cum aliquo positivo, seu cum aliquo esse. Neesse igitur est, ut malitia actus, qui est malus, constitutatur per ipsum actum positivum, quatenus positivus est.

8. Actio exterior mala auger rationem malitiae, quæ reperitur in actu imperanti malo scorsim sumpto. Deterius enim est, voluisse occidere, & occidisse de facto, quam voluisse tantum; & sic de similibus. Et tamen actio exterior nullam superaddit priuationem speciale rectitudinis debita, quia ex suppositione actus interni imperantis mali, seu in sensu compagno eius, non debetur actio exterior bona, cum non sit iam possibilis. Similiter actus quilibet malus diutius durans, est maius malum, & tamen nulla propterea superadditur noua priuatione rectitudinis. Ergo non omnis malitia consistit in eiusmodi priuatione.

9. Non consistit in priuatione omne malum physicum. Quia sextus digitus in manu, & quilibet alia superabundantia, aut materie in aliqua parte corpo-

ris humani, vel statuar; aut colorum in imagine, aut chordarum in cythara, & sic de similibus, sunt mala, & tamen sunt entia positiva. Eodem modo error, dolor, cibus amarus, & alia huiusmodi sunt mala, nonceterque magis quam sola carentia cognitionis vera, delectationis, cibi dulcis, & similius; & tamen sunt entia positiva. Ergo nec omne malum morale consistit in priuatione.

Art. 5. Respondeatur. Impossibile est, ut is, cui adest omne bonum sibi debitum, & cuius est proxime capax, patiatur nihilominus aliquod malum, utque inferat alicui nocumentum aliquod, quod non tollit, nec minuit cumulum bonorum omnium ipsi possibilium. Quod quidem videtur principium per se notum. Potest tamen ob oculos ponи distinctius per inductionem cuius manifestam in quois rerum genere. Nec enim est possibile, ut aliquis patiatur malum aliquod paupertatis, ægritudinis, cæcitatis, insipientiae, &c. cui adsumt omnes diuitiae, tota salus, perfecta vis videndi, plena sapientia, &c. Haud est minus notum, eum, cui deest bonum aliquod sibi proportionatum, & debitum ratione proportionis, eo ipso pati malum aliquod, atque inferri nocumentum aliquod, cui auferunt aliquod eiusmodi bonum. Quod simili inductione peripici à quois clare, & facilè potest. Manifestum denique est, bonum ex conceptu suo vniuersali, esse prædicatum conuertibile cum ente, adeoque esse prædicatum positivum, ut potest indistinctum, ac inseparabile ab ipso esse, eidemque non modò non detrahens, verum etiam superad dens vim motuum, ac inductiuam appetitus, & amoris, iuxta communem notitiam boni superioris expostam ex Philosopho. Manifestum igitur est, omne malum tum physicum, tum morale consistere formaliter in priuatione boni vnicuique debiti, omnemque talis boni priuationem esse malum quoddam, neque quidquam aliquatenus alicui nocere posse, nisi quatenus eiusmodi priuationem, aut inducere valet, aut rabet inseparabiliter adiunctam sibi.

Art. 2. Discursus iste auctorem habet Alexandrum de Alex. 2. p. q. 34. memb. 8. art. 4. prope finem, ubi sic arguit cum Augustino: *Cum natura corrumperitur, ideo malum eius est corruptio: quia eam qualicunque priuat bono; nam si nullo bono priuat, non nocet: nocet autem adimendo bonum.* Hinc idem Augustinus 11. de Cuius. c. 9. concludit: *mali nulla natura est; sed amissio boni, mali nomen accepit,* & lib. 83. q. q. 6. Totum hoc nomen mali, ait, de specie priuatione repertum est, in qua sententia est admodum frequens, ac locuples in libris de lib. arb. inque aliis omnibus aduersus Manichæos conscriptis, necnon lib. 3. confess. c. 7. & lib. 7. c. 12. & in Enchirid. à c. 12. de vera relig. c. 19. Sed maximè omnium videndus est lib. 2. de moribus Manich. ubi initio præfatus, de malo morali, seu ad moralè disciplinam pertinenti sermonem sibi esse ostendit deinde fusè, & efficaciter, omne malum in solo defectu, corruptione, ac priuatione boni consistere, idque demonstrat singillatim iuxta omnes mali definitiones, & acceptiones communiter receptas. Idem docent frequenter alij SS. PP. qui videri possunt apud Valentiam tom. 2. disp. 2. q. 13. pun. 5. & disput. 6. q. & punct. 1. & Inculentiū apud Petau. to. 1. dogm. Theol. c. præfertim 4. ubi latè & patet ostendit hanc esse vnanimem veterum Patrum sententiam, necnon Gentilium alicuius momenti. Verum nemo significans, & efficacius aut docet, aut demonstrat omnem mali rationem in sola boni debiti priuatione fidam esse, quam Dionys. c. 4. de Diu. Nom. præfertim 4. par. ubi inter alia, sic pronunciat de malo morali. *Si malas fieri animas dicimus, in quo sunt mala, nisi in bonarum qualitatibus, operationumque defectu, atque proneniente ex infirmitate propria priuatione, ac prolap-*

sione fruendi bonis suis? Nam & circumfusum nobis aërem offundi tenebris dicimus defectu, atque absentia lucis. Itaque neque in demonibus, neque in nobis est malum, quasi existens, sed ut defectus, & desertio priorum bonorum. Et iterum propè finem capit. Non igitur malum est aliquid, quo in illis, que sunt, malum est. Nusquam enim malum est, quatenus malum. Nec, quod malum sit, hoc à potestate proficiuntur, sed imbecillitate. Ac demum paulò post: Atque, ut summatis dicam, malum, quemadmodum sèpè diximus, infirmitas, imbecillitas, ac priuatio est, aut scientia, que latere non potest, aut fidei, aut appetitus, aut actionis boni. Eadem omnis malitia constitutionem formalem adæquatam per priuationem boni debiti docent ex professio Mag. in 2. dist. 34. & 35. & ibidem D. Bonaventura, alii que communiter, sed copiosius, & effacacius, quam alijs. D. Thomas 1. par. tota q. 48. lib. 3. contra gent. c. 7. 8. & 9. tota q. 1. de malo, & alibi sèpè, ut mirum profecto sit (ne quid dicam aliud) P. Vasquez dicere potuisse sententiam Sancti Doctoris in hoc puncto sibi satias ambiguam esse.

Art. 3. Verum, ut ea qualiscumque occasiuncula ambigendi tollatur è medio, addendum est ex eodem S. Doctore iisdem in locis, omnem cuiusvis boni priuationem, ideoque omnem malitiam esse indistinctam realiter ab aliquo alio bono. Cuius documenti rationem reddit optimam Alexander memb. illo 8. fine. Quia videlicet omnis causa, atque omne principium intendens ad bonum operatur; atque omnia à malo quæ malum est, refugiunt quantum possunt, adeoque ex more seu innato, seu elicto aliquius boni, seu honesti, seu delectabilis, seu utilis, intenditur, infligitur, ac permittitur, quodcumque malum datur à parte rei. Vnde si aliqua priuatio boni, & malum aliquod esset realiter expers omnis boni, & destitutum esca omnis bonitatis, nullam posset pertrahere causam, aut principium ad positionem sui à parte rei, nec resultare posset ex vlo fundamento.

Art. 4. Certè agens rationale, aut vt cuncte cognoscitum non potest aliquatenus determinari ad impeditionem, seu priuationem impeditiuam aliquius boni, nisi alientele alio bono incompossibili, quia motuum adæquatum appetitus rationalis, necnon & sensitiui, est bonum, ideoque non potest amplecti malum, seu priuationem boni, nisi ratione alterius boni adjuncti. Principium autem irrationale, & quod nullatenus est cognoscitum, accipit impetum, & determinationem ab agente rationali, & cognoscitivo, ut dicetur alibi cum D. Thoma sèpè id docente; & propterè nequit ad id determinari, ad quod non potest determinare vllum principium ratione prædictum, aut sensu. Hinc est, quod in natura nulla datur pura corruptio, sed qua simul sit generatio respectu eiusdem subiecti, vel saltem diuersorum. Ergo nihil est ex quo prouenire aliquo pacto possit pura priuatio boni distincta realiter ab omni bono.

Art. 5. Accedit, si daretur in natura vis illatiua puri mali, seu pura priuationis boni, naturam eatenus fore malè ordinatam. Quia in nullam sapientem ordinationem cadit, ut velit aliquid ordinatum ad purum malum. Alioquin laudari posset directio artificis, non solum, quæ nullum parceret bonum, sed quæ ficeret in termino pure malo. Accedit rursus, omne quomodocumque proueniens ex aliquo principio, esse aliquatenus, et si diminutè, ac defectuosè, participatum eius: cum nihil inde emanare possit, vbi nullatenus ipsum præhabetur. Quapropter ex Deo, qui est purum bonum, & in quo nullus est defectus bonitatis, nullus purus defectus, seu pura priuatio bonitatis procedere immediatè vlo pacto potest, licet procedere possit bonum defectuosum, seu bonum particulare priuatum alio bono. Vnde in entitatibus

immediatè procedentibus à Deo, defectus quilibet bonitatis est ex suo conceptu innexus alicui bonitati. Vt potè non ponendus, nec possibilis poni à parte rei, nisi esset coniunctus cum bonitate aliqua. Ex quo ulterius infertur, neque ex entitatibus immediate procedentibus à Deo, posse resultare vllum purum defectum, seu puram priuationem boni, non innixam alicui bonitati, eidemque essentialiter conservatam ex conceptu suo, qualis nimis defectus, & priuatio nulla praetelligitur in illis entitatibus. Eadem autem est ratio, ut patet, de toto deinceps progressu principiorum, seu quasi principiorum, potentius quidem specialiter magis, ac magis extenuate, ac obscurare; nunquam tamen penitus extingueretur, ac delere splendorem & characterem primæ sua originis.

Art. 6. Itaque sicut eadem res quatenus inducitur cognitionis, dicuntur vera; & quatenus inducitur appetitus, dicuntur bona; & sicut vnaque res dicitur distincta ab alia re, quatenus per se ipsam est exclusiva illius à se (quo exemplo vtetur in hunc eundem scopum D. Th. 1. contra gent. c. 7. n. 4.) ita entitas alicuius in se bonitatis est nihilominus mala, quatenus est impeditiva, & exclusiva boni debiti, respectu alicuius subiecti, & habet eatenus ratione priuationis eiusdem boni. Dicitur autem abolutè bonum, vel malum vnumquodque bonum ita exclusivum alterius boni, prout contigerit bonum exclusum præponderare evidenti: vel è contra. Dicitur enim malum, & priuatio id, cui præponderat alterum ex incompossibilibus; extremum verò præponderans dicitur bonum, & positum. Hoc modo lolet Philosophus nigredinem dicere priuationem albedinis, & frigus priuationem caloris. Quia verò virtus & actus bonus maximè omnium præpondent virtutem, & actum vitiolum; propterè maximè omnium dicuntur priuationes, & mala, vitium, & actus vitiulos, exemplo Philosophi dicentes, tum in genere 7. Phys. text. 18. *Vitium verò corruptio horum, atque remoto:* Nempe eorum, quæ naturæ consuetudine sunt, atque secundum virtutem: tum in particulari de bono, & malo morali 2. Ethic. c. 6. ante med. *Bonum ipsum corrumpunt nimium, & parum.* Nempe extrema vitiola, quæ proinde corruptiones sunt, & priuationes, atque mala simpliciter.

Art. 7. Ratio maioris huius præponderantie in virtute, & actu honesto, supra vitium, & actum in honestum, quam in aliis qualitatibus, & formis supra alias, est hæc, quasi à posteriori. Quia videlicet qualitates, & formæ aliæ, ita sunt quædam inferiores quibusdam aliis secundum se consideratis, vt tamen sint vicissim superiores eisdem respectu alicuius saltē aliquando: calor enim ita præminent frigori absoluto, & secundum se, vt tamen respectu aquæ frigus præminent calor, & similiter ipsum frigus ita præminent per se respectu aquæ, estque proinde optabilis per se, quod illi insit, vt tamen comparatione animalis sit aliquando præminens, ac optabilis, vt absit frigus aquæ, & adsit calor: idemque certinatur in rebus eiusmodi aliis, capacibus qualitatum, aliarumque formarum inuicem incompossibiliū. At actus honestus ita præminent actu in honesto secundum se, vt simul præminent respectu omnium, & quorumlibet semper, & vbiique, quia nullius vñquā magis interesse potest, vt detur actus moralis in honestus, quam honestus: Alioquin posset honestè appeti ab aliquo, saltē aliquando, vt existeret in aliquo actus in honestus, & peccaminofus, id est, vt aliquis peccaret: quod patet esse impossibile. Ratio à priori hujus impossibilitatis, & asserti discriminis est. Quia de conceputu actus in honesti est, vt displaceat Deo, vtque eliciatur à quoque elicitur, cōtra voluntatem Diuinā, vtque sit recessus ab ultimo fine, & sumo bono, quod est

est Deus, iuxta dicta superius de regula morum. Patet autem cuicunque hac sunt intrinseca & essentialia, esse quoque intrinsecum, & essentialia, ut sit inferius quibusvis aliis incōpossibilibus secum, & non includentibus in se talia prædicata, utque sit ab omnibus, & semper inappetibile prudenter, cùm Diuina voluntas sit mensura bonitatis rerum omnium, ut dictū est quæst. 25. de Deo, simulque sit regula ceterorum omnium voluntatum, ut liquet ex dictis quæstione 20.

Art. 8. Hac de causa actus quo quis liberè, & electi-
nē ita adhæret rei creatæ, ac temporali, vt propter ip-
sam resistat legi Dei, recedat à suo ultimo fine, & sum-
mo bono, quod est Deus, ac proindè relinquat, ac ne-
gligat ipsum Deum, & incidat in damnationem æternam: actus, in quam, huiusmodi dicendus est absolute, diciturque verissimè malus, & priuatuus; atque malū, & priuatio: Quia eo ipso est intrinsecè ineligibilis prudenter, & non præponderat suo contradictorio omnibus pensatis quæ sunt communia tali actui cum puro malo, puraque priuatione, quorum tamen ea-
dem sunt præcipua prædicta. Vñque adeò autem ni-
hil detrahit ineligibilitati, seu odibilitati mali, & va-
cuitati, seu nihilitati priuationis entitas illa qualiscumque, bonitas physica, vis delestanti, aut inducendi
vilitatem aliquam temporalem, que convenienter
actui malo, quatenus est adhæsio affectu ad bonum
creatum, ac temporale prohibitum à Deo, vt potius
augeatur indidem ratio malitiæ, & vis exclusiva, ac
priuatina boni debiti reddatur efficacior, atque ambæ
euadant mirū in modum quasi intensiores, quia prop-
ter eam affectuam delestantricem, & seipsa formaliter
placentem voluntati adhæsionem ad bonum tempo-
rale, redditur difficultior conuersio ad summum bo-
num, magisque proinde elongatur peccator à rectitudi-
ne debita, quam si aliunde impeditur, quominus rectè amaret, & conuerteretur ad Deum, nempè ne-
gata sibi ad id proxima possibilitate ex parte actus pri-
mi. Tunc enim impedimentum exclusum rectitudini-
nis non afficeret intrinsecè voluntatem, nec eidem
communicaret intrinsecè suum effectum formale, sed solùm impertiretur denominationem extrinsecam
carentis rectitudine.

Art. 9. Itaque actus malus ratione sua actualitatis, & bonitas physicæ reddit deterioris conditionis adiunctam sibi priuationem rectitudinis, augetque proinde malitiam consistenter in eadem priuatione, & facit, vt non solùm ipse non præponderat suo contradictorio, sed etiam præponderet quodammodo sibi suum purum contradictorium, & quodvis aliud cuiusvis alterius generis contrariorum respectu subiecti, cui inest. Quia non vñque adeò noceret, ac elongaret ab actu bono denominatio extrinseca carentis eo actu, aut etiam alia qualitas intrinsecè inhærens, & incom-
possibilis cum eodem, sed minimè afficiens ad oppo-
situm per adhæsionem deliberatam ad ipsum, & cum delectatione circa ipsum, prout dictum est afficeret actum malum. Quia verò, ceteris paribus, eo dif-
ficiilius vñquisque recedit à proposito semel con-
cepto: quod cum maiori deliberatione, vel intensione illud concepit, fit vt vñquisque actus malus eo, ceteris paribus, fit dexter, & magis priuatius actus boni, magisque elongatius ab eodem, quo intensior est, magisque deliberatus. Eadem estratio de condicio-
nibus obiectivis tenentibus se ex parte motiui, aut terminatiui in honesti. Quod enim hoc erit distantius ab obiecto honesto, magisque remotiuum ab eius debita prosecutio, aut dispositione debita ad prosecu-
tionem, eo, ceteris paribus, actus enader dexter, quia eo magis priuabit rectitudine debita, magisque elongabit ab eadem.

Art. 10. Ob hæc igitur omnia dicendum est, mali-
R.P. Esparza Curs. Theol. Tom. I.

tiam moralem consistere formaliter in sola priuatione rectitudinis debite, indistincta realiter ab entitate positiua actus liberi mali, aut incompossibilis intrinsecè cum actu bono, qui deberet elici hic & nūc. Ita nimirum, vt entitas, seu actualitas, spiritualitas, vitalitas, affectio, libertas, electio, delectatio, & cætera predicata positiua actus mali, quæ sunt ipsi communia cum actu bono, aut cum actu non malo, & expertise libertatis, solùm materialiter, & identicè pertineant ad concep-
tum malitiæ, & peccati: qua de causa talia prædicta communiter dicuntur materiale peccati, vñque sub-
stratum: Priuatio verò rectitudinis, auersio à Deo, recessus ob ultimo fine, oppositio cum lege Dei, dif-
formitas respectu regulæ rationis, & si quæ sunt alia prædicta negativa his æquivalenta, per quæ actus, qui est malus, & peccaminosus, differt ab omni actu, tum bono moraliter, tum ex parte moralitatis, perti-
neant formaliter, ac reduplicatiue ad eundem concep-
tum malitiæ, & peccati: qua de causa eiusmodi præ-
dicta dicuntur communiter formale peccati, vñque abstractum.

Art. 11. Ista malitia moralis expositione exclu-
duntur quinque opiniones circa constitutionem eius formaliter. Quarum prima auctore P. Antonio Perez in M.S. constituit adæquatè malitiam moralem per liberam determinationem voluntatis purè negatiuam, seu priuatam, priorem prioritate naturæ omni actu positivo, & essentialiter connexam cum existentia actus positivi mali pro posteriori naturæ. Contra quam sententiam pugnat insuper tota doctrina tradi-
ta q. 15. aduersus puram omissionem liberam, quatenus eiusmodi libera determinatio purè negatiuam secundum se est pura omissione libera, & subiacet omnibus difficultatibus, quibus subest pura omissione libera, ad quam nullus deinde subequitur actus pro posteriori naturæ, vt apparebit facile consideranti quæ dicta sunt in illa questione. Secunda opinio, quæ est ali-
quorum Thomistarum apud Vasquez, & alios, consti-
tuit eandem malitiam per priuationem refutantem necessariò ex actu, qui est malus, pro posteriori naturæ ad ipsum. Contra quam sententiam pugnat insuper doctrina tradita tota q. 17. & 18. de constitutione mo-
ralitatis, & imputabilitatis includente in suo conceptu libertatem. Inde enim patet repugnare malitiam im-
mediatè moralem, ac imputabilem alicui, esse nihil-
minus mediata tantum liberam. Præterea utrique huic opinioni contradic D. Thom. in præsenti q. 18. art. 5. præsertim ad 2. dicens, bonum, & malum esse differen-
tias specificas actuum humanorum, ideoque indistinctas ab ipsis. Quod ipsum confirmatum est à nobis supra q. 26.

Art. 12. Tertia opinio Granados, & paucorum est, malitiam cuiusque actus mali sitam esse formaliter in priuatione rectitudinis debita inesse eidem actui secundum rationem genericam ipsius, secundum quam est præcisius capax rectitudinis, licet secundum rationem specificam sit essentialiter obliquus, ac malus. Qui est modus opinandi omnium levissimus, cum manifestum sit, nemini posse imputari ad culpā, quod nō præstiterit aliquid impossibile, & chymericum, quale est, rationem genericam, identificatam de facto cum una differentia specifica, identificasse cum differentia specifica oppo-
sita. Tota igitur culpa, totumque malum morale im-
mediatè, & propriè tale consistit in priuatione rectitu-
dinis debita inesse operanti; in eo videlicet, quod non excluderit à se totum actum, qui est malus, eli-
ciendo actum bonum oppositum.

Art. 13. Quarta Vasquez, & aliorum opinio est, malitiam moralem consistere in respectu rationis, seu in denominatione oppositionis ad legem Dei, vel ad dictamen conscientie partim intrinseca, & partim extrinseca actui, qui est malus. Cui doctrina spe-

Hh 3 cialiter

cialiter contradicunt omnia, quæ superius dicta sunt de libertate, de moralitate, de bonitate, & malitia ad-
quæ intrinseca actibus liberis, moralibus, bonis, &
malis. Quinta aliorum modorum opinio est, so-
lam malitiam puræ omissionis peccaminosæ, consiste-
re in priuatione; reliquam verò omnem malitiam
moralem non solum esse indistinctam realiter ab acti-
bus positivis malis, quod est verum iuxta dicta supra,
sed etiam esse secundum se formaliter, prædicatum pos-
titum non minùs, aut alterius, quam bonitatem, nisi quod
nonnulli eorum addunt, malitiam esse nihilominus
moraliter, scilicet æquivalenter priuationem, & nihil:
cuius sententia prior pars iam ante seorsim reiecta
est quoad suppositionem puræ omissionis; posterioris
verò partis falsitatem ostendunt directè, ac præcipue
omnia, quæ dicta sunt in hac quæstione.

Ad 1. Qui elicit actum malum, tenebatur eum
vitare, ut per le patet: vitare autem non poterat, nisi
eliciendo actum bonum; cum sit impossibilis tum
pura omissione libera, tum actus indifferens in individuo,
ut dictum est supra. Tenebatur igitur elicere actum
bonum. Ergo quicumque male agit, caret actu bono,
quo debebat non carere, ideoque est priuatus restitu-
tione debita, sive cuius sibi adiungenda debitor erat

Ad 2. Odium Dei magis elongat ab amore Dei,
ideoque magis eo priuat, quam alij actus peccaminosæ
oppositi virtutibus moralibus. Deterius enim disposi-
tus est ad amorē, qui odit, quam qui alterius offendit: si-
cūt materia prima remouetur magis à forma ignis per
formā aquæ, quam per formam ligni. Licet enim pri-
uatio, & nō esse rei logicè, ac enūciabiliter, seu quoad
verificationem propositionis negatiua consitatis in
indivisiibili; obiectiuē tamen, ac physicè, & quoad vim
impeditiū existentiā rei, qua negatur, est capax
augmenti, & diminutionis, secundum qualitatem en-
titatis, cum qua identificatur ipsa negatio obiectiuā, &
in qua fundatur negatio logica, ac denominatiua, ut
liqueat ex dictis supra art. 8. & 9. Vnde etiam appetet
odium intensum magis priuare amore, quam odium
remissum. Quia esto utrumque priuet toto amore, &
totaliter totalitate ipsius amoris, non tamen utrumque
priuat totaliter totalitate remotionis ab amore, sed
intensum magis, & remissum minus, ut exponit
optimè in genere D. Thomas 1. p. q. illa 48. art. 4. &
specialiter de malo morali, in præfenti q. 73. art. 2. & 3.
Eodem pertinet, quod docet Philosophus 10. Mc-
taph. text. 13. contraria, ut album, & nigrum, magis
diffire inter se, quam contraria, ut album, & non
album; nigrum, & non nigrum: quia videlicet con-
trarium addit supra purum contradictionem, & diffici-
lius pellitur, ideoq; elongat magis ab altero cōtrario.

Ad 3. Singulæ virtutes morales perficiunt peculia-
rem aliquam inclinationem naturæ humanae, ut do-
cat Sanctus Thomas 2.2. qu. 108. art. 2. ex Philoso-
pho 2. Ethic. sub initium, sed aliquæ virtutes id præ-
stant promouendo eam inclinationem, eique superad-
dendo, ut fortitudo, & liberalitas; aliae vero repremen-
do inclinationem, eique detrahendo, ut castitas, &
mansuetudo. Ex virtutis oppositis virtuti promouenti
inclinationem naturalem, deterius est defectuofum
extremum, quam superabundans, ut avaritia, quam
prodigalitas; & timiditas, quam audacia. Quia nimis
reddit magis à virtute, cui opponitur, magis
reddit indispositum ad illam. E contra ob ean-
dem rationem, ex virtutis oppositis virtuti reprementi
inclinationem naturalem, extremum superabundans
est deterius, quam defectuofum: ut iracundia, quam
nimis defectus iræ; & luxuria, quam infensibilitas.
Licet enim utrumque extremorum priuet eadem vir-
tute, eaque tota; alterum tamen priuat magis illa,
quam alterum. Quia verò hæc inæqualis vis priuanti
di prouenit in unoquoque virtu, ex motu eius pe-

liari; atque ex motu desumitur species actus, ut su-
præ dictum est; fit ut indidem euadant diuersæ specie
vitia opposita eidem virtuti, vnde sunt inæqualiter
priuata ipsius. Haud aliter homicidium, infamatio,
& furturn dissident inter se specie, & sunt inæqualia
peccata. Nempe quia licet priuent eadem rectitudine
iustitia, inæqualiter tamen ab ea, & ab eius fine, qui
est pax, & tranquillitas mutua, distant, ac remouent,
propter diuersitatem moralis obiectorum, ad qua fer-
runtur. Negatur itaque priuationes specificari solum
ex rebus negatis; cum & ex modo illas excludendi,
atque ex conditione entitatis positiva, cui identice
cohaerent, specificam diuersitatem sortiantur.

Ad 4. Vitia opposita eidem virtuti opponuntur si-
mul inter se ratione motuorum inuicem incomposi-
bilium, magis etiam quam cum motu virtutis, & in-
didem resultat oppositio mutua priuationum virtutis,
quæ insunt iudicem virtutis propter identitatem rea-
lem virtutis statum, seu priuationem virtutis cum enti-
tatis, & prædictis positiviis extremon, quæ vi-
tiosa sunt: huicmodi namque priuationes licet sint
alicuius eiusdem rei, possunt inter se opponi: quia si-
milar opposuntur modo explicato entitatis aliis in-
distictis realiter ab unaquaque priuatione, ad eū fer-
modum, quo opponuntur tepido frigidum, & calidum.

Art. 1. Ad 5. Omnia utilia, & delectabilia creata fecit
Deus propter hominem, iuxta illud Apostoli 1. ad
Corinth. 3. 23. *Omnia vestra sunt.* Quod enim alicuius
est, propter ipsum est. Vnde nullas aut utilitates, aut
delectationes prohibet Deus homini, quæ, & quia vi-
tates, & delectationes sunt, sed solum prohibet par-
vas quasdem utilitates, & delectationes, & prohibe-
ndo reddit prauas, præcisè quatenus sunt impedi-
tiæ aliarum maiorum utilitatium, & delectationum
decientium hominem quæ homo est, & congruen-
tium ultimum ipsius fini, qui est fons summae, ac plena-
tum utilitatis, tum delectationis. Non igitur satisfacit
intentioni, voluntatique Diuinæ prohibenti peccata,
idest, eas utilitates, & delectationes, quarum prosecu-
tione peccatur: Non, inquam, satisfacit huic volun-
tati Diuinæ, qui non ita vitat eas utilitates, & delecta-
tiones, ut simil prosequatur honestum, ideoque fieri
non potest, ut quis liberè declinet ab omni malo, aut
ut liberè, ac moraliter eliciat actum aliquem exper-
tem omnis malitiae, quin eo ipso eliciat actum aliquæ
bonum, idest, quin eo ipso faciat bonitatem.

Art. 2. Quapropter credendum minimè est, prior
illam partem legis vniuersalis, *Declina à malo;* nullam
è nobis exigere postiuam bonitatis, & iustitiae partę,
sed quod exigit tantum, ut minimū, bonitatis, & ius-
titiae, quantum sufficit ad vitanda peccata, cum altera
pars, *fæ bonum,* exigit maiorem lauditatis cumulu,
quam qui est præcisè necessarius ad vitationem pec-
catorum. Prius proinde documentum expletur initio
sufficienter timore pœnae, posterius deinde spe præ-
mij, & utrumque postremo cumulatiū dilectione
Dei. Omne itaque peccatum, siue sit omissionis, siue
commissionis, priuat rectitudine aliqua, quam debe-
ret in se habere qui peccat, nisi quod peccatum omis-
sionis priuat rectitudine, ad quam tenetur cum ma-
iori aliqua determinatione; peccatum verò comis-
sionis priuat rectitudine aliqua vagè, magisque indif-
ferenter debita cum maiori latitudine, ac indifferentia
legis, ut insinuat iterum fuit q. 15. ad 3.

Ad 6. Peccatum lethale, & veniale, non necessa-
riæ, & vniuersaliter differunt specie, ut docet D. Tho-
mas 72. art. 5. ideoque fieri potest, ut utrumque priuat
rectitudine eiusdem infime speciei. Sed peccatum le-
thale remouet ab ea multò magis, quam veniale, quia
remouet simul, atque auertit simpliciter, & absolu-
te ab ultimo fine. Vnde, quantum est de se, reddit ho-
minem irreparabiliter malum; sicut redditur imper-
fia

suasibilis, qui errat circa prima speculacionis principia, quibus æquiparatur, quoad operabilia vltimus finis, ex 7. Ethic. c. 8. At peccatum veniale non continet in se tantam remotionem à rectitudine debita hic & nunc; quia solum deordinat circa media, retento ordine circa ultimum finem, vi cuius reuocari potest à lapsu: sicut qui errat intellectualiter saluatis primis principiis, potest per ipsa errorem deponere.

Ad 7. Benè habent, & recte concludunt, quæ ibi dicuntur omnia, præter id, quod postrem debiungitur de repugnante identitatis inter esse, & non esse positivum, & priuationem; quam repugnantiam non subsistere, eamque identitatem subsistere, ostensum est suprà ab art. 3. & docet semel, atque iterum D. Thom. locis superius indicatis, maximè vero q. 1. de malo art. 1. supponiturque ab omnibus in communi divisione tum viventis in sensibile, & insensibile, tum animalis in rationale, & irrationalis. Nempe differentiae negationes utrobius sunt simul differentiae specificæ, ideoque indiuisim, ac indistinctè includunt in se positivum & negativum. Dicatur igitur nullum quidem esse, nullumque positivum posse esse indistinctum realiter à suo non esse, & à priuatione sui, bene tamen à non esse & à priuatione alterius particularis esse, alteriusque positivi. In hoc enim nullum est absurdum, sed magis in opposito. Nullum namque purum non esse datur extra intellectum, vt dictum est suprà; & quatenus est in intellectu, seu quatenus intellectum est, est rursus aliquid bonum, & aliquid positivum, vt adiutum optimè D. Thom. art. illo 1. ad 20.

Ad 8. Dictum est suprà libertatem esse de conceptu moralitatis, & imputabilitatis. Unde ubi nulla superadditur specialis libertas, nulla superadditur moralitas, nullaque proinde, aut bonitas, aut malitia seorsim, ac specialiter imputabilis. Nulla autem libertas immediata, ac seorsim exercetur in actione exteriori secundum se præcisè considerata. Nulla igitur accrescit, aut tollitur, seu bonitas, seu malitia seorsim, ac specialiter imputabilis, & meritoria, aut demeritoria, ex eo præcisè, quod adsit, vel desit actio exterior, aut eventus aliquis ex eadem actione dependens secundum se tantum, nullaque facta variatione directè, vel indirectè in actibus interioris voluntatis immediate liberis, vt docet D. Thom. q. 20. art. 4. & 5. & exponetur diligentius infra q. 38. Quare occidisse est deterius physicè, quam voluisse tantum occidere, non tamen moraliter, ac imputabiliter, si catena sint omnino paria. Alia longè ratio est de actu interno malo diutius durante. Quia eo ipso diutius durat priuatione remotionis debitæ, idque cum nono exercitio libertatis, quoad nouam durationem eiusdem priuationis, ideoque crescit malum morale formaliter vt tale.

Ad 9. Sextus digitus in manu, & quævis alia in aliis partibus redundantia materia, ideo præcisè nocet, & est mala; quia priuat operationem, aut perfectionem operationis, quæ est naturalis vnicuique parti corporis humani; sicuti paries interpositus luminoso & illuminabili, ideo præcisè huic nocet, quia priuat lumine. Perfectionem statua, & imaginis consistit in vi excitandi cognitionem, & memoriam sui prototypi, ob quam nimur hunc, & hac operatione priuari possunt, tam per redundantiam, quam per defectum materiae & colorum; unde totum utrumque malum consistit in priuatione eius operationis, atque hac ratione fieri potest, vt quod erat defectus in homine, sit perfectione in statua, & imagine, vt quod una manus sit maior altera, aut desit alter oculus, si ita erat in homine. Idem dicitur de chordis in cythara, quorum scilicet ea quantitas, & numerus laudantur, quæ iuvant, & non impediunt perfectionem soni; que vero eadem priuant, eveniens præcisè sunt mala. Error, dolor, & cibus amarus, ideo deteriores sunt, quam

pura carentia contrariorum bonorum proueniens ab extrinseco; quia cum contineant in se priuationem istorum bonorum, dum vniuntur physicè subiecto, communicant eidem intrinsecè dictam priuationem, quod pertinet ad maiorem remotionem à bono conaturali, iuxta dicta suprà. Cum igitur hoc ipsum universaliter appareat eodem proportionaliter modo in quavis entitate positiva, nocente physicè alijs entitatibus patet omne malum physicum consistere formaliter in sola priuatione adiacente entitati positiva, quæ nocet; adeoque magis hinc confirmari, quam labefactari constitutionem formalem malitiæ moralis per solam priuationem.

QVÆSTIO XXX.

*Vtrum opera nostra bona & mala
sint meritoria, & demerita-
ria apud Deum?*

VIETVR non esse. 1. Quia qui sibi arat, & occat, aut suas segetes comburit, sibique aut acquirit, aut nocet, atque de re sua disponit ut liber absque ullo ad aliquem alium respectu, nihil apud quemquam alium meretur, aut demeretur. Homo autem est Dominus suorum actuum, sibique proficit, ac nocet, dum benè aut malè operatur: quia perficitur per bonos actus, & deterioratur per malos, atque ex illis gaudij, ex his miceroris materiam sibi comparat. Neque cuiusquam alterius quidquam interest, saltē ut plurimum, quo quisque pacto se gerat. Ergo homo nullam ab ullo alio retributionem, aut punitionem meretur, saltē ut plurimum.

2. De conceptu meriti, ac demeriti est, vt ei aliquatenus proficit, ac noceat, à quo facienda est retributione, nulla namque est compensatio inutilium, nullaque pena nihil nocentium. Homo autem nihil praedest Deo, aut nocere potest, vt patet ex illo Iob. 35. 6. *Si peccaueris, quid ei nocebis? & rursus. Si inste egerris, quid donabis ei? aut quid de manu tua accipies.* Ergo nihil apud Deum mereri, aut demereri potest homo.

3. Nemo apud eum meretur, aut demeretur, de quo nihil cogitat, dum operatur, ideoque nullum ei vel obsequium praefat, vel iniuriam infert formaliter. Multa autem opera facit homo tum bona, tum mala, nihil cogitans actualiter de Deo. Ergo non omnia opera hominis bona, & mala sunt meritoria, & demeritoria apud Deum.

4. Nihil quisquam mereri potest apud alium, præcisè, quia vel accepit aliquid ab eo, vel præstitit quod debebat. Nam qui dedit, factus est potius creditor accipientis, & is tenetur, vt minimum, ad gratificandum. Qui vero accepit rem sibi debitam, id est suam, nullum inde grauamen subire potest. Alioquin fieri posset, vt quis redderetur creditor sola debiti solutione, atque ex quoniam debito suboriretur irrequita, ac infinita debitorum, ac creditorum vicissitudo, gigante nouum debitum qualibet solutione. Omnia autem opera nostra bona sunt dona Dei, vt dicit Concil. Trident. sess. 6. c. 16. & Colligitur ex 1. ad Corinth. 4. 7. *Quid habes, quod non accepisti? si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non accepisti?* Eodem pertinet, quod dicitur 1. ad Rom. 3. 5. *Quis prior dedi illi, & retribuet ei?* Iam quod debeamus obsequi Deo per omne opus bonum, manifestius

est quām vt probare deceat , & liquet ex illo Christi Domini 17. Luc. 10. Sic & vos cum feceritis omnia quae praecepit vobis , dicite : serui imitiles sumus , quod debemus facere , fecimus . Nullam igitur compensationem debet Deus vallis operibus nostris bonis ; sed neque opera nostra mala potest vlla imposita poenā vlcisci . Quia qui habet in potestate , vt viterit aliquid malum sibi disiplicens , sibi debet imputare si illud eveniat , nec ea de causa potest aduersus quemquam aliū iure irasci . Deus autem habet in potestate , vt nos præseruet ab omni opere malo , vtque vitetur omne nostrum peccatum , vt alibi dictum est .

5. Propositis à Deo præmiis , & suppliciis incitarentur homines vehementer , vt exquerentur opera bona , vitarantque mala ex spe lucri , & ex formidine poenæ , adeoque illaudabiliter , ac inhonestè , & non vt decet , ex sincera dilectione Dei , atque propter gloriam Diuinam solū . Non est igitur credibile Deum proposuisse operibus nostris præmia , & supplicia præterim magna , & permoventia proindè vehementer .

Augetur difficultas , quia si propositis præmiis , & suppliciis , non operemur nihilominus propter ipsa , sed perindè omnino , atque si proposita non fuissent ; Propositio eorum redditur inutilis ; si verò operemur propter ipsa , secus operatū , si ea decessent ; eadem propositio redditur nocua . Quia , quod quis ita operetur , iuxta voluntatem Diuinam , propter præmium , aut supplicium , vt his seclusis nihil illam facturus esset , tendit ad contemptū Diuinæ bonitatis , ac maiestatis , vptotē nihil faciendæ ; si sola secundum se occurret præsenti animi dispositioni . Hic autem contemptus est summè nocius respectu hominis , cuius videlicet summum bonum situm est in cultu , & dilectione appetitiua Dei super omnia . Non igitur allicit Deus homines ad opera bona , aut arceret à malis , per præmia , & supplicia .

Art. 1. Respondetur . Meritum iuxta significatiōnem , quæ iam diu apud Theologos potissimum inveniuit , est opus exiguum recompensatio , seu cui aliquia ab aliquo debetur retributio , ac remuneratio , vt colligitur ex Magist. in 2. dist. 27. & ex D. Thom. q. 114. art. 1. cor. initio , ac deinceps , atque ex aliis communiter ibidem . Ea exigentia & ratio debiti fundatur respectu hominis qui constituitur debitor , in utilitate , quæ ipsi redundant ex opere meritorio . Quia cùm homo dum retribuit ac compensat , patitur iacturam aliquam alienando à se bonum , quæ fit retributio , & compensatio ; neque sit rationabile , vt quis vel minimam in bonis suis iacturam pati teneatur in fauorem eius , qui non tantundem sibi profuerit ; patet hominem teneri non posse ad recompenſandum opus inutile respectu sui . At in ordine ad Deum eadem exigentia & ratio debiti fundatur in eo solū , quod ipsi placet opus meritorium , & cedat in eius honorem , & gloriam , sitque ab eodem ordinatum ad præmium non propter suam operum nostrorum indigentiam , sed propter nostram indigentiam præmij ad bene operandum ratione inferius explicanda . Quia cùm Deus non sit capax vllius utilitatis , simulque sit dominus vniuersorum , solam potest à nobis exigere conformitatem cum sua voluntate , & obsequiolum gloriarum sua promotionem , vt retribuat nobis bona Iuas , ad quorum consecutionem vnumquemque præordinauerit per determinata opera bona .

Art. 2. Non agitur in præsenti de merito apud hominem , nec de ratione communi meriti , prout præscindit à Deo , & ab homine ; sed de solo merito hominis apud Deum . Quare vniuersalis exppositio meriti ut sic , præmissa est methodi , & maioris claritatis gratia , & quia inde facilè pater , quid sit meritum apud Deum , nemp̄ esse opus exiguum compensationis apud

Deum , seu ratione cuius debet Deus operanti compensationem aliquam , retributionem , mercedem , præmium , brauium , quæ omnia , & similia pro eodem usurpanter in prælenti . Predicatum istud exigentis compensationem , seu inducentis debitum , continet in se implicita omnia prædicta propria operis meritorij , quæ à Valentia , & nōnullis aliis exprimuntur iunctio leorū in definitione . Sed satius vñsum est supercedere ab eorum expressione , quia extant plures circa illa controversiae apud Theologos ; atque initia ducenda sunt quantum fieri potest , ex iis , quæ apud omnes certa sunt , atque inde decidenda controversia , vñfiet in decurso . Vndē eiusmodi prædicta exprimentur modius quest. 33. ab art. 5.

Art. 3. Certum est ex fide , inesse operibus nostris bonis saltem aliquibus , vim eam exiguum compensationis , & præmij apud Deum ; ratione cuius exigentia constituitur Deus aliquo modo debitor præmij , atque mercedis persoluenda . Quia Eccl. 18. dicitur . Ne verearis vñque ad mortem iustificari , quia est merces operi tuo . Matth. 5. Gaudete & exultate , quoniam merces vestra copiosa est in celis . Idemq; habet Luc. 6. Apostolus inter alia multa in eandem rem 1. ad Corinth. 3. Vnusquisque , ait , propriam mercedem accipiet . Et 1. ad Tim. 4. Reposta est mihi corona iustitia , quam reddet mihi Dominus in illa die iustus index . Idem dogma definitur luculenter ex huiusmodi locis , & sub iisdem terminis à Conc. Trident. sess. 6. c. 16. & can. 26. & 32. Merces autem (qua voce in istis , & in plurimis aliis SS. scripturarum locis appellatur vita æterna , vt dicit August. Epist. 105. ante med.) atque corona iustitia significat compensationem debitam operibus eius , cui retribuuntur ; & quod retribuantur à Deo , tanquam à iusto iudice , vt traditur ab Apostolo , idem clarissime manifestat .

Art. 4. Ratio huius veritatis est ; quia Deus omnia dirigit , ac perducit in fines suos modo vnicuique congruente ; congruit autem plurimum substantia rationali , ac liberitate prædicta , atque indifferentia ad operandum benè & male , qualis substantia est homo , vt præueniatur antè opus , præriorum promissione , & comminatione peccarum , quibus promouetur ad bonum , & præmunitur aduersus malum , vtque eadem vel præmia recipiat , vel poenæ sustineat , polquam benè , vel male operata est , idest postquam , vel in obsequium Dei , vtque placerat Deo , utilitates , ac delectationes temporales generosè contempsit , vel Diuinam voluntatem , ac legem propter easdam utilitates , ac delectationes neglexit . Eadem igitur iustitia , ac sapientis prouidentia ratione , qua quibusdam corporibus grauitatem , quibusdam aliis levitatem tribuere tenuerit Deus , quarum beneficio in suum vnaquaque corpora dirigantur locum , & debent habitare iugum , & levitate in locis inde congruentibus reponi , iuxta naturam motus ex vtrique ea qualitate prouenientis , & sic de aliis : eiusmodi debent etiam substantiæ rationales indifferentes ad bonum , & malum præueniri promissionibus , & comminationibus , & deinde iuxta naturam , & exigentiam motuum subsequentium , qui sunt electiones bona , vel male , deputari ad præmia , & supplicia , quæ sunt fines , & quasi loca , in quibus ea substantiæ quiescunt .

Art. 5. Accedit ad eum , qui habet curam communitatū spectare , vt cumulet præmii eos , qui profunt communitatū , & sunt benè affecti ad bonum commune . Totum autem hoc vniuersum est imprimis communitas quædam substans cura , & prouidentia Dei , deinde quicunque bene operatur , est eatenus benè affectus ad bonū cōmune vniuersi , quod est Deus ; siquidem eo ipso operatur , vt dictum est supra , cum adhesione

sione ad voluntatē diuinā, & ad suum vltimū, sīc qui itidem est Deus; & præterea idem benē operans prodest saltem sibi ipsi, augetque suam bonitatem, ac perfectionem, ac proinde efficit, vt hæc communitas vniuersi habeat vnum ciuem meliorem, ac perfectiorē; idque præstat, ablique iactura, & lesione cuiusquam alterius, quod negari non potest interesse aliquid ipsius communitatis, cūm bonum partium, & cuiuslibet partis, nulli alijs parti nocens, cedat in bonum totius. Neque verò istud communitas emolumenntum se habet materialiter, & per accidens respectu effectus, & intentionis, cum qua operatur, quicunque benē operatur. Quia nemo potest benē operari absque adhæsione sui affectus, ac intentionis ad bonum essentialiter cōmune, vt modū supponēbatur ex ante dīctis. Demum quicumque male operatur, eatenus est male affectus ad bonum commune, & noet communitiati saltem quoad aliquam eius partem, vt patet ex ratione data circa benē operantem; cūm operans male, operanti benē opponantur diametra. Ad Deum igitur spectat, vt rependas premia, & infligat supplicia, benē, & male operantibus, atque ad hoc vtrumque præstādum tenetur eadem ratione, & lege, qua vniuersaliter tenetur prospicere bono vniuersi, cuiusque malum vitare, ex suppositione, quod velit existentiam, & conseruationem eiusdem vniuersi.

Art. 6. Ex his appetit satis, quid dicendum sit circa rationem demeriti. Quia conceptus demeriti, sc̄u (vt Augustinus, & alijs olim loquuntur sapè,) mali meriti, innotescit ex meriti expositione, ob identitatem rationis, ac disciplinæ circa contraria. Quare demeritum est opus exigitum punitio, & poenarum; sc̄u cui debetur supplicium, apud hominem quidem, ob documentum illatum punienti, vel in se, vel in iis, quibus prospicere tenetur; apud Deum verò, ob irreuerentiam aduersus ipsum, & lesionem boni communis. His itaque de causis opera nostra mala esse demeritoria apud Deum, constat ex rationibus productis circa meritum; vt pote communibus etiam demerito. Idem docetur in Sacris litteris. Deuter. 25. 2. *Pro mensura peccati erit & plagarum modus.* Ps. 128. 4. *Dominus insus concidet cervices peccatorum;* & alibi sapè. Addo illud præmissi, & suppliciis bonorum, & malorum operum commune ex 2. ad Corinth. 5. 18. *Omnis nos manifestari oportet ante tribunal Christi,* vt referat uniusquisque prout gessit in corpore, sive bonum, sive malum. Constat itaque opera nostra bona, & mala, esse meritoria, ac demeritoria apud Deum.

Ad 1. Qui subest voluntati alterius, & est pars alii cuius communitatis, debet sibi præfere, & obesse, prout illi placet, & confert ad bonum commune; & si quidem ita faciat, est laude dignus, & etiam præmio si nihil obest aliud; si verò secus faciat, est vituperabilis, ac punibilis, quidquid sit de lucro, & iactura sua peculiari, deque fuitate rerum, ac actionum, de quibus dis ponit. Subest autem homo, quoad omnia sua voluntati Dei, & quoad eadem omnia est ordinatus ad bonum commune vniuersi, & quoties bene operatur, obsequitur Deo, prospicique bono communis; contradicit verò vtrique, dum male operatur, vt dictum est. Ergo meretur, & demeretur apud Deum quoties bene, & male operatur, licet apud alios homines, vel etiam apud Angelos sapè non mereatur, nec demeratur, quod solū communis obiectio.

Ad 2. Deus non tenetur ex re accepta, vt homines, ad retributionem præmiorum; nec punit ob documentum sibi illatum, vt faciunt iudicium, sed vtrumque præstat ex iustitia legali, ac gubernatrice, prudenter singulis media idonea ad consecutionem suorum finium, & deinde ipsos fines, iuxta cuiusque dispositionem, qualia media, & fines sunt, respectu hominum, & Angelorum promissiones & minæ; præ-

mia, & supplicia. Unde respectu Dei major obiectio nis est falsa, ideoque nihil concluditur.

Art. 1. Ad 3. Dictum est q. 20. præfertim ad 5. vniuersam regulam bonitatis, & malitiae theologicæ sumptæ, seu iuantis, & nocentis relatæ ad vltimum finem, esse eundem vltimum finem, & voluntatem diuinam, legem verò humanam, & dedecentiam, aut decen-tiam respectu naturæ rationalis create secundum se præcisè, esse regulas bonitatis, & malitiae philosophicæ sumptæ, seu iuantis, & nocentis solū relatæ ad finem particularē. Quod discrimen colligitur ex D. Thom. q. 71. art. 6. ad 5. Idem autem D. Thom. q. 87. art. 1. tradit, exponitque optimè, & applicat ad rem præsentem, vt mox dicetur, atque confirmat efficaciter istud principium vniuersale fundatum in natura rerum, tum naturalium, tum moralium; nempe, vt quod contra aliquid insurget, ab illo detrimentum patiatur, & eō magis, quod magis insurget. Qua de causa aqua calefacta magis congelantur, vt dicitur 2. Meteor. & homo hominem sibi nocentem natura-liter deprimit, & eō magis, quod magis contra ipsum insurrexit; & sic de similibus.

Art. 2. Hinc colligitur, operantem male contra dictamen conscientiæ fundatum in sola præcognitione decentiæ, ac dedecentia actionum respectu naturæ rationalis creatæ, puniri remorsu conscientiæ, & aliis incommodis consequentibus inde connaturaliter; & similiter operantem male cum sola præcognitione legis humanæ, puniri vltius poenis infligibilibus ab humana potestate: at verò operantem male cum præcognitione legis diuina, aut diuinæ bonitatis, puniri vltius priuatione vltimi finis æterni, vel ad tempus, iuxta qualitatem peccati, alisque poenis infligibilibus a sola potentia Dei. Eadem porrò proportionalis ratio est de vi meritoria actus boni eliciti cum præcognitione supremæ regulæ, vel solius alterius regulæ inferioris.

Art. 3. Quia verò Deus cooperatur omnibus causis secundis in omni ipfarum effectu, pater Deum præmiare, & punire omnes actiones bonas, & malas, ac proinde omnes esse meritorias apud ipsum, nisi quod quasdam præmit, ac punit solū tanquam causa vniuersalis, & vniuersalis omnium gubernator, iuxta mensuram dignitatis, & virium conuenientium inferioribus naturis; alias verò etiam tanquam causa particularis, iuxta mensuram propriæ dignitatis, & virium, prout appetat ex discursu propolito. Verum ad istam posteriorem classem pertinent omnes verae operationes humanæ propter notitiam Diuinitatis, ita vndecimque prominentem, vt vix cuiquam aliquando deficere possit sub aliquo prædicato convertisibili cum ipsa, ac proinde sub concepitu æquivalente conceptui explicato ipsius diuinitatis, & veri vltimi finis, vt talis est, dum deliberat de honestate, & in honestate sua operationis, deque vltimo eiusdem fine, cuius aliqualem cogitationem dictum est quæst. 1. Semper ac necessariò adesse ante omnem operationem humanam.

Ad 4. Sunt quidem dona Dei, ea que magna, operationis nostræ bona, sed habet in eis suas quoque partes liberum arbitrii creatum adiutum gratia Dei, quod est indigum stimulorum præmij, & poenae, vt dirigatur ad bonum, & abstineat à malo. Quatenus autem ipsum quoque adlaborat, nec solū accipit, sed etiam ex se confert aliquid, acquirit sibi ius præmij apud Deum. Quia ad eius prouidentiam spectat, vt vnicuique prouideat de necessariis, & opportunitis ad finem suum, estque necesse ex natura rei, vt quadam sua dona aliis suis donis accumulet, quoties alter vitari non potest, quominus priora sua dona perferam, & incongruenter dederit, de quo alibi dictum est fuit. Ob eadem itaque opera nostra bona debemus nos

nos gratias Deo tanquam præcipuo, ac purè liberali eorum auctori; & simul Deus debet nobis præmia tanquam veris, et si secundariis auctoriibus corundem, & superantibus contrarias difficultates, atque indigentibus ad superandum spe præmij. Quod ad peccata attinet, potest quidem Deus, sed non tenetur illa impedire: nos & postulamus, & tenemur ea vitare; ac propterea iustè punimur, si non vitemus.

Ad 5. Propotis præmiis, & suppliciis non coguntur homines ad reponendum affectum suum in faciendo lucro, aut vitando damno, sed relinquentur liberi ad actus prosecutivos bonitatis, voluntatisque diuinæ, & reliqua totius honestatis propter se præcisæ, atque isti actus redduntur indè faciliores ob motionem negatiuum, ac indirectam præmij, & supplicij minime liberam operanti, ratione, & modo explicatis q. 28. ab art. 5. & præterea qui non assurgunt ad actus usque adeò perfectos, & generosos, continentur sèpè in officio per motionem positivam ac liberam præmij, ac supplicij, ne omnino corruant in peccata, omnemque honestatem penitus deserant. Demum præmia, quæ promittit Deus, & supplicia, quæ minatur, talia sunt; ut sit valde honestum, ac laudabile illa prosequi positivè propter ipsorum bonitatem, & hæc vitare propter magnitudinem mali imminentis. Quia Deus dat se ipsum, siue possessionem in præmium; atque hæc eadem negat in pœnam peccati. Quæ sane laudabile, & decorum est, & procurare, & vitare propter se; nec taliter procurari, aut vitari possunt cum contemptu Dei, cuius videlicet bonitas includitur in illis principaliter, de quo dicetur iterum distinctius in qq. de Pœnitentia. Manifestum igitur est, ut ille omnibus, & in omnem euentum proponi præmia & supplicia, qualia proponit Deus; esto repletu aliquorū minus perfectorum, insit illis utilitas aliqua pecularis, quæ non datur respectu perfectiorum, magisque adulorum in dilectione Dei.

QVÆSTIO XXXI.

*Vtrum contemptus liber, & arduus
commodi temporalis sit de
conceptu meriti?*

IDETVR non esse de conceptu meriti 1. Quia Concil. Trident. sess. 6. c. 16. definit operibus iustorum factis in Deo pro statu huīs vitæ, seu pro statu viatoris, nihil deesse, quominus sine metitoria vita æterna. Debet autem aliquid, certè deesse posset, si requireretur præterea arduitas contemnendi commodum temporale, qua videlicet in illis tribus conditionibus expressis à Concilio nullatenus continetur.

2. Si Deus rependeret nobis præmia intuitu commodi temporalis liberè, ac difficulter contemperi, sufficeret, vt conferret tantundem commodi spiritualis in futuro, quantum fuisse commodum temporale, cuius iacturam fecissemus in praesenti ex amore honestatis. Quod tamen patet esse absurdum, dicente Apostolo, momentaneum, & leue tribulationis eternum gloria pondus operari.

3. Quicunque liberè, & honestè operatur, tametsi id faciat absque iactura ullius commodi temporalis incompossibilis cum bona operatione, subdit dominio Dei actum bonum, quem potuit illi subtrahere, seu non subiicere: Ideoque dat, aut quasi dat Deo aliquid ipsi placens, aut per se estimabile. Dari igitur potest dignitas compensationis apud Deum independen-

denter à iactura libera commodi temporalis.

4. Deus potest promittere præmium operanti benè, tametsi nulla adit difficultas ex incompossibilitate commodi temporalis cum operatione bona. Ergo ius ad præmium, ideoque ratio meriti, est independens ab hac circumstantia.

5. Difficultas contemnendi commoda temporalia, & adhærendi bonitati, ac voluntati Diuina, fundatur in imperfectione operantis. Et quo quisque vitiosior est, & pluribus, ac maioribus peccatis implicatus, eo est maior ea difficultas. Et contra vero, quo quisque melior, ac sanctior est, atque maiori prædixit charitate, eo est minor eadem difficultas, dicente Augustino ser. 9. de ver. Dom. post med. *Omnia sua, & immunita facilia, & propè nulla facit amor. Abiurum autem est perfectionem merendi, & vim meritoriam operis boni, fundari in imperfectione operantis, & quod plus quisque peccauerit, eo esse magis dispositum ad merendum, ceteris paribus; atque è conuerso, augmentum iustitiae, & charitatis valere, ceteris paribus, ad diminutionem meriti; & quod indè consequens est, Christum Dominum, & Beatam Virginem minimū omnium meruisse. Dicendum igitur potius est, difficultatem contemnendi commoda temporalia nihil ad meritum conferre: Imò ea penitus seclusa, maiorem esse aptitudinem merendi, atque opus evadere magis meritorium.*

6. Actus boni liberè eliciti absque illa profusa difficultate contemnendi commodum aliquod tempore, sunt digni laude, gloria, & honore, vt patet in Deo, & Angelis, ceterisque Beatis, quorum opera sunt maxime laudabilia, gloriofa, ac honorabilia, cum tamen nullam pati possint difficultatem in contemnendis commodis temporalibus, quorum videlicet Deus est essentialiter incapax; & Beati non sunt liberi, vt velint alia commoda, quām quæ Deus vniuersaque eorum determinauit. Et si quidem ad aliquæ elementa liberi, absque illa difficultate possunt illa contemnere, ut pote non indigentes. Ergo iidem actus boni liberè eliciti absque illa difficultate ex iactura commodi temporalis, possunt esse meritorij. Patet consequentia: tum quia laus est præmium virtutis, vt dicit Philosophus, ideoque dignitas laudis est indistincta à vi meritoria operis, quando operans est capax præmium, tum quia omnes operationes laudabiles homini via toris sunt meritoriae, vt deducitur ex loco indicato Tridentini.

7. Vis impetratoria operum bonorum est separabilis ab arduitate victoria difficultatum in contrarium. Ergo etiam vis meritoria. Patet antecedens ex Beatis omnis expertibus difficultatis, & tamen plura Dei dona impetrantibus pro nobis. Patet item consequentia. Quia impetratio est species quædam meriti, & vt nō efficit, nulla potest assignari ratio discriminis.

8. Viris sanctis, ac perfectis amatoribus Dei longè difficultius est inhærenci commodis temporalibus, quam illis penitus renunciare, vt adhærent Deo, vt que propter amorem & gloriam ipsius difficultissima quæque perpetiantur, quoniam suavis est Dominus, vt dicitur pl. 99. fine. Et Augustinus lib. de categ. rud. c. 16. fine dicit etiam respectu incipientium, dulciores esse iustitiae fructus, quām iniurias, & verias, arque in cunctis gaudere hominem de bona conscientia inter molestias, quam de mala inter delicias. Ergo saltem viris in sanctitate, & amicitia cum Deo heroicè perfectis nullum præmium rependi potest in compensationem contemptus ardui commodorum temporalium, quandoquidem arduum esse nequit, quod est facilissimum, & cuius oppositum est longè difficultius, atque moraliter impossibile, & tamen opera sanctorum hominum sunt maximè meritoria, & eo magis ceteris paribus, quod sanctiores sunt, vt dicitur q. 32. & 34. Ergo

Ergo contemptus arduus commodi temporalis nihil facit ad meritum, vel certè non est conuertibilis cum merito in communi.

Confirmatur, quia sèpè euénit; vt viris sanctis ne quidem in mentem veniant commoda temporalia, ideoque nullam circa ea libertatem exerceant, dum exercentur actibus charitatis, aliisque placentibus Deo, ac proinde meritorii. Confirmatur rufus, quia actus corundem sèpè sunt duplo, vt minimum, magis meritorij ex aliis capitibus, quām quā sunt liberis, & vtcumque difficulter contemptui commodorum temporalium. Ergo poslunt esse aliqualiter meritorij, nempè dimidia saltem ex parte, tametsi omnino desit talis contemptus liber, & difficilis.

9. Qui utilem gesit negotium alterius hominis, eique liberè obsecratus est, mereatur aliquam ab eo compensationem accipere, tametsi nullam propter ea vlliū sui commodi iacturam passus sit. Ergo etiam apud Deum mereri quis similiter potest absque iactura commodi temporalis. Confirmatur à priori; quia quando Deus exigit à nobis contemptum, aut fugam alicuius commodi temporalis, non id facit ex odio commodi nostri, vt iterum dicebatur q. 29. ad 5. sed ex amore maioris nostri boni incompōsibilis cum illa committat. Ergo si hoc aliud p̄ficitur à nobis absque iactura vlliū commodi nostrī temporalis, perinde erit contentus, atque ad remunerandum paratus.

Art. 1. Respondetur. Ante plures annos cœpi docere, contemptum liberum, & aliquatenus arduum commodi alicuius temporalis incompossibilis cum honestate, aut cum tanta honestate, quanta de facto inesset actu bono, ac morali, esse omnino requisitum ex natura ipsa rei, vt ei uaderet meritorius. Rationes dubitandi, quā me in ea re aliquandiu tunc detinueru, fuere ex ipsa, quas modò proposui; fundamenta autem opinandi, ea itidem ipsa, quā iam subiici, nisi quod utrobius fuisse aliquantò sermo fuit, vt vñscerit in primis conatibus. Fundamenta opinandi duo fuere p̄cipua. Primum, quod me magis mouit, mouetque est; quia omnis notitia de merito vita æternæ, cùm hoc sit naturaliter ignotum; habetur solùm ex diuina reuelatione manifestata in sacris litteris: In sacris autem litteris p̄mium vita æternæ solis reperitur promissum, atque concessum operibus laboriosis, ac difficultibus, & quibus insit ratio aliqua violentia, certaminis, atque victoriae, idque tum per propositiones affirmatiuas vñnerales æquivalentes negatiuas, & exclusiuis formaliter operum oppositi generis; tum per negatiuas, formaliter & explicitè exclusiuis eorundem, non alio profecto modo, quām quo idem p̄mium solis reperitur promissum, atque concessum operibus bonis viatorum propriis.

Art. 2. Eminent inter alia testimonia, quod dicitur 11. Match. 12. Regum calorum vim patiuntur, & violenti rapiunt illud; id est, non alij, quām violenti, nec aliis titulis, quām violenti sibi illatæ, illuc perueniunt quicumque perueniunt actibus, meritisque suis; atque hæc est natura eius p̄mij, vt vim patiatur, nec ab aliquo acquiri operibus suis possit, nisi per rapturn violentum, quæ est communior intelligentia SS. PP. apud Maldonatum ibi, qui iure refellit alios aliter intelligentes. Idem significatur 2. ad Timot. 2. 6. Qui certat in agone, non coronatur, nisi legitime certauerit. Nempe necesse est certare hominem viatorem, vel aduersus legem Dei, vel aduersus legem concupiscentiæ; sed non accipit coronam, aut vllum à Deo p̄mium, nisi quatenus legitime certauerit: qua voce significatur clare arduitas, tanquam propria operum coronabilium. Hoc ipsum insinuant ibidem haud obscurè comparationes salutariter, ac meritorie operantis cum milite, & agricola; Labora, sicut bonus

miles Christi Iesu, laborantem agricolam oportet primum de fructibus percipere. In milite namque, & agricola non pensi habentur, quæ sine labore, & difficultate exhibentur, sed quæ cum illis exhibentur, ea verò sola sunt propria militis, & agricultæ quæ talis. Si autem regnum Cœlorum haberi posset in p̄mium operis, nulla ex parte ardui, nec iuperantis vllam difficultatem prouenientem ex motiuis temporalibus, fieri profecto posset, vt illud raperetur à non violento, vtque coronaretur quis absque certamine, & nulla peracta militia, & agricultura, si nimis decederet cum solo opere bono nullius viatore difficultatis; quod est contra testimonia adducta.

Art. 3. Valet plurimū ad confirmandam legitimatatem sensus attributi p̄dictis testimoniis, quod opera laboriosa sunt mensura totius mercedis ab unoquoque accipiendæ dicente Apostol. 1. ad Corinth. 3. 8. *Vnusquisque autem propriam mercedem accipiet secundum suum laborem:* non igitur indiscriminatum secundum quilibet opera bona sine laboriosa, sine non laboriosa. Idem sensus subest illis verbis 8. ad Rom. 17. *Heredes quidem Dei, coheredes autem Christi, si tamē compatiuntur, vt & conglorificentur.* Eodem pertinet, quod dicitur Ps. 1. 25. 6. *Eunis ibant, & fibi mittenentes feminas suas;* venientes autem venient cum exultatione portantes manipulos suis, in quibus verbis sub umbra capititatis, & liberationis Israëlitica, ex communi consensu PP. qui habentur apud Lorin. ibi, describuntur omnes, qui meritorum seminibus fructus gloriae sibi comparant, atque p̄mium vita æterna nanciscuntur. Ergo nemo mereatur p̄mium vita æternæ, nisi flendo mittat operum suorum semina, agriculturæ imitatus labore, molestiasque perpessus; & qui seminant in lacrymis, soli metent in exultatione, non qui commoda, voluntatemque ex illis subortam fecerint, aut qui sine vlo incommode temporali fecerint, quod sibi placet, qualecumque tandem illud sit.

Art. 4. Alterum fundatum principale est, solo viatores esse capaces merendi; atque beatos, dummodo purè beati sint, & non simul viatores, vt siue Christus Dominus, nihil mereri posse, vt dicetur in q. sequenti. Circa quam rem duplex discrimen obseruandum est. Alterum inter iustos, & peccatores, alterum inter iustos viatores, quā tales, & beatos, quā itidem tales sunt. Inter iustos, & peccatores hoc discrimen constitutum est, siue ex natura rei, siue ex sola voluntate diuina, vt iustorum opera honesta & libera p̄mium vita æterna consequantur. Peccatorum vero opera vtcumque honesta, & libera, & iustorum operibus omnino, p̄tēr disparem istam operantium conditionem, æqualia, illud non consequantur, nec consecutionis digna existant. Discrimen inter iustos viatores, & beatos, hoc inter alia datur, quod beatū sunt sanctiores, gratioreisque Deo, quām viatores, saltem quā viatores sunt, cùm quoad p̄stantiam plurimū operum, modumque operandi, nulla sit inter viatosque differentia, iuxta sententiam, quam reiiciimus, p̄tēr maiorem fortè perfectionem in beatis. Inquiero iam; Quodnam iusta, ac rationabilis prouidentia genus foret sanctioribus, & strictiori intimæ amicitiæ vineculo coniunctis, illud bonum denegare, quod conceditur minū sanctis, & amicis, & cuius denegatio solis est communis peccatoribus, & iniuricis Dei, atque hoc solo titulo eximere sanctiores à communicatione p̄miorum, quia sanctiores sunt, intimoreque Deo, cùm catena lunt paria quoad operū conditionem, & perfectionem, nisi forte ea sit maior in sanctioribus, eumque titulum valere ex mero beneplacito Dei ad illud malum, seu priuationem boni, & exclusionem à p̄mio, ad quæ efficax est etiā ex natura rei titulus peccati, & inimicitia cum Deo; quod sagè est difficillimum vt eredatur, & p̄datur ut dicatur.

dicatur. Quid si fiat comparatio coraminde in viatorum cum Christo iam non viatore, prope infinitè sancto & grato Deo, & nihilominus non amplius capaci merendi?

Art. 5. Neque verò difficultati proposita satisfieri potest, aut ea absurditatis species vitari, dicendo ad iustum Numinis prouidentiam, & rationabile rerum creatarum regimen spectare, vt designentur tempora acquirendis præmiis idonea; obtentisque pacifice perfruendi sine sollicitudine vltioris in acquirendo progressus. Tempus autem præ ceteris opportunum acquirendis præmiis esse, dum distinemur in corpore mortis huius, vt dicit Apostolus, expositi frequentibus peccandi periculis, impediti illecebris carnis, astutibus dæmonis assidue, ac vehementer in malum impulsu, ab eterno felicitate longè positi, eaque sub maligna luce rimantes per speculum obſcurum, ac ænigmaticum. Tempus verò perfruendi præmiis pacifice, vel cœſandi à meritorum sollicitudine opportunum esse, dum quis potitus suo ultimo fine per clarā, & immediatam visionem Dei, vt est in se, propterea que non indiget amplius stimulispœnarum, & præmiorum, vt declinet a peccatis, vtque honeste, & laudabiliter operegetur.

Art. 6. Non, inquam, hac ratione satisfieri penitus difficultati potest: Quia huicmodi partitio temporum meredi, & fruendi, vt cumque rationabilis videatur, & æqua; non tamen adhuc detegit in operibus viatorum dignitatem meritorum speciale, quæ non insit operibus Beatorum: Quam enim verò dignitatem speciale explicare imprimis oportet; quia sicut Deus misericorditer, & opportunè subuenit indigentia, & imbecillitat noſtra, antequam operemur per speciale præriorum promissionem, quatenus necessaria, aut conveniens ea est, vt declinemus à malo, & faciamus bonitatem; Ita eadem premia iuste, & sapienter retribuit post opera iam exhibita propter speciale dignitatem, & exigentiam retributionis reportam in ipsis operibus. Quapropter si status viatoris, att aliquod opus bonum exhibuit pro eodem statu non induceret, aut non contineret in se peculariem, tum antecedenter indigentiam promissionis præriorum, tum consequenter eorundem exigentiam, ac dignitatem, nullum profectò præmium pro tali statu, & propter tale opus, aut promitteret, aut retribueret Deus: promitteret verò, ac retribueret pro statu beatifico, & propter opus beati, si eiusmodi exigentiam, & dignitatem non excluderet vniuersaliter status adæquate beatificus, sicut simul, ac indiuim excludit tum sollicitudinem vltioris acquisitionis præriorum, tum dolorem, ac mœstitudinem ex impossibilitate vltioris merendi coniuncta cum possibiliitate vltioris operadi, benè, & obsequendi, ac placendi Deo libere.

Art. 7. Dicendum igitur est, habilitatem in merendi deinceps statui viatoris, & repugnatē statui puræ beatitudinis, dependere ex sola possibiliitate incommodorum temporalium coniuncta cum libera facultate vitandi eadem in commoda per omissionem operationis bona, vel honesta, aut peculiaris alicuius, ac excellentis bonitatis, & honestatis incompossibilis ex se cum commodity aliqua temporali, qualis passibilitas, & vitabilitas est propria status viatoris, sicut contraria vel impossibilitas, vt in pure beatis, vel inexistabilitas, vt in damnatis, & purgandis, est propria eorum, qui non sunt amplius viatores. Manifestum nimis in primis est, cum, qui propositione commodity temporalis præfensis non amittendi absque aliqua passione, & dolore, allicitur ad omittendam operationem honestam, aut exiūm aliquem gradum perfectionis in opere, indigere specialiter sponsione præmij in futurum, ne succumbat difficultati præfensi, eundemque esse specialiter dignum compensatione

& præmio, si tale commodum contemnat, & difficultatis ex eo subortæ victoriam de se arduam reportet, propter adhæsionē ad honestatem, aut ad peculiarem aliquem gradum honestatis eximiā, hoc est, propter adhæsionem ad voluntatem, & beneplacitum diuinum, & ad maiorem Dei gloriam. Manifestum deinde similiter est, vnumquemque proniter, & facile incumbe, absque intuitu ad aliquid aliud, in operationes, quibus perficitur, dum nullum incommode, nullaque penitus molestia in illis exhibendis occurrit; & nullam apparere compensationis coronaticis materiam, vbi nulla intercessit iactura, aut ardua difficultatis alicuius victoria: adeoque perperam promitti præmium, & prodige retribui taliter operaturo, ac iam operanti, atque incumbenti in cominoda sua absque vlo incommodo, vt cumque demum sit alioqui affectus, & in qualcumque statu reperiatur.

Art. 8. Quod quidem supponit ut certum D. Thomas 1.p.q.62.art.4.ad 1. quod erat huicmodi: Meritum est ex difficultate actus meritorij. Sed nullam difficultatem Angelus habuit ad bene operandum, Ergo bona operatio non fuit ei meritoria. Huius argumenti solutio legitima, & adæquata iuxta sententiam contrariam est negotio maioris. Quam tamen non negat D. Thom. sed ea supposita, tanquam principio certo, subiungit sic. Ad primum ergo dicendum, quod difficultas beveri operandi non est in Angelis ex aliqua contrarietate, vel impedimento naturalis virtutis, sed ex hoc, quod opus aliquid bonum est supra virtutem natura. De qua ratione difficultatis dicetur iterum distinctius infra in responsione ad 5. & 8. Interim pro confirmatione præcedentium, obseruandum est, Deum non dispensare præmia, vt homines ex gratitudine, aut iustitia communitativa propriè talibus, vt alibi efficaciter ostendit est ob hanc præcipue rationem. Quia videlicet Deus est incapax, qui accipiat aliquid à creatura acceptione propriè tali, neque quidquam ipsius interest, quid agant, vel non agant creaturæ. Quod, cum sit certissimum, est etiam non minus certum, Deum omnia cognoscere solum prout sunt in se ipsis, nec posse unum per modum alterius, vti nos sèpè facimus, apprehendere, & dependenter à tali apprehensione variate operationem. Quapropter Deus nihil re ipsa accipiens, nihil agere potest ad modum accipientis, aut legere, tanquam moraliter, vt aiunt, accipiens, quod aliquid propriū, & peculiare accipienti re ipsis, quale vtique est gratificari, & solvere tantudem, atque acceptum prius fuerat. Igitur Deus dispensat præmia solum ex iustitia gubernatrice, atque ideo incitamentū illorum proponit ante opus iis solum, qui eo indigent, & quando indigent ad operandum honeste, vel magis honeste, eademque præmia rependit post opus, solum, quando illud inducit dignitatem compensationis ob superatam difficultatem, & propter liberam commodi præsentis iacturam. Patet igitur ex iis omnibus contemptum liberum, & aliqualiter arduum, commodi alicuius temporalis, propter honestatem simpliciter, aut propter peculiarem aliquam, ac excellentem honestatem, ac perfectionem reiecti, esse de conceptu operis meritorij. Quod ipsum confirmabitur magis ex dicendis in decursu.

Ad 1. Sicut non exprimitur à Concilio contemptus liber, & arduus commodi temporalis, & molestia ex incommode temporali: ita nec exprimitur libertas simpliciter propria operis meritorij. Sicut igitur subintelligitur nihilominus, ex omnium sententia, libertas simpliciter tanquam omnino requisita ad meritum: ita ex mea, & P. Vasquez, aliorumque plurium sententia, subintelligitur similiter libertas quo ad tale commodum, & molestiam. Quia scilicet sicut nihil est pro statu viae, quem exprimit Concilium, quod necessitat ad opera bona, & procedentia ex gratia, quæ itidem

itidem exprimit. Ita nullum est opus bonum, & procedens ex gratia, id est supernaturale intrinsecè, ut alibi ostendi, aduerius quod, dum sumus in via, non ingerat difficultatem, & arduitudinem aliquam commodum aliquod temporale, vt patebit magis ex dicendis circa 8. Continetur igitur virtualiter, & implicitè, quod a nobis assentitur in iis, qua tradit expressè Concilium. Confirmatur ista intentio Concilij ex locis Apostoli, que præmitit suæ illi definitioni, tanquam fundamenta sic definiendi. Primum est ex 1. ad Corinth. 15. *Abundare in omni opere bono, scientes, quod labor vester non est inanis in Domino.* Vbi manifestè supponit incommode laboris, & molestiæ esse necessariò coniunctum cum omni opere nostro, bono; nec obscurè innuit circumstantiam laboris, & incommodi liberè suscepit, esse motiuum, vel maximum diuinæ retributionis dum dicitur, *scientes, quod labor vester non est inanis.* Non enim dicitur honestas operis qualicunque, sed honestas laboriosa, seu labor honestatis. Alterum est ex 1. ad Timot. 4. *Reposita est mihi corona iustitiae. Hac est, subdit Concilium, illa corona iustitiae, quam post suum certamen, & cursum repositam sibi aiebat Apostolus.* Non itaque post honestatem qualemcumque operum, sed post honestatem certantem cum commodis, & voluptatibus temporalibus, & post incommodam cursus defatigationem.

Ad 2. Bonitas doni conferendi in præmium non tanta præcise esse debet, quanta est bonitas, aut operis præmialis, aut commodi contemnendi, vt idem opus perficiatur, sed quanta sufficit ad fundandam spem prudente perficiendo bono opere, & superando incommodo, quod illi adiacet, qui videlicet est finis præmiorum. Eiusmodi autem bonitas comparatione contemptus laudabilis commodorum temporalium, est vita æterna, vt dicitur in quæstione lequenti.

Ad 3. Deus non tenetur ad compensandum ex re accepta, sed soldū ex munere gubernatoris vniuersi, vnde non considerat, quid, aut quantum liberè ipsi de dermis; aut quasi de dermis, sed quid, aut quantum oporteat nos accipere, vt benè operemur, & afficiamur ad bonum commune. Nihil autem oportet nos accipere, vt benè operemur, quando nullo incommodo auertimur à bona operatione ex parte actus primi, ideoque tunc nullam accipimus compensationem, sicut nec accipiunt beati, tametsi exhibeant opera meliora, magisque placentia Deo.

Ad 4. Quod Deus promittat aliquid sub aliqua conditione, non sufficit, vt id habeat rationem præmij posita conditione, vt patet in promissione doni facta Paulo, si Petrus speculetur, aut beatus oret, faciat etiam aliquid. Necesse igitur præterea est, vt conditio promissionis sit opus ex sua natura exiguum coincompensationis, estque aliunde considerandum, an hoc tale sit? Neque vero tale esse potest, si vacat omni difficultate, vt patet ex dictis supra.

Ad 5. Duplex est difficultas in benè operando, vt obseruat D. Th. de Verit. q. 26. quæ est de passionibus, art. 6. ad 12. & alibi lèpè. Prior difficultas propria impiorum prouenit ex imperfectione, mala dispositione, & habitu prauo operantis, & hæc nihil confert per se ad meritum, imò ipsum diminuit: quia est causa imperfectionis, & remissionis in actu. Posterior difficultas communis omnibus utrumque iustis, ac sanctis, prouenit ex magnitudine, & præstantia operis, quatenus superat potentiam operantis, & contradicit inclinationi partis inferioris, & hoc confert ad meritum, quia inducit maiorem adhæsionem ad motuum honestum, quod maior est, & propterea motuum eligitur perfectius per se, intensiusque dicitur à magis sanctis, quorum proinde meritum est

R.P. Epifanii Curs. Theol. Tom. I,

per se mains. Vnde non sequitur inconveniens obiectio, vt concludit ibidem D. Thomas, & distinc-
tius in hac q. 14. art. 4. ad 2.

Ad 6. Ex hoc ipso, quod laus debeatur omni operationi bonæ morali, sive capaci, sive incapaci ad merendum, deprehenditur clavis dignitatem laudis non esse discretiū operationis meritoria à non meritoria, tametsi ea dignitas insit subiecto alioquin capaci ad merendum. Deinde de ratione præmij est, vt profit accipiente, atque ita ipsius interius accipisse, vt non sit ex se contemptibile prudenter ab eodem. Laus autem inducīua huicmodi utilitatis, quatenus talis, non debetur cuiquis operi bono morali, vt patet ex exemplis inductis in antecedenti obiectio, sed soli arduo, ac difficiili, vt patet ex nostris probationibus. Denique quod ad Philosophum attinet, sicut dicit ipse 1. Ethic. c. 3. laudem esse præmium virtutis, ita docet 2. Ethic. c. 3. virtutem ex suo conceptu esse circa difficile, & arduum. Quapropter cum omne opus bonum homini viatori sit ex virtute, sive inchoata, sive perfecta, eaque sumpta in sensu Philosophi, est consequenter difficile proculdubio, ac arduum: potius igitur inde confirmatur nostra sententia.

Ad 7. Quod tribuitur petenti, præcisè quia petit, nulla alia spectata peculiari conditione vox tantum petitoria, gratiōe utique, & liberaliter er buitur, & tamen impetratur. Nec enim pura petitio dignus accipiendo rem petitat, tametsi cam impetrat. Quod autem tribuitur merenti, tribuitur tanquam debitum, & non purè gratiōe, aut liberaliter, vt liquet ex 4. ad Rom. 4. *Eis, qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum.* Quænam autem ratio paritatis esse potest ex sufficientia excitandi ad liberaliter, & gratiolam collationem aliquius doni, pro sufficientia ad inducendum debitum exclusum gratia, & liberalitatis.

Art 1. Ad 8. Bonitas actus confert magis ad meritum, quam difficultas. Quia victoria difficultatis intenditur, & proposito præmio sollicitatur, vt habeatur bonitas, & perfectio operis, ac operantis. Bonitas autem actus est maior per se in sanctioribus, vt nuper dicebatur ad 5. Licit sit minor difficultas, qua in pessimis est maxima ob defectum habitus virtutis, & superabundantiam vitij, vt dicitur 5. Ethic. c. 9. ad finem, id est meritorum Sanctorum per se est maius absolute. Ceterum viri etiam sanctissimi dum degunt vitam mortalem, semper nonnullam patientem difficultatem in quoniam opere bono morali ex iactura commodi aliquius temporalis, incompossibilis cum illo. Primum quia, vt dicitur Sapient. 9. 15. *Corpus, quod corruptitur, agravanat animam* (incellanter utique dum corruptitur) *& terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem*, adeoque ingerit semper difficultatem aliquam insta rerum temporalium estimationi, quod ibi intenditur directe, necnon in isto circa singula affectui, quod indidem concluditur indirecte. Deinde quia nullus viator potest esse liber ad aliquod peccatum, vel imperfectionem aliquam moralem, id est, ad omittendum actum aliquem bonum, aut augmentum aliquod sive specificum, sive intensum bonitatis, nisi ratione commodi aliquius temporalis inde retrahent, nec dimissibilis absque aliqua molestia ex praesenti incommodo contrario, quandoquidem bona eiusdem generis, tametsi inequalia sint, non sufficiunt ad libertatem, vt antea dictum est, atque indigentia, quæ est mortalitatis propria, nequit non esse aliquāliter molesta priuatio cuiusvis commodi præsentis. Circa quod dictum est specialiter in loco: de Christo Domino, nec de Beata Virgine necesse est quidquam dicere, quando constat maximos ipsam quoque passam esse dolores, atque molestias temporales.

Art. 2. Hinc apparet, actus omnes bonos viatorum immediatè liberos, ac meritorios, esse ex concep-
tu suo comparatiu[m] spiritualium cum temporalibus, atque difficulter prelatius illorum, respectu istorum: ideoque fieri non posse, vt actus aliquis moralis bonus eliciatur à viatore, non præcente actuali aduentu[m] ad commodum aliquod temporale, retrahens ab illo; indidem rursus apparet esse de subiecto non supponenti vim meritoriam duplò maiorem ex aliquo alio titulo, vt præcilio formaliter à victoria difficultatis, quā ex ipso hac victoria. Quia nullus est titulus, nullaque formalitas actus alicuius, quā quatenus præscindēs ab eiusmodi victoria intelligatur habere vim inducendi præmium, aut maius præmium. Quapropter licet fieri possit, vt ex duabus actionibus superantibus aqualem difficultatem altera mereatur præmium duplò maius, quā altera, quatenus bonitas vnius est duplò maior, quam bonitas alterius, atque aquam, & conueniens est, vt ceteris paribus ad maiorem perfectionem incitemur majori præmio, quā ad perfectionem minorem, vtque illa recompensemur maiori dono, quā ita: fieri tamen non potest, vt excessus aliquis bonitatis intelligatur quatenus inductius alicuius præmij independenter à victoria aliqua difficultatis. Quia bonitas meritoria essentialiter est contentiosa, & Victoria difficultatis obiecta à commode temporali. Exemplum sume à Milite merente maius præmium ob seruatam Ciuitatem, quā ob seruatū ciuem, cum pari vrobique difficultate, nihil tamen merente si in columbitas vtriusvis, aut vtriusque habita est nullo repulso, nulloque superata hoste. Nempe opus meritorium apud Deum est militare militia spiritualis, vt ostensum est supra. Ex his patet satis ad vtramque confirmationem. Adde viros Sanctos, & amicos Dei præcipue delectari in superandis maximis difficultibus, & subeundis periculis ex se terribilibus vita, atque hæc in votis habere præcipue; in quibus tamen, manifestum est adesse difficultatem, & arduitatem, qualis à nobis requisita est ad vim meritoriam operis boni.

Ad 9. Deus non tenetur ad retributionem ex re accepta, sicut homines, vt sapienter est. Vnde ea paritas nihil valet, vt obseruat in simili D.Thom. 2.2. qu. 81. art. 6. ad 2. Retribuit igitur Deus solum ex necessitate boni regiminis, quod neutiquam postulat, vt coronetur, aut præmuniatur spe coronæ, qui nullam superavit, aut debet superare difficultatem. Vnde licet Deus, nec promittat, nec conferat præmia ex odio commodorum nostrorum; promittit tamen, & confert ex amore bonitatis, & perfectionis nostræ, non qualiscumque, sed victoris, & arduæ. Quod dicitur probatio obiectionis à priori. De augmento meriti ex maiori difficultate operis, ceteris paribus, videantur plura si placet, apud Ripaldam disput. 30. de ente supernat. sect. 9.

QVÆSTIO XXXII.

Vtrum omnia, & sola opera iusti viatoris, ipsique soli mereantur ex natura rei vitam æternam de condigno.

MIDE T Y R nec omnia, nec sola opera iusti esse meritoria; nec statum viatoris requiri ad merendum; & vnumquemque posse applicare merita sua sibi, vel aliis pro libito; nec ex na-

tura rei, sed ex prognissione Diuina inesse vim meritoriam operibus nostris: ac demum nullam posse esse dignitatem obsequij exhibiti breuissimo tempore, vel in instanti, ad præmium retributionis æterne. Quæ omnia eodem hoc ordine ostendentur. Ac plurimum Deus non respicit, qualis sit operans; an icticet iustus, vel peccator, sed præcisè qualia sint opera, an scilicet bona, vel mala. Quia in sacris litteris operum tantummodo habetur ratio pro mercede vite æterna, vt patet ex Matt. 29. 17. si vis ad vitæ maledicendi, serua mandata. Eodem pertinet, quod 20. Matt. 8. considerantur operarij, præcisè quæ operarij sunt pro mercede accipienda. Dicitur enim *voca operarios, & redde illis mercedem suam*. Distinctius docetur idem 2. ad Rom. 6. *Qui reddet unicuique secundum oper eius*. Et semel atque iterum p[ar]t. 27. 4. *Da illis secundum opera eorum, secundum opera manuum eorum tribue illis*. Hinc in Concilio Ratunicano definitur can. 18. *Debetur merces bonis operibus; si fiant, sed gratia (nemp[er] actualis) que non debetur, procedit, ut fiant*. Denique August. c. 2. de nat. & gr. *Si homo lapsus posset, ait, sui viribus adimplere legem, posset securè adipisci vitam aeternam*. Ergo adimplectioni legis secundum se, sine exhibeatur à iusto, siue ab impio, deinceps est vita æterna, tanquam merces.

2. Facultas hominis ad merendum aliquid dependet ex ordinatione eius ad illud facta à Deo. Quia omnis virtus creata, vtcumque actina, est essentialiter subordinata voluntati diuinæ, & habet limites ab ea sibi præfixos, intra quos agere potest, & ultra quos agere nihil potest. Vnde id, & eo modo potest homo mereri, ad quod, & quo modo est ordinatus à Deo. Homo autem secundum suam substantiam est ordinatus ad vitam æternam, & ad possestionem summi boni, tanquam ad finem ultimum suæ naturæ obtinendum per opera sua, vt apparet ex q. 2. & 6. Ergo homini ex sua natura secundum se præcisè considerata, adeoque independenter ab eo, quod præsupponatur iustus, conuenit facultas ad merendum, & obtinendum vitam æternam per actus suos.

3. Status viatoris nullam confert operi bono estimabilitatem peculiarem; quandoquidem opera beatorum sunt undeque perfectoria, adeoque estimabiliora. Quod autem nullam confert operi estimabilitatem peculiarem, nihil confert ad rationem meriti conuenientem eidem operi. Quia præmium inducitur per opus media complacentia præmiantis in ipso opere, atque mensura eius complacentia est nullæ operis estimatio. Ergo status viatoris non est requisitus, saltem ex natura rei, ad merendum.

4. Si status gratia, & status viatoris convergent ad meritum, eo quisque plus mereretur ceteris paribus, quod iustior esset, aut magis viator; ac proinde non daretur præmium iuxta mensuram operum, quod contradicit testimonii inductis in primo argumento, quibus sunt similia alia quamplura. Et præterea puti homines viatores, sunt puti viatores, & tamen merentur minus, quā Christus Dominus, qui simili fuit beatus, ideoque fuit minus viator, quā alij.

5. Plura opera bona iusti viatoris sunt intrinsecè naturalia, aliqua sunt priora prioritate naturæ, quā ipsa iustificatio, alia saltem de potentia absoluta possunt esse intrinsecè dependentia à revelatione Dei, quatenus nolentis conferre ullum præmium, adeoque intrinsecè incompossibilia cum præmio, nec exigitum præmij. Nullum autem huiusmodi opus est meritorium vita æterna. Ergo non omnia opera bona iusti viatoris sunt meritoria vita æterna.

6. Peccatum, siue à iusto, siue à peccatore commissum, est demeritorium vita æterna, quod est certus ex fide, nec est magis demeritorium, ceteris paribus, peccatum commissum à magis peccatore, vt docet commando

comuni, & certa omnium fere Theologorum sententia. Ergo idem proportionaliter dicendum est de vi meritoria operis boni.

7. Qualitates personales purè humanæ, ac naturales, ut filio Regis dignitas Senatoria, aut imperatoria, nullam conferunt vim meritoriam operi, nisi quatenus præcognitæ ab operante pro priori natura ad opus. Ergo nec dignitas filiationis Dei, quidquam conferre potest ad meritum, nisi quatenus præcognitæ ab operante. Non autem præcognoscitur à iustis hæc corum dignitas, cum nemo certè sciat, *An amore, an odio dignus sit.* Sed neque quod probabilitate adhuc adiutum, adiutum actualiter iustus, quoties operatur. Ergo filatio Dei non dignificat ad præmium opera iusti, falso omnia.

8. Vim satisfactoriam, & impetratoriam suorum operum potest qui quis applicare alii, & vniuersaliter potest vnuſquisque validè cedere quibusvis suis iuribus in fauorem cuiusvis alterius. Ergo vim etiam meritoriam suorum operum potest qui quis cuius alii applicare pro libito, ac proinde potest merere alii, quantum sibi mereri potest, sicut de facto meruit Christus Dominus omnibus nobis plus etiā, quā sibi.

9. Omnis dignitas remunerationis diuinæ reperatur in operibus nostris dependet ex misericordia, & gratiosa promissione Dei, ut appareat ex Concilio Magonitino definiens cap. 8. instorum opera remuneratione vita æternæ digna esse, *quia Deus benè operantibus, & in ipso sperantibus mercedem misericorditer promisit.* Idem appetit ex Concilio Tridentino sess. 6. cap. 16. sub finem. Cum enim prætulisset confidemtiam, & glorificationem in Domino, cuius subiungit, *autem est erga omnes homines bonitas: ut eorum velis esse merita, que sunt ipsius dona.* Vbi perperam laudaretur bonitas Dei ob identitatē inter dona eius, & merita nostra, si ipse libera sua voluntate facere minimè potuisse, quominus actibus nostris inesset ratio meriti simul cum ratione doni: sicut Princeps temporalis sua voluntate efficere potest, vt nullus, vel non nisi tantus determinatē valor insit monetæ, & sicut dominus vinea efficere potest, ne villam ex ipso, mercedem mereatur, qui in ea laborat, nempe nullo inito contractu de mercede cum operario. Quibus paritatibus vntur fidenter in hunc scopum nonnulli moderni. Igitur opera nostra non ex natura rei, sed ex libera voluntate, & gratiosa Dei promissione sunt meritoria apud Deum.

10. Illud opus est meritorium de condigno, quod æquatur mercedi. Opera autem nostra non sunt æqualia vitæ æternæ, ut colligitur ex 1. ad Corinth. 4. 17. *Id enim, quod in presenti est momentaneum, & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate aeternum glorie pondus operatur in nobis.* Nequit enim verò esse æquale, aut momentaneum aeterno, aut leue pondo, & quod caput est tribulatio nostra, que tota consistit in privatione boni creati, & commodis temporaliibus, nequit esse æqualis gloriae, quæ cōsistit in aeterna possessione summi, infiniti, & aeterni boni. Eodem pertinet, quod dicitur Luc. 6. 38. *Mensuram bonam, & consertam, & coagitatam, & supereffluentem dabunt in simum vestrum:* & Genes. 15. 1. *Ego protector tuus sum, & merces tua magna nimis.* Nempe nec supereffluens, nec nimis magnum dici potest, quod retribuitur alicui, si non si maius, quam quod exhibuit. Nulla igitur opera nostra sunt meritoria de condigno vitæ æternæ. Id quod traditur expresse ab Apolito 8. ad Rom. 18. *Existimo enim, quod non sunt condigne passiones huius temporis ad futuram gloriam, que reuelabitur in nobis.*

11. Opus condignum aliquo præmio est, quo posito nequit negari sine iniustitia idem præmium. Deus autem potest negare omne præmium absque

iniustitia, quibusvis operibus nostris: quia est Dominus omnium, & potest aliis titulis exigere omne opus bonum nostrum, id est, omne nostrum obsequium erga ipsum absque promissione præmij, & quia nihil utilitatis percipit ex nostris operibus, iuxta illud Luca 17. 10. *Sic vos cum feceritis omnia, que precepimus sunt vobis,* dicite: serui inutilles sumus. Quod ipsum verificatur de operibus quoque consilij, ut patet; imd de iisdem verificatur etiam suo modo, quod sequitur ibidem. *Quod debuimus factere, fecimus,* quatenus docet nos obsequi Deo omnibus modis, ideoque debito decentia debemus ipsi obsequi per opera etiam consilij. Ergo nullum est meritum condignum apud Deum; certè non potest esse tale villum opus præceptum ob testimonium modo productum.

12. Si præmium vite æternæ esset debitum ex natura rei operibus nostris, adeoque illis positis esset innegabile absque miraculo; nec etiam de potentia absoluta negari à Deo posset. Quia Deus nequit negare miraculosè aliquid debitum ex natura rei, nisi facta compensatione per aliud bonum, vt minimum, æquale negato, atque intrinsecè incompossibile cum eodem, vti pluribus ostensum est q. 28. de Deo. Nullum autem aliud bonum intrinsecè incompossibile cum vita æterna est maius eadem vita æterna, aut etiam illi æquale. Quia vita æterna est summum bonum. At sequela respectu meriti puræ cratula est prædura, & contra communem omnium consensum, ideoque admitti nullatenus debet. Ergo nec antecedens.

Art. 1. Respondeatur. Opus inisti non sumitur in præsenti materialiter pro eo, quod vt cuncte sit ab homine, qui iustus est, sed formaliter pro eo, quod sit à iusto, quā iustus est; nempe pro eo, quod procedit ab ipsa gratia, per quam operans constituitur iustus; sicut dicitur opus citharœdi, aut pictoris, illud solum, quod procedit ab habitu ciui artis. Viator similiter non sumitur purè, aut negatiuè, aut passiuè, seu quasi passiuè pro eo, qui nondum peruenit ad statum æternum duraturum, potestque ad illum perduci, quin aliquid agat, vel sola actione sua, sua alterius necessaria, saltē ex natura rei; quo sensu sunt via trices animæ purgatorij. Sed sumitur negatiuè simul & positiuè, atque actuè actione propriæ, ac strictè sumpta, id est liberè, ac indifferenter elicita; nempe pro eo, qui nondum peruenit ad statum ex se æternum; peruenire tamen ad illum potest actione libera, & formaliter, vel saltē æquivalenter, ac interpretatiuè sua. Nec enim viator simpliciter dicitur, qui nondum peruenit ad terminum, & vel tenetur ligatus, quoniam inquam peruenire possit, vti tenentur damnati, vel trahuntur trahitione propriæ violenta, nec directè, & formaliter libera, vti trahuntur passione penarum, animæ purgatorij. Sed is tantum dicitur simpliciter viator, qui nondum peruenit ad terminum suæ intentionis, progredi tamen, & peruenire ad illum potest actione vel formaliter sua, vt adulti compotes rationis; vel saltē moraliter sua, vt parvuli, eademque libera quoad progrediendum, & non progrediendum. Hoc pacto sunt purè viatores omnes, puri homines dum sunt in vita mortali, ac passibili; & similiter fuerū viatores Angeli ante statum beatitudinis, & damnationis æternæ, eodemque modo fuit etiam partim viator Christus Dominus, dum re timuit passibilitatem.

Art. 2. Opus de condigno meritorium dicitur, quod est æquale præmio, vel æquilitate arithmeticæ, ut labor diuinus agricola iusto stipendio; vel æquilitate proportionis, ut solet esse labor, & dexteritas cursorum, pugilum, & simili præmio, publica auctoritate constituto. Opus de condigno meritorium ex natura rei est, cui ex se intrinsecè conuenit alterutra ex iis duabus æquilitatibus respectu præmij.

I i Cui

Cui verò nostra æqualitas conuenit ex se intrinsecè, & nihilominus habet vim handquam minorem inducendi premium, quā opus, quod ex se intrinsecè est æquale præmio, dicitur meritorum de digno extrinsecè tantum, & denominatiū; idque, vel in actu secundo tantum, vel etiam in actu primo. Nempè opus, quod ex se tale est, circa quod, si ineatur contractus de præmio, seu stipendio, contractus non erit iustus, nisi de tanto de terminatè præmio, seu stipendio coueniatur; nequeat tamen gignere ius ad illud, nisi interueniente contractu virtute libero, dicatur opus, respectu talis præmij meritorum de digno extrinsecè, & denominatiū tantum in actu secundo. Si verò opus ex se sit tale; cui ex conventione mutua possit, citra iniuriam constitui præmium, seu stipendum minus, quā quod constituitur de facto; dicitur opus, respectu talis præmij, meritorum de digno extrinsecè, & denominatiū tantum, non solum in actu secundo, sed etiam in actu primo, vt si facienti talem saltu promittatur ciuitas, vel Regnum. Verum hæc posterior condignitas latè solum, ac improprietà talis est. Quia opus, cui præfigitur tale præmium, potius habet rationem conditionis, quā meriti respectu talis præmij, vt patet ex definitione meriti tradita in q. 30. initio.

Art. 3. Certum primò est, statum viae requiri ad meritum vitæ æternæ, vt patet ex 2. ad Corinth. 5. 10. *Vi referat unusquisque propria corporis, propti gestis, sine bonum, sine malum.* Ad Galat. 6. 10. *Ergo dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes.* Ioan. 9. 4. *Me oportet operari opera eius, qui misit me, donec dies est. Venit nox (idest, mors) quando nemo potest operari.* Nempè meritorie, & cum fructu vitæ æternæ. Oportet circa hæc loca videre SS. PP. qui ea in hunc sensum accipiunt ex communī fidelium, & Ecclesiæ consensu. Idem manifestè supponit semel, atque iterum à Concilio Tridentino less. 6.c. 16. Ex iisdem porrò locis appetat clare, statum via respectu hominis, saltem iuxta communem, & ordinariam prouidentiam Dei, conuerti cum statu vitæ mortalis.

Art. 4. Ratio eius dogmatis, & huius conuertibilitatis est, quia ad merendum requiritur libera facultas negligendi cum difficultate, & arduitate aliqua commodum aliquod temporale incompossibile ex se cum opere bono, aut cum aliqua perfectione pecuniali operis boni, vt ostensum est in q. præcedenti: Eiusmodi autem libera facultas nemini adeat post hanc vitam, saltem iuxta prouidentiam ordinariam. Quia omnes post hanc vitam, iuxta prouidentiam ordinariam; vel consequuntur immediatè beatitudinem, vel reprobantur, vel deputantur ad purgatorium, aut limbum. Beati autem ex quo sunt purè, & adæquatè beati, necessariò abundant omnibus commodis, nec vt benè, aut etiam optimè operentur, oportet, vt patientur iacturam, præsertim difficultem, ac arduam vilius commodi sui. Reprobi è conuerso sub sunt necessariò omnibus incommodis, nec sunt liberi, vt propter honestatis amorem patientur incommodum aliquod absolute vitabile ab ipsis. Similiter constitutis in purgatorio determinata est à Deo mensura incommodorum, qua pati debent, nec sunt amplius liberæ animæ, quæ purgantur, ad eam mensuram augendam, vel minuendam, utcumque operentur. Demum in limbo peragitur vita extra malitia arduitatem posita, ac placidæ honesti prosecutioni destinata, absque somite, & absque aliis difficultatibus, quæ inde retrahere possint. Est igitur conuertibilis status viatoris, respectu hominis, cum vita mortalium saltem ex natura rei, & iuxta prouidentiam ordinariam Dei.

Art. 5. Idem status via respectu Angelorum conuertitus cum statu indifferentiæ, & libertatis ipsorum

ad beatitudinem, & reprobationem. Quia videlicet durante ea indifferentia fuere simul indifferentes Angeli ad volenda, & reicienda ea commoda temporalia, propter quæ peccauere, quicumque peccauere, & quæ, quicumque steterunt, contemperant ob amorem Dei, cum ea vtique difficultate, & arduitate, quæ sufficit ad pertrahendos angelos reprobos in æternam miseriam, & in consentium, seu neglegitum liberum offensam Dei. In qua profectò tanta mala retrahente difficultate, ac arduitate.

Art. 6. Ex ista utrobique redditia ratione necessitatis via ad merendum concluditur ulterius cum Valquez, & aliis aduersus Suarez, & alios, statum viatoris esse requisitum ad merendum ex natura ipsa rei, & non ex sola lege libera Dei, libertate formaliter distinta ab ea libertate, qua condidit substantias rationales, eisque donavit eam dispositionem intrinsecam, ac physicam, cum qua de facto merentur, seu sunt habiles ad merendum. Concluditur, inquam, quia status viatoris est conuertibilis, vt modò ostensum est, cum indifference ad prosecutionem, & contemptu ardui commodi temporalis incompossibilius cù opere bono, aut cum aliqua peculiari bonitate eius. Eiusmodi autem indifference est necessaria ex natura rei ad merendum, vt liquet ex q. præcedenti. Ergo status viatoris est necessarius ex natura ipsa rei ad merendum.

Art. 7. Confirmatur, quia omnes indubitanter credunt ex gr. tempus vernum, ac æstiuum esse requisitum, & idoneum ex natura rei, ut arbores ferant frondes, flores, & fructus, atque ad hoc ipsum, esse inidoneum ex natura rei, minimeque requisitum tempus autumnale, & hypernum: neque verò ad firmissimum huius veritatis assensum, & ad reputandam stultam contrariam opinionem adest aliud fundamentum; aut à posteriori, quā quod ita semper, ac uniformiter accidat, aut à priori, quā quod necesse sit ex natura rei, vt causa prima cooperetur causis levioribus ad omnes effectus, ad quos vnaquæque earum in suo genere, quātum est de se, est proximè iussiciens. Ne videlicet perperam, ac insipienter dederit eadem causa prima alicui suæ creature talem ad aliquid aliquando inducendum sufficientiam, & virtutem quantum est de se, omnino completam, ac perfectam. Idem autem evenit cum eadem vniuersalitate, ac uniformitate, quod fecunditatem præmij in operibus viatorum, & sterilitatem eiusdem in operibus eorum, qui non sunt amplius viatores. Cum eadem igitur similitate, ac certitudine tenendum est istud operum utriusque generis discrimen conuenire illis intrinsecè ex natura rei, & non extrinsecè, ac per accidens ex sola lege Dei immediatè, ac formaliter libera, libertate speciali quoad idem discrimen, & absque vlla exigentia intrinsecè, aut cum sola quadam congruitate ex parte ipsarum rerum.

Art. 8. Ex eadem nostra ratione explicandi statum viatoris deducitur ulterius probabiliorem esse opinionem Suarez, Vasquez, & aliorum dicentium, aduersus Vegam, & nonnullos alios, Eliam, & Enoch, ex quo à reliquis mortalibus seiuenti vitâ agunt omnino placidam, & imbellem, nihil vlo pacto mereri. Quia ex tunc sunt expertes omnis molestia, quam libere vitare possint prætermisssæ actibus honestis, & quæsito commodo temporali. Nempè habent omnem morum honestatem cum omnibus commodis, quorum ipsis copia, ac potestas simpliciter facta est, coniunctam, nec Deo placent vlla eorum incommoda liberè suscepit, separavit enim eos à reliquis, vt pacificè degerent liberi ab omni molestia, omnique in cōmodo prægrauite Sanctos, ac honestos mores, quoad omnes, & singulos eorum actus. Suntem autem liberi à somnis vexatione, vt fert concors Theologorum

logorum sententia; eademque ratione dicendi videntur liberi ab omni alia molestia commodi, & incommodi temporalis valentis retrahere ab amore honestatis, vel totaliter, vel quoad partem, & ingerentis difficultatem aliquam placide prosecutioni eiusdem honestatis adæquatè sumptæ. Quod sufficit iuxta dicta, ne sint amplius positiuè viatores, & capaces merendi. Eadem ratio est de antiquis Patribus dum commemorarentur in limbo: sicut etiam paulò priùs dictum est de infantibus decedentibus sine baptismo, dum inibi detinentur, atque etiam post diem indicij per aeternitatem. Nempe horum omnium fuit, est, & erit pacata similiter vita, nullisque propter honestatem intermixtis incommodis, aut molestiis uniformis, ideoque expers omnis meriti.

Art. 9. Non desinat hic obiter notare rationem, qua probat D. Thomas 1.p.q. 52. art. 9. Beatos, qui non sunt simul viatores, esse incapaces quidquam vterius merendi, siue substancialis, siue accidentalis, merito utique propriè, & strictè tali; Rationem, inquam, illam esse optimam, sed quam necesse sit plusculum vterius aliunde promouere, atque ex dictis sufficenter, ac concludenter promoueri posse. Ratio D. Thomæ est, quia nullius motoris intentio fertur in aliiquid indeterminatum, procedens in infinitum, sed in aliiquid omnino determinatum, nec vterius processurum, feratur necesse est. Motor autem substantiarum rationalium creatarum est Deus, qui singulis præfigit determinatum gloriae gradum, omniumque bonorum cumulum determinatum; ad quem proinde postquam peruenere, non possunt quidquam amplius acquirere, ac mereri; peruenient vero cùm primum incipiunt potiri beatitudine. Quæ quidem ratio nititur optimo principio, relinquit tamen aditum vterius inquirendi, cur fieri non possit, vt aliquis adæquet meritis suis, ultimum gradum gloriae sibi determinatum à Deo, vel paulò priùs, vel paulò posterius, quām inducatur de facto ad substantiam beatitudinis? Vt roris namque modo æquè vitaretur incommodum propositum de intentione motoris tendente in incertum, ac infinitum. Ei autem inquisitioni satisfit patenter nostra ratione exponendi capacitatem merendi. Quia cùm primum inducitur quis defacto in beatitudinem undeque completa, liberatur ab omni molestia, & arduitate in exercitio bonarum, atque optimarum operationum, ideoque priuatur, iuxta dicta, capacitate quidquam vterius merendi. Quapropter necesse est ex natura ipsa rei, vt vnuſquaque pertigerit iam meritis suis ad totum eum gloriae gradum, qui sibi est ultimè prædefinitus à Deo, antequam incipiat ita potiri beatitudine.

Art. 10. Libet hic, itidem obiter, notare præterea rationem, ob quam natura humana beata simul, & viatrix, atque meriti capax esse possit, vt accedit in Christo Domino; Angelica non possit, nec anima separata. Ratio autem est, quia cùm natura humana constet anima, & corpore, fieri potest, vt obtenta beatitudine animæ, ac proinde plenitudine perfecta gaudiorum pertinente ad animam directè, & ratione sui, superfluit nihilominus passibilitas ex parte corporis, ac proinde capacitas perfendendi propter honestatem, aut propter peculiarem aliquam perfectionem moralem, incommodum aliquod non nisi difficulter, ac ardūe superandum, difficultate & arditate fundata in corporali commodi oppositi indigentia. Quæ dispositio operantis sufficit ad merendum, si simul adsit libertas, vt dictum est. At Angelo, & anima separata, propter contrariam indiuisiōnem naturæ ipsorum, non potest supereſſe, post obtentam beatitudinem similis capacitas ullius vterius commodi, aut incommodi non contemptibilis

R. P. Eſparza Curſ. Theol. Tom. I.

facile, & absque vlla arduitate; ideoque non potest adesse capacitas merendi, & conditio, quoad hoc viatoris propria. Hac de causa oportuit, vt Verbum Diuinum assumetur naturam humanam, & nō Angelicam, aut animam rationalem seorsim: siquidem voluit assumere naturam creatam capacem meriti in sensu composito vniōnis hypostaticæ. Quia huic vniōni est necessariò deuinēta beatitudo formalis naturæ alsumptæ, quæ intellec̄tualis, aut rationalis est.

Art. 11. Certum secundò est statum iustitiae habitualis, & adoptionis Dei, esse similiiter requisitum ad meritum condignum vitæ aeternæ; ita vt nulla opera elicita ab eo, qui non est iustus, & amicus, ac filius adoptionis Dei, fint meritoria vitæ aeternæ de condigno, leu quibus vita aeterna sit debita ex natura rei ratione iusta proportionis, aut æqualitatis proportionalis cum ipsa. Hic est communis Theologorum consensus cum Mag. in 2. dist. 26. & 27. & cum D. Thoma q. 1 14. art. 2. nec potest dici oppositum absque errore manifesto post Bullas editas à Pio V. & Gregorio XIII. aduerteris Batum, qui in illis reprobantur inter alias, propositio 13. 14. 18. & 19. B. j. quatum tota doctrina est, opera bona ex eo tantum esse meritoria, quia sunt conformia legi, & per ea præstatur obedientia legi; non verò ex eo, quod fiant per spiritum adoptionis. Accedit Concilium Tridentinum scilicet cap. 16. semel iterum, ac tertio, necnon can. 32. solis iustorum, ac filiorum Dei operibus proponere vitam aeternam, tanquam mercedem, & coronam; cum si hoc eslet commune aliorum quoque operibus, per absurdè restrinxisset. Concilium Catholicum de meritis, & premiis doctrinam ad sola iustorum opera, vt plures restringit. Sed illud est in dicto cap. 16. clarissimum: *Sine qua (virtute, quam influit Christus in iustificatos) nullo pacllo Deo grata, & meritoria (bona eorum opera) esse possent.*

Art. 12. Colligitur præterea eadem veritas ex Scriptis litteris. Quia opera eius, qui non haber charitatem, sunt inutilia ad vitam aeternam; ita vt eam se solis inducere non possint, dicente Apostolo 1. ad Corinth. 13. 3. *Si tradidero corpus meum, ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi proficit.* Qui cumque autem non haber charitatem, non est iustus: Quandoquidem gratia iustificans est indistincta reallerè à charitate habituali, ab actuali verò dependet tanquam à dispositione proxima respectu sui, vt dictum, atque expositum est in qq. de iustif. & alibi. Colligitur rursus, quia merentes de condigno vitam aeternam, eo ipso habent ius ad illam, ideoque sunt heredes Dei, & coheredes Christi. Soli autem filii Dei, iidemque iusti, & sancti habent ius istud hæreditatis aeternæ, vt appetat ex 8. ad Rom. 17. *Si autem filii, & heredes, heredes quidem Dei, coheredes autem Christi.* Quæ conditionalis expressè affirmativa iuris hæreditarij in filiis continet in se implicitè negativam eiusdem iuris in non filiis. Quia perperam magnificarentur ex eo capite, filii Dei, li eadem corru quoque cōditio esse posset, qui non essent filii Dei.

Art. 13. Quid in posteriori isto testimonio subiungitur immediatè: *Si tamen compatimur, ut & conglorificemur;* non parum confirmat doctrinam questionis præcedentis de passione incommodorum necessaria ad meritum vitæ aeternæ. Quia gloria superaddita Christo post mortem contigit ei, quatenus patienti, iuxta illud Luc. 24. 26. *Nonne hac oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam?* Vnde, & conglorificatio nostra cum ipso oportet, vt sit iuxta modum compassio nostra ad instar eiusdem. Quod autem rursus subiungitur ibidem immediatè post ea verba: *Existimo enim, quod non sunt condigna passiones huius temporis ad futuram gloriam, que reuelabitur in nobis;* manifestat rationem, ob quam necesse est

li 3. opera

opera nostra significari per gratiam sanctificantem, euadant condigna hereditatis vita eterna, neque posse acquiri ius istius hereditatis absque filiatione Dei. Quia si opera spectentur secundum se praeceps, cum sint momentanea, & levia; omnino deficiunt a iusta proportione, & condignitate, respectu eterni ponderis gloriae.

Art. 14. Neque verò hæc operum secundum se insufficientia, & impropositio luxurii sufficierunt potest ex dignitate operantis, si is non praesupponatur in altiore dignitatem effectus per filiationem Dei, & per gratiam partem divinæ naturæ. Quia seclusa ista dignificatione per gratiam habituali, iolla superest dignitas humanae naturæ secundum se. Natura a ute in humana secundum se, sicut & alia quævis natura creabilis, nullam habet dignitatem, & proportionem exiguum, & mediata, vel immediata inducitiam hereditatis vita eterna, vt pluribus ostendit quod 10. de Deo. Quod si naturæ humanae superaddatur status peccati lethalis, & inimicitiae cum Deo, propterea superadditur de facto in omnibus carentibus gratia habituali, crescit quodammodo in infinitum indignitas, nec fieri potest, vt in sensu compagno ipsius detur in homine aliquid praeponderans tantæ indignitati, & condignam vita eterna, eundemque exiguum. Quæ rationes demonstrant defelutum istum condignitatis respectu vita eterna conuenire homini non iusto, ex natura rei, & non solum ex lege aliqua Dei quoad hoc specialiter libera, utcumque alias idem homo affectus sit, & vtcumque operetur, atque hoc applicari præterea suo modo potest confirmatio adhibita supra art. 7.

Art. 15. Certum tertio est opera saltem aliqua iustorum, qui adhuc sunt viatores, esse meritoria vita eterna de condigno, id est, habere aequalitatem proportionis cum vita eterna, ratione cuius proportionis non possint saltem ex natura rei, excludi eternum à Regno Cælorum, aut augmento gloriae eternum priuari iusti viatores, obseruantes, propterea operari, ipsosque decet, mandata, & consilia Dei. Vox ista de condigno, seu meritum dignum, aut condignum, non reperitur in sacris litteris, Conciliis, & SS. PP. sed nec à Theologis omnibus reperitur uniformiter usurpata. Ceterum res ipsa per eiusmodi locutionem communiter significata, & asserta à Theologis apud Magistrum, & D. Thomam in locis indicatis art. 11. iuxta sensum alius vocibus aequivalentibus modò expressum, traditur luculentiter in sacris documentis, & admittitur unanimi consensu ab omnibus catholicis DD. vt ostendit inter alios Suarez lib. 12. de grat. c. 1.

Art. 16. Huc pertinent in primis testimonia scripture producta supra in q. 30. art. 3. in quibus vita eterna comparata cum bonis iustorum operibus vocatur merces, & corona iustitia, eaque reddenda à Deo tanquam à iusto iudice. Nec enim merces, & corona iustitia proprie dicuntur, aut sic absolute nuncupari absque absurditate potest, quod excedit condignitatem operis, cui rependitur, atque ultra omnem eius dignitatem gratosè, & liberaliter superadditur, id eo non datur tanquam corona iustitia, & à iusto iudice, vt perhibetur ab Apostolo, sed tanquam manus gratuitæ, & à principe liberali supererogante liberaliter. Quid? quod id est Apostolus 4. ad Rom. 4. clarè excludit rationem liberalis, & gratuitæ supererogationis, & inducit rationem debiti, dum dicit: *Ei autem, qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum.* Quod ipsum exprimit iterum 6. ad Hebr. 10. dicens: *Non enim iniustus est Deus, ut obliuiscatur operis vestri, & dilectionis, quam ostendisti in nomine ipsius, qui ministrasti sanctis, & ministrais.* Profecto iniustus non esset, tametsi obliuisceretur operis nostri, & dilectionis; id est, non retrah-

bueret illi præmium vita eterna, quod retribuit de facto, & quod sæpe alias expressum subintelligit hic Paulus, si hæc retributio non esset debita iuxta operis dignitatem, sed ultra illam superaddetur gratoe. In hunc sensum sponte venit, nec aliò nisi violenter distrahi potest illa pars parabolæ operariorum Math. 20. 13. *Amico non facio tibi iniuriam (scilicet utique, si minus daret;) Nonne ex denario conuenisti mecum?* Tolle, quod tuum est (non aliunde sum, quam ex iure fundato in opere) & vade. Accedit vox ipsa dignitatis attributa iustis bene operantibus, eorumque operationibus respectu summi boni, & felicitatis eternæ Sap. 34. *Et si coram hominibus tormenta passi sunt, spes illorum immortalitate plena est. In paucis vexatis, in multis bene disponuntur: quoniam Deus tenet eos, & innuit dignosse.* Et 2. ad Thessal. 1. 5. cum præmissis est Apostolus patientiam, fidem, persecutions, tribulationes; *quas sustinetis,* inquit, *in exemplum iusti iudicij Dei, ut digni habeamini regno Dei, pro quo & patimini.* Vbi subiicit D. Thomas. *Tribulatio enim, qua fertur pro Deo, dignum facit regno Dei.* Denique Apoc. 3. 4. prælata comparatione malè operantium cum operantibus bene, subiicitur de ipsis, *Anbulabunt mecum in albis (id est, me sibi presente fruenter) quoniam digni sunt.*

Art. 17. Efficacissima est in hunc scopum comparatio inter penas impiorum, & iustorum præmia, quæ habetur in eodem loco ad Thessal. v. 6. *Sit anima (id est, siquidem, aut quandoquidem, vt habet alia littera, teste D. Thoma, estque omnino subintelligendum ex textu Graeco, & ex communi PP. sensu, ita ut sit particula demonstrativa indubitate, ac manifestissimæ veritatis, propterea ostendit ibi P. Iustinianus) statim, inquam, iustum est apud Deum retribuere tribulationem iis, qui vos tribulant, & vobis, qui tribulamini requiem nobiscum.* Ergo ad idem iustitia genus, idemque iustum Dei iudicium, de quo proxime sermo fuerat, pertinet, retribuere requiem vita eterna operibus iustorum, & tribulationem eternam peccatis in piorum. Certum autem est, tribulationem, quæ retribuitur peccatis, deberi eisdem ex natura rei, nec superare indignitatem, & vim propriæ demeritorum iplorum, iuxta illud Apoc. 18. 7. *Quoniam glorificatus es, & in deliciis fuit, tantum date ei tormentorum.* Certum igitur pariter esse debet requiem, quæ retribuitur tribulacioni, & bonis iustorum operibus, deberi ipsis ex natura rei, nec excedere rationem instar proportionis repartam in eisdem. Ita iusti iudicij ratio, quatenus penas, & præmii uniformiter communis mouet vel maximè iustos ad assiduum bonorum operum studium, dicente Apostolo 2. ad Corinth. 5. 10. *Ideò contendimus sine absentia, sine praesentes placere illi.* Omnes enim nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut unusquisque referat propria corporis, propter gessit sine bonum, sine malum. Ad eandem igitur iudicariam Christi Domini potestatem, eandemque iudicij normam, ac leges significatas nomine tribunalis spectat, ut unusquisque referat, tum premium pro bonis operibus, tum penam pro malis.

Art. 18. Hinc August. epist. 105. Longè ante med. circa illud ad Rom. 6. 23. *Stipendium peccati mors: gratia autem Dei vita eterna,* istud discrimen renocat adæquat ad præiam differentiam bonorum operum, quæ sunt ex gratia, & peccatorum, quæ sunt ex nobis; & de reliquo agnoscit positivam meritis bonis, & peccatis, perinde esse stipendium illorum vitam eternam, atque est stipendium iustorum mors. Cum enim dixisset, ait, *stipendium peccati mors, quis non congenitissime, & consequenter addere indicaret: Stipendium autem iustitia vita eterna?* Et verum est, quia sicut merito peccati, tanquam stipendium redditur mors, ita merito iustitia vita eterna. Quapropter subiungit ea, præcepit

præcisè de causa stipendio oppofuit. Apostolum rationem gratiæ in vita æterna, ut occideret aditum superbia humanae, quominus ita fibi arrogaret homo bona opera, quibus debetur vita æterna, ficut propria ipsius sunt peccata, quibus debetur mors; non vero quia illis non perinde debetur illud præmium, ficut istis istud supplicium. Vnde paucis interpositis concludit: *Quapropter, homo; si accepturus es vitam æternam, iustitia quidem stipendum est, sed tibi gratia est, cui gratia est & ipsa iustitia.* In hunc eundem fenum contiprat communis confensum SS. PP. apud Suarez loco indicato, & apud alios ab ipso relatos, præsertim Bellarminum, & Valentiam.

Art. 19. Adde loco sigilli definitionem Concilij Arausican in can. 18. suprà indicato: *Debetur merces bonis operibus, si fiant: sed gratia, qua non debetur, præcedit, ut fiant.* Hoc ipsum statutum Concilium Lateranense in c. firmiter. De summa Trinitate, Concilium Florentinum in litteris vñionis verius finem, & luculentius, ac saepius Concilium Trident. less. 6. cap. 16. Vbi inter alia, ante medium capitum, dicitur bonis iustorum operibus, quæ in Deo sunt facta, nihil defesse, quo minus vitam æternam suo etiam tempore, si tamen in gratia decesserint, consequendam verè promeruisse censemantur. Et iterum can. 32. definitur, *iustificationem bonis operibus verè mereri vitam æternam.* In quibus particula verè, non ad hoc præcise adhibetur, ut excludatur ratio meriti facti, & chimærici, de quibus videlicet nulla poterat subesse suspicio, tametsi ratio meriti definita fuisset absque ullo alio addito. Adhibetur igitur, iuxta frequentem eius voculæ usum, ad excludendum meritum secundum quid, soliusque congruitatis cuiusdam, non redditus præmium simplieriter debitum, & ad indicandam rationem meriti propriæ, ac strictè talis, adeoque continentis in se dignitatem iuste proportionatam præmio, nec relinquentis ulterius locum gratiæ, & liberalitatì in retributione eiusdem præmij.

Art. 20. Ratio huius dogmatis est. *Quia gratia habitualis, qua homo redditur iustus, simul eundem constitut filium, & amicum Dei, atque hæredem vitæ æternæ, ut ostenditur ex professo q. 3. de iustificatione.* & partim liquet etiam ex q. 39. de virt. Theol. filius autem hoc ipso titulo est dignus hæreditate paterna; & de ratione hæredis est, ut habeat ius ad hæreditatem; & similiter est de conceptu amicitiæ inclinatio exigua mutui amicorum, aliquando conspicetus; ac proinde non est supra conditionem amici Dei, ut Deus aliquando illi compareat immediate, ut est in se, vtque se illi exhibeat videndum facie ad faciem, vt obseruatum est q. illa 39. de virt. Theol. ad 8. *Quia vero Deus vnumquemque ordinat iuxta suam dignitatem, & exigentiam, atque exhibet virtutem, & media sufficientia ex se, ut cum perducant ad finem sibi præfixum, prout appetet tum ex inductione universalis in rebus etiam minimis, tum ex conceptu infinita & sapientia, & potentia Diuinæ; patet homini iusto, dum deest consequentio sui ultimi finis, seu visionis Dei, & hæreditatis æternæ, adesse virtutem sufficientem, & media efficacia ex sua natura, quibus ad illam pervenire possit.* Virtus autem hominis sufficiens ad consecutionem sui finis, & media, quibus ad illam perducitur efficaciter, sunt sufficientia ad merendum, & opera meritoria, ut appetet ex q. 6. *Debetur igitur homini iusto ex natura rei virtus sufficiens ad merendum vitam æternam; & operationes propriæ ipsius, quæ iustus est, sunt sufficientes ex natura rei ad illam inducendam, tanquam media intrinsecè connexa cum eo fine, quod est eisdem operationes esse meritorias de condigno, vita æternæ, iuxta expositionem eius meriti præmissam supra art. 2.*

Art. 21. Dixi autem operationes propriæ ipsius,

quæ iustus est. *Quia vnamquodque consequitur per suam operationem, cum finem, ad quem ordinatur per habitum, seu qualitatem, aut cuiuslibet generis virtutem actiua, ex qua procedit eadem operatio.* Musicus enim, & simul pector non aequitetur finem pectoris per operationem procedentem ex habitu musicæ, aut è conuerso, & sic de similibus. Homo autem ex sua præcise natura est ordinatus ad solam beatitudinem naturalem; atque per auxilia supernaturalia gratiæ actualis secundum se præcide ordinatur ad beatitudinem supernaturalem remota tantum, & inchoatiæ; per gratiam vero habitualem ordinatur ad eandem proximè, & complete cum dignitate intrinsecè exigituia ipsius, ut dictum est. Itaque opera bona intrinsecè naturalia, tametsi fiant ab homine, qui iustus est, nullam proflus exercere possunt causalitatem meritoriam in beatitudinem supernaturalem, ut portè, neque mediata, neque immediate procedentia a gratia supernaturali actuali, vel habituali, ideoque nullum dicentia ordinem ad finem supernaturalem, nullamque participantia dignitatem eius. *Quod ipsum pluribus aliis argumentis efficaciter comprobatum est q. 7. de grat.* Opera vero supernatura procedentia ab auxiliis supernaturalibus gratiæ actualis, abique gratia habituali, habent quidem aliquem ordinem mediatum, ac remotum ad beatitudinem supernaturalem, & aliqualiter conferunt non solum negatiæ, sed etiam positivæ ad consequitionem eius, vt clarius apparebit ex q. sequenti, ceterum dignitatem proxime exigituam vitæ æternæ, & contentiuam iuris ad iliam, nequaquam habent; quandoquidem neque ratione fui, neque ratione principijs, ex quo procedunt, sunt vel incompossibilia cum peccato lethali essentialiter exclusio omnis iuris, & dignitatis ad gloriam, vel permanenter vnitiva hominis cum Deo, prout vnit beatitudo.

Art. 22. At opera procedentia ab homine iusto, quæ iustus est, ob rationem contrariam fortuntur condignitatem, & verum ius respectu vita æterna ob dignitatem eius, qua inest gratia habituali, & ex ea redundat in opera, quorum ipsa est principium, iuxta illud Ioan. 4. 14. *Aqua, quam ego dabo ei, fies in eo fons aquæ salientis in vitam æternam.* Salit nimurum per bona opera, quæ scaturint ex ipsa, & ex origine sua trahunt secunditatem vitæ æternæ, quæ fecunditas inest originariæ illi aquæ secundum se, & propagatur in opera, velut in riuis ex eo fonte deductos, atque multipliciter diffusos. Sicut enim dignitas operantis, que nihil ex se confert, sed manet interim otiosa, nullam potest conferre operi estimabilitatem peculiarē, cum reprehensibile potius videatur otiosam detinere dignitatem, quācum est ex se, operaticem, & collatam ad operandum; ita opus speciale consequitur dignitatem, ac estimabilitatem ex speciali dignitate operatis, que impenditur operi, & que simul cum opere, quod præstat, demittitur in obsequium eius, cui opus exhibetur, & cum eius voluntate, & complacentia quæritur conformitas per idem opus, vt procul dubio quæritur, iuxta superius dicta, conformitas cum voluntate, & complacentia Dei per omne opus iusti, quæ iustus est. Ergo opera iusti, quæ iustus est, & quorum principium est ipsa iustitia, habent, quatenus talia, veram respectu vita æterna condignitatem, adeoque sunt meritoria ipsius de condigno.

Art. 23. Ex isto discursu deducitur, actus quibus quis vitim disponitur ad iustificationem, tametsi reæliter coexistant gratia habituali, & fiant ab homine, qui iustus est, nihilominus non esse meritorios de condigno vita æterna. Quia videlicet non sunt à iusto, quæ iustus est, nec ullam in eos causalitatem efficientem exercet gratia iustificans, ideoque nequit in genere causæ formalis refundere in eisdem digni-

tatem, ac estimabilitatem suam peculiarem. Quod præterquam appareret latius ex ratione modo ponderata, confirmatur vltius ex D. Thoma q. 109. art. 6. Vbi sic habet: *Duplex est preparatio voluntatis humanae ad bonum. Una quidem, qua preparatur ad bene operandum, & ad Deo fruendum. Et talis preparatio voluntatis non potest esse sine habituali gratia dono, quod sit principium operis meritorij, ut dictum est.* Gratia autem habitualis non est principium actuum disponentium ad ipsam gratiam, vt ibidem docet Sanctus Doctor, & pluribus ostensum est q. 9. de virtut. Theol. Confirmatur rursus ab inconvenienti. Quia si gratia existens pro posteriori natura ad aliquæ actum, & collata dependenter ab eodem actu, posset nihilominus ipsum specialiter significare ad præmij; sequeretur actu elicitorum ab homine iusto, quæ iustus est, adeoque inductiuum augmenti gratia; significari de novo per istud augmentum gratiae collatum pro posteriori natura ad nouum aliud augmentum accipendum, & sic in infinitum. Quod patet esse absurdum. Primam itaque gratiam iustificantem acepit gratis, quicunque iustificatur absque viro suo merito de condigno respectu ipsius. Quia vero hæreditas vita æternæ debetur ex natura rei gratiae iustificanti secundum se præcisè considerata, vt liquet ex q. illa 3. de Iustificat. neque potest habere rationem præmij, quod debetur ex natura rei independenter à merito, vt dicetur q. sequenti; deducitur vltius, neque primam gloriam, seu consequitionem gloriae, quoad substantiam meritorii iustum de condigno per eoldem actus, quibus disponit ad iustificationem, ideoque glorificationem non conferri iustificato præcisè ratione talium actuum, tanquam coronam iustitiae, sed vt puram hæreditatem debitam, debito strictè tali, solum ratione gratiae iustificantis gratis collata.

Art. 24. Quapropter, quod definitur à Concilio Trid. cillo 32. less. 6. *Iustificatum bonis operibus, qua ab eo per Dei gratiam, & Iesu Christi meritum, cuius viuum membrum est, sunt mereri augmentum gratiae, vitam æternam, & ipsam vitam æternam, si tamen in gratia deceperit, consecutionem, atque etiam gloria augmentum.* Hoc inquam, referendum est ad solum meritum actuum consequentium iustificationem, & procedentium à gratia iustificanti non solum quoad augmentum gratiae, & gloriae, quod est in confessio apud omnes, sed etiam quoad vitam æternam, ipsiusque vitam æternam consequitionem, seu quoad substantiam beatitudinis, quod negant Suarez, Vasquez, Valentia, Medina, & alij; sed merito affirmant Cardinales Bellarminus, & Lugo, nec non Vega, & alij apud Ripaldam eiusdem partis auctorem dilput. 9. de ente supernat. sect. 1. Profectò Concilium iisdem operibus adscribit meritum vita æternæ, & consecutionis vita æternæ, quibus adscribit meritum augmenti gratiae, & gloriae; siquidem vtrumque hoc extrimum indiuisim, atque indiличinatim sua definitione complectitur absque illa operum, quibus correspondent, partitione, sed cum expressione, & inclusione eorundem prorsus operum respectu vtriusque eius extremi. Certum autem est, vt dixi, apud omnes, augmentum gratiae, & gloriae non cadere sub meritum de condigno actuum disponentium ad iustificationem. Ergo nec vita æternæ, & consecratio vita æternæ simpliciter, & quoad substantiam iisdem actibus rependitur tanquam merentibus ipsa de condigno, sed solis actibus consequentibus ad iustificationem, quibus itidem solis debetur augmentum gratiae, & gloriae.

Art. 25. Accedit Concilium loqui de solis operibus, que fiunt à iustificato per Dei gratiam, & Iesu Christi meritum, cuius viuum membrum est. Pradurè autem, & absurdè dicentur fieri à iustificato, & ab eo, qui est viuum membrum Iesu Christi, opera dispo-

nentia ad iustificationem, cum potius dicenda sint fieri à iustificando, & vt sit Iesu Christi viuum membrum, qui illa facit. Insolens namque, & à communis vita ipsaque natura rei valde abhorrens locutio est, vt si dicatur auctor operum natura priorum, sub ea voce, & nomine, quod sibi coquenit ratione effectus natura posterioris; vt si dicatur præmissas elici à scientie conclusionem, & simplicem complacentiam circa aliquid concipi à desiderante illud ipsum, & sic de similibus. Quid quod præposterus iste loquendi modus, & sensus ciuii modi pure materialis specialiter abhorret à stylo Concilij. Ut potè perdoneat, & in sensu semper formalis loquentis tum in cap. 16. quod illi canonis correspondet: tum in reliquis prioribus eiusdem sessionis, dum ipsam iustificationem, eiusque dispositionem, & fructum exponit. Loquitur itaque Concilium de solo merito actuum natura, vel tempore subsequentium ad iustificationem, & procedentibus ab ipsa forma iustificante.

Art. 26. Quod autem operibus subsequentibus ad iustificationem tribuantur ratio meriti de condigno non solum univormiter respectu augmenti tum gratiae, tum gloriae, sed etiam peculiariter respectu primæ gloriae, tunc gloriae quoad substantiam, & consecutionis eius, non vero respectu primæ gratiae, non ex eo præcisè prouenit, quod prima gratia iam præhabetur ante opera subsequentia ad iustificationem, estque eundem principium; gloria vero nondum habetur, nec est eorum operum principium. Hoc enim secundum se præcisè non sufficit ad discriminem intentum; cum quod jam omnino debetur, tametsi nondum habeatur, non possit esse præmium operis, independenter quo iam omnino debetur. Vltior igitur ratio discriminis est, quia ius ad gloriam, quod conuenit iustificato ex via iustificationis, seu primæ gratiae, non est omnino absolutum, sed quodammodo conditionatum, & verè capax exceptionis, atque ad dependentis adhuc à futuro quoad solum ultimum complementum, & vim omnino absolutam obligandi Deum ad retributionem gloriae, vt patet ex illa particula Concilij; si tamen in gratia deceperit. Omnia igitur pertinent, & eo modo pertinent ad complementum eius iuris, & exclusionem eius exceptionis, quæ conferunt, & quomodo conferunt ad perseuerantiam finali in gratia. Opera autem iustificati conferunt ad perseuerantiam finali in gratia dupli ratione. Primum enim per opera bona superaddita post iustificationem augetur meritorie gratia habitualis cum augmentatione proportionali omnium virtutum infusarum. Quod autem maiorem gratiam quis habet, intensioresque virtutes, eo est melius dispositus ad perseuerandum finaliter in gratia. Deinde opera bona iustificati excludunt in genere cause formalis actus vitiosos vicinique eorum oppositos, & impeditios perseuerandum finalis in gratia, & quod plura, ac plures huiusmodi impedimenta excluduntur, eo redditur certior perseuerantia finalis, ac proinde stabilitur magis, minusque subest exceptioni ius præexistens ad gloriam. Frequenter porro solum receptum est, vt ea, quibus ultimum compleetur ius aliquod, atque ab exceptionibus, quibus ex se subest, absolvitur, dicantur conferre idem ius; sicut universim in rebus quoque aliis vniuersisque effectus tribuitur completi ultimum virtutem induciā eius.

Art. 27. His igitur rationibus, maximè vero priori illa fundata in genere causæ meritorij, tribuitur iure optimo actibus subsequentibus ad iustificationem meritum condignum respectu primæ etiam gloriae, seu beatitudinis, etiam quoad substantiam; ita vt augmentationum gloriae, sicut & gratiae soli ipsorum virtuti meritorie corresponeat adaequatè; substantia vero beatitudinis eidem corresponeat solum inadæquatè tanquam complemento iuris præexistentis. Quod discrimeret

dilectio sicut non exprimitur à Concilio, ita nec reicitur ab eodem, nec illi contradicit, ut potè non affirmant uniformitatem totalem meriti respectu gloriae, & respectu augmenti gratiae, & gloriae. Neutrò vero ex rationibus dictis adscribi similiter potest iisdem actibus ratio meriti respectu prima gratiae, tum quia prima gratia est principium omnium subsequentium meritorum, atque principium meriti non cadit sub meritum; tum quia iustificatio non conuenit ius exceptionis capax, sed omnino absolutum respectu prima gratiae secundum se præcisè, quandoquidem haec ab illo iam habetur re ipsa, tanquam sua ipsius omnino absolute. Hoc igitur pacto videtur legitimè exponi definitio Concilij, atque in concordiam redigi cum doctrina tradita.

Art. 28. Dici præterea potest præscindendo à Concilio, adulturn præante propria dispositione iustificatum, eo ipso mereri de condigno primam gloriam, seu vitam æternam, quoad substantiam condignitate merentis, licet non mereatur eadem de condigno condignitate operis meritorij independenter ab alijs actibus deinde subsequentibus ad iustificationem. Explicatur modus iste loquendi, & simul probatur res significata. Qui per proprios actus disponitur ad iustificationem, eo ipso meretur de congruo primam gratiam, & gloriam, ut infra dicetur. Superaddita deinde iis actibus gratia iustificanti consequitur iustificatus ratione eius condignitatem respectu primæ gloriae, ut liquet ex art. 20. Et tamen non consequitur condignitatem respectu primæ gratiae, cum necesse sit condignitatem ad aliquid distinguere ab eo, ad quod est condignitas. Si quidem ergo adulturn ita iustificatus habet in se aliquam rationem meriti respectu primæ gloriae coniunctam cum vera sua condignitate respectu eiusdem, dici optimè potest mereri illum de condigno primam gloriam condignitate merentis; tametsi dici non possit mereri similiter de condigno primam gratiam, eo quod hanc recipiat nulla præexistente condignitate ad ipsam. Quia vero actus disponentes ad iustificationem non procedunt à gratia ipsa habituali, ad quam disponunt, ut ostenditur ex Augustino, D. Thoma, & aliis q. 1 o. de iustificat. ad 3, ac propter nequit illis applicari, ac communicari dignitas gloriae propria gratiae habitualis; sit plane eos actus non esse secundum se meritorios vitæ æternæ de condigno, ac proinde iustificatum independenter ab actibus deinde consequentibus non mereri de condigno vitam æternam condignitate operis meritorij.

Art. 29. Per hæc rediguntur in concordiam duas assertiones D. Thomæ, quæ videntur sibi inuicem contradicere. Prima earum habetur quæst. 112.art. 2.ad 1. *Preparatio hominis ad gratiam habendam, quadam est cum infusione gratia, & talis operatio est quidem meritoria, sed non gratia, quia iam habetur, sed gloria, que nondum habetur.* Altera propositione habetur q. 114. art. 3.cor. *Si autem loquamusur de opere meritorio secundum quod procedit ex gratia Spiritus sancti (ex gratia nempe habituali, de qua est totus articulus) Sic est meritorium vita æterna ex condigno. Sic enim valor meriti attenditur secundum virtutem spiritus sancti mouentis in vitam æternam.* Atque in hunc eundem sensum toto eo articulo, & toto articulo quarto proximè sequenti solis actibus procedentibus ex gratia habituali, & ex charitate tribuit rationem meriti condigni respectu vita æternæ. Prior itaque propositione obiter inserta, ne cōtradicat posteriori doctrinæ traditæ ex professo, accipienda est de merito condigno sola condignitate operantis. Posterior vero de merito condigno condignitate ipsius operis. Ita nimis ut iustificato dependenter à propria libera dispositione debeatur existere sola membrura, seu intensio correspondens mensu-

re, & intentioni gratiae ipsius iustificantis secundum se, perinde omnino, atque deberetur, si eadem intentione gratiae collata fuisset absque illa libera dispositione, ac operatione iustificati; cum tamen sit de ratione operis meritorij de condigno condignitate operis, ut propter ipsum debetur operanti peculiaris intensio, & accessio gloriae, ultra eam, quæ debetur ratione gratiae habitualis iustificantis idem opus, considerata secundum se præcisè. Et sanè auctores, contraria sententia supra indicati, si actibus disponentibus ad iustificationem non tribuant, vii re ipsa non tribunt, vim meritoriam inducitiam peculiaris aliquius, & maioris intentionis gloriae, quam quæ debetur ratione gratiae gratuitor data ipso dignificantis secundum se præcisè consideratae, non possunt eos dicere meritorios gloriae de condigno, eo sensu, quo ab eisdem, & ab omnibus alijs dicuntur meritorij de condigno actus subsequentes ad iustificationem, & procedentes à gratia habituali, ac proinde non loquuntur consequenter, & controversum inserviunt de sola voce, vel certe leuissimam.

Art. 30. Ut vt autem hoc habeat, ex sufficientia gratiae habitualis ad dignificandum opera iustificati, ut mereantur de condigno vitam æternam, & augmentum gratiae, & gloriae, vnde in hac alia determinatus; Concluditur viterius omnes, & singulos aetas supernaturales iusti viatoris subsequentes ad iustificationem esse meritorios vitæ æternæ de condigno, siue intensi illi fuerint, siue utcumque remissi, & cuiuscumque demum virtutis sint. Quia omnes ei modo actus procedunt ex gratia, & charitate; ut ostensum est q. 41. de Virt. Theol. ac proinde omnibus iisdem communicatur indiscriminatim dignitas vitæ æternæ propria gratiae habitualis, & acquiritur ius augmenti ipsius gratiae, nec non & gloriae, iuxta dicta supra art. 21. & 22. Et confirmatur ex cap. illo 16. Tridentini, vbi aperte definitur, operibus iustificati, quæ in Deo sunt facta, vti certissime sunt facta omnia, & singula prædicta opera, nil defesse, quominus vitam æternam suo tempore consequendam promereri carent, & cum eadem vniuersalitate, ac uniformitate definitur can. 32. Iustificatum bonis operibus, quæ ab eo per Dei gratiam sunt, mereri augmentum gratiae, & gloriae, & vitam æternam. Quæ testimonia simul cum aliis in eandem rem argumentis, ac observationibus aduersus nonnullas aliquorum præduras, ac parum tutas restrictiones, vti eas appellant Suarez, & alij plures apud Ripaldam, videri possunt q. 42. de Virt. Theol.

Art. 31. Concluditur denique ex eiusdem gratiae habitualis natura, puram hominem iustum non posse ullis suis actibus cuiquam alij, sed sibi soli vitam æternam, atque augmentum gratiae, & gloriae promereri. Primum, quia nihil potest illa sui virtute, seu physica, seu morali prætergredi limites sibi præfixos à Deo. Dictum autem est vnumquemque ordinari à Deo per gratiam habitualem ad suam beatitudinem supernaturalem, sicut ordinatur per suam ipsius natum ad beatitudinem suam naturalem, atque actus bonos naturales, & supernaturales esse media intrinsecè ordinata ad eum determinatè finem. Ergo fieri non potest humana voluntate, ut actus boni cuiusquam puri hominis mereantur de condigno, gratiam, aut gloriam, aut eius augmentum aliqui alij. Deinde actus meritorij puræ creatura compensantur ut minimū, ad æqualitatem per propriam merentis beatitudinem. Vnde non possunt applicari illi alij merita cuiusque propria sine iactura applicantis, quo ad substantiam, vel partem substantialem suæ beatitudinis, Nemo autem potest consentire yadē iacturæ suæ beatitudinis; cum ex institutione naturæ sit unusquisque obligatus primo loco ad quærendam suam

suam beatitudinem. Accedit, cætera omnia esse volita ab unoquoque propter ultimum suum finem, ac felicitatem, ut dictum est q. 1. Repugnat autem, ut iactura aliqua felicitatis sua sit volita ab aliquo ex amore eiusdem felicitatis, præsertim cum amor propria felicitatis sit actus necessarius, ideoque amans intendat ipsam necessariam, quantum potest, ablique vlla restrictione, in modo cum odio cuiusvis etiam minima restrictionis, ac diminutionis. Ex his igitur omnibus constat omnia, & sola opera iusti viatoris, ipsius que soli mereri de condigno ex natura rei vitam aeternam, ipsiusque vitam aeternam, & gratiam augmentum.

Ad 1. Propterea in primis certum est, seruantem mandata ingredi in vitam aeternam, quia certum itidem est, eundem iustificari, ac proinde obtinere gratiam, per quam operibus superaddatur dignitas gloriae, iuxta illud ad Rom. 2. 13. *Factores legis iustificabuntur.* Vnde Augustinus argumentatur lib. 3. contra duas Epistolas Pelagianorum: *Quis enim dicat non iustificari eos, qui sunt legi obedientes, quando si non iustificantur, non possent esse obedientes.* Deinde ex Ezech. 18. 24. ex quo aliis scriptura locis constat peccatum lethale non solum mortificare, & reddere sterilia, ac inutilia in vitam aeternam opera bona facta in statu peccati, sed etiam, qua processere facta in statu gratiae. Quare dum in aliis locis dicuntur opera bona utilia in vitam aeternam, eiusdemque inducita, iuxta ipsorum mensuram, intelligenda sunt opera facta ab homine spiritualiter vino, quæque proinde non concipiuntur, & nascantur mortua, sed viva, adeoque informata per gratiam. Eodem modo nomine operariorum Dei loqui intelliguntur iusti, siquidem iniusti sunt potius operarij diaboli, sicut & filii. Denique sententia illa conditionalis Augustini verificatur, quoad adoptionem vitam aeternam: quia sub eadem conditione verificatur iustificatio; & consequitio gratiae habitualis, ut dictum est ex ipso Augustino. Itaque licet Deus nequaquam consideret qualitatem temporalem operantis, quæ secundum se nihil confert ad vitam aeternam, considerat nihilominus qualitatem spiritualem operantis, propter quam ordinatur ad vitam aeternam, sicut par est considerare in quovis alio operante, ad quem ipse ordinatus sit finem, antequam operetur, ut deinde illi cooperetur, vel non cooperetur, ad quem pertinet.

Ad 2. Dictum iam est, hominem ex sua natura secundum se esse ordinatum ad beatitudinem naturalem. Vnde ex sua natura præcisè nullam habet facultatem merendi beatitudinem supernaturalem, sed necessaria est, ut superaddatur natura supernaturalis, quæ est gratia habitualis.

Ad 3. Status viatoris non confert operi estimabilitatem absolutam maiorem, quæ status beatificus, confert tamen estimabilitatem peculiarem relati ad premium, & compensationem; quia facit, ut fiat opus bonum cum iactura commodi presentis. Quod nemo miretur, si consideret actum ipsum beatificum esse omnium optimum, ac proinde estimabilem absolute super omnes alios actus, & tamen nullam habere estimabilitatem relati ad laudem operantis, & ad recompensationem, ob defectum libertatis, & arduitudinis.

Ad 4. Verum est, vnumquemque eò plus mereri operibus suis, quod intensor est gratia, à qua dependet, & quod plus participat de conditione propria viatoris, id est, quo maior est difficultas operandi fundata in praestantia operis, sed utrumque verum est, cateris omnibus existentibus paribus. Neque vero hinc tollitur quominus premium detur iuxta mensuram operum, quia opus in ratione meriti condigni includit intrinsecè utramque eam conditionem, ut dictum est supra, præsertim paulo prius circa premium.

Iam in Christo Dño gratia dignificans eius opera fuit simpliciter infinita, ideoque eius merita fuerunt infinitè maiora, quæ opera cuiuscumque puri viatoris, supplente exuberantia gratia cum infinito excessu defectum secundum quid in ratione viatoris.

Art. 1. Ad 5. Dictum iam est, opera intrinsecè naturalia, atque etiam supernaturalia priora prioritate naturæ, quæ sit gratia habitualis, esse opera iusti materialiter tantum, quia non procedunt ab habitu, per quem operans constitutur in ratione iusti, ut notatum est supra art. 1. ideoque non dignificantur per telem habitum, nec includuntur in superiori nostra conclusione, qua videlicet loquitur de operibus iusti formaliter ut talibus. Multò minus est proprium iusti viatoris, quod intrinsecè dependet à reuelatione Dei, quatenus nolentis conferre ullum premium, quodque propter eum intrinsecè incompossibile cum premio. Quia eo ipso esset opus præceptum, nec consultum à Deo, ut patet ex dictis tota q. 21. ac proinde non esset opus honestum, quale necessarium est omne opus iusti, ut iusti.

Art. 2. Dico igitur repugnare talem reuelationem respectu iusti viatoris, quod nemini mirum esse debet. Quia perinde est reuelare Deum, nolle se conferre ullum premium propter tale determinatum opus, atque reuelare nihil interessè respectu felicitatis, & ultimi finis, siue fiat, siue non fiat tale opus, quo ipso redditur inamabile, & ineligible idem opus, cum nihil possit esse amabile, & eligibile nisi ratione ultimi finis, & ob conducedant ad ultimum finem, ut sapè dictum est ex doctrina questionis primæ. Quod si Deus supponatur communari priuationem beatitudinis non exhibito tali opere, eo ipso supponitur re ipsa velle conferre beatitudinem exhibito eodem opere, id est, velle conferre summum premium propter idem opus. Implicat igitur in terminis reuelatio de nullo premio conferendo propter opus bonū iusti viatoris.

Art. 3. Respectu autem beatorum propter eum non viget ratio modò proposita; quia omnes eorum actus pertinent in genere causa formalis ad conceptum beatitudinis ipsorum, vel substantiale, vel accidentale, propter eaque sunt amabiles, ac eligibles, tametsi nihil conferant ad ultimum finem in genere causa meritoriae, seu mediæ; cuiusmodi nihil convenire potest ullis actibus propriis viatoris, adeoque incompossibilibus cum beatitudine, saltem completa, & adæquata.

Ad 6. Peccatum lethale per se ipsum præcisè est priuatione non solum rectitudinis actualis debitæ inesse operanti, ut dictum est quæst. 29. sed etiam gratia habitualis, ut dictum est q. 9. de iustificat. Vnde peccatum lethale se solo valer tantum in ordine ad penam, & priuationem vitæ aeternæ, quantum valet concretum ex gratia habituali, & opere bono, in ordine ad premium, & consecutionem vitæ aeternæ. Verum, quia ratio formalis peccati, totiusque indignitatis vitæ aeternæ, in eo reporta, consistit adæquate in priuatione, ut dictum est in q. illa 29. atque priuatione nequit esse principium effectuum, & causa vlli effectus; sit planè, nullum peccatum præcedens secundum suam rationem formalem malitiae, & indignitatis, posse esse causam vlli peccati deinde subsequentis, sed solum secundum materiale peccati. Nullum igitur peccatum præcedens potest vilificare, ac deteriorare peccata vlla subsequentia, eorumque vim demeritoriam augere; sicut neque gratia habitualis potest dignificare actus bonos, eorumque vim meritoriam augere, nisi sit principium, & causa ipsorum, sicut dictum est. Patet autem ex ratione contraria gratiam habitualis posse esse principium, & causam bonarum operationum secundum rationem formalem bonitatis, & dignitatis conuenientis eidem gratiae: quandoquidem tota ista dignitas,

dignitas, & bonitas consistit formaliter in positivo, & quidem positivo pertinente formaliter ad genus virtutis, & activitatis præstantissima, vt constat ex q. 4. de iustificat. Apparet igitur manifeste nullam esse rationem paritatis intentæ in obiectione. Plurimum laborant in assignanda ratione differentia inter prædicta extrema Cardinalis de Lugo, Ripalda, & quicunque alij non agnoscent cum D. Thoma constitutionem formalem adæquatam malitiae peccati, & indignitatis vita æternæ, per solam priuationem; neque quidquam inuenire vñquam potuisse multis, ac multipliciter, & fuscè hinc, & inde tentatis, quod satisfacere, & quietare intellectum possit. Vñque adeò falsi principij suppositio implicat in multis inexplicabiliter, nec est luppelis vñllis ingenij, vñcumque magni, maximis conatibus.

Ad 7. Nulla seu qualitas, seu dignitas operantis potest significare, aut peculiari aliquo valore augere opus, nisi influat in ipsum, sicut aliquo modo principium eius; quia dignitas otiosa, qua otiosa est, nullatenus mouere potest ad remunerationem, sed potius ad pœnam. Patet autem, qualitates, & dignitates prouenientes ex splendore paterno, ex officiis, aliisque eiusmodi, non posse exercere vñllam causalitatem in opus, præterquam mediante cognitione sui, cùm secundum se præcisè sint denominations extrinseca. At supernaturalis dignitas gratiæ potest influere per se ipsam immediate in opera bona, tametsi omnino ignoretur ab operante. Quia ea dignitas est indistincta à virtute charitatis, quæ est operativa per se ipsam, atque exerceat veram causalitatem in omnia opera iusti, quæ iustus est, vt dictum est supra. Concesso igitur antecedenti, negatur consequentia.

Ad 8. Nemini quidquam perit de gratia & gloria, & vñiusque augmento: satisfactione, & imperatio ne suorum operum destinatis in favorem aliorum, atque in alios effectu translati. Imò ea vñiusque in alios destinatione, ac translatione potest quisque augere sibi coronam gloriæ; quia vñrumque est opus charitatis, quæ est principaliter induciva, & augmentativa coronæ gloriæ. At vi meritoria gloria de condigno in aliud translati deperit operanti aliquid gratiæ, & gloriæ sua; cùm hic sit effectus operis cuiusque, quatenus meritorium simpliciter est. Dictum autem est, neminem posse validè renunciare vñli suo iuri respectu vita æterna, & respectu eorum, quæ requiruntur, & conferunt ad vitam æternam, & ad augmentum vita æterna, esto alius quibusvis iuribus renunciare valide possit; circa quod expedit videre documenta tradita q. 16. de Iustitia, à §. *Huius discriminis*. De Christo Domino alia longè ratio est, tum quia habuit beatitudinem propriam in summo gradu independenter à meritis: tum quia meritum eius fuit simpliciter infinitum, ideoque potuit aliis communicari absque villa ipsius Christi Domini iactura.

Art. 1. Ad 9. Liber indè inchoare responsionem vbi fidentiū, vt ibi dixi, ac fusissimè insitunt nonnulli ex aduersariis nostris. Neque metalla habent intrinsecè ex sua natura rationem moneta, & destinationem ad humana emptionis, & venditionis, aliaque similia commercia; nec vñllus homo est intrinsecè ex sua natura operarius conductus ab alio homine in vineam ipsius; & propterea vñrobiique requiritur libera cuiusque ciuis, aut Principis dispositio extrinsecus superaddens, quod non ineſt intrinsecè entitati moneta, & hominis, atque operum eius. At omnis homo est ex sua natura ordinatus essentialiter ad tuam felicitatem, & ad obsequendum Deo in omnibus, atque ad laborandum in vinea eius. Omnia itidem opera bona hominis sunt essentialiter obsequia præstata Deo, quatenus ea intendent; quia essentialiter sunt conformia, & intentiuæ suaæ conformitatis cum

voluntate Diuina nobis illa præscribenti, atque ordinanti ad felicitatem nostram, vt patet ex dictis supra, præsertim q. 20. & 21. de conceptu bonitatis moralis. Denique Deus est similiter ex essentia sua index viuorum, & mortuorum, remunerator bonorum operum, & vindicta malorum operum, vt docetur sapientia in sacris litteris. Quapropter nulla hic opus est extrinsecus superaddita ordinatione, promissione, contraetu, aut acceptatione specialiter, ac seorsim libera, ultra voluntatem liberam tum Dei, quatenus volentis creare, & eleuare hominem, eundemque instruere suis, & legibus, & consiliis; tum dominis iusti volentis bene operari, & ut auxiliis ad id sibi gratiæ collatis. Patet igitur obseruantι hæc, vel etiam leuissimè, nullam proflus esse rationem, ne quidem apparentem paritatis intentæ in obiectione; neque pro ea dissipanda, opus aliquatenus esse iis, qua acutè alioquin, & diligenter, ac fuscè prosequuntur in praesenti Vasquez, & alij de potestate. Principum circa designationem valoris monetarum, deque necessitate contractuum, & promissionum ad mutuas hominum inter se obligations.

Art. 2. Concilium Tridentinum, & Moguntinum usque adeò non refragantur hinc doctrinæ, vt eidem quammaxime faueant. Concilium namque Tridentinum præmissa ea laude bonitatis Dei, quatenus volentis, vt sint merita nostra, que sunt ipsius dona, immediatè subiungit sic. *Et quia in multis offendimus omnes, vñsquisque sicut misericordiam, & bonitatem (vnde sunt præmia) ira severitatem, & iudicium (vnde sunt supplicia) ante oculos habere debet.* Et deinde ex ista vñiformi horum extremorum comparatione, infert vñiversaliter in fine capituli: *Qui, ut scriptum est, reddet vñcuique secundum opera sua; præmia scilicet secundum opera bona, & iupicia secundum mala.* Agnoscit igitur Concilium vñiformem dependentiam præriorum, & valoris meritorij, à bonitate, & misericordia Dei, necnon suppliciorum, & virtutis demeritoriarum ab eiusdem severitate, & iudicio. Constat autem apud omnes peccata esse demeritoria, ac inducita pœna ex sua natura, & non ex ordinatione Dei specialiter libera, & gratuitè superaddita. Ergo ex mente Concilij opera bona sunt similiter meritoria, & inducita præmia ex sua natura. Iam synodus Moguntina, post verba obiectionis, luculentam subiicit nostræ sententia confirmationem, dicens: *Non secundum humanas vires estimanda sunt iustificatorum opera, sed secundum eam gratiam, quam in ipsis influit Christus, ex qua deinde bona ipsorum opera promanant. & secundum eam dignitatem quam de Spiritu sancto, velut omnis boni operi motore, & operatore sumunt. Sic enim extenuata vires humana, vt non simul, & gratia Dei vñlis reputetur.* (Prout vñque reputaretur, si non reputaretur sufficiens ex se ad significanda opera, vt patet ex scopo præfixo.) *Sic in bona opere faciendo deprimenta est facultas hominis, vt interiam cogitamus Spiritus sancti motum (præstitum vtique per eius gratiam, de qua agebatur) & in nobis efficacem, & apud Deum acceptum, ac pretiosum esse; ex natura videbitur sua, & ex dignitate, ac virtute sibi intrinseca, quæ, & non voluntas Dei extrinsecus superaddita, contraponitur insufficiente, & vilitati naturæ nostra secundum se.*

Art. 3. Pro intelligentia igitur promissionis Diuina, cuius meminit Moguntinum, necnon diuinæ bonitatis, quam specialiter exaltat Tridentinum, præmissa itidem promissione sub initium illius capituli, distinguenda est in primis loquacitudo Dei propriæ, & strictè talis, à diuina loquutione latè, & impropriè tali. Loquacitudo latè, & impropriè talis est indistincta ab ordine, & connexione physica alliarum cum aliis regbus, quatenus productis à Deo, & catenus manifestib[us]

Antibus intellectui nostro conceptus diuinæ sapientia circa res easdem. Loquio vero propriè, & strictè talis fit per signa ad placitum ad hoc, vel vnicè, vel pricipiè instituta, & exhibita, vt manifestent nobis cognitionem, voluntatemque Diuinam circa aliquid, quæ exponuntur ex professo quæst. 26. de Virt. Theol. §. ut tamen. Voluntas diuina retributiva manifestata nobis per locutionem diuinam latè, & impropre tamè, est promissio latè itidem, & impropre talis, ac proinde indistincta à connexione physica quorundam donorum cum aliis Dei donis. Hoc pacto pluria desiderata ab agrocola, & opportuna pro abundantia messis, est quædam diuina eiusdem abundantiae promissio, & sic de similibus siue conditionatis, siue absolutis connexionibus, atque inde promissionibus. Voluntas vero diuina retributiva manifestata nobis per loquitionem propriè, & strictè tamè, est promissio propriè, & strictè talis, ac proinde purè gratiæ, ac liberaliter superaddita naturis, & exigentias intrinsecis rerum, quas presupponit antè effectum inducendum per ipsam. Hoc pacto voluntas diuina cognita à nobis per fidem de infundenda gratia positis materiis, & formis sacramentorum cum debita intentione ministri, & dispositione sufficiens, est promissio gratiæ propriè & strictè sumpta, & sic de similibus.

Art. 4. Dico igitur vim meritoriam de condigno gratiæ, & gloriæ conuenientem operibus iusti dependere ex intentione utriusque prænominati Concilij, ex promissione diuina latè solum, & impropre talis. Nempe ostensum est ex utroque Concilio operationes iusti quatenus dignificatas per gratiam eius habituali ex natura sua cum præmio gratiæ, & gloriæ, atque esse sufficientes intrinsecè ad inducendam veramque, ac proinde ut veramque infallibiliter inducant infallibilitate saltem ex natura rei, non indigere promissione Dei propriè, & strictè talis, tametsi hec etiam detur de facto, vt liquet ex testimoniis scriptura superius productis; sicut plures veritates cognoscibles naturaliter, sunt nihilominus reuelatae à Deo reuelatione, & loquitione eius propriè, & strictè talis. In eundem sensum accipendum id quoque est, quod dicitur in decreto 16. Conc. Senonensis, propter finem. *Facit tandem omnis misericordia locum unicuique, iuxta meritum operum suorum, non absoluta condignitate quidem (neque enim condigne sunt passiones huius faculi ad futuram gloriam, qua reuelabitur in nobis) sed gratuita magis, & liberali reppromissione, qua, conuentione facta de denario diuino, conduxit operarios in vineam suam.* In eundem, inquam, sensum hoc quoque accipendum est, non solum, quia id postulat auctoritas Concilij Tridentini superius ponderata, quæ est infallibilis, ideoque incomparabiliter præminens Senonensi nondum approbato à Sede Apostolica; sed etiam quia ipsum Senonense gratuitam, & liberalem voluntatem vocat, qua Deus conductit operarios in vienam; quam tamen voluntatem constituit iam esse omnino indistinctam, ac inseparabilem à voluntate creandi homines, eisdemque conferendi auxilia sufficientia ad operandum, & quia præterea in fine decreti additur. *Qui nos, eti seruos inutiles, sua misericordia dignos facit in partem sortis sanctorum, ac proinde non ultra dignitatem, voluntate specialiter gratiosa, & liberali, sed iuxta dignitatem, voluntate iusta, & obligata per dona prius collata, gloriam, & partem sanctorum retribuit.* Quia interpretandi ratio credibilior adhuc apparebit ex observatione sequenti.

Art. 5. Observandum itaque secundum est ex dictis q. 35. de Deo cum D. Thom. in omni opere Dei intervenire misericordiam simul cum Diuina iustitia. Quia Deus vnumquodque facit secundum ordinem sibi congruentem, & tribuendo illi omnia, quæ ipsi debentur secundum suam naturam; quod pertinet ad iusti-

tiam. Quod vero aliud alicui debeatur, prouenit ex voluntate purè gratiæ, & liberali Dei, qua primiulus voluit ut existant illa entitatis, ex quarū suppositione posteriores aliae debentur, ita ut prima omnium debitorum origo sit voluntas diuina purè gratiæ, & liberalis; quia vero actus voluntatis, quo Deus vult existentiam priorum illarum entitatum, est indistinctus non solum realiter, sed etiam virtualiter intrinsecè ab actu voluntatis, quo vult existentiam entitatum posteriorum, atque ideo tota collectio rerum creatarum tam debitaram illis, quam quæ aliis debentur procedit ab actu voluntatis prorsus indebito ad aquæ secundum se totum, ut constat ex quæst. 22. de Deo; Concluditur totam rerum creatarum collectionem existere, Deo illam volente liberaliter, & gratiæ, licet simul velit, ut quædam quibusdam aliis debentur, ut debentur præmia positis meritis, ut potè ortis, ac dependentibus à præcognitione Dei remuneratoris.

Ad 10. Apostolus comparat passiones huius temporis secundum se, cum gloria æterna; sub qua consideratione patet nullam esse non solum aquilitatem, sed etiam proportionis rationem operis nostri cum eo præmio, adeoque nullam esse alterius ad alteram condignitatem. Deinde ut complectetur actus eius internos, eosque ut dignificatos per gratiam habitualem, negare nihilominus verè posset condignitatem absolutam, sumptam pro qualitate arithmeticæ, qualis est inter laborem diurnum, & mercedem eius temporalem; inter pretium iustum, ac mercem. Manifestum siquidem est maiorem bonitatis cumulum infuse beatitudini, quam insit bonis omnibus, quibus ad beatitudinem disponitur, & contendit viator. Qua de causa dicitur communiter, & verissime, Deum premiare ultra condignum, sicut è conuerso dicitur. Denique punitre circa condignum, quatenus plus mali est in peccato, quam in pena peccati, ut liquet ex q. 7. de iustificatione. Ceterum hoc non tollit aequalitatem proportionis, & quasi geometricam inter opus boni, & gloriam, considerato opere bono, ut dignificato per gratiam habitualem, in cuius virtute continetur gloria, sicut arbor continetur in semine usque ad minori; ratione cuius continentia dicuntur eadem gratia pignus hereditatis æternae 2. ad Corinth. 1. 22. *Qui signavit nos, & dedit pignus spiritus in cordibus nostris.* Non igitur deest operibus iutorum condignitas gloriæ, & vita æternæ eo sensu, quo communiter assertur à Theologis, & exposita, atque asserta à nobis est; licet dupli, alio sensu iam explicato eadem siidem defit, & merito negetur ab Apostolo expresse, & æquivalenter in aliis locis obiectionis, atque alibi frequenter negata reperiatur, vti fusc ostendit inter alios Bernal díl. put. 4. de Incarnat. sc. 5. perperam cognatus eiusmodi testimonia connettere contra communem Theologorum sententiam, at maximè D. Thomæ loco supra indicato, cuius nimur clarissimam doctrinam assertiunam ex professo condignitatis prædictæ respectu vita æternæ, interpretatur prædure de vita æterna materialiter tantum sumpta quoad æternitatem; cum tamen totus ille articulus tertius reddatur per absurdus subintelleceto hoc sensu purè materiali, ut patet vel leuiter consideranter eum articulatum; & præterea suppositio purè materialis verborum sit vniuersaliter aliena ab stylo, & formalitate D. Thomæ. Satius profectò fuisset ei auctori, si D. Pauli, aliorumque similibus testimoniosis adhibuisset eam interpretationem, quam adhibet ibi D. Thomas, & ex ipso adhibita à nobis est propter auctoritates alias, & rationes superiorius productas.

Ad 11. Tam necesse est ex natura rei, ut substantiis intellectualibus proponantur antè opus præmia, & supplicia, utquæ eadem distribuantur post operationem, quam necesse est ex natura rei, ut aquatilibus, volatilibus,

volatilibus, & terrestribus animalibus attribuantur pinnae, ale, & pedes, vtque deinde non negetur motus, & cooperatio vnicuique congruens, & sic de aliis. Quia substantiae intellectuales ex sua natura sunt æternæ, & immortales, atque destinatae ad finem æternæ similiter durationis obtinendum per opera exhibita in instanti, aut intra breve tempus. Neque Deum eximit suum super omnia dominium perfectissimum à necessitate, quæ dicitur ex natura rei, ad hæc exhibenda, imò quia perfectissimum est, est ex se determinatum, vt vnicuique adsit, & cooperetur iuxta eius naturam, vti demonstratum est multiplici argumento q. 28. de Deo, ac proinde, vt perducatur hominem per operationes temporales ad finem, & præmium æternum. Vnde conceditur sponte, Deum ad nullam omnino teneri retributionem ratione rei acceptæ, & utilitatis aliquius percepta ex operibus nostris, quod solum docetur in testimonio obiectionis, sed negatur, quod non teneatur ad retribuendum ratione sua infinitæ perfectionis, cui repugnat vt perperam dederit possibilitem bene, & malè operandi, parendi, & repugnandi legibus, & consiliis suis iuxta dicta.

Ad 12. Dignissima est, quæ diligenter obserueretur differentia subtiliter tradita à D. Thoma de opportunitate miraculorum intra ordinem naturæ, deque corundem inopportunitate intra ordinem gratia. Eam autem tradit 1.p.q. 112. art. 2. c. ad med. vbi præmissa quorundam opinione de Angelis; *quod secundum communem legem superiores non mittuntur, sed inferiores tantum;* Sed ex aliqua dispensatione Diuina interdum etiam superiores mittuntur. Præmissa igitur hac opinione subiungit sic: *Sed hoc non videtur rationabile. Quia ordo angelicus attenditur secundum dona gratiarum. Ordo autem gratia non habet alium superiorem ordinem, propter quem prætermitti debeat, sicut prætermittitur ordo naturæ propter ordinem gratia.* Quæ ratiæ supponit ut certam doctrinam à nobis traditam in q. illa 28. de Deo, circa impossibilitatem negandi bonum cuique connaturaliter debitum absque compensatione per aliquid melius, vel saltem æquale. Quod si ob eam rationem ordo gratiæ vniuersaliter est inalterabilis per miracula, multò patentius, ac certius est inalterabilis miraculosè ordo meritorum respectu vita æternæ. Quia certius, ac manifestius est vitam æternam nihil habere superioris, propter quod prætermitti debeat, seu quod sit melius vita æterna, atque ex sua natura incompossibile cum eadem. Et quidem per nullam potentiam posse negari premia, & supplicia toti vniuersaliter collectioni operum bonorum, & malorum, ostensum est efficaciter ex Chrysostomi, aliorumque S. PP. communi sensu in dicta q. 28. præfertim art. 8. atque in eam rem applicari potest secunda ratio, quam D. Th. superaddit post verba modò relata. *Considerandum est etiam, ait, quod ordo naturæ in operatione miraculorum prætermittitur propter fideli confirmationem.* Ad quam nihil valeret, se prætermitteretur ordo angelicus. Multò autem minus ad eam valeret, sed magis ad oppositum, si prætermitteretur ordo meritorum ad gloriam; cùm unus præcipius articulus fidei, & præcipuum stabilimentum fidei ceterorum articulorum & operationum, ad quas dirigit ipsa fides, sit ascensus Dei remuneratoris, iuxta illud, *Accidentem ad Deum oportet credere, quia est, & remunerator est.* Conceditur itaque omnino repugnare, vt Deus neget præmium vita æternæ meritis humanis saltem omnibus vniuersaliter, in quo nullum est absurdum, sed magis in opposito. Quod si cui nihilominus videatur aliquod opus meritorum, vel etiam omnia merita aliquius hominis determinare, & in particulari, destitui posse miraculosè præmio vita æternæ propter salutem plurium aliorum obti-

nendam mediante illa negatione præmij; sicut non andeo suffragari, ita non multum repugnauero, tum quia nihil id confert ad scopum obiectionis, tum quia semper est difficile discernere limites omnipotentia Dei, præsertim operantis, quantum absolutè potest, vti familiariter fuggero in similibus questibñis.

QUESTIO XXXII.

Vtrum omne opus bonum sit meritorium saltem de congruo quorūlibet donorum Dei?

IDEATVR non esse. 1. Quia non subsistit suppositio distinctionis inter meritum de congruo, & meritum de condigno, quandoquidem in sacris litteris, Concilis, Augustino, aliisque Sanctis PP.

ex quibus solis habetur tota notitia meriti gratiæ, & gloriæ; nullum est vestigium talis distinctionis. Et præterea opus bonum, vel confert ius ad donum, quod erogatur à Deo post ipsum, idque reddit vere debitum operanti; vel non confert ius, neque donum reddit debitum. Si primù, nihil amplius desiderari potest ad rationem meritide condigno. Si secundum, nulla est ratio meriti; cùm manifestum sit non dari tanquam merenti, quod si non deberatur.

2. Omnis virtus creata est limitata, & habens spharam determinatam effectum. Omnis autem virtus meritoria nostrorum operum, sive de congruo, sive de condigno est creata, vt patet. Ergo omnis virtus meritoria nostrorum operum est limitata, & restricta ad præmium determinatum, ac proinde nulla ratio meriti nostri, etiam de congruo, potest illimitatè extendi ad quælibet dona Dei.

3. Aliqua nostra opera bona sunt purè sati factoria, sicutque ex sola satisfaciendi intentione, vt ieiunia, flagellationes, & similia: alia vero sunt purè impetratoria, vt preces, & orationes. Ergo non omnia opera nostra bona sunt meritoria, vel etiam de congruo.

4. Opera bona peccatoris impediuntur per peccatum, quomodo quidquam apud Deum consequi possint, cùm vis offensiva peccati sit incomparabiliter maior, quamvis conciliativa, & benemerentia cuiuslibet boni operis. Ergo bona opera peccatoris ne quidem de congruo merentur quidquam apud Deum.

Sed contra est 1. Quia quodcumque bonum contulerit Deus benè operanti, adeoque exhibenti aliquod obsequium ipso Deo, non vtique collatum erit purè gratiæ, ac liberaliter, tametsi donum sit omnium maximum, & obsequium fit omnium minimū. Quia pura gratia conferentis excludit omne obsequium accipientis gratum ipsi conferenti, atque ab eodem exactum, & acceptatum, quale dictum est esse omne opus nostrum bonum respectu Dei. Quodlibet igitur opus bonum nostrum habet aliquam rationem meriti saltem de congruo, respectu cuiusvis doni diuini.

2. Tam peccator, quam iustus possunt mereri de congruo remissionem peccati, & iustificationem, tum ille sibi, tum vterlibet aliis, vti docet de iusto D. Thomas q. 114. art. 6. & alij communiter ibidem, etiam de peccatore. Remissio autem peccati, & iustificatio est summum opus Dei, ac proinde summum donum eius, vt dictum est ex monte Augustini q. 10. de

K K

Iustific.

Justificat ad 5. Ergo quilibet quisque opere suo bono potest mereri saltem de congruo quodlibet donum Dei utrumque magnum.

3. Quo quisque maior, ac excellentior est, et magis ac magnificientius decet, ut recompenset obsequia quæcumque sibi praestita. Dei autem excellentia est summa, & magnitudinis eius non est numerus, neque finis. Ergo nullum compensationis genus pro vlo obsequio praestito per creaturam diminitati, potest esse maius, quam quod decet Deum ut retribuat. Meritum atem de congruo dicitur respectu eorum omnium quæ decet Deum, ut retribuat. Ergo vis meritoria de congruo inest illimitata cuiusvis operi bono, respectu quorumlibet donorum Dei.

Art. 1. Respondeatur. Reperiri in operationibus humanis bonis saltem aliquibus vim aliquam meritoriam propriæ, & sine metaphora talem, merito digno inferiorem, & aliquo modo minus efficacem, quantum est ex se; est sententia usque adeo communis, & indubitate Theologorum cum D. Thoma q. 114. art. 6. & apud Magistrum dist. 27. ut absque manifesta temeritate, ne quid dicam amplius, negari minime possit. Probatur efficaciter, quia in primis iustificationem, & remissionem peccatorum suorum nullus peccator potest mereri de condigno, seu merito simpliciter tali, ut definit aperte Concilium Tridentinum lssl. 6. cap. 8. Et colligitur ex 3. ad Rom. 2. 3. *Omnis enim peccaverunt, & ergo gloria Dei iustificati gratias (in Greco legitur; iustificantur autem gratis) per gratiam ipsius, per redempciozem, que est in Christo Iesu.* Et cap. 4. 6. *Sicut, & David dicit beatitudinem hominis, cui Deus accepto fuit iustitiam sine operibus.* Et ad Titum 3. 5. *Non ex operibus iustitia, que scimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit.* In quibus exclusio operi est exclusio meritorii uniuersim omniū, seu operum, quatenus merentium iustificationem, non solum adaequatè sumptā, inclīso primo quoque eius initio, sed etiā sumptā inadæquatè pro ultimo eiusdem cōplemento (quod est infuso gratiae habitualis) ut pluribus efficaciter, inter alios, fraudet Vascquez. Constat præterea ex q. præcedenti art. 12. nullos actus disponentes ad iustificationem, eademque, seu tempore, seu natura priores, esse posse meritorios de condigno eiusdem iustificationis, seu gratiae habitualis, & gloriæ.

Art. 2. Ex alia vero parte potest nihilominus peccator, per actus bonos præentes ad iustificationem, mereri aliquatenus, nempe merito, secundum quid, & de congruo eandem iustificationem, quoad ultimum ipsius complementum, & quoad alia dona inter media subsequentia ad primum eius initium, cuius initij exceptio exponetur, & stabilietur q. 35. Suadetur assumptum efficaciter primum ex illo ad Hæbr. 3. 16. *Beneficentie autem, & communionis nolite oblinisci.* *Talibus enim hostiis promeretur Deus, id est, placatur, ut verit Augustinus lib. 15. de Ciuit. c. 5. Placari autem solum est respectu antecedenter peccatoris, nec est absque vlo eius merito, cum obtinetur præuis eiusdem operibus bonis. Deinde orationibus peccatoris veniam humiliter petentis inest vis aliqua impetratoria apud Deum. Ergo operibus eiusdem bonis inest vis aliqua meritoria apud eundem. Antecedens, cui suffragatur D. Thomas 2. 2. q. 8. 3. art. 16. colligitur ex illa parte parabolæ apud Matth. 18. 32. *Serue nequam omne debitum dimisi tibi, qui arogasti me,* & Luke 18. 14. ubi de Publicano orante: *Deus propitius es mihi peccatori;* subiungit Christus Dominus, *Dico vobis, descendit hic iustificatus in dominum suum ab illo, Pharisæo superbo.* Quo exemplo August. tract. 48. in Ioan. vers. 15. refellit cæcum dicentem 9. Ioan. 31. *Scimus autem quia peccatores Deus non audit, adeoque sentit* Augustinus Publicanus orasse adhuc peccatorem, &*

nihilominus fuisse exauditum. Id quod cum meriti etiam expressione, docet iterum clarè lib. 2. contra Epist. Parmen. c. 12. sub initium. Probatur iam consequentia, quia peccatum nullo ex capite potest effigie magis impedire virtutis meritoriae, quam imperatoris, sed forte minus, quia efficacia orationis innititur gratia, & benivolentia, cui opponitur magis odium aduersus peccatorem, quam iustitia, qui aliquatenus innititur meritum, & exigentia recompensationis. Denique maior aliqua spes concipi potest de iustificatione, & salute peccatoris assidui in eleemosynis, mortificationibus, orationibus, aliisque pietatis operibus, quam eius, qui nihil tale agit, aut raro agit. Quia de causa Sancti PP. solent ad eiusmodi opera enix̄ hortari peccatores, tanquam inde obtenturos misericordiam Dei, ut obleruat Suarez ex Bellarmino, & Vega, atque hic profecto videtur esse communis fidelium sensus, peccatorem exercitio bonorum operum adiicere adminiculum aliquale spei salutis suæ, cuius tamen concienda nullum possit esse fundamentum ex operibus in statu peccati, si nulla illis omnino inest vis meritoria iustificationis, & remissionis peccatorum.

Art. 3. Confirmantur hæc validè, quia Augustinus efficacissimus impugnat meriti humani non procedentis ex gratia, tum perfecti, aduersus Pelagianos, tum imperfecti aduersus Semipelagianos, atque huius distinctionis oculatissimus obleruator, concedit nihilominus fidei ortæ ex auxilio gratiae Dei iustificationem, & meritum aliquod iustificationis, consequentis utique ad ipsam fidem elicitem a nondum iustificato, cum premium sit saltem natura posterius quam meritum, ut apparebit ex dicta q. 35. Deprehenditur ea mens Augustini ex epist. 105. *Neque ipsa ait, remissio peccatorum sine aliquo merito est, si fidem illam imperrat.* Neque enim nullum est meritum fidei. Ruris epist. 106. *Si quis dixerit, quod gratiam bene operandi fides mereatur, negare non possumus.* Et mox interposita obiectione: *Cum fides, subiicit, meritis iustificationem, non gratiam (actualem) aliquid meritis procedit humani, sed ipsa gratia (itidem actualem) meretur augeri (per auxilia propinquiora iustificationis) ut aucta mereatur, & perfici, obtenta videlicet iustificatione.* Quem esse legitimum sensum patet consideranti contextum, & scopum Augustini. Verum id nulla indiget consideratione, sed sola simplici lectio, quod habetur c. 2. de prædest. SS. ac deinceps, ibi enim clarè, ac fusè concedit fidei peccatoris, ripetit vñterioris gratiae perducentis ad complementum perfectæ iustificationis, rationem meriti inchoatiū, & imperfecti, quale intendebant Massilienses respectu ipsius fidei, solumque, aduersus ipsos, & aduersus priorem sui ipsius errorem, contendit fidem esse ex auxilio gratiae Dei, nec sine ipso præueniente omne meritum, esse posse, atque hoc idem, & nihil præterea aliud tradit circa hoc punctum lib. 1. retractat. c. 23. à medio: *Nimirum initium fidei non esse ex nobis, ut olim dixerat in expositione Epistolæ ad Romanos, sed ex gratia Dei præueniente omnia qualiacunque merita nostra, ut postea sapere, ac cõstanter docuit aduersus Pelagianos, & Semipelagianos.* Vnde consequenter vñque deinceps docuit iustificationem sumptā adaequatè pro tota serie conuersio[n]is ad Deum, non esse ex nobis, sed ex gratia. Cæterum fidem, quæ est ex pura gratia nullis ullius generis præcedentibus meritis nostris, esse aliquo modo meritoriam aliorum subinde auxiliorum gratiæ, quibus angeatur prior gratia usque dñm perueniatur ad perfectionem, & ultimum complementum iustificationis per gratiam habitualē, quod docet clarè in locis nuper indicatis, atque in eā sensu vindicatis fusè à Vascquez aduersus nonnulla effigie Dominic Soto, quæ ipsa sufficienter à nobis præoccu-

pata sunt. Hoc in quam non retractauit vñquam Augustinus, sed magis confirmauit in libris retractio-

nūm.

Art. 4. Ex his igitur omnibus iniucem collatis apparet admittendum omnino esse meritum aliquod merito de condigno inferius, & minus efficax; quandoquidem respectu primæ gratiæ iustificantis, & respectu dispositionum eius nequit dari meritum de condigno in justificato; & tamen in eodem dari potest meritum aliquod inferioris conditionis respectu eorundem donorum, supposito pure gratis initio fidei. Confirmatur, quia iustus potest alij existenti in peccato mereri aliquo modo remissionem peccatorum, & primam gratiam, ut docent D. Th. in dicto art. 6. & alij communiter, & ita omnino dicendum est, ne aliquo cogamur dicere viros sanctos perperam quā plura tentare, ac perficere, vt obtineant à Deo conversionem peccatorum, & tamen constat ex q. præcedenti, neminem præter Christum posse quidquam cuiquam alij mereri de condigno. Meritum autem inferius merito de condigno dicitur communiter meritum de congruo, qualemcumque demum alias sit, & unde cumque decidat à dignitate. Pater igitur admittendam esse communem meriti divisionem in condignum, & congruum, seu in meritum simpliciter, & meritum secundum quid.

Art. 5. Est tamen difficile assignare prædicatum, per quod alterum ab altero formaliter differt. Quia communis in primis vtrique est voluntarietas, atque libertas operis meritorij. Quia videlicet secula opus non est imputabile operanti, vt liquet ex quæst. 27. & maximè 18. ideoque mouere neminem potest in favorem, aut nocucentem ipsius operantis. Communis vero est libertas ad actus inæquales, quia quæ est ad actus æquales, non est sufficiens ad dignitatem laudis, & consequenter, neque ad meritum, vt constat ex q. 19. Et quod ad meritum attinet, confirmatur ex q. 31. in qua ostensum est contemptum liberum, & arduum commodi temporalis esse de conceptu meriti. Manifestum autem est huiusmodi libertatem dari non posse in eo, qui tantum est liber ad actus omnino æquales inter se; quandoquidem actus cum arduitate contemnens commodum temporale nequit esse æqualis actui non contemnenti, seu amplectenti illud. Communis deinde est vtrique merito bonitas operis, qua videlicet seclusa nequit opus placere Deo, ac proinde nec mouere Deum ad villam compensationem. Communis tertio est ex loco modò indicato victoria commodi temporalis contradicentis existentiae actus honesti, aut taliter honesti. Quia videlicet seclusa victoria nullus operans fecerit sumptus, ratione quorum sit capax recompensationis. Commune quartu est vtrique merito, vt si quidem sit exiguum præmij supernaturale, sit & ipsum opus intrinsecè supernaturale, quia quod est intrinsecè naturale, nullam proris proportionem habere potest cum vlo dono supernaturali, ideoque nullam, ne quidem imperfectam potest continere in se existentiam inducitiam illius, vt iam suppositum est supra ex dictis, & multiplicitate confirmatur q. 7. de gratia. Quia vero omnes actus supernaturales, vel sunt actus charitatis, vel dependent essentialement ab imperio saltem ineffaci charitatis, vt dictum est cum D. Th. q. 41. de virt. Theol. sub initium, ac deinceps; communis denique est vtrique merito essentia lis dependentia mediata, vel immediata à motu charitatis eo modo, quo ibi explicatum est. Hæc igitur omnia sunt communia merito condigno, & congruo.

Art. 6. Neque vero differunt inter se vniuersaliter ex eo, quod meritum condignum sit opus proprium iusti, congruum vero non iusti. Quia licet nullum opus factum à non iusto possit mereri de con-

digno vllum præmium, atque omne opus bonum proprium iusti sit meritorium gratiæ, & gloria de condigno; fieri nihilominus potest, vt opus iusti sit meritorium tantum de congruo respectu præmij alienius particularis, vt paulo prius dictum est ex D. Thom. Aliunde igitur explicare oportet per quid differat opus quatenus meritorium de condigno, ab opere quatenus meritorio tantum de congruo. Accedit opus quoque factum à peccatore, seu non iusto, posse esse meritorium de congruo respectu alicuius doni diuini: simulque non esse meritorium, ne quidem de congruo respectu alicuius alterius doni, vt paulo post dicetur, ac proinde ex hoc etiam capite opus esse alia regula congruitatis, & non congruitatis, seu defectus congruitatis in opere meritorio, præterquam esse factum à iusto, vel peccatore.

Art. 7. Præterea neque ex eo præcisè differunt, quod ratione meriti congrui non redditur propriæ, ac strictè debitum præmium, quod ipsi rependitur, sed confertur ex sola quadam decentia, quatenus decet magnitudinem, maiestatemque diuinam, vt illud retribuat, tametsi absolute non teneatur retribuere, ratione vero meriti condigni præmium reddatur omnino debitum, & conferatur à Deo ex virtute iustitiae. Hoc, inquam, discrimen, tametsi insinuacum à D. Thoma in dicto art. 6. atque à Suarez, & aliis communiter receptum, non quietat intellectum, si plurimum aliunde non promoueat. Primum, quia quod nullatenus debetur propriæ, & strictè, confertur propriæ & strictè ex pura liberalitate, & purè gratiosè. Est autem contra conceptum meriti, & præmij, vt sic, quod hoc illi succedit, atque superaddatur ex pura liberalitate propriæ, & strictè tali, pureque gratiosè. Huiusmodi enim superadditio, seu retributio nihil re ipsa differt propriæ, & strictè à donatione liberali, nullum proris presupponente meritum, atque eo ipso excludente ab opere meritorio omnis exigentia intrinsecæ præmij, quam tamen exigentiam dictum est q. 30. ex communī consensu esse de quiditate meriti, vt sic. Deinde quod dicitur. Deum conferre quadam præmia præcisè, quia decet se, vt ea conferat; alia vero ex iustitia, & quia debet, supponit falsum. Quia Deus non habet aliam suarum operationum regulam, quam decentiam, & de- centiam, seu non decentiam earum respectu sui, id que est sibi iustum, quod se decet, id vero ininstum, seu non instum, quod dedecet, seu non decet. Nec est considerabilis alia ratio iustitiae, vel iustitiae respectu diuinæ voluntatis, vt liquet ex dictis q. 19. de Iustitia, vbi ostensum est repugnare Deo iustitiam commutativam, & distributivam propriæ talem. Præterea cum dicitur Deum, vt conferat præmium correspondens merito congruo, vel intelligitur decere positiu, & negatiu, ita vt dedecet non conferre illud, & tunc tribuitur merito congruo vis inferendi præmium cum metaphysica infallibilitate, ac necessitate, cum sit metaphysicè impossibile, quidquid decet Deum; ac proinde meritum congruum adstruitur nullus proris momenti, nullamque, vel levissimam fundans spem obtainendi præmij. Quia quidquid decet Deum, & que facile contingere potest, nullaque proinde certitudo, immo nulla, vel etiam levissima suspicio esse potest, quod id non eueriet, vt ostensum est q. 28. de Deo.

Art. 8. Simili argumento refellitur discrimen quod assignat Valsquez, nempe merito de congruo deberi à Deo præmium ex sola gratitudine, merito vero de condigno deberi ex iustitia legali. Inquiero enim, vel merito de congruo, ita decet Deus præmium ex

gratitudine, ut incideret in vitium ingratitudinis negato præmio; vel ita ut nullam vilius vitij labem propterè incurreret. Si primum, meritum de congruo ex suo conceptu induceret præmium tafta cum infallibilitate, & necessitate, atque meritum de condigno, quandoquidem chymericum id est, vnde aliqua vitij labes redundant in Deum. Si secundum, meritum de congruo nullam prouersus spem faceret futuritionis præmij; quia æquè facile contingit, quidquid Deus facere potest absque vila vilius vitij laba. Accedit repugnare Deo virtutem gratitudinis, ut liquet ex q. 19. de Deo ad 3. idque à fortiori sequitur ex fundamento, quo idem Vasquez toties, & tanto conatu excludit à Deo iustitiam commutatinam, quia videlicet Deus non est capax accipendi vilius beneficij, & potius est beneficus nobis, cùm nos bene ooperamur; & tenetur agere ipsi grātias propter qualecumque opus nostrum bonum. Vnde ad nullam villo titulo retributionem teneri potest ex re accepta, multo verò minus ex beneficio sibi collato, & ex virtute gratitudinis.

Art. 9. Demū neque id discrimē vniuersaliter est verum, quod nonnulli alij tradunt, ad meritum condignum subsequi præmium necessariò, ac infallibiliter, ad meritum verò de congruo contingenter, & probabiliter tantum. Contra namque est, quia iuxta communem, eandemque veram sententiam, ut supra diētū est, actus adæquate disponentes ad iustificationem, inter quos, saltem extra sacramentum, est dilectio Dei super omnia, merentur de congruo tantum ipam iustificationem, & remissionem peccatorum; & tamen haec consequitur infallibilitate, & cum necessitate metaphysica ad dilectionē Dei super omnia, ut liquet ex q. 8. de Virt. Theol. præsertim ad 6. Deinde supereft explicandum huic sententiæ, quā fieri possit, ut actus aliquis noster bonus reddat probabiliorem futuritionem, quā non futuritionem alicuius præmij, quin illam reddat omnino certam, & metaphysicè necessariam; cùm ut nuper dicebatur, quidquid Deus facere absolute potest, æquè facile facere possit. Vnde videatur, quod nulla maior spes, aut probabilitas esse possit ex natura rei de futuritione potius, quā non futuritione præmij, quod Deus absolute, & simpliciter negare potest.

Art. 10. Dicendum itaque est meritum de congruo per hoc vniuersaliter distinre à merito de condigno, quod ratione meriti de congruo, vagè solum, ac disiunctiū debetur merenti præmium attenta magnitudine bonitatis quæ inest operi, ceterisque æstimabilitatis titulis, ac circumstantiis tenentibus se ex parte merentis, & independenter à peculiari aliqua Dei revelatione, ac promissione, ratione verò meriti de condigno debetur præmiū merenti omnino determinatè sub eadem confederatione. Et quidem nouum non est in ordine rerum etiam pure physico, & naturali, ut aliqua debeantur vagè, & indeterminatè; alia verò omnino determinatè. Homini enim debetur determinatè caput, cor, pectus, & alia eiusmodi; at pulchritudo, bona indoles, acumen iugenij, & similia debentur vagè, & indeterminatè tantum; ita ut priora illa nulli deesse possint ex natura rei; posteriora hæc singulis determinatè sumptis deesse possint, omnibus s' collectiū deesse non possint ex natura rei. Quod enim omnes homines nascerentur deformes, malæ indolis, aut stulti, esset procul dubio contra exigentia intrinsecam naturæ, neque id naturaliter evenire potest. Quia perfectiones opposite eiusmodi defectionibus sunt homini connaturales, cum futura essent supernaturales quoad substantiam, ut liquet ex q. 6. de gr. si non modò singulis distributinè, sed etiam omnibus collectiū negari possent absque miraculo. Similiter repetenti s'pè actus cīca aliquod obiectum debe-

tur ex natura rei determinatè habitus dans facilitatem ad actus similes. Quod autem idem habitus per totam vitam perseveret incorruptus, non debetur ex natura rei determinatè, sed tantum indeterminatè, & vagè. Constat non deberi determinatè, quia plures eiusmodi habitus corrumpuntur de facto per actus & habitus contrarios antè finem vitæ; cum, que debentur determinatè ex natura rei, nunquam cùm quam desinet vi agentium naturalium. Constat rursus deberi nihilominis indeterminatè, & vagè; quia iidem habitus dum inclinant ad actus similes prioribus, eo ipso inclinant saltē indirecte ad augmentum, & intensionem sui; idest, ad maiorem remotionem à contrario valenti ipsos corrumpere, ideoque ad conseruationem sui. Nulla autem inclinatio indita à natura est fructabilis vniuersaliter ex natura rei. Quia nihil natura perperam facit. Perperam autem est inclinatio indita toti alicui generi, aut speciei, quæ in nullo individuo induceret terminum suum. Alia præterea sunt huiusmodi innumera in natura, que debentur indeterminatè, & tamen sunt indebita determinatè vnicuique individuo seorsim sumpto, cum certum sit quedam alia deberi singulis determinatè.

Art. 11. Quod autem hoc pacto differant, que debentur ratione meriti condigni, & ratione meriti congrui, nulla indiget probatione quoad alteram partem de merito condigno, cum sit in confessio apud omnes, & constat clarè ex qu. præcedenti, nulli merenti aliquid de condigno negari vñquam à Deo de facto, vel etiam negari posse saltē ex natura rei, suppositis iis omnibus quæ pertinent ad constitutionem meriti cōdigni in ratione talis. Quoad alterā verò partem de merito congruo suaderi facile potest ex iis, quæ in superiori discursu præmissa sunt. Quia, qui iustificantur dependenter à propria libera dispositione, iustificantur vtique dependenter à merito suo congruo iustificationis, & remissionis peccatorum. Ij autem dicuntur in primis, & verè sunt iustificati gratis, & accipiunt à Deo donum indebitum ipsis absolute, & simpliciter, atque negabile ab eodem absque iniustitia, & absque miraculo, ut liquet ex art. 1. Pater autem non ita dari, & accipi, quod vnicuique determinatè sumpto debetur ex natura rei propter opus suum. Deinde iudicantur præexistente peculiari spē, & probabilitate obtinendæ sua iustificationis, & remissionis peccatorum suorum, fundata in præiuis suis actibus bonis, ut liquet ex artic. 2. Id autem, quod ne quidem disiunctiū, ac vagè debetur ex natura rei, facta aliqua suppositione, non redditur specialiter sperabile, ac probabile ex eadem suppositione. Quia omnis pura probabilitas maior electionis Diuinæ casuæ in vnam portus partem, quā in oppositam, circa aliiquid particulare determinatè sumptum, fundatur in necessitate metaphysica vagè, ut Deus, eo determinatè modo eligat, & non oppoſitio, circa aliquod individuum contentum in collectione, ad quam pertinet illud particulare, nec eadem maior probabilitas aliter subsistere potest, ut efficaciter ostensum est qu. illa. 28. de Deo. Rursus quod non debetur alicui determinatè, licet debeat eisdem indeterminatè, & vagè, absolute dicitur conferri gratiōsè, & liberaliter; sicut dictum est conferri peccatori, vt cumque disposito, suam iustificationem, & remissionem peccatorum. Quia videlicet potuit ipsi absolute negari absque villa iniustitia, & violentia. Idem autem similiter verificatur in ceteris omnibus, quæ ex cōmuni consensu cadunt sub meritum tantum de congruo. Pater igitur istam meriti congrui expositionem, eiusque differentiam à merito condigno consonare communi, circa vtriusque naturam sensui reali, atque ex eodem legitima, & necessaria deductione inferri.

Art.

Art. 12. Inde autem vterius deditur, nullum esse donum Dei purè creatum, cui propter magnitudinem suæ bonitatis, & excellētia repugnet, vt cadat sub meritum congruum hominis etiam peccatoris. Pater hoc in primis à posteriori ex dictis art. 1. & 2. Quia nullum donum purè creatum est intrinsecè maius, quā gratia habitualis simul cum gloria, cuius ius, & vis necessariò inducitur inest eidem gratiæ; & si quidem consideretur difficultas obtinendi utrumque istud tam magnum donum, nulla potest esse maior, quā quæ prouenit ex peccato lethali. Et nihilominus potest, tum peccator sibi ipsi, tum iustus alij existenti in peccato merer de congruo gratiam, & gloriam simul cum remissione peccatorum, vt ibidem dictum est. Nihil igitur purè creatum ob magnitudinem suæ bonitatis, aut difficultatis, vt cōcedatur alicui à Deo, excedit limites meriti congrui puræ creaturæ. Probatur idem rursus à priori, quia homo ex sua natura essentia liter est ordinatus ad suam beatitudinem, idest, ad summum suum bonum, & ad summū donum Dei conferribile sibi manenti puro homini. Consequenter cetera omnia cōferabilia homini viatori à Deo, eatenus præcisè sunt bona eidem, siue iusto, siue peccatori, habēque rationem donorum Dei, quatenus conferunt mediatè, vel immediate; proximè, vel remotè, se solis seorsim, vel coniunctim cum aliis, ad consequitionem vltimi finis. Quia bonum dividitur adéquate in finem, & media; atque de ratione medijs est, vt iuuer, ac conferat aliqualiter ad consequitionem finis. Omnia igitur dona Dei collata homini viatori, ideoque nondum consequento suum vltimum finem, sunt ex se idonea, quæ iument illum, siue iustum, siue peccatorem ad consequitionem sui vltimi finis. Auxilia autem supernaturalia gratia actiualis, siue iusto, siue peccatori collata, sunt dona Dei, & quantum est ex se vtilia accipienti. Neque verò vtilia alteri esse possunt, quā inducendo actus bonos, & impediendo actus malos; cum nihil aliud præstare possint immediate per seipso, vt patet. Vnde si nulla prorsus inest vis vel actibus quibusvis malis ad impedientem demeritorie vltimum finem, vel actibus quibusvis bonis ad inducendum eundem meritorie, saltem mediatè, nulla profectio est absolute vtilitas auxiliorum gratia Dei. Quia quod solum est vtile ad inducendum aliquod inutile, aut ad impidiendum aliquid nullatenus nocens, absolute est inutile. Omnis autem inutilitas, & vis nociva actuum malorum, & bonorum reducitur ad causalitatem moralem meritoriam, & demeritoriam. Quia independet ab hac causalitate nihil in eis apparuit, quo prodesse, aut nocere possint. Nempe illa ipsa ratio dispositionis, & indispositionis ad vteriora dona Dei, quæ illis tribuitur, non aliter ab eisdem exercetur, quā mouendo voluntatem diuinam, media cognitione bonitatis, & malitia suæ moralis, atque complacentia, & displicantia de ipsis ad concedendum, vel subtrahendum eadem illa dona diuina. In hoc autem motionis modo, ac genere consistit formaliter conceptus meriti, ac demeriti. Inest igitur actibus bonis supernaturalibus tam peccatoris, quā iusti vis aliqua meritoria vitæ aternæ, & consequenter remissionis peccatorum, si hæc præexistant; sicut actibus malis inest vis aliqua demeritoria utrumque eius boni, idest, inest illis vis aliqua meritoria summi doni Dei inter præcreta, & summe difficilis, quod concedatur.

Art. 13. Non tamen inest immediate vis hæc meritoria utrumque eius doni omnibus, & quibusvis actibus supernaturalibus, sed quibusdam immediate, & quibusdam aliis tantum mediatè. Sicut enim in ordine rerum naturali, & physico, quæ remotissimè distant à fine, eatenus præcisè iuant ad consequitionem finis, quatenus inducunt aliquid propinquius ipsi fini, atque in hoc inducendo totam suam vim impendunt,

R.P. Epifanía Curs. Theol. Tom. I.

& sic gradatim proceditur: ita etiam in ordine supernaturali, & morali, ab infinitis ad summā dona serie quadam, & ordine congruo peruenit. Vnde prima auxilia gratiæ ad credendum dantur omnino gratis absque ullo proflus merito ipsius creditis. Deinde primus actus fidei disponit ad habitum fidei, eundemque meretur de congruo. Tertiò actus postea eliciti per habitum fidei merentur de congruo auxilia gratiæ ad sperandum, & per primum actum spei inducitur similiter habitus spei. Rursus actibus spei coniunctis cum actibus fidei, vel solis, vel etiam superadditis aliis actibus virtutum moralium, prout cuique placet, condescend animus ad actum dilectionis Dei. Cui actui inest vterius vis immediate meritoria de congruo respectu iustificationis, & remissionis peccatorum. Quia demum superneniente incipiunt subinde opera meritoria de condigno gratiæ, & gloriæ, vt dictum est in quæ præcedenti. Et sane hoc ferè ordine procedere vim meritoriam de congruo nostrorum actuum, neque actus inferiores dilectione Dei mereri de congruo immediate, sed tantum mediatè iustificationem, & remissionem peccatorum, ex eo apparent certum; Quia infidelis incipiens credere, ac deinde sperare, nondum propterea est immediate dispositus, ac idoneus, cui infundatur gratia habitualis, & remittantur peccata, vt liquet ex quest. 10. de Iustificatione. Eiset autem optimè ad id dispositus, ac idoneus immediate per eos actus, si iam per eosdem immediate meretur de congruo, tantum, ac tam difficile donum Dei. Quis enim neget esse iam optimè dispositum, ad accipiendo aliquid, eum, qui illud iam meretur de congruo, & cui proinde congruum iam est, vt id donetur, atque necesse omnino est, vt eidem, vel alicui alijs nihilo melius se habent, conferatur de facto, iuxta expositionem congruitatis nuper præmissam.

Art. 14. Simili ratione deditur cum D. Th. dicta q. 114. art. 7. & aliis, aduersus aliquos alios, non posse iustum mereri sibi de congruo reparationem post lapsum. Quia auxilia gratiæ, qua conferuntur iusto, ordinantur immediate ad perseverantiam eius in gratia, atque id est actus ex illis procedentes, vim omnem suam meritoriam impendunt in vteriora dona, & auxilia gratiæ, quibus vnuquisque successuè perseverat pro singulis partibus temporis succendentibus immediate ad vnamquamque eiusdem partem, pro qua bene operatur, & vtitur donis gratiæ iam præhabitis. Quia ianæ dona, & auxilia gratiæ induciua vterioris semper perseverantia in gratia, sunt materia adæquate sufficiens expienda toti virtuti meritoria de congruo, quam exercent respectu ipsius operantis quælibet, & quantilibet cuiusvis iusti opera bona. Vnde si quis virtuti meritoriae præcedentium suorum operum bonorum, & auxiliis gratiæ Dei concessis intuitu illorum contradicat, atque impedimentum apponat per subseqens peccatum, nullum sibi supereficit meritum, vel etiam congruum remissio eiusdem peccati, sed oportet, vt sola, ac pura misericordia Dei innixus incipiat edificare de novo, propter totalem à fundamentis euersionem prioris edificij spiritualis, per subseqens peccatum lethale abolitum omnis prioris meriti. Quod non leviter confirmatur ex Ez. ch. 18. 24. Si autem auerterit se iustus à iniustitia sua, & fecerit iniuriam, &c. Omnes iniustia eius, quas fecerat, non recordabuntur. Perinde igitur nihil valent, nihilque mouere Deum possunt opera antecedēter iusti in sensu compósito peccati deinde subsequentis, atque si nulla deinceps maneret eorū memoria apud Deum, idest perinde omnino, atque si nunquam extitissent. Quod si non obstante peccato adhuc nihilominus retinerent vim aliquam meritoriam, utcumque tenuerint, & spem aliquam fundarent, tametsi valde exiguan-

KK 3 redditus

reditus in gratiam, & amicitiam Dei, non vtique abirent in obliuionem ratione peccati. Ergo operibus iusti nullus inest vis meritoria respectu præmij conferendi ipsi post peccatum, & quæ mansura sit in sensu composito peccati.

Art. 15. Verum hoc non tollit quominus iisdem operibus iusti inest vis meritoria de congruo respectu alienæ iustificationis, & reparationis post lapsum, ut docet D. Thomas loco nuper indicato. Quia videlicet auxilia gratiæ collata iusto ordinantur à Deo, primum quidem, ac principaliter ad salutem ipsius ea accipientis, eidemque cooperatur, secundario vero, ac minus principaliter ordinantur in salutem etiam proximorum, quibus, tametsi peccatoribus, per charitatem, & dilectionem Dei coniungitur. Quapropter iustus potest sibi mereri efficacius, & de condigno gratiam, & gloriam; simul tamen potest alius quoque mereri, tametsi peccatores sint, minus efficaciter, & de congruo; præsertim cum, ut dicit D. Thomas, rationabile sit, ne Deus omnino despiciat opera, & labores, quos impedit homo per amicitiam sibi coniunctus, pro iis, qui sunt itidem coniuncti aliquatenus eidem homini ratione charitatis erga Deum. Apparet igitur ex his omnibus quodlibet donum Dei purè creatum, quod attinet ad magnitudinem tum luæ bonitatis, tum difficultatis interpositæ à creatura, posse cadere sub meritum congruum puræ creaturæ; sed non cuiilibet operi inesse vniuersaliter, & promiscue vim meritoriam de congruo cuiuslibet doni diuini, & multò minus quorūlibet donorum Dei copulatim, aut etiam respectu cuiuslibet subiecti pro quibusvis circumstantiis. Qua secunda pars conclusionis innoteſcat magis in progressu.

Ad 1. Partis negantis. Constat iam ex dictis repetiri re ipsa in sacris documentis distinctione meriti condigni, & congrui, adeoque istas voces idoneè inducetas esse à Theologis. Constat item ius ad præmium, aliud esse determinatum, aliud vagum; atque illud esse proprium meriti condigni, istud vero meriti congrui. Qua distinctione iuris, ac debiti evanescit ratio obiectionis.

Ad 2. Dictum similiter est, non deberi quodlibet donum Dei cuiilibet operi etiam de congruo. Vnde vis meritoria de congruo cuiuslibet operis est finita, & limitata. Deinde quia prima dona Dei sunt principium omnium nostrum meritorum, atque principium meriti non cadit sub ipsum meritum, ut dicitur q. 35. patet hinc quoque limitari vniuersaliter omnem vim meritoriam creaturæ, nec adæquari sphæra omnipotentiæ Dei.

Ad 3. Omnibus operibus supernaturalibus hominis viatoris inest vis, & satisfactoria, & impetratoria, & meritoria. Meritoria, quia habent bonitatem placenter Deo coniunctam cum difficultate, & arduitate. Satisfactoria, quia habent difficultatem, & arduitatem, quæ est quadam penalitas coniuncta cum bonitate. Impetratoria, quia proficiscuntur ex desiderio, & spe beatitudinis æternæ, & ex intentione, & fiducia, quæ sunt quoddam genus orationis, obtinendi quæcumque conferunt ad consequitionem vita æterna, ipsamque vitam æternam. Itaque ratio meriti constituitur in recto per bonitatem supernaturalis operis, & in obliquo per difficultatem & arduitatem. Ratio vero satisfactionis est conuersio per difficultatem, & arduitatem in recto, & per bonitatem in obliquo. Ac demum ratio impetracionis, per desiderium, & fiduciam beatitudinis, & conseruentum ad beatitudinem in recto, & per reliqua duo prædicata in obliquo. Nihil autem horum trium impeditur per reliqua duo, sicut nec dignitas laudis impeditur mutuò, vel non mutuò per aliquid eorum-

dem trium; quia videlicet hæc omnia nituntur diuersis titulis; qui proinde omnes vigent perinde, atque vigeret unus quilibet eorum se iunctus realiter à ceteris, prout se iungitur vis impetratoria in beatis, & vis satisfactoria in animabus purgatoriis. Dicuntur vero aliqua satisfactoria, alia impetratoria, alia meritoria, prout contingit præminere in unoquoque opere, alium atque alium titulum ex prædictis.

Ad 4. Simul cum odio peccati, & peccatoris, ut peccator est, retinet Deus amorem erga naturam ipsius peccatoris, quæ est bona, & auctorem habet Deum, necnon erga auxilia gratiæ, quæ illi largitur. Vnde opera bona peccatoris possunt eatenus placere Deo, & ex dilectione Dei misericordi erga ipsum obtinere de congruo præmia ipsis proportionata, ut dictum est. Quod nihil nocet virtuti offensiva maiori peccati, quia nihilominus ratione ipsius, dum non remittitur, negatur maius bonum, nempe vita æterna.

Ad 1. Partis affirmantis. Sicut propter merita militia non conferuntur præmia togatorum, & cœnoverfo, ita Deus quibusdam meritis quædam determinata præmia rependit, & non potest proper eadem, quædam alia rependere, ob defectum proportionis, & ordinationis diuinæ præiuxæ. Vnde fieri potest, ut præexistenti aliquo opere bono, & absolute meritorio, conferat Deus aliquod suum donum perinde gratis, & purè liberaliter, atque si nullum omnino præsuppositum fuisset meritum. Quia videlicet tale opus nulla præditum est proportione respectu talis præmij, nec ad idem præmium tanquam ad finem præordinatus fuit à Deo actus primus libertatis, ex quo processit idem opus.

Ad 2. Conceditur iuxta dicta, nullum Dei donum purè creatum excedere limites virtutis meritoria de congruo, adæquatè sumptæ, secundum omnes adhuc possibiles puræ creaturæ. Ceterum fieri potest, vi modo dictum est, ut quibusdam operibus deficit omnino vis meritoria immediata maximorum Dei donorum. Deinde cuius operi bono deest necessariò vis meritoria respectu gratiæ, seu actualis, seu habitualis, ex qua procedit. Et similiter deest operibus bonis puræ creaturæ omnis vis meritoria respectu donorum omnium prout conferibilium tempore antecedenti, ut dicetur quæst. 35.

Ad 3. Deusest essentialiter Index, & Gubenerator vniuersi. Pertinet autem ad partes Iudicis, & ut Gubeneratoris, ut in distribuendis, ac rependendis donis suis, non respiciat ad solam suam dignitatem, & excellentiam, sed etiam ad dispositionem, dignitatem, & merita suscipientium. Pronidet autem vtique huic parti, pretiosa nobis promissa donando, qualia nemo aliud donare potest, & quibus reddimus consortes natura eius, eaqne distribuendo inæqualiter iuxta inæqualitatem meritorum, non solum de condigno, sed etiam de congruo. Vnde ne quidem meritum de congruo habet ipsam omnino illimitatam, præterquam comparatiuè. Quæ particula idè adiicitur, quia quicunque elicit opus aliquod supernaturale, & placens Deo, videatur esse eo ipso melius dispositus ad quælibet dona Dei in qualibet intensione, quam qui nullum tale opus præficerit, ex suppositione, quod alterutri eorum velit illa largiri Deus, tametsi largiri velit ultra mensuram indebitam absolutè, tum determinatè, tum etiam diiunctiæ ratione operis prædicti.

QUESTIO

QVÆSTIO XXXIV.

Vtrum crescat meritum ex maioris intensione actus?

NIDETVR non crescere cæteris paribus. I.
Quia quod non est voluntarium, non est
eatenus meritorium. Quod autem actus
euadat magis, vel minus intensus, non est
voluntarium eliciendi actum. Quia maior, & minor
intensio non sunt discernibiles respectu nostri, sal-
tem ut plurimum, vt docet aperte experientia. Vol-
luntarium autem essentialiter dependet a præcognitione
discretiæ eorum extremorum, inter quæ versatur
electio.

2. Maior duratio actus boni non augeret rationem
meriti. Ergo nec maior intensio. Patet consequentia,
quia actus intensus, ut duo, durans per duo instantias,
æquivalens actui intensio, ut quatuor existent pro vni-
co tantum instanti; sicut dolor, aut delectatio, ut duo,
perseuerans dupli instanti, æquivalens dolori, & delec-
tationi, ut quatuor, afficiens libetum per unicum
tantum instantem. Probatur antecedens, quia si maior
duratio actus boni augeret vim eius meritoriam, to-
tius replicaretur tota vis meritoria cuiusque actus,
quot nouæ durationis instantia superadderentur pri-
mæ existentiæ actus, quâdoquidem pro singulis qui-
busque instantibus totus idem actus secundum omnia
sua prædicta ponitur denuo à parte rei, non se-
cundus, ac pro primo instanti. Sequela autem est absurdum.
Quia in qualibet determinata parte temporis dantur
infinita instantias, ideoque quodus meritorum adæqua-
tè replicatum pro singulis seorsim instantibus, euadet
simpliciter infinitum intra quamlibet determinata-
tam temporis partem, pro qua continuè perseueraret.
Vnde pro quoquis actu taliter perseueranti debe-
ret rependi cumulus gloria simpliciter infinitus. Cu-
ius rei absurditas nulla indiget ponderatione.

3. Maior intensio actus mali non auger malitiam,
quatenus demeritoriam, & imputabilem peccanti.
Alioquin ultra species, & numerum peccatorum de-
beret exponi in confessione intensio etiam ipsorum.
Quod tamen non fit communiter à fidelibus, nec ex-
igitur à confessoriis. Sed nec fieri, aut exigi potest
propter indiscernibilitatem nuper notatam maioris,
& minoris intensioñ actuum respectu nostri. Ea-
dem autem est ratio de bonitate, & merito, quæ est
de malitia, & de demerito.

Art. 1. Respondeatur. Materia quæstionis præsentis,
nec non aliarum quinque subsequentium tota, aut
ferè tota præoccupata, ac determinata est in præ-
cedentibus; partim explicitè, & in propriis terminis;
partim implicitè, & æquivalenter. Operæ pretium ni-
hilominus est nonnulli adicere circa singula maioris
claritatis gratia, & ut occurratur iis, quæ circa illa
operosè mouent nonnulli moderni. Quod ad augme-
tum meriti attinet, manifestum est vniuersaliter, quod
libet totum, seu quasi totum crescere, cæteris paribus,
crescente quolibet eorum ex quibus ipsum constitu-
tur intrinsecè, & à quibus prout est indistinctum realiter. Enumerata autem sunt in q. præcedenti, ab art.
5. prædicta, quibus formaliter constituitur ratio meriti. Constat prout ex ibi dictis, quorum prædicato-
rum augmento crescat, cæteris paribus, vis meritoria
cuiusque actus. Crescit nimurum crescente actus me-
ritorij vel voluntarietate, & libertate, vel bonitate su-
pernaturali, sive quoad speciem, sive quoad intensio-
nem, sive quoad durationem; vel difficultate orta ex

præstantia operis, & iactura commodi temporalis. Si-
militer crescit, ceteris paribus, meritum condignum,
nec non & congruum realiter indistinctum à condig-
no, ex maiori gratia habituali. De postrema ista aug-
menti ratione ex maiori gratia dictum est ex professo
q. 10. & 11. de Incar. sicut etiam dictum est breuiter,
sed quantum sufficit, de eodem augmentatione ex maiori
duratione actus quæst. 42. de virt. Theol. ad 4. Nec de
cæteris prædictis modò recentis quidquam pecu-
liariter notandum occurrit, præterquæ de intentione.

Art. 2. Circa intentionem actus absolute liberi ex-
tat controversia inter P. Vasquez, & nonnullos alios,
negante Vasquez maiorem, vel minorem intentionem
actus, esse directè, & formaliter liberam voluntati; id-
que ipsum assertib[us] nonnullis aliis. Dicendum autem
potius videtur cum Vasquez voluntatem nulla gaude-
re libertate, ac indifferentia speciali, quoad intentionem
sui actus directe, & formaliter, tametsi actus sit liber
simpliter, & absolute; sed semper ipsam operari cum
omni conatu, ac intentione sibi absolute possibili hic,
& nunc: Ita nimurum, vt licet absolute possit elicere,
& suspendere actum electionis circa tale determinate
objectionem; Necesse tamen sit, vt si quidem eum eli-
cuerit, eliciat cum omni intentione, omnique conatu
sibi possibili, & similiter applicetur necessariò usque
ad ultimum potentia ad suspensionem actus, si quidem
suspendere illum velit, qualecumque demum sit
objectionem tum formale, tum materiale actus, & sus-
pensionis actus.

Art. 3. Ratio est, quia nulla dari potest in voluntate
electio libera cuiusquam medijs, nisi præsupposita in-
tentione efficaci finis ultimi, & felicitatis, necessariò
præconcepta à voluntate, adeoque præhabita cum
omni intentione absolute possibili hic & hunc, quan-
doquidem voluntas, quatenus necessariò operans agit
quantum potest, sicut cætera agentia necessaria. Ap-
plicatio autem voluntatis circa media commensura-
tur necessariò applicationi eiusdem voluntatis circa
finem. Qui enim vehementer desiderat sanitatem, eo
ipso vehementer desiderat media inducitu sanitas;
& qui est tepidus circa sanitatem, eo ipso est tepidus
circa media inducitu sanitas, idemque similiter acci-
dit in ceteris eiusmodi. Ratio vniuersalis est; quia
volitio efficax finis, virtualiter, & implicitè est volitio
efficax mediorum, ideoque necesse est, vt cum eadem
intentione, & applicatione fertur virtualiter, & im-
plicitè in media, quanta cum intentione, & applica-
tione fertur explicitè in finem. Vnde cum primum
innovescit quenam determinatè res habeant rationes
medijs, necessariò fertur in illas explicitè, & formaliter
tata cum intentione, & applicatione, cum quanta iam
priùs implicitè, & cautaliter cerebatur; id est, cum
quanta ferebatur in ipsum finem, iuxta notationem
modò præmissam. Quapropter cum omnes aliae inten-
tiones aliorum finium reuocentur, tanquam in primâ
originem, in intentionem ultimi finis, seu beatitudini-
s, ac felicitatis; necesse profectò est, vt omnes aliae
intentiones, adeoque electiones omnes concipientur
cum summa intentione, & applicatione; cum qua vi-
delicet concipitur intentio beatitudinis, vt beatitudo
est. Huc pertinet, quod dicit August. lib. 2. de pecc. mer.
& remiss. c. 17. initio. Tantè enim quidque vehementius
volumus, quanto certius, quam bonum sit, nouimus, & que
delectamur ardentes. Et rursus versus finem, Tanta au-
tem magis delectat opus bonum, quanto magis diligitur
Deus, summum, atque incomparabile bonum. Semper
igitur, ac necessario explet voluntas omni suo actu
mensuram præcognitionis, quæ dirigitur; & adæquat
intentione electionis intentionem intentionis.

Art. 4. Confirmatur: cui vnicum tantum medium
occurrit ad consequitionem finis, quem intendit,
necessè est, vt fertur cum eadem intentione, & co-

natu ad finem, & medium; siquidem in eo casu nulla datur specialis libertas circa medium; atque agens expers libertatis, quatenus expers libertatis est, nequit temperare suum concursum. Quando autem concurrunt plura media, non propterea superadditur libertas quoad intentionem electionis, eligendique conatum, sed solum quoad speciem, vel indiuationem. Quia intentio finis non remittitur proper pluralitatem mediorum, ut patet, ac proinde non applicat minus efficaciter, ac feruenter voluntatem ad actum electionis, quam si vnicum tantum medium proponeretur. Nempe quando repräsentantur plura media, nihil aliud repräsentatur, quam adesse plures vias ad eundem terminum, vel plures causas contentias eiusdem effectus. Vnde sicut, qui desiderat peruenire ad aliquem terminum, quem feruide, aut aequè, segniter pergit per viam, quam init, siue ea proponatur determinatè, & tanquam vnicet necessaria, siue proponatur vague, & non ut vnicet necessaria; & similiter, qui vult causam ratione effectus, afficitur ad causam plus, vel minus, prout effectus fuerit circa effectum absque villa quoad hoc diversitate, siue plures causæ proponantur, siue proponatur vna sola; ita etiam quinque afficitur ad aliquid medium, aequè ad illud afficitur, siue sit, siue non sit vnicum; ac proinde in utroque euentu afficitur quantum potest; quandoquidem ita afficitur ad medium propositionis, ut vnicum.

Art. 5. Itaque voluntati tantum indirectè, & mediate connenit libertas indifferentia, quoad intentionem, & remissionem suorum actuum, nempe quatenus potest liberè applicare intellectum ad maiorem, vel minorem considerationem circa vnumquodque obiectum, & ad clariorem, vel minus claram cognitionem bonitatis eius, per maiorem, vel minorem diligentiam in indagandis rationibus manifestantibus eandem bonitatem. Sicut enim alia obiecta inuicem incompossibilita possunt repräsentari voluntati cum mutuo excessu alterius supra alterum quoad aliquid; ita etiam possunt eidem repräsentari cum eiusmodi excessu mutuo diuturnior, & minus diuturna meditatio circa vnumquodque volibile; & minor, ac maior desfatigatio in euoluendis libris, & hic de aliis modis instruendi intellectum circa naturam, & proprietates cuiusque obiecti volibilis. Consequenter voluntas est immediatè libera, circa maiorem, vel minorem perfectionem cognitionis directuræ eadem voluntatem quoad alias ulteriores actus suos, eadem ratione, qua est libera quoad alia obiecta proposita cum mutuo eiusmodi excessu, iuxta dicta supra quæst. 1.2. Ceterum posito ultimo dictamine practico intellectus, nulla iam superest libertas, & indifferentia specialis quoad maiorem, vel minorem intentionem actuum sibi hic, & nunc proximè possibilium, sed necesse est, ut expletatur tota ea mensura intentionis, quam prescribunt prævia tum intentionis, tum perfectio, & claritas cognitionis, quibus impellitur voluntas ad eligendum, cuiuscunque tandem obiecti, ex obiectis simultaneè propotitis, electio subsequatur.

Art. 6. Quapropter augmentum meriti proueniens ex maiori intentione actus boni, ceteris paribus, non nititer peculiariter libertate voluntatis quoad intentionem actus separabilis, quoad exercitum à libertate, qua ipsi inest quoad substantiam actus, sed nititur sola libertate indiuationis, ac inseparabiliter complectentia substantiam actus, totamque eius intentionem hic, & nunc absolutè possibilem possibiliter proxima. Sicut enim, qui est indifferentis ad quemlibet ex pluribus actibus bonis inter se inæqualibus quoad rationem specificam ipsorum, & ad omitendos omnes actus bonos, meretur plus si eliciat actum melio-

rem, quam si eliciat minus bonum, tametsi neutrum elicere possit nisi cum tota, & sola bonitate specifica, qua ipsi conuenit ex suo obiecto; & similiter meretur plus, qui elicit actum specificè meliorem, quam qui elicit actum specificè minus bonum, tametsi neuter habeat libertatem, nisi ad eum solum actum, quem elicit de facto, & actum malum oppositum; ita meretur magis, ceteris paribus, qui elicit actum bonum intensorem, quam qui elicit actum bonum minus intensum, tametsi neuter sit liber ad maiorem, vel minorem intentionem, ex suppositione, quod elicit actum talis determinatè speciei. Quia videlicet est nihilominus libera intensio actus absolute, & simpliciter eadem indiuationis libertate, qua est libera substantia eiusdem actus. In utroque enim casu est uniformiter liberum, seruata proportione, augmentum bonitatis in actu, tum specificum, tum intensum.

Ad 1. Licet maior, & minor intensio cuiusque actus non sint discernibiles à nobis comparative, & commensurative, semper tamen innotescit secundum conceptum absolutum, quanta sit amabilitas cuiusque obiecti hic, & nunc propositi voluntati. Quod perinde est, iuxta dicta, atque innotescere re ipsa, quam cum intentione amari illud possit hic, & nunc, ad eum utique modum, quo cognita specie obiecti amabilis, & magnitudine perfectionis, qua inest, cognoscitur eo ipso, qua specie actus, & quanta cum eiusdem actus perfectione diligi possit; esto ex vi eiusdem cognitionis supputari, ac mensurari iuste non possit, quantus sit excessus specificus vnius actus supra alium ex possibilibus hic & nunc. Igitur intensio, qua de facto inest vniuersique actui, est libera voluntati eadem ratione, qua est eidem liber conceptus specificus, & taqua perfectio specifica eiusdem actus.

Art. 1. Ad 2. Negatur antecedens, de quo diu, multumque disputat Suarez cum Vasquez. Verum præcipua inter eos controuersia est quoad modum constituti tempus, eiusque successionem, & partes, & quoad modum inceptionis, & desitionis rerum, qua sunt philosophica, & obscura. Dicendum est breviter primò, durationem actus meritorij, liberam libertate formaliter distincta, & separabili à libertate quoad primam existentiam actus, valere ad nouum augmentum meriti, & quoties protrahitur de novo ea duratio tanta cum libertate, & indifferentia, quanta libertas, & indifferentia præcessit quoad primam existentiam actus, toties replicari totam vim meritoriarum actus, totiesque inducere nouum premium æquale toti præmio inducto per primam existentiam eiusdem actus, perinde omnino, atque si toties eliceretur de novo aliis actus numero, aut specie diversus à priori, eidemque æqualis. Quia videlicet quatenus datur de novo specialis libertas, eaque exercetur honestè in eliciendo actu bono, per accidens omnino se habet extitisse, vel non extitisse eundem actum pro tempore, aut instanti quouis priori, ideoquod præextiterit, vel non præextiterit nihil variare potest vim meritoriarum præsentis exercitij nouæ libertatis.

Art. 2. Dicendum deinde est non adesse nobis libertatem formaliter diuersam pro singulis partibus temporis realiter inter se distinctis, seu distinguibilius re ipsa. Primum quia nec formaliter, nec æquivalenter sunt discernibiles à nobis omnes, & singulæ eiusmodi partes seorsim sumptæ, eadem fere ratione, qua non possumus inuicem discernere per visum partes corporum atomis minores, & sèpè nec ipsas atomos. Quæ autem sunt indiscernibilia per cognitionem, sunt incapacia, qua terminent electionem eatenus formaliter liberam voluntatis. Deinde omnes qualitates habentes qualitates alias sibi contrarias, & quæ proinde destrui non possunt, nisi inductis qualitatibus contrariis, quales utique qualitates sunt actus voluntatis

tatis, præsertim liberi, ut potè essentialiter contentio-
si, ac pugnaces, ut superius dictum est, vigent vi aliqua
resistendi iisdem contrariis qualitatibus, omnibusque
proinde canis potentibus ipsas destruere naturaliter.
Vnde est naturaliter impossibile, ut corruptantur in
instantiū immedio ad primum sua existentia instans,
ut liquet etiam per experientiam in frigore, calore,
aliisque eiusmodi omnibus. Ergo solum per internalia
quædam determinata temporis, & non pro singulis
quibusque instantibus recurrat noua libertas ad con-
seruandum actum, diuersa à libertate exercita quoad
primum eius existentiam, & sic proportionaliter de
aliis successuē durationibus.

Art. 3. Dicendum denique est, etiam pro iis dif-
ferentiis posterioribus durationis, pro quibus datur li-
bertas formaliter diuersa à priori quoad primam ex-
istentiam actus libertate, nouam eam libertatem esse
longè minorem, quām fuerit libertas primi instantis.
Quia actus voluntatis circa aliquod obiectum ex sup-
positione, quod iam existat, habet vim, eamque maxi-
mam inclinandi ad conseruationem sui, adeoque ha-
bet vim maximam minuendi libertatem, quæ praenit
ad primam existentiam sui. Constat enim neminem
affici posse ad aliquod obiectum, quin simul afficiatur
ad suum ipsum effectum; impossibile siquidem est,
ut placeat aliquid, quin placeat ipsum placere; nec
minus manifestum est, effectum, & complacentiam
voluntatis circa aliquid esse inclinationem eiusdem
ad idem. Ergo superaddita voluntati secundum se
considerata inclinatione speciali ad conseruationem
sui actus, ultra inclinationem, quæ aderat ad primam
eius existentiam, quæ specialis inclinatione est indistincta
realiter ab ipso actu iam præexistente, eo ipso mi-
nuitur libertas respectu conseruationis. Confirmatur,
quia unusquisque experitur peculiarē difficultatem in
retractando proposito semel concepto, ultra eam, quæ
præexit in primo instanti pro eodem omitendo.
Noua autem difficultas ad oppositum actus, est dimi-
nutionis libertatis respectu ipsius actus. Confirmatur
rursus, quia Angeli ex communi, & vera sententia sunt
immutabiles, saltem moraliter, in proposito semel
concepto, dum non occurrit nouum motiuum. Natu-
ra autem humana, quæ intellectualis, & libera, est valde
affinis naturæ angelicæ. Ergo homo est difficile mo-
bilis à proposito temel concepto, dum non occurrit
nouum motiuum. Est igitur minor libertas pro conser-
uatione actus, quām pro prima eius existentia, saltem
dum non instituitur noua deliberatio pro in-
dagaendo nouo motiuo, eoque conferendo cum motiuo
priori; ac proinde libertas quoad conseruationem
actus est minor, & quidem notabiliter, quām libertas
quoad primam eius existentiam, saltem ut plurimum,
& pro instantibus ferè omnibus conseruationis cuiusque
actus. Diminutio autem libertatis ceteris paribus
est diminutio meriti, ut dictum est. His igitur de causis
non inferatur legitimè inconveniens intentum in
objectione.

Ad 3. Maior intensionis actus mali auget malitiam,
& vim demeritoriam eius ad eum omnino modum,
quo dictum est augeri bonitatem, & vim meritoriam
actus boni per maiorem eius intensionem. De obliga-
tione porro exponendi in confessione intensionem
actus peccaminosus dicitur ex professo in qq. de peni-
tentia. Interim sufficit dicere eatenus solum unum
quemque teneri ad exprimendam intensionem, qua-
tenus eam discernere poterit, eo discretionis modo,
qui expositus est in responfione ad primum circa
actum bonum.

QUÆSTIO XXXV.

*Vtrum dona tempore, aut natura
priora possint esse primum actus
tempore, aut natura posterioris?*

VIDENTVR posse esse. 1. Quia causa finalis potest exercere suam causalitatem, antequam existat in se intrinsecè, respectu effec-
tus existentis pro tempore antecedenti;
imò etiam respectu sua causa efficientis, adeoque na-
tura prioris. Ergo etiam causa meritoria potest exer-
cere causalitatem respectu præmij, tum tempore,
tum etiam natura prioris. Patet consequentia, quia
causa meritoria, & causa finalis sunt omnino similes
quoad suum causalitatis modum; Nempe utraque
inducit suum effectum media sui cognitione, quæ
equaliter potest præcedere ad existentiam utriusvis.
Patet item antecedens, quia causa finalis exercet suam
causalitatem respectu mediorum antecedentium ex-
istentiam ipsius finis; de quorum proinde ratione est,
ut sint natura priora mediata, vel immediata, quām
ipse finis, & sècè præcedunt etiam tempore.

2. Meritum potest inducere primum pro tem-
pore sequenti, & multis post annos extitum. Ergo
similiter inducere potest primum pro tempore an-
tecedenti. Probatuſ consequentia, quia diuina operis
noſtri meritorij cognitio, mediante qua idem opus
mouet voluntatem diuinam, quæ adest utriusque tem-
pori, & meritum ipsum quæcumque deest pro utraque.

3. Oratio potest exercere vim imperatoriam pro
tempore antecedenti respectu sui. Quod primò, &
principaliter colligitur ex solemnī oratione Ecclesie
petentis, ut anima defunctorum liberentur de
panis inferni; ne absorbeat eas tartarus: ne cadant in
obscurum, ut non penas eternas sustineant. Quam oratio
nem patet non posse sortiri eventum, quem petit, nisi
pro tempore ad ipsam antecedenti. Deinde cognito
per nuntium, aut litteras, periculo, quod tempore an-
tecedenti subierit Filius, vel amicus in conflictu mi-
litaris, naufragio, ruina adificij, aggritudine, & sic de si-
milibus, familiare omnibus est orando dicere: Dens
te iuuerit: O, virum propitium habueris numen, &
vitætor, atque incolunis ab omni malo supersis. Cuiusmodi
orationes, cum omnes pro eventu temporis præce-
denter, naturali instinctu concipiunt, atque nihil per-
peram fiat vniuersaliter ex instinctu naturæ, conclu-
ditur utiles eas esse ex sua natura, atque ad eò efficaciam
suam exercere posse pro tempore antecedenti ad
existentiam ipsarum in se intrinsecè. Eadem autem
omnino est ratio quoad hoc de impetracione, & de
merito, ut potest operantibus uniformiter.

4. Merces operis dari potest anticipata solutione
ante ipsum opus, ex. gr. equus dari potest militi ante-
cedenter in primum pro bono vbi futuro ipsius
equi, & frequenter ita sit inter homines. Ergo etiam
auxilium gratiae dari potest in primum boni vbi
eiusdem gratiae, id est, in primum boni operis sub-
secuti ad ipsam gratiam.

5. Christus Dominus meruit omnia dona su-
pernaturalia distributa hominibus, qui præextiter
antequam existeret Christus Dominus, non minus,
quām dona distributa post existentiam Christi Do-
mini, ut dictum est q. 41. de Incarnat. Merita autem
nostra habet eandem vim, eundemque modū inducen-
di primum sibi proportionatum, quam, & quæ habent
merita Christi respectu præmij ipsis correspondentis.

6. Deus,

6. Deus, ex vi decreti sui disiuncti, de confendo hoc vel illo auxilio gratia, seu actualis, seu habitualis, potest prouidere existentiam operationis nostræ bonæ, ac supernaturalis; atque ista præuisione potest moueri ad conferendum determinatè illud auxilium, quod est præstantis inter illa auxilia prius volita disiunctu. Quod proinde auxilium habebit rationem præmij, quod excessum sui respectu reliquorum auxiliorum; & tamē se toto erit principium operis, cuius est præmium. Eadem ferè ratio est de præuisione operum in decreto diuino intentiuo ipsorum, & inducentium deinde mediante ea præuisione decretum exequituum auxiliorum gratia, quibus fiant eadem opera; queaque proinde simul sint, & principium, & præmium talium operum.

7. Opera meritoria existentia in tempore inducunt vi sua meritoria decretum diuinum de conferendo præmio, existens ab æterno, quod ipsum decretum habet, vel maximè rationem præmij. Ergo eadem opera possunt à fortiori inducere vi sua meritoria alia quavis premia existentia pro quoquis tempore antecedenti.

8. Deus potest reuelare tempore antecedenti opus tum bonum, tum malum exiturum tempore sequenti, ac proinde potest delectare, & contristare delectatione, & tristitia effentialiter dependentibus ab opere postea futuro. Eiusmodi autem delectatio, & contristatio præexistens ante opus habent rationem præmij, & supplicij propter dependentiam ab eodem opere. Ergo.

Art. 1. Respondeatur. *Vita eterna est totum præmium,* inquit August. c. 25. de moribus Eccl. Cathol. cuius promissione gaudemus, nec præmium potest precedere meritum, & prius homini dari, quam dignus est. *Quid enim hoc iniustus? & quid iniustus Deo?* Non ergo debemus poscere præmium antequam mereamur accipere. Quæ sane probatio est efficacissima, vt est clarissima assertio Augustini de repugnantia antecessoris ex parte præmij respectu meriti. Quia quod datur merenti ratione meriti, eo ipso datur digno, quia dignus est. Vnde cum opus meritorum nondum existens, nondum dignificare quemquam possit, nullum profecto ius imperti-ri cuiquam potest ad præmium. Quapropter si quid datum erit nondum merenti, id est nondum digno in se intrinsecè, vt illud accipiat, eo ipso datum erit gratis; perinde, atque si nunquam exiturum esset in eo subiecto ullum opus meritorium. Quia, quod nondum existit, perinde se habet respectu temporis præsentis, atque quod nunquam exiturum est, quoad ea, quæ praefare potest solum in genere causæ formalis immediate per se ipsum; atque huius generis est dignifica-*tio hominis* per opus bonum ad suscipiendum præmium. Tam igitur repugnat, vt præmium conferatur hodie dependenter à merito cras exituro, quam re-pugnat, vt anima infundatur, atque vniuersitatem materiæ hodiæ, dependenter ab organizatione, & reliqua eius dispositione incepturna cras, aut vt generetur ignis hodie in materia, quia cras erit disposita per calorem.

Art. 2. Neque verò mirari quisquam debet, quod, quoad hoc punctum æquiparetur habitudo, & ordo meriti ad præmium habituini, & ordini, quæ datur inter res puræ physicas, ac naturales, quia D. Thomas q. 114. art. 1. c. fine, eam comparationem instituit his verbis: *Id homo consequitur à Deo per suam operationem, quasi mercedem, ad quod Deus ei virtutem operandi deputauit: sicut etiam res naturales hoc consequuntur per proprios motus, & operationes, ad quod à Deo sunt ordinatae.* Eo igitur modo debet Deus meritis præmia, quo debet vniuersiq; enti naturali proprietates, effectusque ipsi connaturales; ac proinde eadem ratione, qua non possunt præmitti tempore antecedenti proprietates,

& effectus connaturales entitati alicui naturali, ac physicæ dependenter ab exigentia eius innata; nec etiam præmitti potest collatio præmij dependenter ab exigentia morali operis extituri tempore sequenti. Rationem huius reddit claram, & efficacem idem Sanctus Doctor in 2. dist. 27. qu. 1. art. 4. ad 2. Quia Deus non reddit præmij nostris meritis ex iustitia commutativa, aut per modum iustitiae commutativa, sed ex iustitia legali, quæ seruat in modum iustitiae distributiva, quod alibi confirmatum à nobis est cum eodem Sancto Doctore. Hoc autem præter alia discrimen præcipuum datur inter iustitiam commutativam, & distributivam. Quod videlicet nihil intersit, ex conceptu iustitiae commutativa, uter commutantium prius accipiat, vel reddit. Emptio enim, & venditio æquè sublîsunt, sive pretium solvatur prius, & poste accipiatur merx, sive è conuerso merx prius tradatur, & poste accipiatur pretium. Quia vtrouis modo superest æqualiter ius in altero commutantium ad æqualitatem inter datum, & acceptum, cum huiusmodi ius non constituitur, aut per id quod accipiat, aut per id, quod redditur, sed per contractum formalem, vel aquivalentem, adæquate distinctum ab utroque eo extremo dati, & accepti. At iustitia distributiva necessariò presupponit in subiecto, qui facienda est distributio, dignitatem ad id, quod distribuendum ipsi est. Quia ius ad distributionem, & bonum distribuendum est, indistinctum à dignitate suscipiens respectu muneris suscipiendo, sive quod concedi illi debet ex iustitia distributiva. Itaque tam repugnat, vt aliquid alicui debeatur ex iustitia distributiva, aut per eandem iustitiam conferatur pro tempore antecedenti ad tempus, pro quo primum existit dignitas accipientis ad illud ipsum accipendum; quam repugnat, vt aliquid alicui debeatur, aut conferatur ex iustitia commutativa pro tempore antecedenti ad tempus, pro quo primum existit ius illud accipendi ratione contractus, aut legis constituentis adæquate idem ius. Vnde, concludit D. Thomas loco indicato, *cum grata per modum iustitiae distributiva diversis heminibus à Div detur, non potest esse, quod aliquis ex sequentibus aliibus mereatur gratiam prius acceptam.* Ita probatio id est efficaciter concludit respectu nostrorum meritorum, quia forma, per quam dignificantur opera nostra bona, est affixa temporis determinato ex sua natura, sicut ipsa opera, quæ dignificantur, neque præcisè vt existens in tempore præcedenti potest dignificare opus futurum pro tempore sequenti, sed incipit dignitas, & dignificatio operis cum incipit esse ipsum opus, ideoque nulla potest illi inesse dignitas ad aliquid inducendum pro tempore antecedenti.

Art. 3. Confirmatur, quia de ratione pæmij vt sic, & in communi est, vt sit impulsuum ad opus meritorium, & vt inuenit ad superandum laborem bene operandi, allicitaque ad præponendum honestum turpi, aut minus honesto. Nam, vt ait D. Thomas quæst. 32. art. 5. ad 3. *Præmium est de intentione meritis, vel virtuosè agentis;* ideoque virtuosè agens mouetur præmio tanquam fine ad agendum virtuosè. Bonum autem iam obtentum nec impellit, nec iuvat, aut allicit spe sua, nec intenditur ab operante, tanquam finis, quia nec speramus, nec intendimus, quod iam possidemus, nec de eo quatenus posse solliciti amplius sumus. Quia de causa in lege, *spem eorum, C. que nū pignori obligari possint,* canticum est, ne athletæ præmii certaminis, ante certamen ipsum traducerent in altos pactis conditionatis, aut permutterant, obligarentve. Ne videlicet sublata præmij spe laquerent animi. Est igitur contra rationem præmij, vt retribuatur pro tempore antecedenti ad tempus, pro quo primum existit opus meritorium. Licet autem hæc ratio non conuincat vniuersaliter, non posse conferri pro tempore

pore antecedenti ad meritum priores partes præmij non consistentis in indubio, dñmodo referuntur usque ad instans existentia operis meritorij, postrema pars ultimè completiva ciudem præmij; quo pacto collata sunt propter merita Christi futura, dona gratia antiquis Sanctis PP. dilata interim collatione gloriae usque ad tempus subsequens respectu eotundem meritorum Christi: Conuincit nihilominus quoad totam rationem præmij respectu meritorum nosterorum, quia nos indubio mouemur spe gratiae, & gloriae, nec concipiimus spem villam seorsim, aut desiderium respectu gloriae ex suppositione gratiae, ut existentis in tempore antecedenti ad instans, pro quo vnumquaque actum elicimus; cum non habeamus cognitionem, per quam nobis innotescat seorsim possibilis obtinendi gratiam, aut gloriam, sed de vita que indubio implicitè, vel explicitè concipiamus actum fidei. Ergo nobis, saltem de potentia ordinaria, non potest prouenire vnum præmium pro tempore antecedenti ad meritum seu partialiter, seu totaliter, quod attinet ad vim peculiarem huius rationis.

Art. 4. Addo postremo rationem aliam, quæ vniuersaliter conuincat repugnantiam metaphysicam omnium, & cuiusvis præmij antecedentis tempore meritum pura creaturae, sicut conuincit prima ratio. Metaphysicè repugnat, ut infligatur pena aliqua ratione peccati nondum existentis. Ergo etiam repugnat, ut conferatur aliquod præmium ratione meriti puræ creaturae nondum existentis. Patet consequentia, quia tam repugnat, ut opus bonum pura creatura, contineat in se dignitatem præmij pro tempore antecedenti ad existentiam suam, quam repugnat, ut peccatum aliquod continet in se dignitatem supplicij pro tempore antecedenti ad existentiam suam; quandoquidem utrumque est finitum, & limitatum, atque affixum temporis determinato quod omnia, & singula, quibus utrumque dignitas, & indignitas; vis meritoria, & demeritoria constituitur. Antecedens autem est imprimit in confessio apud omnes. Deinde probatur efficaciter, quia est intrinsecè turpe, ut innocens puniatur, dum est innocens. Innocens autem est, qui nondum peccauit. Ergo est intrinsecè turpe, ut puniatur quis antequam peccet. Confirmatur, quia innocens, dum est innocens, ratione innocentiae est dignus, ut non puniatur. Repugnat autem, ut aliquis simul sit dignus, ut puniatur, & ut non puniatur. Et finaliter repugnat, ut habeat rationem penæ malum inflictum ei, qui non est dignus pati idem malum. Ob hæc igitur repugnat meritis puræ creaturae, ut ratione ipsorum conferatur aliquod præmium pro tempore antecedenti ad existentiam eorum.

Art. 5. Manifestius autem quodammodo est præmium non posse esse prius natura, quam meritum. Quia principium meriti non potest cadere sub merito, cuius est principium, ut fert celebre Theologorum axioma. Cuius axiomatis ratio est, quia qui est indifferens ad meritum, & omissionem meriti, eo ipso est indifferens ad obtainendum, & non obtainendum præmium de cuius videlicet ratione est, ut conferatur dependenter à merito, & negetur dependenter à defectu meriti, ut dicitur distinctius in q. leq. Quicunque autem meretur, est indifferens pro priori natura ad merendum, & non merendum; cum sit de ratione meriti libertas indifferentia ad opus meritorium, & ad omissionem omnis operis meritorij, ut appareat ex dictis supra. Nemo vero est indifferens ad aliquid eorum habendum, & non habendum, per quæ constituitur intrinsecè in ratione indifferentis, facta suppositione, quod iam sit indifferens. Quodvis autem principium meriti constituit intrinsecè partialiter, vel totaliter indifferentiam merentis ad merendum, & non merendum. Repugnat igitur, ut aliquid sit præmium meriti,

cuius est principium, ac proinde repugnat, ut præmium sit prius natura, quam meritum, cuius est præmium. Ergo dona tempore, aut natura priora non possunt esse præmium actus e. citi à pura creatura tempore, aut natura posterioris.

Ad 1. Concessio antecedenti negatur consequentia. Quia licet commune sit causa meritorum cum finali, ut exercet suam causalitatem mediante cognitione sui; differt tamen ab eadem, quia causa meritorum exercet suam causalitatem mediante cognitione, qua cognoscitur subiectum merens dignificari per actum meritorium respectu præmij conferendi dependenter ab eodem actu. Ostensum autem est istiusmodi significacionem subiecti non posse cognosci pro tempore antecedenti ad instans, pro quo primò existit in se intrinsecè actus ipse meritorius. Nihil autem eiusmodi occurrit in cœla finali, quæ videlicet sufficit, ut cognoscatur sub conceptu bonitatis secundum le.

Ad 2. Opus meritorium, ex quo incipit existere, perseverat pro tempore sequenti, vel formaliter per se ipsum, vel virtualiter, seu æquivalenter ratione aliqui sui effectus, & catenus potest inducere præmium pro tempore sequenti. At pro tempore antecedenti neque existit formaliter per se ipsum, neque æquivalenter ratione aliqui sui effectus. Nulla igitur est consequentia à tempore sequenti ad tempus antecedens.

Art. 1. Ad 3. Negatur in primis antecedens. Quod attinet ad primam eius probationem, non videtur credibile Ecclesiam fundere preces vilas suas cum ea intentione; cuius validitas, & nullitas est controversa, & exposta opinionibus probabilibus Theologorum. Eiusmodi autem est intentio impetrandi aliquid pro tempore antecedenti per preces temporis presentis, negotiis Vazquez, & alii validam illam, & velim esse posse, & affirmantibus Medina, atque aliis. Quod ad alteram probationem attinet, notum est, neminem concipere eiusmodi, seu effectus, seu preces directas in euentum re ipsa præteritum, postquam innotuit de exitu periculi, & non solum de ipso periculo secundum le. Nemo enim dicit: utinam euaserit victor, sitque incolumis filius, aut amicus meus, postquam certò sciat eum fuisse victimum, nec iam amplius vincere, cum tamen si preces valerent in præteritum, aquiliter, ac prudenter fundi possent post notitiam euentus periculi, atque post notitiam solius periculi secundum se.

Art. 2. Dicendum itaque est eiusmodi verbis resipientibus tempus præteritum, & euentum re ipsa existentem pro tempore præterito, exprimi orationes non impetratorias, sed pure affectivas, nec animo impetrandi, sed solum exercendi affectum charitatum. Pro qua re obseruandum est totidem modis exsurgere effectus in voluntate, quot modis apparent in intellectu obiecta affectuum. Quia ergo de animabus defunctorum perinde cognoscitur periculum damnationis earum æternæ, & possibilis, ut dammentur, simulque ignoratur utrum horum illis contigerit; sicut respectu adhuc viventium: propterea concipitur affectus liberationis à pœnis inferni respectu defunctorum, similis affectui eiusdem liberationis, qui concipitur respectu viventium. Eadem est ratio de affectu, qui concipitur cum notitia periculi præcedentis dum ignoratur exitus periculi, quia catenus periculum re ipsa præcedens fortiter in intellectu apparentiam similem illi, quia datur de periculo præsenti, & non dum terminato per ultimum eius euentum; ideoque hic etiam concipitur affectus circa euentum re ipsa præteritum, similis catenus illi qui concipitur circa euentum re ipsa nondum sequutum. Eiusmodi itaque affectus charitatus, seu paternus, aut amicabilis exprimitur per verba proposita in obiectione, & omnes abstinent

abstinent à similibus verbis respectu eorum, de quibus iam innoscit, quem exitum re ipsa habuerint, an videlicet sint iam in celo, an in inferno; an vice-rint, & sint incolumes; an vieti fuerint, atque obserint, quia ratione huius notitia fortinunt præterita apparentiam diuersam ab apparentia præsentium, & futurorum. Ceterum ad conciendam voluntatem impetrandi aliquid, & ad adhibenda media pro consequitione alicuius rei, necesse est, ut id positum apprehendatur tanquam nondum existens, vel certè, vt præscindatur ab existentia, & non existentia eius tum vagè, tum determinatè. Quia nemo mouetur ad præteritum, vt præteritum; siue apprehensum cum præteritione, vt appareat inter alia ex experientia obseruata in posteriori parte articuli præcedentis. Orationes igitur quæ proponuntur in obiectione sunt purè affectivæ, & non imperatoria, nec propterea sunt, aut inutiles, aut insipientes, minusve prudentes, quia utile, atque honestum est affici ad omnem bonitatem, iuxta dignitatem, & apparentiam eius præ-existentem ex parte intellectus, tametsi non sequatur inde, nec sequi possit effectus aliquis vltior.

Art. 3. Responderi deinde posset, transmissò, quod intenditur de oratione, deque eius vi imperatoria in præteritum, & negata paritate pro vi meritoria in præteritum. Ratio differentiæ est, quia vis imperatoria orationis nititur gratia, & propensione beneficia eius, ad quem funduntur preces, erga eum, qui eas fundit, vt docet D. Thomas, aliique communiter, vis verò meritoria nititur dignitate merentis, & iustitia respiciente eam dignitatem. Benevolentia autem Dei erga homines est essentialiter aeterna, ideoque inducere potest suos effectus pro qualibet differentia temporis indiscriminatum, tametsi occasio eorum sit affixa tempori determinato. At dignitas meritoria puri hominis est affixa tempori determinato, ideoque non potest inducere suos effectus pro quovis tempore indiscriminatum.

Ad 4. Patet ex dictis supra art. 2. in responsione ad questionem. Ad 5. Actus meritorij Christi Domini dignificati fuere ad præmium dignitate essentialiter aeterna, ideoque ambiente indiscriminatum omnes, & quilibet temporis differentias. Quapropter, etsi Deus præviderit illos existentes, & incipientes existere pro tempore determinato, simul tamen præuidit, vt dignos retributione, & præmio pro quovis temporis differentia, vti ponderatum est q. 41. de Incarn. præsertim ad 1. At dignitas actuum puræ creaturæ tota est affixa tempori determinato, non minus, quam ipsi actus, ideoque non potest habere eandem amplitudinem, & vniuersalitatem permouendi ad collationem præmij pro quovis temporis differentia, sed solum pro tempore, cui coexistit, & pro tempore sequenti.

Ad 6. Negatur imprimis suppositum de decretis Dei disuertiuis, & determinatis; intentinis, & exequitinis distinctis inter se virtualiter intrinsecè. Huiusmodi enim machinulae eversæ sunt funditus multiplici argumento q. 22. de Deo. Deinde Deus non rependit præmia propter actus bonos, prout existentes præcisè in intentione, & decretis ipsius Dei, & prout præmis in eisdem solis, sed propter actus, prout existentes in se ipsis intrinsecè, & superantes re ipsa difficultates bene operandi. Actus autem boni, prout existentes in se ipsis intrinsecè, & superantes re ipsa difficultates in contrarium, non possunt videri à Deo, nisi vt dependentes à tali principio adequato determinatè sumpto; quia non possunt sic existere re ipsa, nisi dependenter ab illo; & Deus vnumquodque videt, & cognoscit, prout re ipsa est, ideoque nullius effectus, vt taliter existentis prævisione moneri potest ad determinandum principium eius, siue ad æquatum, siue inadæquatum.

Ad 7. Quod actus aliquis divina voluntatis possit habere causam aliquam meritoriam sui secundum se, & quod prædicatum aliquod secum identificatum, vti aulus est dicere Casalius, est cogitatio per absurdum, vt obseruatum est ex D. Thoma quest. 32. de Deo, atque ibidem quest. 31. ostensum est quo pacto mereri possimus effectus decretorum diuinæ voluntatis, quin mereamur ipsa de cœta. Negatur itaque antecedens.

Ad 8. Multa multi irretiunt reuelationibus diuinis, quarum natura est multo magis imperia intellexui nostro, quam natura earum rerum, quarum cognitione, & notificatio queritur per eisdem reuelationes, ideoque manifestatur ignotum per ignotius. Dico reuelationem anticipatam boni, vel mali operis extiri pro tempore sequenti, & effectus ciudem reuelationis pariter antecedentes, non posse habere rationem præmij, aut pœnæ respectu operis reuelati, idque ob rationes vniuersales superius propositas. Alios igitur ob fines inducit Deus eiusmodi reuelationes & earum effectus siue delectent, siue contristent, profint, vel noceant; quam ut illis anticipate compenset merita, & demerita nondum existentia; sicut inducere valet alia, & bona, & mala pro quoquis differentia temporis absque intentione præmandi, aut puniendi, & quin propterea detrahatur aliquid de præmio, aut suppicio subsequatur re ipsa ad opera bona, & mala.

QVÆSTIO XXXVI.

Vtrum detur mutua connexio ex natura rei cum mutua dependencia inter meritum, & præmium?

IDE TUR neque meritum connecti ex natura rei cum præmio, neque præmium cum merito, sed vtrumvis existere posse ex natura rei quoad entitatem absque denominatione, & ratione formalis, aut meriti, aut præmij, immo esse contra conceptum tum meriti, tum præmij, physicam connexionem intrinsecam vtrumvis cum altero, atque alterius ab altero dependentiam maxime mutuam. 1. Quia est de ratione præmij dependentia libera voluntate conferentis. Qui enim coactus necessitate naturali aliquid agit, non censetur compensare, & præmiare. Est igitur contra rationem præmij, vt meritum connectatur cum ipso ex natura rei, seu, vt naturali necessitate ineuitabiliter sequatur existentia eius ex meriti existentia. Confirmatur, quia de conceptu præmij est, vt habeatur ex concessione præmiantis. Eius autem est concedere, qui potest & negare, vt fert axioma iuris. Repugnat igitur, vt præmium sit innegabile ex suppositione meriti.

2. Habitus boni, & mali, species intellectuales, vñbicationes, & durationes necessariæ resultantes ex actibus bonis, & malis non habent rationem præmij, aut pœnæ, præcisè, quia necessitate naturali consequuntur ad eos actus. Ergo id solum potest habere rationem præmij, quod non subsequitur ad actum bonum necessitate naturali, sed liberè illi superadditur.

3. Quicunque est dominus alicuius rei, potest eam donare liberaliter cui volet. Deus autem est perfectè Dominus omnium donorum, quibus recompensat merita nostra, & quæ confert in eorum præmium. Ergo eadem donare potest liberaliter nullis prædendentibus

dentibus meritis. Confirmatur inter alia, quia de facto eadem dona gratiæ, & gloriæ conferuntur parvulis absque meritis, adultis vero dependenter à meritis. Ergo ex se sunt indifferentia, ut existant cum dependentia, & sine dependentia à meritis.

4. Actus meritorij subsequentes possunt esse præmium aliorum meritorum præcedentium. Quia unusquisque iustus potest sibi mereri, saltem de congruo perfeuerantiam in gratia, quæ constituitur per actum liberum ipsius perleuerantis. Est autem de ratione actus liberis, ne subsequatur naturali necessitate ex vi alicuius præexistentis ad ipsum: Ergo non est de ratione præmij, ut subsequatur necessitate naturali ad meritum. Confirmatur, quia omnes actus boni, ac salutares sunt præmium meritorum Christi, & ex meritis Christi procedunt, non solum mediate, ratione auxiliorum gratiæ Christi, quibus cooperantibus bene operamur, sed etiæ immediate ratione iui. Quia immediatè ratione sui sunt specialia dona, ac beneficia Dei cōferentia vel maximè ad vitam æternam, ut dictum est q. 18. de Deo. art. 7. & q. 25. ad 4. Omnia autem dona, & beneficia Dei salutaria secundum omnem rationem doni, & beneficij, specialis, sunt ex meritis Christi, ut liquet ex q. 41. de Incarnat. Et tamen merita Christi nullam cuiquam imponunt necessitatē naturalem bene, ac salutarier operandi, immo, & moralē ad id necessitatem vix unquam ulli imponant. Ergo idem quod prius.

5. Fieri potest, ut iustus benè, ac laudabiliter operetur, cooperante gratia Dei, absque illa dependentia à premio, aut spe præmij, tam quia sèpe contingit bene operari absque illa actuali aduentitia ad præmium, aut promissionem præmij, tam quia viri Sancti, & perfecta dilectione Deo coniuncti ita seruntur ad gloriam Dei, & usque ad eadē ardenter desiderant placere Deo, ut sint dispositi ad exhibenda omnia opera, & obsequia placenta Deo, & conferentia ad eius gloriam, tametsi nullum futurum esset præmium bonorum operum, neque in vita presenti, neque in futura. Quod quidem de nonnullis sanctis historiæ perhibent fide dignæ; de quibusdam sibi iisdem illis terminis, de quibusdam vero sub aliis terminis aequivalentibus, quatenus perhibent aliquos sanctos intendisse propagationem gloriæ Dei, & salutis proximorum cum iactura propria beatitudinis, vel certè cum periculo eam amittendi; atque contemnendo securitatem præsentem consequendi protinus vitam æternam. Et tamen eiusmodi actus sunt ex sua natura, & suere de facto in illis Sanctis Viris, vel maximè meritorij vita æternæ. Ergo, non est de conceptu operis meritorij dependentia, à præmio, vel spe præmij. Multò autem minus dependet Deus ex natura rei à nostris meritis ad conferenda dona sua, quam nos dependentia à donis, & præmiis Dei ad exhibenda opera nostra bona obsequiosa respectu Dei. Ergo multò minus est de ratione donorum, quæ de facto conferuntur à Deo in præmium; independentia à meritis nostris.

Art. 1. Respondetur. Nulli substantiæ libertatis participi, & proximè capaci merendi, confert Deus gratiam habitualem, aut gloriam independenter à merito congruo, aut condigno, nullique operi quantum est de le, meritorio negat præmium gratiæ, & gloriæ, ut patet ex dictis superioribus, & est in confessio apud omnes catholicos. Quæ autem perpetua, & nunquam variata lege uniformiter mutuo coniunguntur in omnibus individuali, & omni tempore, eo ipso comprehenduntur connexa inuicem ex natura rei sub ea ratione, sub qua inuolabiliter ea illorum mutua habitudo, & dependentia obseruatur, ut notatum est iterum supra q. 32. art. 7. superaddita inductione indubitate apud omnes quad res sensibiles, quarum tamen mutuus ordo est minus perfectus, quam ordo

terum supernaturalium, & donorum salutarium. Credendum igitur est dona gratiæ, & gloriæ connecti ex natura rei cum meritis, atque hæc vicissim cum illis connecti eadem connexione. Id quod haud obscurè appetet ex dictis quæst. 32. & 33. circa vim inducituam gratiæ, & gloriæ, quæ inest operibus bonis procedentibus ex gratia, & circa dependentiam gratiæ, & gloriæ ab eisdem.

Art. 2. Confirmatur, quia unusquisque finis dependet ex natura rei quoad existentiam, quam ab existentia mediiorum conducedit ad ipsum. Et rursus existentia mediiorum dependet ex natura rei à motione, quam exercet idem finis respectu causæ efficientis, quæ adhibet media. Nemo enim adhibet medicinam, quæ est medium ad recuperandam sanitatem, nisi bonitas sanitatis præmoueret ad illam adhibendam, nec sanitas recuperaretur, nisi adhiberetur medicina, & sic de similibus. Præmium autem est finis merentis, atque eius intentione præmouetur quicunque meretur, vel virtuosè agit, ut dictum est supra ex D. Thoma quæst. 72. artic. 5. ad 3. atque opera meritoria sunt media conducedit ad consequtionem eius doni, quod datur in præmium. Ergo gratia, & gloria, respectu poteris utramque mereri, dependet ex natura rei ab eius meritis, & hæc vicissim dependent ex motione illarum. Ut rursum pars huius consequentis deducitur clarè ex dictis supra qu. 1. & 6. in quarum priori dictum est omnes actus humanos essentialiter pendere ex motione ultimi finis: in posteriori vero, eundem ultimum finem obtineri à substantia intellectuali per actus proprios, nec aliter obtineri posse ex natura rei. Igitur consequtio ultimi finis dependet ex natura rei ex actibus bonis conduceditibus ad illam, id est meritoris respectu eius; & vicissim hi actus dependent ex natura rei ex motione eiusdem finis.

Art. 3. Confirmatur rursus, quia effectus producibilis à Deo mediabitibus causis secundis efficientibus, non possunt ab eodem produci ex natura rei absque cooperatione earundem causalium secundarum. Miraculorum nempe esset, si effectus sublunares producetur absque influxu Cælorum in ipsos; si fumus existeret non præexistente, & influente igne, & sic de ceteris eiusmodi. Similiter esset miraculum si existente causa secunda efficienti potente producere aliquem effectum, coquè mediante peruenire ad aliquem finem; perueniret nihilominus ad eundem finem non interposito eo effectu, & independenter ab actione talis causæ, aut non perueniret illis interpositis. Causa autem finalis, & meritoria sunt perfectiores ex genere suo, quam causa secunda efficientes purè physica. Quia causa tam finalis, quam meritoria monet, atque determinat causam efficientem purè physicam. Mouens autem, atque determinans est nobilis ex genere suo, quam mobile, & determinabile. Impossibile vero est, ut dependentia effectus à causa nobiliore sit minor, quam dependentia à causa ignobiliori; utque causa nobilior inducat minori vi effectum inducibilem per ipsam, quam causa ignobilior. Multò igitur magis necessarium est ex natura rei, ut actus boni hominis viatoris non existat independenter à causalitate præmij in ipsis, quod est eorum finis, utque idem præmium non existat independenter à meritis, quæ habent ex se vim motinam ad existentiam præmij.

Art. 4. Ad hæc; de conceptu doni collati de facto in præmium est, conferendum nequaquam fuisse, si præexistisset opus meritorium. Quia de ratione præmij est, ut moueat, vel certè, ut sit proximè aptum mouere ad opus meritorium, & ad superandas difficultates occurrentes in contrarium. Nullam autem huiusmodi motionem præstare potest

donum perinde conferendum, & obtinendum, sive exhibeatur, sive non exhibeat opus bonum: sicut nihil omnino mouere potest ad evitandum peccatum, illud malum, quod perinde infligendū est, sive comittatur, sive vitetur peccatum. Ergo de ratione doni collati de facto in præmium, est depedentia eius à merito, tanquam necessario ad existentiam ipsius. Non est autem minor dependentia operis meritorij à præmio, quā depedentia præmij ab opere meritorij, sed multo maior. Quia magis dependent media à fine, quam finis à mediis, atque præmium habet rationem finis respectu meriti. Cum igitur ad perfectam prouidentiam circa substantias intellectuales creatas necesse sit ex natura rei, ut dentur præmia, & supplicia, quibus accentur à malo, & impelluntur ad bonum, & quibus proinde sublati, omnia ruenter in deterius, nullo manente vestigio numinis perfectè prouidentis vniuerso; necesse consequenter est ex natura rei, ut dentur aliqua bona, quorum consequatio, & omissione intrinsecè dependant à meritis, & demeritis, dependentibus itidem intrinsecè ab spe, & timore obtinendi illa, atque omittendi. Datur igitur mutua connexio ex natura rei cum mutua dependentia inter meritum, & præmium.

Art. 1. Ad 1. Ex eadem iustitia gubernatrice, ac legali, qua Deus distribuit vnicuique substantia suas proprietates, & vnicuique causæ efficienti necessariæ cooperatur ad effectum ipsi connaturalem; rependit etiam præmia, & supplicia bonis, & malis operibus, nec subsequitio præriorum, & suppliciorum ad bona, & mala opera est minus necessaria ad perfectum regimen vniuersi, quam subsequitio aliorum effectuum ad alias causas. Igitur Deus cum eadem necessitate ex natura rei, aut etiam maiori inducit præmia, & supplicia post opera bona, & mala, qua inducit alios effectus posita exigentia aliarum caularum, & subiectorum. Negatur igitur esse de ratione præmij, ut sic, & in communi, ut possit, saltem connaturaliter, & sine miraculo, negari supposita existentia meriti.

Art. 2. Äquiuocatio obiciens originem trahit ex duplice principio, altero vniuersali, altero particuliari, sed apprehenso ut similiter vniuersali. Primum principium est, de ratione præmij esse, ut dependat à voluntate præmiantis, quatenus mota per cognitionem meriti. Quod est vniiformiter, ac vniuersaliter verum respectu omnis præmij sive à Deo, sive ab homine conferendi. Alterum principium est, voluntatem esse potentiam liberam, atque adeo de ratione effectus pendens ab ipsa esse, posse non esse. Quod non est vniuersaliter verum, neque eodem modo convenient voluntati diuinæ, atque creatæ. Quia voluntas creata potest irrationaliter, & iniuste agere tam contra iustitiam distributiuam, quam contra communiam, Deus vero non potest agere nisi rationaliter, & sapienter, ac iuste. Vnde de ratione præmij, & supplicij humani est, ut possit negari, atque suspendi potestate non solum physica, sed etiam moralis, quatenus homo potest iniquè agere, atque insipienter. Oppositum autem verificatur ob rationem contrariam iam notatam de præmio, & supplicio diuino, seu dependenti immediatè à sola voluntate diuina.

Art. 3. Quod dicitur in confirmatione de ratione præmij esse, ut sit ex concessione propriæ tali, verificatur de præmio humano immediatè, & ratione sui, de præmio vero diuino verificatur tantum absolutè, quatenus Deus liberè concedit homini meritum simul, & præmium, cum potentia negandi vtrumque simul, licet negare non possit præmium saltem ex natura rei ex suppositione meriti, ut patet ex dictis. Ad 2. Effectus, qui procedunt immediatè ab actioni-

tate physica actus boni, & mali, non habent rationem præmij, sive procedant contingenter, sive necessarij; sed solum illi effectus, qui procedunt intentionaliter à bonitate, & malitia ipsa moralis, quibus permouente voluntatem alterius per cognitionem sui, sive hæc cognitio necessitat volentem, sive non necessitat. Negatur itaque causalis antecedentis, & inde consequentia.

Ad 3. Qui est dominus, & simul rector communis, non potest liberaliter donare omnia promiscue, quæ subduntur eius dispositioni, sed ratione iustitiae distributivæ, aut legalis tenetur plura impetrari iuxta dignitatem singulorum: Quia alioquin non regeret inste, & sapienter communitatem. Deus autem est rector totius vniuersi, & quidem essentialiter perfectissimus. Ipsa igitur sui dominii infinita perfectione impeditur quominus, quælibet quibuslibet, & ex qualibet suppositione donare liberaliter possit. Confirmatio non tener, quia solum agitur de collatione gratiæ, & gloriæ respectu potentium meritorum, quales sunt adulti, non vero respectu eorum, qui mereri non possunt, quales sunt parvuli. Conceditur gratiæ, & gloriæ, non conuenire intrinsecè, quod concedantur parvulis determinatè, vel quod concedantur determinatè adultis; sed negatur non conuenire eisdem intrinsecè, ut non conferantur adultis, nisi dependenter à meritis.

Art. 1. Ad 4. Probabile valde est, nullum actum librum immediatè, & formaliter ratione sui posse esse præmium nullius meriti, adeoque perseverantiam in gratia dici præmium meritorum præcedentium ratione vberatis, & perfectionis auxiliorum gratiæ, quibus quis specialiter præuenitur ad perfruendum, eodem modo meritis Christi attributus bonos prædestinatorum, aliorumque bene operantium.

Art. 2. Deinde actus meritorij possunt considerari ut subsunt libera præelectioni diuinæ, & provisimis libertati ipsius merentis. Secundum priorem rationem possunt habere rationem præmij respectu aliorum meritorum præcedentium, quanvis Deus per cognitionem illorum potest determinari ad conferendum ea solum auxilia, quæ præuidet futura esse efficacia. At secundum posteriorum rationem, non possunt habere rationem præmij directè, & formaliter, quia non spectat ad ipsum merentem compensatio meritorum, sive suorum, sive alienorum. Hac distinctione vitatur inconveniens intentum in obiectione. Quia diuina cognitionem meriti, sive vniuersalique, quatenus merentis sibi alios actus bonos, sive Christi Domini, quatenus merentis omnibus aliis actus omnes salutares, licet determinet Deum ad prædefiniendos, & conferendos in premium eosdem actus bonos, quia inest intrinsecè Deo, non tamen determinat similiter voluntatem accipientis præmium ad elicendos eosdem actus, quia non inest intrinsecè pro priori naturæ ipsi accipienti premium, atque ut inest intrinsecè, non haberet vim cum similiter determinandi, cum ut dictum est non pertinet ad ipsum præmiare actus meritorios suos, vel Christi Domini. Pro concordia ista nostræ libertatis cum determinatione Dei ad præfinendum, & donandum nostros ipso actus, videnda sunt, quæ de hac re accuratè discussa fuere q. 34. de Deo. Hec porro posterior responsio videtur præferenda priori, atque omnino retinenda.

Ad 5. Negatur ullum, sive iustum, sive peccatum benè, ac salutariter vñquam operari absque intentione vita æternæ, & adhæsionis beatificæ ad Deum, quæ est tota merces, iuxta illud Augustini: *Vixit sibi tota merces.* Quia nemo benè, ac salutariter operatur, aut operari potest, nisi actualiter præcognitus,

& præmouente vero suo vltimo fine , vt dictum est supra , ideoque amissa eius spe , præciduntur vires bene operandi , & confluunt lentina omnium vitiorum , vt dictum est cum D. Thoma q. 35. de Virt. Theol. Quæratio vigeret multo magis respectu Sanctissimorum hominum , vt pote adhærentium multò magis summo suo bono , quod est Deus , estque simul ipsorum beatitudo , & felicitas. Quapropter , cùm dicitur viros Santos quærere gloriam Dei , & utilitatem atque salutem æternam proximorum ablique intuitu mercedis , & cùm dilatione propriæ beatitudinis , aut etiam cùm periculo eiusdem amittendæ ; accipendum id est de contemptu aliorum præmiorum , & mercedis distinctorum ab ipso Deo , & dilatione propriæ beatitudinis compensanda per augmentum eiusdem , ac demum de periculo amittendi imminentí ex causis secundis secundum se , sed superando per gratiam Dei eò efficiacius opitulaturi.

QVÆSTIO XXXVII.

Vtrum intenſio habitualis bona , vel mala conferat aliquid ad meritum , vel demeritum actuum deinde subsequentium ?

IDETVR conferre. Quia intentio habitualis , seu aliquando habita , & non retractata , ideoque moraliter perseverans , perinde estimatur moraliter , atque si esset physicè præsens. Intentio autem boni , & mali finis actualiter præsens confert plurimum ad meritum , & demeritum , quia confert plurimum ad bonitatem & malitiam operis , immò est tota ratio bonitatis , & malitiae conuenientis vnicuique actui , atque operi externo , vt dictum est supra , atque ratio meriti , & demeriti fundatur præcipue , vel vnicè in bonitate & malitia operis. Ergo intentio habitualis bona , vel mala confert plurimum ad meritum , & demeritum actuum subsequentium. Confirmatur , quia alioquin perperam per interualla temporum viri pīj referrent , vti solent facere , ad maiorem gloriam Dei , aliosque honestos fines opera subsequentia hora sequentis , vel diei , vel mensis , vel anni.

Sed contra est. Quia si intentio habitualiter tantum perseverans conferre aliquid posset ad rationem meriti , vel demeriti actuum deinde subsequentium , eam in illis , vel augendo , vel simpliciter inducendo , intentio bona , vel mala concepta initio vitæ , & referens in finem bonum , vel malum actus omnes , & omnia opera deinde subsequentia per totam vitam , sufficeret se sola ad augendam , vel ad inducendam absoluē rationem meriti , vel demeriti in omnibus totius vita , vtcumque longæ actibus , & operibus , dummodo nunquam deinde retractaretur. Quod tamen videatur esse absurdum , & si crederetur esse verum , induceret in animos hominum summam negligentiam eleuandi assidue mentem , & intentionem ad finem honestum , ac præstantissimum.

Respondet. Finis non alter conferre potest ad meritum , & demeritum cuiusque actus , & operis , nisi quatenus confert ad bonitatem , & malitiam eius. Ad bonitatem autem , & malitiam nihil conferte potest , nisi quatenus intenditur à voluntate , ita vt pro modo intentionis sit modus bonitatis , & malitiae in unoquoque actu , vt liquet ex quæst. 25. & 26. necnon

R.P. Eſparza Curs. Theol. Tom. I.

ex 28. Quapropter , duplex distinguenda est perseverantia habitualis intentionis præexistentis , seu bona , seu mala. Prior modus perseverandi est per solam non retractationem intentionis præhabitæ ablique villa deinde renouatione , seu repetitione ipsius explicita , vel implicita , atque id est ablique villa causalitate eius respectu actuū deinde subsequentium. Atque intentio hoc præcisè modo perseverans habitualiter nihil confert ad rationem meriti , & demeriti augendam , vel absolute inducendam in actibus subsequentibus , quia finis intentionis taliter perseverantis non habet purè concomitante respectu actuū subsequentium , nec villam in illos causalitatē exercet , vt supponitur. Finis autem eatem præcisè confert ad bonitatem & malitiam cuiusque actus , & operis , quatenus est causa , & ratio volendi ea , quæ sunt ad finem , vt dictum est in iisdem illis qq. Alter modus perseverandi habitualiter in intentione præconcepta est cum renouatione , & repetitione eius saltē implicita , quoties occurrit nona opportunitas operandi : ita vt dicatur , Volo hoc facere , vt promoveam quod cœpi , vt perueniam ad finem praientum , vt expleam priorem meam intentionem , vel alio simili , ac aequivalenti modo. Atque hic modus perseverantiae habitualis in intentione præhabita confert plurimum ad meritum , & demeritum actuū subsequentium. Quia videlicet in hoc euentu finis intentionis præhabita exercet causalitatem in actus subsequentes , ideoque confert ilis bonitatem , & malitiam peculiarem , & consequenter rationem peculiarem meriti , & demeriti. Distinctio ista , & utraque pars determinationis illi adiuncta est conformis doctrina D. Thomæ q. 19. art. 8. Ex eadem distinctione patet ad rationes dubitandi. Prior enim pro parte affirmativa solum conuincit de intentione præhabita exercente causalitatem in actus elicitos pro tempore sequenti. Quia que nullam exercet causalitatem , non perinde se habet , atque intentio actualiter præsens physicè , quandoquidem hac exercet veram causalitatem in actum , & opus subsequens. Posterior verò ratio pro parte negativa solum conuincit de intentione præhabita nunquam deinde renouata , ne quidem implicitè , & aequivalenter. Nullum autem absurdum , nullumque inconveniens est intentionem præhabitam toties aliquo modo repetitam , ac renouatam , q̄ oties occurrit noua occasio operandi , semper adiungere operi , seu actui interno peculiarem bonitatem , aut nō alitia nō , & consequenter peculiarem rationem meriti , ac demeriti , vtcumque longum tempus decurrat post talē intentionem primitus præhabitam. Expositio ista intentionis dupli eo modo perseverantis habitualiter promovebitur plusculum cum maiori claritate quæst. 15. de Sacramentis.

QVÆSTIO XXXVIII.

Vtrum actiones externæ , & actus interni efficaciter , & omnino determinatē imperati superaddant augmentum aliquod meriti ?

IDETVR superaddere. 1. Quia quod augent bonitatem , & malitiam actus , eo ipso augent tantum rationem meriti , & demeriti , vt pote fundati in bonitate , & malitia operis , vt dictum est supra. Actio autem exterior bona , & mala augent bonitatem , & malitiam actus interni , vt colligitur ex verbis Augustini lib. 13. de Trinit.

L 1 2 cap.

cap. 5. *Mala voluntate, vel sola quisque miser efficitur, sed miserior potestate, qua mala voluntatis desiderium amplevit; eademque est ratio de impletione bona voluntatis per operationem externam bonam. Probatur, quod vtramque efficaciter ratione D. Thom. q. 20. art. 4. c. Vbi sic habet: Si autem loquamus de bonitate actus exterioris, quam habet secundum materiam, & debitas circumstantias, sic comparatur ad voluntatem, ut terminus, & finis: & hoc modo addit ad bonitatem, vel malitiam actus voluntatis. Quia omnis inclinatio, vel motus perficitur in hoc, quod consequitur finem, vel attingit terminum. Ergo actio exterior bona, & mala auget rationem meriti, & demeriti. Manifestior autem ratio est eiusdem augmentum per actum internum efficaciter, & determinate imperatum, ut potest habentem in se plus bonitatis, & malitiae. Confirmatur, quia in confessione Sacramentali non sufficit exponere actus internos solos, sed necesse insuper est, ut exprimantur actiones exteriores mala, quod tamen necesse nequam est; si actiones exteriores non superaddenter nouam rationem malitiae.*

2. Martyrium re ipsa exequioni mandatum, est maioris meriti, quam sola voluntas vtcumque efficax eiusdem martyrij perfendit. Quia exterior effectiva perpessio martyrij habet vim peculiarem perducendi ad gloriam, & eidem specialiter correspondet premium accidentale laureola. Confirmatur exemplo Martyrij puerorum innocentium, quod independenter ab omni actu interno fuit meritorum coronae gloriae, & aureola.

3. Seuerius puniuntur ex dispositione iuris Canonici & civilis actiones exteriores mala, quam soli actus interni intenti illarum, tametsi manifestissime constet de ipsis. Hoc autem iniquè dispositum est, si actiones exteriores non superaddenter peculiare malitiam, atque continenter in se peculiarem vim demeritoriam. Eadem autem est ratio de actione exteriori bona ad augmentum meriti, atque de mala ad augmentum demeriti.

4. Plus meretur, qui largitur eleemosynam de facto, quam qui voluit eam largiri, & non est largitus de facto; & similiter demeretur plus, qui occidit hominem, quam qui voluit occidere, & non occidit, tametsi vterque impeditus sit extrinsecus ab actione exteriori sine propria libertate. Quod pater primò ratione à priori iam indicata de augmentatione bonitatis, & malitiae, utilitatis, & documenti superaddito per actionem exteriorum, & deficiente ob eius defectu. Deinde quia alioquin sequeretur volentem largiri eleemosynam infinitam, aut occidere infinitos homines, mereri premium, & paenam infinitam, sicut mereretur, qui re ipsa largiretur infinitam eleemosynam, aut occidet re ipsa infinitos homines. Sequela autem est manifestè absurdita, & ab omnibus agnoscitur, vt talis.

5. Meritum est obsequium cedens in honorem, aut commodum, aliudve bonum principis, & re publice volentis illud premio compensare. Cuius principij veritas appareat ex communi omnium consensu, quem exprimit D. Thomas q. 21. art. 3. *Dicendum, ait, quod meritum & demeritum dicuntur in ordine ad retributionem, que fit secundum iustitiam. Retributio autem secundum iustitiam fit alicui ex eo, quod agit in profectum, vel documentum alterius. Confirmatur, quia omnes premium, secundum suam rationem communem appellant retributionem, & compensationem, de cuius ratione est tribuisse prius aliquid, atque contulisse præmiant, eum, qui accipit præmium. Actio autem exterior per se ipsam formaliter credit in honorem, & gloriam Dei, & viget peculari vi eam propagandi excitando alios in laudem, & cognitionem Dei, & que alii per imitationem boni*

operis laudent, & glorificant Deum per exercitium bonorum operum. Ergo Deus, ratione peculiaris obsequij erga se, & peculiaris beneficentia erga proximos, tenetur ad retribuendum peculiare præmium propter actionem exteriorem quatenus superadditum interiori.

6. Actio externa auget vim satisfactoriam actionis internæ, & vtrique simul satisfacit plus, quam vtralibet seorsim. Eadem autem est ratio de augmento meriti per operationem externam bonam; quia sicut penitentia actionis exteriore auget vindictam peccati, ita bonitas actionis exteriore auget obsequium, quatenus cedens in honorem Dei, & in bonum vtile rei publicæ rationalis.

7. Actus internus efficaciter, & omnino determinat volitus per alium actum, est immediatè liber non minus vel aliter, quam actus ipse imperans. Quia voluntas pro eodem illo priori naturæ, pro quo vult elicere aliquem suum actum, cum elicit, & non pro posteriori naturæ, nempe respectu actus voluntatis idem est determinari ad velle, & determinari ad agere. Cum in ipso actu voluntatis non distinguantur ratio volitionis, & ratio actionis. Impossibile igitur est, ut actus internus, qualitercumque imperatus sit, non euadat immediatè liber, sicut actus imperans. Actus autem immediatè liber est immediatè, & ratione sui meritorius, si sit bonus, & demeritorius, si sit malus. Ergo tametsi actiones exteriores essent expertes omnis meriti, & demeriti peculiaris, quatenus non sunt immediatè liberae; actus nihilominus interni ob contrariam rationem dicendi sunt specialiter meritorij, ac demeritorij.

Art. 1. Respondeatur. Certum est plus mereri, ac demereri, saltem ut plurimum eum, qui re ipsa superaddit operationem externam bonam, aut malam actu interno, quam qui solum actum internum elicit, non solum si per ipsum stetit quo minus impletum opere externo propositum internum, sed etiam si per ipsum non stetit, atque extrinsecus insuperabiliter impeditus fuerit. Et quidem si per ipsum stetit, res est manifesta: tum quia si cetera sint paria, qui exequitur actionem exteriorum, diutius perseverat in actu interno elicendo, quam qui liber omittit exequitionem exteriorum, siquidem eo ipso hic cessat ab elicendo actu interno pro eo tempore: tum quia saltem plerumque est difficilis perseverare in actu interno, cum adest iam praesens opportunitas exequitionis externæ, quam ante eius occasum; ideoque is, qui continuat actum voluntatis usque ad complementum exequitionis exterioris, constantius, & magis adhæret motu honesto, propter quod voluit opus bonum externum, quam is, quem deteruit ab actu interno continuando praesentia difficultatis peculiaris, quam ingerit exequitionis imminentia acuens apprehensionem eiusdem difficultatis. Maior autem adhæsio ad bonum, & victoria maioris difficultatis, & maior duratio actu boni augent rationem meriti, ut dictum est supra. Si autem impedimentum actionis exterioris proueniat ab extrinseco, adhuc est maius meritum non impediti, & exequentis de facto, saltem ut plurimum, tum quia impeditus ab exequitione exteriori solet eo ipso desistere ab interna quoque eius intentione, ideoque, si cetera sint paria, non perseverat in actu interno elicendo, quamdiu perseverat, qui non impeditur, & exequitur: tum quia idem extrinseca vi impeditus non exercet actu internum vietorem peculiaris eius difficultatis quam experitur, & specialiter apprehendit, atque superat cum peculiari ad motuum honestum adhæsione, qui exequitur re ipsa.

Art. 2. Ceterum si intensio, & duratio actu interni sint omnino æquales in eo, qui exequitur exterior,

& in eo, qui non exequitur, meritum erit in utroque prorsus æquale. Quia vnicuique est imputabile suum opus præcisè, quatenus est liberum eidem, ut liquet ex q. 18. Solus autem actus internus est liber immediate ratione sui, & actio exterior est libera solum extrinsecè, ac denominatè, & ratione alterius. Solus igitur actus internus est imputabilis immediate, & ratione sui, & actio exterior est imputabilis solum mediata, & ratione alterius, atque per puram denominationem extrinsecam. Opus autem eatus, & eo præcisè modo est meritorium, & demeritorium, quatenus, & quo modo est imputabile operanti. Quia quatenus non imputatur ipse, perinde reputatur, atque si non esset opus eius, sed alterius. Igitur opus externum solum mediata, & ratione alterius, atque per puram denominationem extrinsecam meritorium, aut demeritorium esse potest, ideoque immediate ratione sui nullam superaddit vim peculiarem meritoriam, aut demeritoriam, si nullam præsupponat, aut inducat diuersitatem in actu interno secundum se quoad eius maiorem durationem, vel intentionem, aut re petitionem modo nuper explicato.

Art. 3. Confirmatur primò, quia, qui extrinsecus impeditur ab exteriori exequitione, nullam propter ea potest pati iacturam præmij, quod obtenturus fuisset, si impeditus non fuisset, dummodo nulla inde redudet diminutio quoad actuū internū. Quia, quod sic impediatur, est prorsus involuntarium impedito. *Involuntarium autem*, subiungit optimè D. Thomas q. illa 20. art. 4, in fine c. sicut non meretur panam, vel premium in operando bonum, aut malum: ita non tollit aliquid de premio, vel de pena, si homo involuntariè simpliciter deficiat ad faciendum bonum, vel malum. Confirmatur rursus ex illo Deuteronomio. 25. *Iuxta mensuram delicti erit, & plagarum modus*. Non enim delictum est minus ex eo præcisè, quod deficiat exequitio eius exterior ob solum defectum possibilis et exequendi, ne dicatur non esse in sola cuiusque potestate, quod magis ipse, vel minus delinquit, sed etiam in potestate alterius potestis impedire, & non impedire actionem exteriorem illius; & non esse æquè odibiles respectu Dei, qui habent æqualem voluntatem contempnēti legem diuinam, & operandi aduersus ipsam; aut esse dignos inæquali pena, qui sūt æquè odibiles Deo, qua sunt patenter absurdā. Mensura igitur penae, & plagarum est solum actus interior malus, cui videlicet foli conuenit ratio delicti immediate, & secundum se. Eadem autem est quoad hæc ratio de merito, & de demerito. Confirmatur tertio, quia præmia, & supplicia ad hoc, vel maximè instituta sunt, ut impellant ad bona opera, & arceant a malis operibus. Vti obscuratum fuit suprà q. 35. art. 3. In hunc autem finem nihil confert, immò nocet plurimum, si credatur fieri posse, ut inæqualia præmia, vel supplicia retribuantur iis, qui æquè benè, aut æquè malè sunt affecti, atque dispositi quoad ea, quæ pendent à libera potestate, & electione eorum, solumque sunt dispare quoad ea, quæ extrinsecus proueniunt inimicabiliter ab aliis causis. Nihil, inquam, hoc confert ad eum finem, quia voluntas nequit moueri præmis, & suppliciis nisi ad ea; quæ sunt vnicuique libera, & quatenus libera sunt, siquidem potitis actibus internis immediatè liberis cetera omnia deinde subsequuntur independenter ab omni ulteriori motione peculiari præriorum, & suppliciorum. Nocet verò idem ad eundem finem, quia sicut plurimi sunt actus interni immediatè liberi, si credatur illis solis secundum se denuntatæ esse totam mensuram retributionis diuinæ, ideoque audius impellit voluntas ad actus bonos, & difficilis consentit in malos: ita minus aestimantur iidem actus interni, & immediatè liberi, si credatur cum omnimoda eorum

secundum se æquitate stare posse inæqualitatem præmiorum, & suppliciorum, ideoque minus horribilis voluntas actus malos, minusque afficeret ad actus bonos immediate liberos. Quod quidem est magnum inconveniens, ut post inuerium, ex parte, atque debilitatum perfectionis diuinæ prouidentiæ, quod institutionem præmiorum, & penarum, & quod dirigendi his mediis voluntates humanas ad finem ipsarum ultimum.

Art. 2. Eadem porrò ratio est spoliandi peculiari merito, & demerito, & augmento præmij, atque supplicij actus internos efficaciter, & omnino determinatè imperatos, atque spoliandi iisdem actiones exteriores. Quia videlicet actus interni efficaciter, & omnino determinatè imperati, perinde sunt expertes libertatis immediate ratione sui, atque actiones exteriores. Defectus autem libertatis immediate est tota ratio fundamentalis negandi actionibus exteris peculiarem præmij, & supplicij accessionem, ut appareat ex dictis. Verum majoris claritatis gratia distinguendus est duplex modus imperandi actus internos. Primum enim voluntas imperat implicitè tantum, & indirectè aliquem suum actum per alium actum suum, quatenus per unum actum vult finem, & inde mouetur ad volendum medium. Quod si præconcepta intentione efficaci finis proponantur deinde ab intellectu plura media, actus electionis erit imperatus tantum vagè, & disiectuè. Quia in eo casu ita mouetur, & necessitatibus voluntas per actum intentionis ad superaddendum actum aliquem electionis, ut tamen init in sensu composito eiusdem intentionis, indifferentia ad actum electuum cuiuslibet ex mediis simultaneè propositis, tanquam sufficientibus ad finem præsentum. Unde certum est in hoc casu superaddi posse nouam rationem meriti, & demeriti per actum imperatum electionis. Quod si præexistente intentione efficaci finis, unicum tantum medium proponatur ab intellectu, idque non omissibile, aut differibile hic & nunc absque iactura finis; nulla aderit peculiaris libertas in actu electionis. Quia qui vult efficaciter finem, eo ipso vult efficaciter saltem implicitè, & virtualiter, quæcumque sunt necessaria ad finem, & sunt ponenda à parte rei ab ipso intendente finem; Quare nè contingat voluntatem idem velle, & nolle simul efficaciter, quod est impossibile, necesse est in sensu composito intentionis, ut superaddatur electio vni medijs propostis ut talis hic, & nunc. Sequetur igitur in hoc casu actus electionis absque illa noua libertate, atque adeò absque illo augmentatione meriti, vel demeriti, iuxta dicta. Iste modus imperandi actus quosdam voluntatis per alios eiusdem actus, est valde familiaris: & contingit quoties habentur successiæ, vel successione realis durationis, vel successione naturæ, & consularitatis cognitio finis, & cognitio medijs: ita ut actus, qui est de fine, imperet actus, qui sunt de medijs, ut docet sàpè D. Thomas ex principio vniuersali tradito ab eodem q. 9. art. 1. necnon art. 3. cuius discursus concludit his verbis. *Et similiter voluntas per hoc, quod vult finem, mouet se ipsam ad volendum ea, quæ sunt ad finem.*

Art. 5. Alter modus, quo voluntas imperat sibi quosdam suos actus per alios suos actus, est volendo illos per istos explicitè, & formaliter, adeoque mouendo se volitione formaliter reflexa ad volitionem directam obiecti distincti ab omni actu voluntatis, vel ad volitionem reflexam quidem, sed propinquiorum volitioni directæ. Quem quidem imperandi modum esse possibilem voluntati, respectu suorum actuum, optima ratione demonstrat D. Thomas q. 17. art. 5. c. dicens: *Imperium nihil aliud est, quam actus rationis ordinantis cum quadam notione aliquid ad agendum.*

dum. Manifestum est autem quod ratio potest ordinare de actu voluntatis. Sicut enim potest indicare, quod bonum sit aliquid velle; ita potest ordinare imperando, quod homo velit. Ex quo patet quod actus voluntatis potest esse imperatus. Dupliciter autem contingit aliquem velle suum ipsum velle. Primo ita ut simul velit aliquid aliud conferens ad volendum, quod sibi nondum adest. Hoc pacto vult sapere peccator dilectionem Dei, per quam delectat sua peccata, quin sit actu dispositus proxime ad diligendum Deum super omnia, & propterea ex vi suis sue voluntis reflexae mouetur ad meditationem diuinæ bonitatis, misericordiæ, beneficentiæ, &c. ad lectionem libri pij, ad audiendam concionem sacram, & similia. Secundo contingit voluntatem velle suum velle, ita ut nihil aliud simul velit, sed sola sui actus directi bonitate mouetur ad actum reflexum, solumque ipsum actum directum secundum se velit actu reflexo; & tunc si voluntio reflexa sit efficax, necesse est, ut adsit pro posteriori naturæ actus directus imperatus. Quia ut dicit Augustinus lib. 8. confisi. c. 9. circa med. & ex eo D. Thom. in illo art. 5. ad 1. *Animus quando perfectè imperat sibi, ut velit, tum iam vult.* Hic posterior modus imperandi raro visuens, quia est manifeste superuacaneus, & inutilis. Quilibet enim actus voluntatis est voluntio sui per se ipsum, ideoque voluntas ad nullum suum actum volendum indiget alio suo actu nihil aliud praestante, quam velle alium actum. Raro autem contingit voluntatem determinari ad ea, quæ sunt usque adeo manifeste superuacanea, & inutilia, quia raro contingit ea apprehendere ad modum utilium, & non redundantium.

Art. 6. Porro utrouis ex suis modo imperet voluntas sibi ipsi imperio efficaci, & omnino determinato, actus imperatus subsequitur cum omnimodo necessitate ad actum imperatum. Alioquin sequeretur multò manifestius inconveniens paulo prius indicatum, nempe voluntatem idem simul velle, & nolle efficaciter. Quia vero operationes, quarum una est, & individua libertas, eo ipso est una, & individua estimabilitas moralis, concluditur in nullo euentu actum efficaciter, & omnino determinate imperatum superaddere posse bonitatem specialiter estimabilem, ac proinde in nullo euentu specialiter meritorum esse posse aliquis præmium ultra debitum ratione actus imperantis secundum se præcisè considerati. Quod confonat conclusio universali D. Thomæ in dicta q. 17. art. 4. *Vnde patet, quod imperium, & actus imperatus sunt unus actus humanus.* Itaque neque actiones exteriores, neque actus interni efficaciter, & omnino determinate imperati, superaddunt argumentum aliquod meriti ultra vim meritoriam, quæ inest actui interno immediatè libero, sive imperanti actionem externam, sive imperanti actum internum.

Art. 7. Doctrina ista est maioris momenti quoad actiones externas, quæ deficere possunt inuoluntariè præexistentibus actibus internis, quam quoad actus imperatos internos, qui absesse non possunt præexistenter imperio efficaci, nisi forte miraculo, & de potentia absoluta; ideoque non militat circa huiusmodi actus inconveniens morale ponderatum supra art. 3. in tertia confirmatione circa actiones exteriores. Quapropter libet ulterius confirmare auctoritate rationes propositas circa ipsa. Audiatur in primis Chrysostomus hom. 19. in Matth. *Voluntas est, qua aut remuneratur pro bono, aut condemnatur pro malo; opera autem sunt testimonia voluntatis.* Circa quæ verba, subdit D. Thom. q. 20. art. 4. ad 1. dicendum quod Chrysostomus loquitur quando voluntas hominis est consummata, & non cessatur ab actu, nisi propter impotentiam faciendo. Eodem spectat paritate rationis, quod dicit August. lib. 1. de lib. arb. c. 3. *Si cui non contingat facultas concun-*

bendi cum coniuge aliena, planum tamen aliquo modo si id cum capere, & si potest detur, facturum esse, non minus reus est quam si in ipso facto deprebenderetur. Ad Richardum de S. Victore lib. 2. de Sacram. par. 1. c. 6. *Vbi aliquid datur, & ubi nihil datur differens meritum esse nos potest, si equalis utrumque voluntas habetur.* Eodem tenet D. Gregor. tom. 4. hom. 5. in Evangelia. *Exteriora, ait, nosti a Domino quantumlibet pars sufficiunt. Cor namque, non substantiam pensat. Obui sunt apud alios etiam SS. PP. commendationes eiusmodi internæ animæ dispositionis cum contemptu operationis exterioræ, cuius possibilitas deficit volunti quantum potest. Igitur ex sensu SS. PP. tota ratio meriti, & demeriti reuocatur ad solos actus internos.*

Ad 1. Bonitas, & malitia actionis exterioris auget bonitatem, & malitiam physicam actus interni, non verò bonitatem, & malitiam moralem ac imputabilē formaliter ratione sui, penes quam solam pensatur ratio meriti, & demeriti. Instatur argumentum ex euentu bono, vel malo mediata subsequnto, augente similierte bonitatem, & malitiam physicam actus interni, & tamen nihil augente, aut minuente rationem meriti, & demeriti. Nec enim plus meretur concionator, cuius prædicatione plures ad fidem, vel meliorem frugem conuersi sunt, quam is, cuius prædicatione non totidem, aut tantundem profecere, si cetera sint omnino paria, & sic de similibus, ut docent omnes cum D. Thoma q. 20. art. 5. Augustinus meliorum vocat prædictum potestate implendi malum desiderium, tum quia inde fit, saltem ut plurimum, ut diutius duret malum ipsum desiderium internum, tum quia experientia delectationis exterioris, seu de effectu sensibili sequuto solet animum disponere deteriorius in posterum, iuxta notationem præmissam supra art. 1. Quod attinet ad D. Th. nihil necesse est dicere; sufficit legere verba eius quæ sequuntur immediate, & obseruata à nobis sunt superioris art. 3. De Confirmatione argumenti dicetur ex professo in q. de penitentia. Interim sufficit notare in Sacramento confessionis non exprimi rationem demeriti, sed rationem malitiae, quæ verè inest actionibus exterioribus, licet non sit imputabilis formaliter rationi ipsarum, prout opus esset pro scopo argumenti.

Ad 2. Et ad eius confirmationem. Martyrium habet vim inducendi gloriam ex opere operato, sicut Sacra menta, ut dicunt in loco. Unde argumentum inde desumptum non est ad propositum, & conqueretur plusquam intendunt adueriarij nostri, ut potest tribentes actionibus exterioribus vim meritoriam peculiarem incomparabiliter minorem, quam actibus internis, cuius oppositum appetit in martyrio, tum aliquum plenum, tum maximè puerorum innocentium.

Ad 3. Discrimen Dei ab hominibus in indicando, & retribuendo appetit, inter alia, ex 1. Reg. 16. 7. *Nec inuitum hominis Ego iudico. Homo enim videt ea, quæ patet; Dominus autem inuitus cor.* Itaque humanis potestatis data est facultas puniendi, ac remunerandi, cuius homines sunt capaces; nempe puniendi, ac remunerandi actus internos solos, sed quatenus apparentes exterius in effectibus sibi correspondentibus, & quatenus expedite ad exteriorum, ac sensibilem felicitatem reipublica humana. Unde homines non augent præmium, aut paenam actus interni propter additamentum exterioris effectus, sed solum compensant præmio, & paena actus internos dependenter ab eorum apparentia per effectus exteriorum, sicut etiam attemperant præmium, & paenam probationi eiusdem apparentia exterioris per testes, quorum tamen notitia, & depositio non est illa pars meriti, aut demeriti. Deus autem afficit paena, & præmio eosdem actus internos non præcisè, ut apparent exteriorum, sed ut sunt in se recipi. Nec

Nec est aliud discrimen, quod ad præsens attinet, inter indicium diuinum, & humanum. Nihil igitur proficit obiectio ea paritate pro scopo suo.

Ad 4. Negatur assumptum. Ad rimam eius probationem à priori, patet ex responsione ad 1. Ad posteriorē ab incommodo, dicitur magnitudinem præmij nō commensurari magnitudini obiecti voliti per actum bonum, sed magnitudini bonitatis, quæ indè redundat in actu. Bonitas autem actus volentis largiri infinitam elemosynam, non est infinita, imò non est maior saltem notabiliter, quā, qua inest actui volenti largiri quantum quicquid re ipsa potest, aut quantum connaturaliter fieri potest, ut possit, quia quod reliquum est velleitas potius inefficax, quā volatio efficax, nec vlla catenus superadditur specialis difficultas, ac arduitas, quam tamen dictum est supra, esse de conceptu meriti. Idem dicitur suo modo de demerito, & poena.

Ad 5. Sepè notatum est superius, Deum non teneri ad retribuendum ex re accepta, nec moueri ad præmium, & supplicium cognitione bonarum, & malorum operationum nostrarum quatenus utilium, aut nocentium Deo, nec Deum illas apprehendere posse ad modum talium, atque gloriam, & dehonorationem Dei redundantem ex operibus nostris esse utillem, ac nocuam præcisè respectu nostri; respectu verò Dei esse purè decentem, ac dedecentem. Repugnat igitur Deum teneri ad additamentum præmij propter accessionem actionis extrema bonæ, & glorificationem Dei illi annexam, quasi propterea aliquid plus accepert. Sola itaque attendenda ab eo est bonitas, & malitia actus interni quatenus immediatè liberi, ad quem videlicet solum moueri potest, ac debet voluntas præmis, & suppliciis, ut notatum est supra. Quod præmia, & supplicia prouenientia ab eo dicantur retribuções, & quod meritum, ut sic designatur obsequium cedens in honorem, aut utilitatem alterius, nihil nocet doctrina traditæ. Quia Deus verè retribuit nobis, pon tanquam afferentibus ipso aliquā utilitatem, aut documentum, sed tanquam inducentibus aliquam utilitatem, aut documentum in communitatem, cuius cura incumbit Deo, ut expositum est q. 30. idque cum iactura proprij commodi prætentis, dum meremur, ut ex q. 31. & cum usurpatione commodi non nobis permisisti, dum demeremur, quod indidem satis appetit indirectè, & à pari; & præterea opera nostra bona verè cedunt in honorem Dei, licet profus inutiliter ipso, & verè decent eundem; sicut deinceps operationes male, ipsamque dehonorant. Licet autem bonitas, aut documentum communitatæ, & honor, ac dehonoratio Dei crescant superaddita actione exteriori; sicut etiam superaddito euentu mediata, ac remotè indè redundantem; nihil tamen propterea crescit de merito, aut de demerito; quia nihil superadditur specialiter imputabile immediata, & ratione sensu.

Ad 6. Argumentum à vi satisfactoria ad meritoria est simile argumento à vi passiva ad actiua; ut si dicetur: Materia prima potest recipere formas. Ergo potest easdem efficere. Ratio similitudinis est, quia latisfactio subst. tuitur satispassioni; meritum verò est virtus quasi actua præmij, solumque differt à causa efficienti physica, quod hæc agit per se ipsum immediate; cauila verò meritoria media motione voluntatis alienæ. Conceditur itaque actionem exteriorum poenalem valere specialiter ad satisfaciendum, quia ea superaddita plus patitur satisfaciens, quā ratione solius actus interioris; & quia patitur propria voluntate, redditur dignus, qui minus, aut nihil patiatur dependenter à voluntate aliena contra propriam inclinationem, quod pertinet ad conceptum poenæ propriæ talis, & satispassionis. At non similiter crescit

meritum ex actione exteriori, quia sola interior est motu voluntatis alienæ ad compensationem faciendam non ratione rei acceptæ, sed ratione boni regimini, quatenus perducti hominum ad æternam ipsorum felicitatem, & ad amorem honestatis, atque ad fugam in honestatis morm.

Ad 7. D. Thomas tota q. 17. & reliqui omnes Theologi, præter unum, vel alterum modernum, actum imperantem appellant eum solum, qui causalitate sua inducit alium actum, estque natura prior eodem; imperatum vero eum solus, qui ab alio actu procedit, estque natura posterior eodem. Atque de huiusmodi actu imperante, & imperato efficaciter conuincit ratio superiorius producta, in qua præponenda prætentus est tensus earum vocum communiter usurpatus. Quod si quis alterum ex duobus actibus pure comitantibus inuicem ablique vello inter se ordine causalitatis, & naturæ, seu realis durationis, velut dicere imperanteri, & alterum imperatum propter connexionem non mutuam eorum inter se, nihil contradico quoad meritum peculiare actus cum imperati, cum imperantis eo sensu, quia id nihil pertinet ad rem ipsam, de qua communiter agitur sub illis vocibus. Quod ad rem ipsam attinet, iam apparuit superioris clarè ex sensu, & ratione D. Thomæ possibile esse, idque multipliciter, ut voluntas velit aliquem suum actum reflexè per alium actum realiter distingueat.

QVÆSTIO XXXIX.

Vtrum quis mereri possit per actus elicitos physicè ab alio, sibique nihilominus imputatos moraliter?

VIETVR posse. Quia Deus potest transferre voluntatem unius in voluntatem alterius, ita ut affectus unius censeatur affectus alterius cum in ordine ad malum, tum in ordine ad bonum; Et quidem de translatione in ordine ad malum constat clarè ex peccato originali. In ordine autem ad bonum virget in primis ratio partitatis. Deinde si Adamus perseverasset in accepta iniustitia, sicut ab ea decidit per peccatum; perseverantia eius profuissest nobis ad transmutationem iniustiae originalis, quantum de facto nocuit peccatum ipsius præiactura eiusdem iniustie.

Art. 1. Respondeatur. Hoc inter alia, differt indignitas & malitia peccati propria à dignitate, & bonitate propria operis meritorij, quod illa adæquate consistit in priuatione, ut dictum est supra; hæc vero adæquate consistit in positivo ex unanimi omnium consensu. Fieri autem potest, ut aliquid in hærens alicui intrinsecè, priuet aliquem alium perfectione sua intrinsecè, non solum in genere causæ efficientis, inducendo in alium qualitatem, aut formam incompensabilem cum eius perfectione intrinsecè, sed etiam in genere causæ formalis, nullo tali effectu superaddito. Ita priuat hominem gratia Dei decretum diuinum de illa non conferenda, & similiter quolibet impedimentum cuiuslibet alterius causæ efficientis in hærens ipsi intrinsecè, & incompensabile cum actione eiusdem causæ producet in perfectione alicuius in alio subiecto, per se ipsum immediate, ac formaliter priuat idem subiectum ea perfectione. At fieri similiter non potest ut forma perfectionis in hærens intrinsecè yni subiecto perficiat formaliter.

formaliter, & immediatè per se ipsam subiectum aliud, cui non inhæret intrinsecè. Nec enim vñquam fieri poterit, etiam de potentia absoluta Dei, vt ego sapiam, aut calefaciam per sapientiam, aut calorem inherentem alteri, & non inhærentem mihi, nec per seipsum immediatè, nec mediatae per effectum ab eo productum.

Art. 2. Hac igitur de causa fieri potest, per dispositionem Diuinam, vt actus malus elicitus physicè à voluntate vnius, imputetur nihilominus moraliter alteri tanquam suus proprius. Quia videlicet fieri potest, vt talis actus per se ipsum immediatè priuet alium rectitudine iustitia, & charitatis sibi debita absolue, in quo ratio formaliter peccati consistit, ideoque reddit formaliter peccatorem eum, à quo non fuit elicitus physicè, ac immediatè: atque ita de facto accidit in actu peccaminoso elicto physicè sola Adami voluntate, & nihilominus constitutente verè peccatores omnes eius posteros. At ob rationem contrariam fieri nequaque potest, vt actus bonus elicitus physicè voluntate vnius, afficiat nihilominus alium, cumque perficiat, & bonum, ac laudabilem reddat, aut conferat formaliter dignitatem ipsius perfectiuam ad aliquid. Cum igitur ratio meriti consistat in dignitate perfectiuam merentis, ratione cuius dignitatis debetur ipsi merenti præmium ex iustitia, quasi distributiuam, & proprie legislatiuam, seu gubernatrice, vt superius dictum est; atque eiusmodi dignitas perfectiuam merentis sit de conceptu meriti non solum condigni, sed etiam congrui; concluditur neminem constitui posse formaliter in ratione meritis vlo pacto per actum elictum physicè aliena voluntate, sibique imputatum moraliter ratione alicuius pacti, seu quasi pacti, aut dispositionis diuina voluntate præordinatae; tametsi

fieri possit de potentia absoluta Dei, atque ita euenerit de facto respectu Adami, & posteriorum, vt per actum alienæ voluntatis, & moraliter tantum suum, contutatur formaliter in ratione peccatoris, & demeritis.

Art. 3. Hac eadem ratione refellitur opinio Suarez & aliorum, affirmans vim meritoriam nostrorum actuum bonorum augeri, atque intendi per consortum meritorum Christi Domini. Refellitur, inquam, quia quodlibet augmentum meriti est augmentum dignitatis meritoria perficiens merentem, eundemque reddentis gratiorem Deo, atque placentiorem. Ratio autem à nobis proposita æquè efficaciter ostendit dignitatem eiulmodi perfectiuam nemini, vel etiam inadæquate conuenire posse ratione forma, i.e. actus inherentis alteri, & non vnius sibi physicè. Vnde merita Christi Domini iuvant merita nostra, eisdemque cooperantur in genere causæ meritorie, quatenus Christus Dominus meruit nobis merita ipsa nostra, omniaque corum præmia, tanquam causa vniuersalis meritoria, vt dictum est q. 41. de Incarnat. initio; non tamen iuvant merita nostra, aut eisdem cooperantur in genere causa formalis, ita vt per actus meritorios Christi constituamur nos merentes, vel etiam inadæquate: sicut neque constituimur Sancti, & insti formaliter, vel etiam inadæquate per sanctitatem, & iustitiam, qua Christus Dominus iustus, & Sanctus est. Consequenter si Adamus, vti peccauit de facto, omisisset peccatum, & perseuerasset in accepta iustitia; habuissimus quidem hæreditariam innocentiam, ipsamque iustitiam dependenter ab illius actibus bonis, tanquam à remouentibus prohibens; non tamen meruissimus quidquam ratione eorundem actuum. Ex quibus patet satis ad questionem, simul que ad rationem dubitandi.

F J N J S.

LIBER